

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**MTK ve HMK KAPSAMINDA HAKEM
KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASI**

**Serpil IŞIK
2502140222**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MURAT ATALI**

İSTANBUL-2021

ÖZ

MTK ve HMK KAPSAMINDA HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASI

SERPİL IŞIK

Taraf iradesinin ön planda olduğu tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarının denetimi tahkimde devletin müdahalesinin söz konusu olduğu hallerin başında gelmektedir. Hakem kararlarının devlet mahkemelerince denetlenerek, tahkim yargılaması esnasında gerçekleştirilen hukuka aykırılıkların ortadan kaldırılması amacıyla pek çok ülke mevzuatında yaygın bir şekilde kabul edilen “*iptal davası*” tahkimin o ülke bakımından geleceğine etki etmektedir. Türk hukuk sistemimize ilk olarak 21.6.2001 tarihli 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’inci maddesi ile getirilen iptal davası, sonrasında 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 ile de benimsenmiştir. Getirilen bu yenilikle, Türk hukuk sisteminde hakem kararlarına karşı tek müracaat yolunun iptal davası olduğu açıkça düzenlenmiştir. “*MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası*” isimli çalışmamızda, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 ile Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 439’da öngörülen iptal davası açma imkânı karşılaştırmalı olarak incelenmekte, uygulamada yaşanan sorunlar, Yargıtay kararlarına yansıyan ihtilaflar ile doktrinde ileri sürülen görüşler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hakem Kararları, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Milletlerarası Tahkim Kanunu, Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası, İptal Davası.

ABSTRACT

ACTION FOR ANNULMENT AGAINST ARBITRAL AWARDS WITHIN THE SCOPE OF INTERNATIONAL ARBITRATION LAW (MTK) AND THE CODE OF CIVIL PROCEDURE (HMK)

SERPİL IŞIK

The methods that supervise the arbitral awards of the arbitrators resulting from the arbitration proceedings, in which the will of the parties are at the forefront, are the main cases in which the state intervenes with the arbitration. The method widely accepted in the legislation of many countries in order to eliminate contradictions to law during the arbitration proceeding by controlling the arbitral awards by the state courts; “*action for annulment*” in this sense affects the future of arbitration for that country. Action for annulment to arbitral awards was introduced by Article 15 of the International Arbitration Law No. 4686 dated 2001 in the Turkish legal system and was also accepted by the Code of Civil Procedure (Article 439), which was put into effect on 01.10.2011. With these amendments, it is clearly regulated that the only possibility of objection to arbitral awards in the Turkish legal system is the action for annulment. Our study titled “*Action for Annulment Against Arbitral Awards Within the Scope of MTK and HMK*” examines both the possibility of an action for annulment as specified in Article 15 of International Arbitration Law No. 4868 and Article 439 of the Civil Procedure Law no. 6100 comparatively and the problems that may be encountered in practice, the disputes reflected in the decisions of the Supreme Court and the opinions expressed in the doctrine are also expressed and reviewed.

Keywords Arbitral Awards, Code of Civil Procedure, International Arbitration Law, Action for Annulment Against Arbitral Awards, Action for Annulment.

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı kapsamında doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusu, “*MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası*”dır.

Türk Hukukunda ilk olarak Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’inci maddesi ile kabul edilen iptal davası prosedürü, 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile de benimsenmiştir. Hakem kararlarına karşı iptal davası konusunu MTK ve HMK kapsamında karşılaştırmalı olarak incelediğim esnada mensubu olduğum anabilim dalında yoğun çalışma temposuna rağmen değerli vaktini ayırarak akademik gelişimimde önemli katkılar sunan değerli Hocam, ağabeyim sayın Doç. Dr. Mert NAMLI’ya teşekkür etmek isterim. Bana olan desteğini her zaman hissettiğim değerli Hocama üzerimdeki emekleri için müteşekkirim.

Tezin yazım sürecinde geçilen sıkıntılı dönemlerde, vermiş oldukları manevi desteklerden ötürü değerli meslektaşlarım ve aynı zamanda dostlarım Av. Asena SAVUR DEMİRKAYA’ya, Araş. Gör. Dr. Esmâ Elif ŞAFAK SARIKAYA’ya, Araş. Gör. Tuğçe BİLİCİ ALKILINÇ’a, Dr. Öğr. Üyesi İrem YAYVAK NAMLI’ya ve Araş. Gör. Cansu YENER KESKİN’e de özel olarak teşekkür etmek isterim. Kendileri sadece doktora tezimi yazdığım aşamada değil; akademik hayatımın her aşamasında ihtiyacım olan anlarda gerekli ilgiyi ve desteği göstermişlerdir. Ufkumu açan arkadaşlıkları, üstün nezaketleri ve hayatıma dokunarak kattıkları anlam ile varlıkları için kendilerine minnettarım.

Tezimizin savunulduğu zamana kadar ki meşakkatli süreçte, aynı zamanda, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul isimli dergisinin editörlük görevini birlikte yürüttüğüm değerli meslektaşlarım ve sevgili arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt PEKMEZ ile Araş. Gör. Dr. İbrahim Çağrı ZENGİN’e de göstermiş oldukları hoşgörü, anlayış ve her daim iş yükümü hafifletmek

için sarf ettikleri üstün çaba için teşekkür ederim. Yine, dergimizin baş editörü olan sayın Hocam Prof. Dr. H. Burak GEMALMAZ'a da doktora tez sürecimde yoğun bir tempodayken yürüttüğüm dergi işleri ile ilgili olarak gösterdiği anlayış ve destekler için müteşekkirim.

Doktora tezimin yazılarak tamamlanması aşamasına kadar geçen süre zarfında, özellikle Haziran 2017 ilâ Mayıs 2018 tarihleri arasında doktora tez araştırması için TÜBİTAK ve TİNÇEL Vakfı bursiyeri olarak Almanya'da gerçekleştirilen çalışmaların ve araştırmaların büyük katkısı olmuştur. Tezimizin yazılması sürecinde, İsviçre ve Alman hukukuna dair kaynakların toplanması bakımından gerekli olan çalışmaların büyük bir kısmı, Almanya'nın Köln şehrinde bulunan ve sayın Prof. Dr. Heinz-Peter MANSEL'in direktörlüğündeki *Universität zu Köln, Institut für Internationales und Ausländisches Privatrecht (Rechtshaus)* isimli enstitüde gerçekleştirilmiştir. Enstitüde çalışmalarda bulunmama olanak sağlayan ve aynı zamanda doktora tezimin yazılması bakımından kullandığım kaynaklara erişebilmem konusunda bana her türlü imkânı sunan değerli Hocam sayın Prof. Dr. Heinz-Peter MANSEL'e gösterdiği ilgi ve alaka için teşekkür etmek isterim.

Almanya'da bulunduğum süre zarfında, Prof. Dr. Heinz-Peter Mansel'in referansıylâ, Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit (DIS)'ı da ziyaret etme fırsatını buldum ve burada Prof. Dr. Klaus Peter Berger ile tanışma imkânına eriştim. Prof. Dr. Klaus Peter Berger'e de bana olan yardımları için teşekkür ederim.

Tezimizin ortaya çıkmasında şüphesiz ki çok büyük bir paya sahip olan, attığım her adımda bana güvenen, yardımlarını ve desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen, üzerimdeki emeklerini kelimelerle ifade etmemin mümkün olmadığı, canım annem ve ilk öğretmenim Meryem Serap IŞIK'a, aynı zamanda kendisinin de mezunu olduğu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine adım atmam konusunda beni teşvik eden, ihtiyaç duyduğum her anda yanımda olan ve bana duyduğu sonsuz güvenle zorluklara karşı mücadele etmemi sağlayan canım babam Av. Zeynel IŞIK'a ve bizzat yanımda olamasa da manevi desteğini her zaman beraberimde hissettiğim

kardeşim Av. Taner IŞIK’a ve değerli eşi Av. Gözde GÖZKAYA IŞIK’a minnetlerimi ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mezunu olduğum İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin isimlerini tek tek saymamın mümkün olmadığı değerli Hocalarına da bu vesileyle teşekkür etmek isterim. Zira, dört senelik hukuk eğitimim boyunca, anlattıkları derslerle hukuk eğitimimi tamamlamamı sağlayan ve böylece zorlu hukuk hayatına beni en iyi şekilde hazırlayan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin değerli hocalarına minnettarım. Bu vesileyle vefa borcumu yerine getirerek her birine saygı, sevgi ve minnetlerimi sunarım...

Serpil IŞIK
Beyazıt/İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAKEM KARARI, HAKEM KARARININ ÖZELLİKLERİ, HUKUKİ NİTELİĞİ VE HAKEM KARARLARINA KARŞI DENETİM YOLLARI İLE İPTAL DAVASINA GENEL BAKIŞ

§ I. HAKEM KARARI KAVRAMI.....	5
A. Genel Olarak.....	5
B. Yerli-Yabancı ve Milli-Milletlerarası Hakem Kararı Kavramı.....	8
1. Yerli Hakem Kararı- Yabancı Hakem Kararı Kavramı.....	8
2. Milli Hakem Kararı- Milletlerarası Hakem Kararı Kavramı.....	12
C. Hakem Kararlarının Çeşitleri.....	16
1. Genel Olarak.....	16
2. Nihai Hakem Kararı.....	18
3. Kısmi Hakem Kararı.....	19
4. Ara Kararlar.....	22
5. Geçici Hakem Kararları.....	23
D. Hakem Kararlarının Özellikleri.....	24
1. Yargısal (Kazai) Özelliğe Sahip Olması.....	24
2. Kesin Hüküm Etkisine Sahip Olması.....	25
3. Bağlayıcılık Özelliğine Sahip Olması.....	28
4. İcraîlik Özelliğine Sahip Olması.....	30

§ II. HAKEM KARARLARININ BENZER KARARLARDAN FARKLI.....	33
A. Hakem Kararlarının Mahkeme Kararlarından Farkı.....	33
B. Hakem Kararlarının Hakem–Bilirkişi Kararlarından Farkı.....	34
C. Hakem Kararlarının Hakem- Dispeççi Kararlarından Farkı.....	38
§ III. HAKEM KARARLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ.....	40
A. Genel Olarak.....	40
B. Sözleşme Görüşü.....	43
C. Yargısal (Kazai) Karar Görüşü.....	45
D. Karma Görüş.....	47
E. Görüşümüz.....	49
§ IV. HAKEM KARARLARININ DENETİM YOLLARI.....	50
A. Hakem Kararlarının Denetim Yollarının Tasnifi.....	50
B. Hakem Kararlarının Denetim Yollarına İlişkin Olarak Mukayeseli Hukukta Öngörülen Düzenlemeler.....	53
1. Genel Olarak.....	53
2. Mukayeseli Hukukta Durum.....	55
a. Kara Avrupası Hukukunda.....	55
(1) Alman Hukukunda.....	55
(2) İsviçre Hukukunda.....	64
(3) Avusturya Hukukunda.....	74
(4) Fransız Hukukunda.....	77
(5) İtalyan Hukukunda.....	80
b. Anglo-Sakson Hukukunda.....	84
(1) İngiliz Hukukunda.....	84
(2) Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda.....	87
C. Türk Hukukunda Hakem Kararlarına Karşı Denetim Yolları.....	90
1. Genel Olarak.....	90
2. Milletlerarası Tahkimde Hakem Kararlarının Denetim Yolları.....	93

3. İç Tahkimde Hakem Kararlarının Denetim Yolları.....	95
a. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Düzenleme.....	95
b. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Düzenleme.....	101
§ V. HAKEM KARARLARININ DENETİM YOLU OLARAK İPTAL DAVASI.....	106
A. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasına Genel Bakış.....	106
1. İptal Davası Kavramı.....	106
2. Terminoloji Sorunu.....	108
3. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Amacı.....	111
4. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Tahkimin Geleceğine Etkisi Bakımından Önemi.....	112
B. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Hukuki Niteliği.....	115
1. Genel Olarak.....	115
2. İptal Davasının Kanun Yolu Olup Olmadığına İlişkin Görüş ve Değerlendirmeler.....	117
a. Genel Olarak.....	117
b. Doktrinde İptal Davasının Kanun Yolu Olup Olmadığı Konusunda İleri Sürülen Görüşler.....	118
(1) İptal Davasının Kanun Yolu Olmadığını Savunan Görüş.....	118
(2) İptal Davasını Kanun Yolu Olduğunu Savunan Görüş.....	120
(3) İptal Davasının Olağanüstü Kanun Yolu Olduğunu Savunan Görüş.....	121
c. Genel Olarak Kanun Yolları, Amacı, Özellikleri ve Çeşitleri.....	123
(1) Kanun Yolları Kavramı.....	123
(2) Kanun Yollarının Amacı.....	123
(3) Kanun Yollarının Özellikleri.....	123

(4) Kanun Yollarının Çeşitleri.....	125
d. İptal Davasının Hukuki Niteliğinin Kanun Yollarının Özellikleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	126
3. İptal Davasının İnşai Dava Olduğunu İleri Süren Görüş.....	128
4. İptal Davasının Müracaat Yolu (Hukuki Çare) Olduğunu İleri Süren Görüş.....	130
5. Görüşümüz.....	131
C. İptal Davasına Konu Edilebilecek Olan Hakem Kararları.....	132
1. Genel Olarak.....	132
2. Hakem Mahkemesince Verilen Nihai Kararlar.....	133
3. Hakem Mahkemesince Verilen Kısmi Hakem Kararları.....	134
4. Hakem Mahkemesince Verilen Geçici Hakem Kararları.....	137
5. Hakem Mahkemesince Verilen Ara Kararlar.....	138
6. Tahkim Yargılaması Esnasında Başka Mercilerce Verilen Kararlar.....	139
7. Hakem Mahkemesince Verilen Etkisiz veya Yok Hükmündeki Kararlar.....	142
8. Tahkim Yargılamasının Tarafların Yargılamaya Son Veren İşlemleriyle Sonlanması.....	144

İKİNCİ BÖLÜM

HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL SEBEPLERİ

§ I. HAKEM KARARLARININ İPTAL SEBEPLERİNE GENEL BAKIŞ.....	146
§ II. HAKEM KARARLARININ İPTAL SEBEPLERİ.....	152

**A. İptal Talebinde Bulunacak Olan Tarafça Mevcudiyeti
İspatlanacak Olan İptal Sebepleri.....152**

**1. Tahkim Anlaşmasının Taraflardan Birinin Ehliyetsiz
veya Tahkim Anlaşmasının Geçersiz
Olması.....152**

a. Genel Olarak.....153

b. Tahkim Anlaşmasının Taraflarından Birinin
Ehliyetsiz Olması.....155

c. Tahkim Anlaşmasının Taraflarının Anlaşmayı Tabi
Kıldıkları Hukuka veya Böyle Bir Hukuk Seçimi Yoksa
Türk Hukukuna Göre Geçersiz
Olması.....158

(1) Genel Olarak.....158

(2) Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olması
Kavramı.....160

i. Tahkim Anlaşmasının Şekle Aykırı
Olması.....161

aa. Taraflarca İmzalanmış Yazılı
Belge.....165

bb. Tarafar Arasında Teati Edilen
Mektup, Telgraf, Teleks, Faks
Gibi Bir İletişim Aracına
Geçirilmiş Olması.....167

cc. Elektronik Ortama Geçirilmiş
Olması.....168

dd. Dava Dilekçesinde Bir
Tahkim Anlaşmasının Varlığı
İddiasına Cevap Dilekçesinde
İtiraz Edilmemiş
Olması.....169

ee. Asıl Sözleşmenin Bir Parçası
Haline Getirilmek Amacıyla

Tahkim Şartı İçeren Bir Belgeye	
Atf Yapılması.....	170
ii. Tahkime Başvurma İradesinin Açık ve Kesin Olması.....	172
iii. Uyuşmazlığın Kaynaklandığı Hukuki İlişkinin Belirli Olması.....	182
iv. Tahkim Anlaşmasının Taraflarının İradelerinin Sakat Olması.....	186
(3) Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olup Olmadığının Değerlendirilmesinde Özellik Arz Eden Haller.....	187
i. Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Tarafından İmzalanması Hususunun Geçerlilik Bakımından Etkisi.....	187
ii. Tahkim Anlaşmasının Asıl Sözleşmeden Bağımsızlığının Geçerlilik Bakımından Etkisi.....	188
iii. Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili.....	191
aa. Genel Olarak.....	191
bb. Halefiyet.....	193
cc. Müteselsil Kefiller ve Müşterek Borçlular.....	195
dd. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmeler.....	196
ee. Temsil.....	197
ff. Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması.....	198
gg. Grup Şirketler Doktrini.....	200

hh. Dürüstlük Kuralına Aykırı Hareket Etmeme İlkesi.....	200
2. Hakem veya Hakem Kurulunun Seçiminde Sözleşmede Belirlenen veya Kanunda Öngörülen Usule Uyulmaması.....	202
a. Hakem Seçimine İlişkin Esaslara Riayet Edilmemesi Hususunu Bir İptal Sebebi Olarak Öngören Kanuni Düzenlemeler.....	202
(1) Genel Olarak.....	202
(2) Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenleme.....	203
(3) Mukayeseli Hukuktaki Düzenlemeler.....	204
i. Alman Hukukundaki Düzenleme...	204
ii. İsviçre Hukukundaki Düzenleme...	204
iii. Avusturya Hukukundaki Düzenleme.....	205
b. Hakem Seçimi Bakımından Riayet Edilmesi Gereken Kurallar.....	206
(1) Hakemlerin Seçim Usulünün Serbestçe Belirlenebileceği.....	206
(2) Seçilecek Olan Hakemin Sayısı.....	207
i. Genel Olarak.....	207
ii. Hakem Sayısının Tek Sayı Olmasına İlişkin Kural.....	208
iii. Hakem Sayısının Taraflarca Kararlaştırılmaması.....	211
(3) Hakemlerin Niteliği.....	212
(4) Hakem Seçim Usulü Bakımından Kabul Edilen Kurallar.....	218
i. Hakemin veya Hakemlerin İsmen Tayin Olunması.....	218

ii. Hakemin veya Hakemlerin Sonradan Seçileceğinin Kararlaştırılması.....	223
aa. Hakemin veya Hakemlerin Taraflarca Seçilmesi.....	224
aaa. Genel Olarak.....	224
bbb. Taraflarca Tek Hakemin Seçilmesi....	225
ccc. Taraflarca Birden Fazla Hakemin Seçilmesi.....	226
bb. Hakemin veya Hakemlerin Üçüncü Kişi veya Kurum Tarafından Seçilmesi.....	231
c. Hakem Seçimine İlişkin Esaslara Riayet Edilmemesi Hususunun Hakem Kararının İptaline Sebep Olması Özelinde Değerlendirilmesi.....	233
3. Hakem Kararının Tahkim Süresi İçerisinde Verilmemiş Olması.....	236
a. Genel Olarak.....	236
b. Tahkim Süresi.....	237
c. Hakem Kararının Tahkim Süresi İçerisinde Verilmesinin Bir İptal Sebebi Olması Özelinde Değerlendirilmesi.....	242
4. Hakem veya Hakem Kurulunun Hukuka Aykırı Olarak Yetkili veya Yetkisiz Olduğuna Karar Vermesi.....	245
a. Genel Olarak.....	245
b. <i>Kompetenz-Kompetenz</i> Prensibi.....	247
(1) Kavram.....	247
(2) <i>Kompetenz-Kompetenz</i> Prensibi ile Ayrılabilirlik İlkesi Arasındaki İlişki.....	249

(3) <i>Kompetenz-Kompetenz</i> Prensibine İlişkin Kanuni Düzenlemeler.....	251
i. Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki Düzenleme.....	251
ii. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenleme.....	252
iii. UNCITRAL Model Kanunu'ndaki Düzenleme.....	253
iv. Mukayeseli Hukuktaki Düzenlemeler.....	255
(a) Avusturya Hukukunda.....	255
(b) İngiliz Hukukunda.....	256
(c) Alman Hukukunda.....	258
(d) İsviçre Hukukunda.....	259
c. <i>Kompetenz - Kompetenz</i> Prensiбинin Hakem Kararlarının İptali Bakımından Bir Sebep Olması Özelinde Değerlendirmeler.....	261
5. Hakemlerin Yetkilerini Aşması veya Taleplerin Tamamı Hakkında Karar Vermemesi.....	266
a. Genel Olarak.....	266
b. Hakemlerin Tahkim Anlaşması Dışında Kalan Bir Konuda Karar Vermesi.....	267
c. Hakemlerin İstemin Tamamı Hakkında Karar Vermemesi.....	268
d. Hakemlerin Yetkisini Aşması.....	269
6. Tahkim Yargılamasının Usul Açısından Sözleşmede veya Bu Yönde Bir Sözleşme Bulunmaması Halinde Kanunda Yer Alan Hükümlere Uygun Olarak Yürütülmesi ve Bu Durumun Kararın Esasına Etkili Olması	271

7. Taraflara Eşit Davranılması İlkesinin Gözetilmemesi ve Hukuki Dinlenilme Hakkına Riayet Edilmediği	276
a. Tarafların Eşitliği İlkesine Uyulmamasının Bir İptal Sebebi Olması.....	276
(1) Genel Olarak.....	276
(2) Tahkimde Tarafların Eşitliği İlkesine Uyulmamasının Hakem Kararlarının İptali Davası Özelinde Değerlendirilmesi.....	279
b. Hukuki Dinlenilme Hakkına Riayet Edilmemesinin Bir İptal Sebebi Olması.....	283
(1) Genel Olarak.....	283
(2) Hukuki Dinlenilme Hakkının Tahkim Yargılaması Bakımından Açıklanması.....	287
i. Tahkim Yargılamasında Hukuki Dinlenilme Hakkının Hukuki Temelleri.....	287
ii. Tahkim Yargılamasında Hukuki Dinlenilme Hakkının Anlamı ve Kapsamı.....	289
iii. Tahkim Yargılamasında Hukuki Dinlenilme Hakkının Uygulaması.....	291
B. Mahkeme Tarafından Re'sen Nazara Alınacak Olan İptal Sebepleri.....	293
1. Hakem Kararına Konu Teşkil Eden Uyuşmazlığın Türk Hukukuna Göre Tahkime Elverişli Olmaması.....	293
a. Genel Olarak.....	293
b. Tahkime Elverişlilik Kavramı.....	294
(1) Genel Olarak.....	294
(2) Sübjektif Tahkime Elverişlilik.....	295

(3) Objektif Tahkime Elverişlilik.....	296
c. Tahkime Elverişlilik Konusunda Getirilen Düzenlemeler.....	298
(1) Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bakımından.....	298
(2) UNCITRAL Model Kanunu ile 1958 tarihli New York Konvansiyonu Bakımından.....	301
(3) Mukayeseli Hukukta Öngörülen Düzenlemeler.....	302
i. İsviçre Hukukunda.....	302
ii. Alman Hukukunda.....	305
iv. Avusturya Hukukunda.....	308
d. Tahkime Elverişliliğin Çeşitli İhtilaflar Özelinde Değerlendirilmesi.....	310
(1) İflas Davaları.....	310
(2) İdari Yargını Alanına Giren Davalar.....	311
(3) Ceza Yargısı Alanına Giren Uyuşmazlıklar.....	311
(4) Çekişmesiz Yargı İşleri.....	312
(5) İş Hukukundan Doğan Birtakım Davalar.....	312
(6) Manevi Tazminat Talepleri.....	314
(7) Şirketler Hukukundan Kaynaklanan Çeşitli İhtilaflar.....	316
(8) Kira Hukukundan Kaynaklanan Bazı İhtilaflar.....	318
(9) Fikri Mülkiyet Hukukundan Kaynaklanan İhtilaflar.....	321
e. Hakem Kararlarının İptali Davasında Tahkime Elverişlilik İncelemesi.....	323

2. Hakem Kararlarının Kamu Düzenine Aykırı Olması.....324

a. Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırı Olması
Hususunun Bir İptal Sebebi Olarak Öngören
Düzenlemeler.....324

b. Kamu Düzeni Kavramı.....326

(1) Genel Olarak.....326

(2) İç Hukukta Kamu Düzeni Kavramı.....328

(3) Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni
Kavramı.....330

c. Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırı Olmasının
İptal Davasında Değerlendirilmesi.....331

**§ III. HAKEM KARARLARININ İPTAL SEBEPLERİNİN
ÖZELLİKLERİ.....334**

A. Hakem Kararlarının İptal Sebeplerinin Emredici
Olması.....334

B. Hakem Kararlarının İptal Sebeplerinin Usulî ve Şekli
Olması.....334

C. Hakem Kararlarının İptal Sebeplerinin Sınırlı Sayıda
Olması.....336

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASINDA YARGILAMA
USULÜ**

**§ I. İPTAL TALEBİNDE BULUNABİLECEK OLAN
KİMLER.....337**

A. İptal Davasına Başvuru Bakımından Hukuki Yarar.....337

B. İptal Davasına Başvurabilecek Olan Kimseler.....339

1. Taraflar.....339

2. Yargılamaya Katılan Üçüncü Kişilerin İptal Davası Açma Hakkının Olup Olmadığı.....	343
a. Fer'i Müdahalede.....	343
b. Asli Müdahalede.....	351
c. Davanın İhbarında.....	354
d. Dava Arkadaşlığında.....	359
(1) Genel Olarak.....	359
(2) İhtiyari Dava Arkadaşlığında.....	361
(3) Mecburi (Zorunlu) Dava Arkadaşlığında.....	363
§ II. HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASININ AÇILACAĞI MAHKEME.....	367
A. İptal Davasının Açılacağı Görevli Mahkeme.....	367
1. Türk Hukukunda.....	367
a. Genel Olarak.....	367
b. 7101 sayılı Kanun Değişikliğinden Önce İptal Davasını İncelemekle Görevli Olan Mahkeme.....	369
c. 7101 sayılı Kanun Değişikliğinden Sonra İptal Davasını İncelemekle Görevli Olan Mahkeme.....	379
2. Yabancı Hukuk Sistemlerinde Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasını İncelemekle Görevli Olan Mahkeme.....	381
a. Genel Olarak.....	381
b. İsviçre Hukukunda.....	381
c. Avusturya Hukukunda.....	382
d. Alman Hukukunda.....	382
3. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Yüksek Mahkeme Tarafından Görülmesi Konusunda Değerlendirmeler.....	383
B. İptal Davasının Açılacağı Yetkili Mahkeme.....	384
§ III. HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASI AÇMA SÜRESİ.....	386
A. Genel Olarak.....	386

B. Hakem Kararlarının İptali Bakımından Kanunlarda Öngörülen Süreler.....	386
C. Hakem Kararlarının İptali Bakımından Kanunda Öngörülen Sürelerin Başlangıcı.....	391
D. Hakem Kararlarının İptali Davasında Öngörülen Sürelerin Hukuki Niteliği.....	395
§ IV. İPTAL DAVASININ HAKEM KARARININ İCRASINA ETKİSİ.....	396
§ V. İPTAL DAVASI AÇMA HAKKINDAN FERAGAT.....	402
A. Genel Olarak.....	402
B. Mukayeseli Hukukta.....	403
1. Alman Hukukunda.....	403
2. İsviçre Hukukunda.....	404
C. Türk Hukukunda.....	407
1. Genel Olarak.....	407
2. İç Tahkim Bakımından.....	408
a. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenleme.....	408
b. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Düzenleme.....	410
3. Milletlerarası Tahkim Bakımından.....	411
a. Genel Olarak.....	411
b. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na Göre İptal Davası Açma Hakkından Feragat Edilebilmesinin Şartları.....	413
(1) Genel Olarak.....	413
(2) Feragat Beyanının Yerleşim Yerleri veya Olağan Oturma Yerleri Türkiye Dışında Bulunan Kimseler Arasında Yapılması.....	413

(3) Feragat Beyanının Şekline İlişkin Şart.....	415
i. Feragat Beyanının Açık Olması.....	416
ii. Feragat Beyanının Yazılı Olması.....	417
c. İptal Davası Açma Hakkından Feragatin Usulü.....	418
d. Taraflarca İptal Davası Açma Hakkından Feragat Edilmesinin Hüküm ve Sonuçları.....	422
§ VI. İPTAL TALEBİNİN MAHKEMECE İNCELENME USULÜ.....	423
A. Dosya Üzerinden İnceleme.....	423
B. Öncelikle ve İvedilikle İnceleme.....	427
C. Yargılama Usulünün Türü.....	429
D. İspat Yüğü.....	431
§ VII. İPTAL DAVASINDA ALINACAK OLAN YARGILAMA HARÇLARI VE GİDERLER.....	435
A. Genel Olarak.....	435
B. İptal Davasında Yargılama Harçları.....	436
C. İptal Davasında Gider Avansı.....	443
§ VIII. İPTAL DAVASINDA ADLİ YARDIM TALEBİNDE BULUNULUP BULUNULAMAYACAĞI.....	444
§ IX. İPTAL DAVASINI İNCELEYECEK MAHKEMECE VERİLECEK OLAN KARARLAR.....	445
A. İptal Davasının Kabul Edilmesi.....	445
1. Hakem Kararının Tamamen İptal Edilmesi.....	445
a. Genel Olarak.....	445
b. İptal Sebebinin Çeşidine Göre Tekrardan Tahkim Yargılamasının Söz Konusu Olup Olmayacağı.....	447

2. Hakem Kararı Hakkında Kısmi İptal Kararı Verilmesi.....	451
B. İptal Davasının Reddedilmesi.....	452
§ X. İPTAL DAVASINDA VERİLEN KARARLARA KARŞI KANUN YOLLARI.....	453
A. Genel Olarak.....	453
B. 7101 sayılı Kanun ile Gerçekleştirilen Değişikliklerden Önceki Durum.....	456
C. 7101 sayılı Kanun ile Gerçekleştirilen Değişikliklerden Sonraki Durum.....	459
1. Temyiz Kanun Yolu.....	459
a. Genel Olarak.....	459
b. Temyiz Başvurusu.....	463
c. Temyiz İnceleme Usulü.....	464
d. Temyiz İncelemesini Hakem Kararının İcrasına Etkisi.....	467
e. Temyiz Yoluna Müracaat Hakkından Feragat.....	469
f. Temyiz İncelemesinin Sonucu ve Verilecek Olan Kararlar.....	476
(1) Karar Düzeltme Yoluna Gidilemez.....	476
(2) Temyiz İncelemesinin Sonucunda Verilecek Olan Kararlar.....	480
i. Genel Olarak.....	
i. Temyiz Talebinin Reddedilmesi.....	480
ii. Temyiz Talebinin Kabul Edilmesi.....	481
2. Yargılamanın Yenilenmesi Yolu.....	481
3. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu.....	483

SONUÇ.....	486
KAYNAKÇA.....	520
ELEKTRONİK KAYNAKLAR.....	608
KARARLAR.....	610
ÖZGEÇMİŞ.....	612

KISALTMALAR LİSTESİ

AAA	: American Arbitration Association
ABA	: American Bar Association
Abs.	: Absatz
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
ADR	: Alternative Dispute Resolution
ADRLJ	: Alternative Dispute Resolution Law Journal
a. F.	: Alter Fassung
AG	: Aktiengesellschaft
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Anh.	: Anhang
AO	: Anonim Ortaklık
Arb Int'l	: Arbitration International
Arb-Med	: Arbitration-Mediation
Art.	: Artikel
ASA	: Swiss Arbitration Association (Association suiessse de l'arbitrage)
ASA Bulletin	: Swiss Arbitration Association (Association suiessse de l'arbitrage)
A. Ş.	: Anonim Şirket
Aşa.	: Aşağıda
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Aufl.	: Auflage
AÜEHF	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Av. K.	: 1136 sayılı Avukatlık Kanunu

b.	: Bent
BAG	: Bundesarbeitsgericht
BaK	: Basler Kommentar
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BB	: Betriebs-Berater
BGBI	: Bundesgesetzblatt
Bd.	: Band
Beschl.	: Beschluß
BfA	: Bundesagentur für Arbeit
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
BGBI.	: Bundesgesetzblatt
BGE	: Bundesgerichtsentscheid (İsviçre Federal Mahkemesi)
BGer	: (schweizerisches) Bundesgericht
BGH	: Bundesgerichtshof
BGHZ	: Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen
BK	: 818 sayılı Borçlar Kanunu
Bkz./bkz.	: Bakınız
Bkz. ve İnc.	: Bakınız ve İnceleyiniz
Bs/bs.	: Bası
C.	: Cilt
c.	: Cümle
CCF	: Code Civile Français (Fransız Medeni Kanunu)
CENTRAL	: Center for Transnational Law
Co.	: Company
CPC	: Codice di Procedura Civile; Italian Code of Civil Procedure
Çev.	: Çeviren
CHK	: Handkommetar zum Schweizer Privatrecht
D.	: Daire

DB	: Der Betrieb
DCCP	: Dutch Code of Civil Procedure
Der.	: Derleyen
DIS	: Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit
DIHT	: Deutscher Industrie und Handelstag
Dis. Resol. Mag.	: Dispute Resolution Magazine
Diss.	: Dissertation
dn.	: Dipnot
Dr.	: Doktor
dZPO	: Zivilprozessordnung (Alman Medeni Usul Kanunu)
DZWiR	: Deutsche Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
E.	: Esas numarası
eBK	: 818 sayılı eski Borçlar Kanunu
EG	: Einführungsgesetz
EGGVG	: Einführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz vom 27.1.1877, RGBL. S. 77 (FNA 300-1)
EGZPO	: Einführungsgesetz zur Zivilprozeßordnung vom 30.1.1877, RGBL. S. 244 (FNA 310-2)
EJPD	: Eidgenössischen Justiz- und Polizeidepartement
EU	: Europa, Europäische Union
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EGGVG	: Einführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz vom 27.1.1877
f.	: Fıkra
f./ff.	: folgende/fort folgende
FAA	: Federal Arbitration Act.
FamFG	: Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen

Gerichtsbarkeit (FamFG) vom 17.12.2008,
BGBl. I, S. 2586 (FNA 315-24)

Fn.	: Fußnote
FNA	: Fundstellennachweis A, Beilage zum Bundesgesetzblatt Teil I
FRCP	: Federal Rules of Civil Procedure
FS	: Festschrift
GmbH	: Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GSÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GVG	: Gerichtsverfassungsgesetz idF d. Beck. vom 9.5.1975 BGBl. S. 1077, (FNA 300-2)
Handkomm	: Handkommentar
Harç. K.	: Harçlar Kanunu
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Hk-ZPO	: Handkommentar Zivilprozeßordnung
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HMKT	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı
HP.	: Hukuk Postası
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
Hrsg.	: Herausgeber
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HZÜ	: Haager Zustellungsübereinkommen
ICC	: International Chamber of Commerce
ICCA	: International Council for Commercial Arbitration
ICDR	: International Center for Dispute Resolution
ICSID	: International Centre for the Settlement of Investment Disputes
Int.	: International

Int. A.L.R.	: International Arbitration Law Review
IPR	: Internationales Privatrecht
IPSA	: International Political Science Association
ICCP	: Italian Code of Civil Procedure
InULR	: Inonu University Law Review
IPRax	: Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts
IPRG	: Gesetz über Internationales Privat- und Verfahrensrecht
ISTAC	: İstanbul Tahkim Merkezi
IWR	: Internationales Wirtschaftsrecht
IZPR	: Internationales Zivilprozessrecht
IZVR	: Internationales Privat- und Zivilverfahrensrecht
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
idF	: in der Fassung
İH	: İleri Hukuk
İHD	: İş Hukuku Dergisi
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
inc.	: İnceleyiniz
İnÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İKİD	: İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi
İTOTAM	: İstanbul Ticaret Odası Tahkim Merkezi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İYUK	: 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu
İzBD	: İzmir Barosu Dergisi
JAP	: Juristische Ausbildung & Praxisvorbereitung
JBİ	: Juristische Blätter
J. Int'l. Arb.	: Journal of International Arbitration
JITAL	: Journal of International Trade and Arbitration Law

JURA	: Juristische Ausbildung (Zeitschrift)
JuS	: Juristische Schulung
JWV	: Jeanaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft
JZ	: Juristenzeitung
K.	: Karar
Kap.	: Kapitel
Karş.	: Karşılaştırınız
kn.	: Kenar Notu/Kenar Numarası
Konkordat	:Concordat Suisse sur l'arbitrage (Kantonlararası Tahkim Anlaşması)
KritV	: Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft
KTS	:Konkurs-, Treuhand- und Schiedsgerichtswesen
LCIA	: London Courtof International Arbitration
Legal HD	: Legal Hukuk Dergisi
Ltd.	: Limited
LugÜ	: Lugano-Übereinkommen
m.	: Madde
Manisa BD	: Manisa Barosu Dergisi
MDR	: Monatsschrift für Deutsches Recht
Med-Arb	: Mediation-Arbitration (Arabuluculu-Tahkim)
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MK/TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
MİHDER	: Legal Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Dergisi
M. Ö.	: Milattan Önce
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MTO	: Milletlerarası Tahkim Odası
MÜHFHAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi

MüKoZPO	: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung
NCCUSL	: National Conference of Commissioners on Uniform State Laws
n. F.	: neue Fassung
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
NJW-RR	: NJW-Rechtsprechungs-Reports
NK	: 1512 sayılı Noterlik Kanunu
N./Nr.	: Nummer/Numara/Kenar Numarası
NWV	: Neuer Wissenschaftlicher Verlag
NYÜ	: New Yorker Übereinkommen über die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche (UN-Übereinkommen vom 10.06.1958)
OLG	: Oberlandesgericht
OR	: Obligationenrecht
Örn.	: Örneğin
öOGH	: Österreichisches Oberster Gerichtshof
öSchiedsRÄG 2006	: Österreichisches Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2006
öSchiedsRÄG 2013	: Österreichisches Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2013
öZPO	: Österreichische Zivilprozessordnung
Pepp. L. Rev.	: Pepperdine Law Review
pp./p.	: Page
PPIL	: Public and Private International Law Bulletin
PILS	: Private International Law Status
Prof.	: Profesör
RGBl.	: Reichsgesetzblatt
Rdn.	: Randnummer(n) (Kenar numarası)
RG.	: Resmî Gazete
RIW	: Recht der Internationalen Wirtschaft

RKD	: Resmi Kararlar Dergisi
RSDA	: Revue Suisse de Droit des Affaires et du Marché Financier
RSJ	: Revue Suisse de Jurisprudence
Russ LJ	: Russian Law Journal
s.	: sayfa
SaCLJ	: Singapore Academy of Law Journal
SCAI	: Swiss Chambers' Arbitration Institution
schw	: schweizerisch, -e
Sec.	: Section
SGIR	: St. Galler Schriften zum Internationalen Recht
SJZ	: Schweizerische Juristen-Zeitung
S. K.	: Sayılı Kanun
SK	: Sigorta Kanunu
S.	: Sayı
SchiedsVZ	: Zeitschrift für Schiedsverfahren
SchKonK	: Konkordat
SchwIPRG	: Schweizerisches Gesetz über das internationale Privatrecht
SchwZPO	: Schweizerische Zivilprozessordnung (İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu)
Si.	: Son İçtihatlar
SJZ	: Schweizerische Juristen-Zeitung/Revue Suisse de Jurisprudence
S.K.	: Sayılı Kanun
SSC	: Stockholm Chamber of Commerce
SSC Rules	: Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce Rules
SSK	: 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
StF	: Stammfassung

STICS	: Social Transformations in Contemporary Society
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SZW	: Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht
Şti.	: Şirketi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TD	: Yargıtay Ticaret Dairesi
Teb. K	: 7201 sayılı Tebligat Kanunu
Teb. Yön.	: Tebligat Kanunu Yönetmeliği
Terazi HD	: Terazi Hukuk Dergisi
T	: Tarih
TKHK	: 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği
u.	: und; unten; unter
ua.	: unter anderem; und andere
UAA	: Uniform Arbitration Act.
UKlaG	: Unterlassungsklagengesetz
UN	: United Nations
UNIDROIT	: The International Institute for the Unification of Private Law
UNCITRAL	: United Nations Commission for International Trade Law
UNCITRAL MK	: UNCITRAL Model Kanunu
Univ.	: Universität
Urt.	: Urteil
USAA	: United States Arbitration Act.
UTTHD	: Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

PCEF	: Revue suisse de droit de procédure civile et d'exécution forcée
v.	: Vom
Va J Int'l L	: Virginia Journal of International Law
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Vgl.	: Vergleiche, Vergleich
VIAC	: Vienna International Arbitral Centre
Vol.	: Volume
Wbl	: Wirtschaftsrechtliche Blätter
WR	: Wiener Regeln
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay
YD	: Yargıtay Dergisi
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
yuk.	: Yukarıda
ZAP	: Zeitschrift für Anwaltpraxis
ZHR	: Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht
ZIP	: Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
ZIPonline	: Zeitschrift für Wirtschaftsrecht Online
ZPO	: Zivilprozessordnung (Alman Medeni Usul Kanunu)
ZVglRWiss	: Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft
ZZP	: Zeitschrift für Zivilprozess
ZZPInt	: Zeitschrift für Zivilprozess International
ZZZ	: Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht
§	: Paragraf (madde)

GİRİŞ

Türk Hukukunda Milletlerarası Tahkim Kanunu¹ (MTK) ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu² (HMK) hükümlerine göre hakem kararlarına karşı “*iptal davası*” hakem kararlarının denetimi bakımından öngörülen başlıca sistemdir³. “*MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası*” isimli çalışmamızda, 4868 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 439’da öngörülen iptal davası imkânı karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Böylelikle, MTK ile HMK’nın iptal davası bakımından getirdiği düzenlemelerinin benzeyen ve farklılaşan yönlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışma yapılırken doktrindeki görüşlerin açıklanması yoluna gidilmiş ve Yargıtay kararlarından da mümkün olduğunca yararlanılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, öncelikle, hakem kararı kavramı, hakem kararlarının çeşitleri, özellikleri hakem kararlarının benzer kararlar ile olan ilişkisi, hakem kararlarını hukuki niteliği açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında, hakem

¹ RG., 5.7.2001, S. 24453.

² RG., 4.2.2011, S. 27836.

³ Nuray Ekşi, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim (6100 sayılı HMK md. 407-444)**, 1. Bs., İstanbul, Beta Basım A. Ş., 2013, s. 11; Baki Kuru, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 1. Bs., İstanbul, Legal Yayınları, 2015, § 88, s. 740; Ali Cem Budak; Varol Karaaslan: **Medenî Usul Hukuku**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, Adalet Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2020, § 23, N. 63, s. 459; İbrahim Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, s. 85; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2016, s. 251; Mehmet Polat Kalafatoğlu: Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca İptal Davası Açma Hakkından Feragat, **Public and Private Interanational Law Bulletin**, 38(2), 2018, (s. 339-368), s. 342; Ali Bozer: “Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanununda ve Milletlerarası Tahkim Kanununda Hakem Kararlarına İlişkin Bozma Sebepleri Hakkında Düşünceler”, in: **Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, (s. 241- 245), s. 245; Feriha Bilge Tanrıbilir; Banu Şit: “Milletlerarası Tahkim Müessesesi ve Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu” **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, (s. 819-837), s. 837; Mine Tan Dehmen: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi İstemi Hakkında Türk Mahkemelerince Verilen Kararlara Karşı Kanun Yolları”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2020, 40(2), (s. 1443-1486), s. 1459.

kararlarının denetim yolları hakkındaki açıklamalara geçilmiştir. Bu kapsamda, iptal davası kavramı, iptal davası terimi, hakem kararlarının iptali davasını amacı ve iptal davasının tahkimin geleceğine olan etkisi açıklanmıştır. Sonrasında hakem kararlarına karşı iptal davasının hukuki niteliği doktrinde ileri sürülen görüşler çerçevesinde açıklanarak iptal davasına konu olabilecek (hakem) kararların neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi için Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında öngörülen iptal sebeplerinin incelenmesi yoluna gidilmiştir. İptal sebepleri, iptal talebinde bulunacak olan tarafça mevcudiyeti ispatlanacak olan iptal sebepleri ile mahkeme tarafından re'sen nazara alınacak olan iptal sebepleri şeklinde sınıflandırılarak açıklanmıştır. İptal talebinde bulunacak olan tarafça mevcudiyeti ispatlanacak olan iptal sebepleri başlığı altında; taraflardan birinin ehliyetsiz veya tahkim anlaşmasının geçersiz olması; hakem seçiminin tarafların anlaşmasına veya kanuna aykırı olması; hakem kararının tahkim süresi içerisinde verilmemiş olması; hakemin hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermesi; hakemin yetkilerini aşması veya taleplerin tamamı hakkında karar vermemesi; tahkim yargılamasının usulüne uygun olarak yürütülmemesi ve bu durumun kararın esasına etkili olması; taraflara eşit davranılması ilkesinin gözetilmemesi ve hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmemesi şeklindeki sebepler açıklanmıştır. Mahkeme tarafından re'sen nazara alınacak olan iptal sebepleri başlığı altında ise, iki tane iptal sebebi ele alınarak; hakem kararına konu edilen uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmaması ile hakem kararının kamu düzenine aykırı olmaması hususları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle, ikinci bölüm kapsamında, hakem mahkemesince verilecek olan kararların iptalini sonuçlayacak olan iptal sebepleri tek tek açıklanarak esasa girme yasağının öneminden bahsedilmiştir. Bu kısımda son olarak, hakem kararlarının iptal sebeplerinin özellikleri ortaya konularak, iptal sebeplerinin emredici olması, usuli ve şekli olması ile sınırlı sayıda olması gibi niteliklerinin ifade edilmesi yoluna gidilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde, hakem kararlarının iptali için mahkemeye başvuru safhası ile iptal davasında yargılama prosedürü incelenmiştir. Bu kapsamda, hakem kararlarının iptali davasının açılacağı görevli ve yetkili mahkeme ifade edilmiştir. Görevli mahkeme bakımından ilk olarak, 7101 sayılı Kanun değişikliğinden önceki tartışmalara değinildikten sonra, 7101 sayılı Kanunla getirilen düzenlemelerin ifade edilmesi yoluna gidilmiştir. Bu kısımda ayrıca, hakem kararlarına karşı iptal davası açma süresi ortaya konulmuş ve kanunda öngörülen sürelerin başlangıcı ile sürelerin hukuki niteliğinin ifade edilmesi yoluna gidilmiştir. Sonrasında, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının hakem kararının icrasına etkisi açıklanarak bu hususta Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu arasındaki farklılıklardan hangisinin daha yerinde olduğu konusundaki tartışmalara girilmiştir. Ayrıca, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragate ilişkin bilgiler verilmiştir. Yine bu kısımda, iptal davasında alınacak olan yargılama harç ve giderleri ortaya konularak hakem kararlarına karşı iptal davasında adli yardıma müracaat edilip edilemeyeceği tartışılmıştır. Üçüncü bölümde son olarak, hakem kararlarına karşı iptal davasının mahkemece inceleme usulü, yargılama sonunda verilecek olan karar ile hakem kararını inceleyen merciin verdiği karara karşı kanun yollarının incelenmesi söz konusu olmuştur.

Hakem kararlarına karşı asgari bir denetimin sağlanabilmesi için kabul edilen iptal davası, devletin tahkime müdahale ettiği alanlardan biridir. Tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarına karşı devlet mahkemelerince yapılacak olan müdahaleler, bir ülkenin cazip bir tahkim merkezi olup olamayacağı konusu ile yakından ilgilidir. Devletin tahkime müdahalesinin had safhada olduğu hakem kararlarının iptali davalarında ülkelerin benimseyeceği yaklaşım, o ülkedeki tahkimin geleceğine etkili olacaktır. Bu sebeple, iptal davası vasıtasıyla hakem kararlarının da devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi yargılama hukukunun temel ilkelerine sahip olup olmadığının denetimini sağlarken, bir yandan da hakem

kararlarının içeriksel denetimine yol açacak şekilde kötü niyetli kullanımların aracı olmasının önüne geçilmelidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAKEM KARARI, HAKEM KARARININ ÖZELLİKLERİ, HUKUKİ NİTELİĞİ VE HAKEM KARARLARINA KARŞI DENETİM YOLLARI ile İPTAL DAVASINA GENEL BAKIŞ

§ I. HAKEM KARARI KAVRAMI

A. Genel Olarak

Hakem kararı⁴, tahkim sözleşmesi uyarınca hakemlere verilen uyuşmazlığı çözme yetkisine dayanarak, tarafların aralarındaki özel hukuk uyuşmazlığını nihayete erdiren ve böylece ortadan kaldıran kararlardır⁵. Hakem mahkemesi (*Schiedsgericht; Arbitral Tribunal*), aralarında özel hukuka ilişkin ihtilaf bulunan tarafların irade beyanları ile söz konusu ihtilafın çözüme kavuşturulması için bir veya birden fazla hakemi yetkilendirerek oluşturdukları özel bir mahkemedir⁶. Tahkim yargılaması neticesinde hakemler bir karar verirler. Bu karara “*hakem kararı*” denilmektedir⁷.

Yargılama hakem kararı ile sona ermektedir⁸. Hakem kararının verilmesi üzerine aynı zamanda hakem mahkemesinin de yetkileri sona ermekte⁹ (*functus*

⁴ Türkçe’de “*hakem kararı*” şeklinde kullanılan terime karşılık; İngilizce’de, “*award*” ya da “*arbitral award*”; Almanca’da “*Die Schiedsspruch*” kelimeleri kullanılmaktadır. Belirtmek isteriz ki, çeşitli kanunlarda, kurallarda ve mahkeme kararlarında, hakem kararını karşılamak üzere *Award*” terimi kullanılırken, bazılarında ise, aynı anlamı karşılamak üzere “*Order*” teriminin kullanıldığını görmekteyiz. Bununla birlikte, “*Order*” terimi ile “*Award*” terimi birbirinden farklı olup; bu iki terim arasında kabul edilmiş birtakım farklılıklar bulunmaktadır. “*Order*” ile “*Award*” terimleri arasındaki farklılıklar için bkz.: Margaret L. Moses, **The Principles and Practice of International Commercial Arbitration**, Second Edition, United States of America, Cambridge University Press, 2012, s. 189-190.

⁵ Moses, **a.g.e.**, s. 189; Tahir Sebük, “Hakem ve Hakem Bilirkişi ve Kanuni Hakem Kararlarının Mukayesesi ve Tahkim Şartı”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 63-79), s. 64; İbrahim Özbay: **Hakem Kararlarının Temyizi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, § 3, s. 49. Hakem kararına ilişkin tanımlamalar için bkz.: Horvath, Fischer, Prantl *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 9. Kap., N. 1241, s. 410; Gustav K. L.Real: **Der Schiedsrichtervertrag: Inhalt und rechtliche Regelung im deutschen Recht mit rechtsvergleichenden Ausblicken**, *in* Internationales

officio)¹⁰; söz konusu karar, taraflar bakımından kesin hüküm etkisine (*res judicate effect*) sahip olmaktadır¹¹. Hakem kararının göstereceği maddi anlamda kesin hüküm etkisi sebebiyledir ki, uyuşmazlığın taraflarınca, aynı konuda, aynı sebebe dayanılarak yeniden bir tahkim yargılamasına gidilememektedir¹². Bu anlamda, hakem mahkemesi tarafından verilen kararlar, devlet mahkemeleri tarafından

Wirtschaftsrecht Bd. 3 (Hrsg. Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1983, s. 69-70; Menno Aden, **Internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit: Kommentar zu den Schiedsverfahrensordnungen ICC - DIS - Wiener Regeln – UNCITRAL - LCIA**, 2. Auflage, München, Verlag C. H. Beck oHG, 2003, N. 9, s. 41; Menno Aden, **Internationales Privates Wirtschaftsrecht**, 2., vollständig überarbeitete Auflage, München, Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH, 2009, s. 203.

⁶ Sebük, **a.g.m.**, s. 64; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 49.

⁷ Moses, **a.g.e.**, s. 189 vd. Horvath, Fischer, Prantl *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 9. Kap., N. 1241, s. 410. Hakem kararı ve konusu hakkında bkz.: Cemal Şanlı: Milletlerarası Hakem Kararı-Milletlerarası Ticari Tahkimde Usule Uygulanacak Hukuk-Tarafların Tahkim Hukukunu Seçme Yetkisi-Hakem Kararının İptali Davasının Tenfize Etkisi-Tahkim Yeri ve Mahalli Mahkemeler Arasındaki İlişkiler, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 1983, C. 3, S. 1, (s. 23-31), s. 22 vd.

⁸ Peter Arens; Wolfgang Lücke, **Zivilprozeßrecht: Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung (Grundrisse des Rechts)**, 7., neubearbeitete Auflage, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, § 48, N. 489, s. 367.

⁹ Alan Redfern; Martin Hunter; [Blackaby, Nigel; Partasides QC, Constantine]: **Redfern And Hunter On International Arbitration (Student Version)**, 6th Edition, United States Of America, Oxford University Press, 2015, § 9.18, s. 507; Moses, **a.g.e.**, s. 190; Ali Yeşilirmak: **Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Türkiye’de Ticari Hayatın ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi İçin Uyuşmazlıkların Etkin Çözümünde)**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011, N. 238, s. 115; Turgut Kalpsüz, **Türkiye’de Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş 2. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2010, s. 126.

¹⁰ “*Functus Officio*” doktrini hakkındaki açıklamalar için bkz.: Gary B. Born: **International Arbitration: Law and Practice**, First Edition, Kluwer Law International (Wolters Kluwer Law & Business), 2012, §15.07, s. 301-302.

¹¹ Moses, **a.g.e.**, s. 198; Horvath, Fischer, Prantl *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 9. Kap., N. 1277, s. 424; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 103; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 50; Hakan Pekcanıtez; Ali Yeşilirmak: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. III, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, § 22, s. 273; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 241, s. 116. Hakem kararlarının kesin hüküm etkisi hakkında bkz.: Ersin Erdoğan, **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, 2. Bs, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 93 vd.; Wolfgang Bosch, **Rechtskraft und Rechtshängigkeit im Schiedsverfahren**, *in* Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht Bd. 5, (Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter), Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1991.

¹² Moses, **a.g.e.**, s. 198; Horvath, Fischer, Prantl *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 9. Kap., N. 1277, s. 424; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 241, s. 116.

verilen kararlarla eşit tutulmaktadır¹³. Milletlerarası tahkimde taraflar, devlet mahkemelerinden alacakları bir kararla hakem kararına icrailik kazandırabileceklerdir¹⁴. Böylece, devletin cebri icra organları aracılığıyla hakem kararlarının icra edilebilirliği diğer bir deyişle, zorla yerine getirilebilmesi sağlanmaktadır¹⁵. Hakem kararları, otoriter karaktere sahip olup; hakemlerce gerçekleştirilen yargılama ise, aynı zamanda, uyuşmazlığın çözümü bakımından devletin iktidarına ilişkin bir işlev niteliğini haizdir¹⁶.

Hakem kararı kavramından anlaşılması gereken hususun ne olduğu konusunda Türk Hukukunda herhangi bir tanım yer almamaktadır¹⁷. Hakem kararı ile anlatılmak istenilen hususun ne olduğu hakkında, Türk Hukukundan başka, Avusturya Medeni Usul Kanunu (öZPO), Alman Medeni Usul Kanunu (dZPO) ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanun (SchwIPRG) gibi çeşitli kanunlarda da tanımlama yapılması yoluna gidilmemiştir¹⁸.

ICC tarafından bu konuda hazırlanan eski bir raporda hakem kararının tanımının olmamasına ilişkin bu husus eleştirilmektedir¹⁹. UNCITRAL Model Kanunu hazırlanmadan önce oluşturulan çalışma grubunda da hakem kararının tanımlanması tavsiyesinde bulunulmuştur²⁰. Bununla birlikte, hakem kararının tanımına UNCITRAL Model Kanunu metninde de yer verilmemiştir²¹.

¹³ Moses, **a.g.e.**, s. 198; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2732.

¹⁴ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 50; Sebük, **a.g.m.**, s. 64.

¹⁵ Sebük, **a.g.m.**, s. 64.

¹⁶ Sebük, **a.g.m.**, s. 64.

¹⁷ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 93.

¹⁸ Horvath, Fischer, Prantl *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 9. Kap., N. 1241, s. 410.

¹⁹ ICC tarafından hazırlanan rapor için bkz.: https://library.iccwbo.org/content/dr/COMMISSION_REPORTS/CR_0001.htm?l1=bulletin&l2=&l1=bulletins&l2= (Çevrimiçi: Erişim Tarihi: 01.06.2020). Ayrıca, ICC tahkimi kapsamında hakem kararı hakkında açıklamalar için bkz.: Fabian Laugwitz: **Einvernehmliche Streitbeilegung internationaler wirtschaftsstreitigkeiten unter den ADR-Regeln der Internationalen Handelskammer (ICC)**, *in* Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht; Band 133, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016, s. 133-134.

²⁰ Bkz.: UNCITRAL Report of Working Group on International Contract Practices on the Work of its Seventh Session, A/CN.9/246, 6.3.1984, kn. 192.

²¹ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 93, dn. 1.

Mehaz UNCITRAL Model Kanunu hakem kararları kavramını ifade etmemekle birlikte; hakem kararlarına ilişkin çeşitli hükümlere yer vermektedir²². Hakem kararlarına ilişkin kanuni düzenlemeler UNCITRAL Model Kanunu’nun 28-32’nci maddeleri arasında ele alınmaktadır²³. Bu kapsamda, hakemlerin karar verme usulü, sulh, hakem kararının şekli ve içeriği (m. 28-31), yargılamanın sona ermesi (m. 32) ile hakem kararının düzeltilmesi, yorumu ve tamamlanması hususları UNCITRAL Model Kanunu’nun ilgili maddelerinde düzenlenmektedir²⁴. Aynı hususlara ilişkin olarak Milletlerarası Tahkim Kanunu’muzun m. 12/C, D ile m. 13, m. 14 düzenlemeleri birbirleri ile paralel bir içeriğe sahiptir²⁵.

B. Yerli-Yabancı ve Milli-Milletlerarası Hakem Kararı Kavramı

1. Yerli Hakem Kararı- Yabancı Hakem Kararı Kavramı

Hakem kararları hakkında, *doktrinde*, milliyetleri dikkate alınarak, “yerli hakem kararı” ile “yabancı hakem kararı” şeklinde bir ayrım yapılmaktadır²⁶.

²² UNCITRAL Model Kanunu’nun kabul edildiği ilk zamanlarda dahi hakem kararları hakkında hükümlere yer verildiği görülmektedir. Bkz.: Karl-Heinz Böckstiegel (Hrsg.): **Rechtsfortbildung durch Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, in Schriftenreihe des Deutschen Instituts für Schiedsgerichtswesen – German Institute of Arbitration; Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 8, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1989, s. 174; Rolf A. Schütze (Hrsg.): **Institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit Kommentar**, 2., neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Köln, Carl Heymanns Verlag, 2011, s. 817 vd.

²³ Herrmann, Gerold: **International: UNCITRAL –Schieds- und Schlichtungsregeln**, Köln u. Bonn: Bundesstelle für Außenhandelsinformation (BfAI), 1995, s. 20. Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 28-32.

²⁴ Herrmann, **a.g.e.**, s. 20.

²⁵ MTK m. 12 hükmünde “*Hakem veya hakem kurulunca bilirkişi atanması, delillerin toplanması, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk*”; MTK m. 13 hükmünde “*Hakem kurulunun karar verme usulü ve tahkim yargılamasının sona ermesi*”; MTK m. 14 hükmünde ise, “*Kararın şekli ve içeriği, düzeltilmesi, yorumu ve tamamlanması, yazılı bildirimlerin alınması*” hususları düzenlenmektedir. Karş.: UNCITRAL Model Kanunu m. 28-32.

²⁶ Dennis Solomon: **Die Verbindlichkeit von Schiedssprüchen in der internationalen privaten Schiedsgerichtsbarkeit: zur Bedeutung nationaler Rechtsordnungen und der Entscheidungen nationaler Gerichte für die Wirksamkeit internationaler**

Hakem yargılaması neticesinde verilecek olan kararın milliyetinin ne olduğu hususunun (“*yerli hakem kararı*” mı yoksa “*yabancı hakem kararı*” mı olduğunun) ortaya konulması, tahkim hukukunun önemli meselelerinden birisidir²⁷.

Özellikle, hakem kararının yerli ya da yabancı hakem kararı olduğu hususunun tespit edilmesi, hakem kararlarının tenfizi bakımından önem arz etmektedir²⁸. Zira, yabancı hakem kararlarının tenfizi, yerli hakem kararlarının icrasından farklıdır²⁹. Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi bakımından, 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarını Tanınması ve Tenfizine ilişkin New York Konvansiyonu düzenlemeleri önem arz etmektedir³⁰.

Schiedsspruch, München, Sellier Law Publieshers, 2007, s. 39 vd.; Peter Gottwald, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit –Arbitrage International- International Arbitration: Generalbericht und Nationalbericht**, in: Veröffentlichung der Wissenschaftlichen Vereinigung für Internationales Verfahrensrecht e.V.; Herausgegeben im Auftrage des Vorstandes von Peter F. Schlosser; Band 9, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking GmbH, 1997, s. 103-104.

²⁷ Selahattin Sulhi Tekinay: “Uluslararası Ticari Tahkim Alanında Türkiye’nin Durumu”, in: **Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan**, Bayrak Matbaacılık, 1990, (s. 323-330), s. 325.

²⁸ Baki Kuru: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, 6. Bs., İstanbul, Demir-Demir, 2001, s. 6136; Haluk Bilgiç: “Ticari Tahkimde Yabancılık Unsuru”, in: **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsnel’e Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, (s. 31-49), s. 33.

²⁹ Tekinay, **Uluslararası Ticari Tahkim**, s. 324; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 6136. Yabancı hakem kararlarının tenfizi bakımından milletlerarası hukukta çeşitli ülkelere ilişkin örnekler için bkz.: Kilian Bälz: “Anerkennung und Vollstreckung von ausländischen Zivilurteilen und Schiedssprüchen in arabischen Staaten (Ägypten, Jordanien, Libanon, Syrien und Irak)”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 2012, (s. 354-361); Kilian Bälz: “Die Anerkennung und Vollstreckung von ausländischen Urteilen und Schiedssprüchen in den arabischen Staat Nordafrikas”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 1-2, 2013, (s. 55-62); Kilian Bälz; Tannaz Jourabchi-Eisenhut: “Vertragsgestaltung im deutsch-iranischen Wirtschaftsverkehr”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 8, 61. Jahrgang 2015, (s. 473-477), s. 476.

³⁰ Arens, Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 491, s. 367. 10 Haziran 1958 tarihli New York Konvansiyonu hakkında bkz.: Patrick J. Okeefe: **Arbitration in Internationale Trade**, Sydney Prosper Law Publications, 1975, s. 66; Von Thilo Rensmann: “Wo ergehen Schiedssprüche nach dem New Yorker Übereinkommen?” **Recht der Internationalen Wirtschaftrecht (RIW)**, Heft 11, 1991, (s. 911-917); Franz Satmer: **Verweigerung der Anerkennung ausländischer Schiedssprüche wegen Verfahrens mangeln**, in Schweizer Studien zum Internationale Recht (Etudes Suisses de Droit International); Herausgegeben von der Schweizerischen Vereinigung für Internationales Recht; Fortsetzung der «Zürcher Studien zum Internationalen Recht» Band/Volume 89, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1994, s. 1 vd.; Almany’a’da da § 1061 dZPO hükmüne göre, yabancı hakem kararlarının

Hakem yargılaması neticesinde verilecek olan kararın tenfizi veya tanınması söz konusu olduğunda, o hakem kararının tenfizinin talep edildiği ülke kanununa göre milliyeti tespit edilir. Buna göre, tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararının “*yerli hakem kararı*” olup olmadığı hususu tespit edilirken Türk Hukukuna göre bir değerlendirme yapılacaktır³¹. Bununla birlikte, Türk Hukukunda bir hakem kararını yabancı hakem kararı olarak nitelendirirken dikkate alınacak herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır³². Bu durum karşısında, *doktrinde*, hakem yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarının yabancı hakem kararı olarak nitelendirilebilmesi için önem arz eden kriterlerin neler olduğu ifade edilmektedir. Bu kriterlerin bazıları şu şekilde ifade edilebilecektir:

- (1) *Bir hakem kararının taraflarının veya taraflarından herhangi birinin yabancı olması,*
- (2) *Hakemlerin yabancı olması,*
- (3) *Yabancı bir devletin maddi hukukunun uygulanmış olması,*
- (4) *Milletlerarası yetki,*

tanınması ve tenfizi, 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu’na dayanmaktadır (Jürgen Samtleben: “Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche in Deutschland und Brasilien”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 16. Band 2011, (s. 425-475), s. 428). Örnek olarak, Almanya’da Subway International B.V.’nin New York Konvansiyonu’nun V’nci maddesi ile bağlantılı olarak § 1061 dZPO gereğince tenfiz talebinde bulunduğu ve gerçekleştirilen tenfiz başvurusunun reddedildiği hakkında bkz.: Ansgar Staudinger, “New York Konvansiyonu’nun 5. Maddesi Kapsamında Hakem Kararının Devlet Mahkemeleri Tarafından Tanınması ve İnfazının Reddi” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 395-400), s. 396 vd.

³¹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 6136. Yerli hakem kararlarının belirlenmesinde esas olan kriterler için bkz.: Ziya Akıncı: **Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi**, Ankara, 1994, s. 9-11.

³² Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 53; Tekinay, **Uluslararası Ticari Tahkim**, s. 327; Ali Cenk Düzgün: “Hakem Kararlarının Tâbiyeti Meselesi ve Önemi”, **Adalet Dergisi**, Yıl: 93, Nisan 2012, Sayı: 11, (s. 167-182), s. 175.

(5) Hakem kararının verildiği yer (toprak) ilkesi³³,

(6) Usul hukuku ilkesi³⁴.

Ayrıca, Yargıtay kararlarında da yabancı hakem kararının tespiti bakımından çeşitli kriterler ortaya konulmaktadır³⁵. Bir hakem kararını yabancı

³³ Bugün dünyanın pek çok ülkesinde, tahkime ilişkin kanuni düzenlemelerde, hakem kararlarının iptali davasının yalnızca “*karar yeri ülke mahkemeleri*” tarafından incelenebileceği şeklinde düzenlemeler getirilmektedir (Cemal Şanlı: **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, 5. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2013, s. 342, dn. 440; Cemal Şanlı; Emre Esen; İnci Ataman-Figanmeşe: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 5. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2016, s. 641, dn. 547; İnci Ataman-Figanmeşe: “Milletlerarası Ticari Hakem Kararlarının İptal ve Tenfiz Yoluyla Mahkemelerce Mükerrer Kontrole Tâbi Tutulmaları Sorunu ve Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik İki Öneri”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB); Public and Private International Law Bulletin**, Cilt 31, 2011, (s. 35-81), s. 43-44). Bununla birlikte, Kenya, Endonezya ve Suudi Arabistan gibi diğer bazı ülkelerin tahkim kanunlarında, “*mevcut hakem kararlarının kendi ülke mahkemelerince iptal edilebileceği*” ifade edilerek hakem kararının verildiği ülkenin neresi olduğu ile gerçekleştirilmiş olan tahkim yargılamasında hangi ülkenin usul kurallarının uygulandığı dikkate alınmamıştır (Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342, dn. 440; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 641, dn. 547; Ataman-Figanmeşe, **MHB 2011**, s. 43-44). Milletlerarası Tahkim Kanunumuzun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda (m. 34/f. 2; m. 6) ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun’da (SchwIPRG Art. 192), hakem kararlarının “*karar yeri*” ülke mahkemeleri tarafından iptal edilebileceği şeklinde düzenlemeler mevcuttur (Ataman-Figanmeşe, **MHB 2011**, s. 43-44; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 641, dn. 547. Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342, dn. 440). Bu sebeple, bahsi geçen anlayış doğrultusunda, açılacak olan hakem kararlarının iptali davalarında, Türk mahkemelerinin görev ve yetkisi, yalnızca, kural olarak, karar yeri ülkesi Türkiye olan hakem kararları bakımından söz konusu olacaktır (Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342, dn. 440; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 641, dn. 547; Ataman-Figanmeşe, **MHB 2011**, s. 43-44).

³⁴ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 6147.

³⁵ Yargıtay’ın hakem kararının “*yabancı bir kanun otoritesi altında verilmiş olması*” durumunda yabancı hakem kararı sayılacağı konusundaki kararları söz konusuydu (Ergin Nomer: “Türk Hukukunda Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi”, in: **Mahmut R. Belik’e Armağan**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1993, (s. 291-304), s. 296). Yarg. TD., 21.1.1952, E. 6320, K. 955 “[...] *taraflar arasında tanzim olunan mukavele ve tahkimname ve işbu mukavele ve tahkimnameye istinaden verilmiş olan hakem kararı mündercatına göre, hakem kararı yabancı bir kanunun otoritesi altında ittihaz olunmuş yabancı bir hakem kararıdır, tıpkı yabancı devlet otoritesine istinaden yabancı mahkemece verilmiş ecnebi ilamı gibidir. H.U.M.K. nun tahkime ait hükümleri şekle taalluku hasebiyle Türk kanunlarının otoritesi altında verilmiş olan hakem kararlarına münhasırdır. Bu itibarla hakem kararının kıyas suretiyle ecnebi mahkemeleri ilamları hakkında usul hükümleri veçhile selahiyetli Türk mahkemesinden tenfiz kararı alınmadıkça Türkiyede icrasına imkân yoktur [...]*” (Rabi

hakem kararı olarak nitelendirebilmek bakımından, *doktrinde bizim de katıldığımız çoğunluğun görüşü* uyarınca, “*usul hukuku ilkesinin*” esas alınmasının gerektiği ifade edilmektedir³⁶. Usul hukuku ilkesine göre, hakem kararı, hangi devletin usul hukuku mevzuatına göre verilmiş ise, o devletin tabiiyetinde olan hakem kararlarıdır³⁷.

2. Milli Hakem Kararı- Milletlerarası Hakem Kararı Kavramı

İptal davası hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da öngörülen hükümlerin mi yoksa Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15’te öngörülen düzenlemelerin mi uygulanacağını belirlemek önem arz etmektedir. Zira, Türk

Koral: “Hakemlik Münasebetine İzafe Edilecek Yerlilik veya Yabancılık Vasıfları Hakkındaki Türk Sistemi ve 1951 Tarihli Yargıtay Genel Kurulunun Kriteri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1976, S. 1-4, C. 42, (s. 155-199), s. 198-199). Ayrıca, Yargıtay’ın kurumsal tahkim neticesinde verilen hakem kararının yerli mi yoksa yabancı mı olduğu konusunda usul hukuku kriterini esas aldığı buna karşılık, bazı kararlar bakımından farklı kriterleri göz önünde bulundurduğu ifade edilebilecektir. Yargıtay 15. HD.’nin 10.3.1976 tarihli ve Keban Kararı olarak bilinen kararı sonrasında, yabancı hakem kararının tenfizi bakımından “*kararın otoritesi altında verildiği kanun*” ifadesi ön plana çıkmıştır (Banu Şit: **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, 1. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2005, s. 186-187). Yargıtay tarafından ortaya konulan kararın temel özelliği, hakem kararının milliyetinin tespitinde, “*mülkîlik*” veya diğer bir deyişle “*toprak*” kriterinin benimsenmiş olmasıdır (Selahattin Sulhi Tekinay: “Türkiye’de Uluslararası Ticari Tahkim Alanında Son Durum”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1989/7-9, (s. 325-333), s. 326). Bununla birlikte, Yargıtay’ın Keban Kararı hakem kararının milliyetinin tespitinde söz konusu olan genel eğilimi yansıtmaktan uzaktır (Tekinay, **Ticari Tahkim**, s. 327). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu daha önce vermiş olduğu 7.11.1951 tarihli kararında “*yabancı hukukun otoritesi altında verilmiş olma*” kriterini kabul ederek, karara konu olan hakem kararının yabancı hakem kararı olduğunu ifade etmişti (Yavuz Kaplan: “Uluslararası Tahkim, Türkiye Açısından Yeni Gelişmeler ve Önemi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 77, Sayı: 3, Yıl: 2003, (s. 576-618), s. 582, dn. 29).

³⁶ Saim Üstündağ: **Medeni Yargılama Hukuku**, C. I-II, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 7. Bs., İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2000, s. 984 vd.; Necip Bilge, Egun Önen: **Medeni Yargılama Hukuku**, 3. Bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978, s. 771; Sabri Şakir Ansay: **Hukuk Yargılama Usulleri**, 3. Bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1960, s. 119 vd.

³⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 53; İbrahim Özbay: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tahkimi Düzenleyen Hükümlerinin Zaman Bakımından Uygulanması”, **Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan**, Cilt: 2, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2015, (s. 1181-1211), s. 1183.

Hukukunda, “*milletlerarası tahkim*” ile “*milli tahkim*” birbirinden farklı kanunlarda düzenlenmektedir³⁸.

Bir ülkenin hukukuna göre milletlerarası sayılmayan tahkim, milli (iç) tahkim olarak adlandırılır³⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da öngörülen hakem kararının iptali prosedürünün uygulanabilmesi için sözü edilen hakem kararının Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda tarifi bulunan “*yabancılık unsurunu*” (MTK m. 2) içermiyor olması ve aynı zamanda taraflarca “*tahkim yeri olarak Türkiye’nin belirlenmiş olması*” gerekmektedir⁴⁰ (HMK m. 407). Bu kapsamda, eğer bir hakem kararı yabancılık unsuru taşıyorsa söz konusu hakem kararı hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre iptal davası açılmayacaktır. Bunun yerine, Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümlerine göre hakem kararının iptali yoluna müracaat edilecektir⁴¹. Zira, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olduğu yahutta hakem veya hakem kurulu ya da taraflarca bu Kanun hükümlerinin uygulanacağını seçildiği durumlarda, 21.06.2001 tarihli ve

³⁸ Ceyda Süral: Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası, **DEÜHFD 2014, C. XVI, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan**, Cilt II, İzmir, 2015, (s. 1377-1411), s. 1377. Bu hususta ayrıca bkz.: Frauke Bemberg, “Länderreport Türkei”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 12, 59. Jahrgang 2013, (s. 867-870), s. 869; Onur Ergönen: “10. Yılında Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Uygulama Alanı”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 20, 2011/3, (s. 151-205), s. 152.

³⁹ Süha Tanrıver: **Medenî Usûl Hukuku, C. II, Üst Derece Yargılamaları, Kesin Hüküm ve Bertaraf Edilmesi, Diğer Hukuki Çareler, Geçici Hukuki Korumalar, Alternatif Uyuşmazlıkların Çözümleri ve İç Tahkim**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2021, § 6, s. 341.

⁴⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2736; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 341; İbrahim Özbay: “Yargıtay’ın Son Kararları Işığında Hakem Kararlarına Karşı Açılacak İptal Davasına İlişkin HMK m. 439 Hükümünün Zaman Bakımından Uygulanması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan**, C. 16, Özel Sayı 2014, (s. 779-811), s. 785; Fikret Yıldırım: “Tahkimde İptal Davası ve İptal Davasının Amaçları Bakımından Bazı Değerlendirmeler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cevdet Yavuz’a Armağan**, 22(3), 2016, (s. 3005-3026), s. 3006; Adnan Deynekli: “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan**, C. 16, Özel Sayı 2014, (s. 105-122), s. 109.

⁴¹ Fügen Sargın: “Milletlerarası Tahkim Kanunu’na Göre Hakem Kararlarının Kısmî İptali İmkânı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl 2015, C. XXXI, S. 2, (s. 39-98), s. 45.

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümleri uygulanmak üzere yürürlüğe konulmuştur⁴² (MTK m. 1/f. 2).

Görüldüğü üzere, gerçekleştirilecek olan tahkim yargılamasının Milletlerarası Tahkim Kanunu'na tâbi olması için, açık bir şekilde, tarafların aralarındaki ihtilafın Kanun'da öngörülen anlamda yabancılık unsurunu taşıması ve tahkim yerinin Türkiye olması gerekmektedir⁴³. Yabancılık unsurundan kastedilen hususun ne olduğu ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 2'nci maddesinde açıkça belirtilmiştir⁴⁴.

⁴² Vedat Reşit Seviğ: "Milli Tahkim ve Milletlerarası Tahkim", **Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 643-648), s. 645; Melis Taşpolat Tuğsavul: "4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan**, C. 16, Özel Sayı 2014, (s. 2063-2113), s. 2064; Hatice Sarıtaş: "4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununa Göre Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları", **Sayıştay Dergisi**, C. 16, S. 59, Ekim 2005, (s. 141-157), s. 141; Özen Atlıhan: "Tahkim Sözleşmesinin Unsurlarının ve Hükümlerinin Ulusal-Uluslararası Ticari Tahkim ve Yatırım Tahkimi İşliğinde İncelenmesi", **İstanbul Barosu Dergisi**, 2010, C. 84, S. 2, (s. 943-990), s. 957; Cemil Çelik: "Uluslararası Sözleşmeler Işığında Milletlerarası Tahkim Kanunu", **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 29, Temmuz 2003, Sayı: 3, (s. 354-382), s. 367; Düzgün, **a.g.e.**, s. 178; Onur Ergöner: "10. Yılında Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Uygulama Alanı", **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 20, 2011/3, (s. 151-205), s. 157; Alper Yılmaz: "Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Yabancılık Unsuru", **Ankara Barosu Dergisi**, 2002/1, (s. 239-249), s. 242; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 827-828; Banu Şit: "Yargıtay Kararlarında Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Zaman Bakımından Uygulanması ve Hukuk Seçimi Sorunu", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl 2009, Cilt 25, S. 41, (s. 457-476), s. 461; Nuray Ekşi: "Yargıtay Kararlarında Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Zaman İtibariyle Uygulanması", **Prof. Dr. Ali Güzel'e Armağan**, Cilt: II, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2010, (s. 1373-1388), s. 1374.

⁴³ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 342; Şit, **Zaman Bakımından Uygulama**, s. 461.

⁴⁴ Cemal Şanlı: "4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun Yürürlük Tarihinden Evvel Yapılmış Sözleşmelerden Doğan Tahkimlere Uygulanıp Uygulanmayacağı Sorunu", **Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 687-712), s. 689; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 342; Günseli Öztekin Gelgel: "Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilikler, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 1081-1093), s. 1084-1085; Ergöner, **a.g.m.**, s. 157; Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 304-305; Ekşi, **Zaman İtibariyle Uygulanma**, s. 1375.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 2’de öngörüldüğü üzere, tarafların aralarındaki hukuki ilişki esas alınarak milletlerarası niteliğin tayin edilebileceği Kanunda açıkça düzenlenmiştir⁴⁵. Böylelikle, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda sayılan yabancılık unsurlarından herhangi birisinin bulunması durumunda, tahkim de milletlerarası olacaktır⁴⁶.

Tahkim yerinin Türkiye olmadığı durumlarda ise, yabancı unsurlu ihtilaflar bakımından taraflar, hakem veya hakem kurulunun MTK’yı tahkim usulüne uygun olarak seçmeleri ihtimalinde Milletlerarası Tahkim Kanunu uygulama alanı bulacaktır⁴⁷. Böylelikle, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre verilen hakem kararları da “*milletlerarası hakem kararı*” olacaktır⁴⁸.

Her ne kadar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun genel gerekçesinde kanun koyucu tarafından HMK’nın tahkime ilişkin düzenlemeleri ile milli ve milletlerarası tahkim hükümleri arasındaki farkın giderilmek istendiği ve bu amaca hizmet etmek üzere de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun tahkime ilişkin düzenlemelerinin Milletlerarası Tahkim Kanunu’ndaki hükümler ile hemen hemen

⁴⁵ Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 301.

⁴⁶ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 342; Şanlı, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 689; Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 301-302. Doktrinde, *Ekşi*’ye göre, Milletlerarası Tahkim Kanunu, yabancılık unsuru ile milletlerarası unsuru eş anlamlı olarak kullanmıştır. Oysaki, *Ekşi*’ye göre, MTK’da kullanılan bu ifade tarzı yerinde olmamıştır. Bunun yerine, yabancılık unsuru kullanılmadan sadece milletlerarası unsur kavramının kullanılması ile yetinilmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 302).

⁴⁷ Şit, **Zaman Bakımından Uygulama**, s. 461. Görüldüğü üzere, tarafların arasında doğan ve yabancılık unsuru taşıyan ihtilaflar, tahkim yoluyla çözümlenmek istendiği takdirde, tahkim yerinin Türkiye olması durumunda, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu kendiliğinden uygulama alanına sahip olacaktır. Diğer bir ifadeyle, bu şekilde olan tahkim yargılamaları kendiliğinden Milletlerarası Tahkim Kanununun uygulama alanına girecektir. Buna karşılık tahkim yerinin Türkiye olmaması durumunda ise, sadece tarafların veya hakem ya da hakem kurulu tarafından Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun seçilmesi üzerine MTK uygulama olanağına sahip olacaktır (Şit, **Zaman Bakımından Uygulama**, s. 461).

⁴⁸ Ergin Nomer; Cemal Şanlı: **Devletler Hususi Hukuku: Genel Prensipler, Kanunlar İhtilafı, Milletlerarası Usul Hukuku, Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, 22. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2017, s. 474.

aynı olacak şekilde düzenlendiği ifade edilse⁴⁹ de; milli hakem kararları ile milletlerarası hakem kararı arasında birtakım temel farklılıklar bulunmaktadır⁵⁰.

Hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi bakımından hakem kararları hakkında söz konusu olan milli hakem kararı ile milletlerarası hakem kararı ayrımı önem arz etmektedir. Zira, *-yukarıda da belirttiğimiz üzere-* milletlerarası hakem kararlarının iptali, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmüne tâbi olmaktadır; milli hakem kararlarının iptali bakımından, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmü uygulanabilecektir⁵¹.

C. Hakem Kararlarının Çeşitleri

1. Genel Olarak

Aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla, tahkim yolunu tercih eden taraflar, yargılama neticesinde, hakem mahkemesinden, “kesin” ve “bağlayıcı” nitelikte bir karar verilmesini talep etmektedirler⁵². Tahkim yargılamasında verilecek olan hakem kararlarına karşı kural olarak, kanunda

⁴⁹ Bkz.: Hukuk muhakemeleri Kanunu Genel gerekçesi.

⁵⁰ Gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda kanun koyucu tarafından tahkime ilişkin olarak getirilen düzenlemelerde, birtakım farklılıkların öngörüldüğü ortadadır (Süral, **a.g.m.**, s. 1379).

⁵¹ Yarg. 15. HD, 15.11.2007, E. 2007/3708, K. 2007/7216 “[...] 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır (4686 sayılı Yasa m. 1). Bu kanunun hakem kararlarına karşı kanun yolunu düzenleyen 15. Maddesinde taraflarca aksine karar verilmemiş olması halinde hakemlerin ve müddetin yeniden tayin olunacağı ve eski hakemlerin de yeniden seçilebileceği düzenlemesi yapılmıştır [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi). Yargıtay’ın aynı yöndeki bir başka kararı için bkz.: Yarg. 15. HD, 15.11.2007, E. 2007/3708, K. 2007/7216 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵² Chittharanjan F. Amerasinghe: **International Arbitral Jurisdiction: International Litigation in Practice**, Volume 2, Leiden; Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 12; Moses, **a.g.e.**, s. 189. Hakem yargılaması neticesinde verilecek olan karar (award) hakkında bkz.: Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18 ff., s. 507-515; Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 285-292; Ilias Bantekas: **An Introduction to International Arbitration**, First Published, United States of America, Cambridge University Press, 2015, s. 192-196; Moses, **a.g.e.**, s. 190-194.

öngörülen denetim yollarına (Mesela, UNCITRAL Model Kanunu m. 34'te öngörülen *iptal davasına*) başvurulabilmesi mümkün olmakla birlikte, bu kararlar nitelikleri itibariyle “*bağlayıcı*” ve “*nihai*” kararlardır⁵³. Bu sebeple aslında, “*nihai karar*” terimi çoğunlukla, hakem mahkemesinin görevini tamamen sona erdiren kararlar bakımından kullanılmaktadır⁵⁴.

Bununla birlikte, tahkim yargılamasında her zaman hakemlerin görevini sona erdiren “*nihai kararlar*” verilmemekte, kimi zaman da yargılamayı yürüten hakem mahkemesince hakem kararlarının çeşitlerinden diğer birisine hükmedilmektedir. Buna göre, hakem kararlarının çeşitleri kapsamında, “*nihai kararlar*”, “*kısmi kararlar*”, “*ara kararlar*”, “*geçici hakem kararları*” ...vb. sayılabilecektir⁵⁵. Aynı zamanda, tahkim yargılamasında hakem mahkemesince karar niteliğinde olmamakla birlikte; belli hususlar hakkında “*talimatlara*” ya da “*emirlere*”⁵⁶ hükmedilmesi de mümkündür⁵⁷. Bu doğrultuda, pek çok ulusal kanun ile kurumsal kurallarda, yargılama sırasında verilecek olan kararların çeşitli türleri düşünülmekte ve bunlara ilişkin düzenlemeler getirilmektedir⁵⁸.

⁵³ Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18, s. 507; Jan K. Schiffer: **Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**: die erfolgeriche außergerichtliche Streitlösung; Praxishinweise, Bewertungshilfen, Schiedsordnungen Checklisten und Muster, Köln, Berlin, Bonn, München, Carl Heymanns Verlag KG, 1999, s. 9.

⁵⁴ Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18, s. 507.

⁵⁵ Hakem kararlarının çeşitleri, sadece, “*nihai kararlar (final awards)*”, “*kısmi kararlar (partial awards)*”, “*ara kararlar*” ile sınırlı değildir. Bunlardan başka, “*consent awards*”, “*default awards*”, “*additional awards*”, “*foreign and domestic awards (yabancı ve yerli kararlar)*” de hakem kararlarının çeşitleri olarak ifade edilmektedirler. Zira, hakem kararlarının çeşitleri hakkındaki açıklamalar için bkz.: Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18 ff., s. 507-515; Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 285-292; Bantekas, **a.g.e.**, s. 192-196; Moses, **a.g.e.**, s. 190-194. Ayrıca, hakemlerin verebilecekleri kararlar için bkz.: Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 95-101.

⁵⁶ İngilizce’de emirler için “*orders*” terimi kullanılmaktadır.

⁵⁷ Moses, **a.g.e.**, s. 189; Robert Briner: “National Report – Switzerland”, in: Albert Jan van den Berg (ed), **Yearbook Commercial Arbitration 1989 - Volume XIV, Yearbook Commercial Arbitration**, Volume 14 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1989), (s. 1-44), s. 24. Hakem yargılamasının devam ettiği esnada hakemlerce karara bağlanması gereken birtakım hususların söz konusu olması halinde hakem mahkemesinin yargılama görevini sona erdirmemekle beraber karar türleri arasında yer alan “*kısmi kararlar*” ile “*ara kararları*” verildiği görülmektedir (Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18, s. 507).

⁵⁸ Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 285.

2. Nihai Hakem Kararı

Nihai karar terimi genellikle, tarafların aralarındaki anlaşmazlıkların tamamını çözen hakem kararları için kullanılmaktadır⁵⁹. Tahkim yargılamasında hakem mahkemesince verilecek olan nihai kararlar açıklanırken kimi zaman sadece, hakem mahkemesinin yetkisini sona erdiren kararlar şeklinde bir ifade kullanılmaktadır⁶⁰. Buna göre, nihai kararlar, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların tahkim yargılamasındaki bütün taleplerini ortadan kaldıran⁶¹ ve hakem mahkemesinin yetkilerini sona erdiren son karar olarak tanımlanabilecektir⁶².

Bu anlamda "*nihai*" bir karar, tarafların iddialarının bir kısmını çözen-*hepsini değil- "kısmi karardan"* ayrılmaktadır⁶³. Bu sebeple, bir hakem kararı *-kısmi karar veya yargı kararı olsa bile-* tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kesin bir şekilde ve bütünüyle çözümlemediği takdirde "*nihai*" bir hakem kararı olarak kabul edilmektedir⁶⁴. Bu doğrultuda, nihai hakem kararları, tarafların mahkemede

⁵⁹ Christoph Liebscher; Paul Oberhammer; Walter H. Rechberger (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band II**, Handbuch, Wien, Springer Verlag, 2016, N. 10/17, s. 310; Moses, **a.g.e.**, s. 190; Bantekas, **a.g.e.**, s. 192. Nihai karar, tahkim sözleşmesinde, taraflarca hakem mahkemesine gönderilen bütün konuların sona erdirildiği kararlardır (Bantekas, **a.g.e.**, s. 192).

⁶⁰ Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18, s. 507.

⁶¹ Moses, **a.g.e.**, s. 190; Bantekas, **a.g.e.**, s. 192.

⁶² Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 286. Burada kastedilen, UNCITRAL Model Kanunu'nun 32'nci maddesinin 1'nci fıkrası uyarınca kullanılan "*nihai*" kararlardır. UNCITRAL Model Kanunu madde 32 (1) hükmünün İngilizcesi ve bunun Türkçe karşılığı şu şekildedir:

"The arbitral proceedings are terminated by the final award or by an order of the arbitral tribunal in accordance with paragraph (2) of this article";

"Yargılama nihai bir karar veya tahkim mahkemesinin bu maddenin 2'nci fıkrasına uygun olarak vereceği bir kararla sona erdirilir."

⁶³ Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 286. Bununla birlikte, hakem kararının nihai olması bazı tahkim sözleşmeleri ile tahkim tüzüklerinde, tanınmasını sağlamak amacıyla kararın nihai olduğu kabul edilmektedir (Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 286). 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu (English Arbitration Act. 1996), § 47; Alman Medeni Usul Kanunu [Zivilprozessordnung (dZPO)], §§ 301, 1042 hükümlerinde, hakem kararının nihai olduğundan söz edilmektedir (Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 286, dn. 53).

⁶⁴ Born, **a.g.e.**, §15.04, s. 286.

çözümlemesini istedikleri tüm konuları elden çıkaran kararlardır⁶⁵. Nihai hakem kararları, esasa ilişkin olabileceği gibi usule ilişkin de olabilecektir.

Nihai hakem kararlarının önemli sonuçları söz konusudur⁶⁶. İlk olarak, tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan nihai hakem kararları aleyhine, hakem kararının iptali davası açılabilir⁶⁷. Buna ek olarak, hakem kararının taraf devletlerden birinin ülkesinde yapıldığı varsayımında, nihai hakem kararları hakkında 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu hükümleri de uygulanabilecektir⁶⁸. Son olarak ise, nihai hakem kararının verilmesi, hakem veya hakem kurulunun yetkilerinin sona ermesine yol açacaktır⁶⁹.

3. Kısmi Hakem Kararı

Kısmi hakem kararları tarafların aralarındaki uyuşmazlığı tahkim yoluna götürmeleri üzerine, meydana gelen hakem yargılamasını sona erdirmeyen ve uyuşmazlığın konusunu oluşturan meselelerden sadece bir kısmını çözümleyen kararlardır⁷⁰. Tahkim yargılamasında, tarafların ileri sürdüğü talepler hakkında karar verilmesinin uzun bir yargılamanın yapılmasını gerektirdiği durumlarda hakem mahkemesi tarafından kısmi hakem kararlarının verilebileceği ifade edilmektedir⁷¹.

⁶⁵ Bantekas, **a.g.e.**, s. 192.

⁶⁶ Moses, **a.g.e.**, s. 190.

⁶⁷ Antonio Rigozzi: "Challenging Award of the Court of Arbitration for Sport", **Journal of International Dispute Settlement**, Volume 1, Issue 1, 1. February 2010, (s. 217-265), s. 220; Georgios Petrochilos: **Procedural Law in International Arbitration**, Oxford, New York, 2004, s. 94; Ömer Başar: "ICSID Hakem Kararlarının İptali", **Public and Private International Law Bulletin**, 39(2), 2019, (s. 585-607), s. 4.

⁶⁸ Moses, **a.g.e.**, s. 190.

⁶⁹ Moses, **a.g.e.**, s. 190.

⁷⁰ Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band II**, N. 10/18, s. 311; Şaziye Tuba Ulukuş Bulut: **MTK ile Karşılaştırmalı Olarak HMK Hükümlerine Göre Hakem Kararlarının İptali**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2018, s. 50.

⁷¹ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 99.

Çeşitli kanunlar ile kurumsal tahkime ilişkin düzenlemelerde, kısmi hakem kararlarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Örneğin, İsviçre Hukukunda, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun⁷² Art. 188-189 uyarınca hakem mahkemesi, kısmi hakem kararı verebilecektir⁷³. Buna göre, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 188 hükmünde⁷⁴ açıkça, “*Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, hakem heyeti kısmi bir karar verebilir*” denilmektedir⁷⁵. Görüldüğü üzere, bahsi geçen düzenleme uyarınca, hakem heyetince kısmi hakem kararlarının ortaya konulabileceği açıkça ifade edilmektedir⁷⁶. Benzer şekilde, UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 1 hükmünde, “*Tahkim kurulunun farklı zamanlarda farklı konularda ayrı kararlar verebileceği*” ifade edilmektedir⁷⁷. Uluslararası Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Kuralları⁷⁸ Article 29 (1) düzenlemesinde de, kısmi hakem kararlarının verilebileceğine ilişkin bir kanuni düzenleme yer almaktadır⁷⁹. Zira, Uluslararası Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Kuralları Article 29 (1) hükmünde açıkça, “*Nihai bir hakem kararına ek olarak, hakem heyeti, ara, geçici ya da kısmi kararlar, emirler, kararlar ve kurallar verebilirler*” şeklinde bir

⁷² Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (schwIPRG)

⁷³ Martin Wiebecke, “Switzerland” in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 500-516), s. 503; Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221. Briner, **National Report**, s. 24. Bununla birlikte, İsviçre hukukunda, İsviçre Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümleri arasında kısmi hakem kararlarına ilişkin olarak mevzuatta herhangi bir tanımlama yer almamaktadır (Basler Kommentar; Honsell, Heinrich; Vogt, Nedim Peter (Hrsg.), Schnyder, Anton K.; Berti, Stephan V.: **Internationales Privatrecht**, 3. Auflage, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, Art. 188, N. 2, s. 1989).

⁷⁴ İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkim bakımından kısmi hakem kararlarına ilişkin olan İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 188 hükmünün Almanca metni şu şekildedir: “*Haben die parteien nichts anderes vereinbart, so kann das schiedsgericht teilentscheide treffen.*” (BSK IPRG-, Wirth, **a.g.e.**, Art. 188, N. 2, s. 1988).

⁷⁵ Daniel Girsberger; Nathalie Voser: **Internationaional Arbitration in Switzerland**, in Litera B, 2nd Edition, Zurich; Basel; Geneva, Schulthess Juristische Medien AG, 2012, s. 301.

⁷⁶ İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 188’de ifade edilen ve hakem mahkemesince ortaya konulabilecek olan kısmi hakem kararları, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 hükmünde düzenlenmekte olan hakem kararlarının iptal sebeplerinin tamamı uyarınca hakem kararlarının iptali davasına konu olabilecektir (Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221).

⁷⁷ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 1.

⁷⁸ Uluslararası Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Kuralları (International Center for Dispute Resolution (ICDR)), Taraflarca seçilen yerlerde dünya çapında uyuşmazlık çözümü hizmetleri sunmaktadır.

⁷⁹ https://www.adr.org/sites/default/files/ICDR%20Rules_0.pdf. (Erişim Tarihi: 24.08.2021).

düzenlemeye yer verilmiştir⁸⁰. Benzer şekilde, kurumsal tahkime ilişkin olarak Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü Kuralları⁸¹ Art. 44 hükmünde "*Tahkim mahkemesi, ayrı bir konuyu veya uyuşmazlığın bir kısmını ayrı bir hükümde karara bağlayabilir*" denilerek kısmi hakem kararlarının söz konusu olabileceği açık bir hüküm ile ifade edilmiştir⁸².

Türk Hukukunda ise, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 436/f. 2'de⁸³ gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 14/A/II hükmünde⁸⁴, hakemlerce kısmi hakem kararlarının verilebileceği kanuni düzenlemelerle ortaya konulmaktadır⁸⁵. Kısmi hakem kararları, tıpkı uyuşmazlığın tamamını çözümleyen hakem kararları gibi kanunda öngörülen (HMK m. 436; MTK m. m. 14/A/II) içeriğe uygun yazılmalı ve bildirilmelidir⁸⁶.

⁸⁰ Moses, **a.g.e.**, s. 191, dn. 9.

⁸¹ Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce Rules (SSC Rules). Ayrıca bkz.: https://sccinstitute.com/media/293614/arbitration_rules_eng_17_web.pdf. (Erişim Tarihi: 24.08.2021).

⁸² Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü Kuralları Art. 44 hükmünde, kısmi hakem kararları verilebileceği öngörülmektedir. Kısmi hakem kararlarının ifade edildiği Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü Art. 44 hükmünde açıkça "*The Arbitral Tribunal may decide a separate issue or part of the dispute in a separate award.*"; "*Hakem Heyeti, ayrı bir konuya veya anlaşmazlığın bir kısmına karar ilişkin kısmi hakem kararı verebilir*" demektedir. Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü nezdinde yürürtülen tahkim yargılaması neticesinde uyuşmazlık konusunun bir kısmı hakkında bağımsız bir karar verilebileceği konusunda ayrıca bkz.: Mine Tan: "Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü'nde Tahkim", **Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 713-750), s. 739.

⁸³ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 436/f. 2 hükmünde açıkça, "*Aksi kararlaştırılmadıkça hakem veya hakem kurulu kısmi kararlar verebilir.*" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.

⁸⁴ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 14/A/II hükmünde açıkça, "*Aksi kararlaştırılmadıkça, hakem veya hakem kurulu kısmî kararlar verebilir.*" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.

⁸⁵ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 99.

⁸⁶ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 100.

Kısmi hakem kararları sona erdirdikleri uyuşmazlık kısmı bakımından kesinlik kazanmaktadır⁸⁷. Uyuşmazlığın tamamını çözümleyen hakem kararları gibi kısmi hakem kararları da taraflar bakımından bağlayıcılık arz etmektedir⁸⁸.

4. Ara Kararlar

Ara kararlar, yargılamanın yürütülmesi ve devamı bakımından münferit bir uyuşmazlığın çözümlenmesi hakkında tahkim yargılamasını yürüten hakem mahkemesince yargılamanın devam ettiği esnada verilen ve yargılamayı nihayete erdirmeyerek hakemlerin yargılamadan el çekmesine sebep olmayan kararlardır⁸⁹. Buna göre, yargılamaya konu edilen esas uyuşmazlığa ilişkin var olan ön sorunlar ile usuli sorunları çözüme kavuşturarak yargılamanın yürütülmesini ve sonlandırılmasını sağlayan kararlar “*ara karar*” olarak ifade edilebilir⁹⁰.

Tahkim yargılamasında, hakemlerin nihai kararı vermelerinden ve yargılamayı sona erdirmelerinden önce, yargılamanın devamı sırasında “*ara kararlara*” hükmetmeleri de mümkündür⁹¹. Mesela, tahkim yargılaması esnasında hakem mahkemesince birer geçici hukuki koruma yöntemi olan “*ihtiyati tedbire*” ya da “*delil tespiti*”⁹² hükmedilmesi durumunda verilen bu kararlar ara karar niteliğini haizdir⁹³. Yine, tahkim yargılaması sırasında hakem mahkemesince

⁸⁷ Tobias B. Lühmann, **Die Rechtskraft des Schiedsspruchs im deutschen und US-amerikanischen Recht: Zugleich ein Beitrag zur Bedeutung des Parteiwillens für die Bestimmung der Schiedsspruchswirkungen**, in Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht; Herausgegeben von Rolf Stürner; Band 109, Tübingen, Mohr Siebeck, 2014, s. 34; Bosch, **a.g.e.**, s. 47; Felix Schmidt: “Der Schiedsspruch”, **Zeitschrift für Schiedsverfahren (SchiedsVZ)**, 2013, (s. 32-41), s. 38.

⁸⁸ Schmidt, **Schiedsspruch**, s. 38; Lühmann, **a.g.e.**, s. 34; Bosch, **a.g.e.**, s. 47; MüKoZPO, *Münch*, ZPO § 1056, Rdn.7.

⁸⁹ Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band II**, N. 10/21, s. 312.

⁹⁰ Seyhan Selçuk: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Hakem Kararlarının İptali**, Ankara, Yetkin Yayın ve Dağıtım A.Ş., 2018, 36.

⁹¹ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 50.

⁹² Bkz.: HMK m. 414; MTK m. 6.

⁹³ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 50. Ayrıca bkz.: Bertholdt Johannes Kohl, **Vorläufiger Rechtsschutz in internationalen Handelsschiedsverfahren**, in Europäische Hochschulschriften: Reihe II, Rechtswissenschaft; Band 1017, Frankfurt am Main, Bern; New York; Paris, Verlag Peter

verilebilecek olan ara kararlara örnek olarak, “yetki itirazının reddi” ile “uyuşmazlığa uygulanacak olan hukukun belirlenmesi” de gösterilebilecektir⁹⁴.

Hakem mahkemesince verilen nihai kararlara karşı iptal davası açılabilmesi mümkün olmakla birlikte⁹⁵; hakemlerin, tahkim yargılaması esnasında verdikleri “ara kararlar” hakkında iptal davası yoluna müracaat edilemeyecektir⁹⁶.

5. Geçici Hakem Kararları

Geçici hakem kararları, bir ya da daha fazla ön sorunu içerecek şekilde usule ilişkin olarak verilmiş olan hakem kararlarına denilmektedir⁹⁷. Geçici hakem kararları, usule ya da esasa uygulanacak olan hukuku tespit eden hakem kararları örnek olarak gösterilebilecektir⁹⁸.

Mukayeseli hukukta, milletlerarası tahkime ilişkin düzenlemeler getiren çeşitli mevzuat hükümlerinde geçici hakem kararının bazıları bakımından hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi ifade edilmektedir⁹⁹. Buna göre, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkimde iptal davasını öngören SchwIPRG Art. 190 Abs. 3¹⁰⁰ hükmü ile Hollanda Medeni Usul Kanunu m. 1064¹⁰¹ düzenlemesi

Lang GmbH, 1990, s. 19. Doktrinde, ihtiyati tedbir kararlarının ara karar olduğu yönündeki görüş hakkındaki açıklamalar için bkz.: Kadir Berk Kapancı: “Tahkimde İhtiyati Tedbirlere İlişkin Bazı Meseleler”, Prof. Dr. Atâ Sakmar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (GSÜHFD), 2011/1, (s. 521-540), s. 535.

⁹⁴ Selçuk, *Hakem Kararlarının İptali*, s. 36.

⁹⁵ Rigozzi, *a.g.e.*, s. 220; Petrochilos, *a.g.e.*, s. 94; Başar, *a.g.m.*, s. 4.

⁹⁶ Pekcanitez, Yeşilırmak, *Pekcanitez Usul*, § 22, s. 2737.

⁹⁷ Rigozzi, *a.g.e.*, s. 221.

⁹⁸ Rigozzi, *a.g.e.*, s. 221.

⁹⁹ Aslı Bayata Canyaş: *UNCITRAL Model Kanunu Temelinde Uluslararası Ticari Hakem Kararlarına Karşı Başvuru Yolu*, Ankara, Adalet Basım Yayım Dağıtım San. ve A.Ş., 2016, § 2, s. 21.

¹⁰⁰ Rigozzi, *a.g.e.*, s. 221-222; Briner, *National Report*, s. 26.

¹⁰¹ Bayata Canyaş, *a.g.e.*, § 2, s. 20-21.

uyarınca, her bir kanun bakımından öngörülen şartlar dahilinde, geçici hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilecektir¹⁰².

Geçici hakem kararları ile geçici hakem kararlarına karşı iptal davası açılıp açılmayacağı meselesi hakkında 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda ise, herhangi bir düzenleme yer almamaktadır¹⁰³. Türk Hukukunda, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile paralel olacak şekilde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da iç tahkime ilişkin olarak kanun koyucu tarafından getirilen düzenlemelerde geçici hakem kararlarına karşı iptal davası açılıp açılmayacağı konusunda herhangi bir kanuni esas getirilmiş değildir¹⁰⁴.

D. Hakem Kararlarının Özellikleri

1. Yargısal (Kazaî) Özelliğe Sahip Olması

Hakem kararları, tıpkı devletin yargı organları tarafından verilen mahkeme kararları gibi yargısal bir niteliği haizdir¹⁰⁵. Hakem kararlarının yargısal niteliği, usulüne uygun bir şekilde seçilerek oluşturulan hakem mahkemesince yürütülen yargılama faaliyetinin neticesinde ortaya konulmasından kaynaklanmaktadır. Hakem kararları, kesinleştikten sonra mahkeme kararları gibi icra edilebilecek olmaları sebebiyle kazaî karar niteliğini haizdirler¹⁰⁶.

¹⁰² Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221-222; Briner, **National Report**, s. 26; Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 20-21.

¹⁰³ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 21.

¹⁰⁴ Bkz. ve inc.: MTK m. 1-19; HMK m. 407-444.

¹⁰⁵ Sebük, **a.g.m.**, s. 66; M. Reşit Belgesay: "Hakem Kararlarının Hukuki Mahiyeti", **Tahkim IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 43-60), s. 44; Seyhan Selçuk: "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Verilen Hakem Kararlarının İcrası", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2019 (140), (s. 115-140), s. 116.

¹⁰⁶ Yavuz Alangoya: **Medeni Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi**, İstanbul, 1973, s. 53 vd. Yavuz Kaplan: "Uluslararası Tahkim, Türkiye Açısından Yeni Gelişmeler ve Önemi", **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 77, Sayı: 3, Yıl: 2003, (s. 576-618), s. 580.

Milli ve milletlerarası tahkim kanunları ile kurumsal tahkime ilişkin düzenlemelerin pek çoğunda, tahkim yargılamasında hakem heyetince uyulacak olan esasların neler olduğu düzenlenmektedir. Buna göre, UNCITRAL Model Kanunu m. 16 vd.'nda; Uluslararası Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Kuralları m. 19'da¹⁰⁷; Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 8 vd.'nda ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 424 vd.'nda¹⁰⁸ öngörülen yargılama faaliyetinin bir sonucu olarak hakem mahkemesince hakem kararları ortaya konulmaktadır. Hakem kararları, çeşitli kanunlarda öngörülen tahkim yargılamasının neticesinde ortaya konulmalarından ötürü yargısal niteliği haiz olan kararlardır.

2. Kesin Hüküm Etkisine Sahip Olması

Hakem kararları, tarafların aralarında akdettikleri tahkim sözleşme ile kurulmuş olan hakem mahkemesince tesis edilen kararlar olup; tıpkı devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi “*kesin hüküm etkisine*”¹⁰⁹ (*Res judicata effect*; *Die Rechtskraftwirkung*) sahiptir¹¹⁰.

¹⁰⁷ https://www.adr.org/sites/default/files/ICDR%20Rules_0.pdf. [(Çevrimiçi), 10 Ocak 2019], s. 24.

¹⁰⁸ “*Yargılama usulünün belirlenmesi*” kenar başlıklı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m 424 uyarınca, “*Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları, bu Kısımın emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler. Taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını, bu Kısımın hükümlerini gözeterek uygun bulduğu bir şekilde yürütür.*” denilmektedir.

¹⁰⁹ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 935. Hakem kararlarının kesin hüküm teşkil etmesi ile tahkim yargılamasında kesin hüküm hakkında bkz.: Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 101 vd.; Wolfgang Bosch, **Rechtskraft und Rechtshängigkeit im Schiedsverfahren**, in Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht Bd. 5, (Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter), Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1991, s. 1 vd.; Hans Reiser: **Gerichtsstandsvereinbarungen nach IPR-Gesetz Zugleich ein Beitrag zur Schiedsabrede**, in Zürcher Studien zum Verfahrensrecht: Herausgegeben im Auftrag der Juristischen Abteilung der Universität Zürich von W. J. Habscheid, A. Kölz und H. U. Walder; Band 87, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1989, s. 32.

¹¹⁰ Christoph Liebscher; Paul Oberhammer; Walter H. Rechberger (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band II**, Handbuch, Wien, Springer Verlag, 2016, N. 10/5, s. 305; Heinrich Nagel, Peter Gottwald: **Internationales Zivilprozessrecht**, (Ab der 4. Auflage fortgeführt und neu bearbeitet von Dr. Peter Gottwald), 7. neu bearbeitete Auflage, Köln, Verlag Otto Schmidt KG, 2013, N. 104, s. 874; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 50; İbrahim Özbay: “Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Teşkil Etmesi”, in: **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003, (s. 281-304), s. 282; Moses,

Kesin hüküm (*Kaziyei muhkeme*), yargılama merciilerinin nihai kararları aleyhine gidilebilecek olan bütün olağan kanun yollarının tüketilmesinin neticesinde, tarafların aralarındaki ihtilafın kesin olarak ortadan kaldırılması ve bir daha tartışma konusu yapılamamasıdır¹¹¹. Bu anlamda, tahkim yargılaması neticesinde kesinleşen bir hakem kararı, tıpkı devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi, maddi anlamda kesin hüküm niteliğine sahip olacaktır¹¹².

a.g.e., s. 198; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, a.g.e., § 9.173 ff., s. 559; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 103; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 2, s. 26; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 273; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 241, s. 116; Bilgehan Yeşilova: **Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, Milletlerarası Uyuşmazlık Çözümü Serisi No: 3, Güncel Hukuk Yayınları, 2008, § 3, s. 127. Türk Hukunda doktrinde farklı açıklamalar için bkz.: Hayri Domaniç: **Hukukta Kaziyei Muhakeme ve Nispi Kuvveti**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964, s. 19. Alman kanunlarına göre, hakem kararı, yasal olarak bağlayıcı bir mahkeme kararının etkisine sahiptir (§ 1055 dZPO) (Nagel, Gottwald, a.g.e., N. 104, s. 874).

¹¹¹ Özbay, Korucu, a.g.e., s. 177; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 281. Benzer tanımlar için bkz.: Postacıoğlu, a.g.e., § 27, s. 677 vd.; Murat Atalı; İbrahim Ermenek; Ersin Erdoğan: **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, 3. Bası, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2020, § 37, s. 557 vd.; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 66, s. 574 vd.; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 66, s. 533 vd.; Kuru, **El Kitabı**, § 65, s. 875; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 64, s. 4979; Kuru, Arslan, Yılmaz, a.g.e., § 67, (2013), s. 656 vd.; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 30, s. 881 vd.; Budak, Karaaslan, a.g.e., § 16, N. 20, s. 307; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 2934 vd.; Muşul, a.g.e., § 44, s. 481 vd.; Ulukapı, **Usul 2015**, s. 391; Karslı, a.g.e., § 18, s. 532 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul**, § 62, s. 680 vd.; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, a.g.e., 2018, s. 650 vd.; Umar, **Şerh**, s. 870 vd.

¹¹² Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 935; Nagel, Gottwald, a.g.e., N. 104, s. 874; Yavuz Alangoya: **Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi**, İstanbul, 1973, § 3, s. 26; Özbay, Korucu, a.g.e., s. 178; Üstündağ, **Usul**, § 5, s. 915; M. Serhat Sarısözen: **Medenî Usul Hukukunda Hakem Yargılaması**, 1. Bs., İstanbul, Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 94; İnci Biçkin: “Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2006, Sayı: 67, (s. 380-397), s. 389. Yarg. HGK 9.10.2002, E. 2002/8-625, K. 2002/780: “[...] Bu noktada, hakem sıfatı ile verilen kararların maddi anlamda kesin hüküm oluşturup oluşturmadığı, temyiz incelemesinde mahkemenin iptal ve tescil hükmüne dayanak aldığı hakem kararının içine girilerek, bu kararda zilyetlikle edinme koşullarının araştırılıp araştırılmadığının incelenip, bunun bozma nedeni olarak kabulünün mümkün olup olmadığı hususu cevaplanmalıdır. İlk belirtilmelidir ki, zilyetlikle edinme koşullarının varlığını kabul eden hakem kararı, itirazı da karara bağlanarak usulünce kesinleşmiştir. Hakem sıfatı ile verilen kararların ait oldukları hususta maddi anlamda kesin hüküm oluşturduğunda da kuşku bulunmamaktadır (23.10.1972 gün ve 2/12 sayılı YİBK) [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarının, kesin hüküm etkisine sahip olması, hakem kararlarının yargısal niteliğinin göstergesidir ve aynı zamanda da bir sonucudur¹¹³. Zira, hakem kararlarının yerinde olup olmadığının değerlendirilmesi için kanuni düzenlemelerde kimi zaman “*kanun yollarının*” kimi zaman da “*iptal davası*” gibi bir denetim mekanizmasının öngörülmesi ile hakem kararının hukuka aykırı olduğunun tespit edilerek ortadan kaldırılması gereği kesin hüküm teşkil etmelerinden kaynaklanmaktadır¹¹⁴.

Hakem kararlarının kesin hüküm etkisine sahip olmasının pratik sonucu, uyuşmazlığın taraflarınca, aynı konuda, aynı sebebe dayanarak yeniden bir tahkim yargılamasına gidilememesi ve taraflarca tekrardan bir hakem yargılamasına başvurulamamasıdır¹¹⁵. Bu anlamda, tahkim yargılamasını gerçekleştirecek olan hakem mahkemesi tarafından verilen kararlar, devlet mahkemeleri tarafından verilen kararlarla eşit niteliği haizdir¹¹⁶.

Hakem kararlarının kesin hüküm teşkil etmesinin bir diğer sonucu ise, tahkim yargılaması neticesinde verilen kararların, aynı taraflara karşı, aynı konuda ve aynı sebeple açılacak olan yeni bir tahkim yargılaması bakımından *-tıpkı devlet mahkemelerinde olduğu gibi-* kesin delil niteliğine sahip olmasıdır¹¹⁷.

¹¹³ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 179; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 282; Meral Sungurtekin-Özkan: “Hukukumuzda Hakemlerin Direnme Kararı Verip Veremeyecekleri Meselesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında Hakem Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Yollar”, **Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan**, Ankara, 2009, (s. 425-431), s. 425.

¹¹⁴ Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 94; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 179; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 282.

¹¹⁵ Moses, **a.g.e.**, s. 198; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 241, s. 116. Yarg. 1. HD, 16.01.2002, E. 13877, K. 228: “[...] *hakem kararlarının da HUMK m. 237. Maddesi uyarınca maddi anlamda kesin hüküm oluşturacağı ve tarafları bağlayacağı kuşkusuzdur...Hal böyle olunca da davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken, anılan hakem kararı gözardı edilmek suretiyle yazılı olduğu üzere hüküm kurulması isabetsizdir. Davascının temyiz itirazı yerindedir [...]*” (Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 94; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 179, dn. 733).

¹¹⁶ Moses, **a.g.e.**, s. 198; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2732.

¹¹⁷ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 792; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 179; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389.

Aralarındaki uyuşmazlığı hakem mahkemesine götüren taraflar hakkında verilen hakem kararları, devlet mahkemelerince tasdik edildikleri takdirde icra edilebilirlik kabiliyetini kazanacaklardır¹¹⁸. Tarafların aralarında var olan uyuşmazlığı sona erdirebilmek amacıyla, hakem mahkemesince verilen nihai hakem kararları, kesinleştikten sonra devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi kesin hüküm niteliğini haiz olacaktır¹¹⁹.

3. Bağlayıcılık Özelliğine Sahip Olması

Hakem kararları, hakem heyetleri tarafından verilir ve hakemlerin müzakereleri sonucunda ortaya çıkar¹²⁰. Tahkim yargılaması neticesinde, hakemlerce verilecek olan hakem kararları, uyuşmazlığın tarafları bakımından bağlayıcılık arz edecektir¹²¹. Diğer bir ifadeyle, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için müracaat edilen tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararları, uyuşmazlığın tarafları arasında bağlayıcılık özelliğine sahip olacaktır¹²².

¹¹⁸ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 50; İmregün, **a.g.e.**, s. 167.

¹¹⁹ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 3, s. 26; Nagel, Gottwald, **a.g.e.**, N. 104, s. 874; Moses, **a.g.e.**, s. 198; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.173 ff., s. 559; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 273; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 241, s. 116; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 3, s. 127; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s.103; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 50; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 282; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 50. “[...] *Hakem kararları da, mahkeme kararları gibi, mahkeme kararları gibi, tarafları bağlayıcı ve kesin hüküm vasfı ve mahiyetindedir. Bilindiği üzere, kesin hükmün gayesi taraflar arasındaki uyuşmazlıkları bir daha ortaya atılmayacak bir şekilde halletmekten ibarettir. Mahkeme kararları için öngörülen ve H.U.M.K. 237 maddesinde yer alan kesin hüküm şartları hakem kararları için de aynen caridir. Yukarıda işaret edildiği üzere, hakem kararları da mahkeme kararları gibi taraflar için kesin hüküm niteliği taşıdığı için, Yargıtay’ın bozma sebepleri dışında kalan diğer hususların kesinleşeceği tabiidir [...]*” (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Kurulu’nun 23.10.1972 gün, 972/2 Esas, 972/12 Karar sayılı içtihadı. Bkz.: Özcan Atalay: “Uygulamada Tahkim Sorunu”, Ankara Barosu Dergisi, 1976, C. 33, S. 3, (s. 365-371), s. 369).

¹²⁰ Athanassios G. Kaissis: “Dissenting Opinions in International Arbitration” in: **Fairness Justice Equity, Festschrift für Reinhold Geimer**, (Herausgegeben von Rolf A. Schütze), München, Verlag C.H. Beck oHG, 2017, (s. 279-301), s. 279.

¹²¹ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 935; Amerasinghe, **a.g.e.**, s. 12; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 3, s. 127.

¹²² Amerasinghe, **a.g.e.**, s. 12; Bantekas, **a.g.e.**, s. 187; Born, **a.g.e.**, §11.02, s. 211; Moses, **a.g.e.**, s. 222; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.03, s. 502. Yarg. 1. HD, 16.1.2002,

Hakem kararlarının bağlayıcılık özelliği kapsamında hakemlerce verilmiş olan kararlar, kural olarak, sadece tahkim anlaşmasının tarafları için bağlayıcı olacaktır¹²³. Bu kural, tahkimde taraf özerkliği ilkesinden kaynaklanmaktadır ve bunun da bir nevi sonucudur¹²⁴.

Tahkim kanunları, bir hakem kararının gücünden veya etkisinden bahsederken genellikle “*bağlayıcı*” terimini kullanırlar¹²⁵. Bu doğrultuda, özellikle hakem kararının tahkim anlaşmasının ve uyuşmazlığın tarafları için bağlayıcı olduğunu ifade ederler¹²⁶.

Milletlerarası özel hukuk düzenlemeleri ve doktrini tarafından kabul edilen hususlardan biri de yabancı hakem kararlarının tenfiz edilebilmesi için, tarafları için bağlayıcı olmasının gerekli olduğu şeklindedir¹²⁷. Nitekim, yabancı hakem kararlarının tenfizinde, New York Konvansiyonu’na göre, hakem kararının “*bağlayıcı*” olması aranmaktadır¹²⁸.

E. 2001/13877, K. 2002/228: “[...] *Hemen belirtmek gerekir ki, hakem kararlarının da H.U.M.K. 237. maddesi uyarınca maddi anlamda kesin hüküm oluşturacağı ve tarafları bağlayacağı kuşkusuzdur.... Hal böyle olunca davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken, anılan hakem kararı gözardı edilmek suretiyle yazılı olduğu üzere hüküm kurulması isabetsizdir* [...]” (İçtihat Bilgi Bankası).

¹²³ Nataliya Bocharova: “The Scope of the Arbitral Award Binding Effect (Interests of Third Parties in International Arbitration)”, **Russian Law Journal (Russ LJ)**, Vol. 5, Issue 2, 2017, (s. 75-94), s. 76. Bununla birlikte, modern ticari işlemler özellikle uluslararası bağlamda son derece karmaşıktır ve birkaç tarafın katılımını gerektirebilecektir. Aynı zamanda, birçok çok uluslu grubun ve şirketin karmaşık yapısı, aynı grubun birkaç bağlı kuruluşunun yan kuruluşunun, yöneticisinin ve hatta hissedarlarının sözleşmenin yürütülmesine aktif olarak dahil olmasını gerektirecektir (Bocharova, **a.g.m.**, s. 76).

¹²⁴ Bocharova, **a.g.m.**, s. 76.

¹²⁵ Bocharova, **a.g.m.**, s. 88.

¹²⁶ Bocharova, **a.g.m.**, s. 88.

¹²⁷ Yavuz Kaplan: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Açısından Kesinleşme ve Bağlayıcılık Ölçütlerinin Değerlendirilmesi”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, AÜEHF’nin 10. Öğretim Yılına Armağan**, Cilt: V, Sayı: 1-4, Yıl: 2001, Erzincan, 2001, (s. 421-430), s. 421.

¹²⁸ Dietmar Czernich: “Anerkennung gerichtlicher Aufhebungsentscheidungen in Schiedssachen in Europa: Kleine Renaissance der bilateralen Anerkennungs- und Vollstreckungsabkommen”, in: **Fairness Justice Equity, Festschrift für Reinhold Geimer**, (Herausgegeben von Rolf A. Schütze), *München*, Verlag C.H. Beck oHG, 2017, (s. 45-56),

4. İcraîlik Özelliğine Sahip Olması

Devletin egemenlik yetkisinin bir neticesi olarak, ülke sınırları içerisindeki yargı organlarınca verilen ve uyuşmazlığı esastan çözen mahkeme kararları, icraîlik kuvveti ile yaptırıma bağlanmıştır¹²⁹. Kural olarak, tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilen hakem kararları da icrai niteliğe sahiptir¹³⁰. Diğer deyişle, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için müracaat edilen tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan kararlar icra edilebilir olmaktadır¹³¹. Tahkim kanunlarında hakem kararlarının icrası hakkında karar verecek olan devlet mahkemesinin neresi olduğu meselesi açıklığa kavuşturulmaktadır¹³².

s. 45; W. William Park, Jan Paulsson: “The Binding Force of International Arbitral Awards”, **Virginia Journal of International Law (Va J Int’l L)**, Vol. 23, No. 2, Winter 1983, (s. 253-286), s. 267; Türk Hukukunda da Yargıtay uygulamasında, genellikle, “bağlayıcılık” terimi kullanılarak, bahsi geçen terimin yorumunun yapıldığı kararlara rastlanılmaktadır (Günseli Öztekin Gelgel: “New-York Konvansiyonu’na Göre Hakem Kararlarının Tenfizinde Yargıtay’ın Bazı Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, (s. 1137-1158), s. 1150). Yarg. HGK, 09.06.1999, E. 1999/19-467, K. 1999/489: “[...] Davacı şirketin mukim bulunduğu Rusya ile Türkiye’nin de imzaladığı 1958 tarihli New-York Sözleşmesinin V (1) e maddesinde yabancı hakem kararının tenfizi için bağlayıcı olması gerektiği ifade edilmiştir. Taraflar arasındaki 8.2.1992 tarihli sözleşmenin 9. Maddesinde tahkim kurulunun verdiği kararın nihai olduğu, her iki tarafı da bağladığı hükme bağlanmıştır. Görüldüğü gibi Ticari Uyuşmazlık Mahkemesince verilen karar bağlayıcıdır. New-York sözleşmesinin V(1) e maddesinde hakem kararının bağlayıcı olması yeterli görüldüğünden mahkemenin kesinleşmiş hakem kararı ibraz edilmediği gerekçesiyle tenfiz talebini reddetmesi de isbatesizdir [...]” (Öztekin Gelgel, **Kararların Değerlendirilmesi**, s. 1151). Kararın tam metni için ayrıca bkz.: YKD, C. 26, Sayı: 2, Şubat 2000. Ayrıca, bahsi geçen kararın yorumu için bkz.: Ergin Nomer: Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni Müdahalesi, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, Yıl: 1999, Cilt: 19, Sayı: 1-2, (s. 555-576), s. 555-557. İmregün, **a.g.e.**, s. 167.

129

130

131

132

Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2789; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 178.

Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 178; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2789.

Rosener Wolfgang: “Die Zuständigkeit des staatlichen Gerichts im Schiedsgerichtsverfahren”, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 271-280), s. 271.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, hakem kararının iptali için MTK m. 15/A/III'de ifade edilen 30 günlük sürenin geçmesinin ardından kesinlik kazanan ya da hakem kararının iptalinden vazgeçilmiş olması sebebiyle nihayete erdirilmesi söz konusu olan hakem kararları hakkında talep üzerine devlet mahkemelerince *hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin bir belge* düzenlenebilecektir¹³³ (MTK m. 15/B). Bu hususun ifade edildiği Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15'inci maddesinin B fıkrasının 1'inci cümlesinde açıkça şu şekilde bir düzenleme yer almaktadır:

“İptal davasının reddine ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra asliye hukuk mahkemesi, hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin bir belgeyi istemde bulunan tarafa verir. Bu belgenin verilmesi harca tabi değildir. Hakem kararının icraya konulması halinde Harçlar Kanunu hükümleri uygulanır.”

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/B/1 uyarınca, iptal davasının reddedilmesi ve red kararının kesinleşmesi üzerine asliye hukuk mahkemesi tarafından hakem kararının icra edilebilir olduğuna dair bir belge taraflara verilebilecektir¹³⁴. Bunun üzerine, hakem kararı icrailik kabiliyeti kazanacaktır¹³⁵.

Hakem kararının icra edilebilir olması için gerekli olan belgenin verilmesi Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/1, c. 2 uyarınca harca tâbi olmayacaktır¹³⁶. Bununla birlikte, hakem kararının icraya konulması durumunda Harçlar Kanunu hükümleri uygulanacaktır (MTK m. 15/A/1, c. 3).

¹³³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 182; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 836.

¹³⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 321.

¹³⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 321.

¹³⁶ Yarg. 8. HD, 16.12.2015, 14898/22651: “[...] asliye hukuk mahkemesi hakem kararının icrası için icra edilebilir olduğuna dair belgeyi talepte bulunan tarafa verir. Bu belge harca tabi değildir. Ancak hakem kararının icraya konulması halinde Harçlar Kanunu hükümleri uygulanır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre gerçekleşen tahkim yargılamaları bakımından ise, hakem veya hakem kurulu tarafından verilecek olan hakem kararı tıpkı devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi kesinleşmeden ilamlı icra yoluyla takibe konu edilebilecektir¹³⁷. Bu hususa ilişkin olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439'uncu maddesinin 4'ncü fıkrasında açıkça şu şekilde bir düzenleme getirilmektedir:

“Hakem kararına karşı iptal davası açılması kararın icrasını durdurmaz.”

Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4'te öngörülen düzenleme ile Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/1 hükmünden farklılaşmıştır. Dikkat edilirse, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4 uyarınca, hakem kararı, herhangi bir mahkemeye sunulmadan doğrudan mahkeme kararları gibi ilamlı icra takibine götürülebilecektir¹³⁸.

Yürürlükten kaldırılan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 536'da¹³⁹ yer alan ve hakem kararlarına kesinleşme şerhi verilmesini¹⁴⁰ öngörülen düzenlemenin benzerine 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer verilmemiştir¹⁴¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre gerçekleştirilen tahkim yargılamaları neticesinde verilecek olan hakem kararları ile mahkeme kararları ilmalı icra yoluyla takibe başvurusu bakımından aynı kabul edilmiştir¹⁴². Bu

¹³⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2789.

¹³⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2790.

¹³⁹ 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 536 hükmü şu şekildedir: *“Hakemlerin verdiği karar temyiz müddeti geçince mahkeme reisi veya hâkim tarafından tasdik olunur. Tasdik keyfiyeti karar zirine ve zaptı mahsusuna yazılır. Hakem kararları ancak bu suretle kabili icradır.”*

¹⁴⁰ Üstündağ, **Usul**, § 6, s.

¹⁴¹ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 77, s. 461-462.

¹⁴² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2790.

sebeple, hakem kararı uyuşmazlığın taraflarınca kendiliğinden yerine getirilmezse, cebri icra yoluna götürülebilecektir¹⁴³.

§ II. HAKEM KARARLARININ BENZER KARARLARDAN FARKI

A. Hakem Kararlarının Mahkeme Kararlarından Farkı

Hakem kararları, yukarıda da ifade edildiği üzere¹⁴⁴, devlet mahkemelerince verilen kararlar gibi yargısal (kazaî) niteliğe sahip olan kararlardır¹⁴⁵. Hakem kararları da tıpkı mahkeme kararları gibi tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturan kararlar olmaları sebebiyle, tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan kararlar yargısal karar olarak kabul edilmelidir¹⁴⁶.

Tahkim Hukukunda hakem kararları, devlet mahkemelerince verilen kararlarla benzer özelliklere sahip olmakla birlikte; mahkeme kararları ile birebir aynı niteliği haiz değildirler¹⁴⁷. Kanun koyucu, hakem kararlarının devlet mahkemelerinden verilen kararlara benzetmeye çalışmış fakat, birbirlerine eşit kılmakta çekimser kalmıştır¹⁴⁸. Dolayısıyla, hakem kararının yargısal niteliğe sahip olması, hakem kararlarının doğrudan mahkeme kararları ile eşdeğer olduğu sonucunu doğurmamaktadır.

Tarafların iradelerinin ön planda olduğu tahkim yargılaması neticesinde verilen kararlar ile mahkeme kararları bazı yönleriyle birbirlerinden

¹⁴³ Hakan Pekcanıtez: “Milletlerarası Tahkim Kanunu’na Göre Verilen Hakem Kararlarının İcrası”, **Prof. Dr. Hamdi Yasaman’a Armağan**, İstanbul, 2017, s. (569-587), s. 570 vd.; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2789.

¹⁴⁴ Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § I, D, 1”.

¹⁴⁵ Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44; Sebük, **a.g.m.**, s. 66.

¹⁴⁶ Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § II, A”.

¹⁴⁷ Mustafa Saldırım: “Tahkim Süresi ile İlgili İki Yargıtay Kararı Üzerine Bir İnceleme”, **Adalet Dergisi**, 2001/1, (s. 108-119), s. 109; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2599.

¹⁴⁸ Saldırım, **a.g.m.**, s. 109.

farklılaşmaktadır¹⁴⁹. Buna göre, hakem kararları kanunda öngörülen sınırlı sebeplerle iptal davasına konu olabilecektir¹⁵⁰. Oysaki, mahkeme kararları kanun yoluna tâbidir¹⁵¹. Devlet mehkemelerinden verilen kararlar, verildikleri anda icra edilebilirlik kabiliyetine sahip olacaktır. Diğer bir ifadeyle, mahkeme kararlarının icra edilebilmesi için başka bir merciiye müracaat edilmesi gerekmemektedir. Bununla birlikte, yabancı hakem kararlarının tenfizi (diğer bir ifadeyle icrası) için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekecektir¹⁵². Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararları yargılamaya hâkim olan gizlilik gerekçesiyle kural olarak yayınlanmamaktadır¹⁵³. Aynı zamanda, hakem kararlarının kural olarak yayınlanmaması, ticari faaliyetlerini yürütmekte olan pek çok kurum ve kuruluş bakımından tahkimin tercih edilmesi bakımından bir sebep teşkil etmektedir¹⁵⁴. Diğer taraftan, mahkeme kararları, kural olarak alenidir ve herkese açık bir şekilde yayınlanmaktadır. Bu hususa ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 28’de açıkça, “*duruşma ve kararların bildirilmesi alenidir*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.

B. Hakem Kararlarının Hakem–Bilirkişi Kararlarından Farkı

¹⁴⁹ Saldırım, **a.g.m.**, s. 109. Tahkim yargılamasında hakem mahkemesi, bir veya birden fazla kimseden oluşan bir mahkeme olarak devlet mahkemelerinin yerine, özel hukuktan kaynaklanan bir uyuşmazlığın taraflarca akdedilen bir anlaşma (ya da tahkim şartı) uyarınca çözümlenmesidir (Joachim Kessler, **Die Bindung des Schiedsgerichts an das materielle Recht**, in Beiträge zum Zivilrecht und Zivilprozeß; Heft 12 (Hrsg. Prof. Dr. Rudolf Bruns), Köln; Berlin, G. Grote’sche Verlagsbuchhandlung KG, 1964, s. 11).

¹⁵⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

¹⁵¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

¹⁵² İmregün, **a.g.e.**, s. 167. Yarg. 15. HD, 19.02.2207, E. 2006/7195, K. 2007/986: “[...] Öte yanda hakem kararının da mahkeme kararında olduğu gibi HUMK’nun 388 ve 399. Maddeleri gereğince infaz şartlarını taşıması gerekmektedir. Oysa miktar belirlenmediğinden işlemiş faize ilişkin hükmün infazı kabil bulunmamaktadır [...]” (Legal bank Elektronik Hukuk Bankası).

¹⁵³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 8.

¹⁵⁴ Özellikle, ticari uyumsuzlukların çözümünde, şirketlerin ticari defterlerindeki mali sırların ve bilgilerin ortaya dökülmeksizin uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması, büyük önem arz etmektedir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 8).

Hakem-bilirkişilik¹⁵⁵, tarafların aralarında var olan bir hukuki ihtilafın miktar, değer veya niteliğinin hakem-bilirkişi olarak nitelendirilen bir uzman kişi tarafından, bağlayıcı olacak bir şekilde tespit edilmesini ve bu suretle ispatlanmasını sağlayan bir yöntemdir¹⁵⁶.

Hakem-bilirkişiler, uyuşmazlığın çözümlenebilmesi bakımından hukuki önemi bulunan vakıaları tespit ederek saptamakla görevli olan kimselerdir¹⁵⁷. Tahkim yargılamasında, zaman zaman hakem-bilirkişilere müracaat edilmesi söz konusu olmaktadır¹⁵⁸.

Hakem-bilirkişiler ile yargılamanın taraflarınca atanan hakemlerin görevleri¹⁵⁹ birbirinden farklılaşmaktadır¹⁶⁰. Hakem-bilirkişiler, haklar ve hukuki

¹⁵⁵ Hakem-bilirkişi terimine karşılık olarak, Almanca'da "*Schiedsgutachten*", İtalyanca'da "*Arbitraggio*"; İngilizce'de "*Arbitre-experte*", "*Exprtise-arbitrage*", "*Binding advice*", "*Expert Determination*" terimlerinin kullanıldığı görülmektedir (Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 47, s. 28).

¹⁵⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 4; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 40, s. 24; Sareike, **a.g.e.**, s. 43 vd.; Ali Yeşilirmak: "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu Olarak Hakem-Bilirkişilik", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Özel Sayı: 2009, (s. 693-738), s. 694, 699.

¹⁵⁷ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 4; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597; Sebük, **a.g.m.**, s. 66; Schiffer, **a.g.e.**, s. 10. Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse, hakem-bilirkişi olarak görev yapan kimseler, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflarca atanmakta ve kararları istisnai haller dışında sadece taraflarını bağlamaktadır (Bosch, **a.g.e.**, s. 4-5).

¹⁵⁸ Raimond Emde, "Internationale vertriebsrechtliche Schiedsverfahren" **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 3, 62. Jahrgang 2016, (s. 104-117), s. 115.

¹⁵⁹ Hakemlerin görevleri hakkında bkz.: Eugen Bucher: "Was macht den Schiedsrichter? Abschied vom »Schiedsrichtervertrag« und Weiteres zu Prozessverträgen", in: **Grenzüberschreitungen Beiträge zum Schiedsgerichtbarkeit, Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Birgit Bachmann; Stephan Bredenbach; Dagmar Coester-Waltjen; Burkhard Heß; Andreas Nelle; Christian Wolf), Tübingen, Mohr Siebeck, 2005, (s. 97-118).

¹⁶⁰ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 5; Sebük, **a.g.m.**, s. 66. Hakem ve hakem-bilirkişi arasındaki ayrım hakkında bkz.: Arno Wittmann: **Struktur und Grundprobleme des Schiedsgutachtenvertrages**, (Prozeßrechtliche Abhandlungen; Heft 46), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1978, s. 156 vd.; Schiffer, **a.g.e.**, s. 9 vd.; Ingo Schwytz: **Schiedsklauseln und Schiedsrichtervertrag: mit einer Einführung in das schiedsgerichtliche Verfahren**, in Heidelberger Musterverträge; Heft 45 Doppelheft, Heidelberg, Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft mbH, 1976, s. 5. Alman hukukunda çeşitli tartışmalar için bkz.: Sareike, **a.g.e.**, s. 40-43. Hakem-bilirkişi olarak kurumsal tahkim

ilişkiler üzerinde karar verme yetkisine sahip olan kimseler değildir¹⁶¹. Hakem-bilirkişilerin görevi, yalnızca bir zararın doğumunu, miktarını, bir varlığın değerini, bir kusurun varlığını ya da yokluğunu uzmanlıklarına dayanarak tespit etmektir^{162,163}. Diğer bir ifadeyle, hakem-bilirkişiler, hakemlerden farklı olarak sadece, vakıalar üzerinde karar verebilmektedirler¹⁶⁴.

Tahkim yargılamasında, hakemler kanunda öngörülen düzenlemeler uyarınca, belli bir süre içinde karar vermek zorundadırlar¹⁶⁵. Diğer taraftan, hakem-bilirkişilerin hakemler gibi belli süreler içerisinde karar verme yükümlülükleri bulunmamaktadır¹⁶⁶.

kurumları hakkında bkz.: Menno Aden, “Der Verfahrensverstoß des Schiedsgerichtsinstituts (Überlegungen zur Änderung der ICC-Schiedsgerichtsordnung zum 1.1.1988)”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10a, 34. Jahrgang, 1988, (s. 757-763), s. 762.

¹⁶¹ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 5; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939.

¹⁶² Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 5 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597; Schiffer, **a.g.e.**, s. 10. Örneğin, Hakem-bilirkişiler, meydana gelen zararın tespiti, zarar verici olay ve hasar arasındaki nedensellik bağı, uyuşmazlığa konu olan şirket malvarlığının veya bir şirketin değeri, bir malvarlığının piyasa değerinin belirlenmesi vb. gibi (Schiffer, **a.g.e.**, s. 10).

¹⁶³ Yarg. 11. HD, 06.05.2002, E. 2002/3934, K. 2002/4436: “[...] *Hakem-bilirkişi raporunun iptali istemi, gerçek zararın bir tür tesbiti istemi anlamına gelmektedir. Diğer anlatımla, mahkemece tarafların iddia ve savunmaları incelendikten sonra koşulları varsa, hakem-bilirkişi raporu iptal edilmeli ve fakat bu iptal kararından sonra, gerçek zarar miktarı da rakam olarak kararda gösterilmek suretiyle tesbitine hükmedilmelidir. Hatta, davacı taraf raporun iptali ile birlikte gerçek zararın tahsili de istenmiş ise, mahkemece tahsile de karar verilmesi gerekir [...]*” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁶⁴ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 5-6; Sebük, **a.g.m.**, s. 66; Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 703.

¹⁶⁵ Tahkimde hakemlerce karar verme süresi Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 427’nci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmektedir. Buna göre, “*Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, bir hakemin görev yapacağı davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemin görev yapacağı davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde, hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir*”. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 10/B/I’ de de bu süre bir yıl olarak düzenlenmiştir.

¹⁶⁶ Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 33; Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 704.

Hakem-bilirkişi kararları, hakem kararlarından farklılık arz etmektedir¹⁶⁷. Hakem kararları yargısal karar niteliğini haiz olduğundan dolayı, hüküm niteliği taşıyacak ve icra edilebilme kabiliyetine sahip olacaktır¹⁶⁸. Diğer taraftan, hakem-bilirkişi kararlarının hakem kararlarından farklı olarak, icra edilebilme özellikleri mevcut değildir¹⁶⁹. Hakem-bilirkişi kararlarının hakem kararları ile arasındaki farklardan biri olan icra edilememe özelliği sebebiyle, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu¹⁷⁰ (İİK) m. 38¹⁷¹ anlamında ilam niteliğinde belge sayılması da mümkün değildir¹⁷². Bununla birlikte, hakem-bilirkişiler tarafından verilen kararlar gerek mahkemeler bakımından gerekse de tarafların kendileri bakımından bağlayıcılık arz edeceklerdir¹⁷³.

Hakem kararlarının hukuki denetiminin sağlanabilmesi amacıyla, tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilen kararlara karşı iptal davasının

¹⁶⁷ Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 9, s. 27; Schiffer, **a.g.e.**, s. 9; Nevhis Deren-Yıldırım: “Hakem-Bilirkişi Sözleşmesinin Hukuki Mahiyeti ve Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesinin Vazgeçilmezliği”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 54, 1994, (s. 321-330), s. 323.

¹⁶⁸ Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 33.

¹⁶⁹ Sebük, **a.g.m.**, s. 67, dn. 13; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 99, s. 51; Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 705. Yarg. TD, 16.12, 1958, E. 2389, K. 3062: “[...] Ayrıca hakem bilirkişilerin kararları kabili icra da değildir. Bu kararlar ancak bir hâkimin hükmüne esas teşkil edebilirler [...]” (Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 940, dn. 56).

¹⁷⁰ R.G., 19.06.1932, S. 2128.

¹⁷¹ İlam niteliğini haiz olan belgeler İİK m. 38 hükmünde şu şekilde ifade edilmiştir: “Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re’sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir.”

¹⁷² Yarg. 12. HD, 20.10.2008, E. 2008/14740, K. 2008/17801: “[...] İİK’nın 38. Maddesinde ilamların icrasına tabi olan belgeler tahdidi olarak sayılmış olup, bu belgeler arasında yukarıda açıklanan tipte Tahkim kararları belirtilmemiştir. Zira, Türkiye Basketbol Federasyonu Kararlarının ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tahkim Kurulu Kararlarının HUMK.’nın 516 ve 536. Madde hükümlerine tabi olduğuna dair, 3289 sayılı Yasada bir hüküm yoktur [...]” (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 321, dn. 600). Görüldüğü üzere, İİK m. 38 hükmünde, hakem-bilirkişi kararları ilam niteliğindeki belgelerden biri olarak sayılmış değildir.

¹⁷³ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 940; Deren-Yıldırım, **Hakem-Bilirkişi**, s. 324; Sebük, **a.g.m.**, s. 66-67; Schiffer, **a.g.e.**, s. 9. İsviçre Federal Mahkemesi kararlarında da, hakem bilirkişi kararları, uyumsuzluğun tarafları ile mahkeme için bağlayıcı sayılmaktadır (BGE., 67, II, 148; BGE., 71, II, 294).

açılabilmesi mümkündür¹⁷⁴. Bununla birlikte, hakem-bilirkişi raporlarına karşı tahkim yargılamasında söz konusu olan iptal davası açma imkânı mevcut değildir¹⁷⁵.

Diğer bir ifadeyle, hakem-bilirkişi raporlarının iptal edilerek ortadan kaldırılması, hakem kararlarının iptalini öngören ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükümlerinde düzenlenen hakem kararlarına karşı iptal davası prosedürü çerçevesinde gerçekleştirilemeyecektir¹⁷⁶. Zira, hakem-bilirkişi raporları, tarafların aralarında var olan bütün ihtilafları kesin ve nihai bir şekilde çözümleyen hakem kararları ile aynı özelliklere sahip olmadıkları için, hakem kararları bakımından mevzuatımızda öngörülen hakem kararlarına karşı iptal davası prosedürüne (HMK m. 439; MTK m. 15) tâbi olmamaktadırlar¹⁷⁷.

C. Hakem Kararlarının Hakem- Dispeççi Kararlarından Farkı

Dispeççi, deniz ticareti hukukunda, zararın meydana gelmesi üzerine, gemi ve yükle ilgili olan kimselerin meydana gelen zararlarını, alacak ve borçlarını hesaplayarak hisseleri tayin ve tespit eden uzman bilirkişilerdir¹⁷⁸.

¹⁷⁴ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 110; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 90.

¹⁷⁵ Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 723. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte bulunduğu dönemde mevcut olan hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat imkânı, hakem-bilirkişi kararları aleyhine mümkün olmamaktaydı (Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 940; Sebük, **a.g.m.**, s. 66; Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 723). Yarg. TD, 16.9.1966, 2976/3632: "[...] *Mahkeme marifetiyle tebliği istenilen hakem bilirkişi kararıdır. Hakem bilirkişi kararına karşı umumi kurallara göre yapılacağı poliçenin anılan 16. maddesi kuralının son bendi içeriğindedir. İnceleme konusu olay ise; hakem bilirkişi kararının tebliği talebiyle vaki müracaatın reddinden ibaret bulunmaktadır. HYUY.'nın; hangi kararların temyiz olunabileceğini gösteren 427. maddesine göre temyiz olunan karar nihai mahiyette bulunmamaktadır. Temyiz olunan kararın temyiz kabiliyeti bulunmadığından temyiz dilekçesinin reddine karar verildi [...]*" (İnal, **a.g.e.**, s. 1179).

¹⁷⁶ Hakem-bilirkişi raporlarının iptali hakkında bkz.: Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 99-114, s. 51-57; Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 723-729.

¹⁷⁷ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 99, s. 51; Yeşilırmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 723.

¹⁷⁸ Necmettin M. Berkin: **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1981, s. 919.

Dispeççi tarafından düzenlenen *dispeç raporunun*¹⁷⁹, hazırlanması aşamasında, tarafların anlaşması üzerine konşimentoya veya navlun sözleşmesine eklenen bir hükümle, meydana gelecek olan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümleneceği öngörülerek bir tahkim şartının kabul edilmesi ve böylelikle, hazırlanacak olan dispeçin, tahkim yargılaması içerisinde *hakem-dispeççiler* tarafından düzenlenmesi söz konusu olabilecektir¹⁸⁰.

Tarafların, deniz ticareti hukukuna ilişkin olarak aralarında meydana gelen uyuşmazlıkları çözümlmek amacıyla, gerek navlun sözleşmesi ile ilgili olarak çarter partiye gerekse de konşimentoya, tahkim şartı koymaları durumunda, hakem dispeççilerin tahkim yargılamasının devam ettiği sırada hakem yargılamasında geçerli olan usul hükümleri çerçevesinde hazırladıkları dispeç raporu, “*dispeç kararı*” şeklinde ortaya konulacaktır¹⁸¹.

Hukukumuzda, tahkim yargılaması esnasında, hakem-dispeççilerce hazırlanan dispeç kararları, aynı zamanda “*hakem kararı*” olarak nitelendirilmektedir¹⁸². Bu sebeple, aynı zamanda niteliği bakımından hakem kararı

¹⁷⁹ Dispeççi tarafından düzenlenen dispeç (dispetç raporu), gemi ve yük ile ilgili olan kişilerin ortaya çıkan zararlarını, alacakları ile borçlarını tespit etmek amacıyla aralarında gerçekleştirdikleri hesaplaşmayı ortaya koyan bir yazıdır.

¹⁸⁰ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597-598; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 75.

¹⁸¹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597-598; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 3, s. 75.

¹⁸² Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 598; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5931; Kuru, **El Kitabı**, s. 1082; Berkin, **a.g.e.**, s. 919-920. *Hakem-dispeççi* kararları, *hakem-bilirkişi* kararı değil; hakem kararı niteliğine sahip olan kararlardır. Yarg. 11 HD, 29.6.1999, 3119/6022: “[...] *Bu prosedür içinde yer alan dispeç raporunun düzenlenmesi aşamasında, tarafların anlaşmaları halinde konşimento veya navlun sözleşmelerine konulan hükümle tahkim şartı getirilerek, dispeçin hakem-dispeççiler aracılığı ve tahkim prosedürü içerisinde düzenlenmesi de mümkün olmaktadır. Bu gibi durumlarda, hakem-dispeççiler tahkim usulü hükümleri çerçevesinde dispeç raporunu dispeç-hakem kararı şeklinde hükme bağlarlar. Bu tür kararlar HUMK.’nın 516 vd. maddelerinde öngörülen koşullar çerçevesinde yapılan yargılama sonucunda verilen kaza-i nitelik taşıyan kararlar olduğundan TTK.’nın 1210. maddesinde öngörülen itirazı kabil kararlardan olmayıp, HUMK.’nın 533.maddesindeki koşullar çerçevesinde temyizi kabil*

olarak kabul edilen hakem dispeç kararları aleyhine; hakem kararlarına karşı müracaat imkânı olarak öngörülen iptal davasının açılabilmesi mümkündür¹⁸³.

Doktrinde, hakem kararlarına karşı müracaat imkânı olarak temyiz kanun yolunun kabul edildiği dönemde, Türk Hukukunda hakem-dispetçiler tarafından verilecek olan kararların o dönemde yürürlükte bulunan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 516 vd. hükümlerine göre hakem kararı niteliğinde kabul edileceği ve bu sebeple de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 516 vd. düzenlemelerine göre, verilen bu kararların (o dönemde hakem kararına karşı başvuru imkânı olarak öngörülen) temyiz edilebilecek bir karar niteliğinde olduğu kabul edilebileceği görülmektedir¹⁸⁴. Hakem kararına karşı müracaat imkânı olarak temyiz yolunun kabul edildiği dönemde, *doktrinde*, hakem-dispetçi kararları hakkında, hakem kararına karşı müracaat edilebilecek kararlardan olduğu sonucuna varıldığı dikkate alınarak; *kanaatimizce*, yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerince hakem kararına karşı müracaat imkânı olarak öngörülen iptal davasının açılabilmesinin de mümkün olduğu ileri sürülebilecektir.

§ III. HAKEM KARARLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Genel Olarak

kararlardandır [...]” (YKD, C. 25, S. 11, 1999, s. 1545-1546; Aynı karar için bkz.: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁸³ Hakem kararlarının temyizinden hareketle. Bu konuda bkz.: Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 598; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 5, s. 75.

¹⁸⁴ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 5, s. 75.

Hakem kararlarının hukuki niteliği ortaya konulurken, tahkimin hukuki niteliğinden¹⁸⁵ hareket edilmektedir¹⁸⁶. Tahkim¹⁸⁷, tarafların özel hukuktan doğan ve üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri ihtilafların, aralarında yapacakları anlaşmaya dayanarak, devlet mahkemelerinden başka bir ya da birden fazla hakem tarafından karara bağlanmasına denilmektedir¹⁸⁸. Tahkim yargılamasında, devlet

¹⁸⁵ Tahkimin hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Alangoya, Yavuz: **Medeni Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1973, s. 39 vd.; Bilgehan Yeşilova: “Milletlerarası Tahkimin Hukuki Niteliği Üzerine Düşünceler ve Güncel Gelişmeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 76, Mayıs-Haziran, 2008, (s. 83-164).

¹⁸⁶ Hakem kararlarının hukuki niteliğinin ne olduğu *doktrinde* tartışmalıdır (Rabi Koral: “Yeni ve Eski Hukukumuzda Tahkim”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1947, C. 13, Sayı: 1, (s. 193-218), s. 208).

¹⁸⁷ Tahkim kelimesine karşılık; İngilizce’de “*Arbitration*”; Fransızca’da, “*l’arbitrage*”; Almanca’da, “*Schiedsgerichtsbarkeit*” terimleri kullanılmaktadır. Tahkime kelimesine ilişkin terminoloji için bkz.: Wieland Sareika, **Die Gültigkeit von Schiedsgerichtsvereinbarungen nach kanadischem und deutschem Recht**, in *Bürgerliches Recht, Handels- und Verkehrsrecht*; Bd. 5 (Hrsg. Prof. Dr. Edgar Ruhwedel), Frankfurt am Mein; Bern; Las Vegas, Peter Lang Verlag, 1978, s. 7.

¹⁸⁸ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 725. Tahkime ilişkin çeşitli tanımlamalar ve açıklamalar için bkz.: Tarkan Göksu: **Schiedsgerichtsbarkeit**, Zürich, Dike Verlag AG, 2014, N. 14, s. 9; Redfern, Alan; Hunter, Martin; [Blackaby, Nigel; Partasides QC, Constantine]: **Redfern And Hunter On International Arbitration (Student Version)**, 6th Edition, United States Of America, Oxford University Press, 2015, § 1. 04, s. 2; Joanna Jemielniak, **Legal Interpretation in International Commercial Arbitration**, in *Law Language and Communication*; Farnham, England, Ashgate Publishing Limited, 2014, s. 15; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 117, s. 58; Tanrıver, Süha: **Medenî Usûl Hukuku, C. II, Üst Derece Yargılamaları, Kesin Hüküm ve Bertaraf Edilmesi, Diğer Hukuki Çareler, Geçici Hukuki Korumalar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri ve İç Tahkim**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2021, s. 333; Arslan, Ramazan; Tanrıver, Süha: **Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı**, Genişletilmiş ve Tümüyle Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Bs., Ankara, 2001, s. 213; Kalpsüz, Turgut: “İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları”, **Yönetici, İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer**, Ankara, 1996, (s. 341-379), s. 363 vd.; Ejder Yılmaz, “Tahkim Hukukuna Genel Giriş ve Ülkemizdeki Gelişimi, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu”, **Konuşmalar, Bildiriler, Tartışmalar, Belgeler**, İzmir Barosu, 5-6-7-8 Nisan 2000, (s. 268-286), s. 268; Hakan Pekcanitez: “Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, Kasım 2005, (s. 12-16), s. 15-16; Yeğengil, Rasihi: **Tahkim (L’arbitrage)**, İstanbul, Cezaevi Matbaası, 1974, s. 94; Sareika, **a.g.e.**, s. 7; Peter B. Rutledge, **Arbitration and the Constitution**, First Published, New York, Cambridge University Press, 2014, s. 6; Gary B. Born, **International Arbitration: Law and Practice**, First Edition, Kluwer Law International (Wolters Kluwer Law & Business), 2012, §1.01, s. 4; Jan-Frederik Bellig, **Die Jurisdiktion rationae materiae der ICSID-Schiedsgerichte: Unter besonderer Berücksichtigung des Investitionsbegriffes des Weltbankübereinkommens vom 18.03.1965**, in *Hamburger Studien zum Europäischen und Internationalen Recht*; Herausgegeben von Thomas Bruha,

mahkemelerinde gerçekleştirilen yargılamadan farklı olarak, hakem¹⁸⁹ denilen ve taraflarca seçilen tarafsız üçüncü kişilerce uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması amaçlanmaktadır¹⁹⁰.

Taraflar, tahkim yoluna gitmek üzere ya aralarında ihtilafın çıkmasından sonra bir tahkim sözleşmesi akdederler ya da bu sözleşme doğması muhtemel olan uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümlenebileceğinin şart koşulması şeklinde uyuşmazlığın meydana gelmesinden önce akdedilir¹⁹¹. Buna “tahkim şartı”

Meinhard Hilf; Hans Peter Ipsen, Rainer Lagoni, Gert Nicolaysen, Stefan Oeter; Band 47, Berlin, Duncker & Humboldt GmbH, 2008, s. 71; H. Ercümet Erdem, “Resolving International Trade Disputes Through Arbitration”, in: **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan**, I. Cilt, Ankara, Turhan Kitabevi, 2010, (s. 839-909), s. 839; Wolfgang Bosch, **Rechtskraft und Rechtshängigkeit im Schiedsverfahren**, in Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht Bd. 5, (Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter), Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1991, s. 3; Real, **a.g.e.**, s. 8-9.

¹⁸⁹ Hakem hakkında bir tanım için bkz.: Klaus Kohler, **Die moderne Praxis des Schiedsgerichtswesens in der Wirtschaft**: Ergebnisse einer Untersuchung in Frankfurt am Main (Schriftenreihe des Instituts für Rechtssoziologie und Rechtstatsachenforschung an der Freien Universität Berlin; Bd. 8), Berlin, Duncker & Humboldt, 1967, s. 82. Tahkim yargılamasında hakem bakımından çeşitli tanımlamalar yapılabilecek olmakla birlikte, doktrinde, *Sareike*, Alman Medeni Usul Kanunu’da yer alan düzenlemelerden hareketle, hakemi, taraflarca veya bir tarafça seçilen üçüncü bir kişi olarak tarif etmektedir (Sareike, **a.g.e.**, s. 7). Ayrıca, hakemler hakkında bkz.: Gunnar Sachs, **Verhaltensstandards für Schiedsrichter**, in Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit, German Institution of Arbitration (Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel, Prof. Dr. Klaus Peter Berger, Jens Bredow, Band 23), Köln; Berlin; München, Carl Heymanns Verlag GmbH, 2008, s. 1 vd. Uyuşmazlıkların çözümlenmesi bakımından hakeme müracaat edilmesi yeni bir durum değildir (Yılmaz Altuğ: “Hakemlik”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 9, Ekim 1983 Sayı: 4, (s. 431-435), s. 433).

¹⁹⁰ Özbay, İbrahim; Korucu, Yavuz: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, HMK m. 407-444**, Ankara, 2016, s. 4. Tahkim, tarafların mevcut veya doğması muhtemel bir uyuşmazlığın hakemler aracılığıyla çözümlenmesi için yaptıkları sözleşmeye dayanmaktadır (Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 4. Eckart Brödermann; Joachim Rosengarten; Katharina Klingel, **Internationals Privat- und Zivilverfahrensrecht (IPR/IZVR), anleitung zur systematischen Fallbearbeitung**, 6., überarbeitete Auflage, München, Verlag Franz Vahlen GmbH, 2012, N. 717, s. 186).

¹⁹¹ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 6.

(*schiedsklausel*) denilmektedir¹⁹². Tahkim şartının esas sözleşmenin bir maddesi olarak düzenlenmesi onun hukuki niteğine etki etmez¹⁹³.

Doktrinde, hakem kararlarının hukuki niteliğine ilişkin olarak, tahkimin hukuki niteliğinden hareket etmek suretiyle birbirinden farklı görüşler kabul edilmektedir. Bu kapsamda, hakem kararlarının hukuki niteliği ortaya konulurken “sözleşme görüşü”, “yargısal karar görüşü” ve “karma görüş” olmak üzere üç görüş ileri sürülmektedir¹⁹⁴.

B. Sözleşme Görüşü

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, tahkim sözleşmesi “*usul hukuku sözleşmesi*” olarak nitelendirilebilecektir¹⁹⁵. Doktrinde ileri sürülen bu görüş uyarınca, tahkim sözleşmesi, maddi hukuk niteliğine sahip olmakla birlikte, asıl etkilerini usul hukuku alanında gösteren bir sözleşmedir¹⁹⁶.

¹⁹² Tahkim şartı esas sözleşmenin bir maddesi olarak kabul edilebileceği gibi, ayrı bir sözleşme olarak da düzenlenebilir (Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 6). Tahkim şartı niteliği bakımından bir tahkim sözleşmesidir ve tahkim sözleşmesi ile tahkim şartının tâbi oldukları hükümler konusunda aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır (Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 7). Bu çalışmada, tahkim sözleşmesinden bahsedilen hallerde aynı zamanda tahkim şartı da kastedilmektedir. Zira, her ikisi arasında yukarıda da bahsettiğimiz üzere, nitelikleri bakımından herhangi bir fark yoktur.

¹⁹³ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 6.

¹⁹⁴ Cemil Çelik: “Uluslararası Sözleşmeler Işığında Milletlerarası Tahkim Kanunu”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 29, Temmuz 2003, Sayı: 3, (s. 354-382), s. 357.

¹⁹⁵ Koral, **Kriterler**, s. 84 vd.; Rasih Yeğengil: “Hakem Kararlarının, Bozma Sebepleri Dışında Kalan Kısımlarının Muhkem Kaziye Niteliği – Bölünemezlik «Indivisibilité» Nazariyesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1969, C. XLII, S. 3-4, (s. 3-10), s. 3.

¹⁹⁶ Rolf A. Schütze: **Schiedsgericht und Schiedsverfahren**, in NJW Praxis Im Einvernehmen mit dem Herausgeber der NJW, Herausgegeben von Felix Busse, Band 54, 6. neubearbeitete und erweiterte Auflage, München, Verlag C. H. Beck HG, 2016, Rdn. 92; Schütze, Rolf A.; Tschwwerning, Dieter; Wais, Walter: **Handbuch des Schiedsverfahrens, praxis der Deutschen und Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit**, 2. Auflage, Berlin-Newyork, 1990, Rdn. 559. Alman Federal Yüksek Mahkemesi’nin özel hukuka ilişkin kararlarında (Entscheidungen des bundesgerichtshof in Zivilsachen) (BGHZ) bu hususa ilişkin olan birisi hakkında bkz.: BGHZ, 23, 198, 40, 320 (Schütze, **Schiedsgericht**, s. 55, dn. 4).

Alman Hukukunda da bu husus *doktrinde* tartışmalıdır¹⁹⁷. Bu kapsamda, *doktrinde ileri sürülen hâkim görüşe göre*, tahkim sözleşmesi çifte fonksiyona sahip olan ve bünyesinde gerek maddi hukuka gerekse de usul hukukuna ilişkin yönleri barındıran bir sözleşmedir¹⁹⁸. Diğer bir deyişle, Alman Hukuk doktrininde, tahkim sözleşmesinin “*sağ usul hukuku sözleşmesi*” (*reinen Prozessvertrag*) olduğu kabul edilmemektedir¹⁹⁹.

Hakem kararlarının hukuki niteliğinin sözleşme olduğunu ileri süren yazarlar, hakem yargılamasının temelinde bir sözleşmenin var olduğunu bu sebeple de, hakem kararlarının da aynı zamanda tarafların aralarındaki sözleşmeye dayandığını savunmaktadırlar²⁰⁰. Doktrinde ileri sürülen sözleşme görüşü kapsamında hakemler, onları seçerek tayin eden tarafların birer vekili olarak düşünülmektedir²⁰¹.

Doktrinde, hakem kararlarının hukuki niteliğinin sözleşme olduğunu savunan yazarlara göre, hakem yargılamasının asıl olarak aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların akdedeceği sözleşmeye dayanması ve hakem kararlarının da bu sözleşmeye dayanan hakem mahkemesi tarafından verilmesi sebebiyle, hakem kararlarının sözleşme niteliğinde olduğunu kabul etmek gerekecektir²⁰².

Hakem kararlarının ve tahkimin hukuki niteliğini sözleşme olarak kabul yazarlar, bunun sonucunda, taraflarca hakem kararlarının kaldırılabilmesinin mümkün olduğunu savunmaktadırlar. Zira, hakem kararları sözleşme niteliğinde

¹⁹⁷ Alman Hukukunda doktrinde ileri sürülen görüşler için bkz.: Schwab, Walter, **a.g.e.**, s. 69 vd.; Jens-Peter Lachmann, Wolfgang König: **Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis**, Köln, 1998, s. 39, Rdn. 94; Schütze, **Schiedsgericht**, Rdn. 92.

¹⁹⁸ Ottoarndt Glossner; Jens Bredow; Michaels Bühler: **Das Schiedsgericht in der Praxis**, 3. Neubearbeitete und erweiterte Auflage, 1990, s. 39, Rdn. 58; Lachman, König, **a.g.e.**, s. 39, Rdn. 94; Schütze, **Schiedsgericht**, Rdn. 92.

¹⁹⁹ Schütze, **Schiedsgericht**, Rdn. 92.

²⁰⁰ Bkz.: Koral, **Kriterler**, s. 84 vd.; Yeğengil, **Hakem Kararları**, s. 3.

²⁰¹ M. Reşit Belgesay: **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. II, İstanbul, 1939, s. 475; Şanlı, **Esasa Uygulanacak Hukuk**, s. 44.

²⁰² Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 13-14.

olduğuna göre, hakem kararlarının ortadan kaldırılabilmesi için kanun koyucu tarafından herhangi bir denetim imkânının (iptal davası, kanun yolu ya da diğerk hukuki çareler...vs.) getirilmesi de gerekmemektedir. Doktrinde ileri sürülen sözleşme görüşüne göre, hakem kararının hukuki niteliğı maddi hukuk anlamında sözleşme olduğu için, hakem kararlarına karşı denetim yoluna başvurulması gerekmeyecektir²⁰³. Bunun yerine sözleşmeler bakımından söz konusu olan “hata”, “hile”, “korkutma (ikrah)”... gibi iradeyi sakatlayan hallere dayanılarak hakem kararlarının iptallerinin sağlanması mümkün olacaktır²⁰⁴.

C. Yargısal (Kazaî) Karar Görüşü

Doktrinde ileri sürülen diğerk bir görüşe göre, hakem kararlarının hukuki niteliğı “*yargısal karar*” şeklinde açıklanabilecektir. Doktrinde bazı yazarlarca savunulan yargısal karar görüşüne göre, hakem kararları pek çok açıdan mahkeme kararları ile benzer bir şekilde “*yargısal (kazai)*” niteliğı sahiptir²⁰⁵.

Bu kapsamda, hakem kararlarının yargısal karar olduğunu ifade eden yazarların görüşlerinin dayanağıni teşkil eden özelliklerden birisi; tarafların aralarında var olan uyuşmazlığın çözümü bakımından oluşturulan hakem mahkemesinde, yargılamanın başlamasından hakem kararının verilmesine kadar geçilen aşamaların tıpkı devlet yargısında söz konusu olan yargısal bir sürece benziyor olması ve bunun neticesinde de, hakemlerce verilen kararların da yargısal kararlar niteliğine sahip olacağıdır²⁰⁶.

Görüldüğü üzere, hakem yargılamasında devlet mahkemesinde uygulanan sürece benzer bir prosedürün söz konusu olması, hakemlerin devlet mahkemelerindeki hakimlerin sahip olduklarına benzer yetkiler kullanmaları, hakem kararlarının yargısal karar olduğu görüşünü desteklemektedir. Benzer bir

²⁰³ Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44.

²⁰⁴ Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44.

²⁰⁵ Bkz. yuk. “Birinci Bölüm § I, D, 1”.

²⁰⁶ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5938; Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 195.

şekilde, tahkim yargılamasında hakemlerin kendilerini tayin eden tarafların menfaatlerini korumak mecburiyetinde olmadan tıpkı devlet mahkemesinde yargılamayı yürüten hakimler gibi tarafsız bir şekilde hareket ederek mevcut uyuşmazlığı çözümlmeleri de hakem kararlarının yargısal nitelikte olduğunu ileri süren yazarların görüşlerine gerekçe teşkil etmektedir²⁰⁷. Yine, hakem kararlarında mahkeme kararlarında mevcut olan ve verilen kararların yargısal niteliği haiz olmasını sonuçlayan; yargılama önünde tarafların eşit olması, hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı gibi çeşitli ilkeler söz konusudur. Hatta, hakemlerin kararlarını devlet yargısında olduğu gibi gerekçeli bir şekilde vermek zorunda olmaları da hakem kararlarının yargısal karar olduğunu göstermektedir²⁰⁸.

Tahkim yargılaması, tarafların devlet yargısına alternatif olarak tercih ettikleri bir yargılama çeşididir. Tarafların arasında akdettikleri anlaşma sonucu gerçekleşen tahkim yargılaması, ülkede söz konusu olan yargı düzeninin bir parçası olup hakemlerce verilen kararlar da devlet mahkemelerince verilen kararlara benzemektedir. Bu kapsamda, hakem kararları, tıpkı devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmektedir²⁰⁹. Hakem kararlarının özellikleri gereği maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeleri de aynı zamanda onların yargısal nitelikte kararlar olduğunun düşünülmesine sebep olmaktadır²¹⁰.

Hakem kararlarının yargısal nitelikte olduğuna dair Yargıtay'ın da çeşitli kararları bulunmaktadır. *Yargıtay'ın bazı kararlarında*, hakem yargılaması neticesinde verilen kararların, yargılamayı yürüten tahkim mahkemesince ortaya konulmasından sonra, icra edilebilmesi için bu hususta devlet mahkemesince

²⁰⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 66; Belgesay, **Şerh**, s. 473.

²⁰⁸ Belgesay, **Şerh**, s. 473.

²⁰⁹ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 3, s. 26. Hakem kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiğine ilişkin bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § 1, D, 2”.

²¹⁰ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 66.

verilmiş tasdik kararının da bulunmasının gerektiği hakem kararlarının yargısal niteliğinin varlığına dair bir işaret olarak ifade edilmektedir²¹¹.

Doktrinde ileri sürülen yargısal karar görüşüne göre, hakem kararları yargısal kararlar oldukları için, yargılamayı yürüten hakem mahkemesince ortaya konulmalarından sonra, aralarında uyumsuzluk bulunan tarafların iradeleriyle de değiştirilemezler²¹². Aynı şekilde, hakem mahkemesince verilen kararların tarafların iradeleri ile ortadan kaldırılmaları da mümkün olamayacaktır²¹³. Bu sebeple, hakem kararlarının ortadan kaldırılabilmesi veya değiştirilebilmesi için ancak, bu hususta kanunda öngörülen iptal davası gibi denetim yollarına başvurulması gerekmektedir²¹⁴.

D. Karma Görüş

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, hakem kararları “*karma*” bir niteliğe sahiptir. Zira, doktrinde savunulan karma görüşe göre gerek sözleşme görüşü gerekse de yargısal karar görüşü hakem kararlarının hukuki niteliğini açıklamak bakımından yeterli olmamaktadır²¹⁵.

²¹¹ Yarg. 15. HD, 10.3.1976, 1617/1052: “[...] *Hakem kararları yargısal niteliktedir. Yerine getirilebilmesi, HUMK m. 536 uyarınca onama (tasdik) kararının verilmesine bağlandığından yargı gücü alanına girmiş bulunmaktadır [...]*” (İKİD 1977/202, s. 5668; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5937-5938).

²¹² Yarg. 11 HD, 29.4.1974, 1523/1470: “[...] *Hakem kararları kazai karar niteliğini taşıdığından böyle bir karar sonradan değiştirilmesi söz konusu olamaz. 07/10/1973 tarihli karar neticelerin hasıl etmiş ve taraflar için müktesep hak sağlamış olduğuna göre mahkemece göre mahkemece bu kararın taraflara tebliğ olunması iktiaz ederken 31/10/1973 tarihli kararın tebliğ edilmesi doğru değildir. İkinci karar geçerli olmadığından birinci karar hakkında HUMK.nun 532 nci maddesi gereğince işlem yapılması gerekir [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²¹³ Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 424.

²¹⁴ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 66; Rabi Koral: “Türk Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları Sistemimiz ve Gelişmesi” in: **Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65’inci Yaş Armağanı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, (s. 567-580), s. 573.

²¹⁵ Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 201; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 198.

Hakem kararlarının karma nitelikte olduğunu ileri süren yazarlar, tahkim sözleşmesinin hukuki niteliğinden hareket etmektedirler²¹⁶. Buna göre, tahkim sözleşmesi hem yargısal hem de sözleşmesel nitelikleri bünyesinde barındırdığı için hakem yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararları da aynı anda yargısal ve sözleşmesel niteliklere sahip olacaktır.

Hakem kararlarının hukuki niteliğini karma görüş çerçevesinde açıklayan yazarlar, hakemlerin yargılamadaki konumuna ilişkin açıklamalar getirmektedirler. Zira, karma görüş taraftarlarına göre, tahkim yargılamasında yargılamayı yürüten hakemlerin hakimlere benzeyen tarafları yargısal bir yönün bulunduğunu ortaya koymaktaysa da aynı zamanda vekile benzeyen tarafları da bulunduğundan sözleşmesel bir yönünün var olduğuna işaret etmektedir²¹⁷.

Hakem kararlarının hukuki niteliğini hakemlerin yargılamadaki konumuna göre açıklayan yazarlar, tahkim yargılamasını yürüten hakemlerin, devlet mahkemelerindeki hakimlerle aynı pozisyonda olmadığı hususuna dikkati çekmektedirler²¹⁸. Buna göre, yargısal faaliyet yürüten hakimlerin, tahkim yargılamasındaki pozisyonları salt yargısal olmayıp aynı zamanda, sözleşmesel bir yön de taşımaktadır²¹⁹. Bu sebeple, hakemlerce gerçekleştirilen yargılama faaliyetinin neticesinde ortaya konulan hakem kararları, nitelikleri itibarıyla hem

²¹⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 47, 50; Yılmaz, **Tahkim Hukukuna Genel Giriş**, s. 270; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 8; Hakan Karan: “Milletlerarası Ticari Tahkimin Hukuki Mahiyeti ve Bu Alandaki Kanunlaştırmalara Etkisi”, in: **Prof. Dr. Mahmut Tefik Bırsel’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, (s. 201-230), s. 209; Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 201; Önen, **Direnme Yetkisi**, s. 298; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 67; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20.

²¹⁷ Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 537.

²¹⁸ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 47, 50; Yılmaz, **Tahkim Hukukuna Genel Giriş**, s. 270; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 8; Karan, **a.g.e.**, s. 209; Önen, **Direnme Yetkisi**, s. 298; Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 201; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 67; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20.

²¹⁹ Yılmaz, **Tahkim Hukukuna Genel Giriş**, s. 270; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 47, 50; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 8; Önen, **Direnme Yetkisi**, s. 298; Karan, **a.g.e.**, s. 209; Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 201; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 67; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20.

yargısal hem de sözleşmesel özellikleri bünyesinde barındırmaktadır²²⁰. Dolayısıyla, hakem kararlarının hukuki niteliğini açıklamak bakımından ne yargısal karar görüşü ne de sözleşme görüşü yeterli olmaktadır. Bu görüşe göre, hakem kararları hukuki niteliği itibarıyla karma özellik göstermektedir²²¹.

5. Görüşümüz

Hakem kararlarının hukuki niteliğini ortaya koyan görüşler değerlendirildiğinde, hakem kararlarının sadece yargısal karar görüşü ya da maddi hukuka dayanan sözleşme görüşü çerçevesinde açıklanması mümkün değildir. Zira, hakem kararı tarafların aralarında akdettikleri tahkim sözleşmesine dayanmaktaysa da, aynı zamanda yargısal bir fonksiyona da sahiptir²²². Hakem kararlarının verildiği tahkim yargılamasının tarafların aralarında akdedeceği sözleşmeye dayanması, onun sözleşmesel niteliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır²²³. Diğer taraftan, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkilerinin vâir olması, hakem kararlarının mahkeme kararları gibi icra edilmesi ve kesin hüküm etkisine sahip olması ile hakem kararlarına karşı iptal davası yoluna gidilebilecek olması aynı zamanda, yargısal yöne sahip olduğunu da göstermektedir²²⁴.

Tarafların irade serbestilerinin söz konusu olması ve tahkim sözleşmesinin maddi hukuka dair kurallara göre kurulması, hakem kararlarının yargısal yönünün

²²⁰ Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 201; Önen, **Direnme Yetkisi**, s. 298; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 47, 50; Yılmaz, **Tahkim Hukukuna Genel Giriş**, s. 270; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 8; Karan, **a.g.e.**, s. 209; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 67; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20.

²²¹ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 47, 50; Yılmaz, **Tahkim Hukukuna Genel Giriş**, s. 270; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 8; Karan, **a.g.e.**, s. 209; Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 201; Önen, **Direnme Yetkisi**, s. 298; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 4, s. 67; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 20.

²²² Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 46.

²²³ Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 13-14.

²²⁴ Ayrıca, hakem kararları, tarafların aralarındaki maddi anlamda bir hukuki muamelenin değil; yargısal bir prosedürün neticesinde ortaya çıkmaktadır (Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 25).

vâr olduğunu reddedebilmek bakımından yeterli olmayacaktır²²⁵. Bu sebeple gerek sözleşmesel gerekse de yargısal özellikler gösteren hakem kararlarının karma nitelikte olduğunu ifade edebilmek mümkün olacaktır.

§ IV. HAKEM KARARLARININ DENETİM YOLLARI

A. Hakem Kararlarının Denetim Yollarının Tasnifi

Tarafların aralarında var olan uyuşmazlığı çözümleyen ve tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan hakem kararları, mutlak olmayıp tıpkı devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi denetime tâbi tutulabilmektedir²²⁶. Tahkimin taraf egemenliğini ön planda tutan yapısı ve devlet yargısından farklılaşan kendine has özelliklerinin var olması sebebiyle, hakem kararlarının denetlenmesi, devlet mahkemelerince verilen kararlarla aynı esaslara tâbi tutulamayacaktır²²⁷. Bu sebeple, taraflar, hakem kararlarının yerinde olup olmadığının ortaya konulabilmesi için bu hususta özel olarak düzenlenen denetim yollarına müracaat edebileceklerdir²²⁸.

Hakem kararlarının denetimi bakımından kanunlarda öngörülen sistemler çok çeşitli²²⁹ olmakla birlikte, bu konuda yaygın olan sistem, devlet yargısı içerisinde gerçekleşen ve devlet mahkemeleri tarafından yürütülen yöntemlerdir²³⁰. Hakem kararlarına karşı devletin yargı organlarında dava açılabilmesi şeklindeki sistem, hakem kararının başvuru yapan ihtilafın taraflarınca tatmin edici olmaması durumunda söz konusu olmaktadır²³¹.

²²⁵ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 39-40.

²²⁶ Hakem kararlarının denetimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ejder Yılmaz, “Hakem Kararlarının Denetimi”, (Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara, 2009), in **Makaleler (1973-2013)**, C. 2, İstanbul, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2014, (s. 1805-1828).

²²⁷ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1808.

²²⁸ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1807.

²²⁹ Peter Schlosser: “Schiedsgerichtsbarkeit und Rechtsmittel zu den staatlichen Gerichten”, in **Zeitschrift für Zivilprozeß (ZZP)**, Heft 2, 92. Band, 1979, s. 125 vd.

²³⁰ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1807; Arens, Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 492, s. 368.

²³¹ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 17.

Uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yönteminin geleceği bakımından önemli olan faktörlerden biri, devletlerin hakem yargılamalarına ne ölçüde müdahale edeceği noktasında kendini göstermektedir. Bu noktada, dünyadaki genel eğilim, devlet mahkemelerinin tahkime olan müdahalesinin azaltılmasına yöneliktir²³².

Günümüzde, Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından hazırlanan UNCITRAL Model Kanunu'nda²³³ üye devletler için önerilen sistem, hakem kararlarına karşı “*iptal davası*” açılması şeklindedir²³⁴. Buna göre, UNCITRAL Model Kanunu'nu düzenleyen irade, hakem mahkemelerince verilen kararların denetimini sağlamak amacıyla, devlet mahkemesinde iptal davası açma imkânını getirmekte²³⁵ ve bu yolla tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilecek olan

²³² Ayrıntılı bilgi için bkz: Heinz Sonnauer, **Die Kontrolle der Schiesgerichte durch die staatlichen Gerichte**, Internationales Wirtschaftsrecht (IWR); Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 10, Köln; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1992, s. 1 vd.

²³³ Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından hazırlanan ve üye devletler için önerilen UNCITRAL Model Kanunu'nun tam metni için bkz.: UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, United Nations Vienna 2008. (https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf). UNCITRAL Model Kanunu şerhi için bkz.: Pieter Sanders, “UNCITRAL Model Law on International and Commercial Arbitration: Present Situation and Future”, **21 Arbitration International (Arb Int'l)**, no. 4, 443 (2005); Marienne Roth, **The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration in Practitioner's Handbook on International Arbitration**, Edited by: Frank-Bernd Wiegand, 2002, s. 1198 vd.; Pieter Sanders: **The Work of UNCITRAL on Arbitration and Conciliation**, Second and Expanded Edition, The Hague The Netherlands, Kluwer Law International BV, Wolters Kluwer Law & Business, 2004, s. 1 vd. UNCITRAL ve UNCITRAL Model Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.: Aslı Yıldırım: “Türkiye Cumhuriyeti Devletin Taraf Olduğu Yatırım İhtilafları ICSID ve UNCITRAL Tahkimleri” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 289-308), s. 306; Grant Hanessian: “Tahkim ve Yatırım Sözleşmesi İhtilaflarında UNCITRAL Kuralları” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 317-326), s. 317 vd.

²³⁴ UNCITRAL Model Kanunu, hakem kararlarına karşı sadece iptal davası açılabilmesine imkân vermekte olup; içeriksel denetime imkân veren temyiz kanun yolu ve bu tarz alternatiflerin önünü kapatmıştır (Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 17).

²³⁵ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733.

kararların hukuk düzeni tarafından var olması gereken asgari hususları taşıyıp taşımadığı bakımından denetlenmesine olanak sağlanmaktadır²³⁶. Bu doğrultuda, hakem kararlarına karşı iptal davasının açılmasını öngören UNCITRAL Model Kanunu m. 34 hükmünde *Hakem kararına karşı münhasır müracaat yolu olarak kararın iptali*²³⁷ kenar başlığı altında, iptal davasına ilişkin genel esaslar düzenlenmektedir²³⁸. Burada öngörülen sistem, hakem kararlarının devlet mahkemelerince, belli sınırlar dahilinde denetlenmesinin temin edilmesidir²³⁹.

UNCITRAL Model Kanun m. 34'te düzenlenen ve hakem kararlarına karşı sadece iptal davasının açılabilceğinin öngörüldüğü sistemden başka, aynı zamanda, “*yargılamanın yenilenmesi*” ve “*tenfiz*” kapsamında da hakem kararlarının devlet mahkemelerince denetlenebilmesi söz konusu olabilmektedir²⁴⁰.

²³⁶ Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından hazırlanan UNCITRAL Model Kanunu'nda öngörülen hakem kararlarının iptaline ilişkin denetim sistemi üye devletlerin pek çoğu tarafından benimsenerek iç hukuk sistemlerinde kabul edilmiştir (Gabriele Hußlein-Stich, **Das UNCITRAL-Modellgesetz über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, in: Internationale Wirtschaftsrecht; Band 8, Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit, (Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1990, Kapitel 7, s. 175).

²³⁷ UNCITRAL Model Kanunu m. 34'te ifade edilen orijinal ifade, “*Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award*” şeklindedir.

²³⁸ Kronke, Melis, Kuhn, **a.g.e.**, N. 351-359, s. 2126-2128.

²³⁹ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1808. Peter Gottwald: **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit –Arbitrage International- International Arbitration: Generalbericht und Nationalbericht**, in: Veröffentlichung der Wissenschaftlichen Vereinigung für Internationales Verfahrensrecht e.V.; Herausgegeben im Auftrage des Vorstandes von Peter F. Schlosser; Band 9, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking GmbH, 1997, s. 104-105; Kronke, Melis, Kuhn, **a.g.e.**, N. 351, s. 2126).

²⁴⁰ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 16. Hakem kararlarının devlet mahkemelerince denetiminin iptal davası ve hakem kararının tenfizi aşamasında söz konusu olabileceği hakkında bkz.: Haimo Schack: **Internationales Zivilverfahrensrecht: mit internationale Insolvenz- und Schiedsverfahrensrecht, Juristische Kurz-Lehrbücher**, 6., neubearbeitete und erweiterte Auflage, münchen, C. H. Beck, 2014, N. 1255, s. 459; Ataman-Figameşe, **MHB 2011**, s. 38.

B. Hakem Kararlarının Denetim Yollarına İlişkin Olarak Mukayeseli Hukukta Öngörülen Düzenlemeler

1. Genel Olarak

Hakem kararlarına karşı denetim yolları bakımından mukayeseli hukukta çeşitli ülkelerin tahkim kanunlarında farklı esaslar getirilmektedir. Bu kapsamda, bazı ülkeler tahkime ilişkin düzenlemelerini getirdikleri özel kanunlarda; bazı ülkeler ise, usul kanunu gibi temel kanunlarının belli bölümlerinde öngörmektedirler²⁴¹. İngiltere²⁴², Hollanda, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler tahkim hükümlerini özel kanunlarında düzenlemektedirler²⁴³. Bunun yanı sıra, Almanya, Avusturya, İtalya vb. ülkeler ise, tahkimi yargılamaya ilişkin esasları hükme bağlayan usul kanunlarında öngörmektedir.

Tahkime ilişkin olarak milletlerarası tahkim ve milli tahkim kurallarının düzenlenişi bakımından mukayeseli hukukta farklı ayrımlar yapılmaktadır. Mukayeseli hukukta, bazı ülkeler milli tahkim ile milletlerarası tahkim hükümlerini aynı kanunlarda düzenledikleri halde²⁴⁴; diğer bazı ülkeler ise, milletlerarası tahkim ile milli tahkim kurallarını ayrı ayrı kanunlarda yer vermektedir²⁴⁵. Bu doğrultuda,

²⁴¹ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 87, dn. 160.

²⁴² A. Samuels: "How to Do It Properly: The Arbitration Act 1996", **Status Law Review (1997)**, Volume 18 Number 1, (s. 58-64); Hans-Claudius Scheef: **Der einstweilige Rechtsschutz und die Stellung der Schiedsrichter bei dem Abschluß von Schiedsvergleichen nach dem deutschen und englischen Schiedsverfahrensrecht: eine rechtsvergleichende Untersuchung**; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 3, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2000, s. 27.

²⁴³ Samuels, **a.g.m.**, s. 58 vd.; Scheef, **a.g.e.**, s. 27.

²⁴⁴ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 1, s. 13. Mukayeseli Hukukta tahkime ilişkin farklı bir örnek için bkz.: Mark M. Boguslawskij, Das internationale Privatrecht in der UdSSR (Neue Tendenzen seiner Entwicklung unter dem Gesichtspunkt der Umgestaltung der außenwirtschaftlichen Tätigkeit)", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 3, 34. Jahrgang 1988, (s. 161-166), s. 166. Milletlerarası tahkimde Rusya hakkında açıklamalar için bkz.: Christine Heeg, "Länderreport Russland", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 2013, (s. 368-371).

²⁴⁵ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 87, dn. 160; Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 295, dn. 1.

İngiltere, Almanya, Avusturya, İtalya ve Fransa, Belçika²⁴⁶ gibi ülkeler milletlerarası tahkim ile milli tahkim kurallarını aynı kanunda düzenlemekte iken; İsviçre²⁴⁷ ve Türk²⁴⁸ kanunlarında milletlerarası tahkim ile milli tahkim kuralları farklı kanunlarda hükme bağlanmaktadır²⁴⁹.

Milletlerarası tahkim ile milli tahkim kurallarını ayrı kanunlarda hükme bağlayan Türk kanun koyucu²⁵⁰ milli tahkim kurallarını 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun On Birinci Kısımda yer alan “*Tahkim*” başlığı altında (m. 407-m. 444) düzenlemektedir²⁵¹. Türk Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin kurallar ise, 21.06.2011 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (m. 1- m. 19) öngörülmektedir²⁵².

Aşağıda, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta çeşitli ülke kanunlarında öngörülen sistemler göz önünde bulundurularak hakem kararlarının denetimi konusunda kanun koyucu tarafından getirilen esaslar açıklanmaya çalışılacaktır. Bu sayede, aynı zamanda UNCITRAL Model Kanunu m. 34’te öngörülen hakem

²⁴⁶ Belçika Medeni Usul Kanunu “*Tahkim*” başlığını taşıyan 6. Bölümünde iç tahkim ve milletlerarası tahkim konusunda herhangi bir ayırım yapmamakta; böylelikle, UNCITRAL Model Kanunu’nu örnek alarak mümkün mertebe tahkim yanlısı bir anlayış kabul etmektedir (Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 1, s. 13). Belçika Medeni Usul Kanunu “*Tahkim*” başlığını taşıyan 6. Bölümünde ifade edilen tahkime ilişkin kuralların (Art. 1676-1722) İngilizce metni için bkz. ve inc.: <http://www.cepani.be/en/arbitration/belgian-judicial-code-provisions> (Erişim tarihi 16.2.2019).

²⁴⁷ Kurt Siehr: **Das Internationale Privatrecht der Schweiz**, Zurich-Basel-Genf, Schulthess Juristische Medien AG, 2002, s. 710.

²⁴⁸ Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 295, dn. 1; Yıldırım F., **a.g.m.**, s. 3006; Onur Ergönen: “10. Yılında Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Uygulama Alanı”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 20, 2011/3, (s. 151-205), s. 152. Türk Hukukunda kanun koyucunun milli tahkim ile milletlerarası tahkim konusunda farklı kanunlarda düzenlemeler getirmesinin temel sebebi, tahkim konusunda ülkemizin halihazırda batılı devletlerle kıyaslanıldığında gelişmekte olan bir alan olması ve bu sebeple de özel yasalara ihtiyaç duyulmasıdır (Ergören, **a.g.m.**, s. 152).

²⁴⁹ Siehr, **a.g.e.**, s. 710; Yıldırım F., **a.g.m.**, s. 3006; Ergören, **a.g.m.**, s. 152.

²⁵⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 25.

²⁵¹ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 20. Milli tahkim yürürlükten kaldırılan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 516 ila 536’ncı maddeleri arasında düzenlenmekteydi (Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 25).

²⁵² Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 27-28;

kararlarına karşı iptal davası açma imkânını benimseyen ülke düzenlemelerinin hangileri olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

2. Mukayeseli Hukukta Durum

a. Kara Avrupası Hukukunda

(1) Alman Hukukunda

Alman Hukukunda tahkim oldukça eski bir geleneğe sahiptir²⁵³. Alman Hukukunda, tahkime ilişkin hükümler, Alman Medeni Usul Kanunu'nda (*Zivilprozessordnung*- “dZPO”) düzenlenmektedir²⁵⁴. 30 Ocak 1877 tarihinde

²⁵³ Karl-Heinz Böckstiegel; Stefan Michael Kröll; Patricia Nacimiento, “Part I: Germany as a Place for International and Domestic Arbitrations-General Overview”, in [Nacimiento, Patricia Kröll; Stefan Michael, *et al.* (Edit.)], **Arbitration in Germany: The Model Law in Practice**, 2th Edition (Second Edition), Kluwer Law International, (Wolters Kluwer Law & Business), 2015, (s. 4-50), N. 1, s. 4.

²⁵⁴ Marc Lalonde, “The Post- arbitral Phase in North America and Western Europe”, in Albert Jan van den Berg (ed), **International Arbitration in a Changing World, ICCA Congress Series**, Volume 6 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1994) (s. 127- 164), s. 140-141. Alman hukukunda tahkime ilişkin düzenlemeler hakkında bkz.: Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO** § 1025, N. 34-35.

yürürlüğe giren Alman Medeni Usul Kanunu'nda tahkime ilişkin hükümler 10. Kitabın §§ 1025-1048 hükümleri arasında yer almaktaydı^{255,256}.

1877 tarihli Alman Medeni Usul Kanunu'nun tahkimi düzenleyen hükümleri (§§ 1025-1048 dZPO) milletlerarası tahkimin gereklerine uygun olmadığı, ihtiyaçlara cevap vermediği ve Almanya için milletlerarası rekabette dezavantajlı durumlara sebep olduğu gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmaktaydı²⁵⁷. Tahkime ilişkin mevcut kanuni düzenlemelerin, eksik ve bazen de eski olan hükümlerinin²⁵⁸, milletlerarası tahkim yeri olarak Almanya'nın çekiciliğini önemli ölçüde azalttığı inancı söz konusuydu²⁵⁹. Aynı zamanda, UNCITRAL Model Kanun'un²⁶⁰ yayınlanmasından sonra, modern ihtiyaçlara cevap veren UNCITRAL Model Kanunu'nun Alman Hukukunda tahkimi

²⁵⁵ Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO** §§ 1025-1048, s. 383-598; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 2, s. 4; Martin Beckmann, **Statutarische Schiedsklauseln im deutschen Recht und internationalen Kontext**, Schriften zum Verfahrensrecht; Band 21 (Herausgegeben von Peter Gottwald und Ulrich Haas), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2007, § 4, s. 37; Gisbert Brinkmann, **Schiedsgerichtsbarkeit und Maßnahmen des einstweiligen Rechtsschutzes**, (Schriften zum Prozessrecht; Bd. 54), Berlin, Duncker & Humboldt, 1977, s. 26 vd.; Helmut Coing, "Materielles Recht und Verfahrensrecht in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit", in: **Materielles Recht und Verfahrensrecht in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit: Verhandlung der Fachgruppe für Grundlagenforschung anlässlich der Tagung für Rechtsvergleichung in Mannheim vom 22. bis 25. September 1971; mit einem Protokoll der Diskussion, Frankfurt am Main**, in Arbeiten zur Rechtsvergleichung Schriftenreihe der Gesellschaft für Rechtsvergleichung Begründet von Hans Dölle; Herausgegeben von Ernst von Caemmerer; Band 60, Frankfurt am Main, Alfre Metzner Verlag, 1972, (s. 9-23), s. 10.

²⁵⁶ Tahkime ilişkin kuralların getirildiği Alman Medeni Usul Kanunu'nun 10. Kitabı, devletin yargı yetkisi ve tahkimin denkliğine dayanmaktadır (Hilmar Raeschke-Kessler: "Der Vergleich im Schiedsverfahren (Anmerkungen zu § 19 DIS-SchiedsO)", in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 255-269), s. 258).

²⁵⁷ Gino Lörcher, "Das neue Recht der Schiedsgerichtsbarkeit", **Der Betrieb (DB)**, Heft 5, 1. Halbjahr 1998, (s. 245-248), s. 245.

²⁵⁸ Alman tahkim hukukunda tüzüğün metninden emin olmak imkânsızdı ve iki üyeli mahkemelerin atanması gibi yasada yer alan varsayılan hükümlerin bazıları tahkim pratiğine uygun değildi (Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 3, s. 5).

²⁵⁹ Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 3, s. 5.

²⁶⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 (Uluslararası Ticari Tahkim Hakkında Örnek Kanun).

düzenleyen Alman Medeni Usul Kanunu'nda yapılacak bir değişiklik kanuna eklenip eklenmeyeceği çeşitli tartışmaların başlamasına sebep olmuştu²⁶¹. Bununla birlikte, söz konusu Kanun, özellikle yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin bazı küçük değişikliklerle birlikte, Alman Tahkim Reform Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1998 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır²⁶². Diğer taraftan, tahkime ilişkin olarak UNCTRAL Model Kanunu'nun kabul edilmesinin de neticesinde; Alman Hukukunda yapılan tartışmaların da etkisiyle, 1877 tarihli Alman Medeni Usul Kanunu'nun tahkimi düzenleyen §§ 1025-1048 hükümlerinde değişiklik yapılması hususu gündeme gelmiştir²⁶³.

Bütün bu gelişmelerin etkisiyle, beş maddeden oluşan Alman Tahkim Reform Kanunu²⁶⁴, 22 Aralık 1997 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak²⁶⁵ 1 Ocak 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁶⁶. Böylelikle, Alman Medeni Usul

²⁶¹ Habscheid, **JZ** 1998, s. 446; Sunju Jeong-Ha: **Einstweilige Maßnahmen in der Schiedsgerichtsbarkeit**, in Prozeßrechtliche Abhandlung; Heft 83 (Hrsg. Prof. Dr. Hanns Prütting) Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1991, s. 4, dn. 18; István Varga: **Beweiserhebung in transatlantischen Schiedsverfahren: ein Suche nach Kompromissen zwischen deutscher und US – amerikanischer Beweisrechtstradition, in Schriften des Rechtszentrums für Europäische und Internationale Zusammenarbeit (R.I.Z)**; Herausgegeben von Professor Dr. Norbert Horn, Professor Dr. Jürgen F. Baur, Professor Dr. Stephan Hobe, Band 28, 1. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2006, s. 28; Peter Schlosser: "Notwendige Reformen des deutschen Rechts der Schiedsgerichtsbarkeit", **Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (ZIP)**, 8. Jahrgang/1. Halbjahr 1987, Heft 8/87, (s. 492-500), s. 492 vd.

²⁶² Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 2, s. 5.

²⁶³ Wolfgang Lüke, **Zivilprozeßrecht**, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung, 7. Aufl. München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1999, § 48, N. 485; İbrahim Özbay: "1998 Alman Tahkim Hukuku Reformu ve Bu Reforma İlişkin Özellikler", in: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 1055- 1079), s. 1055.

²⁶⁴ BGBl. I, 3224.

²⁶⁵ Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 485; Otto Sandrock: "Gewöhnliche Fehler in Schiedssprüchen: Wann können sie zur Aufhebung des Schiedsspruchs führen?", **Betriebs-Berater (BB)**, 56. Jahrgang, Heft 43, 2. Halbjahr, 2001, (s. 2173-2180), s. 2173; Ina Anne Forst, **Schiedsgerichtsbarkeit im Bereich des geistigen Eigentums nach deutschem und US-amerikanischem Schiedsrecht**, in LES-Schriftenreihe zum Lizenzwesen; Herausgegeben von Dieter Pfaff, München, Verlag C. H. Beck oHG, 2001, s. 25.

²⁶⁶ Sandrock, **BB** 2001, s. 2173; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 25; Christian Frank, **Der Durchgriff im Schiedsvertrag: Rechtsvergleichende Studie unter Berücksichtigung des französischen und des US- amerikanischen Rechts**, in Schriften zum Internationalen

Kanunu'nun 10. Kitabının §§ 1025-1048 hükümleri arasında düzenlenmekte olan tahkime ilişkin hükümler²⁶⁷ yerini Alman Medeni Usul Kanunu'nun §§ 1025-1066 düzenlemelerine bırakmıştır²⁶⁸.

Recht; Band 119, Berlin, Duncker & Humblot, 2000, s. 51; Claudia Krapfl, **Die Dokumentenvorlage im internationalen Schiedsverfahren: ein deutsch-US-amerikanischer Vergleich**, in Schriftenreihe der August- Maria-Berges-Stiftung für Arbitrales Recht; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 18, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien; Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2007, s. 137; Gino Lörcher: "Yeni Alman Tahkim Kanunu", (Çev.: İbrahim Özbay; Zekeriyya Arı), **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 3-4, Yıl: 2001, (s. 29-40), s. 29.

²⁶⁷ Borges, **ZZP 1998**, s. 487. Alman Medeni Usul Kanunu'nda yer alan tahkime ilişkin eski kanuni düzenlemeler hakkında bkz.: Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO** §§ 1025-1048, s. 383-598; Hellmut Morasch (Hrsg.): **Schieds- und Schlichtungsstellen in der Bundesrepublik**: Praxisanalyse und Perspektiven aus einem Kolloquium der GMD, Köln, Bundesanzeiger Verlagsges. mbH., Laufende Nr. der Beilagen: 66/84, 1984, s. 56; Hilmar Raeschke-Kessler, "Neuere Entwicklungen im Bereich der Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit", **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 41. Jahrgang 1988, Heft 48, (s. 3049-3051), s. 3043 vd.; Michael Swoboda: **Fachleute als Richter: Schiedsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik Deutschland**, Bonn, Deutscher Industrie und Handelstag (DIHT), 1984, s. 7; Lalonde, **a.g.e.**, s. 140-141; Coing, **a.g.e.**, s. 10.

²⁶⁸ Habscheid, **JZ 1998**, s. 445; Friedrich Stein, Martin Jonas: **ZPO Kommentar zur Zivilprozessordnung**, Band 10 §§ 1025-1066- 23. Aufl. –Tübingen, Mohr Siebeck, 2014, §§ 1025-1066, s. 343-799; Schilken, **a.g.e.**, § 25, N. 841, s. 392; MüKoZPO, Münch, **ZPO** §§ 1025-1066, s. 121-830; Hans-Joachim Musielak, **Grundkurs ZPO**, Eine Darstellung zur Vermittlung von Grundlagenwissen im Zivilprozessrecht (Erkenntnisverfahren und Zwangsvollstreckung) mit Fällen und Fragen zur Lern- und Verständniskontrolle sowie mit Übungsklausuren, 10., neubearbeitete Auflage, München, Verlag C. H. Beck, 2010, § 7, N. 610; Sandrock, **BB 2001**, s. 2173; Daniel Holder,: **Vertraulichkeit im Schiedsverfahren nach deutschem Recht**, Unter Berücksichtigung der Rechtslage in England, Australien, Schweden und Neuseeland, Europäische Hochschulschriften Publications Universitaires Européennes European University Studies (Reihe II Rechtswissenschaft, Series II, Law, Bd. 4872), Frankfurt am Main,; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009, s. 14; Jens-Peter Lachmann: **Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis**, 3., völlig überarbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2008, N. 184, s. 55; Harbst, Ragnar: **Die Rolle der staatlichen Gerichte im Schiedsverfahren: Ein Rechtsvergleich zwischen dem englischen Arbitration Act 1996 und deutschem Schiedsverfahrensrecht**, in Abhandlung zum Recht der Internationalen Wirtschaft; Herausgeber: Prof. Dr. Otto Sandrock unter Mitwirkung von Prof. Dr. Bernhard Großfeld, Dr. Thomas Wegerich; Band 60, 1. Auflage, Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2002, s. 23.

Yaşanan gelişmelerle birlikte, 1998 yılında UNCITRAL Model Kanunu asgari değişikliklerle Alman Medeni Usul Kanunu'na dahil edilmiştir²⁶⁹. Alman Hukukunda tahkime ilişkin olarak getirilen düzenlemelerin yabancı uygulamacılar tarafından kolayca erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla, Alman Tahkim Reform Kanunu taslağını hazırlayanlar tarafından, UNCITRAL Model Kanunu'nun ifadesi mümkün olduğu kadar değiştirilmeden kabul edilmesine karar verilmiştir²⁷⁰. Tahkime ilişkin olarak, Alman Medeni Usul Kanunu'nda, UNCITRAL Model Kanunu ile uyumlu hükümlere yer verilmesi kısmen önemli değişikliklerin meydana gelmesini sonuçlamıştır²⁷¹.

²⁶⁹ Hilmar Raeschke-Kessler, "Germany", in: in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 62-71), s. 214; Klaus Peter Berger, **Arbitration Interactive A Case Study for Students and Practitioners**, (Editional Management for Casebook, Videos and DVD: Stefan-George Hoffmann), in Schriftenreihe der August Maria Berges Stiftung für Arbitrales Recht; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 12, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien; Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2002, N. 1-58, s. 21; Karl-Heinz Böckstiegel (Hrsg.): **Schiedsgerichtsbarkeit im Umfeld von Politik, Wirtschaft und Gerichtsbarkeit**, in Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit; Band 9, (Herausgegeben von Karl-Heinz Böckstiegel; Mit Beiträgen von Klaus Kinkel, Franz Schoser, Ottoarndt Glossner, Heinrich Wiesen, Gerold Herrmann, Karl-Heinz Böckstiegel, Walter Oppenhoff, Hannes Hesse, Hanns Engelhardt, Peter Schlosser, Wolfgang Kühn und mit den wichtigsten Texten und Materialien), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1992, s. 18; Ulrich Schroeter: "Der Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot-Herausforderung für Studenten mit Interesse am internationalen Wirtschaftsrecht", **Juristische Schulung (JuS)**, Heft 1, 36. Jahrgang 1996, (s. 83-85), s. 84; Richard Kreindler, Reinmar Wolff, Markus S. Rieder (Edited by): **Commercial Arbitration in Germany**, United Kingdom, Oxford University Press, 2016, N. 1.32, s. 9; Rolf A. Schütze, **Ausgewählte Probleme des deutschen und internationalen Schiedsverfahrensrechts**, Köln; Berlin; München; Carl Heymanns Verlag KG, 2006, s. 4; Stein, Jonas, **Schlosser, ZPO Kommentar**, N. 2, s. 6.

²⁷⁰ Thomas, Putzo, **Reichold, ZPO § 1059 Vorbem**, N. 1; MüKoZPO, **Münch, ZPO § 1059**, Rdn. 6; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 134, s. 43. Sonuç olarak, Alman Medeni Usul Kanunu'nun 10'ncu Kitabında, dZPO §§ 1025-1066, hükümleri arasında yer alan yeni Alman Tahkim Kanunu büyük ölçüde UNCITRAL Model Kanunu'nun ifadesinin kabul edilmesidir (Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 4, s. 5; Berger, **Arbitration Interactive**, N. 1-58, s. 21).

²⁷¹ Ulrich Ehrlicke: "Die Beschleunigung der Finalität von Schiedssprüchen nach dem neuen deutschen Schiedsverfahrensrecht", **Zeitschrift für Zivilprozess (ZZP)**, 113. Band, Heft 4, 2000, (s. 453-465), s. 457; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 26-27; Frank-Bernd Weigand (Edit. by): **Practitioner's Handbook on International Arbitration**, C. H. Beck, 2002, N. 2, s. 685.

Alman Hukukunda tahkime ilişkin hükümler bakımından gerçekleştirilen bu revizyon, Almanya'yı tahkim konusunda kullanıcı dostu ve milletlerarası tahkimin gereklerine uygun bir hale getirmeyi temin etmiştir²⁷². Böylelikle, Alman Hukukunda, tahkim bakımından milletlerarası tahkim ve milli tahkim ayrımı yapılmaksızın, her iki tahkim türü bakımından da tek bir kanuni rejimin sağlanması söz konusu olmuştur²⁷³.

Hakem kararlarına karşı denetim yolları konusunda, Alman Medeni Usul Kanunu'nda öngörülen sistem kanun yoluna müracaat edilerek tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarının temyiz edilmesi olmayıp²⁷⁴; hakem kararlarına karşı “*iptal davası*” açılması şeklindedir²⁷⁵. Alman Medeni Usul Kanunu'nda, tahkime ilişkin hükümlerde 1998 yılında gerçekleştirilen değişiklikten önce, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davaları bakımından § 1041'de öngörülen esaslar geçerli olmaktaydı²⁷⁶. Alman Hukukunda, tarafların

²⁷² Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 4, s. 5.

²⁷³ Alman kanun koyucu, milli ve milletlerarası ihtilaflar arasındaki birkaç farklılığın ışığında, her iki tahkime yönelik tek bir rejimin haklı olduğu görüşündeydi. Milli ve milletlerarası ihtilaflar arasındaki kimi zaman söz konusu olan zor ayrımlardan kaçınılarak iki farklı rejim yerine tek bir kanuni düzenlemenin uygulamanın ihtiyaçlarına daha iyi hizmet edeceği düşünülmüştür (Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 12, s. 8).

²⁷⁴ Arens, Lücke, **a.g.e.**, § 48, N. 489, s. 367. Alman Medeni Usul Kanunu'nun tahkime ilişkin hükümlerinin (dZPO §§ 1025-1048) değiştirilmesinden önce, kanun iptal davasını (*Aufhebungsklage*) olağanüstü bir kanun yolu olarak nitelendiriyordu (Habscheid, **JZ 1998**, s. 449).

²⁷⁵ Lücke, **a.g.e.**, § 48, N. 492; Schwab, Walter, **Schiedsgerichtbarkeit**, Kap. 25, N. 1 ff.; Thomas, Putzo, **Reichold, ZPO** § 1059, N. 1 ff.; Stein, Jonas, **Schlosser, ZPO Kommentar**, § 1059, N. 1 ff.; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1059**, Rdn. 1 ff.; MüKoZPO, **Münch, ZPO** § 1059, Rdn. 1 ff.; Musielak, **a.g.e.**, § 7, N. 611.

²⁷⁶ Ehricke, **ZZP 2000**, s. 457. Değişiklikten önceki esaslar hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz.: Fritz Baur: **Der schiedsrichterliche Vergleich**, in Schriftenreihe der Neuen Juristischen Wochenschrift; Heft 17 (Im Einvernehmen mit den Herausgebern der NJW herausgegeben von Rechtsanwalt Dr. Konrad Redeker u. Rechtsanwalt Felix), München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971, s. 32 vd.; Johann Heinrich von Brunn: “Zur Nachprüfbarkeit von Schiedssprüchen”, **Neu Juiristische Wochenschrift (NJW)**, 22. Jahrgang, 1. Halbband, 1969, Heft 19, (s. 823-837); Emil Lau: “Probleme der Niederlegung von Schiedssprüchen und von Schiedsvergleichen”, **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, Heft 7, 40. Jahrgang, (1986), (s. 545-547), s. 546; Michael Weigel: “Befangenheit im Schiedsgerichtsverfahren”, **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, s. 1-1532, 53. Jahrgang 1999, (s. 1360-1362), s. 1361.

aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri tahkim yargılamalarında, hakem mahkemesince verilen kararlara karşı açılacak olan iptal davalarına ilişkin esaslar, yürürlükte olan Alman Medeni Usul Kanunu'nun § 1059 hükmünde ifade edilmektedir²⁷⁷.

Alman Hukuk sisteminde gerçekleştirilen kanuni değişikliklerin neticesinde, Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 hükmünde öngörülen hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davaları bakımından söz konusu olan iptal sebepleri²⁷⁸ (dZPO § 1059 Abs. 2, Nr. 1, 2) neredeyse UNCITRAL Model

²⁷⁷ Habscheid, **JZ** 1998, s. 449; Schwab, Walter, **Schiedsgerichtbarkeit**, Kap. 25, N. 1 ff.; Thomas, Putzo, **Reichold**, **ZPO** § 1059, N. 1 ff.; Stein, Jonas, **Schlosser**, **ZPO Kommentar**, § 1059, N. 1 ff.; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 1 ff.; MüKoZPO, **Münch**, **ZPO** § 1059, Rdn. 1 ff.; Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 492; Musielak, **a.g.e.**, § 7, N. 611; Wolfgang Grunsky; Florian Jacoby: **Zivilprozessrecht**, (Academia Iuris, Lehrbücher der Rechtswissenschaft), 15., überarbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen GmbH, 2016, N. 800, s. 262; Sven Schilf: "Römische IPR-Verordnungen–kein Korsett für internationale Schiedsgerichte", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10, 59. Jahrgang 2013, (s. 867-870), s. 682. Florian Nikolaus Rehm: **Die Schiedsgerichtsbarkeit im Rechtssystem**, 1. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, N. 259, s. 71; Frank Spohnheimer: **Gestaltungsfreiheit bei anteziptem Legalanerkentnis des Schiedsspruchs: Zugleich ein Beitrag zur Gewährung rechlichen Gehörs in Schiedsverfahren und zur Aufhebung von Schiedssprüchen**, in Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht; Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter; Band 71, Tübingen, Mohr Siebeck, 2010, s. 377; Dagmar Synatschke: **Die Unzuständigkeitserklärung des Schiedsgerichts: Eine Studie zur internationalen Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**, in Studien zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht; Herausgegeben von den Professoren Dr. Wolfgang Hau, Dr. Stefan Leible, Dr. Dirk Looschelders, Dr. Peter Mankowski, Dr. Ansgar Staudinger; Band 6, Jena, JWV: Jeanaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2006, s. 73. İptal davasına ilişkin olarak Alman Hukukundan örnek üzerinden bir değerlendirmeler için bkz.: Klaus Peter Berger, **Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration**, Second Edition Volume I: Case Study and Interactive DVD-ROM, Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International BV, Center for Transnational Law (CENTRAL); Wolters Kluwer Law & Business (Firm), 2009, N. 28, 1-28.7, s. 137-139; Harbst, **a.g.e.**, s. 29.

²⁷⁸ Alman Medeni Usul Kanunu ZPO § 1059/Abs. II, Z. 1, 2'de öngörülmekte olan hakem kararlarının iptal sebepleri hakkında bkz.: Borges, **ZZP** 1998, s. 488; MüKoZPO, **Münch**, **ZPO** § 1059, Rdn. 6 ff.; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 6-17; Thomas, Putzo, **Reichold**, **ZPO** § 1059, N. 6-18; Schwab, Walter, **Schiedsgerichtbarkeit**, Kap. 24, N. 3 ff.; Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 492; Schilken, **a.g.e.**, § 25, N. 855, s. 399.

Kanunu'nda öngörülenler ile (m. 34) birebir aynı olmuştur²⁷⁹. Yine, hakem kararlarının iptal sebeplerinin düzenlendiği Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2, Nr. 1, 2 hükümlerinin yeni hali, 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu m. V'de öngörülen tenfiz sebepleriyle de paralellik arz etmektedir²⁸⁰. Buna göre, hakem kararının iptali için başvuru devlet mahkemesinin hakem kararını iptal edebilmesi için Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2, Nr. 1, 2'de öngörülen altı sebepten birinin mevcudiyeti gerekmektedir²⁸¹. Ayrıca, Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 hükmünde, taraflarca ileri sürülmesi gereken (dZPO § 1059 Abs. II, 1 a-d) ve mahkemece *kendiliğinden (re'sen)* nazara alınabilecek olan iptal sebepleri²⁸² (dZPO § 1059 Abs. 2, 1 a-b) şeklinde bir ayırım yapılması yoluna gidilmiştir²⁸³.

Alman Medeni Usul Kanunu'nun eski düzenlemelerinde, taraflar hakem kararlarına karşı *ilk derece mahkemesine* müracaat ederek iptal davası açabilmekteydi. Bununla birlikte, 1998 yılında Alman Tahkim Reform Kanunu ile gerçekleştirilen değişikliklerin neticesinde, artık hakem kararlarına karşı ilk derece

²⁷⁹ Borges, **ZZP 1998**, s. 488; Thomas, Putzo, *Reichold*, **ZPO** § 1059 Vorbem, N. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 6.

²⁸⁰ Schwab, Walter, **Schiedsgerichtbarkeit**, Kap. 24, N. 3; Sebastian Stolzke: **Aufrechnung und Widerklage in der Schiedsgerichtsbarkeit**, in Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit German Institution of Arbitration; Band 18 (Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Prof. Dr. Klaus-Peter Berger; Jens Bredow), Köln, Carl Heymanns Verlag GmbH, 2006, s. 106.

²⁸¹ Ehricke, **ZZP 2000**, s. 457.

²⁸² Ehricke, **ZZP 2000**, s. 457.

²⁸³ Günter Henn, **Schiedsverfahrensrecht: Handbuch für die Praxis**, 3. Völlig neubearbeitete Auflage, Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2000, N. 439, s. 185; Leo Rosenberg, Karl Heinz Schawb, Peter Gottwald: **Zivilprozessrecht**, 17., neu bearbeitete Auflage, München, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2010, § 181, Rdn. 3, 6-9, s. 1061; Ehricke, **ZZP 2000**, s. 457; Zöller, *Geimer*, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 30, s. 2099-2100; Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 31-48, s. 375-379; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 3, s. 640 vd.; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 6; s. 2776; Zimmerman, **ZPO** § 1040, N. 6, s. 1526; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 13-14, s. 2489; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO** § 1040, N. 30, s. 712; Ingo Saenger (Hrsg.): **Zivilprozessordnung: Familienverfahren, Gerichts Verfassung, Europäisches Verfahrensrecht: Handkommentar, (NomosKommentar)**, 7. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlag, 2017, § 1040, Rdn. 4-5, s. 2356.

mahkemesinde iptal davası açılması söz konusu olamayacaktır. Bunun yerine, Alman Medeni Usul Kanunu § 1062 Abs. 1, Nr. 1-4’de getirilen yeni düzenleme ile hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarına bakmakla görevli olan mahkeme, Alman Hukukunda istinaf mahkemesi olan “*Eyalet Yüksek Mahkemesi*” (*Oberlandesgericht “OLG”*) olarak öngörülmüştür²⁸⁴. Zira, Alman Medeni Usul Kanunu § 1062’de öngörülen düzenleme uyarınca, § 1062 Abs. 1’de 1 ilâ 4’ncü bentler arasında yer alan kararlar²⁸⁵ hakkında taraflarca aralarında gerçekleştirdikleri tahkim sözleşmesinde tahkim yerinin belirtilmiş olması durumunda, tahkim sözleşmesinde belirtilen yer “*Yüksek Eyalet Mahkemesi*”nde ya da tahkim sözleşmesinde bu yönde taraflarca bir belirlemenin yapılmamış olması ihtimalinde ise, tahkim yargılamasının yapılacağı yer olan “*Yüksek Eyalet Mahkemesi*”nde hakem kararına karşı iptal davası açılacağı düzenlenmektedir²⁸⁶. Ayrıca, Alman Medeni Usul Kanunu § 1065’te getirilen düzenleme uyarınca, Yüksek Eyalet Mahkemesinin kararlarına karşı kanun yolu olarak başvurulabilecek mercii ise, “*Alman Federal Mahkemesi*” şeklinde öngörülmektedir²⁸⁷.

²⁸⁴ Borges, **ZZP 1998**, s. 496; Ehrlicke, **ZZP 2000**, s. 454; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1062**, Rdn. 1, 2; Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 31, N. 1; Thomas, Putzo, *Reichold*, **ZPO § 1062**, N. 1; Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1062, N. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1062**, Rdn. 9-10; Arens, Lücke, **a.g.e.**, § 48, N. 489, s. 367; Hans-Joachim Musielak, Wolfgang Voit: **ZPO Zivilprozessordnung: Kommentar**, 14. Auflage, München, Verlag Franz Vahlen, 2017, § 1040, Rdn. 3, s. 2806; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **a.g.e.**, § 1059, s. 442.

²⁸⁵ Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 7, s. 74.

²⁸⁶ Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1062**, Rdn. 1, 2; Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 31, N. 1; Thomas, Putzo, *Reichold*, **ZPO § 1062**, N. 1; Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1062, N. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1062**, Rdn. 3-12. Diğer bir deyişle, Alman Medeni Usul Kanunu § 1062 Abs. 1, Nr. 1-4 hükmünde ifade edilen kararlardan birisi olan dZPO § 1059’da öngörülen hakem kararlarına karşı iptal davası hakkında “*Yüksek Eyalet Mahkemesi*”nde (*Oberlandesgericht*) dava açılabilir (Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 31, N. 2, 7; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1062**, Rdn. 1, 2; Thomas, Putzo, *Reichold*, **ZPO § 1062**, N. 1; Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1062, N. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1062**, Rdn. 9-10; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **a.g.e.**, § 1059, s. s. 442).

²⁸⁷ Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1065, N. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1065**, Rdn. 4; Thomas, Putzo, *Reichold*, **ZPO § 1065**, N. 1; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1065**, Rdn. 2; Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 31, N. 19, 20.

Alman Hukukunda, Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 3 uyarınca, taraflar hakem mahkemesince verilen kararlara karşı iptal davasını, “*üç ay*” içinde Yüksek Eyalet Mahkemesi’nde açılabilirler²⁸⁸. Alman Hukukuna göre, üç aylık iptal davası açma süresi, hakem kararının başvuran tarafından alındığı günden itibaren başlayacaktır²⁸⁹ (dZPO § 1059 Abs. 3).

(2) İsviçre Hukukunda

İsviçre geçen yüzyılda milli ve milletlerarası tahkim bakımından en popüler ülkelerden birisi haline gelmiştir²⁹⁰. İsviçre federal sisteminin bir sonucu olarak çok yakın bir zamana kadar İsviçre Hukukunda, kanuni düzenlemeler kantonların kendi kanunlarında öngörülmekteydi²⁹¹. Her kantonun, tahkim hükümlerini de içeren kendi kuralları bulunmaktaydı²⁹². Kantonlar bakımından söz konusu olan bu heterojenliğin üstesinden gelinmesi ve özellikle, taraflara daha fazla şeffaflık sağlanması amacıyla bazı kantonlar tarafından tahkim hükümlerinin uyumlu hale

²⁸⁸ Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn 78; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1059, Rdn. 36; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 18; Lörcher, **DB 1998**, s. 247; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 143, s. 45; Dietmar Czernich: “Das neue Schiedsverfahrensrecht in Liechtenstein”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 2012, (S. 751-754), s. 753; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 7, s. 369.

²⁸⁹ Borges, **ZZP 1998**, s. 497-498; Musielak, Voit, Voit, **ZPO Kommentar**, § 1040, Rdn. 2, s. 2805; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 143, s. 45; Stein, Jonas, Schlosser, **a.g.e.**, Rdn. 7, s. 369.

²⁹⁰ Wiebecke, **Switzerland**, s. 509; Hofbauer, **a.g.e.**, s. 3. Milletlerarası ticari hayata bakıldığında, taraflarca aktedilen sözleşmelerin büyük çoğunluğunda, sözleşmede yer alan tahkim şartında, hakem mahkemesinin merkezinin bulunacağı ve hakem yargılamasının yapılacağı yerin İsviçre olmasının tercih edildiği görülmektedir. İsviçre’nin gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip olması, milletlerarası ticaret hayatıyla iç içe geçen bir ekonomik yapısının bulunması ve hakem olacak kimselere ülkede rahat bir çalışma ortamının sağlanması İsviçre’nin taraflarca çokça tercih edilen bir ülke olmasında temel birer etken olarak karşımıza çıkmaktadır (M. Turgut Turhan: “İsviçre Devletler Hususi Hukuku Federal Yasa Tasarısı ve Milletlerarası Tahkim”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 1984, Yıl: 4, Sayı: 1, (s. 32-39), s. 33).

²⁹¹ Hofbauer, **a.g.e.**, N. 1, s. 3; Briner, **Switzerland**, s. 181.

²⁹² Hofbauer, **a.g.e.**, N. 4, s. 3; Yaşar Karayalçın: “İsviçre’de Tahkim”, **Yargıtay Dergisi**, 1979, C. 5, S. 1, (s. 139-155), s. 141.

getirilmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine, 1969 yılında tahkim bakımından kantonlararası tahkim anlaşması “*Konkordat*”²⁹³ (SchKonK) kabul edilmiştir²⁹⁴.

19 Aralık 2008’te kabul edilen yeni İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nun²⁹⁵ (SchwZPO) yürürlüğe girdiği 1 Ocak 2011 tarihine kadar, kantonal düzeydeki tahkime (iç tahkime) ilişkin kurallar, 27 Mart 1969 tarihinde onaylanan²⁹⁶ ve İsviçre’nin 26 kantonunun tamamında kademeli bir şekilde kabul edilen “*Konkordat*” ile düzenlenmekteydi²⁹⁷. İsviçre Hukukunda, kantonlararası

²⁹³ İsviçre Hukukunda, 19 Aralık 2008 tarihinde kabul edilen yeni İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 1 Ocak 2011 tarihine kadar, İsviçre’de iç tahkime ilişkin kurallar Konkordat ile düzenlenmekteydi (Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17; Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312). İsviçre Hukukunda kantonlararası tahkime ilişkin kuralları düzenleyen “*Konkordat*” bakımından Almanca’da, “*Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit*”; Fransızca’da, “*Concordat sur l’arbitrage*”; İtalyanca’da, “*Concordato sull’arbitrato*” tabirleri kullanılmaktadır (Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17, dn. 2).

²⁹⁴ Hofbauer, **a.g.e.**, N. 4, s. 3; Briner, **National Report**, s. 1; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17. Ayrıca bkz.: Haas, Brosi, **ZZPInt 2016**, s. 324.

²⁹⁵ SR. 272.

²⁹⁶ Konkordat (*Concordat Suisse sur l’arbitrage*) 27 Mart 1969 tarihinde “*İsviçre Federal Konseyi*” tarafından onaylanmıştır (Max Guldener: **Schweizerisches Zivilprozeßrecht**, Dritte verbesserte und vermehrte Auflage, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1979, s. 597; Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312; Briner, **Switzerland**, s. 181; Briner, **National Report**, s. 1; Thomas Rüede; Reimer Hadenfeldt: **Schweizerisches Schiedsgerichtsrecht: nach Konkordat und IPRG**, 2. Auflage, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1993, s. 6; Siehr, **a.g.e.**, s. 710).

²⁹⁷ Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17; Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312; Klaus Peter Berger, **Internationale Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit: Verfahrens- und materiellrechtliche Grundprobleme im Spiegel moderner Schiedsgesetze und Schiedspraxis**, in *Recht des internationalen Wirtschaftsverkehrs*; Band 103, (Herausgegeben von Norbert Horn), Berlin; New York, Walter de Gruyter, 1992, § 3, s. 28. Bununla birlikte, tahkime ilişkin olarak kantonların her birinin usul kanununda öngörülen düzenlemelerin birtakım adaletsiz sonuçlar yaratacağını öngören İsviçreli kanun koyucu, kantonlar arasında söz konusu olan farklı kanunların meydana getireceği sakıncaları ortadan kaldırmak bakımından, 27 Mart 1969 tarihinde kantonlar arasında “*Konkordat*” (SchKonK) tahkim anlaşmasını kabul ederek yeknesaklığı sağlamıştır (Briner, **National Report**, s. 1; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17. Ayrıca bkz.: Haas, Brosi, **ZZPInt 2016**, s. 324). İsviçre Hukukunda, farklı kantonlarda değişik kanunların kabul edilmesinin sonucunda yaşanan karışıklıkların önüne geçilmesi amacıyla kabul edilen “*Konkordat*” yani “*Kantonlararası Tahkim Anlaşması*” (SchKonK), İsviçre’nin 26 kantonundan Lucerne Kantonu en son (1995) kabul eden olmak üzere bütün kantonları tarafından kabul edilmiştir (Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17). Konkordat 1 Temmuz 1997 tarihinde; Bern, Schwyz, Obwalden, Nidwalden, Fribourg, Basel-Stadt, Basel-Landschaft, Schaffhausen, St. Gallen, Graubünden,

kabul edilen “Konkordat” sadece iç tahkimi değil; aynı zamanda “milletlerarası tahkimi” ve hatta “kurumsal tahkimi” de düzenlemekteydi²⁹⁸.

Federal düzeyde olan ve kantonlar arasında tahkime ilişkin düzenlemeleri öngören Kantonlararası Tahkim Anlaşması hükümlerinin, İsviçre Hukuku bakımından milletlerarası tahkimin ihtiyaçlarına cevap vermemeye başlaması sebebiyle²⁹⁹, İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkimi düzenlemek üzere “İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun”³⁰⁰ (schwIPRG) 18 Aralık 1987 tarihinde parlamento tarafından kabul edilerek 1 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe konulmuştur³⁰¹. Bu sayede, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin

Ticino, Vaud Valais, Neuchâtel, ve Genève kantonları olmak üzere ilk olarak on altı kanton tarafından kabul edilmiştir. Daha sonraları ise, Konkordat, Zürich, Luzern, Uri, Glarus, Zug, Appenzell-Innerrhoden, Appenzell-Ausser rhoden isimli diğer dokuz kanton tarafından kabul edilmiştir (Briner, **Switzerland**, s. 181; Briner, **National Report**, s. 1).

²⁹⁸ Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312.

²⁹⁹ Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312. Blessing, **a.g.e.**, s. 12.

³⁰⁰ İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin kuralları düzenleyen, “İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka ilişkin Federal Kanun” bakımından Almanca’da, “Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG)”; İngilizce’de, “Private International Law Statute (PILS)”, tabirleri kullanılmaktadır. Çalışmamızda, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun’u ifade etmek bakımından yeri geldiğinde “Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht” tabirini kastetmek bakımından kullanılan “schwIPRG” kısaltmasını tercih edeceğiz.

³⁰¹ Karl-Heinz Böckstiegel (Herausgegeben von/Edited by), **Die Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz (II): Das neue Recht ab 1. Januar 1989**, in Schriftenreihe des Deutschen Instituts für Schiedsgerichtswesen/German Institute of Arbitration; Band 1/II; Köln; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1989, s. 5; Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17; Blessing, **a.g.e.**, s. 9; Lalonde, **a.g.e.**, s. 139; Wiebecke, **Switzerland**, s. 500; Habscheid, **RIW 1988**, s. 766; Rüede, Hadenfeldt, **a.g.e.**, s. 10; Pierre A Karrer; Karl W. Arnold; Paola Michele Patocchi: **Switzerland’s Private International Law: Introduced, Translated and Annotated**, Second Edition, Deveter/Zurich, Kluwer Law and Taxation Publisher/Distribution of Schulthess Polygraphischer Verlag, 1994, s. 10; Werner Nussbaum: **Das schweizerische internationale Insolvenzrecht gemäss dem Bundesgesetz vom 18. Dezember 1987 über das internationale Privatrecht und sein Umfeld in Europa**, in Schweizer Studien zum Internationalen Recht/Études Suisses de Droit International; Herausgegeben von der Schweizerischen Vereinigung für Internationales Recht/Publiées Par la Société Suisse de droit international; Fortsetzung der – Zürcher Studien zum Internationalen Recht-; Band/Voluma 63, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1989, s. 6; Hans Ulrich Walder: **Einführung in das internationale Zivilprozessrecht der Schweiz: Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen Zuständigkeit der schweizerischen Gerichte Schiedsgerichtsbarkeit**

hususular, kanun koyucu tarafından, Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'un 12. Bab'ında düzenlenmektedir³⁰².

İsviçre Hukukunda yaşanan bu gelişmelerin neticesinde, iç tahkim, kanton devletleri seviyesinde, Kantonlararası Tahkim Anlaşmasında; milletlerarası tahkime ilişkin kurallar ise, federal seviyede İsviçre Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'da (12. Bab'ta) hükme bağlanmıştır³⁰³. Görüldüğü üzere, İsviçre Hukukunda kanun koyucu, milletlerarası tahkim ile iç tahkime ilişkin kuralları birbirinden farklı kanunlarda düzenlenmeyi tercih etmiştir³⁰⁴. İsviçre Hukukunda söz konusu olan bu ikili sistem, eski Konkordat'ın yeni federal kanunlar serisi ile değiştirilmesi durumunda da sürdürülmüştür³⁰⁵.

İsviçreli kanun koyucu, Konkordat'ta düzenlenmekte olan iç tahkime ilişkin kuralları, milletlerarası tahkimi düzenleyen “*İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun*” Bab 12 ile elde ettiği tecrübelerle birlikte güncelleyerek

und weitere Fragen nach IPRG und Staatsverträgen, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1989, § 1, N. 9, s. 4.

³⁰² Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 1, s. 17; Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312; Blessing, **a.g.e.**, s. 9; Berger, **Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**, § 3, s. 24; Göksu, **Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 73.

³⁰³ Blessing, **a.g.e.**, s. 13. İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkim bakımından kabul edilen İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanunun, yürürlüğe girmesinden sonra, milletlerarası tahkime ilişkin ortaya çıkan uyuşmazlıklar bakımından uygulama alanı bulacak olan kanun İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'un 12. Bab'ı olsa da Kantonlararası Tahkim Anlaması'nın milletlerarası tahkim bakımından önemli olduğu zamanlar da söz olabilecekti. Diğer bir deyişle, Konkordat'ın milletlerarası tahkim bakımından tamamen önemini yitirdiği düşünülmemelidir. Tahkim yargılamasının devam ettiği bir esnada, devlet mahkemesi hakiminin yargılamaya dahil olmasını gerektiren bir durumun söz konusu olduğu bir ihtimalde Kantonlararası Tahkim Anlaşması'nın öngördüğü düzenlemeler uygulama alanı bulur. Yine, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'un hükümlerinin tatbik edilmesini gerektiren bir ihtimalde, schwIPRG Art. 176 Abs. 2 uyarınca, tarafların açık bir şekilde hukuk seçiminde anlaşamamaları üzerine schwIPRG'nin 12. Bab'ını ortadan kaldırarak bunun yerine uyuşmazlığın çözümü bakımından gerçekleştirilecek olan tahkim yargılamasının Kantonlararası Tahkim Anlaşmasına göre yapılacağını öngörmeleri mümkündür.

³⁰⁴ Wiebecke, **Switzerland**, s. 500.

³⁰⁵ Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 2, s. 17. Sınırları ve eksiklikleri bulunmasına rağmen “*Konkordat*”, genellikle uygulayıcılar tarafından faydalı bir kurallar serisi olarak kabul edilmekteydi (Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 2, s. 17).

01.01.2011 tarihinde yürürlüğe giren İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu'na³⁰⁶ (*Schweizerische Zivilprozessordnung- SchwZPO*) dahil etmiştir³⁰⁷. Böylece, İsviçre Hukukunda 26 İsviçre kantonunun tamamı tarafından da kabul edilen ve iç tahkime ilişkin kuralları düzenleyen Konkordat hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır³⁰⁸. Böylelikle, kanun koyucu, 1 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe giren İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun 3. Kısımında³⁰⁹ (Art. 353-399) iç tahkime ilişkin hükümlere yer vermiştir³¹⁰.

Günümüzde İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından “*İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun*”nun 12. Bölümünde yer alan kurallar (Art. 176-194) çerçevesinde cereyan etmekteyken³¹¹; iç tahkim ise, İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun 3. Bölümünde yer alan hükümlere (Art. 353-399) göre gerçekleştirilmektedir^{312,313}. Yapılan bu değişiklikler bakımından en önemlisi de

³⁰⁶ Wiebecke, **Switzerland**, s. 500; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 7, s. 5; Jürgen Wagner, Adrian Plüss: “Neue Entwicklungen im schweizerischen Wirtschafts- und Steurrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 4, 2013, (s. 196-205), s. 201. Ayrıca, 1.1.2011 tarihinde İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun yürürlüğe girdiği hakkında bkz.: Murat Atalı: “Tarihi Bir Tesadüf: İsviçre’de ve Türkiye’de Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarıları, Temel Yapıdaki Benzerlikler ve Farklılıklar”, **Hukuki Perspektifler Dergisi (HPD)**, Eylül 2006, (s. 111-113), s. 111.

³⁰⁷ Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 2, s. 17. İsviçre Medeni Usul Kanununda (SchwZPO), öngörülen iç tahkime ilişkin kurallar (Art. 353-399) hakkında bkz.: BK-Pfisterer, **SchwZPO, Art. 356-399**, s. 1-838.

³⁰⁸ Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 2, s. 17; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 7, s. 5.

³⁰⁹ BK-Pfisterer, **SchwZPO, Art. 353**, N. 1, s. 3.

³¹⁰ Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 2, s. 17; Wiebecke, **Switzerland**, s. 500; BK-Stacher, **SchwZPO, Art. 356-399**, s. 1-838; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 7, s. 6.

³¹¹ Jolanta Kren Kostkiewicz; Alexander R. Markus; Rodriguez Radrigo: **Internationales Zivilprozess 2011: Zusammenspiel des revLugÜ mit dem revSchKG und der schweizerischen ZPO**, in Institut für Internationales Privatrecht und Verfahrensrecht, CIVPRO 1, Bern, Stämpfli Verlag AG, 2010, s. 113. İsviçre hukukunda Bölüm 12, eski “*İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun*” (schwIPRG) bir parçası olmasına rağmen, tek başına ve özerktir; schwIPRG'nin diğer bölümlerinde yer alan hükümler milletlerarası tahkim bakımından geçerli değildir (Wiebecke, **Switzerland**, s. 501).

³¹² Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 850, s. 280, dn. 1139; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 7, s. 5; Wiebecke, **Switzerland**, s. 500.

³¹³ Bu düzenlemelerden başka, İsviçre’de kurumsal tahkime ilişkin olarak 2004 yılında farklı kantonlardan (*Basel, Bern, Genf, Tessin, Waadt ve Zürich*) birkaç Ticaret ve Sanayi Odası yürürlükte bulunan tahkim kurallarının yerine geçmek üzere, İsviçre Uluslararası Tahkim Kurallarını kabul ettiler (Bernhard F. Meyer; Dominik Vock, in: Torggler, Helwig; Mohs,

İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu'nun 3. Bölümünde, yürürlükten kaldırılan ve Konkordat'ta düzenlenmekte olan zorunlu hükümlerin bertaraf edilmiş olmasıdır³¹⁴. Bu yüzden, İsviçre Hukukunda iç tahkim bakımından, esneklik ile taraf özerkliğinin de esas alındığı modern bir tahkim kanunu kabul edilmiştir³¹⁵.

11 Ocak 2017'de, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından İsviçre Federal Konseyi, İsviçre'yi dünyanın önde gelen tahkim merkezlerinden biri olarak daha cazip bir hale getirme yönündeki isteği doğrultusunda, “*İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun*”da değişiklikler yapılması konusunda istişarelerde bulunulması için bir ön taslak sunmuştur³¹⁶. İsviçre

Florian; Schäfer, Friederike; Wong, Venüs Valentina (Herausgeber): **Handbuch Schiedsgerichtsbarkeit, Deutschland – Österreich – Schweiz**, 2. Auflage, Nomos Verlag; Verlag Österreich GmbH, Schulthess, Wien, 2017, 2. Kap. N. 438, s. 136; Wiebecke, **Switzerland**, s. 503; Philipp A. Habegger: “The Revised Swiss Rules of International Arbitration: An Overview of the Major Changes”, ASA Bulletin, (Association Suisse de l'Arbitrage; Kluwer Law International 2012, Volume 30 Issue 2), (s. 269–311), s. 271; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 6, s. 4). 2008 yılında Neuchâtel Ticaret Odası yedinci üye olarak İsviçre Ticaret odalarının arasına katılmıştır (Hofbauer, **a.g.e.**, N. 6, s. 4). İsviçre Uluslararası Tahkim Kuralları (İsviçre Kuralları) [*Swiss Rules of International Arbitration (Swiss Rules 2012)*] (1 Haziran 2012 tarihinde İsviçre'de yürürlüğe girdi (Wiebecke, **Switzerland**, s. 503; Habegger, **Swiss Rules**, s. 269). (Bkz.: https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_turkish_2012.pdf). Milletlerarası tahkim bakımından önem arz eden İsviçre Odaları Tahkim Kurumu'nun [*Swiss Chambers' Arbitration Institution (SCAI)*] öngördüğü ve 1 Haziran 2012'de yürürlüğe giren gözden geçirilmiş İsviçre Uluslararası Tahkim Kuralları (İsviçre Kuralları) İsviçre'de milletlerarası tahkim bakımından dikkate değer önemli bir düzenlemedir (Bkz.: <https://www.swissarbitration.org/>) (İsviçre Odaları Tahkim Kurumu [*Swiss Chambers' Arbitration Institution (SCAI)*] ve İsviçre Uluslararası Tahkim Kuralları (İsviçre Kuralları) [*Swiss Rules of International Arbitration (Swiss Rules 2012)*] hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Meyer, Vock in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap. N. 438-480, s. 136-148; Habegger, **Swiss Rules**, s. 269 vd.; Serpil Işık: “İsviçre'de Hukuk Uyuşmazlıklarının Alternatif Yollarla Çözümlemesi Kapsamında Tahkim ve Arabuluculuk ile İsviçre Odaları Tahkim Kurumunun Önerdiği İsviçre Ticari Arabuluculuk Kurallarına Genel Bir Bakış”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İNÜHFD)/Inonu University Law Review (InULR)**, 10(2), 2019, (s. 452-469), s. 452 vd.) Bununla birlikte, İsviçre Uluslararası Tahkim Kuralları, İsviçre kanunlarının bir parçası olmayıp sadece tarafların bu kurallara ve Odaların uyuşmazlıkları çözmek amacıyla anlaşmaya vardıkları durumlarda geçerli olan kurallar bütünüdür (Hofbauer, **a.g.e.**, N. 6, s. 4).

³¹⁴ Wiebecke, **Switzerland**, s. 500.

³¹⁵ Wiebecke, **Switzerland**, s. 500; Haas, **Sportschiedsgerichtsbarkeit**, s. 312; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 7, s. 5-6.

³¹⁶ Haas, Brosi, **ZZPInt** 2016, s. 323. Bunlar İsviçre hakemliğini daha esnek hale getirmeyi ve aynı zamanda yerleşmiş uygulama ve geleneği daha da güçlendirerek İsviçre'nin uluslararası

Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanunu'nun 12. Bölümünü kullanıcı dostu yapmaya yönelik olun istişareler, 31 Mayıs 2017 tarihine kadar sürdürülmüştür³¹⁷. Bu doğrultuda, İsviçre Federal Konseyi, 24 Ekim 2018 tarihli toplantısında, istişare prosedürünün ilgili yasanın revize edilmesine yönelik sonucunu İsviçre Parlamentosu'nda kabul etmiştir³¹⁸.

Tahkim konusunda İsviçre Hukukunda yaşanan güncel gelişmelerin bu şekilde ortaya konulmasından sonra, geçmişten günümüze kadar hakem kararlarına karşı denetim yolları sisteminin nasıl olduğu hususunun ifade edilmesi önem arz etmektedir.

İsviçre Hukukunda, iç tahkime ilişkin yürürlükten kaldırılan Kantonlararası Tahkim Anlaşması hükümlerinde hakem kararlarına karşı denetim yolları olarak “*iptal davası*” ile “*yargılamanın yenilenmesi*” imkânları öngörülmekteydi³¹⁹. Bu kapsamda, İsviçre Hukukunda Kantonlararası Tahkim Anlaşması'nda, hakem kararlarına karşı açılacak olan “*iptal davası*” Art. 36-40'de³²⁰; olağanüstü bir kanun yolu olan “*yargılamanın yenilenmesi*” imkânı ise, Art. 41-43'te düzenlenmekteydi³²¹. Buna göre, Konkordatın yürürlükte olduğu dönemde, İsviçre

tahkim merkezi olarak çekiciliğini daha da arttırmaya yöneliktir (Bkz.: 11 Ocak 2017 tarihli Federal Adalet ve Polis Bakanlığının “[*Die Medienmitteilung des Eidgenössischen Justiz- und Polizeidepartement (EJPD)*]” medya yayınına bkz.: <https://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home/aktuell/news/2017/2017-01-11.html>).

³¹⁷ İsviçre Federal Konseyi tarafından “*İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanunu*”nun (schwIPRG) 12. Bölümünün revize edilmesine yönelik istişareler 31 Mayıs 2017 tarihine kadar sürdürülmüştür (Haas, Brosi, **ZZPInt** 2016, s. 323).

³¹⁸ 24 Ekim 2018 tarihli Federal Adalet ve Polis Bakanlığının “[*Die Medienmitteilung des Eidgenössischen Justiz- und Polizeidepartement (EJPD)*]” medya yayınına bkz.: <https://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home/aktuell/news/2018/2018-10-24.html>.

³¹⁹ Konkordat Art. 36-40; Konkordat Art. 41-43.

³²⁰ BK-Keller Jupitz, **SchwZPO**, Art. 389, N. 4, s. 701-702; Daniel Wehrli: **Rechtsprechung zum Schweizerischen Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit** (mit Hinweisen auf Entscheide zum New Yorker Übereinkommen vom 10. Juni 1958), Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, Zürich, 1985, s. 42-48.

³²¹ Böckstiegel, Karl-Heinz (Hrsg.): **Die Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz**, Schrifliche des Deutschen Instituts für Schiedsgerichtswesen, (Hrsg. Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Band 1, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Haymanns Verlag KG, 2008, s. 97-98.

Hukukunda, hakem kararlarına karşı taraflar, “*iptal davası*”ndan (Art. 36-40) başka “*yargılamanın yenilenmesi*” (Art. 41-43) yoluna da müracaat edebilmektedirler³²². Konkordat hükümlerine göre, iptal davasının düzenlendiği Art. 36 uyarınca iptal sebepleri ifade edilmektedir³²³. Buna göre, İsviçre Hukukunda, Konkordat Art. 36 hükmü kesin olup taraflar, hakem kararının kendilerine bildirilmesinden önce iptali için dava açma haklarından vazgeçememektedir³²⁴.

İsviçre Hukukunda, 01.01.2011 tarihinde gerçekleştirilen değişikliğin neticesinde iç tahkime ilişkin olarak İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nda öngörülen hükümler (Art. 353-399) uyarınca, taraflar hakem kararlarına karşı, “*iptal davasına*”³²⁵ (*Beschwerde*) (SchwZPO Art. 389 ff.) ve “*yargılamanın yenilenmesi*”³²⁶ (*Revision*) (Schw ZPO Art. 396 ff.) yoluna müracaat edilebileceklerdir. İsviçreli kanun koyucu, milli tahkime ilişkin olarak İsviçre Medeni Usul Kanunu’nun 3. Kısımının 7. Bölümünde “*kanun yolu*” (*Rechtsmittel*) başlığı altında “*iptal davası*” (1. Kapitel: *Beschwerde*) ile “*yargılamanın yenilenmesi*” (2. Kapitel: *Revision*) şeklinde iki imkân öngörmektedir³²⁷.

³²² Böckstiegel, **Schweiz**, s. 97-98; Wehrli, **a.g.e.**, s. 41-43.

³²³ Briner, **National Report**, s. 34; Briner, **Switzerland**, s. 200-201; Bockstiegel, **Schweiz**, s. 97; Wehrli, **a.g.e.**, s. 42-46. Davanın açılması için öngörülen form ve prosedür, kantonların usul kanunları ile belirlenmekteydi ve iptal sebeplerinin her zaman yazılı olarak bildirilmesi ile ayrıntılı olarak listelenmesi gerekmekteydi (Briner, **Switzerland**, s. 201).

³²⁴ Briner, **Switzerland**, s. 202; Bockstiegel, **Schweiz**, s. 97.

³²⁵ İsviçre Medeni Usul Kanunu’nun 3. Kısımının 7. Bölümünde kanun yolu (*Rechtsmittel*) başlığı altında “1. Kapitel: *Beschwerde*” denilmek suretiyle, hakem kararlarına karşı iptal davasına müracaat edilebileceği hükme bağlanmaktadır (Berner Kommentar, Stacher, Marco (Hrsg.): **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Schweizerische Zivilprozessordnung**, Band III Art. 353-399 ZPO, Art. 407 ZPO, Bern, Switzerland, Stämpfli Verlag AG, 2014, s. 699-812).

³²⁶ İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nun 3. Kısımının 7. Bölümünde kanun yolu (*Rechtsmittel*) başlığı altında “2. Kapitel: *Revision*” denilmek suretiyle, hakem kararlarına karşı istinaf yoluna müracaat edilebileceği hükme bağlanmaktadır (Daniel Marrug, Julia Jung Utzinger, in: Berner Kommentar, Stacher, Marco (Hrsg.): **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Schweizerische Zivilprozessordnung**, Band III Art. 353-399 ZPO, Art. 407 ZPO, Bern, Switzerland, Stämpfli Verlag AG, 2014, s. 812 vd.).

³²⁷ BK-Keller Jupitz, **SchwZPO, Art. 389**, N. 1, s. 700.

Bununla birlikte, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin kuralların düzenlendiği İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun hükümlerine göre, tarafların hakem kararlarına karşı yalnızca “*iptal davası*” açma imkânları mevcuttur³²⁸ (schwIPRG Art. 190). Bu doğrultuda, İsviçreli kanun koyucu, milletlerarası tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilecek olan kararlara karşı iptal davası açma yoluna müracaat imkânını schwIPRG Art. 190 hükmünde düzenlemektedir³²⁹.

İsviçre Hukukunda, iç tahkim bakımından İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 393 (a-f) hükmünde, hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilir olan sebepler (*Beschwerdegründe*) sınırlı sayıda ifade edilmek suretiyle düzenlenmiştir³³⁰. İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkimde iptal sebepleri ise, hakem kararlarına karşı iptal davasının düzenlendiği schwIPRG Art. 190 hükmünün 2’nci fıkrasında öngörülmektedir³³¹. Hakem kararlarını iptali

³²⁸ BSK-Pfisterer, **IPRG Art. 190**, N. 1; Gerhard Walter; Wolfgang Bosch; Jürgen Brönnimann: **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz: Kommentar zu Kapitel 12 des IPR-Gesetzes**, Bern, Verlag Stämpfli+Cie AG, 1991, s. 207 vd. Ayrıca, belirtmek gerekir ki, sadece milletlerarası tahkim yargılamaları bakımından değil, aynı zamanda, spor tahkimine ilişkin CAS yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararları hakkında da, 1987 tarihli İsviçre Federal Milletlerarası Özel Kanunu’nun 190’ncı maddesi uyarınca hakem kararlarının denetim yoluna müracaat edilebilmesi mümkündür (Murat Nart Bozkurt: “Spor Hukuku Uyuşmazlıklarının Çözümünde Milletlerarası Spor Tahkim Mahkemesi”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 68, Sayı: 2010/2, (s. 165-190), s. 185).

³²⁹ BSK-Pfisterer, **IPRG Art. 190**, N. 1 ff.; Walker, Bosch, Brönnimann, **a.g.e.**, s. 207 vd.

³³⁰ BK-Marrug, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 15-135, s. 749-792; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 28, s. 22-23.

³³¹ Briner, **National Report**, s. 34. İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından hakem kararlarına karşı iptal davasında öngörülen ve schwIPRG 190 Abs. 2’de belirtilen iptal sebepleri için bkz.: BSK IPRG- Pfisterer, **a.g.e.**, Art. 190, N. 15-86, s. 2028-2047; Briner, **National Report**, s. 34-35. SchwIPRG 190 Abs. 2 hükmüne göre, “*tahkim yargılamasını görecektir olan tek hakem kanuna aykırı olarak tayin edilmişse veya hakem mahkemesi usulüne uygun bir şekilde oluşturulmamışsa*” (schwIPRG Art. 190/Abs. 2, (a)); “*hakem mahkemesi yanlış bir şekilde yetkisiz olduğuna ya da hatalı bir şekilde kendi yetkisi hakkında karar vermişse*” (schwIPRG Art. 190 Abs. 2, (b)); “*Hakem mahkemesi kendisine sunulmamış olan anlaşmazlıklar hakkında karar vermişse*” (schwIPRG Art. 190 Abs. 2, (c)); “*taraflara eşit muamele ilkesi ile hukuki dinlenilme hakkı ihlal edilmişse*” (schwIPRG Art. 190 Abs. 2, (d)); “*hakem kararı kamu düzenine aykırı ise*” (schwIPRG Art. 190 Abs. 2, (e)) bu durumda hakem kararı iptal edilebilecektir (BSK IPRG- Pfisterer, **a.g.e.**, Art. 190, N. 15-86, s. 2028-2047; Briner, **National Report**, s. 33-34).

bakımından schwIPRG Art. 190 Abs. 2 hükmünde sınırlı sayıda öngörülen sebepler³³², her türlü kısmi ve nihâi hakem kararı bakımından söz konusu olacaktır³³³. Bununla birlikte, geçici hakem kararları hakkında sadece “*tahkim yargılamasını görecektir olan tek hakem kanuna aykırı olarak tayin edilmişse veya hakem mahkemesi usulüne uygun bir şekilde oluşturulmamışsa*” (schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a)); “*hakem mahkemesi yanlış bir şekilde yetkisiz olduğuna ya da hatalı bir şekilde kendi yetkisi hakkında karar vermişse*” (schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (b)) şeklindeki iptal sebepleri bakımından iptal davası yoluna müracaat edilebilecektir³³⁴.

Hakem heyetinin İsviçre Hukukunda schwIPRG Art. 190 Abs. 3 hükmünde, bazı geçici hakem kararlarının, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a) ve (b)’de öngörülen iptal sebeplerinin mevcudiyeti halinde iptal edilebileceği düzenlenmektedir³³⁵. Hakem mahkemesince verilmiş olan geçici hakem kararları hakkında, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a) ve (b)’de yer alan iptal sebeplerinin mevcudiyetine karşılık, derhal iptal davası açılmadığı takdirde, iptal davası açma hakkından feragat edildiği öngörülmektedir³³⁶.

İsviçre Hukuk sisteminde, *İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun*’da, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarını incelemekle görevli olan merciin “*İsviçre Federal Mahkemesi*” olduğu düzenlenmektedir³³⁷ (schwIPRG Art. 191 Abs. 1). Zira, İsviçre Federal

³³² Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 12-13; Briner, **National Report**, s. 34-35; Walker, Bosch, Brönnimann, **a.g.e.**, s. 213.

³³³ Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 28, s. 23.

³³⁴ Briner, **National Report**, s. 26. Ayrıca, bkz.: Konkordat Art. 36 (d).

³³⁵ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220-221; Briner, **National Report**, s. 26. Buna göre, İsviçre Hukukunda, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a) ve (b)’de öngörülen, “*hakem mahkemesinin usulüne uygun olarak kurulmamış olması ile yanlış bir şekilde yetkisiz olduğuna ya da hatalı bir şekilde kendi yetkisi hakkında karar vermiş olması*” yönündeki iptal sebepleri bakımından, geçici hakem kararlarına karşı iptal davası açılmalıdır (Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 20; Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220-221).

³³⁶ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220-221; Briner, **National Report**, s. 26; Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 20.

³³⁷ Wiebecke, **Switzerland**, s. 503; Briner, **National Report**, s. 36; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 128; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 28, s. 22 Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 12.

Mahkemesi, hakem kararlarının iptalini incelemekle görevli olan tek merciidir³³⁸. Hakem kararlarına karşı iptal davası, hakem kararının taraflara tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde açılmalıdır³³⁹. İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'da öngörülen düzenleme uyarınca taraflar milletlerarası hakem kararlarına karşı kanunda öngörülen şartlar çerçevesinde (schwIPRG Art. 192) iptal davası açma hakkından feragat edilebilir³⁴⁰.

(3) Avusturya Hukukunda

Avusturya Hukukunda, tahkime ilişkin kanuni düzenlemeler, Avusturya Medeni Usul Kanunu'nda (öZPO) yer almaktadır³⁴¹. 1 Ağustos 1895 tarihli Avusturya Medeni Usul Kanunu'nda tahkime ilişkin düzenlemeler milletlerarası tahkim veya milli tahkim (iç tahkim) ayrımı yapılmaksızın §§ 577-599 hükümleri arasında öngörülmekteydi³⁴².

³³⁸ Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 12; Wiebecke, **Switzerland**, s. 503.

³³⁹ Briner, **National Report**, s. 36.

³⁴⁰ BSK IPRG-*Patocchi, Jermini*, **a.g.e.**, Art. 192, N. 1 ff., s. 2058 vd.; Rehm, **a.g.e.**, N. 280, s. 76; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Domitille Baizeau: "Chapter 2, Part II: Commentary on Chapter 12 PILS, Article 192 [Waiver of annulment], in [Arroyo, Manuel (Edit.)], **Arbitration in Switzerland: The Practitioner's Guide**, Kluwer Law International, (Wolters Kluwer Law & Business), 2013, (s. 283-294), N. 1, s. 283; Briner, **National Report**, s. 10. Kanunda öngörülen düzenleme uyarınca, iptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen tarafların İsviçre'de ikametgahı, mutlak meskeni veya iş merkezlerinin bulunmaması gerekir (schwIPRG Art. 192 Abs. 1) (Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 6, s. 283; Briner, **National Report**, s. 37). İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun'da öngörülen düzenleme uyarınca, milletlerarası tahkim yargılamasının taraflarınca iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi için mevcudiyeti aranan bir diğer şart ise, tarafların iptal davası açma hakkından feragat ettiklerine dair iradelerini tahkim anlaşmasında yer alacak olan açık bir beyanla ortaya koymaları veya buna ilişkin olarak sonradan anlaşmalarına dair yazılı iradelerini açıklayan ayrı bir sözleşme yapmaları gerekmektedir (schwIPRG Art. 192 Abs. 1) (Baizeau, **a.g.e.**, N. 10 ff., s. 283-284; Briner, **National Report**, s. 37). Taraflar, milletlerarası tahkim bakımından ancak bu şartlar çerçevesinde gerek hükmün verilmesinden önce gerekse de hükmün verilmesinden sonra hakem kararlarına karşı iptal davası açma haklarından feragat edebileceklerdir (schwIPRG Art. 192 Abs. 1) (BSK IPRG-*Patocchi, Jermini*, **a.g.e.**, Art. 192, N. 1, s. 2058; Briner, **National Report**, s. 10; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 1, s. 283).

³⁴¹ Hans W. Fasching, **Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis**, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1984, 45. Kapitel, N. 2166, s. 981.

³⁴² Fasching, **Lehrbuch**, 45. Kapitel, N. 2166, s. 981.

Avusturya Hukukunda kanun koyucu tahkime ilişkin olarak ayrı ve özel bir kanun kabul etmek yerine, yargılamaya ilişkin kuralların öngörüldüğü Avusturya Medeni Usul Kanunu'nun belli bir bölümünde düzenlemeyi uygun bulmuştur³⁴³. Ayrıca, Avusturya Medeni Usul Kanunu'nun tahkimi düzenleyen hükümleri, yalnızca milletlerarası ve milli tahkim bakımından değil; aynı zamanda, tahkim yeri Avusturya olan “*kurumsal*” ve “*ad hoc*” tahkim yargılamaları bakımından da uygulama kabiliyeti bulmaktadır.

Avusturya Hukukunda tahkimi düzenleyen, 1 Ağustos 1895 tarihli Avusturya Medeni Usul Kanunu'nda öngörülen hükümlerde³⁴⁴ (öZPO §§ 577-599), reforma gidilmesinin gerektiği yönünde eleştirilerin sıklaşması üzerine 1929 ile 1983 yıllarında, kanun koyucu tarafından birtakım değişiklikler yapılmıştır. 1983 tarihinde gerçekleştirilen reform³⁴⁵ ile Avusturya milletlerarası tahkim hukuku modern çağın gereklerine uygun kılınmak istenmiştir³⁴⁶. Aynı zamanda, Avusturya Hukukunda, 1998 yılında gerçekleştirilen değişiklikle, UNCITRAL Model Kanunu hükümleri Avusturya Medeni Usul Kanunu'nda yer alan tahkim düzenlemelerinde kabul edilmiştir³⁴⁷.

Ayrıca, Avusturya Hukukunda tahkime ilişkin kanuni düzenlemelerde, 2006 yılında Tahkim Hukuku Reform Kanunu³⁴⁸ (ÖSchiedsRÄG 2006) ile çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiştir³⁴⁹. Buna göre, Avusturya Medeni Usul

³⁴³ Bkz.: §§ 577-599 öZPO.

³⁴⁴ Fasching, **Lehrbuch**, 45. Kapitel, N. 2166, s. 981. Tahkimin Avusturya'da uzun bir geçmişi vardır. Tahkim Kanunu'nun geçmişi 1985 yılına dayanır ve modern kurumsal tahkim, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki günlerde başlamıştır (Pascale Gola; Claudia Götz Staehelin; Karin Graf (Edit. by): **Institutional Arbitration: Tasks and Power of Different Arbitration Institutions**, in European Law Publishers, Zurich-Basel-Geneva, Schulthess Juristische Medien AG, 2009, s. 275).

³⁴⁵ BGBl 1983/135.

³⁴⁶ Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 182.

³⁴⁷ Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 182.

³⁴⁸ Der Fassung des Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2006, BGBl. I Nr. 7/2006.

³⁴⁹ Christoph Liebscher; Paul Oberhammer; Walter H. Rechberger (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band I**, in *Springers Handbücher der Rechtswissenschaft*, Wien,

Kanunu'nda 2006 yılındaki değişiklik ile tahkime ilişkin hükümler öZPO §§ 577-618 maddeleri arasında düzenlenmiştir³⁵⁰³⁵¹.

Avusturya Hukukunda, tahkime ilişkin gerçekleştirilen bu değişikliği en son 2013 yılında söz konusu olan “*Tahkim Hukuku Reform Kanunu*” (öSchiedsRÄG 2013) ile yapılan yenilikler izlemiştir³⁵². Böylelikle, §§ 577-618 öZPO hükümleri, Avusturya Hukukunda, en son *Tahkim Hukuku Reform Kanunu* tarafından deęiştirilmiştir³⁵³.

Springer Verlag, 2012, s. 36. Liebscher, Christoph; Oberhammer, Paul; Rechberger, Walter H. (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band II**, Handbuch, Wien, Springer Verlag, 2016, s. 20. Avusturya Tahkim Hukuku Reform Kanunu değişikliği, “*Der Fassung des Schiedsrechts-Änderungsgesetz (öSchiedsRÄG 2006)*” – (ya da “*the Arbitration Law Reform Act.*”) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 182 vd.; Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., s. 279, dn. 1134; Paul Oberhammer; Christian Koller, “Schiedsrecht im Wettbewerb der Rechtsordnungen: Zum österreichischen Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2013”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 75-87), s. 79-84; Paul Oberhammer; Katharina Plavec: “Ein Jahrzhnt neues österreichisches Schiedsrecht im Spiegel der Rechtsprechung”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 21. Band 2016, (s. 89-117), s. 89. Bkz.: öZPO §§ 577-618.

350
351 Avusturya'daki Avusturya Ticaret Odasına bağlı Viyana Uluslararası Tahkim Merkezi [(*Vienna International Arbitral Centre*) (VIAC)] (Internationales Schiedsgerichtszentrum der Wirtschaftskammer Österreich), milletlerarası tahkim meseleleriyle ilgilenen en ünlü tahkim kurumdur (Venus Valentina Wong, “Austria”, in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 62-71), s. 67; Gola, Götz Staehelin, Graf, **a.g.e.**, s. 275). Avusturya'da yer alan, Viyana Uluslararası Tahkim Merkezi tarafından yürütülecek olan tahkim yargılamalarında uygulanacak olan Viyana Kuralları Avusturya'da kurumsal tahkime ilişkin önem arz eden düzenlemelerden bir diğeridir (Oberhammer, Koller, **ZZPInt 2012**, s. 76). Viyana Uluslararası Tahkim Merkezi [(*Vienna International Arbitral Centre*) (VIAC)] tarafından hazırlanan Viyana kuralları (*Wiener Regeln*) (WR) için bkz: https://www.viac.eu/images/documents/vienna_rules/Wiener_Regeln_2018_Brosch%C3%BCre_dt_Onlinefassung_Einzelseiten_20180109.pdf (çevrimiçi, 16.1.2019).

352 Avusturya Tahkim Hukuku Reform Kanunu değişikliği (öSchiedsRÄG 2013) hakkında bkz.: Oberhammer, Koller, **ZZPInt 2012**, s. 84-87.

353 Ayrıntılı bilgi için bkz.: Zeiler Gerold, **Schiedsverfahren, §§ 577-618 ZPO idF des SchiedsRÄG 2013**, 2., aktualisierte erweiterte Auflage, Austuria, NWV- Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2014, s. 1 vd.; Oberhammer, Koller, **ZZPInt 2012**, s. 84-87.

Avusturya Hukukunda, 1 Ağustos 1895 tarihli Avusturya Medeni Usul Kanunu’nda tahkime ilişkin eski düzenlemelerinde (özPO §§ 577-599), kanun koyucu tarafından birtakım değişikliklerin yapılmasından önce hakem kararlarına karşı iptal davasına müracaat edebilme imkânı getirilmekte ve buna ilişkin esaslar özPO §§ 595-598 hükümlerinde öngörülmekteydi³⁵⁴.

Günümüzde de Avusturya Medeni Usul Kanunu’nda hakem kararlarına karşı müracaat yolu olarak yalnızca, “*iptal davası*” açma imkânı mevcuttur³⁵⁵. Buna göre, hakem kararlarına karşı iptal davasına ilişkin esaslar yürürlükte olan Avusturya Medeni Usul Kanunu’nun § 611 hükmünde ifade edilmektedir³⁵⁶. Avusturya Medeni Usul Kanunu uyarınca, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar, tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararlarına karşı iptal davasına müracaat etmek dışında başka herhangi bir yola başvuramayacaklardır.

(4) Fransız Hukukunda

Fransız Hukukunda tahkime ilişkin temel kanuni düzenlemeler, “*Yeni Fransız Medeni Usul Kanunu’nda*” (*Nouveau Code de Procedure Civil*; NCPC) öngörülmektedir³⁵⁷. Fransız Hukukunda, tahkime ilişkin hükümler, kanun koyucu

³⁵⁴ Fasching, **Lehrbuch**, 45. Kapitel, N. 2222-2234, s. 999-1002; Hans W. Fasching, **Schiedsgerichts und Schiedsverfahren im österreichischen und internationalen Recht: Ein Handbuch**, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1973, s. 167-172; Walter H. Rechberger, Daphne-Ariane Simotta: **Grundriß des österreichischen Zivilprozeßrechts: Erkenntnisverfahren, inmanzsche Kurzlehrbuch-Reihe**; Band 18, 4., neubearbeitete Auflage, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1994, s. 512-513.

³⁵⁵ Christoph Liebscher, Paul Oberhammer, Walter H. Rechberger (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band I**, in *Springers Handbücher der Rechtswissenschaft*, Wien, Springer Verlag, 2012, s. 27.

³⁵⁶ Bkz.: § 611 özPO. Ayrıca bkz.: Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 1/63, s. 27.

³⁵⁷ Frank, **a.g.e.**, s. 98. Fransız Hukukunda tahkimin tarihçesine bakıldığında, tahkime ilişkin ilk kayıtların çok eski zamanlara gidilmeden, Kral I’inci François döneminde olduğu görülmektedir. Zira, 1560 yılında çıkartılan Moulis kararlarında tahkim usulüne rastlanmaktadır. Moulis kararlarında, tücaarların kendi aralarındaki alışverişlerde doğacak olan uyuşmazlıkların çözümünde cebri tahkim kurallarının getirildiği görülmektedir. Sonrasında ise, Mart 1673 tarihli Kanun’un 9 ve 14’ncü maddelerinde şirket ortakları

tarafından gerçekleştirilen Fransız Tahkim Hukuk Reformu'nun neticesinde, 14 Mayıs 1980 tarihli ve 12 Mayıs 1981 tarihli kararnamelerin³⁵⁸ Resmî Gazete'de yayımlanarak, yürürlüğe girmesi güzere Yeni Fransız Medeni Usul Kanunu'nun (*Nouveau Code de Procedure Civil*; NCPC) hükümleri haline getirilmiştir³⁵⁹.

Bununla birlikte, Fransız tahkim hukukunda gerçekleştirilen bu ilk reformu takiben, otuz yıllık uygulamanın neticesinde, Fransız Hukuk Yargılaması Kanunu'nda öngörülen tahkim hükümlerinin uygulanmasından alınan dersler, milletlerarası hukukta yaşanan gelişmeler ile tahkimin güncel sorunlarının da dikkate alınması üzerine yeniden güncellenmiş ve 13 Ocak 2011 tarihli kararname ile birlikte yeni bir tahkim reformu gerçekleştirilmiştir³⁶⁰.

Fransız Hukukunda, iç tahkim ile milletlerarası tahkim hükümleri, Yeni Fransız Medeni Usul Kanunu'nda bir arada düzenlemiştir³⁶¹. Zira, Yeni Fransız

arasında çıkan ihtilafların çözümünde tahkim yoluna müracaat edilebileceği düzenlenmiştir (M. Şekip Tarman: "Fransız Hukukunda Tahkim (Arbitrage)", **Adalet Dergisi**, 1981/3, (s. 370-383), s. 373-374).

³⁵⁸ Fransız tahkim hukukundaki bu reform 14 Mayıs 1980 tarihli ve 80-354 sayılı Kararname (Décret) ile 12 Mayıs 1981 tarihli ve 81-50 sayılı Kararname (Décret) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir ve uygulaması 30 yıl boyunca süregelmiştir (Ergun Özsunay, **21. Yüzyıl Tahkim Hukukunda Üç Önemli Reform (UNCITRAL Tahkim Kuralları, 2010; Fransız Tahkim Hukuku Reformu, 2011; MTO Tahkim Kuralları)**, İstanbul, Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, 2014, s. 71). Fransız hukukunda tahkime ilişkin olarak daha fazla açıklama için ayrıca bkz.: Otto Sandrock: "Die Erstreckung von Schiedsvereinbarungen auf Staaten (Französische und englische Gerichte Widersprechen sich: Lehren für das deutsche Schiedsverfahrensrecht)", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 1-2, 2012, (s. 9-20).

³⁵⁹ Jan-Michael Ahrens: **Die subjektive Reichweite internationaler Schiedsvereinbarungen und ihre Erstreckung in der Unternehmensgruppe**, in: Schriftenreihe der August Maria Berges Stiftung für Arbitrales Recht: Bd. 11 (Hrsg. Dr. Hubertus W. Labes), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001, s. 140.

³⁶⁰ Özsunay, **Üç Önemli Reform**, s. 71; Âlim Taşkın: "Fransız Milli ve Milletlerarası Tahkim Hukukunda Tahkim Reformuna Dair Kararname (Madde 1442-1462) İle Türk Tahkim Hukuku (HMK, MTK) Hükümlerinin Mukayesesi (Karşılaştırılması)", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı 13, Haziran 2019, (s. 461-499), s. 462.

³⁶¹ Fransa'da iç tahkim ve milletlerarası tahkimi düzenleyen kurallar kapsamında *Ad Hoc* tahkim dışında kurumsal tahkim kuralları da söz konusudur. Bu kapsamda, Fransa'da bulunan ve uluslararası iş dünyasına adli yargı sürecinin yanında alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tahkim hizmeti sunan ICC Tahkimi büyük önem arz etmektedir. Uluslararası ticari

Medeni Usul Kanunu'nda iç tahkime ilişkin hükümler, NCPC Art. 1442-1491'de; milletlerarası tahkime ilişkin hükümler ise, NCPC Art. 1492-1497'de öngörülmektedir³⁶². Ayrıca, Fransız Hukukunda milletlerarası hakem kararlarının tanınması ve tenfizine hakkındaki hükümlere, Yeni Fransız Medeni Usul Kanunu'nun Art. 1498-1507 maddeleri arasında yer verilmiştir³⁶³.

Fransız Hukukunda, hakem kararlarına karşı denetim yolları hakkında iç tahkim ile milletlerarası tahkim bakımından farklı düzenlemeler getirilmiştir. Bu kapsamda, iç tahkime ilişkin kurallar öngören Yeni Fransız Medeni Usul Kanunu'nun NCPC Art. 1442-1491 hükümlerinde, kanun koyucu, hakem kararlarına karşı denetim yolları olarak; “*iptal davasını*” (NCPC Art. 1482-1485), “*istinaf yolunu*” (NCPC Art. 1486-1490) ve “*yargılamanın yenilenmesi yolunu*” (NCPC Art. 1491) düzenlemiştir³⁶⁴.

Görüldüğü üzere, kanun koyucu, Fransız Hukukunda, iç tahkim bakımından, hakem kararlarına karşı hem istinaf ve yargılamanın yenilenmesi kanun yollarını hem de iptal davası açma imkânını bir arada öngörmüştür. Bununla birlikte, Fransız Hukukunda, iç tahkimde hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebilme imkânı mevcut değildir³⁶⁵.

uyuşmazlıkların çözümünde tahkimin etkili bir yöntem olarak gelişmesinde katkıları olan ICC tahkimi, taraflara birçok avantaj sağlamaktadır. ICC tahkimi hakkında bkz.: Erik Schäfer, Herman Verbist, Christophe Imhoos: **ICC Arbitration in Practice**, Kluwer **Arbitration**, 1. Edition, Alphen Aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International, International Chamber of Commerce; Wolters Kluwer Law & Business (Firm); Kluwer Law International (Firm), Stämpfli Publiesher Ltd. Berne, 2005, s. 13 vd.

³⁶² Bkz.: Fransız Hukukunda iç tahkime ilişkin olarak Art. 1442-1491 NCPC, milletlerarası tahkime ilişkin olarak Art. 1492-1497 NCPC.

³⁶³ Blessing, **a.g.e.**, s. 13.

³⁶⁴ Bkz.: İç tahkimde hakem kararlarına karşı müracaat yolları olarak “*iptal davası*” (NCPC Art. 1482-1485), “*istinaf yolu*” (NCPC Art. 1486-1490) ve “*yargılamanın yenilenmesi yolu*” (NCPC Art. 1491).

³⁶⁵ Art. 1481 Abs. I NCPC. Hakem kararlarına karşı temyiz yolunun açık olmamakla birlikte, istinaf mahkemesinin bu konuda verdiği kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebilecektir (M. Şekip Tarman: “Fransız Hukukunda Tahkim (Arbitrage)”, **Adalet Dergisi**, 1981/3, (s. 370-383), s. 380).

Yeni Fransız Medeni Kanunu'nun Art. 1501-1507 hükümlerinde, yabancı bir ülkede verilen hakem kararları ile milletlerarası hakem kararlarına ilişkin düzenlemeler getirilmektedir³⁶⁶. Fransız Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından, hakem mahkemelerinden verilen kararlara karşı yalnızca “*iptal davası*” açılabilir. Zira, Fransız Medeni Usul Kanunu Art. 1504 Abs. I hükmüne göre, Fransa’da verilen milletlerarası hakem kararlarının sadece iptali söz konusudur³⁶⁷.

Diğer taraftan, Fransız Medeni Usul Kanunu Art. 1504 Abs. I’de getirilen düzenleme uyarınca, yabancı ülkelere verilen hakem kararlarına karşı iptal yoluna müracaat edilemeyecektir. NCPC Art. 1501 uyarınca, yabancı ülkelere verilen hakem kararlarına karşı sadece bunların Fransa’da tanınmaları ve tenfiz kararları³⁶⁸ aleyhine istinaf yoluna başvurulabilecektir. Buna karşılık, yabancı hakem kararının iptali yoluna gidilemeyecektir³⁶⁹.

(5) İtalyan Hukukunda

İtalyan Hukukunda tahkime ilişkin temel kanuni düzenlemeler, “*İtalyan Medeni Usul Kanunu’nda*” (*Codice di Procedura Civile (CPC)*; *Italian Code of Civil Procedure (ICCP)*) öngörülmektedir³⁷⁰. İtalya’da kanun koyucu, tahkimi ayrı bir kanunda düzenlemek yerine; yargılamaya dair hükümlerin öngörüldüğü Medeni Usul Kanunu’nda ifade etmeyi uygun bulmuştur³⁷¹.

³⁶⁶ Bkz.: Art. 1501-1507 NCPC.

³⁶⁷ Bkz.: Art. 1504 NCPC.

³⁶⁸ Fransa’da ICSID hakem kararlarını tanınması ve tenfizi hakkında farklı bir usul bulunduğu hakkında ayrıca bkz.: Michael J. Hahn, “Die Anerkennung und Vollstreckung und ICSID-Schiedssprüche in Frankreich” **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 1991, (s. 459-461).

³⁶⁹ Bkz.: Art. 1501 NCPC.

³⁷⁰ Bkz.: *Codice di Procedura Civile (CPC)*; *Italian Code of Civil Procedure (ICCP)*.

³⁷¹ Michelangelo Cicogna; Andrew G. Paton: “Italy”, in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 301-318), s. 301.

İtalyan Hukukunda tahkime ilişkin düzenlemeler, ilk olarak, 1443 sayılı Kararname ile kabul edilen ve 28 Ekim 1940 tarihli İtalyan Medeni Usul Kanunu'nda³⁷² Art. 806-831 hükümleri arasında düzenlenmektedir³⁷³. Kanun koyucu, İtalyan Medeni Usul Kanun'unda zaman içinde pek çok değişiklik yapma yoluna gitmiştir. Bu değişikliklerden; İtalyan Medeni Usul Kanununda 28 sayılı Kanunla 9 Şubat 1983 tarihli Kanunla³⁷⁴ [Kanun No. 25/1983] ilk olarak “*tahkim disiplininde değişiklikler*”³⁷⁵ yapılmıştır³⁷⁶. 1994 yılında İtalyan Medeni Usul Kanunu'nda gerçekleştirilen reform İtalyan Hukukunda tahkim bakımından temel dönüş noktası olmuştur³⁷⁷. Zira, 25 sayılı ve 5 Ocak 1994 tarihli Kanun³⁷⁸ [Kanun No. 25/1994] ile tahkim ve milletlerarası tahkim düzenlemesi ile ilgili yeni hükümler getirilmiştir³⁷⁹. Yeni tahkim rejimi ile milli tahkim (iç tahkim) ile milletlerarası tahkim açık bir şekilde birbirinden ayrılmıştır³⁸⁰. Milletlerarası tahkim bakımından daha esnek düzenlemeler getirmiştir³⁸¹. İtalyan Hukukunda, Medeni Usul Kanunu'nun tahkimi düzenleyen hükümlerinde, 40 sayılı ve 2 Şubat

³⁷² İtalyan Medeni Usul Kanunu [*Codice di Procedura Civile (CPC)*; *Italian Code of Civil Procedure (ICCP)*] 21 Nisan 1942 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir.

³⁷³ Bkz.: Art. 806-831 CPC.

³⁷⁴ Bkz.: Legge 9 febbraio 1983, n. 28, (Modificazioni alla disciplina dell'arbitrato).

³⁷⁵ *Modificazioni alla disciplina dell'arbitrato*.

³⁷⁶ Bernini, **a.g.m.**, s. 543.

³⁷⁷ Luca G. Radicati di Brozolo, Giacomo Marchisio, Fabien Gélinas (Edit.): **Trade Usage and Implied Terms in the Age of Arbitration**, United States Of America, New York: Oxford University Press, 2016, § 4, s. 72.

³⁷⁸ Bkz.: Legge 5 Gennaio 1994, n. 25 (Nuove disposizioni in materia di arbitrato e disciplina dell'arbitrato internazionale).

³⁷⁹ *Nuove disposizioni in materia di arbitrato e disciplina dell'arbitrato internazionale*.

³⁸⁰ Radicati di Brozolo, Luca, Gélinas (Edit.), **a.g.e.**, § 4, s. 72.

³⁸¹ Radicati di Brozolo, Luca, Gélinas (Edit.), **a.g.e.**, § 4, s. 72. Özellikle ticari kullanımla bakımından 1994 reformuyla milletlerarası tahkim davalarındaki esaslara uygulanan kurallarla ilgili olarak, İtalyan Medeni Usul Kanununda [*Codice di Procedura Civile (CPC)*] Art. 834 (2) hükmünde, “*herhangi bir durumda, tahkim mahkemesi sözleşmenin şartlarını ve ilgili ticaret kullanımlarını dikkate alacaktır*” denilmektedir. 1994 reformuyla gerçekleştirilen değişikliğin neticesinde şekillenen CPC Art. 834 (2) hükmü, ICC Tahkim Kuralları (2012)’ndan (Örneğin; 21.2 hükmü ile) bazıları ile benzerdir (Radicati di Brozolo, Luca, Gélinas (Edit.), **a.g.e.**, § 4, s. 72).

2006 tarihli Kanun^{382,383} [Kanun No. 40/2006] ile gerçekleştirilen tahkim reformu ile de tahkime ilişkin İtalyan Medeni Usul Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır³⁸⁴.

İtalyan Tahkim Hukuku bakımından reform niteliği taşıyan ve özel önem arz eden gelişmelerden biri, İtalya'nın milletlerarası tahkime bakımından söz konusu olan iki ve çok taraflı sözleşmelere de taraf olmasıdır³⁸⁵. İtalya zaman içinde 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu'na taraf olmuştur³⁸⁶. Yine İtalya, milletlerarası tahkim bakımından önem arz eden diğer bir sözleşme olan, 1961 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayarak taraf olmuştur³⁸⁷. Böylece, 1958 tarihli New York Konvansiyonu ile 1961 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin tahkime ilişkin kuralları İtalyan tahkim hukuk sistemine dahil edilmiştir³⁸⁸.

İtalyan Hukukunda, tahkim yargılaması, İtalyan Medeni Usul Kanunu'nun Art. 806-840 hükmünde öngörülen kurallar çerçevesinde gerçekleşecektir³⁸⁹. Tahkime yargılamasına ilişkin olarak İtalyan Medeni Usul Kanunu'nun Art. 806-840 hükümlerinin yer aldığı, Dördüncü Kitabın Sekizinci Başlığı, kendi içinde toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Bu yedi bölümün ilk beş bölümü (Chapter 1-5) "iç tahkimi" (CPC Art. 806-831), altıncı bölüm (Chapter 6)

³⁸² Bkz.: *D.Lgs. 2, Febbraio 2006, n. 40, Modifiche al codice di procedura civile in materia di processo di cassazione in funzione nomofilattica e di arbitrato* (in attuazione della Legge 14 maggio 2005, n. 80).

³⁸³ İtalyan Medeni Usul Kanununda gerçekleşen bu değişiklik, 2 Mart 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

³⁸⁴ Cicogna, Paton, **Italy**, s. 301. İtalyan Medeni Usul Kanunu'nda 2006 yılında gerçekleştirilen değişikliklere dair ayrıntılı açıklamalar için bkz.: Radicati di Brozolo, Luca, Gélinas (Edit.), **a.g.e.**, § 4, s. 72-73.

³⁸⁵ Bernini, **a.g.m.**, s. 550.

³⁸⁶ Domenico Acocella, **Internationale Zuständigkeit sowie Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen in Zivilsachen im schweizerischen-italienischen Rechtsverkehr**, in St. Galler Studien zum internationalen Recht SGIR Band 1; (Herausgegeben von Prof. Dr. Ernst-Ulrich Petersmann und Prof. Dr. Ivo Schwander), Switzerland, Dike Verlag AG, 1989, s. 196.

³⁸⁷ Bernini, **a.g.m.**, s. 550.

³⁸⁸ Bernini, **a.g.m.**, s. 552-553.

³⁸⁹ Bkz.: Libro IV, Titolo VIII, Artt. 806-840 (Book IV, Section VIII of the Code of Civile Procedure).

“milletlerarası tahkimi” (CPC Art. 832-838), yedinci bölüm (Chapter 7) ise, “yabancı hakem kararlarını” (CPC Art. 839-840) düzenlemektedir³⁹⁰.

İç tahkime ilişkin kuralların öngörüldüğü İtalyan Medeni Usul Kanunu’nun Art. 806-831 hükümlerinde, tahkim yargılaması bakımından, “*arbitrato rituale*”³⁹¹ ve “*arbitrato irrituale*”³⁹² şeklinde ikili bir ayırım yapılmaktadır³⁹³.

İtalyan Medeni Usul Kanunu’nda hakem kararlarına karşı denetim yolları bakımından, iç tahkime ilişkin olarak CPC Art. 806-831’de, milletlerarası tahkim konusunda CPC Art. 832-838’de ve yabancı hakem kararlarının öngörüldüğü CPC Art. 839-840’de çeşitli esaslar getirilmiştir. Buna göre, İtalyan Hukukunda iç tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilen kararlar aleyhine taraflarca, “*iptal davası*”³⁹⁴ (*Setting Aside*) (CPC Art. 827-830), “*fesih*”³⁹⁵ (*Revocation*) (CPC Art. 831) ve “*üçüncü kişinin itirazı*”³⁹⁶ (*Third Party Opposition*) (CPC Art. 831) imkânları mevcuttur (CPC Art. 827). Bununla birlikte, İtalyan Medeni Usul Kanunu’nda (CPC) Art. 832-838 hükümleri arasında öngörülen milletlerarası tahkim yargılaması bakımından, hakem mahkemesince verilen kararlara karşı sadece iptal davası açma imkânı söz konusudur³⁹⁷ (CPC Art. 838). Zira, İtalyan Hukukuna göre, milletlerarası tahkim yargılamasında hakem mahkemesince verilen kararlara karşı taraflarca aksi öngörülmedikçe “*fesih*” veya

³⁹⁰ Bkz.: Art. 806-831 CPC; Art. 832-838 CPC; Art. 839-840 CPC.

³⁹¹ “*Arbitrato rituale*” kelimesi İngilizce olarak, “*procedural arbitration*” şeklinde ifade edilmektedir (Bkz.: Bernini, **a.g.m.**, s. 543). “*Arbitrato rituale*” hakkında ayrıntılı bkz.: Lalonde, **a.g.e.**, s. 141.

³⁹² “*Arbitrato irrituale*” kelimesi bakımından İngilizcede, “*free or contractual arbitration*” kullanılabilecektir (Bkz.: Bernini, **a.g.m.**, s. 543). İtalyan hukukunda, İtalyan Medeni Usul Kanunu’nun (*Codice di Procedura Civile (CPC)*; *Italian Code of Civil Procedure*) tarafından düzenlenen tahkim dışında, Arbitrato irrituale, adı verilen tahkim prosedürü içtihatlerde önem arz etmektedir (Acocella, **a.g.e.**, s. 195). “*Arbitrato irrituale*” hakkında bkz.: Lalonde, **a.g.e.**, s. 141.

³⁹³ Bernini, **a.g.m.**, s. 543; Lalonde, **a.g.e.**, s. 141.

³⁹⁴ Bkz.: Art. 827-830 CPC.

³⁹⁵ Bkz.: Art. 831 CPC.

³⁹⁶ Bkz.: Art. 831 CPC.

³⁹⁷ Bkz.: Art. Art. 838 CPC.

“üçüncü kişinin itirazı” yollarına müracaat edilemeyecek yalnızca “iptal davası” açılabilir³⁹⁸.

İtalyan Medeni Usul Kanunu’nda öngörülen düzenlemeler uyarınca, taraflar gerek iç tahkim gerekse de milletlerarası tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarına karşı öngörülen denetim yolları (*iptal davası, fesih ve üçüncü kişinin itirazı*) bakımından yalnızca, “İtalyan Temyiz Mahkemesine” müracaat edebileceklerdir³⁹⁹.

b. Anglo-Sakson Hukukunda

(1) İngiliz Hukukunda

İngiliz Hukukunda tahkim, geçmiş yüzyıllara dayanan, yerleşmiş bir geleneksel yargılama yöntemi olması sebebiyle önem arz etmektedir⁴⁰⁰. İngiliz Hukuk mevzuatında, tahkime ilişkin ilk kanun, “1698 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu” olup İngilizlerin tahkim konusunda uzun bir geçmişe sahip olduklarının temel göstergelerinden biridir⁴⁰¹.

³⁹⁸ İtalyan Medeni Usul Kanunu’nun milletlerarası tahkim yargılamasında hakem mahkemesince verilen kararlara karşı müracaat imkânının öngörüldüğü Art. 838 hükmünün İngilizce metninde ve bunun Türkçesinde bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

Article 838 “*Unless the parties have agreed otherwise, the provisions of Article 829, paragraph 2, Article 830, paragraph 2 and Article 831 shall not apply to international arbitration*”.

Madde 838 “*Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, m. 829/II, m. 830 ve m. 831 hükmü milletlerarası tahkime uygulanmaz*”.

³⁹⁹ Cicogna, Paton, **Italy**, s. 303.

⁴⁰⁰ İngiliz Hukukunda tahkimin tarihçesi hakkında bkz.: Martin Borowsky, **Das Schiedsgutachten im Common Law: Ein rechtsvergleichender Beitrag zum Begriff der Schiedsgerichtsbarkeit**, in *Arbeiten zur Rechtsvergleichung/Schriftenreihe der Gesellschaft für Rechtsvergleichung*; Band 198, 1. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2001, s. 17 vd.

⁴⁰¹ İngiliz Hukukunda tahkime ilişkin olarak 17 yy.’a dayanan örnekler olduğu hakkında bkz.: Borowsky, **a.g.e.**, s. 17.

Tahkim yargılamasına dair ilk kanun olan 1698 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu Kanunu'nu sırasıyla; “*Common Law Procedure Act. 1854*”, “*Arbitration Act. 1889*”, “*Arbitration Act. 1950*”, “*Arbitration Act. 1975*”, “*Arbitration Act. 1979*” ve son olarak da, “*Arbitration Act. 1996*” kanunları izlemiştir⁴⁰². İngiliz Hukukunda, kanun koyucu, tahkime dair prensipleri yargılamaya ilişkin genel düzenlemelerin öngörüldüğü Medeni Usul Kanunu'nda ifade etmeyi tercih etmemiş; bu konuda ayrı ve özel bir Tahkim Kanunu çıkartmayı uygun bulmuştur.

İngiliz Hukukunda, 1979 tarihli Arbitration Act. (1997 Tarihli Tahkim Kanunu) düzenlemesi kabul edilerek⁴⁰³, kanun koyucu tarafından 1958 tarihli New York Konvansiyonu'nda öngörülen prensipler İngiliz Hukuk mevzuatına dahil edilmiştir⁴⁰⁴. Daha sonra ise, 17 Haziran 1996 tarihinde The Arbitration Act 1996⁴⁰⁵ (1996 tarihli Tahkim Kanunu) olarak ifade edilen İngiliz Tahkim Kanunu kabul edilerek 31 Ocak 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴⁰⁶. İngiliz tahkim hukukunda,

⁴⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Born, **a.g.e.**, §1.01, s. 38-39; Borowsky, **a.g.e.**, s. 19-20.

⁴⁰³ 1979 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu hakkında bkz.: S. Peter Smedresman: The Arbitration Act, 1979, **Journal of Maritime Law and Commerce** 11 **J. Mar. L. & Com.** 153 (1979-1980), Issue 2 January 1980, (s. 319-331), s. 319 vd.; W. William Park; Jan Paulsson: “The Binding Force of International Arbitral Awards”, **Virginia Journal of International Law (Va J Int'l L)**, Vol. 23, No. 2, Winter 1983, (s. 253-286), s. 272 vd.

⁴⁰⁴ Hill, **a.g.m.**, s. 274. Diğer bir deyişle, İngiltere 23 Aralık 1975 tarihinde yürürlüğe giren New York Konvansiyonunu imzalayarak hukukuna dahil etmiştir (Adrian Jonas; Gordon McAllister; Edward Norman; John Laird, “England & Walles” in Arbitration, **Law Business Research** 2017, s. 125-136. Ayrıca bkz.: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=1ea14eb7-32bd-4287-89b2-dda5c172bf24> (Çevrimiçi: Erişim Tarihi: 03.06.2020). Ayrıca bkz.: Erdoğan Yeşin, “İngiliz Hukukunda Milletlerarası Tahkim (Milletlerarası Tahkim Konusunda Türk Hukuku Açısından Sorunlar ve Öneriler, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi? Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Sempozyumu, 11.04.1997), s. 107.

⁴⁰⁵ 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu hakkında bkz.: Samuels, **a.g.m.**, s. 58 vd.; Hill, **a.g.m.** s. 274 vd.; Thomas Carbonneau, “A Comment on the 1996 United Kingdom Arbitration Act.”, **Tulane Maritime Law Journal**, Winter 1997, Vol. 12, Issue 1, (s. 131-154), s. 131 vd.; Jhangiani, Vinovrski, **a.g.m.**, s. 15 vd. 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu için bkz.: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents> (Çevrimiçi, 17.1.2019).

⁴⁰⁶ Hill, **a.g.m.**, s. 275. Ayrıca bkz.: A. Samuels: “How to Do It Properly: The Abitration Act 1996”, **Status Law Review** (1997), Volume 18 Number 1, (s. 58-64); Hans-Claudius Scheef: **Der einstweilige Rechtsschutz und die Stellung der Schiedsrichter bei dem Abschluß von Schiedsvergleichen nach dem deutschen und englischen Schiedsverfahrensrecht: eine rechtsvergleichende Untersuchung**; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 3, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang

kanun koyucu tarafından 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte, "1979 tarihli *Arbitration Act*." (1997 tarihli Tahkim Kanunu) hükümleri İngiliz Hukuk sisteminden kaldırılmıştır.

1996 tarihli Tahkim Kanunu, İngiliz Hukukunun dikkate değer bir mevzuat parçasıdır⁴⁰⁷. Zira, 1996 tarihli Tahkim Kanunu ile kanun koyucu tarafından yürürlükte kaldırılan 1979 tarihli Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenlemelere nazaran oldukça önemli değişiklikler yapılmıştır⁴⁰⁸. Bu kapsamda, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ile getirilen önemli yeniliklerden biri, söz konusu kanunda milletlerarası tahkim ile milli tahkimin ayrımının yapılmayarak birlikte düzenlenmiş olmasıdır⁴⁰⁹. Diğer bir deyişle, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ile milli ve milletlerarası tahkime ilişkin kuralların aynı kanunda yer alması söz konusu olmuştur⁴¹⁰.

1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ile getirilen bir diğer önemli yenilik ise, UNCITRAL Model Kanunu düzenlemelerinin de bu kanun ile İngiliz Hukuk sisteminde benimsenerek kabul edilmiş olmasıdır⁴¹¹. Kanun koyucu, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ile 1979 tarihli Tahkim Kanunu'ndan farklılaşarak getirdiği esaslı yeniliklerin yanı sıra, UNCITRAL Model Kanunu'nda öngörülen pek çok ilkeyi de iç hukuk sisteminde benimsemekte ve böylelikle UNCITRAL Model Kanunu'nda öngörülen düzenlemelere önemli ölçüde yaklaşmaktadır⁴¹². Bununla birlikte, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu'nun İngiliz Tahkim geleneğinin izlerini taşıdığı ve UNCITRAL Model Kanunundan ayrıldığı yönler de yok

Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2000, s. 27; Kerem Ertan: **Deniz Hukukunda Londra'da Tahkim**, 1. Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. İstanbul, 2011, s. 24.

⁴⁰⁷ Carbonneau, **a.g.m.**, s. 131.

⁴⁰⁸ Carbonneau, **a.g.m.**, s. 131.

⁴⁰⁹ Scheef, **a.g.e.**, s. 27.

⁴¹⁰ Scheef, **a.g.e.**, s. 27.

⁴¹¹ Michael Kerr: "The English Arbitration Act. 1996 and the Model Law", in **Law of International Business and Dispute Settlement in the 21st Century, Recht der Internationalen Wirtschaft und Streiterledigung im 21. Jahrhundert**, (Herausgegeben von: Robert Briner; Yves Fortine; Klaus Peterberger; Jens Bredow), Carl Heymanns Verlag KG, Köln; Berlin; Bonn; München, (s. 377-389), s. 386.

⁴¹² Kerr, **a.g.e.**, s. 386.

değildir⁴¹³. İngiliz Hukukunda, 1996 tarihli Tahkim Kanunu'nda, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar hakkında tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararına karşı denetim yolları bakımından farklı bir düzenleme kabul edilmiştir⁴¹⁴. Buna göre, 1996 tarihli Tahkim Kanunu'nda hakem kararlarına karşı müracaat imkânı olarak UNCITRAL Model Kanunu m. 34'te öngörülen “*iptal davası*” açma prosedürü kabul edilmemiş; bunun yerine, “*itiraz*” ve “*temyiz*” yollarına başvuru imkânı getirilmiştir⁴¹⁵. İngiliz Hukukunda hakem kararlarına karşı müracaat imkânı olarak kabul edilen “*itiraz yolu*” 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu'nun Art. 67-68 hükümlerinde düzenlenmekte iken⁴¹⁶; “*temyiz yolu*” kanun koyucu tarafından İngiliz Tahkim Kanunu'nun Art. 69 hükmünde ifade edilmiştir⁴¹⁷.

(2) Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda

Amerika Birleşik Devletleri, tahkim dostu ülkelerden birisidir⁴¹⁸. Amerika Birleşik Devletleri'nde tahkime ilişkin olarak federal devletler ile federe devletler bakımından ayrı ayrı kanuni düzenlemeler getirilmektedir. Buna göre, Amerika

⁴¹³ Kerrr, **a.g.e.**, s. 387-388.

⁴¹⁴ Neil Andrews, “London Arbitration and Streamlined Courts Post- “Brexite”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 21. Band 2016, (s. 3-30), s. 21.

⁴¹⁵ Gottwald, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 99.

⁴¹⁶ 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 67 hakkında bkz.: Klaus Vorpeil: “Neuere Entwicklungen im englischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10, 59. Jahrgang 2013, (s. 657-677), s. 673; Klaus Vorpeil: “Neuere Entwicklungen im englischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 4, 2012, (s. 186-205), s. 187.

⁴¹⁷ Andrews, **ZZPInt 2016**, s. 21; Hilary Q. C.: Heilbron **Dispute Resolution Guides A Practical Guide to International Arbitration in London**, London, Informa Law from Routledge, 2008, s. 116.

⁴¹⁸ Federal Temyiz Mahkemesi 2. Daire (New York), Threlkeld & Co. Inc. v. Metal Corporation Ltd. tahkim dostu bir mahkeme olarak itibarını bir kez daha kanıtlamıştır. Mahkemenin, bir yatırımcı ile Birleşik Krallık opsiyon satıcısı arasındaki tahkim anlaşmasını Londra Metal Borsası Kuralları çerçevesinde etkili olarak ele almak ve tarafları tahkime yönlendirmek konusunda hiçbir tereddütü bulunmamaktaydı. Örnek dava için bkz.: Threlkeld & Co. Inc. v. Metal Corporation Ltd. (Werner F. Ebke, “Neuere Entwicklungen im US-amerikanischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 1991, (s. 772-779), s. 777).

Birleşik Devletleri’nde, federal devlet düzeyinde tahkime ilişkin düzenlemeler; Federal Tahkim Kanunu “*United States Arbitration Act.*” (USAA)⁴¹⁹ hükümlerinde öngörülmektedir⁴²⁰. Amerika Birleşik Devletleri’nde tahkime ilişkin önemli olan bir diğer düzenleme ise, Federal Medeni Usul Kanunu (*Federal Rules of Civil Procedure* - FRCP) olarak karşımıza çıkmaktadır⁴²¹. Tahkime ilişkin olarak federal devlet düzeyinde hükümler öngören United States Arbitration Act. hükümlerinde “*milli tahkim*” ve “*milletlerarası tahkim*” ayrımı yapılmamaktadır⁴²².

Amerikan Hukukunda tahkime ilişkin düzenlemeler, sadece federal devletle sınırlı değildir. Amerikan Hukukunda federe devletler bakımından da, tahkime ilişkin çeşitli esasların öngörüldüğü kanuni düzenlemeler mevcuttur. Bu doğrultuda, Amerikan hukuk sisteminde her bir eyaletin kendi ayrı tahkim kanunları söz konusudur. Tahkime ilişkin düzenlemeler, her bir eyalet bakımından bu kanunlarda yer almaktadır.

Amerikan Birleşik Devletleri’nde, tahkime ilişkin kanuni düzenlemeler konusunda yaşanan önemli gelişmelerden biri, “*The Revised Uniform Arbitration*

⁴¹⁹ “*United States Arbitration Act.*” (USAA) yerine aynı zamanda “*Federal Arbitration Act.*” (FAA) Tabiri de kullanılmaktadır. Bkz.: Werner F. Ebke: “Neuere Entwicklung im US-amerikanischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 1993, (s. 508-516), s. 512.

⁴²⁰ James Carter; Claudio Salas, “United States”, in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 562-583), s. 563; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 131; Vetter Eberhard: “Schiedsgerichtsbarkeit der American Arbitration Association, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 3, 1993, (s. 191-198), s. 192

⁴²¹ Amerikan Hukuk sisteminde Federal Medeni Usul Kanunu olarak öngörülen Federal Rules of Civil Procedure’de (FRCP) öngörülen çeşitli düzenlemeler, Amerikan tahkim hukukunda Federal Tahkim Kanunu olarak öngörülen United States Arbitration Act.’te [USAA; Federal Arbitration Act (FAA)], herhangi bir düzenleme olmaması ihtimalinde, uygulama kabiliyeti bulacaktır.

⁴²² Amerikan Birleşik Devletleri Hukukunda yabancı hakem kararlarının tanınması hakkında bkz.: Peter Schlosser: “Verfahrensintegrität und Anerkennung von Schiedssprüchen im deutsch-amerikanischen Verhältnis”, **Neu Juistische Wochenschrift (NJW)**, 1. Halbbandes des 31. Jahrganges 1978, Heft 10, (s. 455-459), s. 455.

Act.”ın (RUAA) kabul edilmesidir⁴²³. The Revised Uniform Arbitration Act. temelde, 1955 yılında “*Yeknesak Eyalet Kanunları Hakkında Komisyon Üyelerinin Ulusal Konferansı*”⁴²⁴ tarafından kabul edilen “*The Uniform Arbitration Act.*”ın revize edilmesi sürecinin neticesinde meydana gelmiştir⁴²⁵. “*The Uniform Arbitration Act.*”, 1955 yılında “*Yeknesak Eyalet Kanunları Hakkında Komisyon Üyelerinin Ulusal Konferansı*”nda otuz beş eyalet tarafından aynen; on dört eyalet tarafından ise benzer şekli ile kabul edilmişti⁴²⁶. Zaman içinde, The Uniform Arbitration Act. hükümlerinin “*Yeknesak Eyalet Kanunları Hakkında Komisyon Üyeleri*” tarafından revize edilmesi gündeme gelmiştir⁴²⁷. Bunu üzerine, söz konusu konferansa katılan komisyon üyeleri tarafından 3 Ağustos 2000 tarihinde “*The Revised Uniform Arbitration Act.*” resmen kabul edilmiştir⁴²⁸. Böylelikle, tahkime dair çeşitli konularda önemli gelişmeler kaydedilmiştir⁴²⁹. Bu doğrultuda, The Revised Uniform Arbitration Act. ile hakem kararlarına karşı müracaat yolları bakımından da çeşitli değişikliklerin yapılması önerilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, hakem kararlarına karşı müracaat yolları kapsamında, Federal Tahkim Kanunu olarak öngörülen United States Uniform

⁴²³ Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 131. The Revised Uniform Arbitration Act.’ın kabul edilmesiyle birlikte, aynı zamanda Federal Tahkim Kanunu olan United States Arbitration Act.’te [USAA; Federal Arbitration Act (FAA)] birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur.

⁴²⁴ *National Conference of Commissioners on Uniform State Laws* (NCCUSL)

⁴²⁵ Shelby R. Grubbs, **Internationale Civil Procedure**, The Hague; London; New York, Kluwer Law International, 2003, s. 800; Stephan Lüke: **Punitive Damage in der Schiedsgerichtsbarkeit: Erlaß und Wirkungen von Punitive Damages-Schiedssprüchen nach US-amerikanischem, schweizerischem und deutschem Recht**, in *Studien zum ausländischen und internationalen Recht*; Herausgegeben von Max-Planck-Institut ausländisches und internationales Privatrecht; Band 105, Tübingen, Mohr Siebeck, 2003, s. 42; Julia Tief: **Discovery und Informationspflichten der Parteien in der Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit: Ein deutsch-amerikanischer Vergleich**, in *Schriftenreihe der August Maria Berges Stiftung für Arbitrales Recht*; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 6, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien; Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2000, s. 58.

⁴²⁶ Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 131-132; Frank, **a.g.e.**, s. 197. The Uniform Arbitration Act. Federal Takim Kanunu olan United States Arbitration Act.’te yer alan tahkime ilişkin hükümleri yakından takip etmekteydi.

⁴²⁷ Heinsz, **a.g.e.**, s. 15.

⁴²⁸ Heinsz, **a.g.e.**, s. 15.

⁴²⁹ Heinsz, **a.g.e.**, s. 15.

Arbitration Act. ile federe devletlerin tahkime dair kendi eyalet kanunlarında çeşitli düzenlemeler getirilmektedir⁴³⁰. Bu doğrultuda, Federal devlet bakımından Federal Arbitration Act.’te hakem kararlarına karşı müracaat yolu olarak “*iptal davası*” açma imkânı söz konusudur⁴³¹.

C. Türk Hukukunda Hakem Kararlarına Karşı Denetim Yolları

1. Genel Olarak

Hakem yargılamasının taraflarından biri veya her ikisi hakem kararından memnun olmazsa hakem kararına karşı denetim yollarına müracaat edebilecektir⁴³². Bu kapsamda, hakem kararlarının denetimlerinin sağlanabilmesi amacıyla milli veya milletlerarası tahkim kanunlarında, hakem kararlarına karşı çeşitli müracaat yolları düzenlenmektedir.

Tahkim kanunlarında hakem kararlarının denetiminin sağlanabilmesi amacıyla getirilen sistemler çeşitlilik arz etmektedir⁴³³. Buna göre, hakem kararlarının denetimini temin için öngörülen sistemlerden biri, “*kanun yollarına*” müracaat edebilme imkânıdır⁴³⁴. Türk Hukukunda, yürürlükten kaldırılan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda iç tahkim (HUMK m. 516-536) bakımından hakem kararlarına karşı başvuru yolu olarak “*kanun yollarına*” müracaat edebilme imkânı tercih edilmekteydi⁴³⁵. Hukuk Usulü Muhakemeleri

⁴³⁰ Grubbs, **a.g.e.**, s. 801.

⁴³¹ Grubbs, **a.g.e.**, s. 801. Bununla birlikte, devlet mahkemeleri hakemlerin gerçekleştirdikleri hatalı işlemler ve çok sınırlı durumlar haricinde hakem kararının iptalini sağlayamayacaktır (Grubbs, **a.g.e.**, s. 801).

⁴³² Kemal Dayınlarlı: **HUMK’da Düzenlenen İç Tahkim (Açıklamalı ve İhtihatlı)**, Ankara, 1997, s. 86.

⁴³³ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 191.

⁴³⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126.

⁴³⁵ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Kemal Dayınlarlı: **HUMK’da Düzenlenen İhtiyari İç Tahkim (m. 516-536)**, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş ve Yargıtay Kararları ile Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Ankara, Sözkese Matbaası, 2004, s. 93; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 802 vd.; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 1129 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6093; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 60; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 7, s.

Kanunu'muzun 8. Babında düzenlenen “*Tahkim*” başlığı altına yer alan 533 vd. maddelerinde hakem kararlarına karşı kanun yolları ifade edilmekteydi⁴³⁶. Türk Hukukunda iç tahkim bakımından, hakem kararlarına karşı HUMK m. 533'te düzenlenen “*temyiz*” ve m. 534'te düzenlenen olağanüstü kanun yolu olan “*yargılamanın yenilenmesine*” müracaat edilebilmekteydi⁴³⁷.

Türk kanun koyucu, gerçekleştirilen değişikliklerle, hakem kararlarına karşı müracaat yolları hakkında mevcut olan sistemlerin arasından “*iptal davası*” yolunu tercih etmiştir⁴³⁸. Gerek 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te hükmünde gerekse de 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439'da hakem kararlarına karşı yegâne başvuru yolunun “*iptal davası*” olduğu açıkça ifade edilmektedir⁴³⁹.

113 vd.; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 970 vd.; Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 121, dn. 393; Karşlı, **a.g.e.**, s. 845; Yavuz Alangoya; M. Kâmil Yıldırım; Nevhis Deren-Yıldırım: **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 7. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2009, § 43, s. 625 vd.

⁴³⁶ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 80; Rabi Koral: “Türk Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları Sistemimiz ve Gelişmesi” in: **Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65'inci Yaş Armağanı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, (s. 567-580), s. 570. Bununla birlikte, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 533vd. hükümlerinde yer alan kanun yollarına ilişkin düzenlemelerin kenar başlığında, “*Hakem kararlarına karşı kanun yolları*” şeklinde bir ifadeye yer verilmemekteydi (Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 80, dn. 136).

⁴³⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 79; Postacioğlu, **a.g.e.**, s. 802; Olgaç, **a.g.m.**, s. 182; Üstündağ, **Usul**, s. 970; Eyüp Sabri Erman: “Hakem İntihabını Hâkime veya Mahkemeye Bırakan Tahkim Klozu Geçerli Midir?”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 5-6, 1976, (s. 343-349), s. 346; Turgut Kalpsüz: “Türk Hukukunda Hakem Kararlarının Temyizi Sebepleri”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Haziran 1997, Cilt: XIX, Sayı: 1, (s. 1-41), s. 28.

⁴³⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 792; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 107-139.

⁴³⁹ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 37. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/I c. 1'de, “*Hakem kararına karşı yalnızca iptal davası açılabilir...*” hükmü yer almaktadır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 1, c. 1'de, “*Hakem kararlarına karşı yalnızca iptal davası açılabilir...*” denilmektedir. Mehaz, UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 1 hükmünde de “*Hakem kararına karşı mahkemeye müracaat, ancak bu maddenin 2 ve 3 üncü fıkralarına uygun olarak kararın iptali için yapılacak bir başvuru suretiyle yapılabilir.*” denilmek suretiyle yegane başvuru yolunun iptal davası olduğu ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Peter Binder: **International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions**, 3th Edition, Sweet & Maxwell, 2010, s. 270 vd.

Görüldüğü üzere, Türk Hukukunda da 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen temyiz kanun yoluna başvurulabilme imkânı kaldırılarak onun yerine hakem kararlarına karşı iptal davası açabilme olanağı getirilmiştir⁴⁴⁰. Yargıtay'ımız da içtihatlarında, Türk Hukukunda hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna başvurma imkânının mevcut olmadığını açıkça ortaya koymaktadır⁴⁴¹.

Kanun koyucunun, hakem kararlarına karşı sadece iptal davası açılabileceğini öngörmesinin temel sebebi, hakem kararlarının devlet mahkemelerince denetlenebilme olanağını mümkün mertebe sınırlandırmak istemesidir⁴⁴². Böylelikle, taraf iradesinin egemen olduğu tahkim yargılamasında⁴⁴³, yalnızca Kanunda öngörülen iptal sebepleri çerçevesinde hakem kararlarının sınırlı bir şekilde denetime tâbi tutulması sağlanmış olacaktır⁴⁴⁴.

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığın tahkimde çözümlendiği durumlarda, hakem kararlarının denetlenmesi, iptal davasının açılmasından başka yabancı

⁴⁴⁰ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 11; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 792; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 107-139.

⁴⁴¹ Yarg. 11. HD, 24.02.2006, E. 3953, K. 1858: “[...] 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre verilen hakem kararlarına karşı başvurulabilecek kanun yolu Yasa'nın 15. maddesinde düzenlenmiş olup, hakem kararlarına karşı yalnızca asliye hukuk mahkemesinde iptal davası açılabileceği öngörülmüştür. Mahkeme kararları açısından söz konusu olan temyiz, karar düzeltme kavramlarına Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer verilmemiştir. Davacı ve davalı vekillerinin temyiz istemi, hakem kararının taraflara tebliği amacıyla hakem heyeti tarafından mahkemeye ibraz edilen hakem kararına karşı olup, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15 ve HUMK'un 432/4 maddesi gereğince taraf vekillerinin temyiz istemlerinin reddine karar vermek gerekmiştir [...]” (Terazi HD, 2007/3, s. 190-192).

⁴⁴² Gizem Ersen Perçin: “MTK Tahkiminde İptal Davalarına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan**, 40(2), 2020, (s. 1053-1087), s. 1058.

⁴⁴³ Tahkimde tarafların iradelerinin ön planda olduğu hakkında bkz.: Fritz Nicklisch: “Privatautonomie und Schiedsgerichtsbarkeit bei internationalen Bauverträgen” **Recht der Wirtschaft (RIW)**, Heft 2, 37. Jahrgang 1991, (s. 89-91), s. 90.

⁴⁴⁴ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1058.

hakem kararları için tenfiz aşamasında da gündeme gelebilecektir⁴⁴⁵. Hakem kararlarına karşı başvuru imkânı iptal davası açılabilmesi yoluyla sağlanabileceği gibi, verildikleri ülke dışında tenfiz edildikleri esnada sınırlı sebeplerle denetlenmek suretiyle de gerçekleştirilebilecektir⁴⁴⁶. Belirtmek gerekir ki, hakem kararlarının tenfiz aşamasında da denetimlerinin sağlanacak olması, iptal davasının önemini azaltmayacaktır.

Milletlerarası tahkimde, tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarının denetiminin sağlanabilmesi için iptal davasının açılmasına ve aynı zamanda da sınırlı sebeplerle tenfiz aşamasında karara karşı çıkılmasına imkân tanımak suretiyle ikili bir denetim mekanizmasına olanak sağlamaktadır⁴⁴⁷. Böylelikle, uyuşmazlığın tahkimde çözümlendiği durumlarda taraflar, New York Konvansiyonu’nun V’nci maddesi uyarınca yabancı hakem kararının, icrasına karşı çıkabileceklerdir⁴⁴⁸.

2. Milletlerarası Tahkimde Hakem Kararlarının Denetim Yolları

Türk Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esasları düzenlemek üzere, 21.06.2001 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu yürürlüğe girmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’inci maddesinde, “*İptal Davası ve Hakem Kararlarının İcra Edilebilir Hale Gelmesi*” kenar başlığı altında, hakem kararlarına karşı gidilebilecek olan başvuru yolu ifade edilmiştir⁴⁴⁹. Milletlerarası

⁴⁴⁵ Ziya Akıncı: “Milletlerarası Tahkim ve İptal Davası”, ICC Türkiye XI. Milletlerarası Tahkim Semineri, 14 Nisan 2014, Ankara, (s. 25-35), s. 26; Haimo Schack: **Internationales Zivilverfahrensrecht: mit internationale Insolvenz- und Schiedsverfahrensrecht, Juristische Kurz-Lehrbücher**, 6., neubearbeitete und erweiterte Auflage, münchen, C. H. Beck, 2014, N. 1255, s. 459.

⁴⁴⁶ Akıncı, **İptal Davası**, s. 26; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 251, s. 121.

⁴⁴⁷ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 252, s. 121-122.

⁴⁴⁸ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 252, s. 122.

⁴⁴⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 124; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 251, s. 121; Akıncı, **İptal Davası**, s. 26; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 84-85. Milletlerarası Tahkim Kanunu ile kabul edilen en önemli değişik hakem kararlarına karşı başvurulacak müracaat yolu ile ilgilidir (Ebru Şensöz: Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda Hakem Kararlarına Karşı Başvurulacak Kanun Yolları “Hakem Kararının

Tahkim Kanunu'nun 15'inci maddesi ile hakem kararlarına karşı gidilebilecek olan yegâne denetim yolunun “*iptal davası*” olduğu belirtilmiştir⁴⁵⁰. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15'inci maddesinin A fıkrasının 1'nci maddesinde, iptal davası kanun koyucu tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Hakem kararlarına karşı yalnızca iptal davası açılabilir.
(Değişik ikinci cümle: 28/2/2018-7101/53 md.) İptal davası
3 üncü madde uyarınca yetkili asliye hukuk mahkemesinin
bulunduğu yer yönünden yetkili bölge adliye mahkemesinde
açılır, öncelikle ve ivedilikle görülür.”*

Türk Hukukunda, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer alan 15'nci madde düzenlemesi ile ilk defa hakem kararlarına karşı denetim yolu olarak iptal davasının açılacağı ifade edilmiştir⁴⁵¹. Böylelikle, milletlerarası hakem kararlarına karşı temyiz yolu kapatılarak sadece iptal davasına başvurulabileceği öngörülmüştür⁴⁵².

İptali”, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 60).

⁴⁵⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 124; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 251, s. 121; Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 37; Akıncı, **İptal Davası**, s. 26; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 84-85; Çelik C., **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 377; Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 316; B. Bahadır Erdem; Faruk Kerem Giray: “Grounds for Annulment of Arbitration Awards in the Turkish International Arbitration Act – A Look at the Judgements of the Turkish Court of Appeal”, **UNIDROIT (ed.), Eppur si muove: The Age of Uniform Law, Essays in honour of Michael Joachim Bonell to celebrate his 70th birthday**, Volume I, First Edition, Rome, 2016, (s. 835-846), s. 838; Ali Bozer: “Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanununda ve Milletlerarası Tahkim Kanununda Hakem Kararlarına İlişkin Bozma Sebepleri Hakkında Düşünceler”, in: **Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, (s. 241- 245), s. 245; Stephan Wilske: “Legal Challenges to Delayed Arbitral Awards”, **Contemporary Asia Arbitration Journal**, Vol. 6, No. 2, November 2013, (s. 153-186), s. 159; Erol Türel: “Tahkim Yargılaması”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 78, Sayı: 2, Yıl: 2004, (s. 561-601), s. 590; Kaplan, **Uluslararası Tahkim**, s. 616; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1057.

⁴⁵¹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 640; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 253, s. 122.

⁴⁵² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 85; Özlem Canbeldek Akın: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakem Kararlarının İptalinde İrade Serbestisinin Sınırları”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, 2020, 78(3), (s. 1323-1349), s. 1326; Bilgin Tiryakioğlu: “Milletlerarası Tahkim Kanununa Göre Hakem Kararlarının İptali”, in: Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, A. Kübra Altıparmak ve Cansu Kaya (eds.),

Hakem kararlarının iptalinde, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda sayılan sınırlı sayıdaki iptal sebebine dayanılarak hakem kararının iptal edilebileceği hükme bağlanmıştır⁴⁵³. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünde, genel itibariyle, şekli anlamda bir incelemeye işaret eden iptal sebeplerine yer verilmiştir⁴⁵⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunda öngörülen iptal sebeplerinin (TMK m. 15/A/1) taraflarca arttırılması mümkün değildir⁴⁵⁵.

3. İç Tahkimde Hakem Kararlarının Denetim Yolları

a. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Öngörülen Düzenleme

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda tahkime ilişkin hükümler m. 516 ilâ 536 arasında düzenlenmekteydi⁴⁵⁶. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 533'ncü maddesinde, hakem kararlarına karşı “*temyiz*” kanun yoluna müracaat edilebileceği öngörülmekteydi⁴⁵⁷. Hakem kararlarına karşı

Milletlerarası Hukukta Güncel Konular Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Eskişehir 21-22 Nisan 2016, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, (s. 301-317), s. 302.

⁴⁵³ Bozer, **a.g.m.**, s. 245; Sargın, **a.g.m.**, s. 55.

⁴⁵⁴ Sargın, **a.g.m.**, s. 54.

⁴⁵⁵ Sargın, **a.g.m.**, s. 55-56.

⁴⁵⁶ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 6; Rabi Koral: “Milletlerarası Hakemlik Alanında Türk, Fransız ve İsviçre Reformları ve MÖHUK'un 38. Maddesinin (A) Bendi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1985, C. 51, S. 1-4, (s. 239-260), s. 239; Erman, **a.g.m.**, s. 346; Kaplan, **Uluslararası Tahkim**, s. 608.

⁴⁵⁷ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Selçuk Öztekin: “Ulusal Tahkimde Uygulanacak Yargılama Usulü” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler, (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 339-358), s. 352; Dayınlarlı, **İhtiyari İç Tahkim**, s. 93; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 802 vd.; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 1129 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6093; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 60; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 7, s. 113 vd.; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 970 vd.; Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 121, dn. 393; Karşı, **a.g.e.**, s. 845; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 625 vd.; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1817 vd.; Konuralp, **a.g.t.**, s. 210; Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44; Sebük, **a.g.m.**, s. 64; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 792; Akıncı, **Devlet Yargısınca Denetlenme**, s. 122; Bıçkın, **a.g.e.**, s. 389; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s.

temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceği şeklinde bir düzenleme getirilmekle, kanun koyucu tarafından hakem kararlarına adeta devlet mahkemesi tarafından verilen karar muamelesi yapılmıştır⁴⁵⁸.

Hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceği 1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 533'üncü maddesinde şu şekilde ifade edilmekteydi⁴⁵⁹:

“Hakemlerin kararı ancak aşağıdaki hallerde temyizen nakzolunur:

570; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 291; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 425. Yarg. 15. HD, 26.1.1982, 2320/950: “[...] Davacı G. Vekilinin ileri sürdüğü temyiz itirazları HYUY'nın 533. maddesinde sayılan sebeplerden hiçbirisine uygun değildir....a) Davacı G. Vekilinin 22.11.1979 tarihli dava dilekçesinde, davalı Denizcilik Bankası T. Anonim Ortaklığından dava ve talep ettiği hususları a-f harfleri arasında toplamıştır. Bunların arasında 160 m-tul beton kazığın iadesine, edilmediği takdirde bedelinin tahsiline dair isteği bulunmadığı halde, hakem heyetince davalı ve mukabil davacı bankadan tahsili ile davacı ve mukabil davacı şirkete verilmesine dair karar HYUY'nın 533/2 maddesine aykırı görüldüğünden hakem kararının bu yönden davalı ve mukabil davacı Denizcilik Bankası T.A.O yararına bozulması gerekir. b) Davalı-mukabil davacı Denizcilik T.A.O. vekilinin (a) fıkrasında yazılı sebepler dışında kalan, ileri sürdüğü temyiz itirazları HYUY'nın 533. Maddesinde sayılı hallerden olmadığından reddedilmiştir [...]” (İnal, **a.g.e.**, s. 1183-1184).

⁴⁵⁸ Sebük, **a.g.m.**, s. 64. 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 533 hükmünde öngörülen temyiz kanun yolu bakımından Türk hukuk doktrininde, *Sebük*, tahkim yargılamasını gören hakem mahkemesinin tarafların iradesine göre teşkil etmesine rağmen kanun koyucunun, kamu hukuku sonuçları öngördüğünü; aynı zamanda ona kesin hüküm niteliğindeki bir devlet mahkemesi kararının etkilerini bahsettiğini bu gibi sebeplerle de hakem kararlarının itiraz kabul edilmeyen otoriter niteliği olduğunun öngörüldüğünü ifade etmektedir (Sebük, **a.g.m.**, s. 64).

⁴⁵⁹ Ali Cem Budak: “Hakem Kararları Maddi Hukuka Aykırılık Sebebiyle İptal Edilebilir Mi? Hakem Kararlarının İptali Müessesesinin Tarihi Kökeni”, **Public and Private International Law Bulletin**, Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan, 40(1) 2020, (s. 557-572), s. 561; Kemal Dayınlı: “Hakem Kararlarının Bozulması Sebepleri”, in: **Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hâtiyasına Armağan (1902-1985)**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1986, (s. 771-812), s. 781; Bıçkın, **a.g.e.**, s. 390; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 570; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 282. Hakem kararlarının sınırlı bir şekilde sayılan dört sebebin varlığı halinde temyiz edilebileceği ifade edilmekteydi. Buna ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz.: İsmail Hakkı Karafakih: “Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolu”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1951/7, (s. 2-9), s. 4-7; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 570; Kalpsüz, **Sebepler**, s. 31; Yaşar Karayalçın: “Hakem Mahkemesi Kararları ve Yargıtay Denetimi”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, 1994, (s. 37-56), s. 44.

- 1 – Tahkim müddetinin inkızasından sonra karar verilmiş olması,
- 2 – Talep edilmemiş bir şey hakkında karar verilmesi,
- 3 – Hakemlerin salahiyyetleri dahilinde olmıyan meseleye karar vermeleri,
- 4 – Hakemlerin, iki tarafın iddialarından her biri hakkında karar vermemeleri,

Karar son üç sebepten birine binaen temyizden nakzedilirse hakemler ve müddet yeniden intihap ve tayin olunur.

Görüldüğü üzere, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda, hakem kararlarının denetiminde temyiz kanun yolunun öngörülmesinin neticesinde, Yargıtay'ca sadece HUMK m. 533'te öngörülen “sınırlı sayıdaki” temyiz sebeplerine dayanılarak temyiz edilen hakem kararının bozulabileceği düzenlenmekteydi⁴⁶⁰. Bununla birlikte, HUMK m. 533'te açıkça ifade edilmiş olmamakla birlikte, hakem kararının kamu düzenine aykırı olması, *Yargıtay*

⁴⁶⁰ Kalpsüz, **Sebepler**, s. 34; Öztekin, **Ulusal Tahkim**, s. 353; Dayınlarlı, **Hakem Kararlarının Bozulması**, s. 782; Bırsel, Mahmut Tevfik: “Milletlerarası Tahkim Sözleşmeleri (Arbitration Conventions) ve İki Taraflı Yatırım Anlaşmalarının Türk Tahkim Hukuku Üzerindeki Etkileri”, in: **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, (s. 499-537), s. 509; Konuralp, **a.g.t.**, s. 210; Özcan Atalay: “Uygulamada Tahkim Sorunu”, Ankara Barosu Dergisi, 1976, C. 33, S. 3, (s. 365-371), s. 367; Aziz Barıkan: “Tahkim (Sistem ve Tatbikatı)”, **Ankara Barosu Dergisi**, Cilt: 5, Nisan 1949, Sayı: 60, (s. 1-14), s. 11; Mazlum Kayalar: “Hakem Kararlarının Temyizinde “Resen Bozma” ve “Düzelterek Onama”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1971, C. 28, S. 5, (s. 628-632), s. 630; Doğanlılar, **a.g.m.**, s. 541; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 570-571; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 426; Türel, **a.g.m.**, s. 572; Saldırım, **a.g.m.**, s. 109; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 282; Sargın, **a.g.m.**, s. 48. Yargıtay'ın 1086 sayılı HUMK döneminde vermiş olduğu bir karar için bkz.: “...Hakem kararları HUMK m. 533'te yazılı dört sebeple temyiz edilebilir. Bunun haricinde kamu düzenini ilgilendiren bir sebep olmadıkça ve hakem kararına karşı 533. maddenin hangi bendine istinat edildiği gösterilmedikçe, temyizce karar bozulamaz....” (Yarg. Ticaret Dairesi'nin 14.06.1971 tarih ve 1971/1899, E. 1971/4585 sayılı kararı. Karar için bkz.: ABD, 1971/5, s. 630 vd.; Aynı karar için bkz.: Öztekin, **Ulusal Tahkim**, s. 355).

kararlarında⁴⁶¹ ve doktrinde⁴⁶² hakem kararının bozma sebeplerinden biri olarak kabul ediliyordu⁴⁶³. Kamu düzenine aykırılık, taraflarca ileri sürülmemiş olsa dahi, Yargıtay incelemesi esnasında kendiliğinden tespit edilirse, hakem kararının re'sen bozulabileceği öngörülüyordu⁴⁶⁴.

HUMK m. 533'te sınırlı olarak sayılan bozma sebepleri kapsamında hakem kararının maddi hukuka göre aykırılığı yer almamaktaydı⁴⁶⁵. Buna karşılık, uygulamada, Yargıtay'ın 28.01.1994 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararı⁴⁶⁶

⁴⁶¹ Yarg. 15. HD, 29.09.2003, 3780/4370: "...Taraflar arasındaki uyuşmazlık 19.12.1998 tarihli kat karşılığı eser sözleşmesinden kaynaklanmıştır. Bu sözleşmede uyuşmazlıkların Hakem yoluyla çözümleneceğine dair bir şart getirilmiş ise de Hakem'e açılan karşı dava, tapu iptal ve tescil istemini içerdiğinden kamu düzenini doğrudan ilgilendirmektedir. Oysa Hakemlerin münhasıran tarafların arzularına tabi olmayan bir konuda karar verme yetkileri bulunmadığından mahkemede görülmek üzere reddi gereken davanın esasına hükmedilmesi doğru olmamış kararın bozulması uygun bulunmuştur..." (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yarg. 15. HD, 7.11.1991, 4165-5233/339, "Kamu düzenine aykırılık halinde HYUY'nun 533. Maddede sayılanlar dışındaki sebeplerle hakem kararı bozulabilir.....Yasa koyucu hakem kararlarındaki temyiz incelemesini dar bir alana inhisar ettirmiş ve sadece sözü geçen maddedeki sayılan halleri bozma nedeni olarak saymıştır. Akisne düşünülseydi o zaman hakem kararları için özel bir düzenleme yapılmasına gerek bulunmaz ve sadece HYUY'nun 428. Maddesine yollama yapılmakla yetinilirdi. Şu hâlde hakem kararlarının anılan madde kapsamı içinde temyiz incelemesinin yapılması gerekmektedir. Nitekim, Dairemizin kararları da bu doğrultudadır..." (İnal, a.g.e., s. 1187-1186).

⁴⁶² Dayınlarlı, **İç Tahkim**, s. 123; Postacıoğlu, a.g.e., § 33, s. 804; Biçkin, a.g.e., s. 392; Türel, a.g.m., s. 572.

⁴⁶³ Hakan Albayrak: "Tahkimde Kanun Yolları", **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 18, Şubat 2008, (s. 59-88), s. 74; Dayınlarlı, **Hakem Kararlarının Bozulması**, s. 800.

⁴⁶⁴ Dayınlarlı, **Hakem Kararlarının Bozulması**, s. 800; Biçkin, a.g.e., s. 392.

⁴⁶⁵ Postacıoğlu, a.g.e., § 33, s. 802, 803; Biçkin, a.g.e., s. 391; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 571; Rasih Yeğengil: "Avukatlık Ücret İhtilaflarına İlişkin Tahkim Sözleşmeleri", **İstanbul Barosu Dergisi**, 1973/7-8, (s. 917-925), s. 922. Yarg. 11. HD, 20.10.2010, E. 2010/10510, K. 2010/10562 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yarg. 19. HD, 1.6.2006, E. 2006/3841, K. 2006/5862 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁶⁶ Yarg. İBK 28.01.1994, 4/1: "[...] Hakem sözleşmesi veya şartının taraflarına, bubsözleşme veya şartta öngörülen maddi hukuk kurallarına uyulmaması halini, hakem kararları bakımından bir temyiz nedeni olarak kabul etmek gerekir. Aksi halin düşünülmesi ise, hakem sözleşmesi veya şartının hakemlerce uygulanmaması veya eksik ve hatta yanlış uygulanmasına olanak verilmesi anlamını taşır. Yasa ve sözleşme tanımazlık anlamına gelen bu düşünce ve uygulamaya Hukuk Devletinde yer verilemeyeceği açık ve seçiktir. Hakem sözleşmesi veya şartının taraflarca öngörülen kurallar yönünden hakemlerin denetime tabi tutulması, hak ve adalete de uygundur. Bütün bu açıklama ve kabulden şu sonuç çıkarılabilir: Hakem sözleşmesinin tarafları, hakem sözleşmesi veya şartında, taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde maddi hukuk kurallarının uygulanması gerektiğini

uyarınca, tahkim sözleşmesi veya şartında taraflarca, hakemlerin uyuşmazlığı maddi hukuk hükümlerine göre çözümleyebilecekleri kararlaştırıldığı takdirde, hakemlerce bu hususa riayet edilmemişse, verilen kararın HUMK m. 533 kapsamında bozulabileceği kabul ediliyordu⁴⁶⁷. Ayrıca, Yargıtay tarafından, taraflarca maddi hukuk seçimi yapılmaması sebebiyle, hak ve nesafete göre karar verildiği durumlarda⁴⁶⁸ da HUMK m. 533 uyarınca hakem kararının bozulabileceğine hükmediliyordu⁴⁶⁹.

*öngörmüşlerse, artık hakemler bu kurallar uyarınca karar vermelidirler. Maddi hukuk kurallarının uygulanmasında, başta Anayasa olmak üzere kamu düzenine ilişkin kurallar ile öğretideki bilimsel görüşler ve bu konudaki Yargıtay uygulaması da gözönüne alınmalıdır. Hakemlerin öngörülen bu maddi hukuk kurallarına uymadığı hususu tarafların herhangi biri tarafından ileri sürülerek bir temyiz nedeni yapılabilir. Ve bu temyiz isteminin de Yargıtay'a, mahkeme kararları gibi temyizen incelenmesi gereki [...]" (RG. 13.4.1994, S. 21904). Doktrinde, Kapsüz, Yargıtay'ın bu kararına katımanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Söz konusu kararın eleştirisi için bkz.: Kalpsüz, **Sebepler**, s. 34. Diğer taraftan, doktrinde, Karayalçın, Yargıtay'ın bahsi geçen kararını yerinde bulmaktadır (Karayalçın, **Milletlerarası Tahkim**, s. 45-46).*

⁴⁶⁷ Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 427; Karayalçın, **Milletlerarası Tahkim**, s. 45. Yarg. 15. HD, 3.4.2008, E. 2008/262, K. 2006/2138: "[...] Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu'nun 28.01.1994 gün 1993/4 E. 1994/1 K. Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında taraflar tahkim sözleşmesi veya şartında hakemlerin uyuşmazlığı maddi hukuk kurallarına göre çözümlemelerini öngördükleri takdirde buna aykırı karar verilmesinin temyiz nedeni oluşturacağı kabul edilmiştir. (...) Bu nedenle temyiz konusu karar HUMK.nun 533. maddesinde sayılan nedenlerle, yasa ve sözleşme hükümlerine aykırılıklar halinde bozulabileceğinden, dosya ve tarafların temyiz nedenlerinin bu doğrultuda incelenmesi gerekli görülmüştür [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁶⁸ 1086 sayılı HUMK döneminde doktrinde, hakemlerin hak ve nesafete göre karar verebileceği hakkındaki görüş için bkz.: Osman Kuntman: "Hakem Kararı Yargıtayca Bozulunca Ortadan Kalkar", **İstanbul Barosu Dergisi**, 1972, Sayı: 3-4, (s. 251-258), s. 253. "[...] Davalı tarafın temyizi üzerine Yargıtay 15. Hukuk Dairesince temyize konu hakem kararının hak ve nesafete uygun olup olmadığının incelenebileceği sonucuna varılmış ve sonuçta yukarıda başlık bölümünde tümüne yer verilen nedenlerle, hak ve nesafete aykırı bulunarak, bozulmuştur [...]" (Yarg. Yarg. HGK 25.1.2006, E. 2005/15-728, K. 2006/1, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁶⁹ Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 427. Doktrinde, Postacıoğlu tarafından da hakemlerce, uyuşmazlığı çözümlerken adalet, nesafet ve kendi anlayışlarına göre hareket ederek Türk Hukuku mahkemelerinin uyguladığı şekilde uygulamadıkları takdirde, bu husus bir bozma sebebi teşkil edebilmeli şeklinde bir görüş ileri sürülmekteydi (Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 807). Ayrıca, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun mehzazını teşkil eden İsviçre'de hakemlerce hak ve nesafete uygun olmayan bir şekilde karar verilmesi durumunda aynı zamanda hakem kararının bozma sebebinin var olduğunun kabul edildiği hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz.: Kemal Dayınlarlı: "Tahkim-Hak ve Nesafete Göre Verilmiş Hakem Kararı-Federal Mahkemenin İnceleme Yetkisi", **Yargıtay Dergisi**, 1984/4, (s. 537-540), s. 537.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 533’üncü maddesinde yer alan “*Hakemlerin kararları ancak aşağıdaki hallerde temyizden nakz olunur*” şeklindeki ifade uyarınca, söz konusu olan temyiz incelemesi, 1086 sayılı HUMK’nun temyize ilişkin hükümleri uyarınca gerçekleştirilmekteydi⁴⁷⁰. Bu doğrultuda, iç tahkime göre cereyan eden tahkim yargılamaları neticesinde hakemlerce ortaya konulan hakem kararlarının denetiminde inceleme mercii, 1086 sayılı HUMK m. 533 uyarınca “*Yargıtay*” idi⁴⁷¹.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 533 hükmünde, hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceğinin düzenlenmesi devlet mahkemelerinin taraf iradesine öncelik tanıyan tahkim yargılamasına müdahale edebilmesi olanağını arttırarak; tahkimde devlet kontrolünü genişleten bir imkân yaratıyordu⁴⁷². Zira, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen

⁴⁷⁰ Sebük, **a.g.m.**, s. 64. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında 533’nci maddede öngörülen “*hakemlerin kararı ancak aşağıdaki hallerde temyizden nakz olunur*” şeklindeki ifade karşısında; doktrinde, kanunda bahsedilen temyiz sebeplerini yeterli olmadığı gerekçe gösterilerek yeni bazı hususların da temyiz sebebi olarak kabul edilmesinin gerektiği ifade edilmekteydi (Ansay, **a.g.e.**, s. 418-421; Belgesay, **Şerh**, s. 492-494; Karafakih, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, s. 286, 287; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 768; Üstündağ, **Usul**, s. 974; Günel, **a.g.m.**, s. 34; Üstündağ, **Kanun Yolları ve Tahkim**, s. 128; Olgaç, **a.g.m.**, s. 190; Karayalçın, **Hakem Mahkemesi Kararları**, s. 38; Fevzi Doğanlılar, “Hakemlerin Karar Serbestisi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1974/9-10, (s. 541-544), s. 541; Emin Başaklar, “Devletin Hakem Davalarında Yargıtay İncelemesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1971/5, (s. 625-627), s. 626. Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 533’de öngörülen hakem kararlarının denetim sebeplerinin sınırlı bir şekilde yorumlanarak uygulanması yönündeydi (Postacıoğlu, **a.g.e.**, 802; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6102; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 768; Ansay, **a.g.e.**, s. 418; Karayalçın, **Hakem Mahkemesi Kararları**, s. 38; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1818, 1819; Ziya Akıncı: “Gerekçesiz Hakem Kararları Türkiye’de Tenfiz Edilebilir Mi?”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 19961-2-3, (s. 82-91), s. 89; Muharrem Balcı: **İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim**, 1. Bs., İstanbul, Danışman Yayınları, 1999, s. 228; Müfit Erkuyumcu: “Tahkime Müteallik Hükümler Üzerine Bir İnceleme”, **Adalet Dergisi**, Yıl: 38, Temmuz 1947, Sayı: 7, (s. 563-579), s. 563 vd.; Öztürk, **a.g.m.**, s. 960; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 9, s. 224).

⁴⁷¹ Biçkin, **a.g.e.**, s. 390; Konuralp, **a.g.t.**, s. 210. Hakem kararı üzerinde Yargıtay’ın bir nevi kontrol yetkisinin bulunduğu hakkında bkz.: Koral, **Yeni ve Eski Hukukumuzda Tahkim**, s. 216.

⁴⁷² Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 11. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun yürürlükte olduğu dönemde, Yargıtay’ın 15. Hukuk Dairesi’nin 8.3.1994 gün ve E.

sınırlı sayıdaki sebep kapsamında hakem kararının bozulabileceğinin ifade edilmesine karşılık, *uygulamada* Yargıtay tarafından verilen kararlarla, HUMK m. 533'te öngörülen bozma sebeplerinin genişletilmesi ve hakem kararlarının başka sebeplerle de bozulabilmesi mümkün kılınıyordu⁴⁷³. Bu ise, tahkimde devlet müdahalesini azaltan ve hakem kararlarının içeriksel denetimini yasaklayan modern tahkim hukuklarında öngörülen anlayışlarla bağdaşmıyordu⁴⁷⁴.

b. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Düzenleme

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulama alanına (m. 2) girmeyen ve fakat Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen düzenlemelere tâbi olan hakem kararlarına karşı müracaat imkânı, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439'uncu maddesinde düzenlenmiştir⁴⁷⁵.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 533 vd.'nda hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceği öngörülmekteydi⁴⁷⁶.

1993/2848, K. 1994/1381 sayılı kararında, hakemlerce verilen kararın HUMK m. 533 hükmü uyarınca, işin esasından da incelenebileceği öngörülerek karar bozulmakta ve hakem kararının içeriksel olarak da denetlenebileceği savunulmaktaydı. Bkz.: İsmail Doğanay: "28.1.1994 Gün ve E. 1993/4, K. 1994/I Sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurul Kararı ve Bu Kararın Çıkmasına Neden Olan İstanbul Yeni Galata Köprüsü İnşaatı İle İlgili Hakem Mahkemesi Kararı", **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü**, Yıl: 1996, C. XVIII, S. 3, (s. 121-125), s. 122 vd.

⁴⁷³ Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 427; Sargın, **a.g.m.**, s. 48. 1086 sayılı HUMK döneminde söz konusu olan bu yöndeki uygulama hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Üstündağ, **Kanun Yolları ve Tahkim**, s. 187 vd.

⁴⁷⁴ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 11.

⁴⁷⁵ Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 430.

⁴⁷⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Öztekin, **Ulusal Tahkim**, s. 352; Dayınlarlı, **İhtiyari İç Tahkim**, s. 93; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 802 vd.; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 1129 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6093; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 60; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 7, s. 113 vd.; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 970 vd.; Yeşilirmak, **Tahkim**, s. 121, dn. 393; Karlı, **a.g.e.**, s. 845; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 625 vd.; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1817 vd.; Konuralp, **a.g.t.**, s. 210; Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44; Sebük, **a.g.m.**, s. 64; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 792; Akıncı, **Devlet Yargısınca Denetlenme**,

Buna karşılık, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmesi ile birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamına girmeyen ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen esaslara tâbi olan hakem kararlarına karşı, temyiz kanun yolu kaldırılarak⁴⁷⁷ sadece iptal davasının

477

s. 122; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 570; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 291; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 425.

Sigorta Tahkiminde ise, hakem kararlarına karşı müracaat yolunun ne şekilde olacağı konusunda gerek Kanun'da öngörülen düzenlemelerden gerekse de Yargıtay kararları ile şekillenen uygulamadan kaynaklanan birtakım sorunlar söz konusuydu. Özellikle Yargıtay kararlarına yansıyan içtihat farklılıkları, sigorta tahkimi bakımından, hakem kararlarına karşı müracaat yolu bakımından kargaşanın var olmasına sebebiyet vermektedir (Musa Aygül: "Sigorta Tahkiminde Kanun Yolları", **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygül, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 97-137), s. 97). 1086 sayılı HUMK'nun yürürlükte olduğu dönemde, m. 533 uyarınca, hakem kararlarının sadece kanunda öngörülen sebeplerle iptal edilebileceğini kabul eden düzenleme ile paralel bir şekilde, 5684 sayılı Sigorta Kanunu (SK) m. 30/12'nin ilk halinde, "...Uyuşmazlığa düşen taraflar arasında, açık ve yazılı şekilde yapılması gereken sözleşme ile daha yüksek bir tutar belirlenmemişse, hakemin verdiği kırk bin Türk Lirasına kadar olan kararlar her iki taraf için kesindir. Kırk bin Türk Lirasının üzerindeki kararlar için temize gidilebilir. Her halükârda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 533 üncü maddesi hükümleri saklıdır. Temyize ilişkin usul ve esaslar hakkında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanır" denilmekteydi (Aygül, **a.g.m.**, s. 100). Diğer bir ifadeyle, 5684 sayılı Sigorta Kanunu m. 30/f. 12 uyarınca, HUMK'un 533'ncü maddesinde öngörülen hükümlerin saklı olduğu belirtilerek, temyize ilişkin usul ve esaslar bakımından da 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun uygulanacağı öngörülmekteydi (Zekeriya Yılmaz: "Sigortacılık Kanununa Göre Sigortacılıkta Tahkim", **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 17, Ocak 2008, (s. 37-48), s. 45; Serdar Kale; Müjgan Tunç Yücel: "Sigortacılık Kanununda Tahkim", in: **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2009, (s. 461-477), s. 462; Nesibe Kurt Konca: "Sigorta Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü", in: **Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan**, I. Cilt, Ankara, Turhan Kitabevi, 2010, (s. 1343-1365), s. 1363-1364). Diğer taraftan, bahsi geçen Kanunda ilk olarak 6327 sayılı Kanunla (RG. 2906.2012, S. 28338), daha sonra ise, 6456 sayılı Kanunla (RG. 18.032013, s. 28622) değişiklik yapılmıştır. Gerçekleştirilen değişiklik neticesinde, "...Beş bin Türk Lirasının altındaki uyuşmazlıklar hakkında verilen hakem kararları kesindir. Beş bin Türk Lirası ve daha üzerindeki uyuşmazlıklar hakkında verilen hakem kararlarına karşıkararın Komisyonca ilgiliye bildiriminden itibaren on gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere Komisyon nezdinde itiraz edilebilir. İtiraz talebinde bulunmak için bu madde uyarınca belirlenen başvuru ücretinin Komisyona yatırılması şarttır..." denilmek suretiyle, kanunda belirtilen meblağın üzerindeki uyuşmazlıklarla ilgili hakem kararlarına karşı bir defaya mahsus olmak üzere itiraz yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir (Aygül, **a.g.m.**, s. 102-103). Yakın bir zamanda, Yargıtay İçtihatları Birleştirme Hukuk Genek Kurulu'nun 11.11. 2020 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan kararına göre, 40.000 TL'nin üzerindeki uyuşmazlıklarda, sigorta tahkim komisyonu itiraz hakem heyeti kararlarının da doğrudan doğruya temyiz kanun yoluna götürüleceği ifade edilmiştir (Bkz.: Yargıtay İçtihatları Birleştirme Hukuk Genel Kurulunun 19/6/2020 tarihli ve E. 2019/4, K. 2020/1). İç tahkim

açılabilceğı kabul edilmiştir⁴⁷⁸. Bu doğrultuda, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 439’uncu maddesinde, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasına ilişkin esaslar öngörölmüştür⁴⁷⁹.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 1 uyarınca hakem kararlarına karşı iptal davası yoluna müracaat edilebileceğini öngören düzenleme kanun koyucu tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“(1) Hakem kararlarına karşı yalnızca iptal davası açılabilir. İptal davası (Değişik ibare: 7101 s. K. m. 60), tahkim yeri böle adliye mahkemesinde açılır; öncelikle ve ivedilikle görölür.”

Kanun koyucunun, iç tahkim bakımından, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda öngörölen temyiz kanun yoluna müracaat edilebilme⁴⁸⁰ (HUMK m. 533) imkânını ortadan kaldırarak iptal davasına başvurulabilmeyi tercih etmesi, kanaatimizce, isabetli bir düzenleme olmuştur. Böylelikle, hakem kararlarının

bakımından 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 ile hakem kararlarının esastan denetlenmesinin önüne geçilmesi amacıyla iptal davasının kabul edilmesi karşısında, “hakem kararlarının esastan denetlenmesine sağlayan temyiz kanun yolunun sigorta tahkimi bakımından mühafaza edilmesi kanaatimizce eleştirilmeyi gerektirmektedir.

⁴⁷⁸ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 11; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 430-431; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1659 vd. Böylece kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yalnızca iptal davasına başvurulabilme imkânını getirmek suretiyle devlet mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı söz konusu olan “temyiz” gibi “yargılamanın yenilenmesi” şeklindeki kanun yollarına müracaat edebilme imkânlarının önünü de kapatmış bulunmaktadır (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251).

⁴⁷⁹ Bkz.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 439’uncu maddesinin hükümet gerekçesi.

⁴⁸⁰ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Öztekin, **Ulusal Tahkim**, s. 352; Dayınlarlı, **İhtiyari İç Tahkim**, s. 93; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 802 vd.; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 1129 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6093; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 60; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 7, s. 113 vd.; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 970 vd.; Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 121, dn. 393; Karslı, **a.g.e.**, s. 845; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 625 vd.; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1817 vd.; Konuralp, **a.g.t.**, s. 210; Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44; Sebük, **a.g.m.**, s. 64; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 792; Akıncı, **Devlet Yargısınca Denetlenme**, s. 122; Bıçkın, **a.g.e.**, s. 389; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 570; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 291; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 425.

sadece, kanunda belirtilen sebeplerle sınırlı olarak iptal edilebileceği şeklindeki kural benimsenmiştir⁴⁸¹ (HMK m. 439). Buna karşılık, hakem veya hakem heyetinin hukuku doğru uygulayıp uygulamadığı hususu bir iptal sebebi olarak düzenlenmemiştir⁴⁸².

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde, iptal davası açılabilmesi şeklindeki imkânın getirilmesinin neticesinde, temyiz kanun yoluna kıyasla devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasını kontrol ve müdahale etme olanakları 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na nazaran daha da azalmış oldu⁴⁸³. Ayrıca, kanun koyucu, böylece hakem kararlarına karşı müracaat imkânı bakımından öngörülen modern düzenlemelere uygun bir tercihte de bulunmuş oldu⁴⁸⁴. Zira, Türk Hukukunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439'da hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi imkânı kabul edilmekle birlikte, mehz UNCITRAL Model Kanunu m. 34⁴⁸⁵ ve Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmü ile Mukayeseli Hukukta⁴⁸⁶ yaygın bir şekilde tercih edilen modern sistem benimsenmiştir⁴⁸⁷.

Kanun koyucunun iç tahkim bakımından 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde, hakem kararlarının denetimi bakımından HUMK m. 533'te öngörülen temyiz kanun yolundan⁴⁸⁸ vazgeçerek iptal davası açma imkânını

⁴⁸¹ Ergun Önen: **Medeni Yargılama Hukuku**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979, s. 301; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 802; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6102; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1818, 1819; Balcı, **a.g.e.**, s. 228; Erkuyumcu, **a.g.e.**, s. 563; Öztürk, **a.g.m.**, s. 960; Akıncı, **Tenfiz**, s. 89; Özbay, **İptal Davası**, s. 786.

⁴⁸² Özbay, **İptal Davası**, s. 786.

⁴⁸³ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 11.

⁴⁸⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 127.

⁴⁸⁵ Hakem kararlarına karşı başvuru yolu olan “*iptal davası*” UNCITRAL Model Kanunu'nda 34'ncü maddede düzenlenmiştir (Born, **a.g.e.**, §16.01, s. 306).

⁴⁸⁶ Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § IV, B, 2”.

⁴⁸⁷ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 63, s. 459; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 6, s. 85.

⁴⁸⁸ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Öztekin, **Ulusal Tahkim**, s. 352; Dayınlarlı, **İhtiyari İç Tahkim**, s. 93; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 33, s. 802 vd.; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 1129 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6093; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 60; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 7, s. 113 vd.; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 970 vd.; Yeşilirmak,

tercih etmesiyle birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünde öngörülen sistem ve aynı zamanda onun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda vâir olan düzenleme (m. 34) ile paralel bir denetim yolu kabul edilmiştir⁴⁸⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 ile hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna (HUMK m. 533) müracaat etme imkânından vazgeçilerek iptal davasının kabul edilmesi ilk bakışta, hakem kararının verilmesinden sonraki aşamada gerçekleştirilen yargı sürecini kısaltan düzenlemelerin getirildiği izlenimini uyandırmaktadır⁴⁹⁰. Bununla birlikte, hakem kararlarına karşı müracaat imkânı olarak iptal davasının öngörülmesiyle birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda, hakem kararlarının denetimi bakımından iki dereceli bir sistem söz konusu olmuştur⁴⁹¹. Zira, hakem mahkemesi tarafından verilen karar üzerine, iptal davası açılabilir ve iptal davasını gören mahkemenin verdiği karara karşı da temyiz kanun yoluna başvurulabilecektir⁴⁹² (HMK m. 439/f. 6; MTK m. 15/A/VII, c. 1). Ayrıca, hakem kararlarına karşı yine kanunda öngörülen sebeplerle sınırlı olarak olağanüstü bir kanun yolu olan “*yargılamanın yenilenmesi*” yoluna da başvurulabilecektir⁴⁹³ (HMK m. 443). Görüldüğü üzere, hakem kararlarına karşı iptal davası yoluna müracaat edilmesinden sonra kanun yollarına da gidilebilecek

Tahkim, s. 121, dn. 393; Karşlı, **a.g.e.**, s. 845; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 625 vd.; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1817 vd.; Konuralp, **a.g.t.**, s. 210; Belgesay, **Hakem Kararları**, s. 44; Sebük, **a.g.m.**, s. 64; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 792; Akıncı, **Devlet Yargısınca Denetlenme**, s. 122; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389; Koral, **Türk Hakem Kararları**, s. 570; Özbay, **Kesin Hüküm**, s. 291; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 425.

⁴⁸⁹ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 11.

⁴⁹⁰ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 11.

⁴⁹¹ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, s. 192; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734.

⁴⁹² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 793; Gizem Yılmaz: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Hakem Kararlarının İptali Sebepleri ve Hâkimin Karara Müdahalesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXV, Y. 2021, S. 2, (s. 211-270), s. 213.

⁴⁹³ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Yılmaz G., **a.g.m.**, s. 213.

olması, iptal davası prosedürü ile zamandan tasarruf sağlanamayacağını ortaya koymaktadır⁴⁹⁴.

§ V. HAKEM KARARLARININ DENETİM YOLU OLARAK İPTAL DAVASI

A. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasına Genel Bakış

1. İptal Davası Kavramı

İptal davası⁴⁹⁵, hakem kararlarının denetimi kapsamında kanun koyucu tarafından kabul edilmiş hukuki bir yoldur⁴⁹⁶.

⁴⁹⁴ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 11.

⁴⁹⁵ Hakem kararlarına karşı iptal davası bakımından çeşitli terimler kullanılmaktadır. Bkz.: *Action to Set Aside to Arbitral Award; Aufhebungsklage*. Terim konusundaki açıklamalarımız için bkz.: aşa. “Birinci Bölüm § V, A, 2”.

⁴⁹⁶ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 451. Benzer tanımlar için bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 217; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 253, s. 122. İptal davasına ilişkin başka tanımlar için bkz.: Eberhard Schilken: **Zivilprozessrecht**, (Academia Iuris lehrbücher der Rechtswissenschaft), 7., neu bearbeitete Auflage, München, Verlag Franz Vahlen GmbH, 2014, § 25, N. 854; Krüger, Wolfgang; Rauscher, Thomas: **Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz**, Band 3, §§ 946-1117, EG ZPO, GVG, EGGVG, UKlaG, Internationales und Europäisches Zivilprozessrecht, 5. Aufl.- München, C. H. Beck, 2017, § 25, N. 854; § 1059, Rdn. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 1; Joachim Kessler, **Schiedsgerichtsvertrag und Schiedsverfahren**, (Das Wissenschaftliche Taschenbuch) München, Wilhelm Goldmann Verlag, 1970, s. 105; Jochen Langkeit: **Staatenimmunität und Schiedsgerichtsbarkeit: Verzichtet ein Staat durch Unterzeichnung einer Schiedsgerichtsvereinbarung auf seine Immunität?**, in Abhandlungen zum Recht der internationalen Wirtschaft; Herausgeber: Professor Dr. Otto Sandrock unter Mitwirkung von Professor Dr. Bernhardt Großfeld, Reinhold Trinkner; Band 12, Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1989, s. 265. Alman hukukunda, hakem kararlarına karşı iptal davası bakımından örnek üzerinden bir değerlendirme için bkz.: Klaus Peter Berger, **Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration**, Second Edition Volume I: Case Study and Interactive DVD-ROM, Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International BV, Center for Transnational Law (CENTRAL); Wolters Kluwer Law & Business (Firm), 2009, N. 28. 1-28.7, s. 137-139.

Kanun koyucu, hakem mahkemelerinden verilen kararların denetimini sağlamak amacıyla, devlet mahkemesinde iptal davası açma imkânını öngörmüştür⁴⁹⁷. Ancak, kanun koyucu, hakem kararlarının denetimi için öngördüğü iptal davası açabilme imkânının sadece kanunda öngörülen sebeplerle sınırlı olduğunu hükme bağlamıştır⁴⁹⁸. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2’de sayılan sebeplerle ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da ifade edilen sebeplerden başka hakem kararının iptali taraflarca talep edilemeyecektir⁴⁹⁹. Bu durumda, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükümlerince iptal davasını inceleyen mahkemece sadece kanunda öngörülen iptal sebeplerinin mevcut olup olmadığı hususu incelenebilecektir⁵⁰⁰. Kanun koyucunun düzenlemeleri ile “*esasa girme yasağı*” (*revision au fond*) kabul edilmiştir⁵⁰¹. Bu sebeple, hakem kararının iptalini inceleyen bölge adliye mahkemesince bu inceleme neticesinde verilecek olan kararın temyiz edildiği Yargıtay dairesi, iptal sebepleri dışında bir değerlendirmede bulunamayacaktır. Diğer bir ifadeyle, iptal davasını görmekte olan mahkeme,

⁴⁹⁷ Sonnauer, **a.g.e.**, s. 114.

⁴⁹⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733.

⁴⁹⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 187; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 76. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da iptal sebeplerinin sınırlı olarak sayıldığı hakkında bkz.: Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 758.

⁵⁰⁰ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 81; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Süral, **a.g.m.**, s. 1385;

⁵⁰¹ Milletlerarası tahkikme ilişkin anlaşma ve milli kanunların hemen hepsinde esasa girme yasağı kabul edilmiştir. UNCITRAL Model Kanununun kabul edildiği pek çok ülke mahkemesince bu yönde kararlar verilmiştir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733. Mesela Alman hukukunda da *révision au fond* yasağının kabul edildiği hakkında bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 7). Bununla birlikte, Türk Hukukunda Yargıtay’ın yürürlükten kaldırılan 1086 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında verilen birtakım içtihatları esasa girme yasağına (*révision au fond*), aykırılık teşkil etmektedir. Hukuk Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 28.02.1994 tarihli ve 4/1 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre, davanın esasına uygulanması söz konusu olmuşsa, hakem kararının mahkeme tarafından seçilen bu hukuka uygun olup olmadığını esastan incelenebileceği kabul edilmiştir. Ayrıca, Yargıtay’ın uyumsuzluğun taraflarının bir hukuk seçiminde bulunmadığı hallerde, hakemlerce davanın esasına uygulanan hakkaniyet ve nısfetin yerinde olup olmadığını değerlendirildiği içtihatları bulunmaktadır. Bkz.: Yarg. HGK’nun 25.01.2006 tarihli ve E. 2005/15-728 K. 2006/1 sayılı kararı (YKD, C. 32, S. 4, Nisan 2006, S. 549 vd.).

hakem kararının hukuka aykırı olarak verilip verilmediğine dair içeriksel bir denetim yapamayacaktır⁵⁰².

2. Terminoloji Sorunu

Kelime anlamı olarak hukukumuzda yaygın kullanımı ile “*bir işlemin varlığına son verme*” anlamına gelen “*iptal*”⁵⁰³, milli ve milletlerarası tahkimde hakem kararlarının devlet mahkemelerince denetlenmesine hizmet eden mekanizmayı karşılamak üzere kullanılmaktadır⁵⁰⁴. Hakem kararlarının iptali, sahip olduğu bu anlam itibariyle hukukun diğer dallarında (idari yargılama hukukunda, miras hukukunda ve icra iflas hukukunda) kullanılan “*iptal davası*” teriminin karşılığı olan prosedürlerden farklılık arz etmektedir⁵⁰⁵. Türk hukukunda,

⁵⁰² Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733.

⁵⁰³ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş Onuncu Baskı, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2011, s. 643.

⁵⁰⁴ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 217; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 253, s. 122. İptal davasına ilişkin başka bir tanım için bkz.: Schilken, **a.g.e.**, § 25, N. 854, s. 395; MüKoZPO, *Münch, ZPO* § 1059, Rdn. 1. Alman Hukukunda, hakem kararlarına karşı iptal davası bakımından örnek üzerinden bir değerlendirme için bkz.: Klaus Peter Berger, **Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration**, Second Edition Volume I: Case Study and Interactive DVD-ROM, Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International BV, Center for Transnational Law (CENTRAL); Wolters Kluwer Law & Business (Firm), 2009, N. 28. 1-28.7, s. 137-139.

⁵⁰⁵ Bilindiği üzere, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmü ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünde öngörülen iptal davası, bu düzenlemelerden başka, idari yargılama hukukunda, miras hukukunda ve icra iflas hukukunda kullanılmakta olup burada yer alan düzenlemeden farklı hususları ifade etmektedir. İptal davası idari yargıda, “*İdare tarafından verilmiş ve fakat yetki, biçim, sebep konu ve amaç bakımlarından hukuka aykırı bir kararın (işlemin) ortadan kaldırılmasına yönelik olarak, idari işlemten dolayı hakkı ihlal edilen kişi tarafından, işlemi yapan idareye karşı açılan ve idari yargı yerinde (idari mahkemede) görülen dava*” şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, s. 644). Yine, miras hukukunda sahip olduğu anlam bakımından iptal davası, “*Murisin, ehliyetсіzlik ve genel ahlak aykırılık gibi nedenlere dayanan tasarruflarının ortadan kaldırılmasına yönelik dava şeklinde*” tanımlanabilmektedir (Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, s. 644). İcra İflas Hukukunda iptal davası, “*kural olarak, elinde borç ödemedен aciz belgesi bulunan alacaklının, borçlu ile üçüncü kişi arasında yapılmış bulunan tasarrufları, İcra ve İflas Kanunu’nda gösterilen nedenlere dayanarak iptal ettirmesi. Bu davanın kazanılması halinde, iptal edilen tasarrufa konu mal, sanki borçlunun malvarlığında imiş gibi satılır ve alacaklı alacağını alır, satılan maldan geriye para artarsa, bu, borçluya verilmez, üçüncü*

hakem kararlarına karşı iptal davası” veya kısa tabiriyle “*iptal davası*” terimleri, hakem kararlarının denetimi kapsamında kanun koyucu tarafından kabul edilmiş hukuki bir yoldur ve bu denetimi sağlayan mekanizmayı karşılamak üzere kullanılmaktadır. Bu doğrultuda, milletlerarası tahkime ilişkin olarak 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15. maddesinde “*iptal davası ve hakem kararlarını icra edilebilir hale gelmesi*” kenar başlığı altında ve iç tahkim bakımından ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 439 hükmünde, “*iptal davası*” kenar başlığı altında buna ilişkin hususlar düzenlenmektedir.

Alman Hukukunda, hakem kararlarının iptali, “*der Aufhebung von Schiedssprüchen*” şeklinde ifade edilmektedir⁵⁰⁶. Almanca’da, iptal davası terimini karşılamak üzere “*Die Aufhebungsklage*” ifadesi söz konusudur⁵⁰⁷. Bu doğrultuda, Alman Hukukunda, değişiklikten önceki Alman Medeni Usul Kanunu’nda⁵⁰⁸ (ZPO a. F.) § 1041’inci maddede düzenlenen iptal davası prosedürü bakımından “*Die Aufhebungsklage*” (iptal davası) terimi kullanılarak buna ilişkin düzenlemeler getirilmekteydi⁵⁰⁹. Bununla birlikte, beş maddeden oluşan Alman Tahkim Reform Kanunu’nun⁵¹⁰, 22 Aralık 1997 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak⁵¹¹ 1 Ocak 1998 tarihinde yürürlüğe girmesinden⁵¹² sonra Alman Medeni Usul Kanunu § 1059

kişiye verilir; bu nedenle icra iflas hukukundaki iptal davası genel iptal davasından ayrılır” şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, s. 643-644).

⁵⁰⁶ Anna-Gesine Zimmermann: **Parteivereinbarungen über die Qualifikationen von Schiedsrichtern**, in Schriftenreihe, Studien zum Internationalen Privat- und Zivilprozessrecht sowie zum UN-Kaufrecht; Band 70, 1. Auflage, Hamburg, Verlag Dr. Kovač GmbH Fachverlag für Wissenschaftliche Literatur, 2016, s. 131.

⁵⁰⁷ Bkz.: Schiffer, **a.g.e.**, s. 23.

⁵⁰⁸ Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § IV, B, 2, a, (1)”.

⁵⁰⁹ Habscheid, **JZ 1998**, s. 449; Rolf A. Schütze, Dieter Tscherning, Walter Wais: **Handbuch des Schiedsverfahrens, praxis der Deutschen und Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit**, 2. Auflage, Berlin-Newyork, 1990, N. 547, s. 282; Adolf Schöнке: **Das Schiedsgerichtsverfahren nach dem Heutigen Deutschen Recht: Ein Handbuch für Schiedsrichter und Schiedsparteien**, Zweite Auflage des von A. v. STAFF begründeten Handbuchs, Belin; Köln, Carl Heymanns Verlag KG, 1954, s. 3-4.

⁵¹⁰ *The German Arbitration Reform Act*.

⁵¹¹ Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 485; Sandrock, **BB 2001**, s. 2173; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 25.

⁵¹² Sandrock, **BB 2001**, s. 2173; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 25; Frank, **a.g.e.**, s. 51.

(n. F.) hükmünde “*Aufhebungsantrag*” (iptal başvurusu) kenar başlığı altında hakem kararlarının iptaline ilişkin esaslar öngörülmüştür⁵¹³.

Görüldüğü üzere, Alman Hukukunda kanun koyucu, gerçekleştirilen tahkim reformu sonrasında hakem kararlarının iptali⁵¹⁴ bakımından getirdiği yeni düzenlemede ((dZPO) § 1059), eski ZPO § 1041’de yer alan “*Aufhebungsklage*” (iptal davası) kenar başlığını değiştirerek yerine “*Aufhebungsantrag*” (iptal başvurusu) terimi uygun bulunmuştur⁵¹⁵.

Avusturya Hukukunda ise, öZPO § 611 hükmünde, hakem kararının iptalinden söz edilmekte ve “*Antrag auf Aufhebung eines Schiedsspruches*” kenar başlığında ilgili düzenleme hakkında esaslara yer verilmektedir⁵¹⁶.

İngilizce’de ise, “*iptal davasını*” ifade etmek üzere çeşitli ifadeler söz konusudur. Bununla birlikte, “*hakem kararının iptali davası*” terimini karşılamak üzere, “*Action to Set Aside to Arbitral Award*” ifadesi kullanılmaktadır. hakem kararlarına karşı iptal davasını öngören mehzar UNCITRAL Model Kanunu’nun 34’ncü maddesinde, hakem kararlarının ortadan kaldırılmasına imkân veren bu yol bakımından “*setting aside*” tabiri kullanılmaktadır⁵¹⁷. Ayrıca iptal davası bakımından, “*annulment*”, “*declaration of nullity*” gibi ifadeler de tercih edilmektedir⁵¹⁸.

Görüldüğü üzere, yabancı hukuklar ile farklı dillerdeki çeşitli kullanımlara karşılık Türk Hukukunda “*hakem kararlarına karşı iptal davası*” veya kısa tabiriyle “*iptal davası*” terimleri, hakem kararlarının devlet mahkemelerince kontrolünü

⁵¹³ Habscheid, **JZ 1998**, s. 449.

⁵¹⁴ *Aufhebung des Schiedsspruchs*.

⁵¹⁵ § 1041 (ZPO a. F.); § 1059 (dZPO n. F.).

⁵¹⁶ Bkz.: öZPO § 611. Ayrıca bkz.: Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 1/63, s. 27.

⁵¹⁷ Bkz.: UNCITRAL Model Law Art. 34 “*Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award*”.

⁵¹⁸ Ekin Tuna: **Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda İptal Davası**, 1. Bs., Ankara, Adalet Basım Yayın Dağıtım San ve Tic. Ltd. Şti, 2016, s. 20.

temin eden ve denetimini sağlayan mekanizmayı karşılamak üzere kullanılmaktadır. Milletlerarası tahkime ilişkin olarak 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15. maddesinde “*iptal davası ve hakem kararlarını icra edilebilir hale gelmesi*” kenar başlığı altında ve iç tahkim bakımından ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 439 hükmünde, “*iptal davası*” kenar başlığı altında buna ilişkin hususlar düzenlenmektedir.

Çalışmamızda ele aldığımız iptal davası terimi, maddi hukuktaki diğer anlamlarından farklılık arz ederek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da öngörülen hakem kararlarının iptali prosedürünü ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

3. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Amacı

UNCITRAL Model Kanunu’nu düzenleyen irade ile dünya üzerinde UNCITRAL Model Kanunu’nu iç hukuk sistemlerinde örnek olarak alan pek çok ülke, hakem mahkemelerinden verilen kararların denetimini sağlanmak amacıyla, iptal davası açma imkânını hukuk düzenlerinde kabul etmiştir⁵¹⁹. Bu sebeple, hakem kararlarına karşı iptal davası açılması şeklindeki denetim yoluyla, tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilen kararların hukuk düzeni tarafından öngörülen asgari nitelikleri taşıyıp taşımadığı noktasında kontrol edilmektedir⁵²⁰.

İptal davasının amacı, ortaya konulan hakem kararının özellikle tahkim sözleşmesi uyarınca uygun bir yargılama yapıp yapılmadığı ve kanunda öngörülen iptal sebeplerinden herhangi birinin var olup olmadığına yönelik bir denetimin gerçekleştirilmesidir⁵²¹. Görüldüğü üzere, hakem kararlarının denetimi bakımından öngörülen iptal davasının amacı, hakem kararının hukuki bakımdan ve maddi anlamda içeriğinin araştırılarak incelenmesine yönelik değildir⁵²².

⁵¹⁹ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2733.

⁵²⁰ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757.

⁵²¹ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 63.

⁵²² Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 64.

4. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Tahkimin Geleceğine Olan Etkisi Bakımından Önemi

Tahkim yargılaması ticaretten doğan ve yatırımlara ilişkin olan uyuşmazlıkların çözümünde gerek ulusal gerekse de uluslararası ölçekte çözümünde sıklıkla tercih edilen yöntemlerden biridir⁵²³. Tahkimin uyuşmazlıkların çözümünde taraflarca sıkça tercih edilen bir yöntem olarak başarısının devam etmesi devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasına olan müdahalesinin azaltılması ile mümkün olacaktır⁵²⁴. Bugün için dünyada, pek çok ülkenin hukuk sisteminde gösterdiği genel eğilim, devlet mahkemelerinin tahkime olan müdahalesinin azaltılmasına yöneliktir⁵²⁵.

Uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yönteminin geleceği bakımından önemli olan faktörlerden biri, devletlerin hakem kararlarının denetimi aracılığıyla tahkim yargılamasına ne ölçüde müdahale edeceği noktasında kendini

⁵²³ Ticaretten doğan uyuşmazlıklara tahkim sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Bu doğrultuda, ticari hayatta, sanayi ve ticaret odalarının görevlerinde bakıldığında, oda teşkilatlarının özellikle ekonomide tahkime destek vermeye ve tahkime teşvik etmeye muktedir oldukları görülmektedir (Franz Schoser: Die Industrie- und Handelskammern und ihre Rolle in der Schiedsgerichtsbarkeit, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 311-315), s. 311).

⁵²⁴ Milletlerarası ticari tahkim merkezi olma pozisyonundaki ülkelerde bu yönde bir eğilim bulunmaktadır (Ziya Akıncı: “Hakemlerin Esasa Uyguladıkları Hukukun Devlet Yargısınca Denetlenmesi”, **BATİDER**, 1994, C. XVII, S. 3, (s. 119-147), s. 120).

⁵²⁵ Nuray Ekşi: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 295-338), s. 297. Ayrıntılı bilgi için bkz: Heinz Sonnauer, **Die Kontrolle der Schiesgerichte durch die staatlichen Gerichte**, Internationales Wirtschaftsrecht (IWR); Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 10, Köln; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1992. Zira, devlet mahkemeleri nadiren özel tahkim yargılamalarına katılır (Ben Steinbrück: **Die Unterstützung ausländischer Schiedsverfahren durch staatliche Gerichte: Eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen, österreichischen, englischen, schweizerischen, französischen und US- amerikanischen Schiedsrechts**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht; Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Band 221, Tübingen, Mohr Siebeck, 2009, s. 1).

göstermektedir⁵²⁶. Hakem kararlarının denetimi bakımından kanunlarda öngörülen sistemler çok çeşitli⁵²⁷ olmakla birlikte, bu konuda yaygın olan sistem, devlet yargısı içerisinde gerçekleşen ve devlet mahkemeleri tarafından yürütülen yöntemlerdir⁵²⁸.

Hakem kararlarına karşı iptal davası ile ilgili olarak bir devletin hukuk sisteminde kabul ettiği kurallar o ülkedeki tahkimin geleceği noktasında önemli ölçüde etkili olmaktadır. Bu sebeple, tahkim yeri olarak seçilen ülkenin hukuk sisteminde, devlet mahkemelerinin taraf iradesinin ön planda olduğu tahkim sürecine yersiz müdahalelerini engelleyici düzenlemeler getirmek suretiyle kendilerini dünya çapında avantajlı bir duruma sokmayı istedikleri görülmektedir⁵²⁹. Tahkim yargılamasının neticesinde ortaya konulan hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davaları ile devlet mahkemelerince gerçekleştirilecek olan müdahaleler, bir ülkenin cazip bir tahkim merkezi olup olamayacağı konusu ile yakından alakalıdır. Devletin tahkime müdahalesinin had safhada olduğu hakem kararlarının devlet mahkemelerince denetim yöntemi olan

⁵²⁶ Tahkim yargılaması esnasında ortaya çıkan birtakım problemler, kanun koyucu tarafından devlet mahkemelerinin görev alanına bırakılmaktadır. Örneğin, Türk hukukunda, “*ihtiyati tedbir*” kararı verilmesi, “*yabancı mahkemeleri istinabe*”, “*tanıklara yemin ettirilmesi*”, “*tanıklıktan çekinenlerin dinlenilmesi*” vs. hallerde, kanun koyucu, devlet mahkemelerini görevli ve yetkili kılmıştır. Devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasına müdahale edeceği haller sınırlı olmakla birlikte, hakem kararlarının denetimini sağlayan yöntemler bunların arasında yer almaktadır (Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1809).

⁵²⁷ Schlosser, **ZZP 1979**, s. 125 vd.

⁵²⁸ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1807. Hakem kararlarının özelliklerinden birisi olan mahkeme kararları gibi icra edilebilir olma durumunun doğal bir sonucu olarak; hakem kararının icra edilebilir olduğu devletin hukuk düzeninde aranan şartlara uygun olması ve aynı zamanda da hakem kararının doğruluğundan yana bir tereddütün de bulunmaması gerekmektedir (Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1808). Hakem kararlarına karşı devletin yargı organlarında dava açılabilmesine ilişkin olan sistem, hakem kararını başvuru yapan ihtilafın tarafınca tatmin edici olmaması durumunda söz konusu olmaktadır (Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 17).

⁵²⁹ Tahkim yargılamasının sahip olduğu çeşitli avantajlar sebebiyle gelecek zamanlarda da ticaretten doğan ve yatırımlara ilişkin olan uyuşmazlıkların gerek uluslararası gerekse de ulusal ölçekte çözümünde, sıklıkla tercih edilen bir yöntem olarak başarısının devam etmesi, devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasına olan müdahalesinin azaltılması ile mümkün olacaktır. Milletlerarası ticari tahkim merkezi olma pozisyonundaki ülkelerde bu bu yönde bir eğilim bulunmaktadır (Ziya Akıncı: “Hakemlerin Esasa Uyguladıkları Hukukun Devlet Yargısınca Denetlenmesi”, **BATİDER**, 1994, C. XVII, S. 3, (s. 119-147), s. 120).

iptal davası konusunda, benimsenecek olan yaklaşım, o ülkedeki tahkimin geleceğine etkili olacaktır.

Hakem kararlarının iptalini kolaylaştıran prensipleri kabul eden hukuk sistemleri, iptal davasına müracaat bakımından kötünietli uygulamalarının önünü açarak tahkim yoluna müracaat edilmesini dezavantajlı bir hale getirme sonucuna istemeden de olsa beraberinde getirebileceklerdir. Özellikle milletlerarası tahkim bakımından, hakem kararlarına karşı iptal davasının açılması, hakem kararını tatmin edici bulmayan ve icra edilmesini istemeyen taraflarca stratejik olarak müracaat edilen yöntemlerden biri olarak kullanılabilecektir⁵³⁰.

Kendilerini tahkim bakımından avantajlı ve cazip bir ülke haline getirmeyi isteyen pek çok devlet, kabul ettiği kanuni düzenlemelerde, tahkim yargılamasına devletin müdahalesini azaltmayı ve buna ilişkin olarak iptal davası bakımından düzenlemeler getirmeyi uygun bulmaktadır⁵³¹.

Kanaatimizce, özellikle, hakem kararlarına karşı iptal davasının ülkenin üst derece mahkemelerinde açılacağıının öngörülmesi, iptal sebeplerinin sınırlı ve az

⁵³⁰ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 19; Vladimir Pavic, **Annulment of Arbitral Awards In International Commercial Arbitration: Investment and Commercial Arbitration-Similarities and Divergences**, (Eds.: Christina Knahr, Christian Koller, Walter Rechberger, August Reinisch), Eleven International Publishing, Netherlands, 2010, s. 152.

⁵³¹ Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 297. Diğer bir ifadeyle, bugün için dünyadaki genel eğilim, devlet mahkemelerinin tahkime olan müdahalesinin azaltılması yönündedir (Nuray Ekşi: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 295-338), s. 297). Ayrıntılı bilgi için bkz: Heinz Sonnauer, **Die Kontrolle der Schiesgerichte durch die staatlichen Gerichte**, Internationales Wirtschaftsrecht (IWR); Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 10, Köln; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1992. Zira, devlet mahkemeleri nadiren özel tahkim yargılamalarına katılır (Ben Steinbrück: **Die Unterstützung ausländischer Schiedsverfahren durch staatliche Gerichte: Eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen, österreichischen, englischen, schweizerischen, französischen und US- amerikanischen Schiedsrechts**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht; Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Band 221, Tübingen, Mohr Siebeck, 2009, s. 1).

sayıda benimsenerek iptal başvurularının ekseriyetle başarısızlıkla sonuçlanması ve iptal davalarının kısa süreler içerisinde sonuçlanarak, hakem kararının icrasına engel olmayacağının kabul edilmesi, uzun süren ve masraflı tahkim yargılamaları neticesinde alınan hakem kararlarının, açılacak olan iptal davaları ile ortadan kaldırılması riskini azaltarak o ülkeyi tahkim bakımından cazip ve avantajlı bir hale getirecektir.

B. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Hukuki Niteliği

1. Genel Olarak

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun mehzını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu'nda^{532,533} iptal davası, “*hakem kararlarına karşı müracaat yolları*”

⁵³² “United Nations Commission on International Trade Law” (Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu)

⁵³³ UNCITRAL Model Kanunu uyarınca öngörülen tahkim kuralları, milletlerarası sözleşmelerin müzakerelerinde tarafların aralarında çıkabilecek olan uyuşmazlıkların çözümlenmesi bakımından yapılacak bir atıfla ihtilafın giderilmesini sağlamaya yönelik kabul edilen kurallardır (Yavuz Alangoya: “UNCITRAL Tahkim Yönetmeliği Hakkında”, in: Prof. Dr. İlhan E. Postacioğlu'na Armağan, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 1990, (s. 1-39), s. 3). UNCITRAL Model Kanununa genel bakış için bkz.: Manfred Knof, **Tatsachenfeststellung in Streitigkeiten des internationalen Wirtschaftsverkehrs: Eine vergleichende Studie der Schiedspraxis der ICC- und UNCITRAL Arbitration Rules unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Iran-United Satates Claims Tribunal**, in: Internationales Wirtschaftsrecht: Bd. 13 (Hrsg. Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1995, s. 15-16; Norman Norbert Kulpa: **Das anwendbare (materielle) Recht in intenationalen Handelsschiedsgerichtsverfahren: Ein rechtsvergleichender Ansatz ausgehend vom UNCITRAL Modellgesetz mit besonderer Berücksichtigung des österreichischen, deutschen, schweizerischen, englischen sowie französischen Rechts**, in Europäische Hochschulschriften, Reihe II, Rechtswissenschaft; Band 4102, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2005, s. 33 vd; Costantin Calavros, **Das UNCITRAL-Modellgesetz über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, in Schriften zum deutschen, europäischen und vergleichenden Zivil-, Handels- und Prozessrecht; Herausgegeben von Prof. Dr. Dr. h. C. F. W. Bosch, Prof. Dr. Otto Sandrock; Prof. Dr. G. Schiedermair; Band 116, Beilefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1988, s. 5 vd.; Ottoarndt Glossner (Hrsg.): **Übernahme des UNCITRAL Modelgesetzes über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit in das deutsche recht: Entwurf eines Gesetzes für die Bundesrepublik Deutschland**, Köln, Dt. Institut für Schiedsgerichtswesen, (ca. 1989), s. 23

başlığı altında, “*karara karşı tek müracaat yolu olarak kararın iptali*” kenar başlığı ile düzenlenmektedir⁵³⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda ise, iptal davası, “*hakem kararlarına karşı kanun yolu*” şeklinde ifade edilen beşinci bölüm başlığı altında yer almaktadır⁵³⁵ (MTK m. 15). Buna karşılık, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ise, iptal davasının öngörüldüğü 439’uncu madde hükmünde iptal davası bakımından, kanun yolu ifadesi kullanılmamaktadır⁵³⁶.

Görüldüğü üzere, iptal davasının öngörüldüğü kanuni düzenlemelerde iptal davası hakkında “*kanun yolu*”, “*müracaat imkânı*”, “*hukuki çare*” gibi birbirinden farklı ifadeler kullanılmaktadır.

vd.; Kemal Dayınlarlı: **UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law) Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim**, 3. Bs., Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları Ltd. Şti., 2012, s.41 vd.; Jan C. Schultz, Albert Jan Van Den Berg, (Eds.): **The Art of Arbitration: Essay on International Arbitration liber Amicorum Pieter Sanders 12 September 1912-1982**, Deventer/Netherlands, Antwerp; Boston; London; Frankfurt, Kluwer Law and Taxation Publisher, 1982, s. XII. UNCITRAL Model Kanunu şerhi için bkz.: Pieter Sanders, “UNCITRAL Model Law on International and Commercial Arbitration: Present Situation and Future”, **21 Arbitration International (Arb Int’l)**, no. 4, 443 (2005); Marianne Roth, **The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration in Practitioner’s Handbook on International Arbitration**, Edited by: Frank-Bernd Wiegand, 2002, s. 1198 vd.; David D. Caron; Lee M. Caplan, **The UNCITRAL Arbitration Rules: A Commentary (With an Integrated and Comperative Discussion of the 2010 and 1976 UNCITRAL Arbitration Rules)** in Oxford Commentaries on International Law, Oxford, Oxford University Press, 2013. Birleşmiş Milletler Kuruluşu tarafından hazırlanan ve üye devletler için önerilen UNCITRAL Model Kanunu’nun tam metni için bkz.: UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, United Nations Vienna 2008. (https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf) (Erişim tarihi: 16.12.2018).

⁵³⁴ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34. UNCITRAL Model Kanunu, hakem kararlarına karşı sadece iptal davası açılabilmesine imkân vermekte olup; içeriksel denetime imkân veren temyiz kanun yolu ve bu tarz alternatiflerin önünü kapatmıştır (Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 17). Bu doğrultuda, hakem kararlarına karşı iptal davasını açılmasını öngören UNCITRAL Model Kanunu m. 34 hükmünde “*Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award*” kenar başlığı altında, iptal davasına ilişkin genel esaslar düzenlenmektedir. Uncitral Model Kanunu m. 34 hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Herbert Kronke, Werner Melis, Hans Kuhn (Hrsg.): **Handbuch Internationales Wirtschaftsrecht**, 2. neu bearbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2017, s. 2126-2128.

⁵³⁵ Bkz.: MTK m. 15.

⁵³⁶ Bkz.: HMK m. 439.

Kanun metinlerinde yer alan bu düzenlemelerden başka, *doktrinde*, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının hukuki niteliği bakımından, çeşitli tartışmalar yapılmaktadır⁵³⁷. Bu kapsamda, iptal davasının hukuki niteliği bakımından doktrinde birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Buna göre, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının hukuki niteliği hakkında, *doktrinde*, “kanun yolu”, “müracaat imkânı veya hukuki çare”, “inşai dava” ya da “olağanüstü kanun yolu” şeklinde birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir⁵³⁸.

2. İptal Davasının Kanun Yolu Olup Olmadığına İlişkin Görüşler ve Değerlendirmeler

a. Genel Olarak

Hakem kararlarına karşı iptal davasının hukuki niteliği bakımından doktrinde gerçekleştirilen tartışmaların çoğunlukla, onun hukuki niteliğinin kanun yolu olup olmadığı noktasında yoğunlaştığı görülmektedir⁵³⁹. Bu sebeple, hakem kararlarının hukuki niteliği ortaya konulurken, onun hukuki niteliğinin kanun yolu olup olmadığı tartışması özelinde doktrinde ileri sürülen görüşler ile kanun yollarının genel özelliklerinin de dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁴⁰.

Türk Hukukunda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu HMK m. 439 bakımından, hakem kararlarına karşı, yegâne başvuru yolu olarak öngörülen iptal davasının hukuki niteliğinin ne olduğu tartışmasında öne sürülen kanun yolu görüşü çerçevesinde genel olarak kanun

⁵³⁷ Hakem kararlarına karşı iptal davası hakkında doktrinde ileri sürülen çeşitli görüşler için bkz.: Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 61 vd.; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 61.

⁵³⁸ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 61 vd.

⁵³⁹ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 61.

⁵⁴⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 61 vd.

yolları ve özelliklerinden⁵⁴¹ hareket ederek değerlendirmelerde bulunulması önem arz etmektedir⁵⁴².

b. Doktrinde İptal Davasının Kanun Yolu Olup Olmadığı Konusunda İleri Sürülen Görüşler

(1) İptal Davasının Kanun Yolu Olmadığını Savunan Görüş

İptal davasının bir kanun yolu olup olmadığı meselesi *doktrinde* tartışmalıdır⁵⁴³. Türk Hukukunda, *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, iptal davası kanun yolu değildir⁵⁴⁴. Benze şekilde, Alman Hukukunda da doktrinde,

⁵⁴¹ Kanun yolları hakkında doktrinde ileri sürülen farklı tasnifler söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ramazan Arslan: **Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi (İade-Muhakeme)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1977, s. 43; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 638; Meral Sungurtekin: “Karar Düzeltmenin Kanun Yolu Niteliği ve Karar Düzeltme Dilekçesinde Sebep Gösterme Zorunluluğu Bulunup Bulunmadığı Meselesi”, **Yargıtay Dergisi**, 1990/4, (s. 471-489), s. 476 vd.; Recep Akcan: **Usul Kurallarına Dayanan Temyiz Nedenleri**, Ankara, Nobel Yayınevi, 1999, s. 10 vd.; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 1, s. 26 vd.; Mert Namlı: **Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku’nda Yargılamanın Yenilenmesi**, İstanbul, Beta Basım, 2014, s. 6 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 698; Necip Bilge: **Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme**, Ankara, 1973, s. 3; Yılmaz, **Yasayollarına Başvuru Hakkı**, s. 607; Erdal Tercan, **Medeni Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme**, Ankara, Yetkin Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2006, s. 56; Nevhis Deren-Yıldırım: “Kanun Yollarına Dair Bazı Düşünceler, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-VI Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Arabuluculuk Kanun Tasarısı, İzmir/Çeşme 19-20 Ekim 2007, (s. 3-17), s. 8.

⁵⁴² İptal davasının hukuki niteliğini kanun yollarının özelliklerine göre değerlendiren yazarlar için bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2735; Rabi Koral: “İç Hukukumuzda Tahkim”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHF)**, C. III, S. 3, İstanbul, 1947, (s. 1038-1081), s. 1070; Mesut Aygün: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakem Kararların Karşı İptal Yolu”, **MİHDER**, C. 3, S. 8, 2007, (s. 661-695), s. 666.

⁵⁴³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, s. 191 vd.; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125 vd..

⁵⁴⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125 vd.; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, s. 191 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757; Üstündağ, **Mahkemelerin Israr Hakkı**, s. 343 vd.; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 431; Selçuk Öztekin: “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Yönünden Sigortacılıkta Tahkime Bakış”, **MİHDER**, Ekim 2009, S. 13, (s. 221-249), s. 247; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2735; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 64. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, hakem kararlarına karşı iptal davası,

Arens, Lüke'ye göre, hakem kararlarına karşı taraflar kanun yoluna müracaat etme imkânına sahip değildirler⁵⁴⁵.

Kanun yolları, “erteleyici etki” (*suspensiveeffekt*) ve “aktarıcı etki” (*devolutiveffekt*) olmak üzere iki karakteristik özelliğe sahiptir⁵⁴⁶. 7101 sayılı Kanun değişikliğinden önce, iptal davasının açılacağı mahkeme, iptali istenen hakem kararını vermiş olan hakem mahkemesine nazaran bir üst derece mahkemesi olmayıp ilk derece mahkemesi (asliye ticaret mahkemesi) niteliğindeydi⁵⁴⁷. Bu sebeple, *doktrinde*, 7101 sayılı Kanun değişikliği⁵⁴⁸ öncesinde, iptal davasının inceleneceği mahkemenin bölge adliye mahkemesi⁵⁴⁹ yerine asliye ticaret mahkemesi olması sebebiyle kararın bir üst derece mahkemesi tarafından inceleneceği anlamına gelen “aktarıcı etkiye” sahip olmadığı ifade edilmekteydi⁵⁵⁰.

kanun yolu olmayıp takime özgü bir hukuki çaredir (Aygün, **a.g.m.**, s. 689; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 119).

⁵⁴⁵ Arens, Lüke, **a.g.e.**, § 48, N. 489, s. 367.

⁵⁴⁶ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 37, s. 445-446; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, s. 192; Karş.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 124-125; Karşlı, **a.g.e.**, § 28, s. 697.

⁵⁴⁷ Yargıtay'ın iptal davalarında asliye ticaret mahkemelerinin görevli olacağını ifade eden başka kararları şunlardır: “[...] 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca verilen hakem kararının yerinde olmadığı ileri sürülerek Ticaret Mahkemesi'ne açılan iptal davası davaya Asliye Hukuk Mahkemesi'nde bakılacağından bahisle görev yönünden reddedilmiş, verilen karar davacı vekillince temyiz edilmiştir. 4686 Sayılı Kanun'un 15. maddesinde iptal davasının yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi'ne açılacağı ve öncelikle ve ivedilikle görüleceği belirtilmiştir. Aynı kanunun 3.maddesinde de yine Asliye Hukuk Mahkemesi'nin görevli olduğu düzenlenmiştir. Asliye Ticaret Mahkemeleri bulundukları yerlerdeki Asliye Hukuk Mahkemesi'nin daireleri durumunda olup özel değil genel mahkemeler arasında yer alırlar. [...]” (Yargıtay HGK, 5.5.2004, E. 2004/254, K. 2004/9-261, Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251, dn. 452).

⁵⁴⁸ 7101 sayılı Kanun m. 60 ile öngörülen değişiklik şu şekildedir: “6100 sayılı Kanunun 439 uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan “tahkim yerindeki mahkemede” ibaresi “tahkim yeri bölge adliye mahkemesinde” şeklinde, beşinci fıkrasında yer alan “mahkeme” ibaresi “bölge adliye mahkemesi” şeklinde değiştirilmiş ve yedinci fıkrasına “(b),” ibaresinden sonra gelmek üzere “(c),” ibaresi eklenmiştir”.

⁵⁴⁹ Yarg. 15. HD, 10.9.2018, E. 2017/2129, K. 2018/3121 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁵⁰ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125 vd.; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, s. 191 vd.; Üstündağ, **Mahkemelerin Israr Hakkı**, s. 343 vd.; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 431; Öztekin, **Sigortacılıkta Tahkim**, s. 247; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2735; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 64; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 61.

Ayrıca, iptal davasında hakem mahkemesinin verdiği kararın esastan incelenmesi söz konusu olmamakta⁵⁵¹; sadece, iptal davasını görmekte olan mahkemece kanunda öngörülen sebeplerle sınırlı olarak inceleme yapabilmektedir⁵⁵². Diğer bir deyişle, iptal davası yoluyla, hakem kararının gerçek anlamda bir denetimi söz konusu olmamakta; hakem mahkemesince verilen kararın hukuka uygun olup olmadığı kanun yollarında olduğu gibi değerlendirilememektedir⁵⁵³.

Ayrıca, hakem kararının iptali ile hakem mahkemesinin yetkileri sona ermektedir⁵⁵⁴. Bu sebeple, iptal davasını görmekte olan mahkeme tarafından hakem kararının iptal edilmesi neticesinde, kanun yollarında olduğu gibi iptal edilen kararın tekrardan hakem mahkemesine gönderilerek hakem mahkemesinin verdiği kararda direnmesinden söz edilememektedir⁵⁵⁵.

Bütün bu sebeplerle, *kanaatimizce*, hakem kararlarının iptali davasının hukuki niteliğinin kanun yolu olarak ifade edilmesi uygun olmayacaktır.

(2) İptal Davasının Kanun Yolu Olduğunu İleri Süren Görüş

⁵⁵¹ İptal davasını incelemekte olan mahkeme hakemlerin maddi hukuka uygun bir karar verip vermedikleri hakkında bir değerlendirmede bulunamayacaklardır (Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 740; Yılmaz, **Şerh**, s. 1771; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 196; Süral, **a.g.m.**, s. 1392; Aygün, **a.g.m.**, s. 665). Diğer bir deyişle hakem mahkemesi tarafından verilen kararın doğru bir karar olup olmadığı iptal davasını görmekte olan mahkemece değerlendirilememektedir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257)

⁵⁵² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 641; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 251, s. 121; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733; Hakem kararlarının iptali sisteminde, iptal sebepleri oldukça sınırlı tutulmakta ve yalnızca bazı usule ilişkin şekli sebeplerin varlığı halinde hakem kararının iptali söz konusu olmaktadır. Bu husus *Kalpsüz’e* göre, iptal davası sisteminin temel bir özelliği olmasından kaynaklanmaktadır (Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 127).

⁵⁵³ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2734.

⁵⁵⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126.

⁵⁵⁵ Üstündağ, **Mahkemelerin Israr Hakkı**, s. 343 vd.; Sungurtekin-Özkan, **Hakem Kararlarına Karşı Başvuru**, s. 431; Öztekin, **Sigortacılıkta Tahkim**, s. 247; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2735.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüş ise, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının “kanun yolu” olduğu yönündedir⁵⁵⁶. Buna göre, *doktrinde*, *Karşlı*, hakem kararlarının iptali davasını kanun yollarının taşıması gereken özellikler bakımından değerlendirmemekle birlikte; hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarının kanun yolu olduğunu ifade eden başlık kapsamında ele almaktadır⁵⁵⁷. Ayrıca *Karşlı*, iptal davasını incelemekle görevli olan mahkemenin kanun yolu denetimini gerçekleştirecek olan bölge adliye mahkemesi olduğunu ileri sürmektedir⁵⁵⁸.

Doktrinde *Akıncı* ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, açılacak olan iptal davalarının hakem kararlarına karşı başvurulabilecek olan yegâne kanun yolu olduğunu açıkça ifade etmektedir⁵⁵⁹. Bu kapsamda, *Akıncı*’ya göre, hakem kararlarına karşı başvurulabilecek olan tek kanun yolu, iptal davası olup; mahkeme kararlarının denetimi bakımından söz konusu olan “*temyiz*” ve “*yargılamanın yenilenmesi*” yollarına Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yer verilmiş değildir⁵⁶⁰.

(3) İptal Davasının Olağanüstü Kanun Yolu Olduğunu Savunan Görüş

Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının hukuki niteliğinin kanun yolu olup olmadığı tartışması kapsamında *doktrinde ileri sürülen görüşlerden bir diğeri* ise, onun hukuki niteliğinin “*olağanüstü kanun yolu*” olduğu yönündedir⁵⁶¹. Buna göre, hakem kararlarının iptali davası, hukuki nitelik olarak “*olağan kanun yolu*” şeklinde ifade edilemeyecektir. Hakem kararlarının iptali davası, kavramsal olarak, kurumların amacı itibarıyla ve mevzuat düzenlemelerinin

⁵⁵⁶ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 251; Karşlı, *a.g.e.*, § 33, s. 845.

⁵⁵⁷ Karşlı, *a.g.e.*, § 33, s. 845.

⁵⁵⁸ Karşlı, *a.g.e.*, § 33, s. 845.

⁵⁵⁹ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 251.

⁵⁶⁰ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 251.

⁵⁶¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, *a.g.e.*, § 37, s. 757-758.

lafızları göz önünde bulundurulduğunda, “*olağanüstü kanun yolu*” (ya da “*geniş anlamda kanun yolu*” veyahutta “*hukuki çare*”) olarak ifade edilebilecektir⁵⁶².

Alman Hukukunda, 1998 yılında gerçekleştirilen reform öncesinde, Alman Medeni Usul Kanunu’nun tahkime ilişkin hükümlerinin (dZPO §§ 1025-1048) değiştirilmesinden önce, iptal davası (*Aufhebungsklage*) (dZPO § 1041 a. F.) olağanüstü bir kanun yolu olarak ifade ediliyordu⁵⁶³.

Türk Hukukunda, doktrinde bu görüşü savunan, *Atalı, Ermenek, Erdoğan*’a göre, olağan kanun yollarında söz konusu olan, alt derece mahkemesince ortaya konulan kararların hukuk kurallarının tatbiki ve maddi vakıalara uygunluk ile sadece hukuk normunun doğru uygulanıp uygulanmadığı açılarından incelendiği; oysa ki, hakem kararlarına karşı iptal davasında, hakem kararlarının sadece, kanunda öngörülen iptal sebepleriyle sınırlı olarak ve olayın esasına girmek suretiyle maddi denetim yaparak ne de hukukun doğru uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi suretiyle incelenmesi söz konusu olamayacaktır⁵⁶⁴. İptal davasının olağanüstü kanun yolu olduğu görüşlerini desteklemek için *Atalı, Ermenek, Erdoğan*, dar anlamda kanun yollarında temel bir özellik olarak, kanun yolunun yargılamanın bir parçasını oluşturduğunu ve fakat iptal davasının hakem mahkemesince verilen nihai karar üzerine bağımsız bir yargılama olacağını, bu sebeple, iptal davasının tıpkı yargılamanın yenilenmesinde olduğu gibi ayrı bir dava şeklinde ileri sürülerek bir olağanüstü kanun yolu olduğunu savunmaktadır⁵⁶⁵.

Hakem kararlarının iptali davasının kanun yolu olduğunu ileri süren görüşlerin yerindeliğini tartışabilmek için kanun yolları hakkında açıklamalarda bulunmak gerekecektir. Bu kapsamda, aşağıda, kanun yollarının amacı, özellikleri ve çeşitleri hakkında genel bilgiler verilecektir.

⁵⁶² Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757-758.

⁵⁶³ Habscheid, **JZ 1998**, s. 449.

⁵⁶⁴ Bu görüşü savunan yazarlara göre, iptal davasında sadece kanunda sınırlı bir şekilde sayılan iptal sebeplerinin ve şekli aykırılıkların denetlenmesi söz konusudur (Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757).

⁵⁶⁵ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757-758.

c. Genel Olarak Kanun Yolları, Amacı, Özellikleri ve Çeşitleri

(1) Kanun Yolu Kavramı

Kanun yolu, genel olarak, yargılama merciileri tarafından verilen kararlara karşı gerçekleştirilen başvuru yoludur⁵⁶⁶. Bu doğrultuda, kanun yolu kavramsal olarak taraflara gerçekleştirilen yargılamanın neticesinde verilen ve yanlış olduğu iddia edilen kararların yeniden incelenerek varsa yanlışlığın düzeltilmesi ve bertaraf edilmesi için sağlanmış olan bir hukuki imkândır⁵⁶⁷.

(2) Kanun Yollarının Amacı

Kanun yollarının amacı, tarafların aralarında meydana gelen uyuşmazlıkların çözümlenmesi için başvurulmuş yargı merciilerince ortaya konulan kararların maddi olarak denetlenmesi ve doğruluğunun sağlanması ile ülkede içtihat birliğinin ve hukuki güvenliğin temin edilmesidir⁵⁶⁸. Kanun yolu, yargı mekanizmalarının önüne gelen kimselere daha güvenceli bir yargılama olanağı sağlamayı ve aynı zamanda da yargı merciilerinin daha iyi çalışmasını temin etmeyi amaçlamaktadır⁵⁶⁹.

(3) Kanun Yollarının Özellikleri

⁵⁶⁶ Özkes, **Pekcanıtez Usul**, § 19, s. 2155.

⁵⁶⁷ Kuru, **El Kitabı**, § 60, s. 761; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 60, s. 4483. Kanun yollarına ilişkin olarak benzer tanımlar için bkz.: Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 515; Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 695 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 37, s. 445; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 62, s. 661; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 1-2, s. 367; Özkes, **Pekcanıtez Usul**, § 19, s. 2150-2155; Ulukapı, **Usul 2015**, s. 447-448; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 524.

⁵⁶⁸ Tercan, **a.g.e.**, s. 58. Diğer taraftan kanun yollarının amaçlarının ne olduğu hakkında doktrinde ileri sürülen farklı görüşler için bkz.: Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 696-697.

⁵⁶⁹ Muhammet Özkes: **Sorularla Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi (İstinaf ve Temyiz)**, Sorularla Hukuk Dizisi 6, Türkiye Barolar Birliği Yayınları 134, 1. Baskı, Ankara, Şen Matbaa, 2008, s. 2.

Kanun yollarının temel özelliği, yargılama merciilerince verilen kararların denetlenmesinin sağlanmasıdır⁵⁷⁰. Kanun yolları, temelde iki özelliği bünyelerinde barındırması gereken hukuki denetim mekanizmalarıdır⁵⁷¹. Dar anlamda kanun yolundan bahsedildiğinde, iki temel özelliği bünyesinde barındırdığı kabul edilir⁵⁷². *Doktrinde*, kanun yollarının sahip olduğu bu iki özellik, “*erteleyici etki (Suspensive effect)*” ve “*aktarıcı etki (Devolutive effect)*” şeklinde ifade edilmektedir⁵⁷³.

Kanun yoluna başvurulması hükmün şekli anlamda kesinleşmesine engel olmaktadır⁵⁷⁴. *Erteleyici etki* olarak ifade edilen bu özellik uyarınca, kanun yoluna müracaat edilmesi neticesinde, ihtilafı karara bağlayan ilk derece mahkemesince verilen hükmün, şekli anlamda kesinliği ve taraflar arasında süregelen uyuşmazlığın sona ermesi önlenmektedir⁵⁷⁵.

Kanun yollarının bir diğer özelliği olarak ifade edilen *aktarıcı etki* ise, kanun yollarına başvuru neticesinde, ihtilafın üst derece mahkemesine intikal

⁵⁷⁰ Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 3.

⁵⁷¹ Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 697.

⁵⁷² Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 3.

⁵⁷³ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 37, s. 445-446; Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 3; Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 697; Doktrinde ise, *Kalpsüz*, kanun yollarının taraflara, kanuna aykırı olan bir kararın onu veren mahkemeden daha üst seviyedeki bir başka mahkemece kontrol edilerek ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla getirilen ve üç özellik taşıması ile diğer müracaat imkânlarından ayrıldığını ifade etmektedir. Buna göre, kanun yollarını diğer hukuki çarelerden ayıran *-iki değil-* üç özellik bulunmaktadır. Bu üç özellik şunlardır:

(1) Hükmün üst derece mahkemesine aktarılmasını ifade eden “*aktarıcı etki*” (*devolutif tesir*);
(2) Hükmün şekli bakımından kesinleşmesini engelleyen “*erteleyici etki*” (*suspensif tesir*);
(3) Aleyhine başvuru hükmün doğruluğunun maddi bakımdan denetlenmesini sağlayan “*cassatoire tesir*”.

Türk Hukukunda doktrinde, *Kalpsüz*’e göre, hakem kararlarının iptali davası, bu özelliklerden “*aktarıcı etki*” (*devolutif tesir*) ile son özellik olan “*cassatoire tesir*”e sahip olmadığından dolayı kanun yolu değildir (*Kalpsüz*, **Milletlerarası Tahkim**, s. 124-125).

⁵⁷⁴ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 37, s. 445.

⁵⁷⁵ Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 697; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 37, s. 445; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 3.

ettirilmesidir⁵⁷⁶. Buna göre, kanun yolu incelemesinde, uyuşmazlık hakkında kararı veren merciin kendisi tarafından değil; bir üst derece mahkemesi tarafından inceleme yapılarak karara varılır⁵⁷⁷.

Kanun yolları aracılığıyla aynı zamanda, devletin yargı organları tarafından verilen kararların maddi bakımdan kontrolünün sağlanmasına yönelik bir inceleme gerçekleştirilir⁵⁷⁸. Diğer bir ifadeyle, kanun yollarında, uyuşmazlığı çözümleyecek olan kararın hukuka uygunluğuna yönelik bir inceleme yapılmaktadır⁵⁷⁹.

(4) Kanun Yollarının Çeşitleri

Medeni Usul Hukukunda, kanun yolları, çeşitleri bakımından farklı sınıflandırmalara tâbi tutulabilecektir⁵⁸⁰. Kanun yollarının sahip olduğu özellikler dikkate alındığında, Türk Hukukunda, istinaf ve temyiz müracaat yolları kanun yolu olarak nitelendirilmektedir. Kanun yolları olağan ve olağanüstü kanun yolu şeklinde çeşitlere ayrılmaktadır⁵⁸¹. Kanun yollarının çeşitleri bakımından “*istinaf*” ile “*temyiz*” yolları, “*olağan kanun yolları*”dır⁵⁸². Olağanüstü kanun yolu olarak ise “*yargılamanın yenilenmesi yolu*” kanun yolu sistematığımızda yer almaktadır⁵⁸³.

⁵⁷⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192; Karşlı, **a.g.e.**, § 28, s. 698; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 37, s. 446; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125; Özekes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 3.

⁵⁷⁷ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 192-193; Karşlı, **a.g.e.**, § 28, s. 698.

⁵⁷⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125; Özekes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 3.

⁵⁷⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125.

⁵⁸⁰ Özekes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 4.

⁵⁸¹ Özekes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 4; Çağatay Serdar Şahin: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca İstinaf Yargılamasında Ön İnceleme Aşaması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, C. 21, Özel Sayı, 2019, (s. 2659-2702), s. 2664.

⁵⁸² Özekes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 4.

⁵⁸³ Olağanüstü kanun yolu olarak yargılamanın yenilenmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Namılı, Mert: **Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku’nda Yargılamanın Yenilenmesi**, İstanbul, Beta Basım, 2014. Özekes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 4.

d. İptal Davasının Hukuki Niteliğinin Kanun Yollarının Özellikleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Hakem kararlarına karşı iptal davası, kanun yolları ile sahip olduğu bazı özellikler bakımından benzerlik arz etse de birçok açıdan kanun yollarından farklılaşmaktadır. Hakem kararlarına karşı iptal davasının hukuki niteliğinin kanun yolu olup olmadığı değerlendirilirken, kanun yollarının özelliklerini taşıyıp taşımadığı hususunun ortaya konulması gerekmektedir.

Tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilen bir karara karşı iptal davası yoluna müracaat edilmesi, söz konusu hakem kararının şekli anlamda kesinleşmesine engel olmaktadır. Bu sebeple, hakem kararlarına karşı iptal davası, “erteleyici etki” olarak tarif edilen ve tarafların aralarında vâd olan uyuşmazlığın sona ererek hükmün şekli anlamda kesinleşmesini önleyici özelliğe sahiptir.

Hakem kararlarına karşı iptal davasının hukuki niteliğinin kanun yolu olup olmadığı değerlendirilirken, kanun yollarının karakteristik özelliklerinden bir diğeri olan “aktarıcı etkiye” de sahip olup olmadığının tartışılması gerekmektedir. Bu kapsamda, iptal davasında görevli mahkemenin neresi olduğunun gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümleri uyarınca ortaya konulması önem arz etmektedir.

Hakem kararlarına karşı iptal davasında görevli mahkemenin neresi olduğu hususu, kanun koyucu tarafından zaman içinde gerçekleştirilen değişiklikler çerçevesinde şekillenmiştir. 7101 sayılı Kanun⁵⁸⁴ değişikliğinden sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 439’uncu maddesinin birinci fıkrasında, hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkeme, “tahkim yeri bölge adliye mahkemesi” olarak düzenlenmiştir⁵⁸⁵.

⁵⁸⁴ RG. 15.03.2018, S. 30361.

⁵⁸⁵ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 271; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Yarg. 15. HD, 11.06.2018, E. 2016/4072, K. 2018/2472: “[...] Yapılan değişiklikler sonucu HMK'daki son düzenlemelerde; tahkim

İptali davası, kanun yollarından, hakem kararının ilgili merciilerce denetlenme yöntemi bakımından farklılaşmaktadır. Zira, hakem kararının iptali davasında, gerçekleştirilen incelemede, hakemlerce verilen kararın geçerliliği ile varlığı denetlenecektir⁵⁸⁶. İptal davası ile hakem mahkemesince verilen kararın hukuka uygunluğunun denetlenmesi söz konusu olmayacaktır⁵⁸⁷. Diğer bir deyişle, mahkeme, sadece kanunda öngörülen iptal sebeplerinin somut olayda mevcut olup olmadığı noktasında hakem kararını inceleyebilecektir⁵⁸⁸. Bu durum, iptal davasında esasa girme yasağının kabul edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır⁵⁸⁹. Böylelikle, incelemeyi gerçekleştirecek olan mahkemece, hakem kararının maddi hukuka göre hataları dikkate alınmayacaktır⁵⁹⁰. Diğer bir deyişle, iptal davasını görmekte olan mahkeme, hakem kararının hukuka aykırı olarak verilip verilmediğine dair içeriksel yani, esasa dair bir denetim gerçekleştiremeyecektir⁵⁹¹. Bunun sebebi, esasa girme yasağı şeklinde ifade edilen bu ilkenin, davanın esası ile ilgili meselelerin hakem mahkemesince karara bağlanmasını temin edici bir işleve sahip olmasından kaynaklanmaktadır⁵⁹². Aksi takdirde, devlet mahkemeleri tarafından hakem kararının esastan incelenmesine izin verilirse, verilen karar hakem kararından ziyade, devlet mahkemesi kararı olacaktır⁵⁹³. Bu durum ise,

yargılamasında, mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemenin, konusuna göre tahkim yeri asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi olduğu, tahkim yeri belirlenmemiş ise görevli mahkemenin, konusuna göre asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi, yetkili mahkemenin ise davanın Türkiye'deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesi olduğu (HMK 410/1), hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının, tahkim yeri Bölge Adliye Mahkemesi'nde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmiştir [...]" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

⁵⁸⁶ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125.

⁵⁸⁷ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 290, s. 137. Doktrinde, *Yeşilırmak*, iptal davasında hakem kararının esas yönünden de denetlenmesinin, tahkimin tarihi gelişimi, uygulaması ve niteliğine aykırı olduğunu ifade etmektedir (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 290, s. 137).

⁵⁸⁸ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 346.

⁵⁸⁹ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 7; Sandrock, **BB 2001**, s. 2177; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757.

⁵⁹⁰ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757.

⁵⁹¹ Sandrock, **BB 2001**, s. 2177; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2733; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757.

⁵⁹² Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 348.

⁵⁹³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 643.

tahkim yargılamasının varlık sebebini ortadan kaldıracaktır⁵⁹⁴. Bu sebeple, milli ve milletlerarası tahkime ilişkin anlaşmalar ile kanunların pek çoğunda esasa girme yasağı kabul edilmiştir⁵⁹⁵. Oysaki, kanun yollarında, üst derece mahkemesince yapılacak olan denetim, esasa ilişkin içeriksel bir denetim olup ilk derece mahkemesince verilecek olan kararın maddi vakıalara ve hukuka uygun olup olmadığının denetimine yöneliktir⁵⁹⁶. Bu açıdan bakıldığında, iptal davası, kanun yollarından, mahkemece yapılacak olan denetimin amacı ve içeriği bakımından farklılaşmaktadır⁵⁹⁷.

Hakem kararlarının iptali davası ile kanun yolları, yapılan yargılama neticesinde mahkemece verilecek olan karar bakımından da farklılaşmaktadır⁵⁹⁸. Zira, hakem kararının iptali davasında, incelemeyi gerçekleştirecek olan mahkeme, yaptığı yargılama faaliyeti neticesinde, iptal sebeplerinden birinin var olduğunu tespit ederse, iptal davasının kabulüne karar verecektir⁵⁹⁹. Bunun üzerine, mahkemenin iptal kararı vermesi ile hakem kararı ortadan kalkacaktır⁶⁰⁰.

3. İptal Davasının İnşai Dava Olduğunu İleri Süren Görüş

Hakem kararlarına karşı iptal davasının hukuki niteliği bakımından doktrinde ileri sürülen görüşlerden bir diğeri, onun hukuki niteliğinin “*inşai dava*” olduğu hususuna yöneliktir⁶⁰¹. Bu görüşe göre, hukuki nitelik itibariyle bir inşai

⁵⁹⁴ Esasa girme yasağı, özellikle milletlerarası tahkim bakımından hayati bir önem arz etmektedir. Milletlerarası tahkimde, hakem kararlarının, devlet mahkemelerince esasa girilerek denetlenmesine izin verilmesi durumunda, öncelikle hakem karardan ve aynı zamanda da milletlerarası tahkim müessesesinden söz edilemez (Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 643).

⁵⁹⁵ Sandroock, **BB 2001**, s. 2177. Aynı yönde bkz.: Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 643.

⁵⁹⁶ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 597.

⁵⁹⁷ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 63.

⁵⁹⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 64.

⁵⁹⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 643; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 345-346.

⁶⁰⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 64; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126.

⁶⁰¹ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 85; Süha Tanrıver: **Medenî Usûl Hukuku, C. II, Üst Derece Yargılamaları, Kesin Hüküm ve Bertaraf Edilmesi, Diğer Hukuki Çareler, Geçici**

dava olan iptal davası neticesinde mahkemece verilecek olan hüküm, geçmişe etkili olacaktır⁶⁰².

Hakem kararlarına karşı iptal davasında, yargılamayı yürüten mahkemenin çözüme kavuşturmakla yükümlü olduğu husus, tahkim yargılamasında hakem mahkemesince ortaya konulan ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığı nihayete erdiren hakem kararının hatalı olup olmadığı ile hatanın mevcut olması durumunda bunun düzeltilerek ve çoğunlukla da hakem kararının ortadan kaldırılarak giderilmesidir⁶⁰³. İptal davasında hakemlerce çözüme kavuşturulması amaçlanan uyuşmazlığın giderilmesine ilişkin olarak yürütülen yargılama faaliyetinin usulüne uygun olmayan bir şekilde gerçekleştirilmesi sebebiyle kaldırılması söz konusu olduğundan, inşai davaların karakteristik özelliklerinden birinin teşkil eden yeni bir hukuki durumun yaratılması hususu söz konusu olacaktır⁶⁰⁴.

Bilindiği üzere, inşai davalar, bir hukuki durumun değiştirilmesi, meydana getirilmesi veya sona erdirilmesi amacıyla açılan davalardır⁶⁰⁵. İnşai davalarda, hâkim, hakkın varlığını tespit ederek yerine getirilmesini emretmekten ya da hakkın vâir olup olmadığını tespit etmekten ziyade, doğrudan doğruya hukuki durumun değiştirilmesine yönelik bir karar ihdas etmektedir⁶⁰⁶.

Hukuki Korumalar, Alternatif Uyuşmazlıkların Çözümleri ve İç Tahkim, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2021, § 6, s. 452; Üstündağ, **Mahkemelerin Israr Hakkı**, s. 220; Yılmaz, **Alman Hukuku**, s. 137; Ergun Özsunay: “Almanya’da Tahkim”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler- Tatışmalar**, 29 Kasım-Aralık, 1965, (s. 577-609), s. 602; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 221.

⁶⁰² Üstündağ, **Mahkemelerin Israr Hakkı**, s. 220; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 221.

⁶⁰³ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72.

⁶⁰⁴ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72.

⁶⁰⁵ Elif Irmak Kılıç: **Medeni Usul Hukukunda İnşai Dava ve İnşai Hüküm**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Doktora Tezleri Dizisi No: 4, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 14; Ulukapı, **Usul 2015**, s. 222; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 21, s. 208 vd.; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 136 vd.; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 17, s. 570; Karşı, **a.g.e.**, § 11, s. 322 vd.; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 8, N. 9, s. 144.

⁶⁰⁶ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 8, N. 15, s. 145.

4. İptal Davasının Müracaat Yolu (Hukuki Çare) Olduğunu İleri Süren Görüş

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, hakem kararlarının iptali davası, hukuki niteliği gereği, “müracaat yolu (hukuki çare)” dur⁶⁰⁷.

Müracaat yolları (*hukuki çareler*), yargı merciilerince verilen kararlar aleyhine taraflar veya üçüncü kişilerce maddi ve usuli eksiklikleri ve yanlışlıkları ortadan kaldırmak amacıyla getirilen her türlü imkândır⁶⁰⁸. Hukuki çareler, “*dar anlamda hukuki çare*” ile “*geniş anlamda hukuki çare*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁶⁰⁹.

Dar anlamda hukuki çare, kanun yollarından başka diğer bütün müracaat yollarını karşılamak üzere kullanılır⁶¹⁰. Geniş anlamda hukuki çare ise, yargılama mercilerince verilen bütün kararlara karşı gidilebilecek olan başvuru yollarını ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır⁶¹¹. Geniş anlamda müracaat yolları, bütün kararlara karşı gidilebilecek olan her türlü usuli yoldur⁶¹².

Görüldüğü üzere, hukuki çareler kanun yollarını da kapsayan üst bir kavramı ifade ederler⁶¹³. Her kanun yolu bir hukuki çare olmakla birlikte; her hukuki çare bir kanun yolu değildir⁶¹⁴. Kanun yolları, üçüncü şahıslara veya taraflara, verilen karardaki usuli ve maddi hataları, eksiklikleri ortadan kaldırmak üzere tanınmış olan her türlü imkânı kasteden müracaat yollarının bir kısmını

⁶⁰⁷ Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 142. *Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, hakem kararlarına karşı iptal davası, kanun yolu olmayıp takime özgü bir hukuki çaredir (Aygün, **a.g.m.**, s. 689; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 119).

⁶⁰⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 124; Tercan, **a.g.e.**, s. 60; Hakan Pekcanıtez: **İcra-İflas Hukukunda Şikâyet**, Ankara, 1986, s. 35; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72.

⁶⁰⁹ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72.

⁶¹⁰ Muhammet Özkes: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. III, 15. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 2156.

⁶¹¹ Özkes, **Pekcanıtez Usul**, s. 2156.

⁶¹² Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72.

⁶¹³ Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 5.

⁶¹⁴ Deren-Yıldırım, **Kanun Yollarına Dair**, s. 8; Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 5.

oluşturmaktadır⁶¹⁵. Hukuki çareler, erteleyici etki ile aktarıcı etkiye sahip olup olmamaları bakımından kanun yollarından ayrılırlar⁶¹⁶. Buna göre, erteleyici etki ile aktarıcı etkiye sahip olan hukuki çareler, kanun yolu olarak ifade edilebilecektir⁶¹⁷. Erteleyici etki ile aktarıcı etkiye sahip olmayan hukuki çareler kanun yolu olarak değerlendirilemeyecekse de bu onların müracaat yolu olarak nitelendirilmesine mâni olmayacaktır⁶¹⁸.

5. Görüşümüz

İptal davasında, hakemler önünde görülen yargılamanın tarafların aralarında akdettikleri tahkim sözleşmesi çerçevesinde gerçekleşip gerçekleşmediği hususu denetlenmektedir⁶¹⁹. Hakem kararlarının iptali yolu, kanun yollarının taşıması gereken vasıfların tamamına (aktarıcı etki; erteleyici etki) sahip değildir⁶²⁰. Ayrıca, iptal davasında hakemlerce verilen kararın kanunda öngörülen sebeplerin varlığı nedeniyle iptali sonucu doğmakta ve kararın hakem kuruluna tekrar iade edilmesi ile iptal sebepleri kapsamında tekrardan incelenmesi söz konusu olmamaktadır⁶²¹. Bu durum ise, onun kanun yollarından farklı olduğunu ortaya koymaktadır⁶²².

Kanaatimizce, hakem kararlarına karşı iptal davası, kanun yolu olmamakla birlikte, geniş anlamda müracaat yolu olarak değerlendirilebilecektir⁶²³. Hukuki

⁶¹⁵ Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 5; Turgut Kalpsüz: Türk Hukukunda Hakem Kararlarının Temyizi Sebepleri, **Yargıtayın 128.**, Ankara Üniversitesinin **50.**, A.Ü Hukuk Fakültesinin **70.**, Kuruluş Yıldönümü Ortak Bilimsel Toplantısı (23-24 Mayıs 1996) **Bildiriler**, Ankara, 1997, s. 93 vd.; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 124.

⁶¹⁶ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 73.

⁶¹⁷ Deren-Yıldırım, **Kanun Yollarına Dair**, s. 8; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 61; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 73; Özkes, **Kanun Yolu Sistemi**, s. 5.

⁶¹⁸ Deren-Yıldırım, **Kanun Yollarına Dair**, s. 8; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 73.

⁶¹⁹ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 74.

⁶²⁰ Kalpsüz, **Bilimsel Toplantı**, s. 97 vd.; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125.

⁶²¹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125.

⁶²² Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 142; Aygün, **a.g.m.**, s. 665.

⁶²³ Hakem kararlarının iptalinin hukuki çare olduğu konusundaki görüşler için ayrıca bkz.: Kalpsüz, **Panel**, s. 28; Turgut Kalpsüz: “Yeni Milletlerarası Tahkim Kanununun Değerlendirilmesi”, **Milletlerarası Tahkim Semineri**, Ankara, 2001, (s. 110-127), s. 118; Aygün, **a.g.m.**, s. 664, 665.

çareler, verilen kararlara karşı gidilebilecek olan her türlü usuli yol olarak değerlendirildiğinde, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının hukuki niteliği bakımından müracaat yolu olduğu kabul edilebilecektir⁶²⁴.

C. İptal Davasına Konu Edilebilecek Olan Hakem Kararları

1. Genel Olarak

İptal davası, hakem mahkemesince verilen ve “*hakem kararı*” olarak nitelendirilebilen kararlar aleyhine açılabilir⁶²⁵. Hakem kararlarına karşı iptal davasına müracaat edilebileceğini öngören sistemlerde, iptal davasının “*hakem kararlarına*” karşı açılabilirliği belirtilmektedir. Bununla birlikte, hakem kararından anlaşılması gereken hususun ne olduğu hakkında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemektedir⁶²⁶. Bu sebeple, iptal davasının konusunu oluşturacak olan ve aynı zamanda da “*hakem kararları*” şeklinde nitelendirilebilecek kararların neler olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir⁶²⁷.

Aleyhine iptal davası açılacak olan hakem kararlarının neler olabileceği tespit edilmeye çalışılırken hakem mahkemesince verilen kararın ne şekilde nitelendirildiğinin bir önemi bulunmamaktadır⁶²⁸. Zira, hakem mahkemesi

⁶²⁴ Bu doğrultuda, *doktrinde*, Selçuk, iptal yoluyla tarafların, usulüne uygun olarak hakem yargılamasının gerçekleştirilmesini isteme haklarının, hakem kararının verilmesinden sonra da olması gerektiğini ifade etmektedir (Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72). Belirtmek gerekir ki, Selçuk, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının hukuki niteliğinin inşai dava olduğunu kabul etmekle birlikte, “*her türlü usul aracı*” olarak müracaat yollarını ifade ettiğimizde, hakem kararlarının iptalinin bu anlamda müracaat yolu olduğunu kabul etmektedir (Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 72). Hakem kararlarının iptali davasının müracaat yolu olduğunu savunan görüşler için bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 119; Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 142; Aygün, **a.g.m.**, s. 689.

⁶²⁵ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶²⁶ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 20.

⁶²⁷ Hakem kararının ne olduğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Schmidt, **Schiedsspruch**, s. 32-41.

⁶²⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737. “*Braspetro Oil Servis Co. v. The Management and Implementation Authority of the Great Man-Made River Project*” davasında, Paris Cour d’Appel iptal davasının açılmasında hakem kurulunun kararı nasıl

tarafından verilen karar, usule ilişkin bir nihai karar olarak nitelendirilmişse ve fakat aslında esasa ilişkin bir nihai kararsa, bu durumda, o esas alınarak iptal davasına konu edilebilip edilemeyeceği değerlendirilecektir⁶²⁹. İptal davasına konu edilmek istenen hakem kararının, kararı veren hakem mahkemesince ne şekilde değerlendirildiği değil; kararın içeriğine, yapılan yargılamaya ve bunun neticesinde iptal davasını gören mahkemece değerlendirilmesi üzerine gösterdiği niteliği önem arz etmektedir⁶³⁰.

2. Hakem Mahkemesince Verilen Nihai Kararlar

Nihai hakem kararları, hakem mahkemesinin görevini sona erdiren ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığın tamamını çözen kararlardır⁶³¹. Hakem mahkemesince verilmiş olan “*nihai kararların*” iptal davasına konu edilebileceği noktasında herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır⁶³². Bu bakımdan, ister esasa ilişkin bir nihai hakem kararı olsun, isterse de yetkisizlik kararı gibi usule ilişkin bir nihai karar olsun, hakem mahkemesince verilmiş olan nihai kararlar aleyhine iptal davası açılabilir⁶³³.

nitelendirdiğinin bir öneminin bulunmadığını, hakem kararının içeriğine ve yapılan yargılama ile değerlendirmeye bakılmak suretiyle iptal davasını görmekte olan mahkemece değerlendirmenin yapılacağını ifade etmektedir. Buna göre karar usule ilişkin bir nihai karar şeklinde verilmiş bile olsa, esasa ilişkin bir nihai karar ise, buna göre dikkate alınır ve iptal davasının konusunu teşkil eder. Bahsi geçen kararda da Brasoil Libya’da Great Man-Made River Projesinde petrol kuyuları açma konusundaki anlaşmasının feshedilmesi üzerine sorumluluk konusunda MTO tahkimine başvurmuş ve hakem kurulu usuli bir karar ile hakem yargılamasına son vermiştir. Bunun üzerine Brasoil Paris’te hakem kararının iptali davasını açmış, Paris Cour d’Appeal ise kararında hakem kararının hakem mahkemesince ne şekilde nitelendirildiğinin önemli olmadığı ifade edilmiştir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736). Karar için ayrıca bkz.: Braspetro Oil Servis co. V. The Management and Implementation Authority of the Great Man-Made River Project, Paris cour d’Appel, 1 Temmuz 1999, Yearbook of Commercial Arbitration, 1999, S. XXIV, s. 297.

⁶²⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

⁶³⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

⁶³¹ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 19.

⁶³² Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 19; Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220; Petrochilos, **a.g.e.**, s. 94.

⁶³³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736, 2737; Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221; Petrochilos, **a.g.e.**, s. 94; Başar, **a.g.m.**, s. 4.

Diğer taraftan, mukayeseli hukukta, usule ilişkin nihai hakem kararı aleyhine iptal davasına müracaat edilip edilemeyeceği konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu kapsamda, Alman Hukukunda, usuli hakem kararı görüşüne karşı çıkmakta olan Voit, hakem mahkemesince verilmiş olan yetkisizlik kararlarını hakem kararı olarak kabul etmemektedir⁶³⁴. Voit'in görüşüne göre, hakem mahkemesinin yetkisizliği, aslında hakemlerin karar verme yetkilerinin olmadığı anlamına da gelmektedir⁶³⁵. Voit'e göre hakemlerin kendi yetkileri hakkında vermiş oldukları kararlar ile devlet mahkemelerinin kendi yetkileri hakkında vermiş oldukları kararların karşılaştırılması söz konusu olamaz⁶³⁶. Voit'in görüşü, hakem mahkemesinin vermiş olduğu yetkisizlik hakkındaki kararlar aleyhine iptal davası açılmayacağı sonucunu doğurmaktadır⁶³⁷.

Oysaki, hakem mahkemesince verilen yetkisizlik kararları da uyuşmazlığı sona erdiren usuli nitelikteki nihai kararlardır⁶³⁸. Bu sebeple, *kanaatimizce*, hakemlerce verilen yetkisizlik kararları aleyhine de iptal davasının açılacağı kabul edilebilecektir⁶³⁹.

3. Hakem Mahkemesince Verilen Kısmi Hakem Kararları

Hakem mahkemesinin kararı, kimi zaman tarafların aralarındaki ihtilafı sona erdiren “*nihai bir karar*” olabileceği gibi; kimi zaman da uyuşmazlığın bir kısmını neticelendiren *kısmi hakem kararı* şeklinde olabilecektir⁶⁴⁰.

⁶³⁴ Wolfgang Voit: “Die Entscheidung des Schiedsgericht über die eigene Unzuständigkeit als Prüfstein der dogmatischen Grundlagen des Schiedsverfahrensrechts”, **Festschrift für Hans-Joachim Musielak zum 70. Geburtstag**, München 2004, (s. 595-617), s. 606; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1040, Rdn. 8.

⁶³⁵ Voit, **Die Entscheidung des Schiedsgericht**, s. 605; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1040, Rdn. 8.

⁶³⁶ Voit, **Die Entscheidung des Schiedsgericht**, s. 599.

⁶³⁷ Voit, **Die Entscheidung des Schiedsgericht**, s. 605.

⁶³⁸ Lühmann, **a.g.e.**, s. 39; Schmidt, **Schiedsspruch**, s. 40.

⁶³⁹ Bu görüşte bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶⁴⁰ Hakem kararlarının çeşitleri hakkında bkz.: Bantekas, **a.g.e.**, s. 192 vd.; Moses, **a.g.e.**, s. 190 vd.; Born, **a.g.e.**, § 15.04, s. 285 vd.; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18, s. 507.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 436’ncı maddesi’nin 2’nci fıkası ile Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 14’üncü maddesinin A fıkrasının 2’nci bendi uyarınca, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem mahkemesince kısmi kararların verilebilmesi mümkündür⁶⁴¹.

Taraflar, bazı durumlarda, anlaşmazlığın tamamını çözen nihai kararı almayı beklemeden hakem mahkemesince verilen kısmi hakem kararının ortadan kaldırılmasını isteyebilirler⁶⁴². Böyle durumlarda, hakem mahkemesince verilmiş olan ve sadece değindikleri konuları nihai olarak çözümleyen ve yargılamayı sona erdirmeyen “*kısmi hakem kararlarının*”⁶⁴³ iptal davasına konu edilip edilemeyeceği konusunda bir değerlendirmede bulunulması gerekmektedir⁶⁴⁴.

Türk Hukukunda *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, hakem mahkemesince verilen kararların nasıl nitelendirildiğinin bir önemi bulunmayacaktır ve hakem mahkemesince verilen *kısmi hakem kararları* aleyhine iptal davası açılabilir⁶⁴⁵. Bununla birlikte, mukayeseli hukukta, kısmi hakem kararları aleyhine iptal davası açılmayacağını içtihat eden ve sadece hakem mahkemesince verilen nihai kararlar aleyhine iptal davasının açılabilirliğini

⁶⁴¹ Bkz.: MTK m. 14A, f. 2; HMK m. 436.

⁶⁴² Moses, **a.g.e.**, s. 191.

⁶⁴³ UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 1’de açıkça, “*Tahkim kurulunun farklı zamanlarda farklı konularda ayrı kararlar verebileceği*” ifade edilmektedir. Benzer bir düzenleme, Uluslararası Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Kuralları [International Center for Dispute Resolution (ICDR)] Art. 29 (1)’de de mevcuttur (Moses, **a.g.e.**, s. 191, dn. 9). Bunlardan başka, Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü [Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce Rules (SSC)] kuralları Art. 38’de de, “*Tahkim mahkemesi, ayrı bir konuyu veya uyuşmazlığın bir kısmını ayrı bir hükümde karara bağlayabilir*” işklinde ifade etmektedir. Türk hukukunda da Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 436/f. 2 hükmünde açıkça, “*Aksi kararlaştırılmadıkça hakem veya hakem kurulu kısmi kararlar verebilir.*” denilmektedir.

⁶⁴⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶⁴⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

öngören Alman Federal Mahkemesi kararları da bulunmaktadır^{646,647}. İsviçre Hukukunda ise, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 188 hükmünde⁶⁴⁸ ifade edilen ve hakem mahkemesince ortaya konulabilecek olan kısmi hakem kararları, SchwIPRG Art. 190 Abs. 2 hükmünde düzenlenmekte olan hakem kararlarının iptal sebeplerinin tamamı uyarınca hakem kararlarının iptali davasına konu olabilecektir⁶⁴⁹.

Kanaatimizce, kısmi hakem kararlarının özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, tıpkı uyuşmazlığın tamamını çözümleyen hakem kararları gibi kesin ve bağlayıcı oldukları görülmektedir⁶⁵⁰. Bu sebeple, kısmi hakem kararlarına karşı da hakem kararlarını iptali davası açılabilmesi mümkündür⁶⁵¹.

⁶⁴⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736, dn. 395.

⁶⁴⁷ Oberlandesgericht Frankfurt, 26 Sch 2008, 10 Mayıs 2007. Bahsi geçen Alman Federal Mahkemesi kararında, sorumlulukla ilgili olarak hakem mahkemesince verilen kısmi karara karşı iptal davası açılmayacağı yönünde bir karar verilmiştir. Türk Hukukunda doktrinde *Pekcanitez/Yeşilirmak* ise, Alman Mahkemesinin kısmi hakem kararları aleyhine iptal davasının açılmayacağını öngören kararını eleştirmektedir. Yazarlara göre, ihtilafı meselenin bölünebilir bir kısmına ilişkin nihai karar verilmişse; bu kısmi karara karşı iptal davası açılmasına izin verilmemesinde korunmaya değer bir hukuki yarar bulunmamaktadır. Aksine, ihtilafın kesinleşmesinde her iki tarafın da hukuki yararı bulunmaktadır. Bu sebeple, iptal davasının açılmasına izin vererek ihtilafın kesinleşebilmenin gerçekleşmesine izin vermek gerekmektedir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736, dn. 395).

⁶⁴⁸ İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkim bakımından kısmi hakem kararlarına ilişkin olan İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 188 hükmünün Almanca metni ve bunun Türkçe karşılığı sırasıyla şu şekildedir: “*Haben die parteien nichts anderes vereinbart, so kann das schiedsgericht teilentscheide treffen.*” (BSK IPRG-, Wirth, **a.g.e.**, Art. 188, N. 2, s. 1988); “*Taraflar aksi kararlaştırmamışsa, hakem heyeti kısmi bir karar verebilir*”.

⁶⁴⁹ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221; Wiebecke, **Switzerland**, s. 503. Bununla birlikte, İsviçre Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümleri arasında kısmi hakem kararının ne olduğuna ilişkin bir tanımlama bulunmamaktadır (BSK IPRG-, Wirth, **a.g.e.**, Art. 188, N. 2, s. 1989)

⁶⁵⁰ Lühmann, **a.g.e.**, s. 34; Schmidt, **Schiedsspruch**, s. 38; Bosch, **a.g.e.**, s. 47; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1056, Rdn.7.

⁶⁵¹ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1056, Rdn.7; Schmidt, **Schiedsspruch**, s. 38; Schwab, Walter, **Schiedsgerichtbarkeit**, Kap. 18, Rdn. 6.

4. Hakem Mahkemesince Verilen Geçici Hakem Kararları

Bir ya da daha fazla ön sorunu içerecek şekilde usule ilişkin olarak verilmiş olan hakem kararlarına “geçici hakem kararları” denilmektedir^{652,653}. Geçici hakem kararları kapsamında, usule ya da esasa uygulanacak olan hukuku tespit eden hakem kararları örnek olarak gösterilebilir⁶⁵⁴.

Geçici hakem kararlarına karşı iptal davasının açılıp açılmayacağı hakkında 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır⁶⁵⁵. Bununla birlikte, milletlerarası tahkime ilişkin kurallar getiren yabancı mevzuat hükümlerinde, bazı geçici hakem kararları bakımından hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesine ilişkin esaslar söz konusudur⁶⁵⁶.

Örneğin, hakem kararlarına karşı iptal davasını düzenleyen İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun schwIPRG Art. 190⁶⁵⁷ hükmüne göre, kural olarak, ön sorunlara ilişkin geçici hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi mümkündür⁶⁵⁸. İsviçre Hukuku, schwIPRG Art. 190 Abs. 3 hükmünde öngörülen düzenleme uyarınca, bazı geçici hakem kararları, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a) ve (b)’de söz konusu olan iptal sebeplerinin mevcudiyeti halinde hakem kararı iptal edilebilecektir⁶⁵⁹. Buna göre, İsviçre Hukukunda, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a) ve (b)’de⁶⁶⁰ öngörülen, “hakem mahkemesinin usulüne uygun olarak kurulmamış olması ile yanlış bir şekilde yetkisiz olduğuna ya da hatalı bir şekilde

⁶⁵² Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § I, C, 5”.

⁶⁵³ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221.

⁶⁵⁴ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221.

⁶⁵⁵ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 21.

⁶⁵⁶ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 21.

⁶⁵⁷ BSK-Pfisterer, **IPRG Art. 190**, N. 1. Tarafların hakem kararlarına karşı yalnızca iptal davası açma imkânları mevcuttur (schwIPRG Art. 190). Bu doğrultuda, İsviçreli kanun koyucu, milletlerarası tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilecek olan kararlara karşı iptal davası açma yoluna müracaat imkânını schwIPRG Art. 190 vd. hükümlerinde öngörmektedir (BSK-Pfisterer, **IPRG Art. 190**, N. 1).

⁶⁵⁸ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 221.

⁶⁵⁹ Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220-221.

⁶⁶⁰ BSK-Pfisterer, **IPRG Art. 190**, N. 15 ff., s. 2028 vd.

kendi yetkisi hakkında karar vermiş olması” yönündeki iptal sebepleri bakımından, geçici hakem kararlarına karşı iptal davası derhal açılmalıdır⁶⁶¹. Hakem mahkemesince verilmiş olan geçici hakem kararları hakkında, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 (a) ve (b)’de yer alan iptal sebeplerinin mevcudiyetine karşılık, derhal iptal davası açılmadığı takdirde, iptal davası açma hakkından feragat edildiği öngörülmektedir⁶⁶².

5. Hakem Mahkemesince Verilen Ara Kararlar

Hakemlerin verdikleri nihai kararlar üzerine tahkim yargılaması sona ermekte ve böylece hakemlerin yetkileri sonlanmaktadır⁶⁶³. Hakemlerin nihai kararı vermelerinden ve yargılamayı sona erdirmelerinden önce, yargılama esnasında “*ara kararlar*” (*Zwischenschiedsspruch*) da vermeleri mümkündür^{664,665}.

Hakem mahkemesince verilen nihai kararlara karşı iptal davası açılabilir olmakla birlikte; hakemlerin tahkim yargılaması esnasında verdikleri “*ara kararlara*” karşı iptal davası açılabilmesi mümkün değildir⁶⁶⁶. Diğer bir ifadeyle, hakem mahkemesince verilen “*usule ilişkin ara kararlara*” karşı iptal davası açılmayacaktır. Hakem mahkemesince yargılama esnasında verilen ara kararlarına karşı yalnızca hakemlerin verdiği esas hükümle birlikte iptal davasına başvurulabilecektir⁶⁶⁷.

Ara kararlara karşı iptal davasına müracaat edilemeyeceğinden hareketle, hakemlerin yargılama sırasında verdikleri ve bir ara karar niteliğini haiz olan

⁶⁶¹ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 20; Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220-221.

⁶⁶² BSK-Pfisterer, **IPRG Art. 190**, N. 15 ff., s. 2028 vd.; Rigozzi, **a.g.e.**, s. 220-221; Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 20.

⁶⁶³ Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.18, s. 507; Moses, **a.g.e.**, s. 190.

⁶⁶⁴ Lüthmann, **a.g.e.**, s. 34; Schmidt, **Schiedsspruch**, s. 38; Bosch, **a.g.e.**, s. 47; Schwab, Walter, **Schiedsgerichtbarkeit**, Kap. 18, Rdn. 6.

⁶⁶⁵ Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § I, C, 4”.

⁶⁶⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

⁶⁶⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

ihtiyati tedbir kararlarına⁶⁶⁸ karşı iptal davasının açılabilmesi mümkün olmayacaktır. Zira, ihtiyati tedbirlere ilişkin kararlar, iptal davasının açılabilmesi için gerekli olan hakem kararı özelliğini göstermemektedir. Bu sebeple, tahkim yargılaması sürerken hakem mahkemesince verilen ihtiyati tedbirlere ilişkin kararlara karşı iptal davası açılmayacaktır⁶⁶⁹.

Buna karşılık, hakem mahkemesinin verdiği ve sadece yargılama masraflarını içeren kararlar aleyhine ise, iptal davası açılabilir⁶⁷⁰.

6. Tahkim Yargılaması Esnasında Başka Mercilerce Verilen Kararlar

İptal davası açılacak olan kararların, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca hakem mahkemeleri tarafından verilen kararlar olması gerekmektedir⁶⁷². Bu bakımdan, tahkim yargılaması esnasında “devlet mahkemeleri” tarafından verilen mahkeme kararları aleyhine iptal davası açılmayacaktır⁶⁷³. Aynı şekilde, “uzman”, “arabulucu” gibi hakem mahkemesi dışındaki başka merciler tarafından verilen kararlar aleyhine de iptal davasına müracaat edilemeyecektir⁶⁷⁴.

⁶⁶⁸ Tahkim yargılamasında Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir akma yetkisi, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 6 hükmüne dayanmaktadır. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun “İhtiyati tedbir veya ihtiyati haciz” kenar başlıklı 6’ncı maddesinin 1’nci fıkrasına göre, “ *taraflardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz istemesi ve mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez*”. Görüldüğü üzere, tarafların aralarındaki ihtilafın MTK uyarınca tahkimde görüldüğü durumlarda, mahkemeden ihtiyati tedbir talebinde bulunulabilir. Böylelikle, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun uygulama kapsamına giren bir uyuşmazlık hakkında gerçekleştirilecek olan tahkim yargılaması kapsamında hakemlerce ihtiyati tedbir kararı verilebilmesi mümkündür (Bilgin Tiryakioğlu: “Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi”, **Public and Private International Law Bulletin**, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, 40(2), 2020, (s. 917-935), s. 922).

⁶⁶⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

⁶⁷⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

⁶⁷¹ Örneğin, VV. And Another v. VW, Singapore High Court, 24 Haziran 2007, Singapore High Court, 2008, s. 11.

⁶⁷² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

⁶⁷³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶⁷⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737.

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için hukuki önemi bulunan vakıaları tespit etmekle görevli olan hakem-bilirkişilerce⁶⁷⁵ hazırlanan hakem-bilirkişi raporları, hakem kararlarından farklılık arz etmektedir⁶⁷⁶ ve bunlar aleyhine Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 uyarınca iptal davası açılabilmesi söz konusu olamamaktadır⁶⁷⁷.

Tahkim yargılaması devam ederken hakemler, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, doğrudan ya da özel kuralların kabul edilmesiyle, özel bilgiyi gerektiren konularda, uzman bir kişinin bilgisinden yararlanmak için bilirkişiyi

⁶⁷⁵ Sareike, **a.g.e.**, s. 43 vd.; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 4; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 40, s. 24; Yeşilirmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 694, 699.

⁶⁷⁶ Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 9, s. 27; Schiffer, **a.g.e.**, s. 9; Deren-Yıldırım, **Hakem-Bilirkişi**, s. 323; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 1, s. 5.

⁶⁷⁷ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 597; Yeşilirmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 723; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2737. Hakem-bilirkişi raporlarına karşı temyiz yolu açık değildir (Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 940; Sebük, **a.g.m.**, s. 66; Yeşilirmak, **Hakem-Bilirkişilik**, s. 723; Doğanay, **Şerh**, s. 2952). Hakem-bilirkişi raporlarının hatalı olması durumunda nasıl bir hukuki yola müracaat edilebileceği konusunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda açık bir düzenleme yer almamaktadır. Bu noktada, hakem-bilirkişi raporlarının iptaline ilişkin kanuni düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır (Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 101, s. 51). Hakem-bilirkişi raporlarının açık bir şekilde usule, hak ve nesafete, örf ve adete aykırı olması durumunda iptali istenebilecektir (Baki Kuru: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, 6. Bs., İstanbul, Demir-Demir, 2001, s. 2920; Doğanay, **Şerh**, s. 2952; Atalay, **a.g.m.**, s. 872; Mehmet Kâmil Yıldırım: **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1990, s. 262; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 102, s. 52). Yarg. 11. HD, E. 2003/2660, K. 2003/8892: "[...] Dava, 3 ncü tarafsız hakem-bilirkişi raporunun iptali istemine ilişkindir. Hakem-bilirkişi müessesesi bir tahkim müessesesi olmayıp, HUMK.nun 287nci maddesinde düzenlenmiş bir delil anlaşması niteliğindedir [...]" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

müracaat edebileceklerdir^{678,679}. Bununla birlikte, hakemlerin tahkim yargılamasında aldıkları “*bilirkişi raporlarına*” karşı iptal davası açılabilmesi mümkün olmayacaktır⁶⁸⁰.

Bununla birlikte, “*hakem-dispeççiler*” tarafından verilecek olan “*hakem-dispeççi kararları*” aleyhine; hakem kararları bakımından söz konusu olan iptal davası açma imkânı mevcuttur⁶⁸¹. Zira, deniz ticaretine ilişkin olarak tarafların akdettikleri konişmento veya navlun sözleşmesine ekleyecekleri tahkim şartı ile aralarında meydana gelecek olan ihtilafların çözümünde tahkim yoluna müracaat edileceğini öngörmeleri durumunda, düzenlenecek olan “*dispeç kararı*” “*hakem-dispeç kararı*” olarak düzenlenmekte ve aynı zamanda “*hakem kararı*” niteliğini haiz olmaktadır⁶⁸². Bu sebeple, niteliği gereği hakem kararı olarak kabul edilen

⁶⁷⁸ Briner, **National Report**, s. 22. Tahkim usulüne ilişkin birçok tahkim kanununda bilirkişilerin tahkim yargılamasında söz konusu olabileceğine ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir (Karl-Heinz Böckstiegel (Hrsg.), **Beweiserhebung in internationalen Schiedsverfahren**, in Schriftenreihe der Deutschen Instituts für Schiedsgerichtsbarkeit – German Institution of Arbitration; Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 14, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 2001, N. 69-73, s. 130-131). Bu kapsamda, örneğin, Avusturya Hukukunda § 601 öZPO hükmüne göre tahkim mahkemesi tarafından atanan bilirkişiler hakkında esaslar öngörülmektedir. Bkz.: Nina Köchl, “Beweis durch Sachverständige im Schiedsverfahren-Fokus Österreich”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 15. Band 2010, (s. 89-105), s. 90 vd. Tahkim yargılaması esnasında bilirkişiye müracaat edilmesi durumunda bilirkişi raporunun kopyaları taraflara verilecektir (Briner, **National Report**, s. 22).

⁶⁷⁹ Yarg. 15. HD, E. 2008/130, K. 2008/2180: “[...] *Hakem Heyeti çoğunluğunca oluşturulan karar, birisi mahallinde keşif yoluyla, diğeri de dosya üzerinde yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu alınan raporlara dayandırılmıştır. Hakem Heyetinin tümü hukukçu olup aralarında teknik eleman bulunmamaktadır. Bundan dolayıdır ki, ihtilafların çözümü için bilirkişi seçimi zorunlu görülmüş ve karar da bilirkişilerce verilen rapora dayandırılmıştır. Karar bilirkişi incelemesine dayandırıldığına göre gerek bilirkişi seçiminde ve gerekse bilirkişilerin verdiği raporların değerlendirilip hükme esas alınmasında HUMK.nun 275 vd. maddelerinin dikkate alınması zorunludur [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁶⁸⁰ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶⁸¹ Bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § II, C”.

⁶⁸² Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 598; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5931; Kuru, **El Kitabı**, s. 1082; Berkin, **a.g.e.**, s. 919-920. Yarg. 11. HD, 29.6.1999, 3119/6022: “[...] *dispeç raporunun düzenlenmesi aşamasında tarafların anlaşması halinde konişmento veya navlun sözleşmelerine konulan hükümle tahkim şartı getirilerek, dispeçin hakem dispeççiler aracılığı ve tahkim prosedürü içerisinde düzenlenmesi de mümkün olmaktadır. Bu gibi durumlarda hakem dispeççiler tahkim usulü*

“hakem-dispeççi kararlarına” karşı iptal davası açma yoluna müracaat edilebilmesi mümkündür⁶⁸³.

7. Hakem Mahkemesince Verilen Etkisiz veya Yok Hükmündeki Kararlar

Tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce ortaya konulan ve uyuşmazlığı çözümlemeyi amaçlayan hakem kararı, kimi durumlarda etki doğuramayarak karar olarak mevcudiyet kazanamayacaktır⁶⁸⁴. Bu tarz hakem kararları için etkisiz veya yok hükmünde hakem kararı (*Unwirksame Schiedssprüche*) tabiri kullanılmaktadır⁶⁸⁵.

Etkisiz veya yok hükmündeki hakem kararlarına ilişkin olarak UNCITRAL Model Kanunu ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun tahkime ilişkin düzenlemelerinde herhangi bir ifadeye yer verilmiş değildir. Buna karşılık, Yargıtay’ın bazı kararlarında, hakem kararının yok hükmünde olduğu ifade edilerek buna ilişkin hüküm verildiği görülmektedir⁶⁸⁶.

hükümleri çerçevesinde dispeç raporunu dispeç hakem kararı şeklinde hükme bağlar. Bu tür kararlar HUMK’nun 516 vd maddelerinde öngörülen koşullar çerçevesinde yapılan yargılama sonucunda verilen kazai nitelik taşıyan kararlar olduğundan TTK m. 533. Maddesindeki koşullar çerçevesinde temyizi kabil kararlardandır. Bir başka ifade ile bu kararlar TTK 1210. maddesindeki mahkemece tasdik prosedürünü tabi değildirler [...]” (YKD, 1999/11, s. 1545)

⁶⁸³ HUMK m. 533’ün yürürlükte olduğu dönemde, hakem-dispeç raporlarının hakem kararı sayıldığından bahisle temyizinin kabil olduğu hakkında bkz.: Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 598.

⁶⁸⁴ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764.

⁶⁸⁵ Etkisiz ve yok hükmünde kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 100-101; Bosch, **a.g.e.**, s. 58-59.

⁶⁸⁶ Yarg. 15. HD, 23.5.2013, E. 2013/160, 2013/3346: “[...] HUMK’nun 531. maddesinde “Hakemlerin ekseriyetle itiraz ettikleri karar muteberdir” hükmü getirilmiştir. Buna göre kararın oyçokluğu ile verilmesi geçerlilik koşuludur, inceleme konusu kararda başhakem asıl davanın kısmen kabulü-karşı davanın reddi, hakem Av. N.Y. asıl davanın kabulü-karşı davanın reddi, hakem Prof. Dr. M.D. asıl davanın reddi-karşı davanın kabulü düşüncesinde olup, bu şekilde oy kullanmışlar ve muhalefet şerhlerini yazmışlardır. Karşı davanın reddinde oyçokluğu sağlanmış gibi görünmekte ise de, kararın bütünlüğü dikkate alındığında oyçokluğu sağlanamamıştır... Bu durumda verilen hakem kararı oyçokluğu sağlanmaksızın

Hakem kararının yok hükmünde veya etkisiz olması sonucu çeşitli sebeplerden ileri gelebilecektir⁶⁸⁷. Hakem mahkemesinin önüne gelen ihtilaf bakımından ortaya konulan hakem kararının gerçekte olmayan bir taraf hakkında verilmiş olması durumunda, hakem kararı etkisiz olarak nitelendirilebilecektir⁶⁸⁸. Bu sebeple, tahkim sözleşmesinin tarafı olan bir şirketin tüzel kişiliğinin sona ermesi üzerine gerçekleştirilen hakem yargılamasının neticesinde hakem mahkemesince hüküm kurulması durumunda, tüzel kişiliği bulunmayan bu şirket hakkında verilmiş olan hakem kararı etkisiz olacaktır⁶⁸⁹. Aynı şekilde, tahkim sözleşmesinin geçersiz olduğu hususunda, devlet mahkemesince bir kararın verilmiş olması durumunda, tahkim sözleşmesinin geçersiz olduğunu kesin hüküm ile ortaya koyan devlet mahkemesi kararının üzerine, tahkim yargılamasına devam edilerek hakem mahkemesince bir karar verilirse söz konusu karar da etkisiz olacaktır⁶⁹⁰. Yine, tarafların arasındaki uyuşmazlık tahkime elverişli değilse, tahkim yargılamasını gerçekleştiren hakemlerce verilen kararın da etkisiz olacağı ifade edilebilecektir⁶⁹¹. Tahkime elverişsiz bir ihtilaf bakımından, hakemlerce tahkim yargılaması gerçekleştirilerek hakem kararı verilmesi durumunda, açılacak olan iptal davası, hakem kararının etkisiz olduğunun tespiti anlamına gelecektir⁶⁹².

Tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce ortaya konulan hakem kararının “yok hükmünde” olması durumunda, hakem kararına karşı iptal davası

oluşturulduğu ve bu haliyle HUMK'nun 531. maddesi hükmü gereğince yok hükmünde bulunduğundan yasaya uygun karar verilmesini teminen diğer yönleri incelenmeksizin bozulması uygun bulunmuştur [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁶⁸⁷ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 100-101.

⁶⁸⁸ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764.

⁶⁸⁹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764; Bosch, **a.g.e.**, s. 58.

⁶⁹⁰ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764; Bosch, **a.g.e.**, s. 59.

⁶⁹¹ Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 101; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764. Taşınmazın aynına ilişkin davalar ya da boşanma davalarının tahkime elverişli olmamaları sebebiyle, hakemlerce bu konularda karar verilmesi durumunda, verilecek olan hakem kararları yok veya etkisiz hakem kararı olarak ifade edilebilecektir (Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 101).

⁶⁹² Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 101. Bu tarz hakem kararları aleyhine iptal davasının süresiz olarak açılacağı ifade edilmektedir. Bkz.: Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 101; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 537.

açılmasına gerek dahi bulunmamaktadır⁶⁹³. Yok hükmündeki hakem kararları herhangi bir hüküm etkisine sahip değildir⁶⁹⁴. Bu sebeple, hakem mahkemesince verilen kararın; hakemin imzasını taşıması, çoğunluk veya baş hakemin imzasını taşıması gibi sebeplerle “*yok hükmünde*” olması durumunda, hükümsüzlüğün her zaman ileri sürülebilecek olması sebebiyle, yok hükmündeki bu kararlar aleyhine süresi içinde iptal davası açılmasına gerek olmayacaktır⁶⁹⁵.

Yok hükmündeki kararların icra edilmek istenmesi durumunda, yok hükmünde olmaları sebebiyle icra edilemez oldukları, hükmün icrası aşamasında da taraflarca ileri sürülebilecek bir husustur⁶⁹⁶.

8. Tahkim Yargılamasının Tarafların Yargılamaya Son Veren İşlemleriyle Sonlanması

Aralarındaki ihtilafı tahkim yolu ile çözümlmek isteyen taraflar, hakem yargılaması sırasında sulh olmuşlar ve yargılamayı da bu şekilde sona erdirmişlerse; hakem yargılamasını sona erdiren bu sulh sözleşmesi hakkında - *ortada bir hakem kararının da bulunmaması sebebiyle*- hakem kararlarının iptali davası açılmaz⁶⁹⁷.

Taraflar, aralarındaki sulh sözleşmesinin hükmünü ortadan kaldırmak istediklerinde, irade bozukluğu nedeniyle 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun⁶⁹⁸

⁶⁹³ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764; Erdoğan, E., **a.g.e.**, s. 100; Zöller, *Geimer, ZPO Kommentar*, § 1059, Rdn. 15.

⁶⁹⁴ Bosch, **a.g.e.**, s. 58.

⁶⁹⁵ Bosch, **a.g.e.**, s. 58; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶⁹⁶ Ayrıca, taraflar gerekli görürlerse hakem mahkemesince verilen kararın yok hükmünde bir karar olduğunun ortaya konulması bakımından bir tespit davası açabileceklerdir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736).

⁶⁹⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁶⁹⁸ RG., 04.02.2011, S. 27836.

(TBK) 39'uncu⁶⁹⁹ maddesinde öngörülen irade bozuklukları (*hata, hile, korkutma*) sebebine dayanarak genel mahkemelerde dava açabileceklerdir⁷⁰⁰.

Bununla birlikte, tarafların ihtilafı sona erdiren sulh sözleşmesi aynı zamanda hakem kararına konu olmuşsa, hakem yargılaması esnasında tarafların aralarında yaptıkları bu sulh sözleşmesini içeren hakem kararı hakkında iptal davası açılabilecektir⁷⁰¹. Bu noktada, tarafların aralarına yaptıkları sulh sözleşmesini tespit eden hakem kararına karşı iptal davası yoluna müracaat edilmesinin mümkün olup olmadığı meselesi *doktrinde* tartışmalıdır⁷⁰².

Türk Hukukunda, doktrinde *Yeşilırmak* tarafından ileri sürülen görüşe göre, bu tür bir hakem kararına karşı iptal davasının açılması söz konusu olamayacaktır⁷⁰³. Buna karşılık, doktrinde, *Doğan* tarafından ileri sürülen görüşe göre ise, hakemlerce verilen bu şekildeki bir hakem kararına karşı sadece sulh sözleşmesinde anlaşmaya varılmamış olan konular hakkında iptal davası açılması mümkündür⁷⁰⁴.

Kanaatimizce, hakemlerce verilen ve tarafların aralarındaki sulh sözleşmesinin var olup olmadığını tespit eden hakem kararına karşı iptal davası yoluna gidilebileceğini kabul etmek yerinde olacaktır.

⁶⁹⁹ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun "IV. İrade bozukluğunun giderilmesi" kenar başlıklı 39'uncu maddesinde, "Yanılma veya aldatma sebebiyle ya da korkutulma sonucunda sözleşme yapan taraf, yanılma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez veya verdiği şeyi geri istemezse, sözleşmeyi onamış sayılır." şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.

⁷⁰⁰ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736.

⁷⁰¹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2736-2737.

⁷⁰² Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1058.

⁷⁰³ Ali Yeşilırmak: **ICC Tahkim Kuralları ve Uygulaması**, 1. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 118.

⁷⁰⁴ Vahit Doğan, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınları, 2020, s. 1188-1189.

İKİNCİ BÖLÜM

HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL SEBEPLERİ

§ I. HAKEM KARARLARININ İPTAL SEBEPLERİNE GENEL BAKIŞ

Uyuşmazlıkların çözümünde yaygın bir yöntem olan tahkim yargılamasının neticesinde, hakem mahkemesince ortaya konulan kararların denetiminde söz konusu olan iptal davasında, devlet mahkemesince gerçekleştirilecek olan yargılamada, kanunda öngörülen iptal sebeplerine göre bir değerlendirme yapılacaktır. İptal davasına konu olan hakem kararının iptal edilebilmesi yalnızca kanunda belirtilen iptal sebeplerinin varlığı halinde mümkündür⁷⁰⁵.

İptal davası sistemini benimseyen birçok ülkede, hakem kararının iptalini gerektiren sebepler, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve üye devletler için önerilen UNCITRAL Model Kanunu'nun⁷⁰⁶ 34'üncü maddesinde yer alan iptal sebepleri⁷⁰⁷ ile 10 Haziran 1958 tarihinde New York'ta yapılan Yabancı Hakem

⁷⁰⁵ Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 216.

⁷⁰⁶ Birleşmiş Milletler Kuruluşu tarafından hazırlanan ve üye devletler için önerilen UNCITRAL Model Kanunu'nun tam metni için bkz.: UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, United Nations Vienna 2008. (https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf). UNCITRAL Model Kanunu şerhi için bkz.: Pieter Sanders, "UNCITRAL Model Law on International and Commercial Arbitration: Present Situation and Future", **21 Arbitration International (Arb Int'l)**, no. 4, 443 (2005); Marienne Roth, **The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration in Practitioner's Handbook on International Arbitration**, Edited by: Frank-Bernd Wiegand, 2002, s. 1198 vd.

⁷⁰⁷ "Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award" kenar başlıklı UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, a ile b hükümlerinde iptal sebepleri düzenlenmektedir.

Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Konvansiyonunun^{708,709} V maddesinde öngörülen sebepler⁷¹⁰ dikkate alınarak hazırlanmıştır⁷¹¹.

⁷⁰⁸ RG. 25.09.1981, S. 21002. 10 Haziran 1958 tarihinde Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrasına ilişkin Konvansiyon New York'ta kabul edilmiştir (Christina Ungeheuer: **Die Beachtung von Eingriffsnormen in der internationalen Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, (Europäische Hochschulschriften: Reihe 2, Rechtswissenschaft; Bd. 1857), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996, s. 28; Hans Peter Walker: **Die freie Gestaltung des Verfahrens vor einem internationalen privaten Schiedsgericht durch die Parteien**: (unter Berücksichtigung des Genfer Protokolls über die Schiedsklauseln vom 24. September 1923, der Abkommens von New York über die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche vom 10. Jun. 1958 und des europäischen Übereinkommens über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit vom 21. April 1961, Zurich, Verlag P. G. Keller, 1968, s. 59). Aynı zamanda da dünya üzerinde 157 ülke tarafından kabul edilen 10 Haziran 1958 tarihli New York Konvansiyonu, milletlerarası alanda yaygın bir uygulama alanına sahiptir (Mehmet Akif Gül, **New York Sözleşmesi Bağlamında Usuli Tenfiz Engelleri**, 1. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., 2016, s. 1).

⁷⁰⁹ 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrasına ilişkin New York Konvansiyonunun tam metni için bkz.: Turgut Turhan; Rıfat Erten; Sedat Sirmen; Gülüm Bayraktaroğlu: **Ticari Tahkimi Düzenleyen Temel Metinler (İç Tahkim ve Milletlerarası Tahkim)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 185 vd.

⁷¹⁰ Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrasına ilişkin New York Konvansiyonu şerhi için bkz.: Ulrich Haas, "Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York June 10, 1958", in **Practitioner's Handbook on International Arbitration**, Edited by Frank-Bernd Wiegand, 2002, s. 399 vd.

⁷¹¹ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1812; Franz Satmer: **Verweigerung der Anerkennung ausländischer Schiedssprüche wegen Verfahrens mangeln**, in Schweizer Studien zum Internationale Recht (Etudes Suisses de Droit International); Herausgegeben von der Schweizerischen Vereinigung für Internationales Recht; Fortsetzung der «Zürcher Studien zum Internationalen Recht» Band/Volume 89, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1994, s. 5, dn. 19; Carsten Kern, **Schiedsgericht und Generalklausel; zur Konkretisierung des Gebots des fair and equitable** Treatment in der internationalen Investitionsschiedsgerichtsbarkeit, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht, (Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht; Direktoren: Holger Fleischer und Reinhard Zimmermann), Tübingen, Mohr Siebeck, 2017, s. 243; Christian Steger: **Die Präklusion von Versagungsgründen bei der Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche: eine Untersuchung im Rahmen des New Yorker Übereinkommens**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht, StudIPR 344, (Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Direktoren: Jürgen Basedow, Holger Fleischer und Reinhard Zimmermann), Tübingen, Mohr Siebeck, 2015, s. 47-48; Kronke, Melis, Kuhn, **a.g.e.**, N. 351, s. 2126; Karl Heinz Schwab; Gerhard Walter: **Schiedsgerichtsbarkeit: Systematischer Kommentar zu den Vorschriften der Zivilprozeßordnung, des Arbeitsgerichtsgesetzes, der Staatsverträge und der Kostengesetze über das privatrechtliche Schiedsgerichtsverfahren**, 7., überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck Helbing & Lichtenhahn, 2005, Kap. 24, N. 3.

Bununla birlikte, UNCITRAL Model Kanunu m. 34’te öngörülen hakem kararlarının iptaline ilişkin sebepleri pek çok devletin ülkesi bakımından örnek olmaksayda da, hakem kararlarının iptaline ilişkin olarak farklı hukuk sistemlerinde kapsam bakımından değışiklikler söz konusu olmuştur⁷¹². Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2’de öngörülen hakem kararlarının iptal sebepleri kapsam olarak neredeyse UNCITRAL Model Kanunu’nun aynısıdır⁷¹³. İptal başvurusu yalnızca § 1059 dZPO’da belirtilen iptal sebeplerinden birisine dayanabilir⁷¹⁴.

Diğer taraftan, İsviçre hukukunda milletlerarası tahkime ilişkin kuralların düzenlendiğı İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun hükümlerine göre, iptal sebeplerinin öngörüldüğü, schwIPRG Art. 190 Abs. 2 hükmünde, kanun koyucu tarafından hakem kararlarının iptali bakımından, mehzaz UNCITRAL Model Kanununa nazaran oldukça dar bir kapsamlı olması yönünde tercihte bulunulmuştur⁷¹⁵.

Mehaz UNCITRAL Model Kanunu m. 34’ü esas alan 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda hakem kararının iptal edilebilmesi sonucunu doğuracak olan sebepler, Kanunun 15’inci maddesinde öngörülmüştür⁷¹⁶. Bu

⁷¹² Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 22.

⁷¹³ Bkz.: dZPO § 1059 Abs 2. Ayrıca bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 6; Alexander, **a.g.e.**, s. 376.

⁷¹⁴ Hubertus W. Labes, Lörcher Torsten (Hrsg.): **Nationales und internationales Schiedsverfahrensrecht**: Textausgaben, mit einer Einführung von Prof. Dr. Karl Heinz Böckstiegel, München, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, 1998, s. XLI; Hakem kararının verilmesinden sonraki üç ay içinde yapılması gereken bir iptal başvurusu, yalnızca § 1059 Abs. 2 dZPO’da listelenen iptal sebeplerinden birine dayandırılabilir (Hubertus W. Labes, Törten Lörcher: “Das neue deutsches Recht der Schiedsgerichtsbarkeit – Zur bevorstehenden Neufassung des 10. Buchs der ZPO (§§ 1025 ff.) -, **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, Heft 5, 51. Jahrgang, S. 1-1172, (1997), (s. 420-425), s. 423); Rolf A. Schütze: “Die Bedeutung des effektiven Schiedsortes im internationalen Schiedsverfahren”, in: **Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011**, (Herausgegeben von Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Gieseking GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 1077-1086), s. 1058.

⁷¹⁵ Bkz.: schwIPRG Art. 190 Abs. 2.

⁷¹⁶ Bkz.: Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2’nci alt bentlerinde sayılan sebepler.

maddede sayılan iptal sebepleri “*sınırlı sayıda (numerus clauses)*”⁷¹⁷ olup taraflar maddede sayılanlardan başka bir sebebe dayanarak iptal davası açma yoluna gidemeyeceklerdir. Aksi halde, bu durum hakem kararının denetimini gerçekleştiren devlet mahkemesi tarafından iptal başvurusunun reddini sonuçlayacaktır^{718,719}.

Hakem kararının iptali davasını inceleyecek olan mahkeme, hakem kararının iptalini sadece kanunda öngörülen iptal sebepleri ile sınırlı olarak inceleyebilecektir. Tahkim Hukuku bakımından geçerli bir ilke olan “*esasa girme yasağı*”⁷²⁰ (*révision au fond*), gereğince mahkemelerin, içerik denetimi yapma imkânı bulunmamaktadır⁷²¹.

⁷¹⁷ Zölle/Geimer, **ZPO Kommentar**, §§ 1059. Rdn. 30; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253. Belirtmek gerekir ki, 1086 sayılı HUMK’un yürürlükte olduğu dönemde, hakem kararlarına karşı söz konusu olan temyiz kanun yoluna gidilebilmesi bakımından kanun koyucunun öngördüğü sebepler sınırlı sayıda olmakla birlikte; Yargıtay, kanunda sayılmayan pek çok sebebi temyiz sebebi olarak kabul etmekteydi. Aynı hususun hakem kararlarına karşı iptal yolu bakımından öngörülen iptal sebepleri hakkında da ortaya çıkmamasının yerinde olacağı ifade edilebilir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 261).

⁷¹⁸ Bu sebeple yazar, hakemlerin yanlış karar verdiği ve dolayısıyla hakem kararının esastan reddedilmesi gerektiği yönündeki iptal talebini içeren başvurunun reddedilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253). Bu kapsamda, Yargıtay’ın da hakemlerin yanlış karar vermesinin tek başına bir iptal sebebi olmadığı yönünde karar verdiğini ifade etmiştir. Yarg. 15. HD.’nin 15.11.2007 E. 2007/3708, K. 2007/7216: “[...] Temyize konu iptal kararından önceki ilk kararını temyizi üzerine Dairemizce hakem kararının bazı bölümlerinin yanlış olduğu vurgulanarak iptal sebebi olarak gösterilen alacak kalemleri dışında kalan kısım için hakemlerce verilen karara yönelik temyiz itirazları Dairemizce reddedilmiş ve taraflar yararına usuli müktesep hak oluşturmuştur [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁷¹⁹ Bu kapsamda, Yargıtay’ın da hakemlerin yanlış karar vermesinin tek başına bir iptal sebebi olmadığı yönünde karar verdiğini ifade etmiştir. Yarg. 15. HD.’nin 15.11.2007 tarihli ve E. 2007/3708, K. 2007/7216 sayılı kararında “[...] Temyize konu iptal kararından önceki ilk kararını temyizi üzerine Dairemizce hakem kararının bazı bölümlerinin yanlış olduğu vurgulanarak iptal sebebi olarak gösterilen alacak kalemleri dışında kalan kısım için hakemlerce verilen karara yönelik temyiz itirazları Dairemizce reddedilmiş ve taraflar yararına usuli müktesep hak oluşturmuştur [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁷²⁰ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rn. 37-39.

⁷²¹ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 7; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 55. Aynı yönde, bkz.: Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 757.

Gerek UNCITRAL Model Kanunu'nda gerekse de UNCITRAL Model Kanunu'nu mehzaz alarak tahkime ilişkin düzenlemeler getiren diğer kanunlarda öngörüldüğü üzere hakem kararlarının iptali sebepleri, aslında esasa girilmesini gerektirmeyen, yüzeysel ve kısa bir incelemeden sonra anlaşılması mümkün olan şekli ve usuli sebeplerdir⁷²². İptal davasını inceleyen mahkeme, iptal talebi hakkında karar verirken, hakemlerin verdiği karar ile aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların akdettikleri tahkim anlaşmasına bakacaktır. Bunun neticesinde de, hakem kararının iptalini gerektiren bir sebebin bulunup bulunmadığını esasa girmeden inceleyecektir^{723,724}.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na dayanılarak verilen hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasına dayanak teşkil eden iptal sebepleri, UNCITRAL Model Kanuna paralel bir şekilde düzenlenmiş ve bu kapsamda ona uygun olarak iki kısımda ifade edilmiştir⁷²⁵. Alman Medeni Usul Kanunu'nda da hakem kararlarının iptal sebepleri (*Die Aufhebungsgründe*) § 1059 dZPO hükmünde,

⁷²² Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 127.

⁷²³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 127.

⁷²⁴ Yarg. 19. HD, 5.10.2016, E. 2016/1521, K. 2016/12995: “[...] Davacı vekili, 26/06/2015 tarihli Hakem Kurulu Kararı'nın iptalini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, davacı itirazlarının kararın esasına yönelik olduğunu, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, mahkemenin sadece şekli denetim yetkisi bulunup, esastan denetim yapılamayacağını belirterek davanın reddini istemiştir. Mahkemece, toplanan deliller ve tüm dosya kapsamına göre, iptali istenen hakem kurulu kararında, davacının tüm taleplerinin değerlendirildiği, yargılamanın taraflarca kararlaştırılan usul kurallarına göre, hakem kurulunun yargı yetkisi sınırları dahilinde yürütüldüğü, kararda usulen bir eksiklik ya da hata bulunmadığı, öte yandan, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15.maddesine göre, davacının esasa yönelik itirazlarının dinlenilemeyeceği gerekçeleriyle, talebin reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

⁷²⁵ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 66, s. 460; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 129; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 254, s. 122. Hemen belirtelim ki, UNCITRAL Model Kanunu'nda iptal sebeplerinin ifade edildiği m. 34/2, a ve b'nin sistemine paralel düzenleme Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda da benimsenmiştir. Doktrinde, Yeşilırmak bu hususta aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: “Birçok ülke iptal davasına ilişkin düzenlemeyi yaparken New York Anlaşmasındaki ikili ayrımı esas almıştır. Bu anlamda New York Anlaşmasının V. Maddesi iptale ilişkin hükümleri harmonize etmiş; hatta onun da ötesine geçerek neredeyse birleştirmiştir” (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 254, s. 122).

UNCITRAL Model Kanunda öngörülen şekle uygun bir şekilde ikili bir ayırım yapılmak suretiyle düzenlenmiştir⁷²⁶.

Kanun koyucunun burada getirdiği ayırım, “ *taraflarca ispat edilecek olan iptal sebepleri*” ile “ *mahkemece re’sen nazara alınacak olan iptal sebepleri*” şeklindedir⁷²⁷. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, (1) ve (2)’de sayılan iptal sebepleri değerlendirildiğinde görülmektedir ki, “ *tahkime elverişli olmama*” ve “ *kamu düzenine aykırılık*” şeklinde ifade edilen iki sebep dışında kanun koyucunun genel eğilimi, iptal sebeplerinin ilgili tarafça ispat edilmesi yönündedir⁷²⁸. Bu sebeple, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, (1)’de öngörülen yedi iptal sebebinden birine dayanarak hakem kararının iptal edilmesini isteyen taraf, iptal sebebinin mevcudiyetini ispat yükü altındadır. Diğer taraftan, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, (2)’de belirtilen iki adet iptal sebebinin varlığı ise mahkemece re’sen nazara alacaktır⁷²⁹.

Tarafların aralarındaki ihtilaf, niteliği gereği Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun kapsamına girmeyen ve fakat Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun uygulama alanına giren bir ihtilafsa⁷³⁰ bu durumda; Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen iptal sebeplerinin mevcut olup olmadığı değerlendirilecektir. Bu kapsamda, iptal sebepleri kanun koyucu tarafından, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde öngörülmüştür⁷³¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen iptal sebepleri ile Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda belirtilen iptal sebepleri hemen hemen aynı olmakla birlikte⁷³²; Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen iptal sebepleri bakımından kanun koyucunun Milletlerarası Tahkim Kanunu’ndan farklı olarak “ *taraflarca ileri*

⁷²⁶ MüKoZPO, *Münch*, ZPO § 1059, Rdn. 6; Ehricke, ZJP 2000, s. 457; Alexander, a.g.e., s. 376.

⁷²⁷ Ehricke, ZJP 2000, s. 457; Yeşilırmak, Tahkim, N. 254, s. 122. Ayrıca, bkz.: Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2; UNCITRAL Model Kanunu m. 34/2, a ve b.

⁷²⁸ Erdoğan C., a.g.e., s. 216; Budak, Karaaslan, a.g.e., § 23, N. 66, s. 460.

⁷²⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, a.g.e., s. 647.

⁷³⁰ Bu husustaki açıklamalarımız için bkz.: yuk. “Birinci Bölüm § I, B, 2”.

⁷³¹ HMK m. 439/f. 2.

⁷³² Akıncı, Milletlerarası Tahkim, s. 253.

sürülebilecek olan iptal sebepleri” ile “hâkim tarafından re’sen nazara alınacak iptal sebepleri” ayrımını yapma yoluna gitmediği görülmektedir⁷³³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde, herhangi bir ayırım yapılması yoluna gidilmeden, kanun koyucu tarafından öngörülen iptal sebepleri ard arda sıralanarak getirilen iptal sebeplerinden birinin tespit edilmesi durumunda, hakem kararının iptalinin söz konusu olacağı düzenlenmiştir⁷³⁴. Hakem kararının iptalini inceleyen mahkemece, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2’de sayılan iptal sebeplerinden birisinin gerçekleştiğinin tespit edilmesi durumunda, hakem kararının iptaline karar verilecektir⁷³⁵. Kanun koyucunun, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngördüğü ve her türlü iptal sebebinin hâkim tarafından re’sen nazara alınabilmesine imkân veren düzenleme, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda benimsenmiş olan hâkim tarafından re’sen nazara alınacak olan iptal sebeplerinin sınırlı tutulması anlayışı ile bağdaşmamaktadır⁷³⁶.

Bu genel açıklamalardan sonra aşağıda, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile onun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda sayılan iptal sebepleri ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ifade edilmiş olan iptal sebepleri ayrıntılı bir şekilde inceleyecektir. Böylelikle, iptal sebeplerine ilişkin olarak bahsi geçen kanunlardaki benzerlikler ile farklılıkların ifade edilmesi yoluna gidilecektir.

§ II. HAKEM KARARLARININ İPTAL SEBEPLERİ

A. İptal Talebinde Bulunacak Olan Tarafça Mevcudiyeti İspatlanacak Olan İptal Sebepleri

1. Tahkim Anlaşmasının Taraflardan Birinin Ehliyetsiz veya Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olması

⁷³³ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 253; Ulukuş Bulut, *a.g.e.*, s. 104.

⁷³⁴ Budak, Karaaslan, *a.g.e.*, § 23, N. 66, s. 460.

⁷³⁵ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 253; Budak, Karaaslan, *a.g.e.*, § 23, N. 66, s. 460; Ulukuş Bulut, *a.g.e.*, s. 104.

⁷³⁶ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 253.

a. Genel Olarak

Tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz olması veyahutta tahkim anlaşmasının geçersiz olması, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından (MTK m. 15/A/II, 1, (a)) gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda getirilen düzenleme (HMK m. 439/f. 2, (a)) uyarınca, hakem kararının iptal sebeplerinden biridir. Dikkat edilecek olursa, kanunda öngörülen düzenleme uyarınca MTK m. 15/A/II, 1, (a) ile HMK m. 439/f. 2, (a) hükümlerinde, temelde aynı husus ifade edilmekle birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun yabancılık unsurunu içermesi ve uluslararası bir niteliğe sahip olması sebebiyle, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (a) hükmünde yer alan kural, HMK m. 439/f. 2, (a)'da öngörülen kuraldan farklılık arz etmektedir⁷³⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (a) hükmünde, bahsi geçen iptal sebebine ilişkin olarak,

“Tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz ya da tahkim anlaşmasının, tarafların anlaşmayı tâbi kıldıkları hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna göre geçersiz olması”

şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2/a, (i)'de ise, aynı iptal sebebi bakımından *“7. Maddede belirtilen tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz olması veya söz konusu anlaşmanın, taraflarının anlaşmayı tâbi kıldıkları hukuka göre ya da, bu konuda bir belirleme yapılamıyorsa, bu Devlet hukukuna göre geçersiz olduğunu”* şekilde bir ifadeye yer verilmiştir.

⁷³⁷ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 115.

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (a)’da ifade edilen iptal sebebi mehzaz UNCITRAL Model Kanunu’nda öngörülen m. 34/f. 2/a, (i) ile uyumluluk içerisinde.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (a)’da öngörülen ve “*tahkim sözleşmesinin taraflardan birinin ehliyetsiz ya da tahkim sözleşmesinin geçersiz olması*” şeklinde ifade edilen iptal sebebinin gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (a)’da öngörülen gerekse de mehzaz UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2/a, (i)’de ifade edilen iptal sebeplerinden farklı olmasının sebebi, yabancılık unsuru içermeyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca, tahkim sözleşmesinin hangi hukuka göre geçerli olacağı şeklinde bir sorununun doğmayacağından kaynaklanmaktadır⁷³⁸.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (a)’da ifade edilen bu iptal sebebi, taraflarca ispat edilerek hakem kararının iptalini sonuçlayacak olan bir iptal sebebidir⁷³⁹.

Tahkim anlaşmasının, taraflarından birinin ehliyetsiz ya da tahkim anlaşmasının (tarafların anlaşmayı tabi kıldıkları hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna göre) geçersiz olması şeklindeki iptal sebebi⁷⁴⁰ aynı zamanda, “*tahkim sözleşmesi (şartı)*” ile ilgili bir iptal sebebidir⁷⁴¹. Bu sayede, tarafların aralarında kararlaştırdıkları ve meydana gelebilecek olan anlaşmazlıkların tahkim yargılaması ile çözümleneceğini hükme bağlayan tahkim sözleşmesinin geçerli olup olmadığı hususunun değerlendirilmesi iptal davası ile gerçekleştirilecektir.

Tahkim yargılaması neticesinde, hakem mahkemesince verilecek olan ve tarafların arasındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturan hakem kararının tahkim

⁷³⁸ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 115.

⁷³⁹ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 115.

⁷⁴⁰ MTK m. 15/A/II, 1, (a); HMK m. 439/f. 2, (a); UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2/a, (i).

⁷⁴¹ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 37.

sözleşmesinin her iki tarafından birisinin ehliyetsiz olması veyahutta sınırlı ehliyetli olması sebebiyle iptal edilmesi hadisesinin *uygulamada* sıklıkla gündeme gelebilecek bir durum olup olmayacağı hususunun değerlendirilmesi gerekmektedir⁷⁴². Türk Hukukunda *doktrinde* ileri sürülen bir görüşe göre, hakem kararlarının HMK m. 439/f. 2 (a)’da öngörülen tahkim sözleşmesinin iki taraftan birinin ehliyetsiz olması yahut sınırlı ehliyetli olması şeklindeki iptal sebebinin olasılık olarak nadiren gündeme gelebilecek bir iptal sebebidir⁷⁴³. Bununla birlikte, *doktrinde*, sözleşmenin geçersiz olduğu ya da taraflardan birinin uğradığı irade fesadı sebebiyle kendisini bağlamadığı şeklindeki iddiasının daha sıklıkla karşılaşılabilecek bir iptal sebebi olduğu ileri sürülmektedir⁷⁴⁴. *Kanaatimizce* de, özellikle milletlerarası tahkimde, anlaşmaların çoğunluğu yabancı bir veya birden fazla şirket olacaktır⁷⁴⁵. Bu sebeple, tahkim anlaşmasına taraf olan yabancı şirketlerin ehliyetli olup olmadığı meselesi sıklıkla gündeme gelebilecektir.

b. Tahkim Anlaşmasının Taraflarından Birinin Ehliyetsiz Olması

Tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz olduğu, iptal davasına başvuran tarafça ispat edildiği takdirde, hakem kararı iptal edilebilecektir⁷⁴⁶. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (a) hükmünde, “*tahkim anlaşmasının taraflardan birinin ehliyetsiz olması*” halinin hakem kararlarının iptal sebeplerinden biri olduğu açıkça ifade edilmektedir⁷⁴⁷. Yine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (a) hükmünde de, “*tahkim sözleşmesinin taraflarından birinin*

⁷⁴² Umar, *Şerh*, s. 1247.

⁷⁴³ Umar, *Şerh*, s. 1247.

⁷⁴⁴ Umar, *Şerh*, s. 1247.

⁷⁴⁵ Deren-Yıldırım, *Milletlerarası Tahkim*, s. 31.

⁷⁴⁶ Deren-Yıldırım, *Milletlerarası Tahkim*, s. 31-32; Emre Esen: “Hakem Kararının Tenfizi veya İptali Davalarında Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Yapıldığı İtirazı ve Konuya İlişkin 11.10.2000 Tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Yıl 23, 2003, (s. 377-422), s. 382.

⁷⁴⁷ Fatih Işık: *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşması Yapma Yetkisi ve Bu Yetkiye Uygulanacak Hukuk*, 1. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 70-71.

ehliyetsiz olması” hakem kararlarının iptal sebeplerinden biri olarak düzenlenmektedir⁷⁴⁸.

Tarafların uyuşmazlığı tahkim yolu ile çözümlemek istemeleri durumunda öncelikle tahkim anlaşması yapmaları gerekmektedir⁷⁴⁹. Geçerli bir tahkim anlaşması, tarafların iradelerinin serbestçe uyuşması ile meydana gelecektir⁷⁵⁰. Bu bakımdan tahkim anlaşmasını imzalayacak olan tarafların ehliyetli olması gerekmektedir⁷⁵¹. Ehliyetli olmayan taraflarca akdedilecek olan tahkim sözleşmesi neticesinde hakem kararı iptal edilebilecektir⁷⁵².

Geçerli bir tahkim anlaşması akdedilebilmesi için gerçek kişilerin Türk Medeni Kanunu’nda öngörülen “*fiil ehliyetine*” sahip olmaları gerekmektedir⁷⁵³. Fiil ehliyeti, bir kimsenin iradi davranışlarla hukuki sonuç doğurabilme yetisidir⁷⁵⁴. Türk Medeni Kanunu m. 9’da fiil ehliyeti, kişinin kendi fiilleriyle hak edinme ve borç altına girme yetkinliği şeklinde ifade edilmektedir. Bu sebeple, fiil ehliyeti, hukuki ilişkilere taraf olma, hukuki işlemler yapma ve kendi fiileri neticesinde hak kazanarak yükümlülük altına girebilmeleri şeklinde tanımlanabilecektir⁷⁵⁵. Türk Medeni Kanunu m. 10 uyarınca, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişi fiil ehliyetine sahiptir. Tam ehliyetli kimseler, yapmış oldukları işlemlerden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıkları, akdettikleri tahkim anlaşmasına

⁷⁴⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2744; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 758; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 88; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 814; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 784.

⁷⁴⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 275.

⁷⁵⁰ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 129.

⁷⁵¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 275.

⁷⁵² Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 31; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 257, s. 123; Işık, **Milletlerarası**, s. 70-71.

⁷⁵³ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2744; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 88.

⁷⁵⁴ Teoman Akunal: **Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler**, İstanbul, Beta Yayın Yayımları A.Ş., 1995, s. 33; Kemal Oğuzman; Özer Seliçi; Saibe Oktay Özdemir: **Kişiler Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, Filizkitabevi, 2014, s. 47.

⁷⁵⁵ Mustafa Dural; Tufan Ögüz: **Türk Özel Hukuku – Cilt II – Kişiler Hukuku**, 15. Bası, İstanbul, Filizkitabevi, 2014, s. 47.

dayanarak hakem mahkemesinde çözümlenmesini talep etme ehliyetine de sahiptirler⁷⁵⁶.

Tüzel kişilerin fiil ehliyeti ise, TMK m. 49⁷⁵⁷ uyarınca kazanılır. Buna göre, tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara⁷⁵⁸ sahip olmakla fiil ehliyetini kazanmış olurlar⁷⁵⁹. Görüldüğü üzere, tüzel kişilerin her türlü işlemi yaparak faaliyete geçebilmesi için organlara sahip olması gerekli bir unsurdur⁷⁶⁰. Tüzel kişilerde, organlar şirketin türene göre değişmekle birlikte, genel olarak, genel kurul veya ortaklar kurulu, yönetim kurulu ve müdürlerdir⁷⁶¹. Tüzel kişilerin organları tarafından yapılmış olan işlemler tüzel kişinin işlemleridir⁷⁶². Bu sebeple, tahkim anlaşmasının organ olmayanlar tarafından yapılmış olması ihtimalinde, söz konusu tahkim anlaşmasına dayanılarak hakemlerce ortaya konulan hakem kararı hakkında iptal davası açılabilmesi söz konusu olacaktır⁷⁶³ (HMK m. 439/f. 2 (a); MTK m. 15/A/II, 1 (a)).

⁷⁵⁶ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 89.

⁷⁵⁷ Türk Medeni Kanunu m. 49 uyarınca, “Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar.”

⁷⁵⁸ Organ kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: İsmail Cem Soykan: **Anonim Ortaklıklarda Organ Yokluğu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 5 vd.; Dural, Ögüz, **a.g.e.**, s. 250 vd.; Oğuzman, Seliçi, Oktay Özdemir, **a.g.e.**, s. 269 vd.; Hasan Pulaşlı, **Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Bası, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, § 5, s. 56 vd.

⁷⁵⁹ Bilge Öztan: **Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fülllerinden Doğan Sorumluluk**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970, s. 17; Akünal, **a.g.e.**, s. 33.

⁷⁶⁰ Pulaşlı, **a.g.e.**, § 5, N. 17, s. 56.

⁷⁶¹ Pulaşlı, **a.g.e.**, § 5, N. 17, s. 56. Denetçiler ise, Kanun’daki yeni düzenlemeyle birlikte, artık tüzel kişinin organı olmaktan çıkarılmıştır (Pulaşlı, **a.g.e.**, § 5, N. 17, s. 56).

⁷⁶² Organlar, kendi iradesini değil; tüzel kişinin iradesini açıklar (Soykan, **a.g.e.**, s. 17; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **Türk Medeni Hukuku C. I Şahsın Hukuku**, Değiştirilmiş 6. Bası, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1963, s. 193; Öztan, **a.g.e.**, s. 86; Ersin Çamoğlu: **Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Kamu Borçlarından Sorumluluk İle)**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s. 34; Mehmet Helvacı, **Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayımlar A.Ş., 2001, s. 29; Akünal, **a.g.e.**, s. 39 vd.; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu; Aytekin M. Ataay: **Türk Cemiyetler Hukuku**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956, s. 69).

⁷⁶³ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 92; Işık, **Milletlerarası**, s. 16-17.

Tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz olması nedeniyle iptal edilmesi bakımından önem arz eden hususlardan biri, yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda tarafların ehliyetinin belirlenmesinde geçerli olan hukukun tespiti meselesine ilişkindir⁷⁶⁴. Tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz olması sebebiyle iptal edilmesi için öncelikle ehliyet hakkında tatbik edilecek olan hukukun tespiti gerekmektedir⁷⁶⁵.

Hemen belirtelim ki, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, tarafların ehliyetine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulanacağı tahkim yargılamasında ehliyet uygulanacak olan hukuk tespit edilirken Türk Kanunlar ihtilafı kurallarının dikkate alınması gerekmektedir⁷⁶⁶.

c. Tahkim Anlaşmasının Taraflarının Anlaşmayı Tabi Kıldıkları Hukuka veya Böyle Bir Hukuk Seçimi Yoksa Türk Hukukuna Göre Geçersiz Olması

(1) Genel Olarak

Tahkim anlaşmasının geçersiz olması hali, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda hakem kararlarının iptal sebeplerinden biri olarak düzenlenmiştir⁷⁶⁷. Bu husus, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (a)'da, "*tahkim anlaşmasının, tarafların anlaşmayı tabi kıldıkları hukuka veya böyle bir hukuk*

⁷⁶⁴ Geçerli bir tahkim anlaşmasını akdedebilme bakımından söz konusu olan ehliyetle ilişkin hukukun tespiti bakımından ayrıntılı bilgi için bkz.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 33 vd.; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 258, s. 123.

⁷⁶⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 275.

⁷⁶⁶ Hak ve fiil ehliyetine uygulanacak olan hukuk Türk Kanunlar İhtilafının ifade edildiği Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 9'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, hak ve fiil ehliyeti ilgilinin milli hukukuna tabidir. Bkz.: MÖHUK m. 9.

⁷⁶⁷ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 259, s. 124; Esen Emre: Hakem Kararının Tenfizi veya İptali Davalarında Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Yapıldığı İtirazı ve Konuya İlişkin 11.10.2000 Tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl 23, 2003, (s. 377-422), s. 382.

seçimi yoksa Türk hukukuna göre geçersiz olduğu” başvurusu yapan tarafça ispat edilirse, söz konusu hakem kararının iptal edilebileceği şeklinde ifade edilmiştir⁷⁶⁸.

Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca, bir iptal sebebi olması bakımından tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak olan hukukun tespit edilmesi önem arz etmektedir. Tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak olan hukukun nasıl belirleneceği, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda ifade edilmiştir. Buna göre, mahkeme, tahkim anlaşmasının geçerliliği bakımından öncelikle, tarafların tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanmasını kararlaştırdıkları hukuku dikkate alacaktır. Diğer bir ifadeyle, mahkeme, tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak olan hukuku tespit ederken, öncelikle tarafların iradelerini dikkate alacaktır. Bununla birlikte, tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanmak üzere taraflarca bir hukuk kararlaştırılmamışsa, bu durumda Türk Hukuku uygulanacaktır⁷⁶⁹. Belirtmek isteriz ki, Türk Hukuku uygulanırken mahkeme, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un⁷⁷⁰ (MÖHUK) kanunlar ihtilafı kurallarını dikkate almayacaktır⁷⁷¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (a) hükmünde ise, iç tahkime ilişkin düzenlemeler getirilmesinin doğal bir sonucu olarak; Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, söz konusu olan geçersizliğe uygulanacak olan hukukun seçilmesi

⁷⁶⁸ Esen, **Yetkisiz Temsilci**, s. 382.

⁷⁶⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 276. Tahkim anlaşması Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 4’üncü maddesinde düzenlenmektedir. Tahkim anlaşmasını düzenleyen 4’üncü maddenin üçüncü fıkrasında “*Tahkim anlaşması, tarafların tahkim anlaşmasına uygulanmak üzere seçtiği hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna uygun olduğu takdirde geçerlidir.*” denilmek suretiyle tarafların tahkim anlaşmasına uygulanacak olan hukuku seçebilecekleri belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, taraflar bir hukuk seçimi yapmamışlarsa yine bu hüküm uyarınca tahkim anlaşması Türk hukukuna tabi olacaktır (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 277).

⁷⁷⁰ RG., 12.12.2007, s. 26728.

⁷⁷¹ Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (a)’da bu husus, kanunun açık ifadesinden anlaşılmaktadır. Maddede, “*hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna uygun olduğu takdirde geçerlidir*” denilmektedir. Bu nedenle, Türk kanunlar ihtilafı kurallarına atıf yapılmadığını anlamaktayız. Dolayısıyla, kanun koyucunun arzusunun tahkim anlaşmasının geçerliliğine Türk Kanunlar ihtilafı kurallarına gidilmeden doğrudan Türk hukukunun uygulanması yönünde olduğunu ifade edebiliriz.

şeklindeki kurala yer verilmiş değildir. Bu sebeple, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (a) hükmünde, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (a)’da öngörülen ve tarafların aralarındaki anlaşmazlığın milletlerarası niteliğinden kaynaklanan ifadeye yer verilmeyerek yalnızca, “...tahkim sözleşmesinin geçersiz olduğu, ... tespit edilirse, hakem kararları iptal edilebilir” şeklinde bir düzenleme getirilmektedir.

(2) Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olması Kavramı

Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca, hakem kararının iptaline sebep olabilecek olan tahkim sözleşmesinin geçersizliği ile anlaşılması gereken hususun ne olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Bu sebeple, tahkim anlaşmasının geçersiz olması kavramının açıklanması önem arz etmektedir.

Tahkim anlaşmasının geçersizliğini neticeleyecek olan hususlar çok çeşitli olabilecektir. Buna göre, “*şekle riayetsizlik*”⁷⁷², “*tahkim sözleşmesinin taraflarının iradelerinin sakat olması*” gibi hususlar tahkim anlaşmasının geçersizliğini sonuçlayacak hallerden bazılarıdır. Bununla birlikte, tahkim sözleşmesinin geçersizliği yönündeki iddia, sadece taraflardan birinin iradesinin fesade uğraması olmayıp; aynı zamanda, dürüstlük kuralına aykırı olunması ve ahlaka aykırılık⁷⁷³

⁷⁷² Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 259, s. 124. *Yeşilirmak*’a göre, geçersizlik iddiası özellikle tahkim sözleşmesinin şekline ilişkin olabilir (Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 259, s. 124). Tahkim sözleşmesi yazılı şekilde yapılabilir (Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 44 vd.).

⁷⁷³ Yargıtay’ın bu husustaki bir kararı için bkz.: Ahlaka aykırı tahkim sözleşmesinin geçerliliğinden söz edilemez. Bu hal genellikle tahkim sözleşmesinde bir tarafın diğeri üzerinde, davalı şirketin davacı firma üzerinde ekonomik ve sosyal üstünlüğü kullanarak tahkim sözleşmesinde eşitliği kendi lehine bozacak hususlar kabul ettirmesi veya somut olayda olduğu gibi hakemi seçme olanağının verilmesi hallerinde kendini gösterecektir. Bu biçimde yapılan bir tahkim sözleşmesinin batıl olacağı kuşkusuzdur (Cevdet Yavuz, **Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabi Olduğu Hükümler**, II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu, “Tahkim”, 14 Şubat 2009, Konuşmalar – Tartışmalar – Bildiriler, (Editör: Erol Ulusoy; Aslı Yıldırım), İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2009, (s. 133-177), s. 148-149, dn. 33. Aynı karar için bkz.: Umar, **Şerh**, s. 1248).

(TBK m. 27) ile genel işlem şartlarına (TBK m. 20-25)⁷⁷⁴ uyulmaması da olabilecektir⁷⁷⁵.

Tahkim sözleşmesinin ayrıca yapılmadığı bir ihtimalde, tahkim şartını içeren asıl sözleşmenin (TBK m. 27 uyarınca) imkânsızlık nedeniyle geçersiz olması durumunda, sadece asıl sözleşme geçersiz olmayacak aynı zamanda, tahkim şartı da geçersiz hale gelecektir⁷⁷⁶. Yargıtay içtihatlarında da asıl sözleşmenin içerisinde yer alan tahkim şartının imkânsızlık nedeniyle geçersiz olması durumunda tahkim şartının da geçersiz olacağı hususu açıkça ifade edilmektedir⁷⁷⁷.

i. Tahkim Anlaşmasının Şekle Aykırı Olması

⁷⁷⁴ TBK m. 20-25’de öngörülen genel işlem şartlarından başka, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) m. 6 hükmünde de genel işlem şartlarına ilişkin öngörülen düzenlemeye uyulmaması tahkim sözleşmesinin geçersizliğini sonuçlayabilecek ve dolayısıyla hakem kararının iptali bakımından bir sebep olabilecektir. Bu doğrultuda, TKHK m. 6/f. 3’te öngörülen düzenleme şu şekildedir: “(3) Ticari veya mesleki amaçla hareket edenler; aksine bir teamül, ticari örf veya adet ya da haklı bir sebep yoksa; bir mal veya hizmetin satışını o mal veya hizmetin kendisi tarafından belirlenen miktar, sayı ebat gibi koşullara ya da başka bir mal veya hizmetin satın alınması şartına bağlayamaz.”

⁷⁷⁵ Umar, **Şerh**, s. 1247.

⁷⁷⁶ Umar, **Şerh**, s. 1247.

⁷⁷⁷ Yarg. 13. HD, 17.11.1994, E. 9170, K. 10152, “[...] Dava hukuksal nitelikçe, tahkim şartını içeren bir sözleşmenin imkânsızlık sebebi ile batıl... olduğuna karar verilmesi istemine ilişkindir...O sebeple, mahkemenin asıl sözleşmenin hükümsüzlüğü istemini kapsayan bu davanın hakem şartına dayanarak hakemlerce görülmesini kabul edip görevsizlik kararı vermesi usul ve yasaya aykırıdır [...]” (Yavuz, **a.g.e.**, s. 147. Aynı karar için bkz.: Umar, **Şerh**, s. 1248). Yarg. 9. HD, 10.12.2007, E. 20796, K. 37365: “[...] Tahkim şartını içeren sözleşmenin hukuka aykırı olması halinde geçersizliğinden söz edilemez. Bu hal genellikle tahkim sözleşmesinde bir tarafın diğeri üzerinde ekonomik ve sosyal üstünlüğünü kullanmasında, özellikle işçilik haklarının ödenmesinin tahkim şartını içeren bu sözleşmenin imzalanması şartına bağlanılmasında karşımıza çıkar. Mahkemece davacı tarafın tahkim şartını içeren sözleşmenin geçerli olup olmadığı itirazı üzerinde durulmamıştır...Geçersiz tahkim sözleşmesine dayanılarak görevsizlik kararı verilemez [...]” (Yavuz, **a.g.e.**, s. 148-149, dn. 33; Aynı karar için bkz.: Umar, **Şerh**, s. 1248).

Uyuşmazlık çözüm yöntemi olan tahkim, istisnai bir yol olması sebebiyle, tarafların bu yöntemi tercih ettikleri konusundaki iradelerinin şüpheye yer vermeyecek şekilde açık ve anlaşılır olması gerekmektedir⁷⁷⁸.

Tahkim anlaşmasının şekle tabi tutulmasının temel sebebi, tarafların devlet mahkemelerinden kendi istekleri ve özgür iradeleri ile vazgeçtiklerini tespit etmek ve onları bu konuda düşünmeye sevk etmektir⁷⁷⁹. Tahkim anlaşmasının kanunda öngörülen şekil kurallarına uygun gerçekleştirilmemesi, tahkim anlaşmasının geçersizliğini sonuçlayacaktır⁷⁸⁰.

Tahkim anlaşmasının şekli için ayrı bir düzenleme yapılmıştır⁷⁸¹. Tahkim anlaşmasının geçerliliği bakımından önem arz eden şekil meselesi, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 2’de ifade edilmiştir⁷⁸². Milletlerarası Tahkim Kanunu m 4/f. 2’de tahkim anlaşmasının şekli konusunda şöyle bir düzenleme gertirilmektedir:

⁷⁷⁸ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 602; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 47. “[...] Bunun dışında taraflar bir tahkim mukavelesi yapmak veya yaptıkları bir sözleşmeye tahkim şartı koymak istediklerini, başka bir deyimle sözleşmelerinden doğacak ihtilafın tahkim yoluyla halledilmesini istediklerini tahkim mukavelesinde veya tahkim **şartında açıkça ve kesin olarak** belirtmeleri gerekir. Bu nedenle hakem yoluyla halledilemeyen uyuşmazlıkların mahkemece çözümleneceğine dair sözleşmeye konulan kayıt hakem sözleşmesini (tahkim şartını) hükümsüz bırakır [...]” (Yarg. 13. HD, 21.5.1980, 3055/3312, Yasa 1981/3, s. 411-412. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5956).

⁷⁷⁹ Hüseyin Afşin İlhan: **Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 37.

⁷⁸⁰ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 50-51.

⁷⁸¹ Dieter Martiny: “Die Bestimmung des anwendbaren Sachrechts durch das Schiedsgericht”, in: **Wege zur Globalisierung des Rechts, Festschrift für Rolf A. Schütze zum 65. Geburtstag**, (Herausgegeben von Reinhold Geimer), München, C.H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, 1999, (s. 529-542), s. 537.

⁷⁸² MTK m. 4’te öngörülen yazılı şekil hakkında bkz.: Melis Sılacı Korkmaz: **New York Konvansiyonu Uyarınca Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği ve Ehliyet**, 1. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, A.Ş., 2020, s. 79 vd. Ayrıca, doktrinde, Alangoya, usul kanunlarının veya diğer kanunların açıkça tahkim sözleşmesi için yazılı şeklin yeterli olmadığını öngördüğü istisnai durumlarda tahkim sözleşmesinin belirtilen o özel şekilde yapılmasının gerektiğini ifade etmektedir (Yavuz Alangoya: “Resmi Senetle Düzenlenmesi Gereken Hukuki İşlemlerde Tahkim Sözleşmesinin Şekli”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt-54, Mart, Nisan-1980, Sayı: 3-4, (s. 126-131), s. 129).

“Tahkim anlaşması yazılı şekilde yapılır. Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim anlaşmasının taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması gerekir. Asıl sözleşmenin bir parçası haline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması halinde de geçerli bir tahkim anlaşması yapılmış sayılır.”

İç tahkim bakımından ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3’te tahkim sözleşmesinin şekli düzenlenmiştir⁷⁸³. Tahkim anlaşmasının şekline ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3’te öngörülen düzenleme şu şekildedir:

“Tahkim sözleşmesi yazılı şekilde yapılır. Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinden yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması yeterlidir. Asıl sözleşmenin bir parçası haline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması halinde de tahkim sözleşmesi yapılmış sayılır”.

⁷⁸³ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 47.

Görüldüğü üzere gerek Milletlerarası Tahkim Kanun’unda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen şekil şartı “yazılı şekil”dir⁷⁸⁴ (MTK m. 4/f. 2; HMK m. 412/f. 3).

Kural tahkim anlaşmasının yazılı şekilde yapılması olmakla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında yazılılık şartının sağlanmasına imkân verecek başka olasılıklara da yer verilmiştir⁷⁸⁵. Böylelikle, yazılı şekil şartı bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda başka alternatifler öngörülerek daha esnek kuralların getirilmesi yoluna gidilmiştir⁷⁸⁶.

*Yargıtay*⁷⁸⁷, tahkim anlaşmasına ilişkin olarak kanunda öngörülen yazılılık şartına riayet edildiğini hakemlerin re’sen nazara alarak hakemlik faaliyetinde bulunmamalarının gerektiğini içtihat etmektedir⁷⁸⁸.

⁷⁸⁴ MTK m. 4/f. 2’te yazılı şeklin öngörüldüğü hakkında bkz.: Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601. HUMK döneminde de tahkim anlaşmasının yazılı şekilde akdedileceği öngörülmekteydi. Buna göre, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 517 uyarınca, “*Tahkimin tahriri olması lazımdır. Yukarıdaki maddede gösterilen mukavele ve şart tahriren tesbit edilmedikçe keenlemeyekündür*”.

⁷⁸⁵ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 44.

⁷⁸⁶ Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3628; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 268. Doktrinde, *Postacıoğlu/Altay*, HMK m. 412/f. 3 hükmünde öngörülen şekilde tahkim anlaşmasının yazılı olarak yapılmış sayılabilmesi için kanunda sayılan durumların, sui generis bir yazılı olma şartı öngördüğünü ve bu düzenlemenin geçerlilik şartı niteliğine ters düşecek surette esneklik sağladığını ifade etmektedir (Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1775, s. 1031).

⁷⁸⁷ Yarg. 15 HD, 17.3.1994, 2032/1554: “[...] HUMK’nun 517. Maddesi gereğince taraflar arasındaki tahkim sözleşmesi veya şartının yazılı yapılması gerekir. Aksi halde yapılan tahkim anlaşması yok hükmündedir. Hakemlerin bu yönü re’sen göz önünde bulundurmaları gerektiği gibi, hakem kararının temyizi halinde de Yargıtay’ca re’sen nazara alınarak hakem kararının bozulması zorunludur [...]” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 61; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601, dn. 12).

⁷⁸⁸ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601.

aa. Taraflarca İmzalanmış Yazılı Belge

Tahkim anlaşması “yazılı” şekilde yapılacaktır⁷⁸⁹ (HMK m. 412/f. 3; MTK m. 4/f. 2). Diğer bir ifadeyle tahkim sözleşmesinin geçerlilik kazanabilmesi için yazılı şekilde yapılması gerekmektedir⁷⁹⁰. Sözlü şekilde yapılan tahkim anlaşmaları geçersizdir⁷⁹¹. Tahkim anlaşmasının geçerli olarak yapılabilmesi bakımından kanunda öngörülen yazılı şekil, “adi yazılı şekil”dir⁷⁹².

Yazılılık şartının yerine getirilebilmesi için, uyuşmazlığın her iki tarafınca “imzalanmış” bir belgenin bulunması gerekmektedir⁷⁹³. Aksi takdirde, tarafların imzalarını içermeyen tahkim anlaşmaları geçersiz olacaktır⁷⁹⁴. Yazılılık şartının yerine getirilebilmesi bakımından var olması gereken imza şartı, tek bir belgede

⁷⁸⁹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 938; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 347; Turgut Kalpsüz: “Tahkim Anlaşması”, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk: Prof. Dr. Ünal Tekinalp’a Armağan**, Vol. II, İstanbul, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2003, (s. 1027-1053), s. 1044; Hikmet Belbez: “Hakemlerin Mesuliyeti”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: VII, Sayı: 3-4, 1950, (s. 353-358), s. 354; Merve Acun Mekengeç: “Türk Şirketler Hukukundaki Bazı Durumlarda Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 68 (1) 2019, (s. 1-38), s. 6; Esen, Emre: “Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmalarının Şekli”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 2008, Cilt: 28, Sayı: 1-2, (s. 65-114), s. 105; Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 307; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 279; Roderich C. Thümmel: “Die Schiedsvereinbarung zwischen Formzwang und favor Validitatis – Anmerkungen zu § 1031 ZPO” in: Wege zur Globalisierung des Rechts, **Festschrift für Rolf A. Schütze zum 65. Geburtstag** (Herausgegeben von Reinhold Geimer), C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1999, s. 936.

⁷⁹⁰ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 347.

⁷⁹¹ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 101; Karadaş, **a.g.e.**, s. 66; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661.

⁷⁹² Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5944; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 47; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 338, s. 661.

⁷⁹³ Berger, **Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**, s. 101.

⁷⁹⁴ Yarg. 13. HD, 12.04.2006, 521/5456: “[...] HUMK’nın 517/2. Maddesi hükmü gereğince, yazılı şekil, tahkim sözleşmesi için geçerlilik şartıdır. Yazılı olmayan tahkim sözleşmesi geçersizdir. Davalının dayandığı paket-tur sözleşmesinde davacıların veya yetkili temsilcisinin imzası bulunmadığına göre, geçerli bir tahkim sözleşmesinden söz etmek olanaksızdır [...]” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi; Aynı karar için bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661, dn. 191). “[...] Tahkimnamede imza yerine (paraf) bulunursa Usulün 517. Maddesindeki tahririlik şartı tahakkuk etmemiş olur [...]” (TD, 7.2.1949, 433/627, Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5944).

bulunabileceği gibi birden fazla belgede de yer alabilecektir⁷⁹⁵. Buna göre, somut olay bakımından, taraflardan birinin imzalı bir belgede gerçekleştirdiği icap beyanına karşılık, uyuşmazlığın diğer tarafınca ileri sürülecek olan kabul beyanının yine imzalı bir belgede yer alması, yazılılık şartının yerine getirebilmesi için yeterli olacaktır⁷⁹⁶. İmza şartının birden fazla başka belgede de yer alabileceğine ilişkin olarak, aynı zamanda, sözleşmenin her bir tarafının ayrı bir nüshasını imzalaması halinde tahkim anlaşmasının geçerli olacağı ve yazılılık şartını sağlayacağı hususu da örnek olarak gösterilebilecektir⁷⁹⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen tahkim anlaşmasının yazılı şekilde yapılacağı konusundaki kuralın geçerlilik şartı mı, yoksa ispat şartı mı olduğu meselesinin değerlendirilmesi gerekmektedir⁷⁹⁸. Türk Hukukunda, *doktrinde bizim de katıldığımız yaygın görüş*, tahkim anlaşmasının geçerliliği için kanunda öngörülen yazılı şekil şartının “geçerlilik şartı” olduğu yönündedir⁷⁹⁹. Kanunda öngörülen yazılılık şartına riayet edilmemesine rağmen taraflardan diğeri tahkim anlaşmasının geçersiz olduğunu ileri sürmemiş ve hakemlerde de açılan davaya devam etmişlerse, tahkim anlaşmasının geçerli olduğu kabul edilecektir⁸⁰⁰.

⁷⁹⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661.

⁷⁹⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661. Yarg. 11. HD, 18.6.1991, 2296/4166: “[...] Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve delillerin takdirinde isabetsizlik bulunmamasına ve hakem kurulunu içeren teklife davalının satıcı sıfatıyla cevap vererek akti ilişki kurulmuş olmasına ve bu şekilde taraflar arasında yazılı biçimde tahkim sözleşmesinin oluşturulduğunun kabulü gerekmesine göre hükmün onanması gerekmiştir [...]” (YKD, 1991/11, s. 1670-1672. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 92, s. 6194).

⁷⁹⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661.

⁷⁹⁸ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 50.

⁷⁹⁹ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 938; Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 123; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5945; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 50; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1775, s. 1030-1031; Karadaş, **a.g.e.**, s. 66; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 47; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 138, s. 78.

⁸⁰⁰ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5945; “[...] Hakemini seçen davacı karşı tarafa yazılı olarak kendi hakemini seçmesini bildirmiş ve o tarafça da yazılı olarak hakem tayin edilerek davacı tarafa tebliğ olunmuştur. Bu durumda hakem (tahkim) sözleşmesi tahakkuk etmiş sayılmak lazımdır. HUMK’nun 517. Maddesinde hakem sözleşmesinin bidayetinde yapılacağına dair bir kayıt yoktur [...]” (TD, 8.6.1966, 1287/1951, ABD 1966/4, s. 772. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**,

Yargıtay kararlarında, tarafların hazırlayacakları tahkim anlaşmasının yazılı şekle riayet edilmek suretiyle gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği hususunun hakemlerce re'sen nazara alınması gerektiğine hükmedilmektedir⁸⁰¹.

bb. Taraflar Arasında Teati Edilen Mektup, Telgraf, Teleks, Faks Gibi Bir İletişim Aracına Geçirilmiş Olması

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenleme uyarınca, yazılı şekle alternatif olarak öngörülen hallerden birinin gerçekleştirilmiş olması durumunda da, yazılı şekil şartı sağlanmış olacaktır⁸⁰². Buna göre, tahkim anlaşmasının taraflarca imzalanmış bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması (MTK m. 4/f. 2, c. 2; HMK m. 412/f. 3, c. 2) durumunda da şeklen geçerli bir tahkim anlaşmasının hazırlandığından söz edilebilecektir⁸⁰³.

C. VI, § 87, s. 5945). “[...] Davacı tarafın teleksle hakemi tayin ve tespit etmesi üzerine davalı tarafıne aynı yolla tayin edilen bu hakemi kabul ettiğini cevaben bildirmiş vehakem nezdindeki davayı da taraf temsilcileri takip ve izmalı dilekçeler vermiş olmalarına nazaran tahkimnamenin mevcut olmadığına ilişkin temyiz itirazı yerinde görülmemiştir [...]” (Yarg. 11. HD, 2.10.1979, YKD1980/2, s. 245-246. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5945).

⁸⁰¹ Yarg. 15.HD, 17.3.1994, 2023/1554 (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 61).

⁸⁰² Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 279.

⁸⁰³ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 44-45; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 338, s. 661; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 279; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 348. Yarg. 11. HD, 2.10.1979, 3855/4352: “[...] Davacı tarafın teleksle hakemi tayin ve tespit etmesi üzerine davalı tarafıne aynı yolla tayin edilen bu hakemi kabul ettiğini cevaben bildirmiş ve hakem nezdindeki davayı da taraf temsilcileri takip ve imzalı dilekçeler vermiş olmalarına nazaran tahkimnamenin mevcut olmadığına ilişkin temyiz itirazı yerinde görülmemiştir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Ayrıca, Alman Hukukunda § 1031 dZPO’da aynı yönde bkz.: Thümmel, **a.g.m.**, s. 936. Avusturya Hukukunda da aynı yönde bkz.: Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 2/129, s. 87.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 2 hükmünde öngörülen bu düzenleme, aynı zamanda, UNCITRAL Model Kanunu m. 7⁸⁰⁴ hükmü ile paraleldir⁸⁰⁵. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 2 ile UNCITRAL Model Kanun m. 7’de ifade edilen söz konusu düzenleme Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3 hükmünde de dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3, c. 2 uyarınca da, tahkim sözleşmesinin taraflar arasında karşılıklı olarak verilen mektup, telgraf, faks gibi bir iletişim aracına geçirilmiş olması ihtimalinde de yazılılık şartı yerine getirilmiş olacaktır⁸⁰⁶. Böylelikle, ilgili düzenleme Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 199’da⁸⁰⁷ öngörülen belge kavramı ile de uyumluluk arz etmektedir⁸⁰⁸. Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda delil başlangıcı sayılan kimi durumlar dahi yazılı şeklin mevcudiyeti bakımından yeterli kabul edilmektedir⁸⁰⁹.

Tahkim anlaşmasının, burada öngörülen şekilde geçerli olarak kurulmuş sayılabilmesi için, metnin tarafların arasında “*teati*” edilmesi gerekmektedir⁸¹⁰ (HMK m. 412/f. 3; MTK m. 4/f. 2). Aksi takdirde, taraflardan birisince tek taraflı bir şekilde gerçekleştirilen bir gönderimle yazılılık şartının sağlandığı ve tahkim anlaşmasının geçerli bir şekilde kurulduğu kabul edilemeyecektir⁸¹¹.

⁸⁰⁴ UNCITRAL Model Kanunu m. 7/f. 2 uyarınca “...*teati edilmek şartıyla mektup, teleks, telgraf veya kaydedilmek kaydıyla sair iletişim araçları içinde bulunan tahkim anlaşması...*” ifadesi yer almaktadır (Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 7/f. 2).

⁸⁰⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 119. *Doktrinde*, sair iletişim araçları içinde bulunan tahkim anlaşması gerçekleştirildiğinde, tarafların tahkim iradesinin teati edilmekle beraber aynı zamanda herhangi bir belgeye dayanmasının gerekip gerekmediği veya kaydedilmesinin şart olup olmadığı tartışmalıdır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.: Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 280.

⁸⁰⁶ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2662; Karlı, **a.g.e.**, § 33, s. 820-821; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 78.

⁸⁰⁷ Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 199 uyarınca, belge kavramı şu şekilde düzenlenmektedir: “*Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları bu Kanuna göre belgedir*”.

⁸⁰⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2662. Belge kavramı hakkında bkz.: Evren Koç: **Medeni Usul Hukukunda Belge Kavramı**, 1. Bası, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2021, s. 13 vd.

⁸⁰⁹ Sılacı Korkmaz, **a.g.e.**, s. 79.

⁸¹⁰ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 78.

⁸¹¹ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 78.

Tahkim anlaşmasının, taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi iletişim araçlarına geçirilmiş olması ihtimalinde taraflarca imzalanmış olması aranmayacaktır⁸¹². Elektronik ortama geçirilen tahkim anlaşmalarında da elektronik imzanın zorunlu olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, mektup, telgraf, teleks ve faks yoluyla yapılan tahkim anlaşmaları bakımından da imzanın şart olmadığı sonucuna ulaşılabilecektir⁸¹³.

cc. Elektronik Ortama Geçirilmiş Olması

Tahkim anlaşmasının elektronik ortama geçirilmiş olması halinde de yazılılık şartının yerine getirildiği kabul edilmektedir⁸¹⁴ (MTK m. 4/f. 2; HMK m. 412/f. 3). İnternet ve elektronik postanın ticari hayatın vazgeçilmez birer unsuru haline geldiğini öngören kanun koyucu, tahkim sözleşmesinin de elektronik ortamda yapılabileceğini düzenlemiştir⁸¹⁵. Böylelikle, e-mail yoluyla tahkim sözleşmesi yapılabileceği kabul edilmiştir⁸¹⁶.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 2 hükmünde, tahkim anlaşmasının geçerli bir şekilde yapılabilmesi için, tahkim anlaşmasının elektronik ortama geçirilmiş olması yeterli bulunmakta, bunun yanında, ayrıca elektronik imza ile imzalanmış olması şart koşulmamaktadır⁸¹⁷.

⁸¹² Thümmel, **a.g.m.**, s. 936. Doktrinde bu görüşteki yazarlar için bkz.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 45; Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, s. 62; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 279; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 78; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 185.

⁸¹³ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 45; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 185.

⁸¹⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 119; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 78; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 185.

⁸¹⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 119-120.

⁸¹⁶ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 48; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 78.

⁸¹⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 120.

dd. Dava Dilekçesinde Bir Tahkim Anlaşmasının Varlığı İddiasına Cevap Dilekçesinde İtiraz Edilmemiş Olması

Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 4’üncü maddesinin 2’nci fıkrasının 2’nci cümlesinde ayrıca tahkim anlaşmasının şekline ilişkin olarak, “...dava dilekçesinde yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması” halinin de yeterli olduğunu ifade etmektedir⁸¹⁸. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 2 ile paralel bir düzenleme getiren Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3, c. 2 uyarınca da, “...Yazılı şeklin yerine getirilmiş sayılması için...dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması” hali yeterli kabul edilmiştir⁸¹⁹.

Görüldüğü üzere, tahkim yargılaması davacı tarafından başlatılıp dava dilekçesinde yazılı bir tahkim anlaşmasından bahsedilmiş ve fakat davalı tarafından da verilen cevap dilekçesinde herhangi bir itirazda bulunulmamışsa tahkim anlaşmasının yazılılık şartı gerçekleşmiş kabul edilecektir⁸²⁰.

ee. Asıl Sözleşmenin Bir Parçası Haline Getirilmek Amacıyla Tahkim Şartı İçeren Bir Belgeye Atıf Yapılması

Ticari hayatta sözleşmelerin büyük bir kısmı, taraflardan birini ya da sektörel veya meslek kuruluşlarının hazırladıkları genel şartlara ve sözleşmelere atıf yapılması suretiyle gerçekleştirilmektedir⁸²¹. Kendisine atıf yapılan belgede, aynı

⁸¹⁸ Sibel Özel: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizine Engel Bir Durum: Tahkim Sözleşmesinin Geçersiz Olması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 23, s. 1, (s. 303-323), s. 307.

⁸¹⁹ HMK m. 412/f. 3, c. 2’deki bu düzenleme için bkz.: Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 347.

⁸²⁰ Özel, **Tahkim Sözleşmesinin Geçersiz Olması**, s. 308.

⁸²¹ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 149; Ekşi, Nuray: **Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2004, s. 37-38.

zamanda tahkim şartının da var olması durumunda, tahkim akdinin geçerli bir şekilde kurulup kurulmayacağı sorusu ile karşılaşılacaktır⁸²².

Kural olarak, atıf yapılarak sözleşmeye dahil edilen hükümler sözleşmenin bir parçası haline gelmektedir⁸²³. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 4’üncü maddesinin 2’nci fıkrasının, sonuncu cümlesinde, asıl sözleşmenin bir parçası haline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama (*atıf*) yapılması halinde de geçerli bir tahkim anlaşmasının yapılmış sayılacağı ifade edilmektedir⁸²⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 2 ile paralel olacak şekilde Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3, c. son uyarınca da asıl sözleşmenin bir parçası haline getirilmek amacıyla tahkim şartını içeren bir belgeye atıf yapılması durumunda da yine tahkim sözleşmesi yapılmış sayılacaktır⁸²⁵.

Belirtmek gerekir ki, burada, tahkim şartının aralarında uyumsuzluk bulunan tarafların akdettikleri sözleşmede değil; sözleşmede referans yapılan bir başka belgede olması kastedilmektedir⁸²⁶. Referans yapılan başka bir belgede yer alan tahkim şartının taraflar bakımından bağlayıcı olabilmesi için, uyumsuzluğun

⁸²² Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 149; Domenico Di Pietro: “Incorporation of Arbitration Clauses by Reference”, **Journal of International Arbitration**, Vol.: 21, No: 5, 2004, (s. 397-478), s. 439.

⁸²³ Ekşi, **Incorporation**, s. 27; Nuray Ekşi: “Kanunlar İhtilafı Alanında “Incorporation”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, 1999-2000, Cilt: 19, S. 1-2, (s. 263-291), s. 290; Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 149.

⁸²⁴ Cemal Şanlı: “Konişmentonun Devri, Alacağın Temliki ve “Perdeyi Kaldırma Teorisi” Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu”, **Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, (s. 773-790), s. 775; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 832; Acun Mekengeç, **a.g.m.**, s. 7.

⁸²⁵ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 348. Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2661; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 804; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 17, s. 449; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 820; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 732.

⁸²⁶ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 52.

taraflarınca, asıl sözleşmenin bir parçası olacağı yönünde bir iradenin bulunması gerekmektedir⁸²⁷.

Tahkim şartını içeren bir belgeye yapılan atıf, *uygulamada* sıklıkla, konişmentolarda, taraf olunmayan genel işlem şartlarına veya standart kurallara yapılan atıflarda karşımıza çıkmaktadır⁸²⁸. *Doktrinde* bu konuda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir⁸²⁹. Bununla birlikte, *Yargıtay* tarafından, konişmentonun kendisine atıf yapılan taşıma sözleşmesi ile beraber hüküm doğuracağını içeren bir kayda yer verilmesi durumunda, sözleşmedeki tahkim şartının konişmento hamilleri bakımından da bağlayıcı olacağı hükme bağlanmaktadır⁸³⁰. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m. 1237/f. 3 hükmünde, *“Konişmentoda, yolculuk charteri sözleşmesine gönderme varsa, konişmento devredilirken charter partinin bir suretinin de yeni hamile ibraz edilmesi gerekir. Bu takdirde charter partide yer alan hükümler, nitelikleri elverdiği ölçüde konişmento hamiline karşı da ileri sürülebilir. Ancak, 1245 inci maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi hükmü saklıdır.”* denilerek konuya ilişkin açıklık getirilmektedir.

ii. Tahkime Başvurma İradesinin Açık ve Kesin Olması

Tahkim anlaşmasının geçerli olabilmesi için tarafların tahkime başvurma iradesinin açık ve kesin olması gerekmektedir⁸³¹. Kural olarak, tarafların aralarında meydana gelecek olan uyuşmazlıkların çözüm yeri devlet mahkemeleridir. Bununla

⁸²⁷ Özdemir Kocasakal, *İptal Sebepleri*, s. 52; Yeşilova, *Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi*, § 6, s. 290.

⁸²⁸ Yeşilova, *Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi*, § 6, s. 293.

⁸²⁹ Bkz: Şanlı, *Konişmentonun Devri*, s. 776-777; Emre Esen: *Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili*, Beta Basım, İstanbul, 2008, s. 173.

⁸³⁰ Yarg. 11. HD, 13.3.1998, 1997/9447, 1998/1703: “[...] konişmentonun taşıma mukavelesi (charter party) ile birlikte muteber olacağı yazılmış ve taşıma mukavelesinde tahkim şartı yer almış ve yük için düzenlenen konişmentoda “Gönderilen” (Consigne) ve “ihbar edilecek olan” (Nofity address) gösterilmiş ise, navlun mukavalesinde yer alan tahkim kaydının, konişmentoya dayanarak talepte bulunabilecek olan kimseleri bağlayacağı “Atıf yolu ile tahkimin kararlaştırılacağı” benimsenmektedir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, aynı karar için bkz.: Özdemir Kocasakal, *İptal Sebepleri*, s. 49, dn. 37).

⁸³¹ BSK ZPO-Girsberger, *Art. 357*, N. 10 ff.

birlikte, uyuşmazlığın tarafları, devlet yargısı yerine özel bir yargılama çeşidi olan tahkim yolunu tercih edebileceklerdir⁸³². Tahkim anlaşmasında (veya şartında) tarafların bu husustaki iradelerinin açık ve kesin olması tahkimin esaslı unsurunu oluşturmaktadır⁸³³. Diğer bir deyişle, tarafların aralarındaki tahkim anlaşmasında (veya şartında), uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözüleceği yönündeki iradelerinin çok açık olması gerekmektedir⁸³⁴.

Tarafların yapacakları anlaşmada, muhakkak tahkim veya hakem kelimelerini yazmış olmaları şart değildir⁸³⁵. Uyuşmazlığın hakemler huzurunda çözümleneceği hususundaki iradelerinin açık ve kesin olarak anlaşılabilir olması yeterlidir⁸³⁶.

Tahkim anlaşmasından (veya şartından) tarafların tahkim yoluna gitme konusundaki iradeleri açık ve kesin olarak anlaşılamiyorsa, tahkim anlaşması

⁸³² Silacı Korkmaz, **a.g.e.**, s. 61.

⁸³³ Yarg. 15. HD, 13.05.1996, 2706/2585: “[...] Kural olarak, hukuki uyuşmazlıkların çözüm yeri, mahkemelerdir. Ancak, bir sözleşmenin tarafları, kamu düzenini ilgilendirmeyen ve arzularına bağlı olan konularda, aralarında çıkacak uyuşmazlıkların halli için tahkim yolunu seçebilirler. Bu takdirde, tahkim sözleşmesinde veya şartında, açıklık ve kesinlik bulunması, tahkimin en esaslı unsurunu oluşturur. Aksi halde tahkim sözleşmesi veya şartı geçersiz duruma gelir ve uyuşmazlığa mahkemelerce bakılması gerekir. Somut olayda, taraflar arasında yapılan 7.7.1993 günlü sözleşmenin hakem şartına ilişkin 37/son maddesinde “... ve sözleşme ve eklerinde belirtilen durumlarda başvuru makamı İstanbul mahkemeleri ve icra daireleridir” şekline yer alan ifade karşısında, anılan tahkim şartının açıklık ve kesinlik unsurunu taşıdığı ve geçerli olduğu kabul edilemez. Bu durumda, taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözüm yeri mahkeme olduğundan, yazılı gerekçeyle görev yönünden dava dilekçesinin reddi doğru olmamış ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁸³⁴ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 3, s. 20; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5954-5955; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2653; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 821; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 730; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 98; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 72-73; Karadaş, **a.g.e.**, s. 68.

⁸³⁵ Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 3, I, N. 20; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 35.

⁸³⁶ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 35; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2653; Karadaş, **a.g.e.**, s. 69; Schütze, Tscherning, Wais, **a.g.e.**, N. 46.

geçersiz olacaktır⁸³⁷. Zira, açık ve kesin olarak tahkime gitme iradesinin ortaya konulması, tahkim anlaşmasının geçerliliği bakımından aranan esaslı unsurlardandır⁸³⁸.

Yargıtay da özel ve istisnai bir yargılama yolu olan tahkim usulünün seçilmesi durumunda, tarafların bu husustaki iradelerinin tereddüte mahal vermeyecek şekilde açık ve kesin olmasının gerektiğini, aksi takdirde tahkim anlaşmasının geçersiz olacağını kararlarında ortaya konulmaktadır⁸³⁹.

Taraflarca gerçekleştirilecek olan tahkim anlaşmasında tahkim iradesinin açıkça ortaya konulduğunu gösteren çeşitli ifadelerle yer verilebilecektir. Buna göre, “*tarafların arasındaki işbu sözleşmeden doğan uyuşmazlık, hakem tarafından çözümlenecektir*” veya “*işbu sözleşmeden dolayı çıkacak olan uyuşmazlıklar, tahkim eliyle karara bağlanacaktır*”⁸⁴⁰ şeklindeki ifadelerle tarafların aralarındaki uyuşmazlığı tahkim yargılamasına götürmek istedikleri açık ve kesin olarak ortaya konulabilecektir⁸⁴¹.

⁸³⁷ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5954-5955; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2655; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 313; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 72-73; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 108.

⁸³⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 98.

⁸³⁹ Yarg. 15. HD, 22.05.2015, E. 2015/2198, K. 2015/2758: “[...] Geçerli bir tahkim şartı ya da anlaşmasından söz edebilmek için tarafların tahkim iradeleri, sözleşmede karışıklığa yer vermeyecek biçimde açık ve kesin olarak belirlenmelidir. Kural olarak bir uyuşmazlığın çözümlenmesi görevi yetkili mahkemelere ait olduğundan tahkim iradesinin açık ve kesin olmaması halinde tahkim şartı ya da anlaşması geçersiz olur [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yarg. 19. HD, 29.05.2012, 4065/9080: “[...] Tahkim iradesi, hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde açık ve kesin olmalı, tarafların ihtilafın hakemde görülmesi iradesi kararlı bulunmalıdır. Sistem Kullanım Anlaşmasının 14. Maddesinde ise “Tarafların anlaşmazlığın çözümü konusunda kuruma yazılı olarak başvuru bulunabilir.” ifadesi ile kesin bir tahkim iradesinden ve tahkim şartından söz edilemeyeceğinden, mahkemece tahkim itirazının reddi ile işin esasının incelenerek varılacak uygun sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu şeklinde davanın usulden reddi doğru görülmemiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

⁸⁴⁰ Örnek ifadeler için bakınız: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2656.

⁸⁴¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2656.

Uygulamada, bu hususta en sık karşılaşılan sorunlardan biri, taraflarca, gerçekleştirilecek olan tahkim anlaşmasında uyuşmazlık çıkması durumunda hem belirli bir devlet mahkemesine gidilebileceği hem de tahkim yolunun tercih edilebileceği şeklinde bir ifadeye yer verilmiş olmasıdır⁸⁴². Bu durum karşısında, *Yargıtay kararlarında*, tarafların devlet mahkemeleri ile birlikte tahkim yoluna da müracaat edebileceklerini öngören tahkim anlaşmalarının (veya şartının) geçersiz olacağı açıkça ortaya konulmaktadır⁸⁴³. Yargıtay'ın bu yöndeki bir kararı şu şekildedir:

“[...] Anılan sözleşmenin uyuşmazlıkların çözümüne ait bulunan 19. Maddesinin ilk fıkrasında, sözleşmenin uygulanmasından doğan her türlü ihtilafta tahkime gidileceğinin kararlaştırılmış olmasına rağmen, maddenin son fıkrasında sözleşmeyle ilgili uyuşmazlıkların hallinde İstanbul Mahkemeleri'nin yetkili olduğunun belirtilmesi karşısında yaratılan bu ikilem sebebiyle tarafların sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların halli hususunda ortaya koydukları tahkim iradesinin açıklık ve kesinlik unsurlarından yoksun olduğu anlaşılmıştır. Yargıtay'ın bu konuda yerleşik bulunan içtihatları uyarınca tahkim sözleşmesinin veya şartının geçerliliği bu husustaki iradenin kesin bir şekilde ortaya konulmasına bağlı olup, tarafların hem tahkim şartı hem de yetki şartı kararlaştırmaları halinde tahkim şartı geçersizdir [...]”⁸⁴⁴

⁸⁴² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 98; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 73; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 109; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 166.

⁸⁴³ Yarg. 15. HD, 13.04.2009, E. 2009/1438, K. 2009/2153: “[...] Tahkim iradesi hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde açık ve kesin olmalı, tarafların ihtilafların hakemde görülmesi iradesi kararlı bulunmalıdır. Her ne kadar davaya esas sözleşmenin 15. maddesinde, uyuşmazlık halinde ihtilafların hakem kurulunda çözümlenmesi öngörülmüşse de aynı maddenin sonunda, ihtilaflar halinde İstanbul mahkemelerinin yetkili bulunduğu kabul edilmiştir. Bu durumda kesin bir tahkim iradesinden söz edilemeyeceğinden ve kural olarak mahkemelerin ihtilafları çözmesi gerektiğinden, mahkemece tahkim itirazının reddi ile işin esasının incelenip davanın sonuçlandırılması yerine, dava dilekçesinin görev yönünden reddi doğru olmamış, kararın bozulması uygun bulunmuştur [...]” (Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 73-74).

⁸⁴⁴ Yarg. 11. HD, 13.04.2006, 2005/4053, K. 2006/4040 (Yavuz, **a.g.e.**, s. 150-151, dn. 35).

Doktrinde ise, tahkim anlaşmasında tahkim yolu ile birlikte devlet mahkemelerine başvuru imkânının seçimlik hak olarak ifade edilmesi durumunda, davacının tahkim yolun seçmesi ile birlikte ilk baştaki belirsizliğin ortadan kalkacağını ve böylelikle, devlet mahkemesine giden yolun kapanacağı için tahkim anlaşmasının geçerli olacağını savunan görüşler mevcuttur⁸⁴⁵. *Bu görüşteki yazarlara göre*, bir tarafın seçim hakkını kullanması üzerine, diğer tarafın bununla bağlanacağı ileri sürülerek, somut olayda bu durumun araştırılmasının gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴⁶. Bununla birlikte, *doktrinde bizim de katıldığımız çoğunluğun görüşü*, uyuşmazlığın hem devlet mahkemelerinde hem de tahkimde çözüleceğinin kararlaştırılmış olması ihtimalinde, tahkim iradesinin açık olduğunun kabul edilemeyeceği şeklindedir⁸⁴⁷.

Uygulamada kimi durumda ise taraflar, esas sözleşmede tahkim şartına yer verdikten sonra, tahkimden sonuç alınamazsa, terditli bir şekilde, uyuşmazlığın devlet mahkemelerinde çözümleneceğini kararlaştırmaktadırlar⁸⁴⁸. Mesela, *“İhtilafların bedeli, bu sözleşmenin uygulanmasından doğacak olan her türlü uyuşmazlıklar, iki tarafın kabul edeceği iki kişilik hakem heyetiyle çözümlenir. Eğer ki bu şekilde çözümlenmezse, İstanbul mahkemelerine müracaat edilir”* gibi⁸⁴⁹. *Yargıtay kararlarında*, tahkim anlaşmasına konulan bu tarz ifadelerin de tarafların tahkim yoluna müracaat etme konusundaki iradelerini açık ve kesin bir şekilde ortaya koymaktan uzak olduğu içtihat edilmektedir⁸⁵⁰.

⁸⁴⁵ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 3, s. 20 vd., s. 32-33; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 36; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 603.

⁸⁴⁶ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 36.

⁸⁴⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5961; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2656; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 98 vd.; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 72-73. Bu sebeple, tahkim iradesinin tereddüte yer vermeyecek şekilde olmayacağından geçersiz olacağı *doktrinde* ileri sürülmektedir. Bkz.: Akıncı, Ziya: “Uyuşmazlığın Çözüm Yolu Olarak Tahkim”, **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı C. III**, 12-16 Ocak 2000, Özel Hukuk-Basın Hukuku, Ankara 2000, (s. 107- 112), s. 109.

⁸⁴⁸ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 169.

⁸⁴⁹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 602.

⁸⁵⁰ Yarg. 15. HD, 13.03.2007, E. 2007/769, K. 2007/1572: “[...] *Taraflar arasındaki sözleşmenin uyuşmazlıkların halli başlıklı 13. Maddesinde, uyuşmazlık halinde, tarafların seçeceği hakemlerce çözümleneceği, hakem heyetinin çalışmalarından sonuç alınamaz ise Isparta Mahkeme ve İcra Dairelerinin yetkili olduğu kararlaştırılmıştır. Hakem yoluyla*

Yargıtay'ın 15. HD'nin bir kararında bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

“[...] Mahkemece davalının tahkim itirazının kabulüyle davaya hakemde bakılması gereğinden bahisle görevsizlik kararı verilmiştir. Gerçekten yanlar arasındaki sözleşmenin 13. Maddesinde bu sözleşmeden doğacak ihtilaflara hakemde bakılacağı kabul edilmişse de aynı madde de ihtilafların bu şekilde çözümlenememesi halinde Kozaklı Mahkemelerinin görevli olacağı benimsenmiştir. Tahkim sözleşmesinin geçerli olabilmesi ihtilafların kesin olarak hakemde görüleceğinin yazılı olmasına bağlıdır. Sözleşmedeki hakem şartının gerçekleştiğinden söz edilemez. Bu durumda, mahkemece, tahkim itirazının reddiyle işin esasına girilip sonucuna uygun hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde görevsizlik kararı verilmesi doğru görülmemiştir [...]”⁸⁵¹

*halledilemeyen uyuşmazlıkların mahkemece çözümleneceğine dair konulan kayıt hakem (tahkim) sözleşmesini hükümsüz bırakır. Zira, bu hükümlerden, tarafların ihtilafların kesin olarak hakemde çözülmesini istemiş olduklarını çıkarmak mümkün değildir. Asıl olan bir uyuşmazlığın çözülmesi görevinin mahkemelere ait olmasıdır. O halde, uyuşmazlığın esasını incelenerek sonucuna uygun hükme varılması yerine yazılı gerekçeyle görevsizlik kararı verilmesi doğru olmamış, kararın bozulması uygun bulunmuştur [...]” (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 99, dn. 193). Aynı yönde bkz.: Yarg. 13. HD, 12.12.1996, 10769/11189: “[...] Davacı davalı arasında, konut ve işyeri satış sözleşmesi akdedilerek, 13.maddesinde de: “ihtilafların bedeli, bu mukavelenin tatbikatından doğacak her türlü ihtilaflar, iki tarafın kabul edeceği iki kişilik hakem heyetiyle çözümlenir. Şayet bu şekilde çözümlenmezse, Adana Mahkemelerine müracaat edilir.” Şekli kabul etmişlerdir. Oysaki, taraflar arasında mutabakata varılan hakem şartı hiçbir tereddüte yer vermeyecek kadar açık ve kesin olmalıdır. Aksi durumda, HUMK.'nun 519. maddesine göre bir nizamın hakemler vasıtasıyla halledip halledemeyeceği hususunda tevellüt eden ihtilaflar mahkemelerce basit usuli muhakeme ile hallonulur. Görüldüğü üzere, sözleşmedeki hakem şartı kesin değildir [...]” (YKD 1997/4, s. 546); Yarg. HGK 19.03.1997, 923/207 (İKİD 1998/445, s. 13120); Yarg. 11. HD, 31.03.2003 1050/3012: “[...] Tahkim sözleşmesi ile, taraflar, aralarındaki bir uyuşmazlığın çözümlenmesi için tahkim yoluna başvurmayı (gitmeyi) kararlaştırırlar (HUMK. nun 516. Md). Taraflar, tahkim sözleşmesinin konusu olan uyuşmazlık hakkında dava açmak isterse tahkim yoluna gitmek zorundadırlar, yani davayı genel mahkemelerde değil, hakemlerde açabilirler. Taraflar arasında kararlaştırılan, tahkim şartı, taraflara hakemden sonra mahkemeye gitme yetkisi vermekle, uyuşmazlığın çözümünde tek yetkili olarak hakem kararını önermemekle geçersiz bulunmaktadır [...]” (YKD 2003/11, s. 1706).*

Kanaatimizce de öncelikle tahkim yoluna gidilerek sonuç alınamazsa devlet mahkemelerinde uyuşmazlığın çözülebileceği şeklindeki tahkim şartlarında tarafların tahkime gitme iradeleri açık değildir. Zira, bu tarz tahkim klotlarında, devlet mahkemelerine giden yolun tamamen kapatılması söz konusu olmamaktadır. Bu sebeple, taraflarca, öncelikle tahkim yoluna gidilerek oradan sonuç alınamazsa devlet mahkemelerinde uyuşmazlığın çözümleneceğinin terditli bir şekilde kararlaştırılması durumunda söz konusu tahkim anlaşması geçersiz olacaktır.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, taraflarca, tahkim anlaşmasına konulan “devlet mahkemelerine başvuru imkânının bertaraf edilmediği” şeklindeki ifadenin de hakem kararının devlet mahkemelerinde iptal davasına konu edilerek denetiminin sağlanması olarak değil de; tahkim yoluna gitme bakımından seçimlik bir hakkın kastedildiği şeklinde yorumlanmasının gerektiği şeklindedir⁸⁵². Yine *doktrinde* ifade edildiği üzere, taraflarca gerçekleştirilen ve bir uyuşmazlığın devlet mahkemeleri huzurunda dermeyer edilmesi olanağını kaldırmaya yönelik olarak gerçekleştirilen anlaşmaların da tahkim iradesini ortaya koymadığı ve bu sebeple de tahkim anlaşması olarak addedilemeyeceği şeklindedir⁸⁵³.

Tarafların uyuşmazlığın bir kısmını devlet mahkemelerinde bir kısmını ise tahkimde çözüme konusunda iradelerini ortaya koyan anlaşmalar yapmaları, diğer bir ifadeyle, yargılamanın gerçekleştirilmesini devlet mahkemeleri ile hakem heyeti arasında paylaştırmaları durumunda da geçerli bir tahkim anlaşmasının varlığından söz edilip edilemeyeceği doktrinde tartışmalıdır⁸⁵⁴. Zira, *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, tarafların yargılamayı istedikleri gibi bölmelerini izin verilemeyecektir⁸⁵⁵. Bununla birlikte, *doktrinde ileri sürülen bir başka görüşe göre*, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın bir kısmının tahkimde bir kısmının da

⁸⁵² Deren-Yıldırım, *Milletlerarası Tahkim*, s. 36.

⁸⁵³ Deren-Yıldırım, *Milletlerarası Tahkim*, s. 36.

⁸⁵⁴ Deren-Yıldırım, *Milletlerarası Tahkim*, s. 36-37.

⁸⁵⁵ Alangoya, *Tahkimin Niteliği*, § 3, s. 32.

devlet mahkemelerinde görüleceğinin kararlaştırılması söz konusu olabilecektir⁸⁵⁶. Böyle bir durumda, hangi uyuşmazlıkların tahkimde hangi uyuşmazlıkların devlet mahkemelerinde görüleceğinin açıkça kararlaştırılması gerekmektedir⁸⁵⁷. *Kanaatimizce* de, tahkim anlaşmasında uyuşmazlığın bir kısmının devlet mahkemesinde bir kısmının ise, tahkimde görüleceği şeklinde bir anlaşmaya varılması, tarafların açık ve kesin olarak tahkime gitme iradelerini ortaya koymaları gerektiği yönündeki şartla uyuşmazlıktadır. Zira bu halde, tarafların tahkime gitme iradesinde herhangi bir tereddütün varlığından söz edilemeyecektir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412'nin gerekçesinde de tarafların aralarındaki uyuşmazlığın bir kısmının tahkimde çözümleneceğini kararlaştırmalarının mümkün olduğu ifade edilmektedir⁸⁵⁸. Bu doğrultuda, taraflarca, hukuki değerlendirme ve yorum gerektiren konuların devlet mahkemelerinde; teknik ve hesaplama gerektiren konulara ilişkin uyuşmazlıkların ise tahkimde görülmesini kararlaştırabileceklerdir⁸⁵⁹. Uygulamada, kimi zaman esas sözleşmeye konulan “sözleşmenin feshinden kaynaklanan uyuşmazlıklar istisna olmak üzere” tarafların tahkime gidebileceğinin kararlaştırıldığı görülmektedir⁸⁶⁰. Ayrıca, bazı durumlarda, tarafların aralarında söz konusu olan sözleşmelerden belli bazılarının tahkim ile çözümleneceği kararlaştırıldığında yapılan tahkim anlaşması geçerli olacaktır⁸⁶¹.

Tarafların aralarındaki anlaşmaya tahkim yoluna müracaat edilmeden önce arabuluculuk, müzakere, uzlaştırma ya da diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine⁸⁶² gidilebileceklerine dair bir kayıt koymaları da *uygulamada* sıklıkla

⁸⁵⁶ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2658; Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 3, s. 32; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 94; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 72; Karş.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 36-37.

⁸⁵⁷ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2658.

⁸⁵⁸ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 72; Mustafa Kılıçoğlu: **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi**, İstanbul, Legal Kitabevi A.Ş., 2012, s. 1458-1459.

⁸⁵⁹ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 72.

⁸⁶⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 94.

⁸⁶¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 94-95.

⁸⁶² Çalışmamızda, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile mahkeme ve tahkim yargılaması dışındaki usuller kastedilmektedir.

karşılaşılan bir durumdur⁸⁶³. Tarafların gerçekleştirecekleri tahkim anlaşmasında (veya şartında) alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine gidebilecekleri şeklinde bir ifadeye yer vermeleri durumunda, uyuşmazlığın nihai olarak devlet mahkemesinde değil de hakem mahkemesinde çözümleneceğine dair iradeleri söz konusudur⁸⁶⁴. Diğer bir deyişle, tahkim şartında, öncelikle arabuluculuk, uzlaştırma vb. alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine müracaat edilmesi kararlaştırılmışsa, iki aşamalı olarak kaleme alınan bu tahkim anlaşmasında tahkime gidilmesi konusundaki iradenin açık ve kesin olduğu hususunda herhangi bir tereddüt bulunmayacaktır⁸⁶⁵. Zira, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı nihai olarak çözüme kavuşturmaz ve ayrıca, diğer yargı yollarına müracaat imkânını da ortadan kaldırmaz⁸⁶⁶. Bu sebeple, tahkim anlaşmasında öncelikle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine müracaat edilmesi gerektiği şeklinde bir ifadeye yer verilmesi, tahkim iradesinin açık olması gerektiği şeklindeki kuralı zedelemesiz⁸⁶⁷. *Yargıtay* da, tahkim şartında öncelikle arabuluculuk yoluna müracaat edilmesi, buradan sonuç alınamazsa tahkime gidilmesi şeklinde düzenlenmesi ihtimalinde, tahkim anlaşmasının geçerli olduğunu içtihat etmektedir⁸⁶⁸. Ayrıca, *kanaatimizce*, tahkim öncesinde alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine müracaat edileceği şeklinde bir ifadenin vâir olmasına karşılık, bu yöntemlerin atlanmasının tahkim anlaşmasının geçerliliğine

⁸⁶³ Tan Dehmen, **Tahkim Öncesi**, s. 451 vd.; Tahkim öncesi uyuşmazlık çözüm yöntemleri konusunda bkz.: Tan Dehmen, **Tahkim Öncesi**, s. 457 vd. Ekşi, Nuray: **Tahkim Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri ve Bu Usuller Tüketilmeden Tahkime Başvurulmasının Sonuçları**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2015, s. 47 vd.

⁸⁶⁴ Tan Dehmen, **Tahkim Öncesi**, s. 458.

⁸⁶⁵ Ekşi, **Tahkim Öncesi Uyuşmazlık**, s. 47.

⁸⁶⁶ Ildır, **a.g.e.**, s. 64.

⁸⁶⁷ Tan Dehmen, **Tahkim Öncesi**, s. 458.

⁸⁶⁸ Yarg. 15. HD, 17.12.1987, E. 1987/3643, K. 1987/4505: “[...] *Taraflar arasındaki sözleşmenin 67. maddesinde açıkça bu sözleşmenin uygulanmasından doğacak her türlü uyuşmazlıkların hakemde çözüleceği kararlaştırılmıştır. Hakeme başvurmadan önce taraflardan birisinin sözleşmeden doğacak anlaşmazlıklar için önce mühendise başvurulacağına dair hüküm hakem şartını geçersiz kılmaz. Çünkü öncelikle taraflar veya bunlardan birisi mühendise başvursun veya vurmasın sonuçta uyuşmazlığın hakemde çözülmesi gerekir. Hakemden önce mühendise başvurulması prosedürü ve mühendisin vereceği karar tarafları bağlayıcı değildir [...]*” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 72; Ekşi, **Tahkim Öncesi Uyuşmazlık**, s. 48).

de herhangi bir etkisi olmayacaktır. Bununla birlikte, *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, tahkim öncesinde kararlaştırılan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine müracaat edilmemesinin tahkim anlaşmasının geçerliliğine etkisi olmayacağı belirtilse de tahkim başvurusunu engelleyeceği ileri sürülmektedir⁸⁶⁹.

Taraflarca, aralarında akdedilen asıl sözleşmeye konulan ihtilafın bağlayıcı olan kurum tarafından görülerek çözüme kavuşturulacağına dair şartların söz konusu olması durumunda, açık ve kesin tahkim iradesinin var olmadığı ve bu gerekçeyle uyuşmazlığın devlet mahkemesi aracılığıyla çözümlenmesinin gerektiği ileri sürülebilecektir⁸⁷⁰.

Uygulamada, taraflarca esas sözleşmeye konulan hakem-bilirkişiye müracaat edilebileceği şeklindeki şart da tarafların açık ve kesin olarak tahkime gitme iradelerini ortaya koydukları şeklinde değerlendirilemeyecektir⁸⁷¹. Hukuki olguların tespitine yönelik olarak gerçekleştirilen hakem-bilirkişilik faaliyeti tahkim yargılamasından farklıdır⁸⁷². Tahkim şartında tarafların tereddüte yer vermeyecek şekilde tahkim yoluna müracaat etme iradelerinin konulması

⁸⁶⁹ Tan Dehmen, **Tahkim Öncesi**, s. 460. Doktrinde ileri sürülen bu görüşe göre, müzakere, uzlaştırma veya arabuluculuk gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine gidilmeden tahkim yoluna gidilip gidilmeyeceği hususu, kompetenz-kompetenz prensibi gereğince hakem mahkemesince açığa kavuşturulabilecektir (Tan Dehmen, **Tahkim Öncesi**, s. 464).

⁸⁷⁰ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 174. Yarg. 19. HD, 29.05.2012, E. 2012/4065, K. 2012/9080: “[...] *Taraflar arasındaki 26.07.2011 tarihli Sistem Kullanım Anlaşmasının Anlaşmazlıkların Çözümü başlıklı 14. Maddesi; “TEİAŞ ile kullanıcının bu anlaşmanın hükümleri üzerinde mutabakata varamamaları halinde, anlaşmazlığın çözümü konusunda kuruma yazılı olarak başvuruda bulunabilir. Anlaşmazlıklar kurum tarafından çözüme kavuşturulur. Anlaşmazlıklar hakkındaki Kurul Kararları bağlayıcıdır.” biçiminde düzenlenmiştir. [...] Tahkim iradesi, hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde açık ve kesin olmalı, tarafların ihtilafın hakemde görülmesi iradesi kararlı bulunmalıdır. Sistem kullanım anlaşmasının 14. Maddesinde ise, “Tarafların anlaşmazlığın çözümü konusunda kuruma yazılı olarak başvuruda bulunabilir.” ifadesi ile kesin bir tahkim iradesinden ve tahkim şartından söz edilemeyeceğinden, mahkemece tahkim itirazının reddi ile işin esasının incelenerek varılacak uygun sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu şeklinde davanın usulden reddi doğru görülmemiştir [...]”* (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 100; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 174, dn. 166).

⁸⁷¹ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 75.

⁸⁷² Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 9, s. 27; Schiffer, **a.g.e.**, s. 9; Deren-Yıldırım, **Hakem-Bilirkişi**, s. 323.

gerektiğinden, sözleşmeye konulan hakem-bilirkişiye başvurulabileceği şeklindeki şartın tahkim anlaşması olarak kabul edilmesi mümkün değildir⁸⁷³.

Özetle, tahkim anlaşması ile devlet mahkemelerine giden yolun kapatılması söz konusu olacaktır⁸⁷⁴. Bu sebeple, tahkim anlaşmasında tarafların aralarındaki uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümleneceği konusundaki iradenin açık bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir⁸⁷⁵. Taraflarca özel ve istisnai bir yol olan tahkime gitme iradesi tahkim anlaşmasında veya şartında kesin ve açık olarak ortaya konulmamışsa, tahkim anlaşması geçersiz olacaktır⁸⁷⁶. Böyle bir durumda, tahkim anlaşmasında taraflarca, tahkim yolu ile birlikte devlet mahkemelerine de gidilebileceği kararlaştırılmışsa, uyuşmazlığın devlet mahkemelerinde çözümlenmesi gerekecektir⁸⁷⁷.

iii. Uyuşmazlığın Kaynaklandığı Hukuki İlişki Belirli Olması

Tahkim anlaşmasının geçerliliği için tarafların tahkim yoluyla çözümleyecekleri uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belirli olması

⁸⁷³ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 75. Yarg. 15. HD, 25.12.2007, E. 2007/429, K. 2007/8164: “[...] Somut olayda, yanlar arasındaki kat karşılığı inşaat sözleşmesinde de, belirtilen taahhütnamede de uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümleneceğine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Kat karşılığı inşaat sözleşmesinin 11. maddesi hükmü incelendiğinde; belli konularda hakem bilirkişi incelemesini düzenlediği ve tahkim sözleşmesi niteliğinde olmadığı sonucuna varılmaktadır. Kaldı ki, taraflar arasında kararlaştırılan hakem şartının hiçbir tereddüte yer vermeyecek kadar açık ve kesin olması gerekir. Bu yasal nedenle mahkemece, uyuşmazlığın esasına girilerek oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, “uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesi gerektiği” gerekçesiyle yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru olmamış ve kararın bozulması gerekmiştir [...]” (Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 75).

⁸⁷⁴ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 602.

⁸⁷⁵ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 602.

⁸⁷⁶ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 939; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5954-5955; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2655; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 313; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 72-73; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 108.

⁸⁷⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5954; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 937; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37.

gerekmektedir⁸⁷⁸. Bu doğrultuda, taraflar, hangi hukuki uyuşmazlıklar bakımından tahkime gidileceğini önceden belirlemiş olmadırlar⁸⁷⁹.

Tahkim anlaşması, belirli bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek olan uyuşmazlıkların tamamının veya bir kısmının çözümü için yapılabilecektir⁸⁸⁰. Aksi takdirde, tarafların aralarındaki hukuki uyuşmazlığın belirli ya da belirlenebilir olmaması durumunda, tahkim anlaşması geçersiz olacaktır⁸⁸¹.

Tahkim anlaşmasının geçerliliği bakımından tarafların aralarındaki uyuşmazlığın belirli olmasının temelinde yatan sebep, uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tahkimin genel yargıya nazaran istisna teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır⁸⁸². Bu yüzden, taraflarca tahkim anlaşması akdedilirken hangi uyuşmazlıklar bakımından tahkime gidilebileceğinin bilinmesi gerekecektir⁸⁸³. Aynı zamanda da belirli bir hukuki ilişkiden doğan ihtilaflar bakımından tahkim yoluna müracaat edileceğinin kararlaştırılması durumunda uyuşmazlığın belirli olacağı ifade edilebilecektir⁸⁸⁴.

Tarafların yapacağı tahkim anlaşmasının gerçekleştirildiği esnada “belirli” olması gereken husus ihtilaf değil; tarafların aralarında olan *hukuki ilişkidir*⁸⁸⁵.

⁸⁷⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2658.

⁸⁷⁹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5954; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 937; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2658; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 111; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 821; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 1035; Öztekin, **Sigortacılıkta Tahkim**, s. 223; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 111.

⁸⁸⁰ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37.

⁸⁸¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 730.

⁸⁸² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 111; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 112; Yüksel Ersoy: “Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği”, in: İç Tahkim ve Uygulamaları, **IVXX Çözüm Arama Konferansı, İNTES Türkiye İnşaat ve Sanayicileri İşveren Sendikası**, Ankara, 2013, (s. 28-36), s. 33.

⁸⁸³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 111.

⁸⁸⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 111.

⁸⁸⁵ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37.

Burada söz konusu olan hukuki ilişkinin sözleşme olması şart değildir⁸⁸⁶ (HMK m. 412/f. 1; MTK m. 4/f. 1). Tarafların tahkime götürecekleri uyuşmazlık, sözleşmeden kaynaklanabileceği gibi sözleşme dışındaki bir hukuki ilişkiden de doğabilecektir⁸⁸⁷. Böylelikle, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın sözleşmeden başka haksız fiil, sebepsiz zenginleşme⁸⁸⁸ gibi bir hukuki ilişkiden kaynaklanması mümkündür⁸⁸⁹. Maddi tazminat talepleri bakımından meydana gelen uyuşmazlığın tahkim anlaşmasına konu edilebilecek bir hukuki ilişkiden kaynaklandığı ifade edilebilecekse de manevi tazminat talepleri bakımından tereddüt yaşanabilecektir⁸⁹⁰. *Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, maddi tazminat talepleri gibi manevi tazminat bakımından da tahkim yoluna başvurmayı engelleyen herhangi bir durum söz konusu değildir⁸⁹¹. *Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre*, TBK’da öngörülen haksız fiilin koşullarının oluşması durumunda, manevi tazminat talep edilebilir ve manevi tazminat talebinde bulunulan davada hâkimin kabulü hâkimi bağlayacaksa da, kanunda öngörülen sınırlar dahilinde manevi tazminatın ne kadar olacağının takdiri, hakime ait olacaktır. Bu sebeple, kanunda takdir hakkının hâkime bırakıldığı manevi tazminat şeklindeki istisnai ve özel durumlarda, tahkim usulü cereyan etmeyecektir⁸⁹². *Kanaatimizce*, tahkim anlaşmasına konu edilecek olan hukuki uyuşmazlığın belirli olması bahsi bakımından maddi tazminat ile manevi tazminat talepleri konusunda bir ayırım yapmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır⁸⁹³. *Yargıtay kararlarında* da manevi tazminat konusunun tahkim anlaşmasının kapsamında olduğu ifade edilmektedir⁸⁹⁴.

⁸⁸⁶ Tanrıver, C. II, § 6, s. 345; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 111; Sılacı Korkmaz, **a.g.e.**, s. 60.

⁸⁸⁷ Tanrıver, C. II, § 6, s. 345; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 94.

⁸⁸⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 94.

⁸⁸⁹ Sılacı Korkmaz, **a.g.e.**, s. 60; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 71.

⁸⁹⁰ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 71.

⁸⁹¹ Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 71.

⁸⁹² Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 89.

⁸⁹³ Manevi tazminat talepleri bakımından tahkim anlaşmasının geçerli olduğu hakkında bkz.: Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 71; Yavuz, **a.g.e.**, s. 159.

⁸⁹⁴ Yarg. TD, 22.03.1973, E. 601, K. 1210: “[...] Davacı maddi ve manevi tazminat talep etmiştir. Usulün 519. maddesi gereğince nizam hakem marifetile halli gerekeceğine dair mahkama kararı kesinleşmiş ve taraflar arasındaki uyuşmazlık hakem önüne götürülerek

Tahkim anlaşmasına konu edilen uyuşmazlığın belirli olmasından kastedilen husus, taraflarca tahkim yolu ile çözüme kavuşturulması öngörülen ihtilafın meydana geleceği hukuki ilişkinin somutlaştırılmış ve kapsamının tespit edilebilir olmasıdır⁸⁹⁵. Burada söz konusu olabilecek tespit, tahkim anlaşmasının taraflarca akdedileceği zamana göre gerçekleştirilecektir⁸⁹⁶.

Taraflar tahkim anlaşmasını akdettikleri esnada ihtilaf henüz doğmamış olabilir. Tahkim anlaşmasının geçerli olabilmesi için belirli bir hukuki ilişkiden kaynaklanan ihtilafın doğmuş olması aranmamıştır⁸⁹⁷. Bu sebeple, henüz doğmamış olmakla birlikte, gelecekte doğacak olan uyuşmazlıklar bakımından da tahkim anlaşması yapılabilecektir⁸⁹⁸.

Taraflarca, belirli bir hukuki ilişkiden kaynaklanmaksızın aralarında çıkabilecek bütün uyuşmazlıkların tahkim usulüne tâbi olacağını öngören sözleşmeler belirli olmadığından ötürü geçerli kabul edilemeyecektir⁸⁹⁹. Tahkim anlaşmasına konu olan hukuki ilişkinin belirli olması gerekeceğinden, taraflarca kararlaştırılan ve “*ileride meydana gelecek olan bütün uyuşmazlıkların*” ya da “*tüm satış sözleşmelerinden doğacak olan ihtilafların*” tahkimde çözümleneceğini öngören sözleşmeler geçersiz olacaktır⁹⁰⁰.

manevi tazminata da hükmolunmuştur. Esasen akdi sorumluluğun sonucu olarak cezai şart gibi manevi tazminat dahi mukavele edilebilir. Bir manevi tazminat davasında davanın kabulü, hâkimi bağlar. Bu itibarla manevi tazminat konusu tahkim şartının kapsamına girer [...]” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 88-89).

⁸⁹⁵ Kalpsüz, **Genel Esaslar**, s. 348; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 346; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 730; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 111-112.

⁸⁹⁶ Kalpsüz, **Genel Esaslar**, s. 348; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 346.

⁸⁹⁷ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37.

⁸⁹⁸ Schütze, Tscherning, Wais, **a.g.e.**, N. 47, s. 46; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37.

⁸⁹⁹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 602; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 111; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 1035; Öztekin, **Sigortacılıkta Tahkim**, s. 223; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 821; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5954; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 937; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 730.

⁹⁰⁰ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 346; Benzer ifadeler için bkz.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 37; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2658.

iv. Tahkim Anlaşmasının Taraflarının İradelerinin Sakat Olması

Tahkim anlaşmasının geçerli olması bakımından önem arz eden bir diğer husus da, tahkim anlaşmasının taraflarının iradelerinin sakat olması halidir⁹⁰¹. İrade bozuklukları olan hata, hile, ikrah hallerine dayanılarak anlaşmanın geçerli olup olmadığı belirlenirken Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 3'te öngörülen düzenlemeler dikkate alınacaktır⁹⁰².

Tahkim anlaşmasının akdedilmesinde hile ve ikrahın uygulanmasında esas amaç, çoğunlukla, tahkim sözleşmesinde, eşitliğin bir taraf lehine bozulmasını sağlamaktır⁹⁰³. Bu sebeple, eğer ki, bir tahkim anlaşması, hata, hile, ikrah neticesinde gerçekleştirilmiş ise, tahkim anlaşmasının geçerli olduğundan bahsedilemeyecektir⁹⁰⁴. Böylelikle, hakemlerce yürütülen tahkim yargılamasının da geçerli olduğundan söz etmek mümkün olmayacaktır⁹⁰⁵.

Doktrinde, *Alangoya*, irade bozukluklarını ileri sürme imkânının onları artık değiştimenin mümkün olmayacağı bir usuli durumun doğmuş olmasına bağlamaktadır⁹⁰⁶. Bu sebeple, *doktrinde*, tahkim sözleşmesi bakımından hata, hile, ikrah gibi irade bozuklukları sebebiyle, taraflarca, iptal yoluna müracaat anının, hakemlerin hükümlerini yetkili mahkemeye tevdi ettikleri an olacağı ifade edilmektedir⁹⁰⁷.

⁹⁰¹ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 52; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 291.

⁹⁰² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 291; Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 52.

⁹⁰³ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 88.

⁹⁰⁴ Koç, **İrade Bozuklukları**, s. 174.

⁹⁰⁵ Koç, **İrade Bozuklukları**, s. 174.

⁹⁰⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 88.

⁹⁰⁷ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 88; Koç, **İrade Bozuklukları**, s. 174. Doktrinde, *Alangoya*, hakemlerin hükümlerini verdikten sonra, yeni bir usuli aşamaya geçilmiş olacağını, aynı zamanda da bu noktadan sonra, hakem hükmünü kontrol için tanınan yollar içinde denetiminin mümkün olacağını ileri sürmektedir (Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 88).

(3) Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olup Olmadığının Değerlendirilmesinde Özellik Arz Eden Haller

i. Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Tarafından İmzalanması Hususunun Geçerlilik Bakımından Etkisi

Tahkim anlaşmasının yetkisiz temsilci tarafından imzalanması, tahkim anlaşmasının geçerliliği bakımından *doktrinde* çokça tartışılan bir husustur⁹⁰⁸. Böyle bir halde, anlaşmanın geçerliliği, lehine yetkisiz temsilci tarafından sözleşme imzalanan tarafın buna icazet vermesine bağlıdır. Eğer ki, asıl, yetkisiz temsilcinin imzaladığı tahkim anlaşmasına icazet vermezse, tahkim anlaşması ile bağlı olmayacaktır⁹⁰⁹.

Tahkim anlaşması vekil aracılığı ile yapılmışsa, vekilin tahkim anlaşması yapabilmesi vekâletnamesinde açıkça ve özel olarak bu yetkinin ona verilmesi halinde söz konusu olacaktır⁹¹⁰ (TBK m. 504/f. 3⁹¹¹; HMK m. 74). Diğer bir ifadeyle, tahkim anlaşmasının vekil aracılığı ile yapılabilmesi, vekâletnamesinde ona bu konuda özel yetki verilmesine bağlıdır⁹¹². Vekaletnamesinde bu konuda özel

⁹⁰⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 277. Bu hususta bkz.: Esen Emre: Hakem Kararının Tenfizi veya İptali Davalarında Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Yapıldığı İtirazı ve Konuya İlişkin 11.10.2000 Tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Yıl 23, 2003, (s. 377-422), s. 377 vd.

⁹⁰⁹ Bkz.: TBK m. 504.

⁹¹⁰ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 348-349. Yarg. 15. HD, 17.03.1994, 2032/1554: “[...] vekilin, müvekkili ile üçüncü kişi arasında uyuşmazlıkların çözümlenmesi konusunda tahkim sözleşmesi yapabilmesi için HUMK m. 63 ve BK’nun 388. maddeleri hükmünce vekaletnamesinde açıkça bu yetkinin kendisine tanınması zorunludur. Aksi halde, vekilin genel bir vekaletname ile müvekkili adına yapacağı tahkim sözleşmesi hukuken geçersiz olur [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹¹¹ TBK m. 504/f. 3’te aynen şu şekilde bir düzenleme yer almaktadır: “Vekil, özel olarak yetkili kılınmadıkça dava açamaz, sulh olamaz, hakeme başvuramaz, iflas, iflasın ertelenmesi ve konkordato talep edemez, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, bağışlama yapamaz, kefil olamaz, taşınmazı reddedemez ve bir hak ile sınırlandıramaz.” TBK m. 504’te sayılan hallerin sınırlı sayıda olup olmadığı hakkındaki tartışmalar için bkz.: Murat İnceoğlu: **Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009, s. 205 vd.

⁹¹² Işık, **Milletlerarası**, s. 17.

bir yetkinin bulunmaması halinde, vekil tarafından akdedilen tahkim anlaşması geçersiz sayılacaktır⁹¹³.

Bununla birlikte, *uygulamada* bazı uluslararası satım sözleşmeleri çoğunlukla genel yetkili acentalar tarafından imzalanmaktadır. Bu durum ise, satım sözleşmesinin tahkim şartına yer vermesi halinde, kendisine tahkim anlaşması yapma konusunda özel yetki verilmeyen acentaların imzaladıkları satım sözleşmelerindeki tahkim şartının geçersiz sayılması durumunu sonuçlamaktadır⁹¹⁴.

ii. Tahkim Anlaşmasının Asıl Sözleşmeden Bağımsızlığının Geçerlilik Bakımından Etkisi

Tahkim anlaşmasının geçerliliği konusunda önem arz eden bir husus da asıl sözleşme ile bu sözleşmeden doğacak olan ihtilafların halledileceği merciiyi tayin eden tahkim anlaşması ya da şartının geçerliliğinin ayrıca değerlendirileceği meselesine ilişkindir⁹¹⁵.

⁹¹³ Yarg. 19. HD, 21.05.2007, E. 2007/380, K. 2007/5114: “[...] *Milletlerarası Tahkim Kanunumuzun 4. maddesinin ikinci fıkrası “tahkim anlaşması yazılı şekilde yapılır” hükmünü içermektedir. BK’nun 388/3 maddesi “hususî bir salâhiyeti haiz olmadıkça vekil, dava ikame edemez, sulh olamaz, tahkim edemez” düzenlemesini getirmiştir. Bu durumda mahkemece tahkim şartını içeren sözleşmeyi imzalayan dava dışı S.D.’in tahkim sözleşmesi yapmaya yetkili bulunmadığı hakkında davalı itirazı incelenmeden yazılı gerekçe ile karar verilmesi doğru görülmemiştir [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹¹⁴ Yarg. HGK, 22.02.2012, E. 2011/11-742, K. 012/82: “[...] *TTK’nın 121. maddesi hükmü uyarınca, hususî ve yazılı bir muvafakat olmadan acente müvekkili namına mukavele akdine salâhiyetli değildir. Ayrıca, hangi hallerde vekile özel yetki verileceği, TBK’nın 504. maddesiyle HMK m. 74. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre, vekilin tahkim sözleşmesi yapabilmesi için özel yetki verilmesi gerekir. Aksi halde müvekkili yapılan tahkim sözleşmesi hukuken geçersizdir. Yukarıda açıklananlar ışığında, davaya konu olayda, davacı E... Ltd. Şti. ile davalı H..AG. ’yi temsilen acente H...A.Ş. arasında yapılan tahkim sözleşmesi E...Ltd. Şti. ’nin tahkim yapma yetkisinin bulunmaması sebebiyle geçersizdir [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹¹⁵ Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 279; Alangoya, *Tahkimin Niteliği*, § 4, s. 94.

Bilindiği üzere, tahkim anlaşması ve esas hakkındaki sözleşme hukuki mahiyetleri bakımından birbirlerinden farklıdır⁹¹⁶. Ayrılabilirlik ilkesi (*Separability*) olarak ifade edilen bu durum sebebiyle, esas sözleşme ile tahkim anlaşması esas itibarıyla, ayrı geçerlilik sebeplerine tâbidirler⁹¹⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, tahkim anlaşması asıl sözleşmeden bağımsız olduğu açıkça ifade edilmektedir⁹¹⁸. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4/f. 4'te şu şekilde bir düzenleme getirilmiştir:

“Tahkim anlaşmasına karşı, asıl sözleşmenin geçerli olmadığı veya tahkim anlaşmasının henüz doğmamış olan bir uyumsuzluğa ilişkin olduğu itirazında bulunulamaz.”

⁹¹⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 95; Özümucu, Seda: “The Principle of Separability and Competence-Competence in Turkish Civil Procedure Code No. 6100”, **Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul**, Cilt: 45, Sayı: 62, 2013, (s. 263-276), s. 267; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 21, s. 450. Yarg. 11. HD, 23.03.2010, 5901/3203: “[...] *Tahkim sözleşmesi esas sözleşmeden bağımsız ondan ayrı bir sözleşmedir. Tahkim sözleşmesinin esas sözleşmeden ayrılabilirliği, asıl sözleşmede yer alan tahkim klorları için de geçerlidir. Bu sebeple, tahkim klorunun geçerliliği, esas sözleşmenin geçerliliğine bağlı değildir. Asıl sözleşmenin geçersiz olması tahkim anlaşmasının geçerliliğini etkilemez. Ya da tam tersine tahkim anlaşmasının herhangi bir sebeple geçersiz olması asıl sözleşmeyi etkilemez ve onu geçersiz kılmaz* [...]” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

⁹¹⁷ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 95; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2675. Bununla birlikte, bazı hallerde, esas sözleşmeyi geçersiz yapan hususların tahkim sözleşmesinde de tesir edeceğini gözden kaçırmamak gerekmektedir. Örneğin, esas sözleşmenin konusunu kanun hükümlerine ya da ahlak ve adab kurallarına aykırı olduğundan esas mukavele de aynı tarafların arzularına tabi olmayan mesailden olduğundan tahkim sözleşmesi batıl olabilecektir (Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 95; Karl Heinz Schwab: “Die Entscheidung des Schiedsgerichts über seine eigene Zuständigkeit, Eine Stellungnahme zum Verhältnis von Hauptvertrag und Schiedsvertrag und zur sog. Kompetenz-Kompetenz des Schiedsgerichts”, **Konkurs-, Treuhand- und Schiedsgerichtswesen (KTS)**, 1961, s. 20).

⁹¹⁸ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 946; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 51 vd. Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2675; Işık, **Milletlerarası**, s. 81.

Görüldüğü üzere, tahkim anlaşması, esas sözleşmeden bağımsız olduğu için, kural olarak tahkim anlaşmasının kaderi esas sözleşmenin kaderine bağlı değildir⁹¹⁹. Yargıtay kararlarında da ayrılabilirlik ilkesi kabul edilmektedir⁹²⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca da tahkim sözleşmesine karşı asıl sözleşmenin geçerli olmadığı ya da tahkim sözleşmesinin doğmamış bir ihtilafa ilişkin olduğu şeklinde bir itirazda bulunulamaz⁹²¹ (HMK m. 412/f. 4). Taraflarca aksinin kararlaştırıldığı bir hükme ya da tahkim anlaşmasına uyulmaz ise, ilgili tarafca bu aykırılığa itiraz edilebilecektir⁹²².

Bununla birlikte, bu hususa ilişkin olarak ilgili olan tarafca aykırılığın öğrenilmesinden itibaren iki hafta ya da hakemlerin tayin ettikleri süre içerisinde itiraz edilmeden tahkime devam edilirse, itiraz hakkından feragat edildiği varsayılır⁹²³ (HMK m. 409).

Tahkim sözleşmesinin asıl sözleşmeden bağımsızlığı sebebiyle itiraz edilemeyecekse de (MTK m. 4/f. 2; HMK m. 412/f. 4) asıl sözleşme veya tahkim

⁹¹⁹ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 946.

⁹²⁰ Yarg. HGK. 22.02.2012, E. 2011/11-742, K. 2012/82: “[...] *Tahkim sözleşmes esas sözleşmeden bağımsız, ondan ayrı bir anlaşmadır. Tahkim anlaşmasının asıl sözleşmeden ayrılabilirliği, asıl sözleşmede yer alan tahkim klozları için de geçerlidir. Bu sebeple, tahkim klotunun geçerliliği, esas sözleşmenin geçerliliğine bağlı değildir. Asıl sözleşmenin geçersiz olması tahkim anlaşmasının geçerliliğini etkilemez. Ya da tersine tahkim anlaşmasının herhangi bir sebeple geçersiz olması asıl sözleşmeyi etkilemez ve geçersiz kalmaz [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹²¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2675; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 348; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 806; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 822; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 733. Bununla birlikte, doktrinde, Kuru, tahkim şartının esas sözleşmeden bağımsız olduğunu ancak, esas sözleşmenin geçerli olması halinin zorunlu bir şekilde söz konusu sözleşmede yer alan tahkim şartının da geçerli olduğunu göstermeyeceğini ifade etmektedir (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5943-5944).

⁹²² Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 348.

⁹²³ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 348.

sözleşmesinin kendisi ahlaka veya adaba aykırılık gibi bir nedenle geçersizse tahkim de geçersiz olacaktır⁹²⁴.

Tahkim sözleşmesinin esas sözleşmeden bağımsızlığı sebebiyle, geçerli olacağı iddiaları hakem tarafından incelenecek ve bu hususta bir karar verilecektir⁹²⁵. Hakem ileri sürülen iddiaları yerinde bulursa, tahkim yargılamasını nihai bir hakem kararı ile sona erdirecektir⁹²⁶.

iii. Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili

aa. Genel Olarak

Tahkim sözleşmesi, sadece taraf olan kişiler bakımından hüküm ifade eder⁹²⁷. Tahkim yargılaması temelde tarafların aralarındaki sözleşmeye dayandığından⁹²⁸, sözleşmeler için geçerli olan nispilik prensibi, tahkim anlaşması bakımından da söz konusu olacaktır⁹²⁹. Nispilik prensibi gereğince, tahkim anlaşması, kural olarak, sadece tarafları bakımından bağlayıcı olacaktır⁹³⁰. Sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişiler için hüküm ifade etmeyecektir^{931,932}.

⁹²⁴ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 4, s. 95; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 733; Evren: Koç: **Medeni Usul Hukuku Kapsamında Usuli İşlemlerde İrade Bozuklukları**, 1. Bası, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2021, s. 173; Schwab, **KTS 1961**, s. 20.

⁹²⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2677.

⁹²⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2677.

⁹²⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5982; Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 10.

⁹²⁸ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 598.

⁹²⁹ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 10-11; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678.

⁹³⁰ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5987; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678-2679; Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 10;

⁹³¹ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 12; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5982.

⁹³² Yarg. 4. HD, 23.9.1975, 6158/10055: “[...] Her sözleşmede olduğu gibi tahkim sözleşmesi, ancak ona taraf olanlar arasında geçerlidir). Akitler, taraf olmayanlar leyh ve aleyhinde hiçbir sonuç doğuramazlar. Hakemler ancak tahkim aktinde taraf olanlar arasındaki davayı görmeye yetkilidirler. Tahkim aktine yabancı olan üçüncü kişiler tahkim aktinde taraf olanların iradelerine ve arzularına rağmen, kendilerinin leyh ve aleyhindeki ihtilafların

Bununla birlikte, bazı durumlarda, tahkim sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişilerin, tahkim yargılamasında davalı veya davacı olarak yer alabildiklerini görmekteyiz⁹³³. Bu durum, *doktrinde* ve *Yargıtay kararlarında* tahkim sözleşmesinin üçüncü kişilere teşmilinin kabul edilmiş olmasının bir sonucudur⁹³⁴.

Tahkim sözleşmesinin üçüncü kişilere teşmilinin mümkün olup olmadığı değerlendirilirken bir kriter olarak şu husus dikkate alınabilecektir: Eğer ki, üçüncü kişi, tutum ve davranışlarıyla, dürüstlük kuralına göre tahkim sözleşmesine örtülü olarak rıza gösterdiğini ortaya koyuyorsa, tarafı olmadığı tahkim sözleşmesinin (veya şartının) kendisine de teşmili mümkün olacaktır⁹³⁵.

Kanaatimizce de sözleşmeler bakımından geçerli olan nispiyet prensibine riayet edilmesi gerekmedikçe de, bazı durumlarda üçüncü kişinin iradesinin tahkim sözleşmesine uymak olduğunun anlaşıldığı istisnai ve özel hallerde, tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmilinin mümkün olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

İsviçre Federal Mahkemesi'nin yakın tarihli kararlarında da tahkim anlaşmasının üçüncü kişiye teşmilinin kabul edilmesinin gerektiği içtihat edilmektedir⁹³⁶.

hakemler tarafından karara bağlanmasını isteyemezler [...]" (YKD 1976/8, s. 1127-1128. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5984-5985).

⁹³³ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14.

⁹³⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2679.

⁹³⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2681.

⁹³⁶ BGE 134 III 565
(https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F134-III-565%3Ade&lang=de&zoom=&type=show_document) (Erişim Tarihi: 23.09.2021).

bb. Halefiyet

Tahkim sözleşmesinin üçüncü kişilere teşmili konusu bakımından halefiyet hallerinin değerlendirilmesi gerekmektedir⁹³⁷. Halefiyet kavramı, miras hukukunda, mirasçılarının murisin yerini almaları ve murise ait olan bütün hak ve borçların mirasçılara intikal etmesi manasında “*külli halefiyet*” olarak ya da başkasına ait olan bir borcu yerine getiren kimsenin kanundan dolayı kendiliğinden alacaklıyı tatmin ettiği oranda alacaklının haklarına sahip olması anlamında “*cuzi halefiyet*” olarak da ifade edilebilecektir⁹³⁸.

Tahkim sözleşmesine konu olan bir hakkın, sigortacının halefiyeti, taraflardan herhangi birinin ölümü, alacağın temlik gibi durumlardan dolayı el değiştirmesi ihtimalinde, devralanın tahkim anlaşması (veya şartıyla) bağlı olup olmayacağı meselesi gündeme gelecektir⁹³⁹. Buna göre, tahkim anlaşması, malvarlığının bütün hak ve borçları ile birlikte intikalini ifade eden “*külli halefiyet*”⁹⁴⁰ bakımından geçerli olacaktır⁹⁴¹. Bu sebeple, tahkim anlaşması,

⁹³⁷ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14.

⁹³⁸ Ahmet M. Kılıçoğlu: **Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979, s. 7.

⁹³⁹ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14.

⁹⁴⁰ Diğer bir ifadeyle, külli halefiyet; bir kimseden bir başkasına intikal eden malvarlığının bir bütün olarak intikal etmesi halinde kullanılan bir kavramdır (Haluk Nami Nomer: “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Türkan Rado'ya Armağan Sayısı**, C. LV, Sayı: 3, Y. 1997, (s. 243-260), s. 246; Mustafa Dural; Turgut Öz: **Miras Hukuku**, Yenilenmiş Altıncı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 12). Tarafların külli halefleri, onların hem haklarına hem de borçlarına sahip olan kimselerdir. Türk hukuku bakımından külli halefiyete örnek olarak, MK m. 539'da düzenlenen murisin mirasçıları, MK m. 50'de düzenlenen bir tüzel kişiliğin sona ermesi, MK m. 211'de düzenlenen mal ortaklığı rejiminin seçilmesi halinde ortaya çıkan mülkiyet rejimi, MK m. 191 vd.'nda düzenlenen mal birliği rejimi, MK m. 612'de yer alan miras payı hakkında yapılan sözleşme uyarınca ortaya çıkan duruma ilişkin düzenlemeler gösterilebilecektir (Nevhis Deren-Yıldırım: **Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları (Kesin Hükümün 3. Kişilere Sirayeti Sorunu)**, 1. Bs., İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1996, s. 73).

⁹⁴¹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5982; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 95; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 825; Karadaş, **a.g.e.**, s. 89.

tarafların mirasçılarını etkileyecek yani, külli halef olan mirasçılarını da bağlayacaktır⁹⁴².

Külli halefîyet gibi, *cüzî halefîyete* ilişkin durumlarda, tahkim sözleşmesine taraf olmayan cüzî haleflerin de bununla bağlı olduğu kabul edilmektedir⁹⁴³. Buna göre, gönderilen ve taşıyan arasında konişmento önem arz eden bir husus olduğundan, davacı üçüncü kişi, konişmentoyu ciro ile aldığı ve yükü teslim almak için konişmentoyu kullandığında, kendisi de konişmento ile bağlanmış olacaktır^{944,945}. Bu sebeple, üçüncü kişi olmasına rağmen tahkim anlaşmasının kendisini bağlamayacağını ileri süremeyecektir^{946,947}.

Cüzî halefîyet kapsamında, yine, alacağın temlik halinde, temlik eden ile borçlu arasındaki esas sözleşmede bulunan tahkim şartının alacağı temellük edene karşı da ileri sürülebileceği kabul edilmektedir⁹⁴⁸. Ayrıca, sigorta sözleşmesinde,

⁹⁴² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2679.

⁹⁴³ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5982; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 825; Karadaş, **a.g.e.**, s. 90.

⁹⁴⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 96.

⁹⁴⁵ Yarg. 11. HD, 22.3.1999, 386/2396: “[...] konişmentonun atıf yaptığı Çarter Parti’nin 27. Maddesinde tahkim şartı olduğunu belirterek davanın görev yönünden reddini istemiştir. Mahkemece, iddia, savunma, konişmento ve dosya kapsamına göre, konişmento ve ekindeki Carter Parti konişmentonun 27. Maddesinde “işbu kiralama anlaşması nedeniyle herhangi bir anlaşmazlık çıkması halinde ihtilafların Londra’da hakemler vasıtasıyla halledileceği” hükmünü taşıdığı davacının konişmentoyu ciro ile almış olması nedeniyle konişmento şartları ile bağlanmış olduğu, tahkim şartının davacıyı da bağlayacağı [...]” (Manisa BD 1999/69, s. 63-64. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5984).

⁹⁴⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 96.

⁹⁴⁷ Yarg. 11. HD, 1.7.2008, 2007/1590, 2008/8780: “[...] konişmentonun şartları ile de bağlanmış olur ve tahkim şartının taşıyanla yükleten arasında kararlaştırılmış olduğunu, kendisinin 3’üncü şahıs durumunda bulunduğunu ve bu nedenle konişmentoda kararlaştırılan tahkim şartı ile bağlı tutulamayacağını iddia edemez. Bu itibarla mahkemece, açıklanan hususlar nazara alınarak, taraflar arasında bağlayıcı olan konişmentodaki ibareler dikkate alınarak, konişmentoda ve taşıma sözleşmesinde geçerli bir tahkim şartının mevcut olup olmadığı değerlendirilerek, geçerli sayılması halinde tahkim şartı uyarınca görevsizlik kararı verilmesi gerekirken [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 96, dn. 187).

⁹⁴⁸ Şanlı, **Konışmentonun Devri**, s. 785; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 349; Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, s. 66-67; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 258. Farklı bir görüş için bkz.: Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 6, s. 312.

sigorta ettiren ile davalı taşıyan arasındaki tahkim şartı, halefiyet ilkesi gereğince davacı sigortacıyı da bağlayacaktır⁹⁴⁹.

cc. Müteselsil Kefiller ve Müşterek Borçlular

Tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmili bahsinde, “*müteselsil kefiller*” ile “*müşterek borçluların*” durumu da önem arz etmektedir. Burada tartışılan husus, tahkim anlaşmasını içeren asıl sözleşmeye kefil veya müşterek borçlu gibi bir üçüncü kişinin de imza atması durumunda, sözleşmeden doğan sorumluluğu garanti eden bu kimselere tahkim anlaşmasının teşmil edilip edilmeyeceği meselesidir⁹⁵⁰.

Doktrinde ileri sürülen çoğunluğun görüşü doğrultusunda, müteselsil kefiller ile müşterek borçlular bakımından tahkim sözleşmesinin üçüncü kişilere teşmil edilmesi mümkün değildir⁹⁵¹. *Kanaatimizce* de, müşterek borçlu veya kefil gibi, asıl sözleşmeden doğan borcu garanti eden kimselerin tahkim anlaşmasına yönelik iradelerinin söz konusu olmadığı göz önünde bulundurularak, bu gibi kimselere tahkim anlaşmasının teşmilinin mümkün olmadığını ileri sürmek daha uygun olacaktır.

⁹⁴⁹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5982. Yarg. 11. HD, 19.11.1993, 7533/6620: “[...] Sigorta ettiren ile davalı taşıyan arasındaki bu tahkim şartı TTK. 1301. maddesine göre halefiyet ilkesi gereğince davacı sigortacıyı da bağlar. O halde, mahkemece taraflar arasındaki uyuşmazlığın hakem vasıtasıyla çözümlenmesi gerektiğinden bahisle görevsizlik kararı verilmesi gerekirken işin esasına girilerek karar verilmesi doğru görülmemiştir [...] Bu itibarla, sigorta ettiren ile davalı taşıyan arasındaki tahkim şartı, TTK. 1361. Maddesine göre ve kanuni halefiyet ilkesi gereğince davacı sigortacıyı bağlar. Bu durumda Hukuk Genel Kurulu’nca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmazk gerekir ken, önceki kararda direnilmesi doğru değildir [...]” (İBD 1997/2, s. 375-377. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5983-5984).

⁹⁵⁰ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 210 vd.

⁹⁵¹ Pekcantez, Yeşilirmak, **Pekcantez Usul**, § 22, s. 2680; Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 210; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5984; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 825; Karadaş, **a.g.e.**, s. 90; Ansay, **a.g.e.**, s. 408; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 751; Dayınlarlı, **İç Tahkim**, s. 27.

dd. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmeler

Üçüncü kişi yararına sözleşmeler, üçüncü bir kişiye tarafı olmadığı bir sözleşmeden hak kazanma imkânı veren ve fakat, tarafı olmadığı bir anlaşmadan dolayı borç altına sokulamayacağı sözleşmelerdir⁹⁵². Üçüncü kişi yararına sözleşme TBK m. 129'da⁹⁵³ düzenlenmektedir⁹⁵⁴. Üçüncü kişi yararına sözleşmede, sözleşmenin alacaklısı “*vaadettiren*”, borçlusu “*vaadeden*” ve yararlanan üçüncü kişi ise, “*lehdar*” olarak ifade edilmektedir⁹⁵⁵.

Tahkim şartının üçüncü kişi yararına sözleşme hükümlerini ihtiva eden bir esas sözleşmede yer alması durumunda, üçüncü kişi sıfatına sahip olan lehdarın tahkim anlaşmasına tabi olup olmayacağı sorusu gündeme gelecektir⁹⁵⁶. Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde aynı zamanda tahkim şartına da yer verilmiş olması durumunda, üçüncü kişi pozisyonundaki lehdarın tahkim anlaşması ile de bağlı olup olmayacağı meselesi değerlendirilirken tarafların aralarındaki sözleşmenin dikkate alınması gerekmektedir⁹⁵⁷.

⁹⁵² Üçüncü kişi yararın sözleşme kavramı için bkz.: Ayşen Çilenti Konuralp: “Türk Hukukunda Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Hukuki Niteliği Konusunda Bir Değerlendirme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2020, (146), (s. 153-185), s. 156; Kumru Kılıçoğlu Yılmaz: “Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cevdet Yavuz’a Armağan, 22(3), 2016, (s. 1759-1771), s. 1761.

⁹⁵³ TBK m. 129 uyarınca, “*Kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir. Üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlar da, tarafların amacına veya örf ve âdete uygun düştüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler. Bu durumda, üçüncü kişi veya ona halef olanlar bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya bildirdikten sonra, alacaklı borçluyu ibra edemeyeceği gibi, borcun nitelik ve kapsamını da değiştiremez.*”

⁹⁵⁴ Çilenti Konuralp, **a.g.m.**, s. 154.

⁹⁵⁵ Eren Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Bası, Ankara, Yetkin Yayıncılık A.Ş., 2018, s. 1169; Çilenti Konuralp, **a.g.m.**, s. 156.

⁹⁵⁶ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 15.

⁹⁵⁷ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2682.

Alman Hukukunda, üçüncü kişi yararına sözleşmedeki (BGB § 328) tahkim şartı, lehdar olan üçüncü kişiye de teşmil edecektir⁹⁵⁸. İsviçre Hukukunda da üçüncü kişi yararına sözleşme (OR Art. 112) yapılması durumunda, lehdarın tahkim şartını da içeren sözleşme hükümleri ile bağlı olacağı kabul edilmektedir⁹⁵⁹.

Türk Hukukunda, *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, üçüncü kişi yararına sözleşmeler bakımından tahkim sözleşmesi üçüncü kişilere teşmil edebilecektir⁹⁶⁰. Zira, üçüncü kişi yararına sözleşmede, lehtarın, tahkim şartını bilerek sözleşmeyi kabul etmesi sebebiyle, tahkim şartının da tarafı haline geldiği ileri sürülmektedir⁹⁶¹. Buna karşılık *Yargıtay*’ın farklı yönde kararları bulunmaktadır⁹⁶².

ee. Temsil

Tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmili konusunda tartışmalı meselelerden biri *temsil* bahsine ilişkindir. Temsil yetkisinin temsilciye açıkça verilmiş ve temsilci tarafından da açıkça kullanılmış olması ihtimalinde, zaten tahkim anlaşması temsil olunan adına gerçekleştirilmiştir⁹⁶³. Böyle bir durumda, tahkim anlaşmasının üçüncü kişiye teşmili meselesi gündeme gelmeyecektir⁹⁶⁴.

⁹⁵⁸ Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 175, Rdn. 40 ff.; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1029, Rdn. 54 ff; Zöllner, *Geimer*, **ZPO Kommentar**, § 1031, Rdn. 18-19.

⁹⁵⁹ BSK ZPO-Girsberger, **Art. 357**, N. 32; Göksu, **Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 211.

⁹⁶⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2682.

⁹⁶¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2682.

⁹⁶² Yarg. 11. HD, 25.06.2015, E. 2016/9538, K. 2015/8707: “[...] Somut olayda, davacılar tahkim anlaşmasının tarafı değildir. Esasen bu husus, mahkemenin de kabulünde olup davacıların tahkim şartını içeren imtiyaz sözleşmesinin lehdarı olmaları ve bu sözleşmeyi onaylamaları nedeniyle tahkim şartı ile bağlı oldukları sonucuna varılmıştır. Ancak, söz konusu sözleşme davacılar tarafından onaylamadığı gibi kural olarak tahkim anlaşmasına taraf olmayan kişilere karşı tahkimde dava açılması da mümkün değildir. Bu itibarla, mahkemenin sırf tahkim şartını içeren sözleşmede lehlerine birtakım hükümler konulduğu için sözleşmeye taraf olmayan davacıların da tahkim anlaşmasına taraf oldukları yönündeki kabulü yerinde değildir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 264, dn. 153).

⁹⁶³ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14.

⁹⁶⁴ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14.

Buna karşılık, temsil ilişkisinin bulunması durumunda, temsilci zımni olarak yetkilendirilmişse, tahkim anlaşmasının üçüncü kişi konumundaki temsilciye teşmilinin mümkün olduğu ifade edilmektedir⁹⁶⁵. Hatta, temsil ilişkisinin bulunması durumunda, görünüşte temsil olarak ifade edilen, temsil yetkisinin açıkça verilmediği ancak durum ve koşullardan temsil ilişkisinin var olduğunun anlaşıldığı hallerde, tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmil edilebileceği ileri sürülmektedir⁹⁶⁶.

ff. Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması⁹⁶⁷, genel olarak, tüzel kişiden alacaklı olan üçüncü kişilerin, tüzel kişiyi oluşturan kişilere müracaat edebilmesi anlamına gelmektedir⁹⁶⁸. Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi, perdenin önündeki paravan tüzel kişinin ayrı bir tüzel kişilik olduğu şeklindeki savunmasının dikkate

⁹⁶⁵ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 262-263; Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14; Ayrıntılı bilgi için bkz.: Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 87 vd. Banu Şit Köşgeroğlu: “Yabancı Hakem Kararlarının Üçüncü Kişilere Karşı Tenfizi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 15, S. 3, 2011, (s. 1-30), s. 12, dn. 41.

⁹⁶⁶ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 14.

⁹⁶⁷ Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması bakımından Türk Hukukunda, “tüzel kişilik perdesinin aralanması”, “tüzel kişinin tabanına başvurulması” gibi kavramlar kullanılmaktadır (Mustafa Dural: “Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması (Ya da Tüzel Kişinin Tabanına Başvurulması)”, **Sermaye Piyasası Kurulu 15. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 1998, (s. 97-107), s. 97. Kavramların tarihçesi için bkz.: Ersin Çamoğlu: “Ticaret Ortaklıkları Bağlamında Perdenin Kaldırılması Kuramı ve Yargıtay Uygulaması”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: XXXII, Sayı: 2, (s. 5-17), s. 7).

⁹⁶⁸ Poroy, Reha; Tekinalp, Ünal; Çamoğlu, Ersin: **Ortaklıklar Hukuku I**, 14. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık A.Ş., 2019, N. 121a, 121b; Fahri Erdem Kaşak: “Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 2, 2020, (s. 1242-1263), s. 1251; Şahin Akıncı: “Alacaklılardan Mal Kaçırarak İçin Kurulan yeni Şirkete Müracaat İmkânı Bakımından; Muvazaa, Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ile Organik Bağ Kavramlarının Elverişliliği ve Yargıtay Uygulamaları”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2019, Cilt: 27, Sayı: 3, (s. 651-678), s. 660; Yanlı, Veliye: **Anonim Ortaklıklarda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ve Pay Sahiplerinin Ortaklık Alacaklılarına Karşı Sorumlu Kılınması**, İstanbul, 2000, s. 17-18.

alınmayarak, perdenin arkasındaki asıl gerçek kişinin (veya tüzel kişinin) sorumluluğuna gidilebilmesine imkân tanımaktadır⁹⁶⁹.

Bu noktada, tüzel kişi şirket ile alacaklı arasında bir sözleşme yapılmışsa, bu sözleşmede yer alan tahkim şartının, perdenin arkasındaki kişiyi (veya şirketi) de bağlayıp bağlayacağı hususunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması bahsinde, perdenin önündeki şirket ile hakka sahip olan alacaklının arasında akdedilen sözleşmede yer alan tahkim şartının, üçüncü kişi konumundaki ve perdenin arkasındaki kimseye teşmil edilmesi mümkün değildir⁹⁷⁰. Aksi takdirde, sözleşmeyi imzalayan şirket tarafından tüzel kişilik sorumluluktan kurtulmak için bir araç olarak kullanılabilecektir⁹⁷¹. Bu tarz suistimalleri önlemek ve dürüstlük kuralına riayet etmek için perdenin önündeki şirket ile alacaklı arasında akdedilen sözleşmede yer alan tahkim şartının, perdenin arkasındaki gerçek (veya tüzel) kişiyi bağlamadığını kabul etmek gerekecektir⁹⁷². Ayrıca, perdenin önündeki gerçek veya tüzel kişinin tahkim yoluna müracaat etme konusunda bir iradesi de söz konusu değildir⁹⁷³. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, tahkim anlaşmasının teşmil edilemeyeceği belirtilerek, tahkim şartının perdenin arkasındaki kişiyi bağlamayacağının ifade edilmesi mümkün olacaktır⁹⁷⁴.

⁹⁶⁹ Şanlı, **Konişmentonun Devri**, s. 786. Gülören Tekinalp; Ünal Tekinalp: “Perdeyi, Kaldırma Teorisi”, **Prof. Dr. Reha Poroy’a Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1995, s. 387 vd.

⁹⁷⁰ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 256-257; Şanlı, **Konişmentonun Devri**, s. 787; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 262.

⁹⁷¹ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 262. Tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında söz konusu olan başlıca sebepler için bkz.: Emre Esen: **Milletlerarası Özel Hukukta Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım A.Ş., 2012, s. 22-41.

⁹⁷² Şanlı, **Konişmentonun Devri**, s. 787; Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 256-257; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 262; Mustafa Erkan: **Milletlerarası Tahkimde Yetki Sorunları**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2013, s. 63.

⁹⁷³ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 262.

⁹⁷⁴ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 256-257; Şanlı, **Konişmentonun Devri**, s. 787; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 262; Erkan, **a.g.e.**, s. 262.

gg. Grup Şirketler Doktrini

Tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmili konusunda önem arz eden hususlardan biri de “*grup şirketler*” bakımındandır⁹⁷⁵. Buna göre, grup şirketlerden birinin imzaladığı tahkim sözleşmesinin, ana şirkete teşmil edilebileceği yönünde bir görüş mevcuttur⁹⁷⁶. Yine şirketler bakımından, *şirketlerin birleşmesi ve devralınması* durumunda, ilk şirket tarafından akdedilen tahkim sözleşmesinin, sonradan kurulan şirkete de teşmil edebileceği ve onun bakımından da bağlayıcı olacağı yönündedir⁹⁷⁷. Benzer bir şekilde, *şirketin tür değiştirmesi* ihtimalinde, tür değiştiren şirketin, imzaladığı tahkim sözleşmesinin, devam eden şirket bakımından da etkili olması söz konusu olacaktır⁹⁷⁸.

Tahkim anlaşmasının teşmili bakımından ileri sürülen grup şirketler doktrini bakımından önem arz eden hususlardan biri, grubu oluşturan şirketlerin her birinin tüzel kişiliğe sahip olması ve hukuken bağımsız olması gerektiği şeklindedir⁹⁷⁹. Aksi takdirde, tahkim anlaşmasını akdeden şubenin tüzel kişiliğe sahip olmaması durumunda, ana şirketin tahkim anlaşmasıyla bağlı olmayacağı yönündedir⁹⁸⁰.

hh. Dürüstlük Kuralına Aykırı Hareket Etmeme İlkesi

Tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmilinin tartışıldığı bir diğer konu, dürüstlük kuralına aykırı hareket edilmemesi ilkesine ilişkindir⁹⁸¹. Tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmiline ilişkin olarak, burada söz konusu olan husus,

⁹⁷⁵ Grup şirketler doktrini için bkz.: Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 98 vd.; Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.: Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 249-251.

⁹⁷⁶ Şit Köşgeroğlu, **a.g.m.**, s. 7. Bu konuda ayrıca bkz.: Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 139.

⁹⁷⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2679. Aksi görüşte bkz.: Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 147.

⁹⁷⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2679. Aksi görüşte bkz.: Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 147.

⁹⁷⁹ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 100.

⁹⁸⁰ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 100.

⁹⁸¹ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 267.

lehdarın dürüstlük kuralı gereğince tahkim anlaşmasına bağlı olacağı ve bu duruma itiraz edemeyeceğidir⁹⁸².

Uygulamada, dürüstlük kuralına aykırı hareket edilmemesi ilkesine riayet edilmesi neticesinde, tahkim anlaşmasının üçüncü kişiye teşmil edilebilmesi için, tahkim anlaşmasının tarafı olmayan üçüncü kişinin, tahkim anlaşmasının tarafıymış gibi sözleşmenin ifasına yönelik hareketlerde bulunması ve bilhassa görev belgesini imzalamış olması gerekmektedir⁹⁸³. Buna göre, üçüncü kişi, tahkim anlaşmasının tarafıymış gibi davranır ve sözleşmenin ifasına yönelik hareketlerde bulunursa ayrıca da görev belgesini imzalarsa, dürüstlük kuralına aykırı hareket etmeme ilkesi gereğince, artık tahkim anlaşmasının tarafı olmadığını ileri süremeyecektir⁹⁸⁴. Böylelikle, tahkim anlaşması bu üçüncü kişiye teşmil edilecek ve kendisi de tahkim anlaşmasıyla bağlı olmadığı yönünde itirazda bulunamayacaktır⁹⁸⁵.

Bu noktada, üçüncü kişinin sözleşmenin tarafıymış gibi davranarak ifasına yönelik gerçekleştirdiği hareketlerin asıl sözleşmeye mi yoksa tahkim anlaşmasına mı yönelik olduğunun önem arz edip etmeyeceği meselesinin de üzerinde durulması gerekmektedir. *Doktrinde*, tahkim anlaşmasına taraf olmayan üçüncü kişinin sözleşmenin ifasına yönelik hareketlerinin tahkim anlaşmasına yönelik olmasının gerektiği (asıl sözleşmeye değil) ileri sürülmektedir⁹⁸⁶. Bununla birlikte, *kanaatimizce*, tahkim anlaşmasına taraf olmayan üçüncü kişinin gerek asıl sözleşmeye gerekse de tahkim anlaşmasına yönelik ifa hareketleri göstermesi halinde diğer tarafta güven oluşturduğu göz önünde bulundurularak, dürüstlük kuralına aykırı hareket edilmemesi ilkesinin söz konusu olacağından ve tahkim anlaşmasının kendisine de teşmilinin söz konusu olacağından bahsedebiliriz.

⁹⁸² Feyza Eker Ayhan: “Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişi Lehdara Teşmili”, **Prof. Dr. Atâ Sakmar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (GSÜHFD)**, 2011/1, (s. 95-119), s. 110; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 267.

⁹⁸³ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 239 vd.; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 267.

⁹⁸⁴ Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 267.

⁹⁸⁵ Eker Ayhan, **a.g.m.**, s. 110.

⁹⁸⁶ Esen, **Üçüncü Kişilere Teşmil**, s. 239-240.

2. Hakem veya Hakem Kurulunun Seçiminde Sözleşmede Belirlenen veya Kanunda Öngörülen Usule Uyulmaması

a. Hakem Seçimine İlişkin Esaslara Riayet Edilmemesi Hususunu Bir İptal Sebebi Olarak Öngören Kanuni Düzenlemeler

(1) Genel Olarak

Tahkim yargılamasında, devlet mahkemelerinde gerçekleştirilen yargılamadan farklı olarak, hakem⁹⁸⁷ denilen ve taraflarca seçilen tarafsız üçüncü kişilerce uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması amaçlanmaktadır⁹⁸⁸. Hakem seçiminin tarafların anlaşmasına veya kanuna aykırı olması hali, pek çok hukuk düzeni tarafından hakem kararının iptal sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir⁹⁸⁹.

Türk Hukukunda hakem kararının iptali bakımından iç tahkime ilişkin düzenlemeler ile milletlerarası tahkimi öngören hükümlerde ve mukayeseli hukukta iptal davası sistemini kabul eden kanuni düzenlemelerin hemen hemen hepsinde

⁹⁸⁷ Hakem hakkında bir tanım için bkz.: Klaus Kohler, **Die moderne Praxis des Schiedsgerichtswesens in der Wirtschaft**: Ergebnisse einer Untersuchung in Frankfurt am Main (Schriftenreihe des Instituts für Rechtssoziologie und Rechtstatsachenforschung an der Freien Universität Berlin; Bd. 8), Berlin, Duncker & Humboldt, 1967, s. 82. Tahkim yargılamasında hakem bakımından çeşitli tanımlamalar yapılabilecek olmakla birlikte, doktrinde, *Sareike*, Alman Medeni Usul Kanunu'nda yer alan düzenlemelerden hareketle, hakemi, taraflarca veya bir tarafça seçilen üçüncü bir kişi olarak tarif etmektedir (*Sareike*, **a.g.e.**, s. 7). Ayrıca hakemler hakkında bkz.: Gunnar Sachs, **Verhaltensstandards für Schiedsrichter**, in Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit, German Institution of Arbitration (Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel, Prof. Dr. Klaus Peter Berger, Jens Bredow, Band 23), Köln; Berlin; München, Carl Heymanns Verlag GmbH, 2008, s. 1 vd. Uyuşmazlıkların çözülmesi bakımından hakeme müracaat edilmesi yeni bir durum değildir (Yılmaz Altuğ: "Hakemlik", **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 9, Ekim 1983 Sayı: 4, (s. 431-435), s. 433).

⁹⁸⁸ Özbay, İbrahim; Korucu, Yavuz: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, HMK m. 407-444**, Ankara, 2016, s. 4.

⁹⁸⁹ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 260, s. 124.

hakem seçimine ilişkin esaslara riayet edilmemesi hususu hakem kararının iptali bakımından bir sebep olarak düzenlenmektedir.

(2) Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenleme

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (b) hükmünde, “*hakem veya hakem kurulunun seçiminde, tarafların anlaşmasında belirlenen veya bu Kanunda öngörülen usule uyulmadığı*” hususunun başvuruyu yapan tarafça ispat edilmesi durumunda, hakem kararının iptal edilebileceği ifade edilmektedir⁹⁹⁰.

Türk Hukukunda, iç tahkime ilişkin düzenlemelerin ifade edildiği 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da Milletlerarası Tahkim Kanunu ile paralel bir şekilde, hakem kararlarının iptal prosedürünün öngörüldüğü 439'uncu madde hükmünde, hakem seçimi konusunda kanunda öngörülen kurallara riayet edilmemesi hakem kararının iptali sebeplerinden birisi olarak ifade edilmektedir⁹⁹¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (b) hükmünde ifade edildiği üzere, “*Hakem veya hakem kurulunun seçiminde, sözleşmede belirlenen veya bu Kısımda*

⁹⁹⁰ Yarg. 15. HD, 26.2.1981, 2759/403: “[...] sözleşmede taraf hakemlerinin üçüncü hakem seçecekleri, üçüncü hakem üzerinde ittifak edemedikleri takdirde, üçüncü hakemin Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından seçileceği yazılı olmasına rağmen, bu yola gidilmeyip üçüncü hakemlerin her iki hakem tarafından kur'a ile seçilmesini sözleşmeye aykırı bulmuştur. Bu durumda tarafların iradesine aykırı olarak oluşan hakem heyetinin anlaşmazlığı çözmeye yetkisinin bulunmadığına hükmetmiş ve hakem kararını hakemlerin salahiyetleri dahilinde olmayan meseleye karar vermeleri olarak görmüş ve bu hakem kararını HMK m. 439/3 hükmüne göre bozmuştur [...]” (YKD, 1994/4, s. 527; Dayınlarlı, **İç Tahkim**, s. 111; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 281, dn. 513)

⁹⁹¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2745; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, s. 1054; Umar, **Şerh**, s. 1248; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 799; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 759; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 671; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 795; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897. Yarg. 11. HD, 15.01.2013, 17087/749: “[...] Asıl ve birleşen dava, hakem kararının iptali istemine ilişkin olup, HMK'nun iptal davası başlıklı 439ncu maddesinde hakem kararlarının hangi hallerde iptal edilebileceği sınırlı olarak sayılmıştır. Anılan hükmün 2 nolu bendinde de, hakem ve hakem kurulunun seçiminde sözleşmede belirlenen veya bu kısımda öngörülen usule uyulmaması bir iptal nedeni olarak öngörülmüştür [...]” (Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689).

öngörülen usule uyulmadığı” tespit edildiği takdirde, hakem kararının iptal edileceği açıkça öngörülmektedir⁹⁹².

(3) Mukayeseli Hukuktaki Düzenlemeler

i. Alman Hukukundaki Düzenleme

Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 b hükmünde de hakem seçimine riayet edilmemesi hususu hakem kararının iptal sebeplerinden biri olarak düzenlenmiştir⁹⁹³. Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 b hükmünde açıkça, “*hakem mahkemesinin oluşumu veya hakem yargılaması bu kitapta bulunan veya taraflar arasındaki geçerli sözleşmeye göre belirlenmiş olan hükümlerine göre aykırı ve bu aykırılık hakem kararını etkilemiş ise*” taraflarca hakem kararının iptalinin talep edilebileceği ifade edilmektedir⁹⁹⁴.

(b) İsviçre Hukukundaki Düzenleme

İsviçre Hukukunda da, iç tahkime ilişkin kuralların düzenlendiği, İsviçre Medeni Usul Kanunu Art. 393 (a) hükmünde, “*hakem veya hakem mahkemesinin usule aykırı olarak atanmış veya usule aykırı bir şekilde oluşturulmuş olması*” halinin hakem kararlarının iptal sebeplerinden biri olduğu öngörülmektedir⁹⁹⁵.

⁹⁹² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2745; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, s. 1054; Umar, **Şerh**, s. 1248; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 799; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 759; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 671; Karanlı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 795; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897.

⁹⁹³ Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 7; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 48; 1; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1059, Rdn. 13; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 40.

⁹⁹⁴ Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 48; 1; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 40; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 7; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1059, Rdn. 13.

⁹⁹⁵ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 87; Thomas Sutter-Somm, Franz Hasenböhler, Christoph Leuenberger: **Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)**, 2. Auflage, Zurich, Schulthess Verlag, 2013, Art. 393, N. 12, s. 2830; BK-Marugg, Chaney, **SchwZPO**, Art. 393, N. 15 ff.

Türk Hukukunda Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK m. 15/A/II, 1 (b)) ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK m. 439/f. 2, (b)) ile İsviçre Hukukunda İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu ((SchwZPO) Art. 393 (a)) düzenlemelerinde, Alman Medeni Usul Kanunu’nda öngörülenden ((dZPO) § 1059 Abs. 2 Nr. 1 b) farklı olarak, hakem veya hakem mahkemesinin tarafların aralarında kararlaştırdıkları sözleşmeye ya da kanunda öngörülen usule göre seçilmemiş olması hususunun hakem mahkemesince verilecek olan hükmün esasını etkilemesi aranmamaktadır⁹⁹⁶. Bu sebeple, gerek Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK m. 15/A/II, 1 (b)) ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK m. 439/f. 2, (b)) hükümlerine gerekse de İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’na ((SchwZPO) Art. 393 (a)) göre, hakem seçiminde bir aykırılık olması durumunda, hakem kararının iptalini talep eden tarafça söz konusu kararın hakem kararının sonucunu etkilediğinin de ayrıca ispat edilmesine gerek bulunmamaktadır⁹⁹⁷.

(c) Avusturya Hukukundaki Düzenleme

Avusturya Hukukunda, hakem kararının iptal sebepleri Avusturya Medeni Usul Kanunu’nun § 611 hükmünde düzenlenmektedir. İptal sebeplerinin öngörüldüğü Avusturya Medeni Usul Kanunu § 611 Abs. 1’in 2’nci bendinde hakemlerin seçimine ilişkin düzenleme söz konusudur.

Avusturya Medeni Usul Kanunu’nun § 611 Abs. 1’in 2’nci bendinde, *“Taraflardan birinin hakem atanması veya tahkim yargılaması hakkında uygun bir şekilde bilgilendirilmemesi veya başka bir nedenle savunmasını yapamaması”* hali

⁹⁹⁶ İsviçre Hukuku bakımından bkz.: Sutter-Somm, Hasenböhler, Leuenberger, Schott, **ZPO Kommentar**, Art. 393, N. 12, s. 2830; Alman Hukuku bakımından bkz.: Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 7; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 48; 1; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1059, Rdn. 13; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 40; Türk Hukuku bakımından bkz.: Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 87.

⁹⁹⁷ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 87; Sutter-Somm, Hasenböhler, Leuenberger, Schott, **ZPO Kommentar**, Art. 393, N. 12, s. 2830; BK-Marugg, Chaney, **SchwZPO**, Art. 393, N. 15 ff.

hakem kararının iptal sebeplerinden biri olarak öngörülmüştür. Görüldüğü üzere, hakem atanması hakkında taraflardan birinin uygun bir şekilde bilgilendirilmemesi hakem kararının iptal sebeplerindendir.

b. Hakem Seçimi Bakımından Riayet Edilmesi Gereken Kurallar

(1) Hakemlerin Seçim Usulünün Serbestçe Belirlenebileceği

Bir hukuki ilişkinin tarafları, aralarında çıkacak olan ihtilafların çözümü bakımından tahkim yolunu tercih ederlerse, bu konuda akdedecekleri tahkim anlaşması ile hakemlerin seçimi usulünü “*serbestçe*” belirleyebileceklerdir⁹⁹⁸ (HMK m. 416/f. 1, c. 1; MTK m. 7/A/I, c. 1)⁹⁹⁹. Dolayısıyla, tarafların hakem seçimi konusunda bir anlaşma yapmaları durumunda, hakemlerin seçim usulü bakımından riayet edilecek olan kurallar bunlar olacaktır.

Türk Hukukunda iç tahkim bakımından hakem seçimi konusunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416 hükmünde öngörülen usule riayet edilecektir¹⁰⁰⁰.

⁹⁹⁸ Yavuz Kaplan: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Seçilmesi ve Sonuçları”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, Yıl: 1999, Cilt: 19, Sayı: 1-2, (s. 555-576), s. 477-478; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 260, s. 124. Hakemlerin Seçim hakkında bkz.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 58; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1035**, Rdn. 4; Zöllner/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 1; Musielak, Voit, Voit, **ZPO, § 1035**, Rdn. 1, 2; Prütting, Gehrlein, **Raeschke-Kessler, ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 1; Saenger, **ZPO, § 1035**, Rdn. 1-18; Ayrıca bkz.: Karl-Heinz Böckstiegel; Ottoarndt Glossner, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit im Ost-West-Handel** (mit Abdruck des neuen Einheitlichen Reglements für Schiedsgerichte bei den Handelskammern der Mitgliedsländer des RGW sowie der Gebührenordnung), in *Völkerrecht und Internationales Wirtschaftsrecht*; Band 8, (Herausgegeben von Prof. Dr. Ignaz Seidl-Hohenveldern), Baden Baden, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co., 1975, s. 21-23.

⁹⁹⁹ Karş.: dZPO § 1035. SchwZPO Art. 393 (a).

¹⁰⁰⁰ Hakem seçiminin kanunda belirtilen usule göre gerçekleştirilmesi gerektiği; aksi takdirde bu durumun hakem kararının iptaline sebep olabileceğine ilişkin kural Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde de söz konusuydu. Yargıtay’ın 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde verdiği bir kararda, üçüncü hakemin İstanbul Asliye Ticaret Hukuk Mahkemesi tarafından seçilmesi yerine, taraflarca çekilecek olan kur’a ile belirlenmesi hususu, hakemlerin yetkileri dahilinde olmayan bir hususta karar vermeleri

Kanun koyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416 hükmünde, Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK m. 7/A/II) ile paralel bir düzenleme getirerek hakem seçiminin taraflarca serbestçe kararlaştırılabileceğini ifade etmektedir (HMK m. 416/f. 1, c. 1). Bununla birlikte, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, iç tahkim bakımından, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 416'ncı maddesinde düzenlenmekte olan usule riayet edilecektir.

Tarafların aralarında belirledikleri usule aykırı olarak hakem seçiminde bulunmaları durumunda, hakem kararı iptal edilebilecektir¹⁰⁰¹ (MTK m. 15/A/II, 1 (b); HMK m. 439/f. 2, (b))¹⁰⁰².

2) Seçilecek Olan Hakemin Sayısı

i. Genel Olarak

Hakem seçimi bakımından önem arz eden noktalardan biri, seçilecek olan hakemin sayısına ilişkindir. Türk Hukukunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca uyuşmazlığın tarafları, tarafların eşitliği prensibine uymak kaydıyla, hakemlerin sayısını serbestçe belirleyebileceklerdir¹⁰⁰³ (HMK m. 415/f. 1, c. 1). Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/A/I, c. 1 hükmünde de tarafların hakem sayısını

olarak görülerek hakem kararının iptaline sebep olmuştur (Yarg. 15. HD, 26.2.1981, 2759/403, YKD 1994/4, S. 527).

¹⁰⁰¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 281. Akıncı, tarafların aralarında akdettikleri tahkim anlaşmasında, uyuşmazlığı çözecek olan hakem veya hakem kurulunun isimleri belirtilmekle birlikte uyuşmazlık başka hakem veya hakemler tarafından çözümlenmişse, bu durumda hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir demektir. Burada taraflar hakemlerin seçim usulünden öte, hakem/hakemlerin kimler olacağını belirlemişlerdir. Bununla birlikte, tarafların iradelerine aykırı davranarak hakem seçiminde bulunduğu bu halde Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 uyarınca hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 281).

¹⁰⁰² Karş.: dZPO § 1059 Abs. 2 Nr. 1 b; SchwZPO Art. 393 (a).

¹⁰⁰³ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 356; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 765.

serbestçe belirleyebilecekleri açıkça ifade edilmiştir¹⁰⁰⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu UNCITRAL Model Kanunu m. 10 ile paralel bir düzenleme getirmiştir¹⁰⁰⁵.

ii. Hakem Sayısının Tek Sayı Olmasına İlişkin Kural

Kanun koyucu hakem sayısı bakımından tarafların iradelerine öncelik tanımıştır. Bununla birlikte, tarafların hakem seçimi konusunda sahip oldukları serbestinin bir sınırı bulunmaktadır¹⁰⁰⁶. Tarafların seçtikleri hakem ya da hakemlerin sayısının “*tek sayı*” olması gerekmektedir¹⁰⁰⁷ (MTK m. 7/A/I, c. 2; HMK m. 415/f. 1, c. 2). Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/A/I, c. 1 hükmünde hakem sayısının tek olması gerektiğini öngörmek suretiyle, mehz UNCITRAL Model Kanunu m. 10 hükmünden farklılaşmaktadır¹⁰⁰⁸.

Gerek Hukuk muhakemeleri Kanunu’na gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, hakem sayısının tek sayı olmasına ilişkin kural, emredici niteliktedir¹⁰⁰⁹. Taraflarca aksi yönde karar verilmesi mümkün değildir¹⁰¹⁰. Zira, hakem seçiminde tek sayı olması gerektiği şeklindeki kurala riayet edilmezse, salt çoğunlukla karar verecek olan hakem kurulunun, ihtilafla ilgili olarak görüş ayrılığına düşmesi durumunda, hakem kararının verilebilmesi olanağı ortadan kalkmaktadır¹⁰¹¹.

¹⁰⁰⁴ Vedat Reşit Seviğ: “Milletlerarası Tahkim Kanununun Özellikleri”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 22, 2002, (s. 745-750), s. 748; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹⁰⁰⁵ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 10.

¹⁰⁰⁶ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 56.

¹⁰⁰⁷ Bkz.: MTK m. 7/A/I, c. 2. Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 56; Erol Ulusoy: “Finans Hukukunda Tahkim” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 203-251), s. 213; Seviğ, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 748.

¹⁰⁰⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹⁰⁰⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 356; Ziya Akıncı: “Yargıtay Kararları Işığında Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği” in: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (69-86), s. 82.

¹⁰¹⁰ Akıncı, **Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği**, s. 82; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 356-357.

¹⁰¹¹ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 356-357.

Hakemlerin çift sayıda kararlaştırılmış olması halinde bu durumun neticesinin ne olacağı hakkında kanunda herhangi bir açık düzenleme yer almamaktadır¹⁰¹². Buna ilişkin olarak *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, kanunda çift sayıda hakemin tayin edilebileceğine dair bir hüküm olmadığından tarafların hakem sayısını belirlemedikleri kabul edilmelidir¹⁰¹³. Bu sebeple de Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/A/II uyarınca hakem sayısının üç kişi olması gerektiği ifade edilmektedir¹⁰¹⁴.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, hakem sayısına ilişkin olarak kanunda getirilen hükmün asıl amacı, hakemlerin karara ulaşmalarını temin etmektir¹⁰¹⁵. Bu durumda, hiç şüphesizdir ki taraflarca seçilen hakem sayısı çift sayıda olabilecektir ve böylelikle çift sayıdaki hakemlerce karar verilebilecektir¹⁰¹⁶.

Doktrinde benzer yönde görüş ileri süren bazı yazarlara göre, taraflarca hakemlerin çift sayıda olacağı kararlaştırılmışsa ve bu hakemlerce yargılama yürütülerek hakem kararı verilmişse, söz konusu kararın oybirliğiyle veya oyçokluğuyla alınması durumunda tahkim anlaşmasının geçersiz sayılmayacağı ileri sürülmektedir¹⁰¹⁷. Örneğin, taraflarca dört hakem seçilmişse, yapılan hakem yargılaması neticesinde dört hakemin üçü tarafından hakem kararı verilmişse (3/4 yani oy çokluğuyla), böyle bir durumda, tahkim anlaşmasının geçersiz sayılmasının tahkimin amacına aykırı olacağı ifade edilmektedir¹⁰¹⁸.

¹⁰¹² Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142;

¹⁰¹³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹⁰¹⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹⁰¹⁵ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686.

¹⁰¹⁶ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686. *Doktrinde bu görüşü savunan yazarlarca*, çift sayıda hakemin atanabileceği konusunda İngiliz Hukukunda düzenleme getirildiği ile uygulamada da bu buna ilişkin örneklerin bulunduğu ifade edilmektedir (Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686).

¹⁰¹⁷ Umar, **Şerh**, s. 1204; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 140-141; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁰¹⁸ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 57; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 140-141.

Doktrinde *Ekşi*'ye göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 415'te yer alan ve taraflarca tek sayıda hakemin tayin edilebileceğini öngören kanun hükmü emredici olmayıp taraflarca aksi kararlaştırılabilen bir düzenlemedir¹⁰¹⁹. Bu sebeple, çift sayıda hakemin tayin edilebileceği şeklindeki imkânın tarafların elinden alınmaması gerekmektedir¹⁰²⁰. Ayrıca, *Ekşi*, hakem kararının oybirliği ile alınması halinde herhangi bir sorunun söz konusu olmayacağını, aynı şekilde, yargılamayı yürüten çift sayıdaki hakemin nitelikli oy çokluğuyla (Örneğin, 4 hakem seçilmişse; 3/4 şeklindeki oran ile)¹⁰²¹ karar vermesi ihtimalinde bu durumun herhangi bir sorun yaratmayacağını ileri sürmektedir¹⁰²².

Kanaatimizce, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (m. 415/f. 1) gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda (m. m. 7/A/I, c. 1) hakemlerin tek sayıda seçilebileceği açıkça düzenlenmiştir¹⁰²³. Kanunda hakem sayısının tek sayı olacağını öngören kanun hükmü emredici nitelik taşımaktadır¹⁰²⁴. Bu sebeple, taraflarca, çift sayıda hakem tarafından yargılamanın gerçekleştirileceği kararlaştırılmışsa, hakem sayısının tek sayı olması gerektiği şeklindeki hükmün emredici olduğu göz önünde bulundurularak tahkim anlaşmasının geçersiz olduğu ifade edilebilecektir¹⁰²⁵. Bu duruma rağmen çift sayıdaki hakemle yargılama yapılmış ve hakem kararı verilmişse, verilen hakem kararı iptal davasına konu edilerek iptal edilebilecektir¹⁰²⁶.

¹⁰¹⁹ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 141.

¹⁰²⁰ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 141.

¹⁰²¹ Bu doğrultuda, 6 hakem seçilmişse, 4/6 ya da 5/6; 8 hakem seçilmişse, 5/8, 6/8 veya 7/8 şeklindeki oy çokluğu, nitelikli oy çokluğu olarak kabul edilecektir.

¹⁰²² Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 141.

¹⁰²³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 56; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 356; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 766.

¹⁰²⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2686; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 356.

¹⁰²⁵ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁰²⁶ Doktrinde aksi görüşteki *Umar'a göre*, iptal davası aşamasında, çift sayıdaki hakem tarafından (örneğin, iki hakem) karar verildiği ifade edilerek tahkim anlaşmasının geçersiz olduğu ileri sürülse dahi bu durumun tahkim anlaşmasını geçersiz kılmayacağı savunulmaktadır (Umar, **Şerh**, s. 1159).

*Yargıtay*¹⁰²⁷ da hakem sayısının tek sayı olması gerektiği şeklindeki kuralın kanunda öngörüldüğünü ve aynı zamanda bu kuralın emredici nitelik taşıdığını gerekçe göstererek iki hakem tarafından verilen kararın iptal edileceğini içtihat etmektedir¹⁰²⁸.

Burada çift sayıdaki hakem tarafından verilen hakem kararının iptali bakımından kanunda öngörülen sebeplerden hangisine dayanılacağı konusu akla gelebilecektir. *Kanaatimizce* burada, çift sayıdaki hakem tarafından verilen kararın iptali bakımından kanunda öngörülen iptal sebeplerinden tahkim anlaşmasının geçersiz olması (MTK m. 15/A/II, 1 (a); HMK m. 439/f. 2 (a)) ya da hakem seçiminde (MTK m. 15/A/II, 1 (b); HMK m. 439/f. 2 (b)) kanunda öngörülen usule riayet edilmemesi hallerinden her ikisine de birden dayanılabilmesi mümkün olacaktır.

iii. Hakem Sayısının Taraflarca Kararlaştırılmaması

Hakem sayısı taraflarca akdedilen sözleşmede kararlaştırılmamış olabilir. Bu duruma ilişkin olarak, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/A/II hükmünde, *“hakemlerin sayısı taraflarca kararlaştırmamışsa üç hakem seçilir”* denilmektedir¹⁰²⁹. Bahsi geçen düzenlemenin benzeri Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda da yer almaktadır. Buna göre, hakem sayısına ilişkin olarak sözleşmeden açıkça bir belirlemede bulunulmamışsa, tarafların aralarındaki

¹⁰²⁷ Yarg. 11. HD, 17.04.2018, E. 2018/79, K. 2018/2805: “[...] Mahkemece tüm dosya kapsamına göre HMK’nin 415. maddesinin emredici nitelikte olduğu, iki hakem tarafından oy birliğiyle karar verilmesinin tek sayıda hakem kuralına uyulmamasını gerektirmeyeceği, bu haliyle HMK 439/(a) ve (b) bentleri gereğince iki hakem tarafından verilen kararın geçersiz olduğu, gerekçesiyle asıl ve birleşen davanın kabulü ile hakem kararının iptaline karar verilmiştir. Kararı, taraf vekilleri temyiz etmiştir. [...] Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, asıl ve birleşen davada davalı vekilinin ve asıl davada davacı ve tüm temyiz itirazları yerinde değildir [...]” (Ekşi, *HMK’nda Tahkim*, s. 142).

¹⁰²⁸ Ekşi, *HMK’nda Tahkim*, s. 142.

¹⁰²⁹ Ulusoy, *a.g.m.*, s. 213; Seviğ, *Milletlerarası Tahkim Kanunu*, s. 748.

uyuşmazlığın çözümü bakımından üç hakem görevlendirilecektir¹⁰³⁰ (HMK m. 415/f. 2).

Görüldüğü üzere, kanunda öngörülen bu düzenlemenin var olduğu göz önünde bulundurularak, taraflarca özellikle tek hakemin seçilmesi isteniyorsa, akdedilen tahkim anlaşmasında bu hususun muhakkak açıkça ifade edilmesi gerekmektedir¹⁰³¹.

(3) Hakemlerin Niteliği

Kanunda hakem olabilmek için özel şartlar düzenlenmiş değildir¹⁰³². Fiil ehliyetine sahip olan her gerçek kişi hakem olarak seçilebilecektir¹⁰³³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416 hükmünde, tahkim yargılamasında hakem olarak seçilebilecek olan kimselerin sadece gerçek kişi olabileceği öngörülmektedir¹⁰³⁴ (HMK m. 416/f. 1, a).

¹⁰³⁰ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 357; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 56; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 766.

¹⁰³¹ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 357.

¹⁰³² Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 609. Alman Hukukunda da, Alman Medeni Usul Kanunu'nda § 1035 dZPO, hakem olarak seçilecek olan kimselerin niteliği bakımından herhangi bir düzenlemeye yer verilmiş değildir (Bkz.: Alman Medeni Usul Kanunu'nda § 1035. Alman Medeni Usul Kanunu'nda hakem seçimine ilişkin prensiplerin ifade edildiği § 1035 hükmünde öngörülen esaslar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Prütting, Gehrlein, *Raeschke-Kessler*, **ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 1-14; Zöllner/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 1-38; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1035, Rdn. 1-13; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO**, § 1035, Rdn. 1-32; Saenger, **ZPO**, § 1035, Rdn. 1-18. Bu kapsamda, örneğin hukukçu kimselerin hakem olarak seçilebileceği hakkında bkz.: Bernd Krafzik, **Die Spruchpraxis der Hanseatischen Schiedsgerichte: Unter besonderer Berücksichtigung des Gedankens der Rechtsfortbildung**, in *Schriften zum Prozessrecht*; Bd. 36, Berlin, Duncker & Humboldt, 1974, s. 35).

¹⁰³³ Karl Heinz Schwab; Gerhard Walter; Adolf Baumbach: **Schiedsgerichtsbarkeit**, 6., neubearbeitete Auflage, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 2000, S. 93; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 62.

¹⁰³⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2687; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 143; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 58; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 357.

Tüzel kişilerin hakem olarak seçilmesinin mümkün olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. *Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, kanunda öngörülen düzenleme uyarınca tüzel kişilerin hakem olarak seçilebilmesi mümkün değildir¹⁰³⁵. Yine, *doktrinde aynı doğrultuda ileri sürülen bir görüşe göre*, tüzel kişilerin fiziki varlıkları söz konusu olmadığından hakemlik yapmaları düşünülemeyecektir¹⁰³⁶. Bu görüş çerçevesinde *Taşkın*, kurumsal hakemliklerde, kurumun kendisinin değil; onun tarafından tayin edilen gerçek kişinin hakem olabileceğini ileri sürmektedir¹⁰³⁷.

Doktrinde ileri aksi yöndeki görüşe göre, taraflarca kararlaştırılmış olması durumunda tüzel kişilerin de hakem olarak tayin edilebilmesi mümkündür¹⁰³⁸. *Doktrinde ileri sürülen aynı yöndeki bir diğer görüşe göre* de hakem olarak seçilebilecek olan kimselerin arasında tüzel kişilerin de yer aldığı, tüzel kişinin hakem olarak tayin edilmesi durumunda, hakemlik görevinin yetkili organları aracılığıyla kullanılacağı şeklindedir¹⁰³⁹. *Doktrinde ileri sürülen görüşlerden bir diğeri ise*, tüzel kişilerin hakem olarak seçilmelerinin hukuken imkansız olduğu ve bu sebeple geçersizlik (batıl) yaptırımı ile karşılaşılacağını; bununla birlikte, taraflarca tüzel kişinin organlarından birinin seçilmesi halinde bunun mümkün olabileceğini ve hatta tüzel kişinin statüsünde hakem olarak seçilmesi durumunda bu işlevi belirli bir organının yerine getireceğinin tespit edilmesi üzerine tüzel kişinin organının hakemlik yapmasının söz konusu olacağı şeklindedir¹⁰⁴⁰.

¹⁰³⁵ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767.

¹⁰³⁶ Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 60.

¹⁰³⁷ Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 60.

¹⁰³⁸ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5998; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 58; Konuralp, **a.g.t.**, s. 172.

¹⁰³⁹ Schwab; Walter, Baumbach, **a.g.e.**, s. 94; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2687; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 144; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 136; Ansay, **a.g.e.**, s. 410; Karadaş, **a.g.e.**, s. 115.

¹⁰⁴⁰ Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 207-208.

Yargıtay da tüzel kişilerin hakem olup olamayacağı konusunda, hükmi bir şahsın hakem olabilmesinin mümkün olduğu ifade edilerek organları aracılığıyla hakemliği ifa edebilmesinin hukuken caiz olduğu içtihat edilmektedir¹⁰⁴¹.

Kanaatimizce de tahkim anlaşmasında taraflarca, tüzel kişilerin hakem olarak kararlaştırılması durumunda, hakemlik görevinin organları aracılığıyla yerine getirilebileceğini kabul etmek günümüzün şartlarında uygun bir çözüm yolu olacaktır¹⁰⁴².

Hakem olabilecek kimseler aralarında uyuşmazlık bulunan taraflara nazaran üçüncü kişi konumundaki kişilerdir¹⁰⁴³. Bu kapsamda, taraflar hakem olarak atanamayacaklardır¹⁰⁴⁴. Tarafların akdedecekleri tahkim anlaşmasında, aralarında meydana gelecek olan uyuşmazlıklara sözleşmeye taraf olan kimselerin hakemlik yapacağı yönünde bir şart koyarlarsa, bahsi geçen şart geçersiz olacaktır¹⁰⁴⁵. Bu

¹⁰⁴¹ Yarg. TD, 3.4.1954, E. 1836, K. 2800: “[...] *Hükmi bir şahsın hakem olabilmesi ve organları vasıtasıyla hakemliği ifa etmesi hukuken caiz bulunduğundan* [...] mukavelenin 19. Maddesindeki “*ihtilaf vukuunda İzmir Esnaf ve Ahali Bankası’nın hakemliği başvurulacağına mütedair kaydın iptali hakkındaki davanın reddine karar verilmek gerekirken hükmi şahsın hakemliği kanunen muteber olmadığından bahisle mukaveledeki tahkim maddesinin iptaline karar verilmesi kanuna muhalif bulunduğu gibi* [...]” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 137).

¹⁰⁴² Schwab; Walter, Baumbach, **a.g.e.**, s. 94; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2687; Ekşi, **HMK’nda Tahkim**, s. 144; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 136; Ansay, **a.g.e.**, s. 410; Karadaş, **a.g.e.**, s. 115.

¹⁰⁴³ Schwab; Walter, Baumbach, **a.g.e.**, s. 93; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Karadaş, **a.g.e.**, s. 105. Yarg. 15, HD, 06.06.1988, E. 1646, K. 2157: “[...] *Davacı, davalı tarafın sözleşmenin 34. Maddesi gereğince seçmiş olduğu hakemin usul hükümlerine göre hakemlik yapmaktan memnu olduğunu ileri sürerek davaya bakmaktan memnuiyetine karar verilmesini dava etmiştir. Gerçekten hakemin çözeceği faydalar çatışması ile ilgisi olmayan bir kişi durumunda olması gerekir. Usul hükümlerine göre, hakem sözleşmesinin serbestliği ilkesini sınırlayan kurallar arasında bu esasın varlığı gözetilmelidir. Bunun içindir ki usul kanunumuzda hakemlerin hâkim sebeplerine dayanılarak reddolunabileceği kabul edilmiştir* [...]” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 134).

¹⁰⁴⁴ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁰⁴⁵ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59; Karadaş, **a.g.e.**, s. 105; Konuralp, **a.g.t.**, s. 172.

sebeple, tarafların aralarındaki ihtilafa devlet mahkemelerinde bakılması gerekecektir¹⁰⁴⁶.

Tarafların vekillerinin de hakem olarak seçilebilmesi mümkün değildir¹⁰⁴⁷. Aynı şekilde, taraflardan birinin kanuni temsilcisi de temsil ettiği kimsenin uyuşmazlığında hakem olarak görev yapamayacaktır¹⁰⁴⁸.

Tahkim anlaşmasında devlet memurlarının hakem olarak tayin edilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır¹⁰⁴⁹. Bununla birlikte, hakimler ve savcılar hakem olarak atanmaları söz konusu olamayacaktır¹⁰⁵⁰. Zira, Anayasa'nın 140'ıncı maddesinin 5'inci fıkrasında açıkça "*hâkim ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar*" denilmektedir¹⁰⁵¹. Bu sebeple, *doktrinde aksi yönde görüşler*¹⁰⁵² ileri sürülse de *çoğunluğun görüşü*¹⁰⁵³ hakimlerin ve savcılar hakemlik yapamayacakları şeklindedir¹⁰⁵⁴. *Kanaatimizce* de hakimler

¹⁰⁴⁶ Karadaş, **a.g.e.**, s. 105; Konuralp, **a.g.t.**, s. 172; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁰⁴⁷ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807.

¹⁰⁴⁸ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60; Konuralp, **a.g.t.**, s. 172; Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 211-212. Yarg. 15. HD, 12.09.1994, E. 2006, K. 4808: "[...] *Davacı taşeron ile davalılardan müteahhit arasındaki sözleşmenin 13. Maddesinde açık ve kesin bir biçimde tahkim şartı yoktur. Bu maddede, davacı ve davalı müteahhit ile sözleşmeye taraf olmayan kooperatifin temsilcileri aracılığıyla uyuşmazlığın çözümlenmesinden söz edilmiştir. Temsilci, hakem sayılmaz. Kooperatif de sözleşmeye taraf değildir. Hakem şartının açık ve kuşkuyla yer vermeyecek bir şekilde kararlaştırılması gerekir. Taraflar arasında bu şekilde yapılmış bir tahkim sözleşmesi veya tahkim şartı bulunmadığından, davaya mahkemece bakılması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir [...]*" (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 136).

¹⁰⁴⁹ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 143.

¹⁰⁵⁰ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 609; Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 207; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 143; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 766.

¹⁰⁵¹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 609-610.

¹⁰⁵² İmran Öktem: "Hâkim Hakem Olabilir Mi?" (1943), 27-28 **İzmir Barosu Dergisi**, (s. 489-491); İmran Öktem: **Hukuk Usul-i Muhakemeleri Kanunu ve İçtihatları**, 2. Bs., İstanbul, 1942, s. 416-417.

¹⁰⁵³ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 609; Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 207; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 143; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1419; Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 207.

¹⁰⁵⁴ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 142-143; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60.

ile savcıların AY m. 140/f. 5'in varlığında hakemlik yapmaları mümkün olmayacaktır¹⁰⁵⁵.

Hâkimlerin hakem olmayacakları mahkemeler tarafından re'sen nazara alınacaktır¹⁰⁵⁶. Burada söz konusu olan hâkim tabirine, Danıştay başkanı ve daire başkanları ile üyeleri de dahildir¹⁰⁵⁷. Hâkim ve Savcılar Kurulu üyeleri de burada söz konusu olan hâkim kavramının kapsamına girecektir¹⁰⁵⁸. Hâkim ve savcılarının aksine avukat ve noterlerin, hakemlik yapabilmeleri mümkündür¹⁰⁵⁹.

Hakemlerin belli bir meslek sahibi olmaları veya eğitim görmüş olmaları zorunlu değildir¹⁰⁶⁰. Bununla birlikte, hakemlerin yargılama sırasında gerçekleştirecekleri hatalar, ileride hakem kararının iptaline sebep olabileceği için, hakemlerin asgari düzeyde de olsa hukuk bilgisine sahip olmaları gerekmektedir¹⁰⁶¹.

Hakemlerin milliyeti bakımından kanunda herhangi bir sınırlama getirilmiş değildir¹⁰⁶². Bu sebeple, hukukumuzda yabancı uyruklu kişilerin de hakemlik yapabileceği konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır¹⁰⁶³. Yargıtay yabancı kişinin Türkiye'de oturmaması durumunda dahi hakem olarak tayin edilebileceğini içtihat etmektedir¹⁰⁶⁴. Buna karşılık, yabancı devlet makamlarının

¹⁰⁵⁵ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 609-610.

¹⁰⁵⁶ Yarg. İBK. 8.7.1964 tarih ve 1/3 sayılı (RG., 8.7.1964, sayı 11748). Bahsi geçen İBK hakkında bkz.: Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 609.

¹⁰⁵⁷ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 957. Yarg. 4. HD, 01.06.1970, E. 5699, K.4536: "[...] 13.5.1964 tarih ve 1/3 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararındaki hakim deyimine Danıştay başkanı ile daire başkanları ve üyeleri dahildir [...]" (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 143, dn. 33).

¹⁰⁵⁸ Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 143.

¹⁰⁵⁹ Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1619; Ekşi, **HMK'nda Tahkim**, s. 144.

¹⁰⁶⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹⁰⁶¹ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142; Karadaş, **a.g.e.**, s. 103.

¹⁰⁶² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60.

¹⁰⁶³ Mahmut Tevfik Birsel: "Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi?" **Bildiriler-Tartışmalar, Cilt II**, Ankara, 1999, s. 120; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5999; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60.

¹⁰⁶⁴ Yarg. TD, 17.02.1938, K. 2735: "[...] taraflarca kabul olması lazım geleceğine dair mevzuatımızda bir sarahat olmadığı ve itirazlardan bulunmuş olmasına göre, itirazın

hakemlik yapabilmesi söz konusu değildir¹⁰⁶⁵. Yargıtay'ın da bu yönde kararları mevcuttur¹⁰⁶⁶.

Hakem olarak seçilecek olan kimsenin niteliği bakımından cinsiyetin bir önemi bulunmamaktadır¹⁰⁶⁷. Benzer bir şekilde, biyolojik bir eksiklik de hakem olarak seçilmeye engel teşkil etmemektedir¹⁰⁶⁸.

Yargıtay, uyuşmazlığın her iki tarafının yazılı ve açık muvafakatinin bulunması şartıyla prensip olarak, davaya bakması uygun olmayan bir kimsenin de hakem olarak seçilebileceğini içtihat etmektedir¹⁰⁶⁹.

müddetinde serdedilmediğine müteallik şikayet varit olmadığı gibi hakemin mutlak Türk tabiiyetinde olması lazım geleceğine dair mevzuatımızda bir sarahat olmadığı ve ittifaka yakın bir ekseriyeti teşkil eden müelliflerin reyleri hakemin ecnebi olabileceği esasını kabul ve tecviz eylemekte bulunduğu ve tahkim Türk kanununa göre yapılmış olduğundan hakemin Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilinde veya haricinde ikamet eylemesi tahkim hususuna ve hadiseye müessir bulunmadığı cihetle hakemin ecnebi olmayacağına ve olsa bile ecnebi memlekette mukim hakemin intihabı yolsuz olduğuna dair itirazlar da yerinde görülmemiştir [...] (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 138-139).

¹⁰⁶⁵ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, s. 5999; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 60; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁰⁶⁶ Yarg. TD, 18.02.1938, K. 385: “[...] *Mukavelenamede ihtilaflın Moskova ticaret odası nezdindeki hakem komisyonunun kararıyla halledileceği tasrih edilmiş ve davacı vekili de bu heyetin resmi bir makam olduğunu ve Rus kanunlarını tatbik ile mükellef olduğunu ileri sürmesine göre, ecnebi bir makamı intihap olunamayacağından, mezkur hakem komisyonunun resmi bir sıfatı haiz bir makam olup olmadığı hakkında ilgili mercii vasıtasıyla tahkikat icra edilerek neticesine göre karar verilmesi lazımdır [...]*” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 139).

¹⁰⁶⁷ Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 136; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁰⁶⁸ Karadaş, **a.g.e.**, s. 105; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 136; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61; Çenberci, **IV. Tahkim Haftası, Tartışmaları**, s. 123.

¹⁰⁶⁹ Yarg. TD, 11.06.1964, E. 1854, K. 2120: “[...] *Dosyadaki yazılara, hakem Behçet Adakan'ın davacının kardeşi olduğu tahkimnamede gösterilmiş olmasına ve bu durumda H.U.M.K. 'nın 30. Maddesi uyarınca davalının itirazı varit olmayacağına, taraflarca kabul edilen sürenin, hakeme uyuşmazlığın çözülmesi için yapılacak ilk toplantı gününden başlayacağına göre davalının yerinde olmayan ve H.U.M. Kanununun 533. Maddesinde sayılan sebeplerden hiçbirine uymayan temyiz itirazının reddine [...]*” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 136).

(4) Hakem Seçim Usulü Bakımından Kabul Edilen Kurallar

i. Hakemin veya Hakemlerin İsmen Tayin Olunması

Tahkim anlaşmasında taraflarca hakemin veya hakemlerin ismen belirlenmesi mümkündür¹⁰⁷⁰. Taraflar akdedecekleri tahkim anlaşmasında hakem veya hakem kulunu oluşturacak olan hakemleri ad ve soyadları ile birlikte belirleyebileceklerdir¹⁰⁷¹.

Tahkim anlaşmasında hakem veya hakemlerin kimler olduğu önceden belirlenebileceği gibi, taraflarca uyuşmazlık meydana geldikten sonra da uyuşmazlığı çözecek olan hakemin kim olacağının belirlenmesi mümkündür¹⁰⁷². Taraflar arzu ederlerse, aralarında yapacakları ek bir anlaşmayla da hakemin veya hakemlerin ad ve soyadları ile birlikte (ismen) kim veya kimler olacağını kararlaştırabilirler¹⁰⁷³. Bununla birlikte, tarafların aralarında meydana gelen uyuşmazlığı çözümlmek amacıyla tahkim yoluna müracaat etmelerinden sonra,

¹⁰⁷⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 143; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 610; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 123; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 829; Karadaş, **a.g.e.**, s. 116; Saim Üstündağ: “İsmen Tayin Olunan Bir Hakemin Ölümü veya İstifa Etmesi”, Tahkim Şartının Durumu (TD 19.2.1969), **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. XXVIII, S. 1, 1962, (s. 282-285), s. 243; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 953; Mustafa Çenberci: “Hakemlerin Tayini Usulü ve Ücret”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 119-149), s. 128.

¹⁰⁷¹ Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (m. 7/G/III ve m. 10/A) hakem veya hakemlerin ad ve soyadları ile tayin edilebileceği belirtilmektedir (Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 200).

¹⁰⁷² Yarg. 4. HD, 29.01.1980, E. 1980/10780, K. 1980/991: “[...] Kural olarak, vekil ile müvekkil arasında düzenlenen avukatlık parası sözleşmesi konusunda çıkacak uyuşmazlıkların hakem eliyle çözümlenmesi taraflarca kararlaştırılmıştır. Bugünkü mer’i ve mevzu hükümler arasında bunu önleyen bir hüküm yasalarda mevcut değildir. Hatta, uyuşmazlık meydana geldikten sonra dahi bunun hakem ya da hakemler eliyle çözümlenmesinin kararlaştırılmasına engel yoktur. Tahkim sözleşmesinin varlık ve geçerliliği HUMK’nun 516. Maddesinde yazılı şekle bağlanmıştır. Taraflar arasındaki ücret sözleşmesinin 8. Maddesinde tahkim şartı açıkça yazılıdır. Tahkim sözleşmesinde hakem veya hakemlerin kimler olacağı önceden tespit edilebileceği gibi, uyuşmazlık meydana geldikten sonra da hakemin kim olacağının belirtilmesi mümkündür. Hakemler taraflarca tayin edilebileceği gibi, hakemin kim tarafında seçileceği hususu da taraflarca kararlaştırılabilir [...]” (YKD, 1980/8, s. 1086-1087).

¹⁰⁷³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 143; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 123; Karadaş, **a.g.e.**, s. 116; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 200.

hakemin veya hakemlerin kimler olacağının ismen belirlenmesi halinde, burada kastettiğimiz anlamda, tahkim anlaşmasında hakemin veya hakemlerin ismen tayin edilmesi durumu meydana gelmiş olmamaktadır¹⁰⁷⁴.

Tahkim anlaşmasında hakemin veya hakemlerin ismen belirlenmesi durumunda, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümünde bu hakemlerce tahkim yargılamasının yürütülmesi gerekmektedir¹⁰⁷⁵. Zira, tarafların aralarında meydana gelen uyuşmazlığın çözümünde müracaat edecekleri hakem(ler)in kimler olacağını ismen belirlemek istemelerinin esas sebebi, onların sahip oldukları niteliğe, tecrübeye ve bilgi birikimine duydukları güvendir¹⁰⁷⁶. Tahkim anlaşmasında hakem(in)lerin ismen tayin edilmesi durumunda, bu husus sözleşmenin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmektedir¹⁰⁷⁷.

Tahkim anlaşmasında hakemin ismen belirlenmesi durumunda, ancak o hakemlerce yargılamanın yürütülecek olması şartıyla tarafların tahkime gitme iradelerinin bulunduğu kabul edilmektedir¹⁰⁷⁸. Dolayısıyla, herhangi bir sebeple, tahkim anlaşmasında ismen belirtilen kimsenin hakemlik yapamaması durumunda, tarafların tahkim yoluna müracaat etme iradelerinin ortadan kalkacağı düşünülmektedir¹⁰⁷⁹.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, tahkim anlaşmasında, hakemin veya hakemlerin ad ve soyadları belirtilmişse; hakemin, hakem kurulunun ya da kurulun karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin herhangi bir

¹⁰⁷⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 143; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 123; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 200.

¹⁰⁷⁵ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 610.

¹⁰⁷⁶ Üstündağ, **İsmen Tayin**, s. 282; Çenberci, **IV. Tahkim Haftası, Tartışmaları**, s. 129; Karadaş, **a.g.e.**, s. 116; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 149; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 123;

¹⁰⁷⁷ Üstündağ, **İsmen Tayin**, s. 282; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 143; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 149; Çenberci, **IV. Tahkim Haftası, Tartışmaları**, s. 129; Karadaş, **a.g.e.**, s. 116; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 123; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61; Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, s. 120.

¹⁰⁷⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 144.

¹⁰⁷⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 144.

sebeple sona ermesi halinde tahkim sona erecektir¹⁰⁸⁰ (m. 7/G/III). Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/G/III’de öngörülen düzenleme ile paralel bir hükme Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3’te yer verilmiştir. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3 hükmünde açıkça şu şekilde bir ifade yer almaktadır:

“Tahkim sözleşmesinde hakemin veya hakem kurulunu oluşturan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise hakemin, hakem kurulunun ya da kurulun karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde tahkim de sona erer”.

Görüldüğü üzere, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/G/III’e göre gerekse Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3 uyarınca, eğer ki, tahkim sözleşmesinde taraflar, yargılamayı yürütecek olan hakemi ad ve soyadlarını belirterek tayin etmişlerse, hakemin veya hakem heyetinin karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda, tahkim sona erecektir¹⁰⁸¹. Diğer bir ifadeyle, tahkim anlaşmasında hakem olarak ismen belirlenen kimsenin görevini yerine getirmesinde hukuken ve fiilen engel teşkil edecek herhangi bir sebep olmamalıdır¹⁰⁸².

Her ne kadar Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 412/f. 3 ile Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/G/III uyarınca, hakem kurulunda yer alan kimselerin ad ve soyadları ile belirlendiği bir durumda, bir sebeple hakem kurulunun karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin sona ermesi üzerine,

¹⁰⁸⁰ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 610; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 144.

¹⁰⁸¹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 610; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 144; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 124; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2747.

¹⁰⁸² Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 61.

tahkimin de sona ereceği öngörülmüşse de bu konuda *doktrinde* farklı görüşler ileri sürülmektedir¹⁰⁸³.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, birden fazla kimse ad ve soyadları belirtilerek hakem olarak atanmışsa, bunlardan bazılarının hakemliği kabul etmemeleri, ölmesi ya da istifa etmesi vb. sebeplerle hakemlik görevini yapamıyor hale gelmeleri durumunda bu kişilerin kanunda öngörülen (HMK m. 412/f. 3; MTK m. 7/G/III) çoğunluğu etkiliyor olması üzerine, tahkim anlaşması (veya şartı) geçersiz hale gelecektir¹⁰⁸⁴. *Doktrinde bu görüşteki yazarların çoğunluğu*, hakemlerin ismen belirtilmesi sebebiyle, artık bu halde başka kimselerin hakemlik yapmak üzere seçilmesinin söz konusu olamayacağını savunmakta ve tahkim sözleşmesinin (veya şartının) geçersiz olacağını ileri sürmektedir¹⁰⁸⁵. Böyle bir durumda, uyuşmazlığın çözümü için davanın görevli ve yetkili mahkemede açılması gerekecektir¹⁰⁸⁶.

*Yargıtay*¹⁰⁸⁷ da kanunda düzenleme getirilmeden önceki dönemde, hakemin ad ve soyadları ile belirlenmesi durumunda, hakemlik yapamayacağı bir sebebin oluşması ihtimalinde, tahkim anlaşmasının geçersiz olacağını içtihat etmektedir¹⁰⁸⁸.

¹⁰⁸³ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 124.

¹⁰⁸⁴ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 953; Üstündağ, **İsmen Tayin**, s. 284; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6005; Karadaş, **a.g.e.**, s. 116; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 150; Konuralp, **a.g.t.**, s. 175.

¹⁰⁸⁵ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6005; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 150; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 953; Üstündağ, **İsmen Tayin**, s. 284; Karadaş, **a.g.e.**, s. 116; Konuralp, **a.g.t.**, s. 175.

¹⁰⁸⁶ Üstündağ, **İsmen Tayin**, s. 284.

¹⁰⁸⁷ Yarg. 15. HD, 31.01.1989, E. 2806, K. 308: “[...] Kural olarak hakem sözleşmesi taraflar ile hakemler arasında yapılan iki yanlı sözleşmelerden olup, BK’nın hükümlerine tabidir. Böyle olunca hakemlerden birinin görevden çekilmesi veya ölümü halinde tahkim sözleşmesi hükümsüz olacaktır [...]” (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 131, dn. 9). Yarg. HD, 25.02.1982, E. 413, K. 740: “[...] Yanlarca hakem tayin edilen Ticaret Bakanlığı 11.07.1975 günlü yazısıyla, Kuruluş Yasası hükümlerini de gözeterek, olayda kendisini görevli ve yetkili görmediğini belirterek, hakemlik işini üzerine almadığına göre, uyuşmazlığın çözümünde mahkemenin görevli olduğunun kabulü zorunludur [...]” (YKD, 1982/5, s. 669-672).

¹⁰⁸⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 144.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, hakemlerin ad ve soyadları ile tahkim anlaşmasında belirtilmesi durumunda, hakemin tek kişi seçilmesi hali istisna olmak üzere, herhangi bir sebepten (hukuki veya fiili sebep olabilir) dolayı, hakemlik görevini icra edemeyecek hale gelmeleri ihtimalinde, eğer ki, bu durum HMK m. 421/f. 3'te öngörülen ve hakem kararının verilebilmesi için gerekli olan oy çoğunluğunu etkilemiyorsa, tahkim anlaşması, sırf bu sebeple kendiliğinden geçersiz olmayacaktır¹⁰⁸⁹. Böyle bir durumda, taraflarca, görev yapamayacak olan hakemlerin yerine yenilerinin seçilebilmesi ve eksikliğin giderilmesi söz konusu olacaktır¹⁰⁹⁰. Buna karşılık, yeniden hakem atanması imkânsız bir hale gelirse, böyle bir durumda, tahkim anlaşmasının uygulanması imkansızlaşırsa, ancak bu ihtimalde, tahkim yargılamasının sona erdiğinden söz edilebilecektir¹⁰⁹¹.

Kanaatimizce de birden fazla hakemin seçildiği ve hakemlerin ismen belirlendiği bir durumda, bazılarının hakemliği kabul etmemeleri, ölmesi ya da istifa etmesi vb. sebeplerle hakemlik görevini yapamayacakları bir hal meydana gelirse, tahkim anlaşmasının geçersiz olduğu sonucuna ulaşılamayacaktır. Bunun yerine, taraflarca, karar çoğunluğunu sağlayacak sayıda yeni hakemin belirlenebilmesine imkân tanınması daha isabetli olacaktır. Zira bu şekilde bir çözüm önerisinin kabul edilmesi, aynı zamanda, tarafların tahkime gitme yönündeki iradelerine mümkün mertebe riayet edilmesi ve tahkim anlaşmasının da ayakta tutulmasına bakımından yerinde bir çözümdür.

Taraflarca, tahkim anlaşmasında hakemlerin kimler olacağı ad ve soyadları ile belirtilebileceği gibi, ismen tayin edilen bu kişilerin hakemlik yapamaması durumunda, onların yerine hakemlik yapacak olan kimselerin nasıl belirleneceği de taraflarca serbestçe kararlaştırılabilecektir¹⁰⁹². Böylelikle, tahkim anlaşmasının

¹⁰⁸⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2747; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 63; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 125; Önen, **Usul**, s. 355; Çenberci, **IV. Tahkim Haftası, Tartışmaları**, s. 129.

¹⁰⁹⁰ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 63; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 125.

¹⁰⁹¹ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 125.

¹⁰⁹² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 147.

geçersiz olmasının önüne geçilerek, taraflarca tayin edilen usule göre, hakem seçiminin gerçekleştirilmesi sağlanmış olacaktır¹⁰⁹³.

Eğer ki, ad ve soyadları belirtilerek tayin edilen hakemlerin yerine yeni hakem seçilmesi yoluna gidilmiş ve bu durumda, taraflarca hakemlerin kimler olacağı üzerine anlaşılamamışsa, hakem mahkemesinin teşekkülü, HMK m. 416 ilâ MTK m. 7/B uyarınca yani kanunda öngörülen tamamlayıcı nitelikteki hükümlere göre gerçekleştirilecektir¹⁰⁹⁴.

Hakemlerin ismen belirlenmiş olması durumunda, aslında, tarafların iradelerinin belli kimseler üzerinde uyuşmuş olması söz konusudur¹⁰⁹⁵. Hakemlerin seçilmesi için uyumsuzluğun taraflarının eşit bir şekilde iradelerini ortaya koyarak seçime katılmaları gerekmektedir¹⁰⁹⁶. Taraflarca, ad ve soyadları belirtilerek hakemlerin kararlaştırıldığı hallerde, beraberce seçilen hakemlerin hakemliğe engel teşkil edecek olan durumları önceden bilineceği için burada hakemin reddi müessesesi geçerli olmayacaktır¹⁰⁹⁷.

ii. Hakemin veya Hakemlerin Sonradan Seçileceğinin Kararlaştırılması

Tahkim anlaşmasında, taraflarca hakemlerin ismen belirlenebilmesi mümkün olduğu gibi, hakem seçiminin ihtilaf çıktıktan sonra da kararlaştırılması söz konusu olabilecektir¹⁰⁹⁸. Aşağıda, öncelikle hakemin veya hakemlerin taraflarca seçilmesi açıklanacak sonrasında ise, hakemlerin üçüncü kişi veya kurumlarca tayin edilmesi usulü üzerinde durulacaktır.

¹⁰⁹³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 147.

¹⁰⁹⁴ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 610; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 63; Umar, **Şerh**, s. 1215; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 125.

¹⁰⁹⁵ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁰⁹⁶ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 58.

¹⁰⁹⁷ Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 230; Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 168; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 29; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 62; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 124.

¹⁰⁹⁸ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 64; Karadaş, **a.g.e.**, s. 118; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 610.

aa. Hakemin veya Hakemlerin Taraflarca Seçilmesi

aaa. Genel Olarak

Tahkim anlaşmasında, hakemlerin kimler olacağı ismen belirtilmeyerek, sadece hakemlerin taraflarca seçilebileceği kararlaştırılmış olabilir¹⁰⁹⁹. Tahkim anlaşmasında, hakemlerin taraflarca ittifakla seçilebileceği kararlaştırılmışsa, hakem mahkemesinin teşekkülünün bu şekilde gerçekleştirilebilmesi söz konusu olacaktır¹¹⁰⁰.

Tahkimde, tarafların kendi hakemlerini seçebilmesi, kendilerine tanınmış olan en temel usuli haklardan biridir¹¹⁰¹. Bu sebeple, hakemin veya hakemlerin kimler olacağını, sayısını, seçilmesi usulünü tayin etme yetkisi öncelikle taraflara aittir¹¹⁰².

Tahkim anlaşmasında uyuşmazlığı çözümlenecek olan hakemlerin taraflarca seçileceğinin öngörülmesiyle, atanacak olan hakemin, kendisini atayan tarafın menfaatine hareket edeceği düşünülmemelidir¹¹⁰³. Taraflarca hakem olarak atanan kimselerin atanmalarını sağlayan kimseler için değil; uyuşmazlığın adil bir şekilde sona erdirilmesi için çalışması gerekmektedir¹¹⁰⁴.

Taraflar tek hakem veya birden fazla hakemin uyuşmazlığı çözeceği şeklinde bir anlaşma yapabilirler¹¹⁰⁵. Hakem seçiminde tarafların eşit söz hakkı bulunmaktadır¹¹⁰⁶. Uyuşmazlığı çözecek olan hakemin taraflardan sadece biri

¹⁰⁹⁹ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 357.

¹¹⁰⁰ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 611.

¹¹⁰¹ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 58.

¹¹⁰² Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 58.

¹¹⁰³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 147.

¹¹⁰⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148.

¹¹⁰⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148.

¹¹⁰⁶ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 58-59; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6006; Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 213;

tarafından tayin edilmesi hukuka aykırı olacaktır¹¹⁰⁷. Aşağıda öncelikle tek hakemin seçilmesi sonrasında ise birden fazla hakemin seçimi üzerinde durulacaktır.

aaa. Taraflarca Tek Hakemin Seçilmesi

Uyuşmazlığın çözümünde tek hakemin seçileceği kararlaştırılmışsa, hakemin kim olacağı konusunda taraflarca bir anlaşmaya varılması gerekecektir¹¹⁰⁸. Bununla birlikte, sayı itibariyle tek hakem seçilecekse ve taraflarca uyuşmazlığı çözecek olan hakemin kim olacağı konusunda bir anlaşmaya varılamamışsa, hakem, taraflardan birinin talebi üzerine “*mahkeme*” tarafından seçilecektir¹¹⁰⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/ f. 1, b’de bu hususa ilişkin olarak, “*Tek hakem seçilecek ise ve taraflar hakem seçiminde anlaşamazlarsa hakem, taraflardan birinin talebi üzerine mahkeme tarafından seçilir.*” denilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/ f. 1, b’de öngörülen düzenlemenin aynısına Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/2’de de yer verilmektedir¹¹¹⁰.

Türk Hukukundan başka, Alman Medeni Usul Kanunu § 1035 hükmünün 1’inci bendinde de benzer bir düzenleme bulunmaktadır¹¹¹¹. Netice itibariyle, gerek

Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 12, s. 585; Ansay, **a.g.e.**, s. 411; Çenberci, **IV. Tahkim Haftası, Tartışmaları**, s. 131; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 153; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 30; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 127.

¹¹⁰⁷ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 59; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 127.

¹¹⁰⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 127;

¹¹⁰⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2687; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 766; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 807; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 829; Dayınlarlı, **İç Tahkim**, s. 44; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59; Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 357.

¹¹¹⁰ Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/2’de açıkça; “*Tek hakem seçilecek ise ve taraflar hakem seçiminde anlaşamazlarsa hakem, taraflardan birinin talebi üzerine mahkeme tarafından seçilir.*” şeklinde bir düzenleme öngörülmektedir

¹¹¹¹ Bkz. Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1035**, Rdn. 7; Musielak, Voit, Voit, **ZPO, § 1035**, Rdn. 8; Prütting, Gehrlein, **Raeschke-Kessler, ZPO Kommentar § 1035**, Rdn. 6; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar, § 1035**, Rdn. 14.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK m. 416/f. 1, b) ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda (MTK m. 7/B/2) gerekse Alman Medeni Usul Kanunu'nda (§ 1035 Abs. 3 S. 1), tahkim yargılaması bakımından tek hakem seçilecekse ve taraflar seçilecek olan hakem üzerinde anlaşamazlarsa, yargılamayı yürütecek olan hakem, taraflardan birinin talebi üzerine “*mahkemece*” tayin edilecektir¹¹¹².

Tek hakemin seçileceği bir durumda, hakem seçimi hakkında tarafların anlaşamaması üzerine, müracaat edilecek olan mahkemenin neresi olduğu ortaya konulmalıdır. Milletlerarası tahkim bakımından taraflarca müracaat edilecek olan mahkeme Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 3 uyarınca tayin edilecektir¹¹¹³. İç tahkim bakımından ise, bahsi geçen mahkeme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 410 uyarınca tayin edilebilecektir. 7101 sayılı Kanunu'nun 57'nci maddesi ile değişik HMK m. 410 uyarınca, “*tahkim yargılamasında, mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkeme, konusuna göre tahkim yeri asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesidir*”. Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 410 uyarınca, müracaat edilecek olan mahkeme, ihtilafın konusuna göre, “*asliye hukuk*” veya “*asliye ticaret mahkemesi*” olacaktır. Bu sebeple, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre cereyan eden tahkim bakımından, taraflar seçilecek olan tek hakem konusunda anlaşamamışlarsa, HMK m. 416/f. 1, b uyarınca başvurulacak olan mahkeme, uyuşmazlığın konusuna göre ya asliye hukuk mahkemesi ya da asliye ticaret mahkemesi olacaktır¹¹¹⁴.

bbb. Taraflarca Birden Fazla Hakemin Seçilmesi

Taraflarca birden fazla hakemin seçileceği kararlaştırılabilir. Bu halde, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/3, c. 1 uyarınca, üç hakem seçilecekse, taraflardan her biri kendi hakemini seçecektir, belirlenen iki hakem ise üçüncü

¹¹¹² Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 1035, Rdn. 8; Prütting, Gehrlein, *Raeschke-Kessler*, **ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 6; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 14; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1035, Rdn. 7.

¹¹¹³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 53.

¹¹¹⁴ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 127.

hakemi tayin edecektir¹¹¹⁵. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/3, c. 2 taraflardan birinin hakemini seçemezse nasıl bir usul izleneceği de belirtilmiştir. Buna göre, eğer ki, taraflardan biri, diğerinin bu konudaki talebinin kendisine ulaşmasından itibaren otuz gün içerisinde, hakemini seçemezse, taraflardan birinin istemi üzerine asliye hukuk mahkemesi tarafından hakem seçimi gerçekleştirilecektir¹¹¹⁶ (MTK m. 7/B/3, c. 2). Benzer şekilde, taraflardan her ikisinin de hakemini seçmelerinden sonraki otuz gün içerisinde üçüncü hakemin seçilememesi bakımından da söz konusu olacaktır. Bu halde de tarafların seçtiği iki hakem seçilmelerinden itibaren otuz gün içerisinde üçüncü hakemi belirleyemezse, taraflardan birinin istemi üzerine üçüncü hakem asliye hukuk mahkemesi tarafından seçilecektir¹¹¹⁷. Kural olarak seçilen üçüncü hakem, başkan olarak görev yapacaktır (MTK m. 7/B/3, c. 3).

Taraflarca üç hakem seçilmesi bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/f. 1, c’de, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/3 ile paralel düzenleme getirilmiştir. Buna göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/f. 1, c uyarınca, tahkim yargılamasında taraflarca, üç hakem seçilecek ise, her iki taraf, kendi hakemini seçer ve seçilen bu hakemler ise hakem mahkemesine başkanlık edecek olan üçüncü hakemi tayin ederler¹¹¹⁸ (HMK m. 416/f. 1, c). Uyuşmazlığın taraflarından birisi, diğer tarafın hakemini tayin ettiği hususunun kendisine bildirmesinden itibaren “*bir ay*” içinde kendi hakemini belirlemezse veya taraflarca

¹¹¹⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 59; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 177, s. 96.

¹¹¹⁶ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 59; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149.

¹¹¹⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 59.

¹¹¹⁸ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2687; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 766; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59. Benzer düzenleme Alman Medeni Usul Kanunu § 1035 Abs. 3 S. 2’de de yer almaktadır. Zira Alman Medeni Usul Kanunu dZPO § 1035 Abs. 3 S. 2 uyarınca, tahkim yargılamasında taraflarca, üç hakem seçilecek ise, her iki taraf, kendi hakemini seçer ve seçilen bu hakemler ise hakem mahkemesine başkanlık edecek olan üçüncü hakemi tayin ederler (dZPO § 1035 Abs. 3 S. 2) (Berger, **Private Dispute Resolution**, N. 16-3, s. 84; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1035, Rdn. 8; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 15; Musielak, Voit, **Voit**, **ZPO**, § 1035, Rdn. 8; Prütting, Gehrlein, **Raeschke-Kessler**, **ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 3).

seçilen hakemler bir ay içinde unc hakemi tayin etmezlerse, taraflardan birisinin talebi üzerine mahkemece hakem seçimi gerekleřtirilecektir¹¹¹⁹ (HMK m. 416/f. 1, c).

Taraflarca hakem sayısının uten fazla olacağı da kararlaştırılabilecektir. Hakem sayısının uten fazla olması haline ilişkin olarak Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/4 ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/f. 1, ’de düzenleme getirilmektedir. Belirtmek gerekir ki, hakem sayısının uten fazla olması durumunda hakem seçiminin ne şekilde yapılacağına ilişkin olarak Alman Medeni Usul Kanunu’nda § 1035 (dZPO) herhangi bir düzenleme getirilmemektedir¹¹²⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/f. 1, ’de, kanun koyucu, uten fazla hakemin seçilecek olması ihtimalinde, son hakemi seçecek olan hakemlerin, HMK m. 416/f. 1, c’de belirtilen usule riayet edilerek taraflarca eşit sayıda belirleneceği ifade edilmektedir¹¹²¹. Paralel şekilde Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/B/4’te de uten fazla hakem seçilecekse, son hakemi seçecek olan hakemlerin MTK m. 7/B/4 bendinde belirtilen usule göre taraflarca eşit sayıda seçileceği ngrlmřtr¹¹²².

Ayrıca, Türk Hukukunda i tahkime ilişkin olarak, hakem mahkemesinin birden fazla kişiden oluşması ihtimalinde, bunlardan en az birisinin kendi alanında

¹¹¹⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2687; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 766; zbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59. Hukuk Muhakemeleri Kanunu HMK m. 416/f. 1, c’de yer alan bu düzenleme ile paralel bir hüküm de dZPO § 1035 Abs. 3 S. 3’te yer almaktadır. Nitekim, uyuşmazlığın taraflarından birisi, diğer tarafın hakemini tayin ettiği hususunun kendisine bildirmesinden itibaren “bir ay” içinde kendi hakemini belirlemezse veya taraflarca seçilen hakemler bir ay içinde unc hakemi tayin etmezlerse, taraflardan birisinin talebi üzerine mahkemece hakem seçimi gerçekleştirilecektir (dZPO § 1035 Abs. 3 S. 3). Prütting, Gehrlein, **Raeschke-Kessler, ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 6; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 15; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1035**, Rdn. 9; Musielak, Voit, **ZPO**, § 1035, Rdn. 9.

¹¹²⁰ Bkz.: Alman Medeni Usul Kanununda (dZPO) § 1035.

¹¹²¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767; zbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 59.

¹¹²² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149.

beş yıl ve daha fazla kıdeme sahip bir hukukçu olması şartı aranmaktadır¹¹²³ (HMK m. 416/f. 1, d). Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416/f. 1, d hükmü, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısının görüşüldüğü esnada Adalet Komisyonuna verilen bir önerge neticesinde kanun metnine eklenerek kabul edilmiştir. Oysaki, hakem seçimine ilişkin olarak uyulması gereken kuralların ifade edildiği İsviçre Medeni Usul Kanunu (SchwZPO Art. 360 ff.) ile Alman Medeni Usul Kanununda (dZPO § 1035) bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır¹¹²⁴.

Türk Hukukunda iç tahkime ilişkin olarak sadece Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda getirilmiş olan bu düzenlemeye; 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (m. 7) ve onun me hazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda (m. 10 vd.) da yer verilmemektedir¹¹²⁵.

Kanaatimizce, kanun koyucu tarafından yalnızca Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 416/f. 1, ç’de öngörülen bu düzenleme yerinde bir düzenleme olmayıp aynı zamanda herhangi bir amaca da hizmet etmemektedir.

Hakem seçimi konusunda, tatbik edilecek olan usulün aralarında uyuşmazlık bulunan kimselerce kararlaştırılmış olmasına rağmen; taraflardan birisi sözleşmeye uymazsa ya da kararlaştırılmış olan usule göre tarafların veya taraflarca seçilen hakemlerin hakem seçimi konusunda birlikte karar vermeleri gerekmesine rağmen taraflar veya hakemler buna ilişkin olarak anlaşılamazlarsa ya da hakem seçimi konusunda yetkilendirilen kimse, kurum veya kuruluş hakem ya da hakem kurulunu seçmezse, hakem ya da hakem kurulunun seçimi “*mahkeme*” tarafından

¹¹²³ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767.

¹¹²⁴ Bkz.: İsviçre Medeni Usul Kanunu [(SchwZPO) Art. 360 ff.] (BK-Boog, Stark-Traber, **SchwZPO, Art. 360 ff.**, s. 98 ff.; Alman Medeni Usul Kanununda [(dZPO) § 1035] (Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 1-14; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 1-38; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1035**, Rdn. 1-13; Musielak, Voit, **ZPO**, § 1035, Rdn. 1-32; Saenger, **ZPO**, § 1035, Rdn. 1-18).

¹¹²⁵ UNCITRAL Model Kanununun hakem seçimine ilişkin düzenlemesi (m. 10) için bkz.: Labes, Lörcher, **UNCITRAL-Modelgesetz, Art. 10**, s. 188.

yapılacaktır¹¹²⁶ (HMK m. 416/f. 2). Hakem veya hakem mahkemesinin seçimi konusunda mahkemenin, tarafları dinleyerek karar vermesi üzerine verilen bu kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulamaz¹¹²⁷ (HMK m. 416/f. 2, c. 2). Ancak verilen hakem kararının iptali yoluna gidilebilir¹¹²⁸.

Mahkeme, hakem seçiminde tarafların sözleşmesini ve hakemlerin bağımsız ve tarafsız olmaları gerektiği şeklindeki ilkeyi göz önünde bulunduracaktır¹¹²⁹ (HMK m. 416/f. 1, c. 3). Tahkim yargılaması bakımından üçten fazla hakemin seçilecek olması durumunda da mahkemece yine aynı usul uygulanacaktır (HMK m. 416/f. 2, c. 4).

Alman Medeni Usul Kanununu § 1035 Abs. 4 hükmünde de taraflarca kararlaştırılmış olan hakem seçim usulüne riayet edilmemesi üzerine hakem heyetinin mahkemece kararlaştırılacağını öngören benzer bir düzenlemeye yer verilmektedir¹¹³⁰. Nitekim, Alman Medeni Usul Kanunu § 1035 Abs. 4 hükmüne göre, belirtilen hallerin gerçekleşmesi üzerine taraflardan biri, aralarında kararlaştırdıkları seçim usulü ile hakem atanmasının güvenliğine yönelik olarak başka bir kural öngörmemişlerse, mahkemeye başvurarak bu hususta gerekli tedbirlerin alınması konusunda bir karar verilmesini talep edebileceklerdir¹¹³¹.

Alman Medeni Usul Kanununa § 1035 Abs. 5, S. 1 hükmüne göre, mahkeme, tahkim yargılamasını yürütecek olan hakem veya hakem mahkemesinin

¹¹²⁶ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 739; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767.

¹¹²⁷ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 739; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767.

¹¹²⁸ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767.

¹¹²⁹ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 808; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 767.

¹¹³⁰ Prütting, Gehrlein, *Raeschke-Kessler*, **ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 7 ff.; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO**, § 1035, Rdn. 19 ff.; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 14; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1035, Rdn. 11 ff.

¹¹³¹ Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO**, § 1035, Rdn. 19 ff.; Prütting, Gehrlein, *Raeschke-Kessler*, **ZPO Kommentar** § 1035, Rdn. 7 ff.; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 14; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1035, Rdn. 11 ff.

seçimi bakımından söz konusu olan bütün şartları göz önünde bulundurarak bu konuda bağımsız ve tarafsız bir hakem mahkemesinin veya hakemin tayin edilebilmesini güvence altına alacak olan bütün noktalara dikkat etmelidir¹¹³². Ayrıca dZPO § 1035 Abs. 5, S. 2 düzenlemesi uyarınca, hakemleri tayin edecek olan mahkeme, tek hakem ile üçüncü hakemin seçilmesi durumunda da hakem seçiminin taraflarından daha farklı bir tabiyete sahip olması hususunun amaca uygun olup olmadığını gözetmelidir.

bb. Hakemin veya Hakemlerin Üçüncü Kişi veya Kurum Tarafından Seçilmesi

Uyuşmazlığın tarafları, hakemin veya hakemlerin üçüncü bir kişi tarafından seçilmesini de kararlaştırabilecektir¹¹³³. Yine, taraflar, belli bir kurum tarafından hakemin tayin edilmesi konusunda anlaşabilirler¹¹³⁴. Örneğin, bir meslek odasının taraflarca hakem seçimi konusunda yetkilendirilmesi gibi. Bu kapsamda, İstanbul Ticaret Odası Tahkim Divanı tarafından hakemin tayin edileceği kararlaştırılabilir¹¹³⁵.

Taraflarca hakemin bir kurum tarafından atanacağı öngörülmüşse ve fakat hangi kurum tarafından tayin edileceği tespit edilemiyorsa, bu durumda tahkim anlaşması geçersiz olmayacaktır¹¹³⁶.

¹¹³² Hakemlerin bağımsızlığı hakkında bkz.: Karl-Heinz Böckstiegel, “Die neue Schiedsgerichtsordnung der Internationalen Handelskammer”, **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 1. Halbbandes des 30. Jahrganges 1977, Heft 11, (s. 463-469), s. 464.

¹¹³³ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5998; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 64; Karadaş, **a.g.e.**, s. 125; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 34; Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 164; Dayınlı, **İç Tahkim**, s. 40; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 138; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 164.

¹¹³⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2687.

¹¹³⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2688.

¹¹³⁶ BSK ZPO-Girsberger, **Art. 357**, N. 24e.

Hakemin üçüncü kişi tarafından seçileceği durumlarda, hakemi seçecek olan üçüncü birtakım nitelikleri haiz olması gerekmektedir. Üçüncü kişi olarak hakemi seçecek olan kimse uyuşmazlığın her iki tarafıyla menfaat bağı olmayan birisi olmalıdır¹¹³⁷. Yargıtay tarafından da bu yönde içtihatlar ortaya konulmaktadır¹¹³⁸.

Hakemi seçecek olan üçüncü kişinin gerçek kişi veya tüzel kişi olması mümkündür¹¹³⁹. Hakem seçiminde görevli olan üçüncü kişinin fiil ehliyetini haiz olması gerekmektedir¹¹⁴⁰. Hakemi seçecek olan üçüncü kişi gerçek kişi değil de, bir tüzel kişi ise, hakemi organları vasıtasıyla seçecektir¹¹⁴¹.

Taraflardan birine bağlı olan kimsenin, hakemi tayin edeceğinin öngörülmesi, yargılamada var olan eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edeceğinden, prensip gereği, hakemi seçecek olan üçüncü kişi veya kurumun davanın taraflarına nazaran üçüncü kişi konumunda bulunması gerekecektir¹¹⁴². Bu sebeple, aralarında uyuşmazlık bulunan kimseler, üçüncü kişi konumunda yer almayacağından hakem tayin etme yetkisine sahip olamayacaktır¹¹⁴³.

¹¹³⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 64.

¹¹³⁸ Yarg. 15. HD, 06.06.1988, E. 1646, K. 2157: “[...] Davacı, davalı tarafın sözleşmenin 34. Maddesi gereğince seçmiş olduğu hakemin usul hükümlerine göre hakemlik yapmaktan memnu olduğunu ileri sürerek davaya bakmaktan mamnuiyetle karar verilmesini dava etmiştir. Gerçekten hakemin çözeceği faydalar çatışması ile ilgisi olmayan bir kişi durumunda olması gerekir. Usul hükümlerine hakem sözleşmesinin serbestliği ilkesini sınırlayan kurallar arasında bu esasın varlığı gözetilmelidir. Bunun içindir ki usul kanunumuzda hakemlerin hakimin reddi sebeplerine dayanılarak reddolunabileceği kabul edilmiştir [...]” (Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 66, dn. 278; Karadaş, **a.g.e.**, s. 104).

¹¹³⁹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 5998; Yeğengil, **L’arbitrage**, s. 241; Dayınlarlı, **İç Tahkim**, s. 40; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 138; Sarısözen, **Hakem Yargılaması**, s. 34.

¹¹⁴⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152.

¹¹⁴¹ Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 165.

¹¹⁴² Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 66; Karadaş, **a.g.e.**, s. 104; Konuralp, **a.g.t.**, s. 172.

¹¹⁴³ Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 165.

c. Hakem Seçimine İlişkin Esaslara Riayet Edilmemesi Hususunun Hakem Kararının İptaline Sebep Olması Özelinde Değerlendirilmesi

Taraflarca hakem veya hakem mahkemesine seçilecek olan kimsenin/lerin nitelikleri belirlenmiş ise, buna riayet edilmesi de bu kapsamda önem arz etmektedir. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem seçimine ilişkin olarak kanunda öngörülen düzenlemeye aykırı bir şekilde hakem veya hakem mahkemesi atanmış olması iptal davasının açılmasına sebep olabilecektir¹¹⁴⁴.

Taraflarca belirlenen niteliklere uyulmadan hakem seçimi gerçekleştirilmiş ve bu suretle usule aykırı bir hakem seçimi söz konusu olmuşsa, bu husus hakem kararının iptaline sebep olabilecektir¹¹⁴⁵. Taraflarca akdedilen tahkim sözleşmesinde, uyuşmazlığı çözümlemek amacıyla yargılamayı yürütecek olan hakemin/lerin nitelikleri, milliyetleri, uzmanlık alanları gibi birtakım özellikleri ifade edilmiş olabilir¹¹⁴⁶.

Taraflarca hakemin/lerin niteliğine ilişkin olarak kararlaştırılan özelliklere riayet edilmemesi aynı zamanda hakemin reddi sebebidir¹¹⁴⁷. Hakemin reddi, red sebebinin öğrenildiği tarihten itibaren iki hafta içinde ileri sürülmelidir¹¹⁴⁸ (HMK m. 418/f. 2). Taraflarca iki hafta içinde bu talebin ileri sürülmemesi durumunda hakem kararının iptali de istenemez¹¹⁴⁹.

¹¹⁴⁴ Zöllner/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1035, Rdn. 37.

¹¹⁴⁵ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 89.

¹¹⁴⁶ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 89. Hakemde belirli bir vasfın aranıp aranmayacağı hakkında bkz.: Mustafa Çenberci: “Hakemlerin Tayini Usulü ve Ücret”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 119-149), s. 123 vd.

¹¹⁴⁷ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 89. İşçire hukuku bakımından bkz.: SchwZPO Art. 374.

¹¹⁴⁸ Hakan Pekcanitez: “Tahkim Etiği ve Hakemin Reddi” in: **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygül, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 29-39), s. 36.

¹¹⁴⁹ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 90.

Taraflarca uyuşmazlığı çözümlmek üzere tayin edilen hakemler hakkında kanun koyucu tarafından hakemlerin kararlaştırılan niteliklere sahip olmaması şeklinde ifade edilen red sebebinin bulunması durumunda, bu husus aynı zamanda hakem seçiminin kanuna aykırı olması sonucunu da doğuracaktır¹¹⁵⁰. Bu doğrultuda, örneğin, tahkim sözleşmesinde hakemlerin tarafların aralarında kararlaştırdıkları milletten, uzmanlıktan seçilmemiş olması durumunda, hakem kararının iptali sebebi söz konusu olacaktır¹¹⁵¹.

Hakemlerin seçimi konusu ile yakından ilgili bir konu tayin edilen hakemlerin ücretlerinin çok yüksek olmasının da bu iptal sebebi çerçevesinde ele alınıp alınamayacağı meselesine ilişkindir. İsviçre Federal Usul Kanunu’nun Art. 393 (f) SchwZPO bendinde, hakemlerin ücretlerinin çok yüksek tespit edilmesi durumunda, bu hususun bir iptal sebebi teşkil edeceği düzenlemektedir¹¹⁵². İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nda öngörülen bu iptal sebebine dayanılarak taraflarca mahkemeye müracaat edilmesi durumunda, mahkemece, hakem kararının iptali yerine; hakem ücretinin uygun bir miktara düşürülmesine karar verilecektir¹¹⁵³.

İsviçre Hukukunda kanun koyucu tarafından öngörülen bu düzenlemeye Türk Hukukunda yer verilmemiştir. Aynı şekilde, İsviçre Hukukunda kanun koyucunun, iç tahkime ilişkin olarak, İsviçre Federal Usul Kanunu’nda getirdiği bu düzenlemeye benzer bir hükme milletlerarası tahkime ilişkin kuralların öngörüldüğü, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanunu’nda yer verilmiş değildir.

¹¹⁵⁰ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 91.

¹¹⁵¹ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 91.

¹¹⁵² BK-Marrug, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 127. İsviçre Federal Usul Kanunu (SchwZPO) Art. 393 (f) hükmünün Almanca metninde bu husus şu şekilde ifade edilmektedir: “f. die vom Schiedsgericht festgesetzten Entschädigungen und Auslagen der Mitglieder des Schiedsgerichts offensichtlich zu hoch sind”. Hakemler için ücret konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Reinhard Bork, “Einigungsgebühr für Schiedsrichter?”, **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 2. Halbband, 61. Jahrgang 2008, Heft 27, (s. 1918-1921).

¹¹⁵³ BK-Marrug, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 127 ff.

Türk Hukukunda, açıkça bir iptal sebebi olarak düzenlenmeyen tahkim yargılamasında hakem ücretinin¹¹⁵⁴ oldukça yüksek bir miktar olarak hükmedilmesi hususunun gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda (MTK m. 15/A/II) gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK m. 439/f. 2) öngörülen iptal sebepleri çerçevesinde iptal davasına konu edilmesinin mümkün olup olmadığı meselesi doktrinde tartışılabilecektir.

Kanaatimizce, hakem ücreti taraflarca, belli bir tarife göre belirlenmişse, bu tarife uyulmaması kanunlarda öngörülen diğer iptal sebepleri (HMK m. 439/f. 2; MTK m. 15/A/II) kapsamında değerlendirilebilecektir. Diğer bir deyişle, hakem ücreti (veya yargılama gideri olan vekâlet ücreti) hakkında tarafların belli bir tarife atıfta bulunmuş olmaları karşısında, buna uyulmayarak, hakem mahkemesince, tarifede belirtilenin üzerinde ve çok farklı bir ücrete karar verilmiş olması durumunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2'de ifade edilen ve “sınırlı sayıda” (*numerus clauses*) olan iptal sebepleri kapsamında değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir.

Kanaatimizce, böyle bir durum, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, e'de ifade edilen, “*tahkim yargılamasının, usul açısından sözleşmede veya Kanunda yer alan hükümlere uygun olarak yürütülmediği*” şeklindeki iptal sebebi kapsamında düşünülebilir.

¹¹⁵⁴ Türk hukukunda, hakem ücretleri konusunda bkz.: Turgut Kalpsüz: “Milletlerarası Tahkim Kanununun Hakem Ücretine İlişkin Hükümleri İle Milletlerarası Tahkim Ücret Tarifesi Yönetmeliği ve Milletlerarası Tahkim Ücret Tarifesi Hakkında Bazı Mülâhazalar”, **Yargıtay Dergisi**, 2002/7, (s. 451-459), s. 451 vd.; Kemal Dayınlarlı: “İhtiyarî Tahkimde Hakem Ücreti”, in: **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, (s. 539-564), s. 539 vd.

3. Hakem Kararının Tahkim Süresi İçerisinde Verilmemiş Olması

a. Genel Olarak

Hakemler uyuşmazlığın esasını çözen kararı kanunda öngörülen süre içinde vermedikleri takdirde, söz konusu kararın iptali söz konusu olacaktır¹¹⁵⁵. Bu husus gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun m. 15/A/II, 1, (c) hükmünde gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun m. 439/f. 2, c düzenlemesinde açıkça yer almaktadır¹¹⁵⁶.

Hakem kararının tahkim süresi içerisinde verilmemiş olması yürürlükten kaldırılan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında da bir temyiz sebebi olarak öngörülmekteydi¹¹⁵⁷. Hakem kararlarına karşı temyiz kanun yolunun öngörüldüğü, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında da, hakem kararının tahkim süresinin sona ermesinden sonra verilmiş olması kanunda sayılan sınırlı sayıdaki (*numerus clauses*) temiz sebeplerinden biri olarak ifade edilmekteydi¹¹⁵⁸ (HUMK m. 533, b. 1).

¹¹⁵⁵ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 261, s. 124; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 976.

¹¹⁵⁶ MTK m. 15/A/II, 1, (c)’de öngörülen düzenleme hakkında bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 299; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 976; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 374; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 99; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1075; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 702. HUMK m. 439/f. 2, c’de öngörülen düzenleme hakkında bkz.: Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1891; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 680; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 737; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 55, s. 457.

¹¹⁵⁷ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 970; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 629; Albayrak, **a.g.m.**, s. 60; Türel, **a.g.m.**, s. 570. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlükte olduğu dönemde, tahkim süresi, 6 ay olarak düzenlenmekteydi. Kanunda öngörülen süre, hakemlerin ilk içtimalarından itibaren başlamaktaydı. (HUMK m. 529). Taraflarca, Kanunda öngörülen süreden daha uzun veya daha kısa bir tahkim süresi kararlaştırılabilecektir (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6056).

¹¹⁵⁸ Yarg. 9. HD, 3.10.1977, 11898/13912: “[...] *Davalı vekili, özel hakem kararının süresi içinde verilmediğinden bahisle bozulmasını istemiştir. Gerçekten, taraflar arasındaki sözleşmenin 58. Maddesinde, “hakemler 3. hakemin seçiminden başlayarak 6 iş günü içinde toplanıp bir ay içinde karar verirler” hükmü vardır. Bu hüküm geçerlidir. Özel hakemler uyuşmazlığı bu süre içinde halletmedikleri gibi, tahkim süresi de uzatılmamıştır. O halde,*

Çalışmamızın devamında, öncelikle kanun koyucu tarafından tahkim süresinin ne şekilde hükmedildiği hususu ifade edilecektir. Sonrasında ise, hakem kararının süresi içerisinde verilmemesinin bir iptal sebebi olması özelinde değerlendirilmesi söz konusu olacaktır.

b. Tahkim Süresi

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda tahkim süresi, “*bir yıl*” olarak öngörülmüştür¹¹⁵⁹ (MTK m. 10). Kanun koyucu, *taraf larca aksi kararlaştırılmadıkça*, tek hakemli davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemli davalarda ise, hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren “*bir yıl*” içinde hakem veya hakem kurulunun esas hakkında karar vereceğini belirtmiştir¹¹⁶⁰ (MTK m. 10/B/I).

Görüldüğü üzere, kanun koyucu tahkim süresinin başlangıcını tayin konusunda tarafların iradelerine öncelik tanımıştır¹¹⁶¹. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 10’uncu maddesinin B fıkrasının I’nci bendinde, *taraf larca aksi kararlaştırılmadıkça*, tahkim süresinin başlangıcı maddede öngörülen şekilde olacaktır. Bu bakımdan, taraflar serbest iradeleri ile tahkim süresinin başlangıcını belirleyebilecektir¹¹⁶².

HUMK’nun 533. Maddesinin 1. Fıkrasına aykırı olarak verilen hakem kararının bozulması gerekmektedir [...]” (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 90, s. 6056).

¹¹⁵⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 65; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2752; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 92-93; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 58; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 261, s. 124; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 8, s. 373; Tiryakioğlu, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 307; Süral, **a.g.m.**, s. 1395.

¹¹⁶⁰ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 261, s. 124; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 98; Ziya Akıncı: “Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Görev Belgesi”, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 965-986), s. 976; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 2, s. 374; Süral, **a.g.m.**, s. 1395.

¹¹⁶¹ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 98-99; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 8, s. 375-376.

¹¹⁶² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 299.

Bununla birlikte, taraflarca tahkim, süresinin başlangıcının belirlenmemesi durumunda, “*tek hakemli davalarda hakemin seçildiği veya birden çok hakemli davalarda ise, hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren*” tahkim süresi işlemeye başlayacaktır¹¹⁶³.

Belirtmek gerekir ki, bu durumda, tahkim süresinin başlaması için, hakemlerin bir araya gelmeleri gerekli değildir¹¹⁶⁴. Hakemlerce farklı bir usulde gerçekleştirilen toplantı tutanağının düzenlenmesi tahkim süresinin başlaması için yeterlidir¹¹⁶⁵. Bu kapsamda, bahsi geçen ilk toplantı, tahkim anlaşmasında taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakemlerin yargılama usulünü belirleyecekleri “*ilk toplantı*”dır¹¹⁶⁶.

İsviçre Hukukunda iç tahkime ilişkin kuralların öngörüldüğü İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nda ise, hakem kararının hangi süre içerisinde verilmesinin gerektiğini ifade eden herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır¹¹⁶⁷. Bununla

¹¹⁶³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 299; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 8, s. 374, 379. Yarg. 11. HD, 15.3.1990, 5501/2192: “[...] *Hakem davası süresinin hakemlerin ilk toplantılarından itibaren yürümeye başlayacağına, 24.5.1988 tarihli tensip zaptının baş hakem durumundaki tek hakem tarafından tutulmuş olup diğer iki hakemin bu tensiple seçilmiş olmalarına, bu durumda bu tesibin hakemlerin ilk toplantısı olarak kabulünün mümkün olmamasına, ilk toplantının (oturumun) 4.11.1988 ve kararın da 5 .1.1989 tarihinde verilmiş olmasına göre hakemlerce süresinde karar verilmiş olduğunun kabulü gerekir [...]*” (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6058).

¹¹⁶⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2753.

¹¹⁶⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 299; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2753.

¹¹⁶⁶ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6058; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 621. Yarg. 15. HD, 19.1.1995, 2876/164: “[...] *İş sahibi davalının uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözüne karşı çıkması üzerine açılan dava ve karşı dava sonucunda bu yola başvurulmasının yerinde olduğu kabul edilmiş ve davalının seçmesi gereken hakem mahkemece seçilmiş, bir araya gelen iki hakemin üçüncü hakemi seçmesiyle teşekkül eden tahkim kurulu 11.11.1991 gününde ilk toplantısını yapmıştır. Süregelen uygulama ve kararlılık kazanan Yargıtay inançları gereğince tahkim süresinin başlangıcı bu tarihtir. Hakemlerin 8.7.1992 günlü 8. Oturumda, tahkim süresinin bu tarih yerine daha sonraki bir tarihte başladığına dair kararı yasada öngörülen tahkim süresi dolaylı biçimde uzatmış olacağından geçerli değildir [...]*” (YKD, 1995/9, s. 1433-1435; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6058-6059).

¹¹⁶⁷ Hakemlerin görev süresinin ifade edildiği, İsviçre Federal Usul Kanunu Art. 366 hükmünde, tahkim süresini ifade eden açık bir hükme yer verilmiş değildir. Bunun yerine İsviçre Federal

birlikte, İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 366 Abs. 1 hükmünde, tahkim süresinin, tahkim sözleşmesinde veya taraflarca sonradan yapılabilecek olan ayrı bir sözleşmeyle kararlaştırılabileceği (sınırlandırılabilmesi) ifade edilmektedir¹¹⁶⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 427’de öngörülen düzenleme uyarınca, hakem kararının verilmesi hakkında öngörülen tahkim süresi, tarafların anlaşmalarıyla veya taraflar bu hususta anlaşmamışlar ise, taraflardan birisinin talebi üzerine mahkemece uzatılabilecektir¹¹⁶⁹. Bununla birlikte, mahkemenin tahkim süresi konusunda vereceği kararlar kesin olup değiştirilemeyecektir¹¹⁷⁰ (HMK m. 427). Aynı zamanda da mahkemece bu hususta verilmiş olan kararlara karşı kanun yoluna müracaat edilemeyecektir¹¹⁷¹ (HMK m. 427/f. 2).

Tahkim süresinin uzatılması konusunda tarafların aralarında anlaşmaları durumunda, uzatılan tahkim süresinin “belirli” olması gerekmektedir¹¹⁷².

Medeni Usul Kanunu Art. 366 Abs. 1’de, hakem mahkemesinin görev süresinin taraflarca tahkim anlaşmasında veya taraflarca yapılacak olan ayrı bir anlaşmayla sınırlandırılabilmesi ifade edilmektedir (BK-Boog, Stark-Traber, SchwZPO, Art. 366., N. 8, s. 186). Bu hususun ifade edildiği, İsviçre Federal Medeni Usul Kanun Art. 366 Abs. 1 hükmünün Almanca metni ile bunun Türkçe karşılığı şu şekildedir: “*In der Schiedsvereinbarung oder in einer späteren Vereinbarung können die Parteien die Amtsdauer des Schiedsgerichts befristen*”. “Tahkim anlaşmasında veya müteakip bir anlaşmada taraflar görev süresini sınırlayabilir”.

¹¹⁶⁸ BK-Boog, Stark-Traber, SchwZPO, Art. 366., N. 8, s. 186.

¹¹⁶⁹ Karşı, a.g.e., § 33, s. 536; Muşul, a.g.e., s. 66; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, a.g.e., § 51, s. 784; Kuru, El Kitabı Cilt 2, § 88, s. 1891; Kuru, İstinaf Sistemine Göre, § 88, s. 680; Kuru, Ders Kitabı (Usul), § 88, s. 737; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, a.g.e., § 80, s. 796.

¹¹⁷⁰ Kuru, İstinaf Sistemine Göre, § 88, s. 680; Kuru, Ders Kitabı (Usul), § 88, s. 737; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, a.g.e., § 80, s. 796; Karşı, a.g.e., § 33, s. 536; Muşul, a.g.e., s. 66; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, a.g.e., § 51, s. 784; Kuru, El Kitabı Cilt 2, § 88, s. 1891.

¹¹⁷¹ Pekcanitez, Tahkim Usulü, s. 94. Kuru, İstinaf Sistemine Göre, § 88, s. 680; Kuru, Ders Kitabı (Usul), § 88, s. 737; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, a.g.e., § 80, s. 796; Karşı, a.g.e., § 33, s. 536; Muşul, a.g.e., s. 66; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, a.g.e., § 51, s. 784; Kuru, El Kitabı Cilt 2, § 88, s. 1891.

¹¹⁷² Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. VI, § 89, s. 6060-6061; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, Medeni Usul Hukuku Esasları, § 43, s. 621. Yarg. TD, 30.11.1954, 4924/9270: “[...] Hakemi ilk tayin edilen müddet içinde karar vermemesi neticesinde tahkim müddeti taraflarca, hakem tarafından karar verilinceye kadar uzatılmış bulunmaktadır. Tahkim müddetini tarafların uzatma selahiyeti ancak belli bir müddet için kabul edilmiştir. Yoksa

Taraflarca tahkim süresi üzerinde anlaşılabilmesi sebebiyle mahkemece karar verilmesinin gerektiği durumlarda, mahkemenin tahkim süresine ilişkin olarak tamamen serbest bir şekilde takdir yetkisini kullanması söz konusu olmayacaktır¹¹⁷³.

Tahkim süresinin uzatılması sadece aralarında uyuşmazlık bulunan ve tahkim yargılamasının tarafı olan kimselerce talep edilebilecektir¹¹⁷⁴. Bu sebeple, uyuşmazlığın tarafı olmayan hakemlerce tahkim süresinin uzatılmasının talep edilmesi geçerli olmayacaktır¹¹⁷⁵. Ayrıca, taraflarca tahkim süresinin kararlaştırılması ile sadece sürenin uzunluğu hakkında bir anlaşmaya varılması kastedilmemektedir¹¹⁷⁶. Aralarında anlaşmazlık bulunan taraflarca, kanundan öngörülen 1 yıllık tahkim süresinden daha kısa veya daha uzun bir süreye karar verilebilmesi mümkün olduğu gibi¹¹⁷⁷, tahkim yargılamasının hiçbir süreye tabi tutulmaması da kararlaştırılabilecektir¹¹⁷⁸.

belli bir müddete bağlı tutulması hakkındaki Usul Kanunu hükmüne aykırıdır [...]" (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6061).

¹¹⁷³ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁷⁴ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6062; Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁷⁵ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6062. Yarg. 15. HD, 15.4.1977, 781/896: "[...] Mahkemeden süre uzatımını istemeğe taraflardan birisi yetkilidir. Hakemlerin kendiliklerinden sürenin uzatılması için başvurmağa hakları yoktur. Olayda, 9.6.1976 günlü uzatma isteğini içeren dilekçeyi verenler hakemlerdir. Taraflardan herhangi birisinin bu yolda bir müracaatı olmamıştır. Bu nedenle dahi süre uzatma kararı hukuki sonuç yaratmaz [...]" (YKD 1978/9, 1525-1526, Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6062).

¹¹⁷⁶ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁷⁷ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 620. Yarg. 15. HD, 4.5.1976, 4247/2044 "[...] Usulün 529'uncu maddesi yorumlayıcı bir nitelik taşıdığından, taraflar daha kısa bir süre belirleyebilir. Öte yandan tarafların sonradan süreyi uzatabilme yetkileri bulunduğundan başlangıçta yasa da belirtilen süreden daha uzun bir sürenin de kararlaştırılabilmesi olanak içindedir. İşte taraflar bir süre belirlememiş olurlarsa, usulün 529 uncu maddesindeki 6 aylık süre gözönünde tutulur [...]" (YKD 1977/11, s. 1594, aynı karar için bkz.: Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 620, dn. 46).

¹¹⁷⁸ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, bir yıllık tahkim süresi, kural olarak, durmayacaktır¹¹⁷⁹. Bununla birlikte, kanun koyucu tarafından tahkim süresinin işlemeyeceğinin açıkça öngörüldüğü istisnai bir düzenleme bulunmaktadır¹¹⁸⁰. Buna göre, yargılama esnasında, taraflardan birisinin taraf olma sıfatını yitirmesi (MTK m. 11/B)¹¹⁸¹ durumunda kanunda öngörülen tahkim süresi (bir yıl) duracaktır ve işlemeye devam etmeyecektir¹¹⁸². Diğer taraftan, bu hal dışındaki durumlarda, tahkim süresi durmayacaktır¹¹⁸³.

Tahkim süresinin sona ermesi üzerine tahkim sözleşmesi uyuşmazlık konusuyla sınırlı kalmak kaydıyla geçersiz bir hale gelmektedir. Böylece, hakemlerin uyuşmazlığı çözümüleme konusundaki yetkileri ortadan kalkmaktadır¹¹⁸⁴. Bu sebeple, tahkim süresinin sona ermesinden sonra hakem mahkemesince verilecek olan kararlarının iptali gerekecektir¹¹⁸⁵. Dolayısıyla, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmüne göre, hakem veya hakem mahkemesince, tahkim süresine ilişkin olarak kanunda öngörülen esaslara riayet edilmemesi, hakem kararının iptaline sebep olacaktır¹¹⁸⁶ (HMK m. 439/f. 2, (c); MTK m. 15/A/II, 1, (c)).

¹¹⁷⁹ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 8, s. 391. MTK m. 7/G/II uyarınca, “Bir veya birden çok hakemin değiştirilmesi, işlemekte olan tahkim süresini durdurmayacaktır.”

¹¹⁸⁰ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 8, s. 391.

¹¹⁸¹ Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 11/B şu şekilde bir düzenleme getirmektedir: “B) Tahkim yargılamasının taraflarından birisinin taraf olma niteliğini kaybetmesi hâlinde, hakem veya hakem kurulunca tahkim yargılaması ertelenerek, tahkim yargılamasının devamı amacıyla ilgililere bildirimde bulunulur. Bu durumda tahkim süresi işlemez”.

¹¹⁸² Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 8, s. 391.

¹¹⁸³ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁸⁴ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 94. Böyle bir durumda, tahkim süresinin sona ermesi ile hakemler davadan el çekmektedirler (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 89, s. 6072).

¹¹⁸⁵ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁸⁶ HMK m. 439/f. 2, c’de öngörülen düzenleme hakkında bkz.: Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1891; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 680; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 737; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 55, s. 457. MTK m. 15/A/II, 1, (c) bakımından, Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 299; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 976; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 374; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 99; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1075; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 702.

Bu noktada, *doktrinde tartışılabilecek olan bir husus*, tahkim süresinin sona ermesine rağmen, taraflarca bu hususta bir itirazda bulunulmuş olmaması üzerine, tahkim yargılamasına devam edilmesi neticesinde gerçekleşen tahkim yargılamasının geçerli olup olmayacağı meselesine ilişkindir¹¹⁸⁷. *Kanaatimizce*, tarafların, tahkim süresinin sona ermesine rağmen zımnen veya açıkça anlaşmaları üzerine tahkim yargılamasına devam etmeleri mümkündür¹¹⁸⁸. Bununla birlikte, tahkim süresinin sona erdiğine itiraz etmeyerek tahkim yargılamasına devam eden tarafların, sonradan hakem kararının tahkim süresinden sonra verilmesi sebebiyle iptal edilmesinin gerektiğini (HMK m. 439/f. 2, (c)) ileri sürmesi dürüstlük kuralı ile bağdaşmayacaktır¹¹⁸⁹.

c. Hakem Kararının Süresi İçerisinde Verilmemesinin Bir İptal Sebebi Olması Özelinde Değerlendirilmesi

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (c) hükmünde, açıkça, hakem kararının süresi içerisinde verilmemesi, hakem kararının iptali bakımından bir sebep olarak düzenlenmiştir¹¹⁹⁰. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (c)'de, iptal sebebi olarak öngörülen bu düzenleme mehzaz UNCITRAL Model Kanunu'nda yer almamaktadır¹¹⁹¹.

¹¹⁸⁷ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2754; Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁸⁸ Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2754.

¹¹⁸⁹ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2754; Pekcanıtez, **Tahkim Usulü**, s. 94.

¹¹⁹⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 299; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 976; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 374; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 99; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1075; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 702; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 261, s. 124.

¹¹⁹¹ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34. Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 65; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1075. UNCITRAL Model Kanunu'nda tahkim süresinin ne kadar olduğu öngörülmemiştir. Bu durum sebebiyle, hakem mahkemesince verilecek olan kararın tahkim süresinin sona ermesinden sonra gerçekleşmesi bir iptal sebebi olarak öngörülmemiştir (Tiryakioğlu, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 307, dn. 14). Buna karşılık, taraflarca tayin edilen ve uygulanan kurumsal tahkim kurallarında öngörülen tahkim süresinin aşılması ihtimalinde; tarafların üzerinde serbestçe tasarruf ederek kararlaştırdıkları usul kurallarına riayet edilmemesine dayanılarak hakem kararının iptali istenebilecektir (Süral, **a.g.m.**, s. 1395, dn. 74; Tiryakioğlu, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 307, dn. 14; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1075).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, c hükmünde ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile paralel bir düzenleme getirilmekte ve “*hakem kararının süresi içinde verilmemesi*” bir iptal sebebi olarak öngörülmektedir¹¹⁹². Bu kapsamda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 427’de yer alan düzenleme uyarınca, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tek hakemin görev yaptığı davalarda “*hakemin seçildiği*”; birden fazla hakemin görev yaptığı davalarda ise, “*hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği*” tarihten itibaren “*bir yıl içerisinde*”, yargılamayı yürüten hakem veya hakem kurulunca bir karar verilmesi gerekmektedir¹¹⁹³ (HMK m. 427). Bu düzenleme, tahkim yargılamasının temel bir özelliği olan yargılamaların hızlı ve süratli bir şekilde gerçekleştirilmesi hususunu işlevsel bir hale getirmektedir.

Türk Hukukunda gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda hakem veya hakem mahkemesince tahkim süresine riayet edilmemiş olması, hakem kararının iptal sebeplerinden birisi olarak düzenlenmekle birlikte; bu husus Alman ve İsviçre Hukuk düzenlerinde, bir iptal sebebi olarak öngörülmüş değildir. Bununla birlikte, tahkim süresinin açıkça ifade edilmediği İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu bakımından, taraflarca Art. 366 Abs. 1 hükmünde öngörülen prensibe riayet edilerek tahkim süresinin kararlaştırılmış olması durumunda, hakem mahkemesince öngörülen bu süreye riayet edilmemesi Art. 393’te öngörülen iptal sebepleri kapsamında iptal davasına konu edilebilecektir. Taraflarca tahkim süresinin kararlaştırılmış olması ihtimalinde kararlaştırılan süre içinde karar verilmemiş olması üzerine, bu durum İsviçre Federal Usul Kanunu Art. 393 Abs. 1 (b) bendinde yer alan “*hakemlerin yetkili olmadığı halde karar vermiş olmaları*” sebebine dayanılarak iptal davasına konu edilebilecektir¹¹⁹⁴. Türk Hukukunda, “*hakemlerin veya hakem kurulunun hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermeleri*” (HMK m. 439/f. 2 (ç)) İsviçre Hukukunda (SchwZPO Art. 393 Abs. 1 b) olduğu gibi bir iptal sebebi olarak

¹¹⁹² Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1891; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 680; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 737; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 55, s. 457.

¹¹⁹³ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 92-93.

¹¹⁹⁴ Bkz. BK-Marugg, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 37 ff.

düzenlenmiş olmakla birlikte; süresi içinde karar verilmemiş olması durumu İsviçre hukukundan farklı olarak ayrı bir bent kapsamında iptal sebebi olarak ifade edilmektedir¹¹⁹⁵.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, (c) hükmünde de hakem kurulunun süresi içinde karar vermemiş olması hususu ayrı bir iptal sebebi olarak düzenlenmektedir. Bu sebeple, tahkim yargılamasında hakem mahkemesinin süresi içinde karar vermemiş olması üzerine Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, (d) hükmünde öngörülmüş olan “*hakem veya hakem kurulunun hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermeleri*” yönündeki iptal sebebine dayanılarak iptal davasının açılması söz konusu olmayacaktır. Taraflarca, doğrudan doğruya, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, (c)’de öngörülen iptal sebebine dayanılarak hakem kararına karşı iptal davası açılabilecektir.

Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen düzenlemeler uyarınca, tahkim süresi içerisinde hakem veya hakem mahkemesince uyuşmazlığın esasına ilişkin olarak karar verilememesi sebebiyle (MTK m. 15/A/II, (c); HMK m. 439/f. 2, (c)) hakem kararının iptal edilmesi durumunda taraflarca uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla tekrardan tahkim yoluna müracaat edilemeyecektir¹¹⁹⁶. Tahkim süresinin sona ermesine rağmen, hakem mahkemesince verilen karara dayanılarak iptal davasına başvurulması üzerine, hakem kararının iptal edilmesi durumunda, taraflarca uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla devlet mahkemesine başvurulması zorunludur¹¹⁹⁷. Tahkim süresinin sona ermesinden sonra yapılan işlemlerin batıl olacağı ve tahkim sözleşmesinin ortadan kalkacağı kabul edildiği için taraflarca tekrardan hakemlerin ve tahkim süresinin kararlaştırılarak hakem yargılamasına devam edilmesi mümkün olmayacaktır.

¹¹⁹⁵ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 93.

¹¹⁹⁶ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 93.

¹¹⁹⁷ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 93.

4. Hakem veya Hakem Kurulunun Hukuka Aykırı Olarak Yetkili veya Yetkisiz Olduğuna Karar Vermesi

a. Genel Olarak

Hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermesi durumunda hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir¹¹⁹⁸. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II/ 1 (d) hükmünde, “*hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkisiz olduğuna karar verdiği*”ni başvuruyu yapan taraf ispat ederse, hakem kararının iptal edilebileceği belirtilmiřtir¹¹⁹⁹.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (d)’de, hakem kararının iptal sebebi olarak öngörölen bu düzenlemenin benzerine mehz UNCITRAL Model Kanunu’nda yer verilmemektedir. UNCITRAL Model Kanunu’nda hakem kararlarına karşı iptal davasının öngöröldüğü m. 34 hükmünde iptal sebeplerinin ifade edildiğı 2. fıkrada, *kompetenz-kompetenz* prensibine aykırılığın hakem kararının iptali bakımından bir sebep oluşturacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiş değıldir¹²⁰⁰. Bu anlamda, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II 1 ve 2 hükmünde kanun koyucunun mehz UNCITRAL Model Kanunu’nda yer alan iptal sebeplerinden (m. 34/f. 2, (a) ve (b)) daha kapsamlı bir düzenleme getirdiğı tespitinde bulunmak mümkündür.

UNCITRAL Model Kanunu m. 34 hükmünde, bir iptal sebebi olarak bu şekilde bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte; UNCITRAL Model Kanunu m. 16/f. 1 hükmünde, kanun koyucu tarafından hakem heyetinin tahkim sözleşmesinin varlığı ve geçerliliğı konusunda her çeşit itiraz da dâhil olmak üzere

¹¹⁹⁸ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 261, s. 125.

¹¹⁹⁹ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 67.

¹²⁰⁰ Hakem kararlarının iptal sebeplerine bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, (a) ve (b).

kendi yetkisi hakkında karar verebileceğinin öngörölmüş olması, *kompetenz-kompetenz* prensibinin kabul edildiğini ortaya koymaktadır¹²⁰¹.

Hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermesi hususu, iç tahkime ilişkin düzenlemeler getiren Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından da bir iptal sebebi olarak düzenlenmiştir¹²⁰². Hakem kararlarına karşı iptal davasının düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, ç hükmünde, açıkça, “*Hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar verdiği*” tespit edilirse, hakem kararının iptal edileceği hükme bağlanmıştır¹²⁰³.

Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda bir iptal sebebi olarak düzenlen *kompetenz-kompetenz* prensibinin açıklanması önem arz etmektedir. Bu sebeple, aşağıda, öncelikle *kompetenz-kompetenz* prensibi ortaya konulacaktır. Sonrasında ise, *kompetenz-kompetenz* prensibinin bir iptal sebebi olması özelinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

¹²⁰¹ Peter Chow, “Enforcement of International Arbitration Agreements – A case Study”, **International Arbitration Law Review (Int. A.L.R.)**, Vol. 7, no. 4, 2004, s. 102; Tadeusz Szurski; Bernardo M. Cremades, “Arbitration Agreement and Competence of the Arbitral Tribunal”, **ICCA Congress Series No: 2**, (Edt. Pieter Sanders), Kluwer Law International, (1984), (s. 73-74). Ayrıca bkz.: Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 5, s. 181; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 11, s. 435.

¹²⁰² Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 759; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 124.

¹²⁰³ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2755; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 165.

b. Kompetenz-Kompetenz Prensibi

(1) Kavram

“Kompetenz-Kompetenz”¹²⁰⁴ prensibi, genel olarak, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkisine sahip olduğunu ifade eden ilkedir¹²⁰⁵.

¹²⁰⁴ *Kompetenz-Kompetenz (Competence-Competence)* doktrini hakkında bkz.: Born, **a.g.e.**, § 2.05, s. 52; Kurt Werthauer: “Zur Kompetenz-Kompetenz der Schiedsgerichte”, **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 6. Jahrgang, 1953, Heft 39, (s. 1416-1417); Heiermann, Wolfgang: “Die Kompetenz-Kompetenz der Schiedsgerichte und die Einrede des Schiedsvertrags”, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 129-136), s. 129 vd.

¹²⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Alangoya, Yavuz: **Medeni Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1973, s. 147 vd. Ashley Cook, “Kompetenz-Kompetenz: Varying Approaches and a Proposal for a Limited Form of Negative Kompetenz-Kompetenz”, **Pepperdine Law Review (Pepp. L. Rev.)**, Volume 2014, 17, Issue 1, 2014 Annual Volume, (s. 17-34), s. 19. Makalenin tam metni için bkz.: <http://digitalcommons.pepperdine.edu/plr/vol2014/iss1/2> (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 17.1.2018; Jurgita Petkutė-Gurienė, “The Competence-Competence Principle in Commercial Arbitration: A Comparative Analysis”, **Social Transformations in Contemporary Society (STICS)**, 2017 (5), ISSN: 2345- 0126 (online), (s. 88- 98), s. 90. Makalenin tam metni için bkz.: http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2017/07/STICS_2017_5_88-98.pdf (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 17.1.2019. Born, **a.g.e.**, § 2.05, s. 52; Herbert Kronke, Patricia Nacimiento, Dirk Otto, Nicola Christine Port: **Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention**, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands, Wolters Kluwer Law & Business, 2010, s. 95; Friederike Stumpe: **Parallele Verfahren in der privaten Schiedsgerichtsbarkeit und bei Investitionsschutzstreitigkeiten: Anwendungsmöglichkeiten des lis pendens Prinzips**, in *Studien zum internationalen Privat- und Zivilprozessrecht sowie zum UN- Kaufrecht*; Band 64, Hamburg, Verlag Dr. Kovač GmbH Fachverlag für Wissenschaftliche Literatur, 2015, s. 52. Mukayeseli hukuktaki diğer bir örnek için bkz.: Elena Kudrjaveva, “Bedeutung einiger neuester Änderungen im russischen Zivil- und Arbitrageprozess”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 405-413), s. 405 vd.; Silvia Barona Vilar: “The Legal Framework of Arbitration in Spain After Act 60/2003 and its Reform by Act 11/2011 of 21 May”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 16. Band 2011, (s. 407-424), s. 407 vd. Ayrıca, hakemler, *Kompetenz-Kompetenz* prensibi uyarınca, kendi yetkileri hakkında karar verirken tahkim anlaşması ile aralarında akdettikleri sözleşmeden bağımsız bir şekilde değerlendirmede bulunacaklardır. Dolayısıyla, tahkim sözleşmesi ya da tahkim şartı geçersiz olsa dahi aralarında akdettikleri maddi hukuk ihtilaflarının doğacağı (asıl) sözleşme geçerli olabilecektir. Diğer taraftan, tahkim sözleşmesi geçerli olmakla birlikte, tarafların kendi aralarında akdettikleri maddi

Hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebileceklerine işaret eden bu ilke hakkında, Türk Hukukunda, “yetkiye yetki” veya “yetkiye hüküm verme yetkisi”¹²⁰⁶, Mukayeseli Hukukta ise, “Kompetenz-Kompetenz”, “Competence-Competence” veya “Compétence de la Compétence”¹²⁰⁷ şeklinde terimler kullanılmaktadır¹²⁰⁸. Kompetenz-Kompetenz prensibinin kabul edilmesi ile birlikte, hakemlerin tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturma konusunda yetkili olup olmadıklarına ilişkin iddialar, hakemlerin bizzat kendileri tarafından karara bağlanacaktır¹²⁰⁹.

Kompetenz-Kompetenz prensibi, sık sık tahkim prosedürüne ara verilerek devlet mahkemesine müracaat edilmesini önlemekte, böylelikle gerek iç tahkimi gerekse de milletlerarası ticari tahkimi destekleyerek kolaylaştırma amacına hizmet etmektedir¹²¹⁰.

Kompetenz-kompetenz prensibi, niteliği itibariyle bir usul hukuku müessesesidir¹²¹¹. Ayrıca kompetenz-kompetenz hakkında kanunda öngörülen kural emredicidir¹²¹². Bu sebeple, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar, akdedecekleri bir sözleşme ile hakem mahkemesinin kendi yetkisi hakkında karar veremeyeceğine ilişkin farklı bir düzenleme getiremeyecektir¹²¹³.

hukuk sözleşmesinin (asıl sözleşme) geçersiz olduğuna hakemlerce karar verilmesi de mümkündür (Şanlı, **Çözüm Yolları**, s. 231-232).

¹²⁰⁶ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 5, s. 100 vd.

¹²⁰⁷ Amerasinghe, **a.g.e.**, s. 23 vd.

¹²⁰⁸ Emre Esen, “Uluslararası Tahkime Tabi Bir Uyuşmazlığın Devlet Mahkemelerine Götürülmesi Halinde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin İtirazların İncelenmesi ve Kompetenz-Kompetenz Prensibi”, **Atâ Sakmar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (GSÜHFD)**, 2011/1, (s. 355-380), s. 356.

¹²⁰⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678.

¹²¹⁰ Sibel Özel: **Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri**, İstanbul, Legal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti., 2008, § 5, s. 104.

¹²¹¹ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 5, s. 105.

¹²¹² Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 5, s. 105.

¹²¹³ Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 13, s. 1039; Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 5, s. 105.

(2) Kompetenz-Kompetenz Prensibi ile Ayrılabilirlik İlkesi Arasındaki İlişki

Ayrılabilirlik ilkesi (Separability), kavramsal olarak, tahkim sözleşmesinin (veya şartının) ana sözleşmeden bağımsız olduğunu ifade etmektedir¹²¹⁴. Ayrılabilirlik ilkesi, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebilme yetkilerinin bulunduğu ifade eden *Kompetenz-Kompetenz* prensibini güçlendiren bir ilkedir¹²¹⁵. Yine, tahkim şartının asıl sözleşmeden ayrılabilirliği, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebilme yetkisini tamamlamaktadır¹²¹⁶.

Ayrılabilirlik ilkesinin kabul edilmesi sayesinde, tarafların aralarındaki maddi hukuk ilişkisinin temelini oluşturan sözleşmeye yönelik itirazlar ve savunmalar, tahkim anlaşmasının geçerliliğini etkilemeyecek; böylelikle, hakemler uyuşmazlığın giderilmesi konusunda yetkili olmaya devam edecektir¹²¹⁷.

Görüldüğü üzere, tahkim anlaşmasının esas sözleşmeden bağımsızlığı prensibinin kabul edilmesinin temel sebebi, esas sözleşmenin geçersiz olduğu hallerde, hakemlerce tarafların aralarındaki uyuşmazlık hakkında karar verilebilmesine olanak sağlamaktır¹²¹⁸. Aksi takdirde, yani, tahkimde ayrılabilirlik ilkesi kabul edilmiş olmasaydı, tahkim şartını içeren asıl sözleşme geçersiz olduğunda, tahkim şartı da etkilenecek geçersiz olacağı için, hakem veya hakem kurulu da uyuşmazlığın esası hakkında karar veremeyecektir¹²¹⁹.

¹²¹⁴ Özümucu, **a.g.m.**, s. 267.

¹²¹⁵ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 11, s. 436.

¹²¹⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678.

¹²¹⁷ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 11, s. 437. Bilindiği üzere, bir sözleşme akteden taraflar, aynı zamanda, tahkim şartına yer verdiklerinde aslında, birbirlerinden farklı iki akit yapmış olmaktadır. Tahkim şartı ile kurulmuş olan akit, tarafların aralarındaki esas sözleşmeden doğan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasına olanak sağlamaktadır. Böyle bir durumda, esas sözleşmeyi ilgilendiren herhangi bir sorunun tahkim anlaşmasını da geçersiz kılacağı kabul edilirse, tarafların arasında bu şekilde bir kaydın konulmasının herhangi bir anlamı olmayacaktır (Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 11, s. 437).

¹²¹⁸ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 52.

¹²¹⁹ Leyla Keser Berber: “Hakem Mahkemesinin Yetkisi Hakkında Karar Verme Yetkisi (Kompetenz-Kompetenz)”, **Prof. Dr. İrfan Baştuğ Armağanı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara,

Hızlı ve etkin bir hakem yargılamasının hedeflendiği milletlerarası tahkimde, ayrılabilirlik ilkesinin mevcudiyeti, uyuşmazlığın karşı tarafınca, esas sözleşmenin geçersiz olduğunun ileri sürülmesi suretiyle tahkim prosedürünün sekteye uğramasına engel olmaktadır¹²²⁰. Söz konusu ilke, Milletlerarası tahkim bakımından da örf haline gelerek pek çok ülke tarafından kabul edilmektedir¹²²¹. Türk Hukukunda Yargıtay tarafından da, tahkim sözleşmesinin asıl sözleşmeden bağımsız olduğu yönünde kararlar verilmek suretiyle ayrılabilirlik ilkesinin kabul ettiği açıkça ortaya konulmaktadır¹²²².

Tahkim şartının asıl sözleşmeden ayrılabilirliği, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebilme yetkisini tamamlamaktadır¹²²³. Ayrılabilirlik ilkesi, kompetenz-kompetenz prensibi ile yakından ilgili olması sebebiyle de önem arz etmektedir.

2001, (s. 123-138), s. 125; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 52; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 11, s. 438; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 166.

¹²²⁰ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 53.

¹²²¹ Born, **a.g.e.**, s. 311; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 11, s. 435.

¹²²² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2676. Yarg. 11. HD, 23.03.2010, 5901/3203: “[...] *Tahkim sözleşmesi esas sözleşmeden bağımsız, ondan ayrı bir sözleşmedir. Tahkim sözleşmesinin esas sözleşmeden ayrılabilirliği, asıl sözleşmede yer alan tahkim klostarı için de geçerlidir. Bu sebeple, tahkim klostunun geçerliliği, esas sözleşmenin geçerliliğine bağlı değildir. Asıl sözleşmenin geçersiz olması tahkim anlaşmasının geçerliliğini etkilemez. Ya da tam tersine tahkim anlaşmasının herhangi bir sebeple geçersiz olması asıl sözleşmeyi etkilemez ve onu geçersiz kılmaz* [...]” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, aynı karar için bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2676).

¹²²³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678. Ayrılabilirlik ilkesi tanınmakla birlikte, hakemlere kendi yetkileri hakkında karar verme yetkisi tanınmamış olsaydı, ayrılabilirlik ilkesi eksik kalmış olurdu (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2678).

(3) *Kompetenz-Kompetenz* Prensibine İlişkin Kanuni Düzenlemeler

i. Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki Düzenleme

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/H/I hükmüne göre, hakem veya hakem kurulunun, tahkim anlaşmasının varlığına veya geçerli olup olmadığına ilişkin itirazlar da dâhil olmak üzere, kendi yetkisi hakkında yapılan itirazları bizzat karara bağlayacağı düzenlenmiştir¹²²⁴.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/H/I'de yer alan ve hakem mahkemesinin, tahkim anlaşmasının mevcudiyeti ile geçerliliğine ilişkin itirazları da kapsayacak şekilde, kendi yetkileri hakkında karar verme yetkisine sahip olduğunu ortaya koyan *kompetenz-kompetenz* prensibi, 2001 yılında yürürlüğe giren 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda getirilmektedir. Bununla birlikte, Türk Hukuku bakımından bir yenilik teşkil etmektedir¹²²⁵. Zira, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/H/I'de ifade edilmeden önce, mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun iç tahkimi düzenleyen hükümlerinde, *kampetenz-kompetenz* prensibini karşılayan herhangi bir düzenlemeye yer verilmiş değildir¹²²⁶.

¹²²⁴ Ali Yeşilırmak; Ceyda Süral: "Timing of Examination by Courts in Respect of Arbitral Jurisdiction under Turkish Law", in: **Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011**, (Herausgegeben von Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Gieseking GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 1101-1112), s. 1112; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 274; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 262, s. 125; Süheyla Balkar: "Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunma ve İflas Halinin Tahkim Anlaşmasına Etkileri" in: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 131-168), s. 156.

¹²²⁵ Esen, **Kompetenz-Kompetenz**, s. 376.

¹²²⁶ Esen, **Kompetenz-Kompetenz**, s. 376. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen ve iç tahkimi düzenleyen hükümlerde, *kompetenz-kompetenz* prensibine yer verilmemesi sebebiyle, uyuşmazlığın çözümü bakımından taraflarca akdedilen tahkim anlaşmasının geçersizliğine ilişkin ileri sürülecek olan iddiaların devlet mahkemelerine müracaat ile çözümlenmesi söz konusu olmaktadır. Zira, mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 519'da yer alan düzenleme uyarınca, tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin yapılacak olan itirazların çözüm yerinin devlet mahkemeleri olacağı ifade edilmekteydi (Esen, **Kompetenz-Kompetenz**, s. 376). Diğer bir ifadeyle, mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 7/H/I’de, kanun koyucu tarafından *kompetenz-kompetenz* prensibinin öngörülmesinin neticesinde, hakemler yetkisiz oldukları yönündeki itirazı ön sorun olarak inceleyerek karara bağlayabileceklerdir. Bu inceleme neticesinde, yetkili olduklarına karar vermeleri halinde, tahkim yargılamasını sürdürebilecek ve böylelikle uyuşmazlık hakemlerce karara bağlanabilecektir¹²²⁷ (MTK m. 7/H/V).

ii. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Düzenleme

1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun aksine¹²²⁸, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 422/f. 1 uyarınca hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebilmelerine imkân tanınmıştır¹²²⁹. Kanun koyucu tarafından Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 422/f. 1 hükmünde açıkça şu şekilde bir ifadeye yer verilmiştir:

“Hakem veya hakem kurulu, tahkim sözleşmesinin mevcut veya geçerli olup olmadığına ilişkin itirazlar da dâhil olmak üzere, kendi yetkisi hakkında karar verebilir. Bu karar verilirken, bir sözleşmede yer alan tahkim şartı, sözleşmenin

Muhakemeleri Kanunu’nun 519’ncü maddesine göre, taraflar arasındaki bir anlaşmazlığı çözen hakemlere yargı yetkileri hakkında karar verme yetkisi tanınmamıştı (Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 5, s. 150-151; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 609; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 948; Âlim Taşkın: Hakem Mahkemesinin Kendi Yetkisi Hakkında Karar Verme Yetkisi Hakkında Hüküm Verilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 46, Sayı: 1, Yıl: 1997, (s. 169-183), s. 171; Kalpsüz, **Tahkim Anlaşması**, s. 1041). Mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 519 hükmünde bu mesele bakımından şu şekilde bir ifade yer almaktadır: “*Bir nizam hakemler vasıtasıyla halledilip edilemeyeceği hususunda tevellüt eden ihtilaflar mahkemece seri usulü muhakeme ile hallolunur.*” şeklinde bir düzenleme söz konusuydu.

¹²²⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 283.

¹²²⁸ Mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 519’uncü maddesine göre, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkileri “*devlet mahkemelerine*” aitti (Ziya Akıncı: “Tahkim ve Derdestlik İtirazı”, in: **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, (s. 1-12), s. 10).

¹²²⁹ Özümucu, **a.g.m.**, s. 273.

diğer hükümlerinden bağımsız olarak değerlendirilir. Hakem veya hakem kurulunun asıl sözleşmenin hükümsüzlüğüne karar vermesi, tahkim sözleşmesinin kendiliğinden hükümsüzlüğü sonucunu doğurmaz.”

Hakem veya hakem kurulunun yetkisiz olduğu konusundaki itirazın en geç cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerekmektedir¹²³⁰ (HMK m. 422/f. 2, c. 1; karşı: MTK m. 7/H). Davalı tarafından, en geç cevap dilekçesinde hakem mahkemesinin yetkisine dair bir itirazda bulunulmazsa; hakem mahkemesi, uyuşmazlığın çözümünde yetkili hale gelecektir¹²³¹. Böylelikle, daha sonradan yetkisizlik itirazında bulunulamayacağı gibi hakem kararının iptali davası da açılmayacaktır¹²³². Ayrıca, hakemlerin taraflarca bizzat seçilmiş olması veya tarafların hakem seçimine katılmış olmaları, hakem veya hakem kurulunun yetkisine itiraz etme haklarını ortadan kaldırmayacaktır¹²³³ (HMK m. 422/f. 2, c. 2).

Taraflar aralarında yapacakları sözleşmeyle, davalının gerçekleştireceği bu tür bir itirazın, kanunda öngörülenden daha kısa veya daha uzun olmasına karar veremeyeceklerdir¹²³⁴. Ayrıca, taraflarca herhangi bir itirazda bulunulmadığı sürece, re’sen hakem mahkemesince inceleme yapılarak karar verilemeyecektir¹²³⁵.

iii. UNCITRAL Model Kanunu’ndaki Düzenleme

UNCITRAL Model Kanunu m. 16/f. 1 hükmünde, kanun koyucu tarafından, hakem heyetinin tahkim sözleşmesinin varlığı ve geçerliliğine ilişkin her çeşit itiraz

¹²³⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 171; Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 79.

¹²³¹ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 79.

¹²³² Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 79.

¹²³³ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 171. Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 422/f. 3 hükmünde açıkça, “*Hakem veya hakem kurulunun yetkisini aştığına ilişkin itiraz derhâl ileri sürülmelidir.*” denilmektedir.

¹²³⁴ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 171.

¹²³⁵ Özdemir Kocasakal, **İptal Sebepleri**, s. 79.

da dâhil olmak üzere kendi yetkisi hakkında karar verebileceği öngörölmek suretiyle *kompetenz-kompetenz* prensibinin kabul edildiği ortaya konulmuştur¹²³⁶.

UNCITRAL Model Kanunu m. 16/f. 3 hükmünde, hakem mahkemesinin kendi yetkisi hakkında vereceği kararlara karşı 30 günlük süre içerisinde mahkemeye müracaat edilebilmesi imkânı getirilmektedir¹²³⁷.

Görüldüğü üzere, UNCITRAL Model Kanunu'nda yer alan hakemlerin kendi yetkileri hakkında doğrudan doğruya kendilerinin verdikleri kararlara karşı mahkemelere müracaat edebilecekleri yönünde bir düzenleme getirilmektedir¹²³⁸. UNCITRAL Model Kanunu'nda yer alan hakemlerin kendi yetkileri hakkında doğrudan doğruya kendilerinin verdikleri kararlara karşı mahkemelere müracaat edebilecekleri yönündeki düzenlemesine karşılık; Milletlerarası Tahkim Kanun'nda öngörölen hüküm uyarınca, hakemlerin *kompetenz-kompetenz* prensibine göre kendi yetkileri hakkında verecekleri kararlar aleyhine mahkemelere yöneltilecek olan itiraz yalnızca, MTK m. 15 hükmünde düzenlenen hakem kararlarına iptal davasında gerçekleştirilebilecektir¹²³⁹.

UNCITRAL Model Kanunu'nda kabul edilen *kompetenz-kompetenz* prensibine, modern milletlerarası tahkim düzenlemelerinin hemen hemen hepsinde yer verilmiştir¹²⁴⁰. Bununla birlikte, kanunlarda öngörölen düzenlemelerin kapsam, hüküm ve sonuçları arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır¹²⁴¹.

¹²³⁶ Chow, **Int. A.L.R.**, s. 102; Szurski, Cremades, **a.g.e.**, s. 73-74; Albert Jan van den Berg (ed): "International Arbitration of Petroleum Disputes: The Development of a Lex Petrolea", in, **Yearbook Commercial Arbitration 1998- Volume XXIII, Yearbook Commercial Arbitration**, Volume 23 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1998), (s. 1131 – 1207), s. 1135.

¹²³⁷ Joachim Münch: "Vertraulichkeit im Schiedsverfahren nach der Schweizer ZPO im Spiegel der aktuellen Rechtsprechung", **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 20. Band 2015, (s. 431-455), s. 418; Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 5, s. 109.

¹²³⁸ Esen, **Kompetenz-Kompetenz**, s. 376.

¹²³⁹ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 5, s. 109.

¹²⁴⁰ Bkz.: aşı. "İkinci Bölüm § II, A, 4, b, (3), iv".

¹²⁴¹ Esen, **Kompetenz-Kompetenz**, s. 364.

iv. Mukayeseli Hukuktaki Düzenlemeler

(a) Avusturya Hukukunda

Avusturya Hukukunda, hakem mahkemesinin kendi yetkisi hakkında karar verme yetkisi kabul edilmektedir¹²⁴² (öZPO § 592). Değişiklikten önceki düzenlemede, Avusturya Hukukunda hakem mahkemesinin kendi yetkisi hakkında karar verme yetkisi (*Kompetenz-Kompetenz*), sadece geçici bir yargı yetkisiydi¹²⁴³. Çünkü, devlet mahkemesi, hakem mahkemesinin yargı yetkisi hakkında karar vermektedir¹²⁴⁴.

2006 yılında Avusturya Tahkim Hukuku Reform Kanunu değişikliği^{1245,1246} neticesinde, UNCITRAL Model Kanunu'nun m. 16/f. 1'de öngörülen *kompetenz-kompetenz* prensibi, öZPO § 592 Abs. 1 hükmü ile kabul edilmiştir¹²⁴⁷. Bu noktada,

¹²⁴² Münch, **ZZPInt** 2014, s. 394; Rolf A. Schütze; Susanne Kratzsch; Hubertus Schumacher; Nadja Jaisli Kull: *in*: Torggler, Helwig; Mohs, Florian; Schäfer, Friederike; Wong, Venus Valentina (Herausgeber): **Handbuch Schiedsgerichtsbarkeit, Deutschland – Österreich – Schweiz**, 2. Auflage, Nomos Verlag; Verlag Österreich GmbH, Schulthess, Wien, 2017, 6. Kap., N. 848, s. 279.

¹²⁴³ Reiner, **Handbuch der ICC**, s. 190-193.

¹²⁴⁴ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 847, s. 279.

¹²⁴⁵ Avusturya Tahkim Hukuku Reform Kanunu değişikliği (öSchiedsRÄG 2006) hakkında bkz.: Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., s. 279, dn. 1134; Paul Oberhammer; Christian Koller, "Schiedsrecht im Wettbewerb der Rechtsordnungen: Zum österreichischen Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2013", **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 75-87), s. 79-84; Paul Oberhammer; Katharina Plavec: "Ein Jahrzehnt neues österreichisches Schiedsrecht im Spiegel der Rechtsprechung", **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 21. Band 2016, (s. 89-117), s. 89.

¹²⁴⁶ §§ 577-618 öZPO hükümleri, Avusturya Hukukunda, en son SchiedsRÄG 2013 tarafından değiştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Zeiler Gerold, **Schiedsverfahren, §§ 577-618 ZPO idF des SchiedsRÄG 2013**, 2., aktualisierte erweiterte Auflage, Austuria, NWV- Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2014, s. 1 vd.; Oberhammer, Koller, **ZZPInt** 2012, s. 84-87.

¹²⁴⁷ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 86; Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 848, s. 279-280; Münch, **ZZPInt** 2014, s. 395.

kendi yargı yetkisine karar verme yetkisine dayanan eski yasal durum temelinde tanınan *kompetenz-kompetenz* prensibi standartlaştırılmıştır.

Aynı zamanda, Avusturya Hukukunda, kurumsal tahkim bakımından da Viyana Uluslararası Tahkim Merkezi¹²⁴⁸ tarafından yürütülecek olan tahkim yargılamalarında uygulanacak olan Viyana kuralları¹²⁴⁹ uyarınca (Art. 24 (2)), büyük ölçüde UNCITRAL Model Kanunu m. 16 (1) ve § 592 öZPO ile uyumlu olarak, hakem mahkemesinin kendi yargı yetkisine karar verebileceği düzenlenmektedir¹²⁵⁰.

(b) İngiliz Hukukunda

İngiliz Hukukunda, 1996 Tahkim Kanunu ile milletlerarası özel hukuk alanında kabul edilen pek çok ilke iç hukuk sisteminde benimsenmiştir. Bunun bir yansıması olarak, UNCITRAL Model Kanunu m. 16 (1)'de düzenlenmiş olan

¹²⁴⁸ Vienna International Arbitral Centre (VIAC) - Internationales Schiedsgerichtszentrum der Wirtschaftskammer Österreich.

¹²⁴⁹ Viyana Uluslararası Tahkim Merkezi [(Vienna International Arbitral Centre) (VIAC)] tarafından hazırlanan Viyana kuralları (*Wiener Regeln*) (WR) için bkz: https://www.viac.eu/images/documents/vienna_rules/Wiener_Regeln_2018_Brosch%C3%BCre_dt_Onlinefassung_Einzelseiten_20180109.pdf (çevrimiçi, 16.1.2019).

¹²⁵⁰ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 848, s. 280.

kompetenz-kompetenz prensibine, 1996 İngiliz Tahkim Kanunu'nun 30'ncu maddesinde¹²⁵¹ yer verilmiştir¹²⁵².

Hakemlerin kendi yetkisine hükmetme yetkisinin düzenlendiği, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 30/f. 1 hükmünde, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem heyeti kendi yetkisi hakkında karar verebilecektir¹²⁵³. Hakem heyetinin kendi yetkisi hakkında karar verme yetkisi, “geçerli bir tahkim anlaşmasının olup olmadığı”¹²⁵⁴, “hakem mahkemesinin düzgün bir şekilde oluşturulup oluşturulmadığı”¹²⁵⁵ ile “tahkim anlaşmasına göre hangi meselelerin tahkime tabi tutulduğu”¹²⁵⁶ hususlarını kapsamaktadır¹²⁵⁷.

¹²⁵¹ Competence-Competence prensibinin düzenlendiği 1996 İngiliz Tahkim Kanunu m. 30 hükmünün İngilizce orijinal metni ve bunun Türkçe karşılığı sırası ile şu şekildedir:

Section 30 Competence of tribunal to rule on its own jurisdiction.

(1) Unless otherwise agreed by the parties, the arbitral tribunal may rule on its own substantive jurisdiction, that is, as to—

- (a) whether there is a valid arbitration agreement,
- (b) whether the tribunal is properly constituted, and
- (c) what matters have been submitted to arbitration in accordance with the arbitration agreement.

Kanun metni için bkz.: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>. (Çevrimiçi). 17.1.2019.

Bölüm 30 Hakemlerin Kendi Yargılama Yetkisi Hakkında Karar Verme Yetkisi

Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem mahkemesi kendi yetkisi hakkında karar verebilir, yani-

- (a) Geçerli bir tahkim anlaşması olup olmadığını,
- (b) Mahkemenin düzgün bir şekilde oluşturulup oluşturulmadığı, ve
- (c) Tahkim anlaşmasına göre hangi meselelerin tahkime tabi tutulduğunu, kapsamaktadır.

¹²⁵² Petkuté-Guriené, **STICS 2017**, s. 94; Carbonneau, **a.g.m.**, s. 142; Münch, **ZZPInt 2014**, s. 399.

¹²⁵³ Hilary Heilbron Q. C., **Dispute Resolution Guides A Practical Guide to International Arbitration in London**, London, Informa Law from Routledge, 2008, s. 136-189; Petkuté-Guriené, **STICS 2017**, s. 94.

¹²⁵⁴ 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 30 (1), (a).

¹²⁵⁵ 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 30 (1), (b).

¹²⁵⁶ 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 30 (1), (c).

¹²⁵⁷ Heilbron Q. C., **a.g.e.**, s. 136-189; Petkuté-Guriené, **STICS 2017**, s. 94-95. Ayrıca, Fiona Trust & Holding Corp ve Diğerleri davasında, mahkeme, “genel olarak, hakemlerin uyuşmazlığı çözümleme konusunda yargı yetkisine sahip olup olmadıkları konusunda bunu ilk düşünen mahkeme olan hakem heyeti haklı olacaktır.” şeklinde bir karar vermiştir. Bkz.: Fiona Trust & Holding Corp ve Diğerleri [2007] EWCA Civ 20, [2007] 1 CLC 144 (CA) (Thomas H. Webster; Michael Buhler, **Handbook of ICC Arbitration: Commentary, Precedents, Materials**, 3th Edition, United Kingdom, Thomas Reuters, 2014, s. 78).

(c) Alman Hukukunda

Alman Hukukunda, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkileri, Alman Medeni Usul Kanunu § 1040 (1) dZPO hükmünde kabul edilmiştir¹²⁵⁸. Kanun koyucu, Alman Hukukunda, UNCITRAL Model Kanunu’nun 16. maddesinde öngörülen *Kompetenz- Kompetenz* prensibini örnek alarak dZPO § 1040 (1)’de açık bir düzenleme getirmiştir¹²⁵⁹.

Hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkileri, Alman Medeni Usul Kanunu’nun § 1040 (1)¹²⁶⁰ dZPO hükmünde şu şekilde ifade edilmektedir:

*“hakem heyeti kendi yargı yetkisine ve bununla bağlantılı olarak tahkim sözleşmesinin varlığına ve geçerliliğine karar verebilir. Bu durumda, tahkim şartı, diğer sözleşmeden doğan hükümlerden bağımsız bir anlaşma olarak değerlendirilecektir”*¹²⁶¹.

¹²⁵⁸ Münch, **ZZPInt** 2014, s. 387.

¹²⁵⁹ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 849, s. 280; MüKoZPO, Münch, **ZPO** § 1040, N. 1, s. 418; Wieckzorek, Schütze, **ZPO** § 1040, N. 2, s. 485; Hk-ZPO, Saenger, **ZPO**, § 1040, Rdn. 1, s. 2310; Münch, **ZZPInt** 2014, s. 389.

¹²⁶⁰ Zöller, Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1040, Rdn. 1, s. 2063; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1040, Rdn. 2, s. 208; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 10, s. 1038-1039; MüKoZPO, Münch, **ZPO** § 1040, s. 417; MüKoZPO, Münch, **ZPO** § 1040, N. 2, s. 418; Baumbach, Lauterbach, Albers, Hartmann, **ZPO**, § 1040, Rdn. 1-2, s. 2751; Zimmerman, **ZPO** § 1040, N. 1, s. 1503; Prütting, Gehrlein, Gehrlein, **ZPO Kommentar** § 1040, N. 1, s. 2457; Wieckzorek, Schütze, **Schütze, ZPO** § 1040, N. 2, s. 485; Hk-ZPO, Saenger, **ZPO**, § 1040, Rdn. 2, s. 2310; Musielak, Voit, Voit, **ZPO Kommentar**, § 1040, Rdn. 1-2, s. 2737-2738.

¹²⁶¹ Alman Hukukunda *Kompetenz-Kompetenz* prensibinin ifade edildiği Alman Medeni Usul Kanunu (dZPO) § 1040 (1) hükmünün Almanca orijinal metni şu şekildedir:

§ 1040 Befugnis des Schiedsgerichts zur Entscheidung über die eigene Zuständigkeit

“(1) Das Schiedsgericht kann über die eigene Zuständigkeit und im Zusammenhang hiermit über das Bestehen oder in Gültigkeit der Schiedsvereinbarung entscheiden. Hierbei ist eine Schiedsklausel als eine von den übrigen Vertragsbestimmungen unabhängige Vereinbarung zu behandeln” (Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1040, s. 2062-2063; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1040, s. 207; MüKoZPO, Münch, **ZPO** § 1040, s. 417;

Alman Hukukunda, § 1040 (1) hükmünde ifade edilen hakem heyetinin kendi yetkisi hakkında karar verebileceği konusunda sözleşmeyle farklı bir düzenleme getirilemeyecektir¹²⁶².

(d) İsviçre Hukukunda

İsviçre Hukukunda, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkisi, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun. 186 (1) schwIPRG Art hükmünde kanun koyucu tarafından kabul edilmektedir¹²⁶³. İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanun (schwIPRG) Art. 186 (1) hükmünde açıkça, “*Hakem heyeti kendi yetkisi hakkında karar verir*” denilmek suretiyle *Kompetenz-Kompetenz* prensibi ifade edilmiştir¹²⁶⁴.

Ad Hoc tahkimden başka İsviçre’de kurumsal tahkime ilişkin olarak İsviçre Odaları Tahkim Kurumu’nun¹²⁶⁵ öngördüğü ve 1 Haziran 2012’de yürürlüğe giren gözden geçirilmiş İsviçre Uluslararası Tahkim Kuralları¹²⁶⁶ milletlerarası tahkim

Baumbach, Lauterbach, Albers, Hartmann, **ZPO**, § 1040, s. 2751; Zimmerman, **ZPO** § 1040, s. 1503; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar** § 1040, s. 2457; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO** § 1040, s. 485; Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1040, s. 2309; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1040, s. 2737).

¹²⁶² Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 13, s. 1039;

¹²⁶³ BSK IPRG- *Schott, Courvoisier*, **a.g.e.**, Art. 186, N. 2, s. 1904; Münch, **ZZPInt** 2014, s. 414; Wiebecke, **Switzerland**, s. 502.

¹²⁶⁴ İsviçre hukukunda, *Kompetenz-Kompetenz* prensibinin düzenlendiği, schwIPRG Art. 186 (1) hükmünün Almanca orijinal metni şu şekildedir:

Article 186 VII Zuständigkeit

¹ “*Das Schiedsgericht entscheidet selbst über seine Zuständigkeit*”.

[Bkz.: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html> (Çevrimiçi), Erişim tarihi: 17.1.2019. Ayrıca bkz.: Markus Schott; Maurice Courvoisier, in: **Basler Kommentar; Internationales Privatrecht**, Honsell, Heinrich; Vogt, Nedim Peter (Hrsg.), Schnyder, Anton K.; Berti, Stephan V., 3. Auflage, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, Art. 186, s. 1901].

¹²⁶⁵ Swiss Chambers’ Arbitration Institution (SCAI) (<https://www.swissarbitration.org/>).

¹²⁶⁶ Swiss Rules of International Arbitration (*Swiss Rules* 2012) https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_turkish_2012.pdf

bakımından dikkate değer diğer bir önemli düzenlemedir¹²⁶⁷. Buna göre, 1 Haziran 2012'de yürürlüğe giren gözden geçirilmiş İsviçre Milletlerarası Tahkim Kuralları'nın 21'inci maddesinin 1'nci fıkrasında da *Kompetenz- Kompetenz* prensibi kabul edilmiştir¹²⁶⁸. İsviçre Kuralları (2012)'nin 21 (1) hükmünde açıkça, “*Hakem heyeti, tahkim şartının veya tahkim sözleşmesinin varlığı veya geçerliliği ile ilgili itirazlar da dâhil olmak üzere, yetkisine dair tüm itirazları karara bağlamak yetkisine sahiptir.*” denilmek suretiyle bu husus ifade edilmiştir¹²⁶⁹. Bu hükme istinaden, hakem heyeti, tahkim şartının varlığına veya geçerliliğine ilişkin olan itirazlar da dâhil olmak üzere kendi yargı yetkisine ilişkin olarak yapılan itirazlara hükmetmeye yetkilidir¹²⁷⁰.

Bununla birlikte, İsviçre Milletlerarası Tahkim Kuralları (2012) madde 21 (1) hükmünde, hakem heyetinin bu itirazlar bakımından öncelikli olarak karar verme yetkisine sahip olup olmadığı belirtilmemektedir¹²⁷¹. Böyle bir durumda, *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, milletlerarası tahkim bakımından, *lex arbitri*, yani tahkim yerinde uygulanabilir olan kurallar geçerlidir¹²⁷².

¹²⁶⁷ İsviçre hukukunda kurumsal tahkime ilişkin olarak 2004 yılında farklı kantonlardan (*Basel, Bern, Genf, Tessin, Waadt ve Zürih*) birkaç Ticaret Odası yürürlükte bulunan tahkim kurallarının yerine geçmek üzere, İsviçre Uluslararası Tahkim Kurallarını kabul ettiler. İsviçre Odaları Tahkim Kurumu ve İsviçre Uluslararası Tahkim Kuralları (İsviçre Kuralları) (2012) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Meyer, Vock *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap. N. 438-480, s. 136-148; Sébastien Besson *in*: Tobias Zuberbühler; Christoph Müller; Philipp Habegger (Edit. by): **Swiss Rules of International Arbitration: Commentary**, Kluwer Law International, Zurich; Basel; Genf, Schulthess Juristische Medien AG, 2005, N. 1-39, s. 6-11; Işık, **a.g.e.**, s. 452 vd.

¹²⁶⁸ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 851, s. 280.

¹²⁶⁹ İsviçre Milletlerarası Tahkim Kuralları (2012) madde 21 (1) hükmünün çeviriye esas alınan orijinal İngilizce metni şu şekildedir:

“*The arbitral tribunal shall have the power to rule on any objections to its jurisdiction, including any objection with respect to the existence or validity of the arbitration clause or of the separate arbitration agreement.*”

¹²⁷⁰ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 851, s. 280-281.

¹²⁷¹ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 851, s. 281.

¹²⁷² Berger, Pfisterer *in*: Zuberbühler, Tobias; Müller, Christoph; Habegger, Philipp (Eds.), **Swiss Rules of International Arbitration Commentary**, 2nd Edition, Schulthess Verlag, Zürich,

c. *Kompetenz-Kompetenz* Prensibinin Hakem Kararlarının İptali Bakımından Bir Sebep Olması Özelinde Değerlendirmeler

Hakem heyetinin kendi yetkisi hakkında karar verebilmesini öngören kompetenz kompetenz prensibi¹²⁷³, taraflarca ayrı bir anlaşma yapılması gerekmeden hakemlerin kendi yetkilerini karara bağlayabilmelerine imkân vermektedir¹²⁷⁴. Bununla birlikte, hakem heyetinin kendi yargı yetkisi hakkında vereceği karar, devlet mahkemelerini de bağlayıcı niteliği haiz değildir¹²⁷⁵. Bu sebeple, hakem heyetinin kendi yetkisi hakkında vereceği kararlar bakımından nihai kontrol, devlet mahkemeleri tarafından gerçekleştirilmektedir¹²⁷⁶. Dolayısıyla gerek Milletlerarası Tahkim Kanun gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca kompetenz-kompetenz prensibi kabul edilmekle, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebilmelerine imkân tanınmıştır. Buna karşılık, hakemlerin kendi yetkileri hakkında verecekleri kararlar aleyhine iptal davası açılabilmesinin mümkün olduğu kabul edilerek kompetenz-kompetenz prensibi bakımından bir sınırlama getirilmiştir¹²⁷⁷.

İsviçre Hukukunda da hakem heyetinin yargı yetkisi, kural olarak, devlet mahkemeleri tarafından gözden geçirilebilecektir. İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından uygulanacak olan kuralları düzenleyen İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 186 (1) hükmünde öngörülen ve hakem heyetinin kendi yetkisi hakkında kendisini karar verebileceğini

2013, Art. 21, N. 6; Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 851, s. 281.

¹²⁷³ Born, **a.g.e.**, § 2.05, s. 52; Kronke, Nacimiento, Otto, Port, **a.g.e.**, s. 95; Stumpe, **a.g.e.**, s. 52; Cook, **Pepp. L. Rev.**, s. 19; Petkuté-Guriené, **STICS 2017**, s. 90.

¹²⁷⁴ Kronke, Nacimiento, Otto, Port, **a.g.e.**, s. 95; Stumpe, **a.g.e.**, s. 52 Born, **a.g.e.**, § 2.05, s. 52; Petkuté-Guriené, **STICS 2017**, s. 90; Cook, **Pepp. L. Rev.**, s. 19.

¹²⁷⁵ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 852, s. 281.

¹²⁷⁶ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 852, s. 281.

¹²⁷⁷ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 759.

ifade eden düzenleme¹²⁷⁸, SchwIPRG Art. 190 Abs. 2, (b) uyarınca bir iptal sebebi olarak düzenlenmektedir¹²⁷⁹. Buna göre, SchwIPRG Art. 190 Abs. 2, (b) hükmünde, “*hakem heyetinin kendi yetkisine veya yetkisizliğine yanlış karar vermesi durumunda*”, bu hususun taraflarca ileri sürüldüğü takdirde, hakem kararının iptali bakımından bir sebep teşkil edeceği ifade edilmektedir¹²⁸⁰.

Yine, İsviçre Hukukunda iç tahkim bakımından da, İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 393 Abs. 1 (b) hükmünde, hakem heyetinin yargı yetkisine sahip olduğu ya da olmadığı konusunda yanlış bir şekilde karar vermiş olması durumunun bir iptal sebebi olacağı ifade edilmektedir^{1281,1282}.

Görüldüğü üzere, İsviçre Hukukunda, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkileri gerek iç tahkime ilişkin kurallar (SchwZPO) Art. 393 Abs. 1 (b)) uyarınca¹²⁸³ gerekse de milletlerarası tahkim SchwIPRG Art. 190 Abs. 2, (b) bakımından¹²⁸⁴ devletin yargı denetimine tabidir¹²⁸⁵.

¹²⁷⁸ BSK IPRG- Schott, Courvoisier, **a.g.e.**, Art. 186, N. 2, s. 1904; Münch, **ZZPInt** 2014, s. 414.

¹²⁷⁹ BSK IPRG- Pfisterer, **a.g.e.**, Art. 190, N. 34, s. 2032. Böyle bir durumda, SchwIPRG Art. 190 Abs. 2 (b) maddesi uyarınca, SchwIPRG'nin 191. maddesiyle bağlantılı olarak SchwIPRG, tahkim mahkemesinin yargı yetkisine ilişkin kararlara, tek yetkili makam olarak İsviçre Federal Mahkemesi (BGer) nezdindeki hukuk davalarına itiraz ile mühalefet edilebilecektir (Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 858, s. 283).

¹²⁸⁰ BSK IPRG- Pfisterer, **a.g.e.**, Art. 190, N. 34 ff, s. 2032 vd.

¹²⁸¹ BK-Marugg, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 37, s. 757. İsviçre Hukukunda, iç tahkime ilişkin kurallar getiren SchwZPO Art. 393 hükmünün orijinalinde bu husus bakımından şöyle bir ifadeye yer verilmiştir:

Art. 393 Beschwerdegründe

“Ein Schiedsspruch kann nur angefochten werden, wenn:

b. sich das Schiedsgericht zu Unrecht für zuständig oder für unzuständig erklärt hat;” (BK-Marugg, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, s. 2022).

¹²⁸² İsviçre Hukukunda Konkordat'ın yürürlükte bulunduğu dönemde, hakem kararlarının iptaline ilişkin sebeplerin düzenlendiği Art. 36 hükmünde de bu husus hakem kararının iptal sebeplerinden biri olarak ifade edilmekteydi. Konkordat Art. 36/b uyarınca, hakem mahkemesinin hatalı bir şekilde yargı yetkisine sahip olup olmadığı hususuna karar verdiğine dair iptal davası açılabilir (Briner, **Switzerland**, s. 203).

¹²⁸³ BK-Marugg, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 37-53, s. 757-763.

¹²⁸⁴ BSK IPRG-Patocchi, Jermini, **a.g.e.**, Art. 190, N. 34 ff, s. 2032 vd.

¹²⁸⁵ Hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkileri, İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkim bakımından, iptal davası açılması veya tanıma ve tenfiz aşamalarında devlet

Avusturya Hukukunda, öZPO § 592 Abs. 1 hükmü ile kabul edilen *kompetenz-kompetenz* prensibi¹²⁸⁶, hakem mahkemesinin yargılama yetkisi bakımından, devlet mahkemelerini de bağlayan bir yetkiyi hakem heyetine vermemektedir¹²⁸⁷. Avusturya Hukukunda, hakem kararlarına karşı iptal davasının düzenlendiği öZPO § 611 hükmünde¹²⁸⁸, bu husus Yüksek Mahkeme huzurunda hakem kararının iptali bakımından bir sebep olarak düzenlenmektedir¹²⁸⁹ (öZPO § 611 Abs. 2 (1)). Bu sebeple, Avusturya Hukukunda da, hakem heyetinin kendi yetkisi hakkında vereceği kararların devlet mahkemelerini bağlamadığı sonucuna varılabilecektir¹²⁹⁰.

Avusturya Hukukunda, hakemlerin *kompetenz-kompetenz* prensibi uyarınca kendi yetkileri hakkında yanlış karar verdikleri sebebine dayanarak öZPO § 611 Abs. 2 (1) uyarınca, hakem kararına karşı Avusturya Yüksek Mahkemesi'nde (OGH) iptal davası açılması durumunda, hakem mahkemesi tahkim yargılamasına devam ederek, Yüksek Mahkeme'nin kararını beklemek zorunda değildir¹²⁹¹. Diğer bir deyişle, tahkim mahkemesinin yargı yetkisine ilişkin olarak hakem kararının iptalinin Yüksek Mahkeme huzurunda hala görülmekte olduğu iddia edilse bile, §

mahkemesi tarafından yargı yetkisine tabidir (Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 3, s. 109).

¹²⁸⁶ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 86; Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 848, s. 279-280; Münch, **ZZPInt 2014**, s. 394.

¹²⁸⁷ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 853, s. 281.

¹²⁸⁸ § 611 Abs. 2 (1) öZPO için bkz.: <https://www.jusline.at/gesetz/zpo/paragraf/611>. (Erişim Tarihi: 02.02.2018).

¹²⁸⁹ Oberhammer, Plavec, **ZZPInt 2016**, s. 103; Münch, **ZZPInt 2014**, s. 396.

¹²⁹⁰ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 855, s. 282.

¹²⁹¹ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 856, s. 282.

592 Abs. 3 (özZPO) hükmünde¹²⁹², tahkim mahkemesinin "yargılamaya devam ederek hakem kararı verebileceği" öngörülmektedir¹²⁹³.

Alman Hukukunda, hakemlerin kendi yetkileri hakkında verecekleri kararlar, Alman Medeni Usul Kanunu'nun § 1059 Abs. 2, N. 1 (a) hükmüne göre, hakem kararlarının iptali yoluyla¹²⁹⁴ veya yabancı hakem kararlarının tenfizi aşamasında dZPO § 1060 hükmüne göre devlet mahkemelerince denetlenebilecektir¹²⁹⁵. Bu durum, *kompetenz-kompetenz* prensibi uyarınca hakemlerin kendi yetkileri hakkında verecekleri kararların nihayetinde devlet mahkemelerinde görüleceğini açıkça göstermektedir¹²⁹⁶.

Görüldüğü üzere, tahkime ilişkin modern düzenlemelerin hemem hemen hepsinde, hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verebilmelerine imkân tanıyan *kompetenz-kompetenz* prensibi kabul edilmiştir¹²⁹⁷. Bu sayede, tahkime ilişkin

¹²⁹² Avusturya Hukukunda, öZPO § 592 Abs. 3 hükmünde, öngörülen düzenlemenin Almanca orijinal metni şu şekildedir:

"Auch wenn eine Klage auf Aufhebung eines Schiedsspruches, mit welchem das Schiedsgericht seine Zuständigkeit bejaht hat, noch bei Gericht anhängig ist, kann das Schiedsgericht vorerst das Schiedsverfahren fortsetzen und auch einen Schiedsspruch fällen." (Bkz.: <https://www.jusline.at/gesetz/zpo/paragraf/592>).

özZPO § 592 Abs. 3 hükmünde öngörülen düzenlemenin Türkçe karşılığı şu şekildedir:

"Hakem heyetinin yargı yetkisini onayladığı bir hükmün iptal edilmesine yönelik bir yargılama halen mahkeme önünde görülmekte olsa bile, hakem heyeti, tahkim yargılamasına devam edebilir ve hakem kararı verebilir."

¹²⁹³ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 856, s. 282.

¹²⁹⁴ Münch, **ZZPInt** 2014, s. 387; Borges, **ZZP** 1998, s. 489.

¹²⁹⁵ Voit, **JZ** 1997, s. 122; Prütting, Gehrlein, **Gehrlein, ZPO Kommentar § 1040**, N. 5, s. 2459; Hk-ZPO, **Saenger, ZPO**, § 1040, Rdn. 14, s. 2312.

¹²⁹⁶ Hk-ZPO, **Saenger, ZPO**, § 1040, Rdn. 14, s. 2312; Musielak, Voit, **ZPO Kommentar**, § 1040, Rdn. 1, s. 2737.

¹²⁹⁷ İptal davası yolunun söz konusu olduğu İsviçre, Alman ve Avusturya hukuklarından başka hakem kararlarına karşı itiraz imkânını öngören İngiliz Hukukunda da kompetenz-kompetenz prensibi göz önünde bulundurulmuştur. İngiliz Hukukunda, hakemler kendi yargı yetkilerine, bir ön sorun olarak ya da hakem kararı vererek hükme bağlayabilirler (Petkuté-Guriené, **STICS** 2017, s. 95). UNCITRAL Model Kanunu m. 16 (1)'de yer alan düzenlemeden örneksenerek 1996 İngiliz Tahkim Kanunu'nun 30'ncu maddesinde hükme bağlanan *kompetenz-kompetenz* prensibi uyarınca hakem heyetinin kendi yetkisi üzerinde verdiği kararlar 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 67/f. 1, (a) hükmüne göre, "itiraz" şeklindeki yargısal denetime tabi olacaktır (Petkuté-Guriené, **STICS** 2017, s. 95; Münch, **ZZPInt** 2014,

yargılama prosedürünün hakemlerin yetkilerine ilişkin iddialar sebebiyle kesintiye uğraması ile zaman kayıplarının önlenmesinin önüne geçilmesi amacına hizmet edilmiştir¹²⁹⁸. Diğer taraftan, hakemlerin kendi yetkileri hakkında verecekleri kararlar, nihai ve bağlayıcı olarak kabul edilmemiştir. Bu sebeple, tahkim yargılamasında hakemler, kendi yetkileri hakkında karar verebilecek olmakla birlikte, bu karar devletin yargı denetimine tabi olacaktır.

Tahkim mahkemesinin yargı yetkisinde veya yargı yetkisinde bulunmayan hakem kararlarına karşı çıkarıldığında, tahkim mahkemesinin yargı yetkisinin veya yargısının bulunup bulunmadığına karar veren her zaman devlet mahkemesidir¹²⁹⁹. Diğer bir ifadeyle, hakemler, kendi yetkileri hakkında karar verebileceklerdir ve fakat, hakemlerce kendi yargı yetkilerinin bulunup bulunmadığına ilişkin olan kararlar ise ayrıca bir yargı denetimine tabi tutulabilecektir¹³⁰⁰.

Hakem heyetinin kompetenz-kompetenz prensibi uyarınca, kendi yargı yetkisi hakkında vereceği kararlar tamamen önemsiz değildir¹³⁰¹. Zira, hakem kararlarını bu sebeple iptal davasına konu edilmesi durumunda, iptal davasını inceleyecek olan devlet mahkemesinin gerçekleştireceği yargılama bakımından,

s. 399.). Hakemlerin yargı yetkilerine ilişkin olarak verdikleri olumlu ya da olumsuz yargı kararları, İngiliz Tahkim Kanunu'nun 67. maddesi uyarınca itiraz yoluna tabi olması neticesinde, devlet mahkemesince hakemlerin kendi yargı yetkilerine ilişkin olarak bir incelemeye tabi tutacaktır (Petkuté-Guriené, **STICS 2017**, s. 95; Münch, **ZZPInt 2014**, s. 399).

¹²⁹⁸ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 3, s. 109.

¹²⁹⁹ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 855, s. 282.

¹³⁰⁰ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 3, s. 109.

¹³⁰¹ Hakem heyetinin kompetenz-kompetenz prensibi uyarınca, kendi yetkisi hakkında karar verme konusunda bir “ayrıcalığa” sahip olmasından dolayı, hakem heyeti aynı zamanda kendi yargı yetkisinin değerlendirilmesiyle ilgili olarak en azından kapsamlı bir ispat prosedürüne göre, yargı yetkisinin bulunup bulunmadığı hususunda ayrıntılı bir bilgi verebilecektir. Hakem heyetinin kendi yargı yetkisi konusunda olumlu bir karar vermesi durumunda, bu husus devlet tarafından gerçekleştirilecek olan denetim bakımından verilecek olan kararın temelini oluşturabilecektir. Bu sebeple, hakem heyeti bu şekilde devlet mahkemesi için önemli bir usul ekonomisi sağlayacak hazırlık çalışması gerçekleştirmiş olur (Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 854, s. 281-282).

hakem heyetinin yapacağı değerlendirmeler önemli bir avantaj sağlayacaktır¹³⁰². Aynı zamanda da usul ekonomisini temin eden bir işlev görecektir¹³⁰³.

5. Hakemin Yetkilerini Aşması veya Taleplerin Tamamı Hakkında Karar Vermemesi

a. Genel Olarak

Hakem veya hakem kurulunun, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar vermesi veya istemin tamamı hakkında karar vermemesi ya da yetkisini aşması halleri hakem kararlarının iptal sebeplerinden biridir¹³⁰⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (e)'de ifade edilen bu iptal sebebinin varlığı başvuruyu yapan tarafça ispat edildiği takdirde, hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir¹³⁰⁵.

Belirtmek isteriz ki, MTK m. 15/A/II, 1, (e)'de öngörülen bu düzenleme, UNCITRAL Model Kanunu'nda m. 34/f. 2, (iii)'ün¹³⁰⁶ ilk cümlesinde yer alan düzenlemeyi karşılamaktadır. Bununla birlikte, Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenleme, UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, (iii)'ün ikinci cümlesini karşılamamaktadır¹³⁰⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde ise açıkça 2'nci fıkrasının d bendinde,

¹³⁰² Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 854, s. 281-282.

¹³⁰³ Schütze, Kratzsch, Schumacher, Jaisli Kull *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 6. Kap., N. 854, s. 281-282.

¹³⁰⁴ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 263 ff., s. 125-126.

¹³⁰⁵ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 263, s. 125.

¹³⁰⁶ UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2 (iii) hükmünde kapsamına giren durumlarda hakem kararının iptal edilebileceği konusunda bkz.: J. Ole Jensen: "Setting Aside Arbitral Awards in Medel Law Jurisdictions: The Singapore Approach from a German Perspective", **European International Arbitration Review**, O JurisNet, LLC 2015, www.arbitrationlaw.com, (s. 55-80), s. 64.

¹³⁰⁷ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2 (iii).

“Hakem veya hakem kurulunun, tahkim sözleşmesi dışında kalan bir konuda karar verdiği veya talebin tamamı hakkında karar vermediği ya da yetkisini aştığı”

durumlarda hakem kararının iptali davası açılabileceği öngörülmektedir. Çalışmamızın devamında, “hakemlerin tahkim anlaşmasının dışında kalan bir konuda karar vermesi”, “istemin tamamı hakkında karar verilmemesi” ve “hakemlerin yetkilerini aşmaları” hakkında ayrı ayrı açıklamalarda bulunulacaktır.

b. Hakemlerin Tahkim Anlaşması Dışında Kalan Bir Konuda Karar Vermesi

Taraflar yaptıkları tahkim anlaşmasında bir taraftan uyuşmazlığın çözümü bakımından hakemleri yetkili kılmakta, diğer taraftan da, hakemlerin yetkilerini belirlemektedirler¹³⁰⁸. Bu kapsamda, hakemler tarafların tahkim anlaşması yaptığı konu ile yetkili olacaklardır. Aynı zamanda, hakemler, yetkilerini tahkim anlaşmasında belirtilen sınırlar çerçevesinde kullanabileceklerdir¹³⁰⁹. Tahkim anlaşmasında belirtilen konular dışında kalan konularda hakemlerce herhangi bir karar verilemeyecektir¹³¹⁰.

Hakem veya hakem kurulu, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verirse, yetkisini aşmış olur. Böyle bir durumda, açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konuların, tahkim anlaşması kapsamında olmayan

¹³⁰⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 284.

¹³⁰⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 284.

¹³¹⁰ Biçkin, **a.g.e.**, s. 388. Belirtmek isteriz ki, meydana gelebilecek olan ihtilaflarının çözümü bakımından taraflar aralarında akdettikleri tahkim anlaşmasında hakem kurulunun karar vereceği meseleleri belirterek sınırlayabileceklerdir. Bu durumda hakem veya hakem kurulu sadece bu konularda ortaya çıkacak olan ihtilaflarla ilgili olarak karar verebileceklerdir. Ayrıca, bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 283.

konulardan ayrılmasının mümkün olması halinde, hakem kararının sadece tahkim anlaşması kapsamında olmayan konuları içeren bölümü iptal edilebilecektir¹³¹¹.

c. Hakemlerin İstemin Tamamı Hakkında Karar Vermemesi

Hakem veya hakem kurulu, tarafların aralarında çıkacak olan uyuşmazlıklarla ilgili olarak vereceği kararda, taraflarca talep edilen konuların her biri hakkında olumlu veya olumsuz bir hüküm tesis etmekle yükümlüdür¹³¹². Buna karşılık, hakemlerce taraflardan birinin ileri sürdüğü taleplerden bir kısmı hakkında karar verilmemesi durumunda, mağdur olan şahsın, usulüne uygun ve tam bir hakem kararı elde edebilmek için verilen hakem kararının iptalini istemekte menfaati bulunacaktır¹³¹³. Bu sebeple, talep konusu yapılan bazı hususlar hakkında tahkim yargılamasında karar verilmemiş olması durumunda, söz konusu hakem kararının iptali yoluna müracaat edilebilmesi mümkündür¹³¹⁴.

d. Hakemlerin Yetkisini Aşması

Hakemlerin yetkilerini aşarak karar vermeleri, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda sayılan iptal sebeplerinden biridir (MTK m. 15/A/II/1 (e)). Hakem veya hakem kurulunun, uyuşmazlığı çözerken yetkilerini aşması halinde, bu husus, başvuruyu yapan tarafça ispat edildiği takdirde, hakem kararı iptal edilebilecektir.

Taraflar, tahkim anlaşması yapmakla hakem veya hakem kuruluna uyuşmazlığın çözümü bakımından yetki vermektedirler. Bununla birlikte, hakem veya hakem kurulu taraflarca kendisine uyuşmazlığın çözümü bakımından yetki

¹³¹¹ Bkz.: MTK m. 15/A/II. Ayrıca bkz.: Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 263, s. 125; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 284.

¹³¹² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 285.

¹³¹³ M. Gustave Perregaux: “Neuchatel Hukuk Usulünde Hakem Kararlarına Karşı Temyiz Müracaatı”, (Çeviren: Kemal Dayınlı), **Yargıtay Dergisi**, 1986, Cilt: 12, Sayı: 1-2, (s. 17-24), s. 21-22.

¹³¹⁴ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 265, s. 125; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 285; Seyhan Selçuk: “Hakem Kararlarının Tamalanması Talep Edilmeden Aynı Sebeple İptal Talebinde Bulunulmasında Hukuki Menfaat”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2018/1, (s. 271 s. 295), s. 282.

verilmediği halde uyuşmazlığı çözerse yetkisini aşmış olacaktır¹³¹⁵. Böylelikle, geçerli bir tahkim anlaşması olmamasına karşılık, hakkında tahkim yargılaması yapılarak karar verildiğini iddia eden taraf, tahkim yargılmasının neticesinde verilecek olan nihai karara karşı gerek tahkim anlaşmasının geçersizliğine gerekse de MTK m. 15/II (e) hükmünde öngörülen hakemlerin yetkilerini aşmaları şeklindeki iptal sebebine dayanarak hakem kararının iptali yoluna gidebilecektir¹³¹⁶.

Yargıtay tarafından ortaya konulan içtihatlardan birinde¹³¹⁷, hakkında hakem kararı verilen kişinin, tahkim sözleşmesine taraf olmaması halinde verilen hakem kararının, MTK m. 15/II/f. 1 (e) bendinde düzenlenen hakemlerin yetkilerini aşmaları sebebiyle iptal edilebileceği yönündedir¹³¹⁸.

Taraflar, tahkim anlaşması akdetmekle aynı zamanda hakem kurulunun yetkisinin sınırlarını da belirlemiş olmaktadır. Hakem veya hakem kuruluna taraflarca tanınan yetkinin dışına çıkılması hali de, yine hakemlerin yetkilerini aşmaları anlamına gelecektir¹³¹⁹.

¹³¹⁵ Taraflarla hakemler arasındaki ilişki hukuki nitelik olarak vekâlet ilişkisi teşkil etmektedir. Diğer bir ifadeyle, akemler uyuşmazlığın çözümü bakımından vekil tayin edilen kişiler olarak ifade edilebileceklerdir. Taraflar ile hakemler arasındaki ilişkiyi bu şekilde belirtmenin neticesinde, vekilin vekâlet sözleşmesine göre kendini açıkça vekil tayin eden kimsenin talimatına aykırı davranmasının mümkün olmadığı ifade edebilecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 287).

¹³¹⁶ Hatice Özdemir Kocasakal: Tahkim Anlaşmasının Dürüstlük Kuralı Çerçevesinde Üçüncü Kişilere Teşmili” in: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 25-67), s. 31.

¹³¹⁷ Yarg. 11. HD, E. 2014/9538, K. 2015/8707 “[...] *Davacıların, tahkim şartını içeren imtiyaz sözleşmesinin tarafı oldukları ya da söz konusu tahkim şartı ile bağlı bulundukları kabul edilemeyeceğinden mahkemece, yetkili olmadığı bir hususta karar vermesi nedeniyle tahkim mahkemesi tarafından verilen kararın iptaline hükmedilmesi gerekirken yazılı şekilde karar tesisi doğru olmamış, hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir* [...]” (Karar metni için bkz.: İpek Sarıöz Büyükalp: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği Konusunda Karşılaşılan Bazı Usul Hukuku Sorunları Hakkında Değerlendirmeler” in: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 185-212), s. 189, dn. 5).

¹³¹⁸ Sarıöz Büyükalp, **a.g.e.**, s. 189.

¹³¹⁹ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 264, s. 126. Mesela, hakemlerin davacının talepleri hakkında karar vermesine ek olarak karşı davayı da hükme bağlamamalıdır (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 264, s. 126; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 137). Taraflarla hakemler arasındaki ilişki hukuki nitelik olarak vekâlet ilişkisi teşkil etmektedir. Hakemler uyuşmazlığın çözümü bakımından

Hakem kararı tarafların taleplerine uygun olarak verilebilecektir. Devlet mahkemelerinde uygulanan ve taleple bağılılık olarak ifade edebileceğimiz hâkimin tarafların talepleri ile bağılı olacağı ve talebinden fazlasına hükmedemeyeceği¹³²⁰ şeklindeki usul hukuku ilkesi, hakemlerin gerçekleştireceği yargılama bakımından da söz konusu olacaktır¹³²¹. Hakemler, tarafların taleplerinden fazlasına hükmetmek suretiyle bu ilkeye aykırı davranmış olduklarında ise, yetkilerini aşmış olacaklardır¹³²².

Özetle, tarafların aralarında akdedecekleri tahkim sözleşmesinde (ya da şartında) hakemlerin yetkilendirilmemiş olması veya yetkilendirilen hakemlerin kendilerine sözleşme ile verilen yetkinin sınırlarını aşmaları ya da tarafların talep ettiklerinden fazlasına hükmetmiş olmaları halinde, yetkilerini aştıklarından söz edilebilecektir. Bu sebeple de, hakem kararının iptali istenebilecektir.

vekil tayin edilen kişiler olarak ifade edilebileceklerdir. Taraflar ile hakemler arasındaki ilişkiyi bu şekilde belirtmenin neticesinde, vekilin vekâlet sözleşmesine göre kendini açıkça vekil tayin eden kimsenin talimatına aykırı davranmasının mümkün olmadığı ifade edilebilecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 287).

¹³²⁰ Bkz.: HMK m. 26.

¹³²¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 287.

¹³²² Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun kapsamına giren tahkim uygulamasında, hakemlerin talepten fazlasına karar veremeyeceğini ifade eden kararları mevcuttur. Yargıtay'ın bu yöndeki kararları için bkz.: Yarg. TD 19.10.1964, 3887/3146 (BATİDER 1967/IV/I, s. 154-155); Yarg. 15. HD, 8.3.1983, 2519/485 (Yasa Hukuk Dergisi, 1986/5, s. 740, no. 269); Yarg. 11. HD, 18.10. 1988, 7475/5942 (YKD 1989/3, s. 365-366); Yarg. 11. HD, 26.12.1988, 9171/7869 (YKD 1989/9, s. 1276-1277). Yarg. 28.1.1994 tarihli 1993/4-1994/1 sayılı İBK'da, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde hakemlerin yetkilerini aşmaları halinin hakem kararının icra edilmesine engel olan bir durum olacağı ifade edilmiştir. Belirttiğimiz İçtihadı Birleştirme Kararının gerekçesinde "[...] hakemler, yetkili kılındıkları hususlarda karar vermelidir. Taraflar, uyuşmazlığın çözümünü için maddi hukuk kuralları koşulu üzerinde anlaşmaya varmakla, hakemlerin karar verme yetkileri sınırlanmış olmaktadır. Bunun olağan sonucu olarak hakemlerin maddi hukuk kuralları dışına çıkmak suretiyle karar vermeleri halini yetkilerini aşılması saymak gerekir. Yargıtay'ın bu hali denetlemesi, aynı zamanda taraflar arasındaki hakem sözleşmesinin yerine getirilmesi gerektiği amacına da uygundur. Özellikle, hakemlere İçtihadı Birleştirmenin konusunu oluşturan uyuşmazlıkta uygulanması öngörülen maddi hukuk kuralları bir yana bırakılarak karar verilmesi veya bu kurala aykırı karar oluşturulması da, bir tür yetki dışına çıkılması sayılmaktadır [...]" denilmek suretiyle bu husus ifade edilmiştir.

6. Tahkim Yargılamasının Usul Açısından Sözleşmede veya Bu Yönde Bir Sözleşme Bulunmaması Halinde Kanunda Yer Alan Hükümlere Uygun Olarak Yürütülmesi ve Bu Durumun Kararın Esasına Etkili Olması

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, başvuru yapan taraf, tahkim yargılamasının usul bakımından tarafların anlaşmalarına veya bu yönde bir anlaşma bulunmaması durumunda, kanun hükümlerine göre yürütülmediği ile bu durumun kararın esasına etkili olduğunu ispat ederse, hakem kararının iptali yoluna müracaat edebilecektir¹³²³ (MTK m. 15/A/II, 1 (f)).

Taraflar, tahkim anlaşması yaparak bir taraftan uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenmesini istedikleri yolundaki iradelerini ortaya koyarken aynı zamanda da tahkimde uygulanacak olan usul hakkında iradelerini sergilemektedirler¹³²⁴. Diğer bir ifadeyle, taraflar, akdettikleri tahkim sözleşmesinde aynı zamanda tahkim yargılamasında uygulanmasını istedikleri usul konusunda iradelerini ortaya koyabileceklerdir¹³²⁵. Bununla birlikte, tahkimde uygulanacak olan usul hakkında herhangi bir karara varmamış da olabilirler. Bu durumda ise, hakemler kanunda öngörülen usule göre tahkim yargılamasını yürütmek zorundadırlar¹³²⁶. Hakemlerin

¹³²³ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 267, s. 126; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 977.

¹³²⁴ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 115 vd.

¹³²⁵ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 115 vd. Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 291. Bununla birlikte, tahkim yargılamasında uygulanacak olan usul hükümlerinin belirlenmesinde taraflara tanınmış olan bu irade serbestisinin bir sınırı mevcuttur. Zira, taraflar tahkimde uygulanacak olan usul hukuku kurallarını tahkim yeri ülkesinin emredici hukuk kurallarına aykırı olarak belirleyemeyecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 291). Bu nedenle, tahkim yerinin Türkiye olduğu bir hakem yargılamasında tarafların belirledikleri usul hukuku kurallarının Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun emredici hükümlerine aykırı olmaması gerekmektedir (Süha Tanrıver: "Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tenfizi Bağlamında Kamu Düzeni", **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Yıl 17-18, 1997-98, (s. 467-491), s. 478). Yalnız hemen belirtelim ki, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun pek çok maddesinde "*aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça*" ifadesinin kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Buradan da anlaşıldığı üzere aslında Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu'nu maddelerinde ifade edilen birçok kural emredici nitelikte değildir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 291).

¹³²⁶ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 115 vd.

gerek taraflarca kararlaştırılan gerekse de kanunda öngörülen usul kurallarına uygun şekilde karar vermemeleri Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (f) uyarınca iptal sebebi olarak öngörülmüştür¹³²⁷.

Tahkim yargılamasında, maddi hukuk kurallarının yanlış uygulanması, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (f) uyarınca, bir iptal sebebi teşkil etmez¹³²⁸. Tahkim yargılamasının usul açısından aykırı olması ile kastedilen, hakemlerin tahkim yargılamasında uymaları gereken usul kurallarına aykırı bir şekilde yürütmeleridir¹³²⁹. Bu bakımdan, hakemlerin uyuşmazlığa uygulanacak olan maddi hukuk kurallarını yanlış uygulamaları halinde, ihlal edilen bir usul kuralı mevcut olmadığından, hakem kararı bu kapsamda iptal edilemez¹³³⁰.

Tahkim yargılamasında sıkça gerçekleşen tahkim usulüne aykırılık teşkil eden hallere şu hususlar örnek olarak gösterilebilecektir: “*Tahkim yargılamasında tebligatın eksik gerçekleştirilmesi*”¹³³¹, “*hakemlerin tarafsızlık ile bağımsızlığından*

¹³²⁷ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 267, s. 126.

¹³²⁸ Yavuz Kaplan, **Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2002, s. 32-33.

¹³²⁹ Otto Sandrock: “Welche Verfahrensregeln hat ein Internationales Schiedsgericht zu befolgen?” in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 281-309), s. 288. Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 291.

¹³³⁰ Buna benzer bir şekilde, kamu düzenine aykırılık kavramı ile tahkim usulüne aykırılık kavramı birbiri ile ilişkili ancak birbirlerinden farklı kavramlardır. Zira, hakem kararının iptal sebebi olan bu iki husus kapsamı bakımından birbirlerinden ayrılırlar (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 292). Tahkim usulü tarafların kararlaştırdığı ya da tarafların tahkim usulünü kararlaştırmadıkları bir halde kanunda öngörülen usule göre gerçekleşse dahi kamu düzenine aykırılık teşkil edebilecektir. Diğer bir ifadeyle, hakemlerin uyguladıkları usul kuralları, tahkim usulüne aykırılık teşkil etmese de kamu düzenine aykırılık nedeni teşkil edebilecektir (Kamu düzenine ilişkin açıklamalarımız için bkz.: aşağıda. “İkinci Bölüm § II, B, 2”). Mesela, tahkimde uygulanacak olan kurallar ile taraflara kısa süreler içinde beyanda bulunma yükümlülüğü getirilmesi durumunda bu husus tahkim usulüne aykırılık teşkil etmemekle birlikte kamu düzenine aykırı olarak ifade edilebilecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 292).

¹³³¹ Tebligat, yargılamada taraflara iddia ve savunmalarda bulunabilme imkânı sağlayan bir işlev görmektedir. Bu bakımdan tebligat konusunda yapılan bir yanlışlık yargılamanın seyrini etkileyebilecek ve bu durum da tahkim usulüne aykırılık teşkil edecektir. Böylece, hakemler tarafından verilen kararın iptali gündeme gelebilecektir. Yalnız hemen belirtelim ki, tali

şüphe edilmesi” durumu¹³³², “*iddia ve savunma hakkının ihlal edilmesi*”, “*hakem kararlarının düzenlenmesi ve bağlayıcılığına ilişkin usul kurallarının ihlal edilmesi*”¹³³³ gibi.

Tahkim yargılamasının yürütülmesi esnasında meydana gelen usule aykırılıkların kararın iptaline sebep olabilmesi için, bu durumun aynı zamanda kararın esasına etkili olması gerekmektedir¹³³⁴. Bu bakımdan, tahkim usulüne aykırılık teşkil eden hususların hangilerinin kararın esasına etkili olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Tahkim yargılamasında, tebligatların nasıl yapılacağının taraflarca kararlaştırıldığı bir durumda, hakemlerin buna riayet etmeyerek tebligat yapması veya hiç tebligat yapmaması halinde, bu durumda meydana gelen usule aykırılık esasa etkilidir¹³³⁵. Bununla birlikte, esasa etkili olan usule aykırılıkların tümünü tahdidi olarak ifade edilebilmesi mümkün değildir.

Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 (d) hükmünde de tahkim yargılamasının usulüne uygun olarak yürütülmemesi ve bu durumun hakem

konulara ilişkin tebligattaki eksiklik bu kapsamda hakem kararının iptal davasına konu olmasına sebep olmayacaktır (Kaplan, **Usule Aykırılık**, s. 89).

¹³³² Belirtmek gerekir ki, “hakemin düzenli olarak kendisini atayan taraf veya kuruma tavsiyelerde bulunması” ya da “hakemin bir tarafın ihtilafı hakkında yasal tavsiyeler vermesi” durumunda, evrensel olarak hakemin tarafsızlığı ve bağımsızlığının zedelendiği yahutta ağır bir şekilde sorgulandığı kabul edilmektedir (Friedrich Graf von Westphalen: “Hakemlere İtirazlar: Tarafsızlık ve Bağımsızlık Koşulları” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 379-393), s. 382).

¹³³³ Sandrock, **FS Glossner**, s. 288; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 292.

¹³³⁴ Bkz.: MTK m. 15/A/II, 1 (f). Ayrıca, bkz.: Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 267, s. 126-127.

¹³³⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 294. Yarg. 20. HD, 7.2.2012, E. 2011/15852, K. 2012/1321: “[...] *dava dilekçesi dava sırasında ölen davalılardan Y.T.E.’ın tüm mirasçılarına tebliğ edilerek, davalı sıfatıyla savunma yapabilmesi için olanak tanınması ve bu şekilde taraf teşkilinin sağlanması gerekirken, yargılamaya devamla tahkikatın sona erdirilerek esas hakkında karar verilmesi usul ve Yasaya aykırı olup, yerel mahkeme kararın bu nedenle bozulması gerekirken, onanmasına ilişkin Daire kararı yanılığa dayalı olup kaldırılması ve yerel mahkeme kararının bu nedenle bozulması gerekmiştir [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

kararının esasına etkili olması hali, iptal sebeplerinden birisi olarak sayılmaktadır¹³³⁶. Bu hususun ifade edildiği, Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 (d) düzenlemesinde¹³³⁷, “*bu kitapta veya taraflarca aktedilen sözleşmede kararlaştırılan hükümlere aykırılık, hakem kararını etkilemek kaydıyla*” hakem kararlarının iptalinin talep edilebileceği ifade edilmektedir¹³³⁸. Bu sebeple, hakem veya hakem mahkemesince tarafların duruşmaya usulüne uygun bir şekilde davet edilmemiş olmaları durumunda, Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 (d)’de öngörülen iptal sebebi kapsamında hakem kararına karşı iptal davası açılabilecektir¹³³⁹. Bununla birlikte, Alman Hukukuna göre hakem kararında gerekçenin bulunmaması veya gerekçenin yetersiz olması Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 (d) hükmünde öngörülen iptal sebebi uyarınca hakem kararlarının iptaline sebep olmayacaktır¹³⁴⁰.

Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 Nr. 1 (d) hükmünde de açıkça, maddede ifade edilen ihlâlin hakem kararının esasına etkili olduğu hususunun ayrıca ispat edilmesi gerekmektedir¹³⁴¹. Diğer bir deyişle, eğer ki, iptal sebebi

¹³³⁶ Bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 29 ff.; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 42 ff.; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 40-48; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 9-13; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 44 ff.

¹³³⁷ Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 2 N. 2 (d) hükmünde bu husus şu şekilde ifade edilmektedir: “*die Bildung des Schiedsgerichts oder das schiedsrichterliche Verfahren einer Bestimmung dieses Buches oder einer zulässige Vereinbarung der Parteien nicht entsprochen hat und anzunehmen ist, dass sich dies auf den Schiedsspruch ausgewirkt hat...*” Bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, s. 456; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, s. 2095; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, s. 365; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, s. 2774; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, s. 2487.

¹³³⁸ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 29 ff.; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 42 ff.; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 40-48; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 9-13; Prütting, Gehrlein, Raeschke-Kessler, **ZPO Kommentar** § 1059, Rdn. 44 ff.

¹³³⁹ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 97.

¹³⁴⁰ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 97.

¹³⁴¹ Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 44; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 42 ff.

hakem kararının esasına etkili olduğu ispat edilememekteyse hakem kararının iptali söz konusu olamayacaktır¹³⁴²

İsviçre Hukukunda ise, iç tahkime ilişkin kuralların düzenlendiği, İsviçre Federal Usul Kanunu’nda, iptal sebeplerinin ifade edildiği SchwZPO Art. 393 hükmünde, “*tahkim yargılamasının usul açısından sözleşmede veya bu yönde bir sözleşme bulunmaması durumunda kanunda öngörülen hükümlere uygun bir şekilde yürütülmemesi ve bu hususun kararın esasına etkili olması*” şeklinde bir iptal sebebi yer almamaktadır¹³⁴³.

Bununla birlikte, İsviçre Federal Usul Kanunu Art. 393 (e) hükmünde, “*açıkça belgeye aykırı tespitler yapıldığı veya hakkaniyete aykırı olduğu için keyfi*” ise, bu durumun hakem kararının iptaline sebep olacağı ifade edilmektedir¹³⁴⁴. Bu kapsamda, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin hususları düzenleyen İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun’dan farklı olarak, iç tahkim kurallarının öngörüldüğü İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nda (SchwZPO Art. 393 (e)) “*keyfilik*” iptal sebeplerinden birisi olarak ifade edilmektedir¹³⁴⁵. Aynı zamanda, “*keyfilik*” ile kastedilen hususun ne olduğu, İsviçre Federal Mahkemesi’nin pek çok kararında da ortaya konulmaya çalışılmaktadır¹³⁴⁶.

İsviçre Federal Usul Kanunu’nda öngörülen “*açıkça belgeye aykırı tespitler yapıldığı veya hakkaniyete açık bir şekilde aykırı olduğu için keyfi olunması*” sebebiyle hakem kararının iptali (SchwZPO Art. 393 (e)) ayrı bir iptal sebebi olarak sayılmakla birlikte; İsviçre Hukuk uygulamasında “*usul kurallarına aykırılık*” bu iptal sebebi içerisinde değerlendirilmemektedir¹³⁴⁷.

¹³⁴² Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 42 ff.; Zöller/Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 44.

¹³⁴³ BK-Marrug, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, s. 743 vd.

¹³⁴⁴ BK-Marrug, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 98 ff.

¹³⁴⁵ BK-Marrug, Chaney, **SchwZPO, Art. 393**, N. 98 ff.

¹³⁴⁶ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 95.

¹³⁴⁷ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 97.

İsviçre Federal Mahkemesi, açık ihlalin maddi hukuka ilişkin bir inceleme yapılmasını gerektireceğini, bu sebeple, sadece maddi hukuka aykırılık olarak anlaşılabileceğini ve usul kurallarına aykırılığın bu iptal sebebi kapsamında addedilemeyeceğini hükme bağlamıştır¹³⁴⁸. Bununla birlikte, İsviçre Federal Mahkemesi, aslında bir usul kuralı olmakla birlikte, yargılama giderleri hakkında verilmiş olan birtakım hakem kararları hakkında, İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 393 (e) hükmünde ifade edilen keyfiliğe ilişkin iptal sebebi kapsamında kabul edileceğini hükme bağlamıştır¹³⁴⁹.

İsviçre Hukukunda, “*usul hükümlerine aykırılık*” iptal sebeplerinden biri olarak düzenlenmemekle birlikte; hakem kararlarında “*tekrarlanan ya da meydana gelen ağır usul hatalarının*” söz konusu olması durumunda, “*hâkemin görevlerinin ihlali ve tarafsızlığının gölgelenmiş olması*” sebebi kapsamında iptalinin talep edilebileceği öngörülmektedir¹³⁵⁰.

7. Taraflara Eşit Davranılması İlkesinin Gözetilmemesi ve Hukuki Dinlenilme Hakkına Riayet Edilmediği

a. Tarafların Eşitliği İlkesine Uyulmamasının Bir İptal Sebebi Olması

(1) Genel Olarak

Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, tahkim yargılamasında tarafların eşitliği ilkesinin¹³⁵¹ gözetilmemesi hakem kararlarının iptali sebeplerinden birisidir¹³⁵². Buna göre, MTK m. 15/A/II 1 (g) hükmünde, başvuruyu yapan taraf,

¹³⁴⁸ BGE 131 I 45 E; 112 Ia 350 E. 2b.

¹³⁴⁹ BGE 4A 424/2011 E. 10. 1.

¹³⁵⁰ BGE 115 Ia 400 E. 3b.

¹³⁵¹ Milletlerarası Tahkim Kanununun 8/B maddesine göre, taraflar hakem yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler.

¹³⁵² Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127.

“ *tarafların eşitliği ilkesinin gözetilmediğini*” ispat ederse, hakem kararı iptal edilebilecektir¹³⁵³.

Hakemler önünde gerçekleşmekte olan yargılamada tıpkı devlet yargısında olduğu gibi, taraflar arasında eşitliğin bulunması ve bu eşitliğin yargılama süresince devam etmesi gerekmektedir¹³⁵⁴. Yargılama sürecinde taraflar arasında usul hukuku bakımından eşitliği ifade eden bu ilke, hakemlerin taraflı davranmamasını ve her halde tarafsızlığını korumasını gerektirmektedir¹³⁵⁵.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, g’de yer alan bu düzenleme, UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, a, (ii)’de yer alan düzenlemeye karşılık gelmektedir¹³⁵⁶. Yalnız belirtmek gerekir ki, UNCITRAL Model Kanunu’ndaki düzenlemenin ilk bölümü, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, g’ye alınmamıştır¹³⁵⁷. UNCITRAL Model Kanunu’nda, m. 34/f. 2, a, (ii)’de, bu iptal sebebine ilişkin olarak, “*başvuruyu yapan tarafa, hakemlerden birinin atanmasıyla veya tahkim davasıyla ilgili usulüne uygun bir bildirimde bulunulmadığını ya da başka herhangi bir nedenle iddia ve savunma vasıtaları veya delillerini sunmadığını*” ispat etmesi durumunda hakem kararının iptal edilebileceği düzenlenmektedir¹³⁵⁸. Görüldüğü üzere, MTK m. 15/A/II, 1, g’de UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, a, (ii)’de yer alan ifadeden daha geniş bir tabire yer verilmiştir¹³⁵⁹.

¹³⁵³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 140; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1080; Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 153. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II 1 (g) hükmünde öngörülen “*tarafların eşitliği ilkesinin gözetilmediği*” şeklindeki ifadenin hatalı olduğu hakkındaki eleştiriler için bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 140.

¹³⁵⁴ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127.

¹³⁵⁵ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127.

¹³⁵⁶ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, a, (ii).

¹³⁵⁷ Bkz.: MTK m. 15/A/II, 1, g.

¹³⁵⁸ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 165 vd. Hukuki dinlenilme hakkının ihlali aynı zamanda New York Konvansiyonu kapsamında bir tenfiz engeli olarak düzenlenmiştir (New York Konvansiyonu V/1-b) (Mehmet Akif Gül: “New York Sözleşmesi Bağlamında Hukukî Dinlenilme Hakkının İhlâli”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 29, (Ocak 2017), (s. 361-406), s. 362).

¹³⁵⁹ Süral, **a.g.m.**, s. 1401, dn. 99. *Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, UNCITRAL Model Kanunu’nda öngörülen düzenleme daha yerindedir. Bu görüşteki *Ersen Perçin* aynen şu

Tarafların eşitliği ilkesine riayet edilmemesi, en genel şekliyle, adil yargılanma hakkına aykırı olacak şekilde, yargılamanın taraflarına iddia ve savunma sunma imkânının tanınmaması olarak belirtilebilecektir¹³⁶⁰. Bu doğrultuda, yargılamayı yürüten hakemlerin, yargılama süresinde, her iki tarafa da eşit davranması, adil olması ve bir tarafın yargılamada diğerine göre daha elverişli bir duruma gelmesini sağlayacak karar ve tedbirler almaması gerekmektedir¹³⁶¹. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 8'inci maddesinin B fıkrasında da tarafların tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahip oldukları açıkça ifade edilmiştir¹³⁶². Tahkim yargılamasında hakemlerin önünde cereyan eden yargılamada, taraflar arasında tam bir eşitliğin bulunması ve bu durumun yargılama boyunca devam etmesi gerekmektedir¹³⁶³.

Tarafların eşitliği ilkesi, temelde, Anayasa m. 2'de öngörülen “*hukuk devleti ilkesinin*” ve m. 10'da ifade edilen “*kanun önünde eşitlik*” esaslarının usul hukukundaki görünümleridir¹³⁶⁴. Tarafların eşitliği ilkesi, *doktrinde*, “*silahların eşitliği*” ya da “*usuli eşitlik*” şeklinde ifade edilmekle birlikte, esasında bu ilke, özel hukuka ilişkin ihtilaflarda, tarafların iddialarını ve delillerini, diğer taraf

ifadeleri kullanmaktadır: “*UNCITRAL Model Kanunu'nun taraflar arasında oluşabilecek eşitsizlikler konusunda bu şekilde daraltıcı kriterler koyması hakem kararlarının bu sebeple iptali oranını azaltacağından Türk Hukuku'ndakinden daha yerinde bir iptal sebebi olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla, MTK'da gerekli değişiklik yapılarak, söz konusu iptal sebebinin UNCITRAL Model Kanunu'nda olduğu gibi “hakem kararının iptalini talep eden tarafın, hakem seçimi veya tahkim yargılaması konusunda usule uygun tebligat yapılmaması ya da başka bir şekilde davasını ileri sürememesi” şeklinde bir ifade ile değiştirilmesi daha az hakem kararının iptalinin sağlayarak, iptal davasının istisnasi olma niteliğine hizmet edecektir.*” (Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1080).

¹³⁶⁰ Süral, **a.g.m.**, s. 1401.

¹³⁶¹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 141; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127; Süral, **a.g.m.**, s. 1401.

¹³⁶² Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1080. MTK m. 8/B hükmünde ifade edilen düzenleniminin karşılığı HMK m. 423/f. 1'dir. “Tarafların eşitliği ve hukuki dinlenilme hakkı” kenar başlıklı HMK m. 423 hükmünde aynen “(1) Taraflar, tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler. Taraflara hukuki dinlenilme hakkını kullanma imkânı tanınır” denilmektedir.

¹³⁶³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 315.

¹³⁶⁴ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 216.

karşısında daha avantajsız bir durum içinde bırakmayacak koşullar altında ileri sürme hakkında sahip bulunması şeklinde belirtilebilecektir¹³⁶⁵.

Taraflara eşit davranılması ilkesi, yargılamada uyulması zorunlu olan prensiplerden biridir¹³⁶⁶. Tarafların eşitliği ilkesi, tarafların yargılamada her açıdan eşit olmalarını gerektirmektedir¹³⁶⁷. Bununla birlikte bu eşitlik, matemeatikselsel bir eşitlik olarak anlaşılmamalıdır¹³⁶⁸. Dolayısıyla, tarafların tanık sayılarında ya da taraflara tanınan sürelerde meydana gelecek küçük farklılıklar tarafların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil etmeyecektir¹³⁶⁹.

(2) Tahkimde Tarafların Eşitliği İlkesine Uyulmamasının Hakem Kararının İptali Davası Özelinde Değerlendirilmesi

Tahkim yargılamasında tarafların eşitliği ilkesine riayet edilebilmesi bakımından, taraflara iddia ve savunmalarını sunabilmeleri için eşit imkân tanınmalı ve yargılamanın başından sonuna kadar eşit davranılmalıdır¹³⁷⁰. Tarafın eşitliği ilkesi gerek tarafların iddialarının gerekse de savunmalarının ileri sürülmesi bakımından söz konusu olmaktadır¹³⁷¹.

Bu bakımdan, hakemlerin nezdinde görülecek olan yargılamanın konusunu ve şartlarını tayin etmek bakımından taraflardan birini diğerine üstün kılacak

¹³⁶⁵ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 216.

¹³⁶⁶ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 141.

¹³⁶⁷ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 219.

¹³⁶⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 315.

¹³⁶⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 315.

¹³⁷⁰ Muhammet Özekes, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2003, s. 48; Aynı yönde bkz.: Hakan Pekcanıtez: “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, **Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, (Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zafer Gören), İzmir, 2000, (s. 753-791), s. 759; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 219.

¹³⁷¹ Özekes, **Hukuki Dinlenilme**, s. 50; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 315; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 219.

şekilde imkânlar yaratılması eşitlik ilkesinin ihlal edilmesine yol açacaktır¹³⁷². Bu kapsamda örneğin, tahkim yargılamasında, hakemlerin, tarafların dilekçelerini vermesi ya da delillerini ileri sürmesi bakımından eşit süreler tayin etmesi gerekmektedir¹³⁷³. Ayrıca, bir tarafı diğerine karşı daha avantajlı kılacak imkânların yaratılmaması gerekmektedir¹³⁷⁴. Tahkim yargılamasında, taraflara iddia ve savunmalarını ileri sürmelerine fırsat verilmesi, tarafarın iddia ve savunmalarının hukuki ve maddi sebeplerinin açıklanmasına olanak tanınması, ellerindeki bilgi ve belgelere dayanabilmelerinin mümkün kılınması ile diğer tarafın sunduğu deliller ile açıklamalara karşı cevap verebilmeleri için yeterli ve gerekli olanağın tanınması eşitlik ilkesinin bir gereğidir¹³⁷⁵.

Tarafların eşitliği ilkesi uyarınca, taraflar aynı zamanda, hakemlerin seçiminde eşit hakka sahip olmaktadır¹³⁷⁶. Bu yüzden, ihtilafı çözecek olan hakemlerin seçiminin sadece taraflardan birisine bırakılması söz konusu değildir¹³⁷⁷. Hakemlerin uyuşmazlığın her iki tarafınca seçilmesi sayesinde, hakemlerce her iki tarafa eşit davranıldığı konusunda doğacak olan şüphelerin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır¹³⁷⁸. Bu sebeple, tarafların eşitliği ilkesinin zedelendiğinin düşünülmesini gerektirmeyecek şekilde her iki tarafa da hakem seçiminde eşit imkân tanınması gerekmektedir¹³⁷⁹.

¹³⁷² Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 141; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 239; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, s. 236; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 222; Emel Hanağası, **Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2016, s. 205.

¹³⁷³ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 239.

¹³⁷⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 141; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 268, s. 127; Süral, **a.g.m.**, s. 1401.

¹³⁷⁵ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹³⁷⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 316; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 219.

¹³⁷⁷ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 222;

¹³⁷⁸ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 220. Tahkimde hakem olarak taraflarca seçilen bir kimse, kendisini seçen kimsenin davasını savunmak durumunda olmayacaktır (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 316).

¹³⁷⁹ Hanağası, **a.g.e.**, s. 205. Aynı yönde bkz.: Özkes, **Hukuki Dinlenilme**, s. 49, 50.

Tarafa eşit davranılması, yalnızca hakem heyetinin değil; aynı zamanda, tahkim yargılamasındaki bütün hakemlerin her birinin tek tek riayet etmesi gereken bir ilkedir¹³⁸⁰. Yine, özellikle birden fazla hakemin atandığı bir uyuşmazlıkta, başhakemin ya da üçüncü hakemin, diğer hakemlerin arasındaki eşitliğe de riayet edilmesini sağlaması önem arz etmektedir¹³⁸¹.

Tahkim yargılamasında, tarafların eşitliği ilkesinin gereğinin ne olduğu, somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilecektir¹³⁸². Örneğin, somut olay bakımından, tahkim yeri, uyuşmazlığın taraflarından birisine daha yakın olabilecektir¹³⁸³. Böyle bir durumda, tahkim yeri uzak olan tarafa eşit davranılmadığından söz edilemeyecektir¹³⁸⁴.

Taraflara eşit davranılması ilkesi uyarınca, hakem kararının iptalini yoluna müracaat imkânı hakkın kötüye kullanılması yasağı ile sınırlandırılmıştır¹³⁸⁵. Buna göre, taraflardan herhangi biri, eşitlik ilkesine aykırı davranıldığını bilmesine karşılık, tahkim yargılamasına devam etmişse ve itiraz ederek duruma muhalefet etmemişse, hükmün verilmesinden sonra artık hakem kararının iptali talebinde bulunabilme hakkını kaybedecektir¹³⁸⁶. Örneğin, hakemlerin seçimi aşamasında eşitlik ilkesine aykırı gelecek şekilde bir ihlalin gerçekleşmesi durumunda, bunu farkedenden tarafın süresi içinde bu duruma karşı gelmesi gerekmektedir¹³⁸⁷. Aksi

¹³⁸⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 315-316.

¹³⁸¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 316. Bu konuda Akıncı aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: “Tahkim uygulaması dikkate alındığında birden fazla hakemden oluşan hakem heyetlerindeki başhakem veya üçünü hakemin durumunun özellikle hassa olduğu dikkati çekmektedir. Zira başhakem veya üçüncü hakem tarafların eşitliğinin yanı sıra, heyetteki diğer hakemlerin eşitliğinin de gözetilmesini sağlamak durumundadır. Bu sebeple, hakem heyetinin kendi içinde yapacağı toplantılar, müzakereler veya yazışmalarda, hakemler arasındaki eşitliğin de sağlanması gerekmektedir” (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 316).

¹³⁸² Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 142.

¹³⁸³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2765; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 101.

¹³⁸⁴ Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 101; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2765.

¹³⁸⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2771; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 224.

¹³⁸⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2771; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 175; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 224.

¹³⁸⁷ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 175.

takdirde, itiraz etmeyen tarafın hükmün verilmesinden sonra -*özellikle tahkim yargılamasının neticesinde hakem kararının kendi aleyhine olması üzerine*- eşitlik ilkesine aykırı davranıldığını ileri sürerek hükmün iptal edilmesinin gerektiğini ifade etmesinin kabul edilebilir bir tarafı yoktur¹³⁸⁸.

Yargıtay da, tahkim yargılamasında eşitlik ilkesinin zedelendiğine yönelik herhangi bir itirazda bulunmayan tarafın yargılamanın sona ermesi üzerine bu yönde bir gerekçeyle hakem kararının iptali yoluna müracaat etmesinin dürüstlük kuralına aykırı olması sebebiyle kabul edilemeyeceğine hükmetmektedir^{1389,1390}. Buna karşılık, tahkim yargılamasının tarafı olan kimse, yargılama esnasında kendisine karşı eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edecek olan bir durumun var olduğu

¹³⁸⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2771; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 175. Aksi görüşteki, *Kalpsüz*'e göre, tahkim yargılamasında taraflardan biri eşitlik ilkesine aykırı davranıldığını fark etmesi üzereine hakem kararının ortak konulmasını beklemeksizin hakemin reddini isteyebilecektir. Ya da hakemlerce hakem kararının verilmesini bekleyerek kararın iptal edilmesini isteyecektir (*Kalpsüz, Milletlerarası Tahkim*, s. 141). Doktrinde, *Kalpsüz* aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: “Taraflara eşit davranılması prensibi yargılama usulünün riayeti zarri prensiplerinden (*Verhandlungsmaxime*) biridir. Bu prensibe riayetsizlik halinde bundan şikayetçi olan taraf, hakem kararının verilmesini bekleyerek taraflara eşit davranılması prensibinin gözetilmediğinin bir iptal sebebi olarak ileri sürebileceği gibi, yargılama sırasında hakemin tarafsızlığından şüphe etmeyi haklı gösteren bir durumun ortaya çıkması üzerine hakem kararının verilmesini beklemeden, bu durumu öğrendiği tarihten ouz gün içinde hakemin reddi siteninde de bulunabilir (*MTK m. 7, C ve D*). Bu istemin kabulü halinde redde terettip eden sonuçlar husule gelir.” (*Kalpsüz, Milletlerarası Tahkim*, s. 141).

¹³⁸⁹ Yarg. 11. HD, 27.11.2018, 3263/7408 “[...] *Mahkemece iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre, davacının hakemin baskı altına alındığını ve hakemin tarafsızlığını yitirdiğini işbu iptal davasında ilk kez ileri sürdüğü, tahkim yargılaması sırasında ve hakemce kararının verildiği tarihine kadar bu hususu hiç dile getirmediği, bu davada önce aynı konuda açılan davada da bu iddiayı ileri sürmediği, tüm hakem yargılaması boyunca hiç ileri sürülmeyen ve hakemin hüküm vermeden önce tarafların yargılama prosedürü ile ilgili bir itiraz ve beyanlarının bulunup bulunmadığını hakemin sormasına rağmen böyle bir iddia ileri sürmeyen davacının iptal davası aşamasında ileri sürdüğü bu iddianın dürüstlük kuralına da aykırı olduğu, kaldı ki, dosya kapsamına göre hakemin tarafsızlığını yitirdiğine ve tarafların eşitliği ilkesini ihlal ettiğine dair somut bir veri de bulunmadığı [...]*” (*Kazancı İçtihat Bilgi Bankası*). Aynı karardan bahseden bkz.: Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1081.

¹³⁹⁰ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1081.

hususunu hakem kararının verilmesinden sonra fark ederse, hakem kararının iptali yoluna müracaat edebilecektir¹³⁹¹.

Tahkim yargılamasının tarafların eşitliği ilkesine uygun olmaması durumunda, bu hususun taraflarca ileri sürülmesi üzerine, hakem kararı iptal edilebilecektir (MTK m. 15/A/II 1 (g); HMK m. 439/f. 2, (f)). Böyle bir durumda, somut olay bakımından var olan aykırılığın kararın esasına etkili olması ayrıca aranmayacaktır¹³⁹².

Taraflar kendi aralarında kararlaştırarak taraflara eşit davranılması ilkesinden feragat edemezler¹³⁹³. Bilindiği üzere, tarafların iddia ve savunma haklarından istisnaen feragat edilebilmeleri söz konusu olabilecekse de kendi istekleriyle eşitlik ilkesine uygun davranılmasından vazgeçebilmeleri mümkün değildir¹³⁹⁴.

b. Hukuki Dinlenilme Hakkına Riayet Edilmemesinin Bir İptal Sebebi Olması

(1) Genel Olarak

Hukuki dinlenilme hakkı (*Rechtliches Gehör*), yalnızca belli bir yargılama için ya da yargılamanın belli bir aşaması için geçerli olan bir ilke değildir¹³⁹⁵. Bütün yargılamalar için riayet edilmesi gereken bir prensiptir¹³⁹⁶. Bu sebeple, Hukuk

¹³⁹¹ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2770; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 224.

¹³⁹² Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1080.

¹³⁹³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 316-317.

¹³⁹⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 316-317.

¹³⁹⁵ Umar, **Şerh**, s. 1250; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 141; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 142-143.

¹³⁹⁶ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 141. Yarg. HGK 27.01.2016, 2015/18-2560, 2016/96: “[...] Hukuki dinlenilme hakkı, sadece belli bir yargılama için ya da yargılamanın belli bir aşaması için geçerli olan bir ilke değildir. Tüm yargılamalar için ve yargılamanın her aşamasında uyulması gereken bir ilkedir. Bu çerçevede gerek çekişmeli ve çekişmesiz yargı işlerinde gerekse bu yargılamalarla bağlantılı geçici hukuki korumalarda, icra takiplerinde,

Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (f) hükmünde, tahkim yargılamasında tarafların eşitliği ilkesi ile hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmediği tespit edilirse¹³⁹⁷, hakem kararının iptali davasında, yargılamayı gören mahkemece kararın iptalinin söz konusu olacağı ifade edilmektedir¹³⁹⁸.

Görüldüğü üzere, devlet mahkemelerinde olduğu gibi hakemler önünde görülecek olan uyuşmazlıklar bakımından da taraflara eşit davranılması ile hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmesi gerektiği göz önünde bulundurulmuştur¹³⁹⁹. Ayrıca, HMK m. 423 hükmünde de aynen şu şekilde bir düzenlemeye yer verilmektedir¹⁴⁰⁰:

tahkim yargılamasında, hatta hukuki uyuşmazlıklarla ilgili yargılama dışında ortaya çıkan çözüm yollarında, her bir yargılama, çözüm yolu ve uyuşmazlığın niteliğiyle bağlantılı şekilde hukuki dinlenilme hakkına uygun davranılmalıdır [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 143, dn. 397).

¹³⁹⁷ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 760. Yarg. 20. HD, 07.02.2012, E. 15852/1321: "[...] Hukuki dinlenilme hakkı, sadece belli bir yargılama için ya da yargılamanın her aşamasında uyulması gereken bir ilkedir. Bu çerçevede gerek çekişmeli ve çekişmesiz yargı işlerinde gerekse bu yargılamalarla bağlantılı geçici hukuki korumalarda, icra takiplerinde, tahkim yargılamasında, hatta hukuki uyuşmazlıklarla ilgili yargılama dışında ortaya çıkan çözüm yollarında, her bir yargılama, çözüm yolu ve uyuşmazlığın niteliğiyle bağlantılı bir şekilde hukuki dinlenilme hakkına uygun davranılmalıdır [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹³⁹⁸ 1086 sayılı HUMK döneminde de hakem kararlarının denetimi bakımından öngörülen m. 533 hükmünde, hakemlerce verilen kararın temyiz edilmesi üzerine bozma sebeplerinden birisi olarak hakemlerin iki tarafın iddialarından her biri hakkında karar vermemiş olmaları öngörülmekteydi (HUMK m. 533/f. 1, (d)). Bu kapsamda, tahkim yargılamasında, hakemlerce tarafların savunmalarının alınmaması ve bunun üzerine karar verilmesi durumunda, hakem kararının bozulabileceği ifade edilmektedir (Pekcanitez, **Hukuki Dinlenilme**, s. 766-767).

¹³⁹⁹ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 237. Yarg. 3. HD, 6.6.2016, 2016/4094, 2016/9002: "[...] Hukuki dinlenilme hakkı, sadece belli bir yargılama için ya da yargılamanın belli bir aşaması için geçerli olan bir ilke değildir. Tüm yargılamalar için ve yargılamanın her aşamasında uyulması gereken bir ilkedir. Bu çerçevede gerek çekişmeli ve çekişmesiz yargı işlerinde gerekse de bu yargılamalarla bağlantılı geçici hukuki korumalarda, icra takiplerinde, tahkim yargılamasında, hatt hukuki uyuşmazlıklarla ilgili yargılama dışında ortaya çıkan çözüm yollarında, her bir yargılama, çözüm yolu ve uyuşmazlığın niteliğiyle bağlantılı şekilde hukuki dinlenilme hakkına uygun davranılmalıdır [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 225, dn. 615).

¹⁴⁰⁰ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2764; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 238; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 142.

“Taraflar, tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler. Taraflara hukuki dinlenilme hakkını kullanma imkânı tanınır.”

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 (f) hükmünde, hukuki dinlenilme hakkı, hakem kararlarının iptal sebeplerinden biri olarak düzenlenmişken Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda bu husus açık bir şekilde ifade edilmemiştir¹⁴⁰¹. Yine, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Kanunu kapsamında da yabancı hakem kararlarının tenfizine engel olan sebeplerden biri olarak düzenlenmemiştir¹⁴⁰². Bununla birlikte, bahsi geçen hukuki düzenlemelerde hukuki dinlenilme hakkına ilişkin bir ifadeye yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak kabul edilemez¹⁴⁰³. Zira, Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında, hukuki dinlenilme hakkına MTK m. 15/A/II 1 (g) hükmünde açıkça değinilmemiş olsa da MTK’nın 8’inci maddesinin B fıkrasında,

“Taraflar, tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler. Taraflara iddia ve savunmalarını ileri sürme olanağı tanınır.”

şeklinde bir düzenlemenin getirilmiş olması sebebiyle, bu ilkenin de varlığının kastedildiği ifade edilebilecektir¹⁴⁰⁴. Bu sebeple, Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından da, her türlü yargılama bakımından öncelikle gözetilmesi gereken ve yargılama hakkının en önemli unsurlarından biri olan hukuki dinlenilme hakkının bir iptal sebebi olduğundan kuşku duyulamaz¹⁴⁰⁵.

¹⁴⁰¹ Doğan, **İptal**, s. 71.

¹⁴⁰² Doğan, **İptal**, s. 71.

¹⁴⁰³ Türk hukukunda *doktrinde* bu görüşteki yazarlar için bkz.: Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2764; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 100; Doğan, **İptal**, s. 71.

¹⁴⁰⁴ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 148.

¹⁴⁰⁵ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 148.

Türk Hukukundan başka yabancı hukuk sistemlerinde de, hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmesi gerektiği ve bu hususun bir iptal sebebi olarak düzenlendiği görülmektedir.

Alman Hukukunda, Alman Medeni Usul Kanunu'na § 1059 Abs. 2, Nr. 1, (b) göre, tahkim yargılamasında hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmemesi, hakem kararını iptal edilebilmesi bakımından bir sebep olarak düzenlenmiştir¹⁴⁰⁶.

Ayrıca, Avusturya Hukukunda da Avusturya Medeni Usul Kanunu'na göre § 611 Abs. 2, (2) hükmünde, hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmemişse bu husus, hakem mahkemesince verilecek olan kararın iptal davasına konu edilebilmesi bakımından bir sebep olarak ifade edilmiştir¹⁴⁰⁷.

İsviçre Hukukunda ise, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 182 Abs. 3 hükmünde de hukuki dinlenilme hakkı açıkça ifade edilmekte ve hakem yargılaması bakımından seçilen usul ne olursa olsun hakemlerce hukuki dinlenilme hakkının temin edilmesinin gerektiği düzenlenmektedir¹⁴⁰⁸. Hukuki dinlenilme hakkına aykırı davranılması durumunda,

¹⁴⁰⁶ Sandrock, **BB 2001**, s. 2174; Borges, **ZZP 1998**, s. 491; Reinhold Geimer: **Internationales Zivilprozeßrecht**, 6. neubearbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2009, N. 3765, s. 1288; Claudia Krapfl, **Die Dokumentenvorlage im internationalen Schiedsverfahren: ein deutsch-US-amerikanischer Vergleich**, in Schriftenreihe der August- Maria-Berges-Stiftung für Arbitrales Recht; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 18, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien; Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2007, s. 150. Hukuki dinlenilme hakkının hakem kararının iptal sebebi olduğu hakkında bkz.: Stefan Kröll: "Der Entwicklung des Schiedsrechts 2017", **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 71. Jahrgang, 2018, Heft 12, (s. 836-839), s. 839; Schütze, **internationalen Schiedsverfahrensrechts**, s. 208.

¹⁴⁰⁷ Czernich, **Aufhebung des Schiedsspruchs**, s. 298; Michael Nueber: "Neues zum rechtlichen Gehör im Schiedsverfahren", **Wirtschaftsrechtliche Blätter (Wbl)**, Heft 3, 27. Jahrganges 2013, (s. 130-135), s. 131.

¹⁴⁰⁸ BSK IPRG-Schneider, Scherer, **a.g.e.**, Art. 182, N 49, s. 1842; Walker, Bosch, Brönnimann, **a.g.e.**, s. 125.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 190 Abs. 2 (d) uyarınca hakem kararının iptalinin istenebileceği öngörülmektedir¹⁴⁰⁹.

Yine İngiliz Hukukunda da 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 33/f. 1 (a) hükmünde, hakem mahkemesinin taraflar arasında adil ve tarafsız davranarak, her iki tarafa da kendi iddiasını ortaya koyabilmesi ve karşı tarafın iddilarına cevap verebilmesi bakımından makul bir fırsatı (*reasonable opportunity*) tanınması gerektiği yönünde bir düzenleme getirilmektedir¹⁴¹⁰. Görüldüğü üzere, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu m. 33/f. 1 (a) hükmünde açıkça hukuki dinlenilme hakkı düzenlenmiştir¹⁴¹¹.

Türk Hukukunda ve yabancı hukuk sistemlerinde hukuki dinlenilme hakkının hakem kararlarının iptali bakımından bir sebep olarak öngörülmüş olması, tahkim yargılamasında hukuki dinlenilme hakkının ne anlama geldiği ile uygulamasının nasıl olduğu hususunun ortaya konulmasını gerektirmektedir.

Çalışmamızın devamında, tahkim yargılamasında hukuki dinlenilme hakkından kastedilenin ne olduğu ile hangi hallerde tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarının hukuki dinlenilme hakkına aykırılık teşkil edeceği hususu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

(2) Hukuki Dinlenilme Hakkının Tahkim Yargılaması Bakımından Açıklanması

i. Tahkim Yargılamasında Hukuki Dinlenilme Hakkının Hukuki Temelleri

¹⁴⁰⁹ Walker, Bosch, Brönnimann, **a.g.e.**, s. 125; BSK IPRG-Schneider, Scherer, **a.g.e.**, Art. 182, N 50, s. 1842.

¹⁴¹⁰ Bkz.: Arbitration Act. 33/f. 1 (a) (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/33>). Ayrıca bkz.: Carbonneau, **a.g.m.**, s. 146.

¹⁴¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Carbonneau, **a.g.m.**, s. 146.

Hukuki dinlenilme hakkı¹⁴¹², temelini Anayasa'nın 36'ncı¹⁴¹³ maddesinde öngörülen “*iddia ve savunma hakkı*” ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 6'ncı¹⁴¹⁴ maddesinde düzenlenmiş olan “*adil yargılanma hakkı*”ndan alan bir ilkedir¹⁴¹⁵.

Medenî Usûl Hukukunda ise, hukuki dinlenilme hakkının kanuni dayanağı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 27'nci maddesidir¹⁴¹⁶. Buna göre, “*Hukuki Dinlenilme Hakkı*” kenar başlıklı HMK m. 27 uyarınca şu şekilde bir düzenleme getirilmektedir:

“(1) *Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler.*

(2) *Bu hak;*

¹⁴¹² Hukuki dinlenilme hakkı bakımından Türk Hukukunda birbirinden farklı birçok tabir kullanıldığı görülmektedir. Buna göre, hukuki dinlenilme hakkını ifade etmek amacıyla; “*iddia ve savunma hakkı*”, “*hâkim önünde meram anlatma ilkesi*”, “*tarafların dinlenmesi ilkesi*”, “*teşkil-i tarafeyn*”, “*tarafların teşkili ve dinlenmesi*” ... gibi tabirler kullanılmaktadır (Pekcanitez, **Hukuki Dinlenilme**, s. 753).

¹⁴¹³ A. Hak arama hürriyeti”

Madde 36 – “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*”

¹⁴¹⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesine göre, “*Her şahıs medeni hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar gerek cezai sahada kendisine serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olana kanuni, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul süre içinde hakkaniyete uygun ve aleni surette dinlenilmesini istemek hakkını hazidir.*”

¹⁴¹⁵ Pekcanitez, **Hukuki Dinlenilme**, s. 754. Bununla birlikte, hukuki dinlenilme hakkı adil yargılanma hakkı ile özdeş değildir. Zira, adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkından daha geniş bir kapsama sahiptir (Süha Tanrıver: “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, **TBBD**, 2004, S. 53, (s. 191-215), s. 193). Yarg. HGK, 13.05.2015, E. 2013/8-2201, K. 2015/1326: “[...] *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde de hukuki dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkı içinde teminat altına alınmıştır. Bu hakka, tarafların hâkime meramını anlatma hakkı ya da iddia ve savunma hakkı da denilmektedir. Ancak, hukuki dinlenilme hakkı, bu ifadeleri de kapsayan daha geniş bir anlama sahiptir... Hukuki dinlenilme hakkı, Anayasa'nın 36. Maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının en önemli unsurudur (...)* hukuki dinlenilme hakkı, iddia ve savunma hakkı kavramına göre daha geniş ve üst bir kavramdır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 145 vd.).

¹⁴¹⁶ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 241.

- a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını,
- b) Açıklama ve ispat hakkını,
- c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini, içerir.”

Tahkime ilişkin olarak ise, HMK m. 423 hükmünde, “*Taraflar, tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler. Taraflara hukuki dinlenilme hakkını kullanma imkânı tanınır*” denilmektedir¹⁴¹⁷.

Görüldüğü üzere, hukuki dinlenilme hakkı özünde anayasal bir hak olmakla birlikte, aynı zamanda Medenî Usûl Hukukunu ve Tahkim Hukukunu ilgilendiren bir ilkedir¹⁴¹⁸.

ii. Tahkim Yargılamasında Hukuki Dinlenilme Hakkının Anlamı ve Kapsamı

Hukuki dinlenilme hakkı, yargılama neticesinde hukuki durumu etkilenecek olan kimselerin, yargılama hakkında bilgi sahibi olmalarını, yargılamaya tesir edebilmelerini, yargılama esnasında açıklamalarda bulunabilmelerini ve yargı organlarınınca dikkate alınarak süprüz kararların çıkmasının önüne geçilmesi ile gerekçeli bir şekilde karar verilebilmesini ifade etmektedir¹⁴¹⁹. Hukuki dinlenilme hakkı, tek taraflı yargılama yapılmasına karşı, yargılamada tarafı korumaya hizmet etmekte ve böylelikle adil yargılanma hakkının gereğini yerine getirmektedir¹⁴²⁰.

Hukuki dinlenilme hakkının unsurları tahkim yargılamasında da geçerli olacaktır¹⁴²¹. Buna göre, tahkim yargılamasında da taraflar, hukuki dinlenilme

¹⁴¹⁷ Pekcanıtez, *Tahkim Usulü*, s. 100; Selçuk, *Hakem Kararlarının İptali*, s. 225.

¹⁴¹⁸ Özbay, Korucu, *a.g.e.*, s. 241.

¹⁴¹⁹ Özkes, *Hukuki Dinlenilme*, s. 31.

¹⁴²⁰ Selçuk, *Hakem Kararlarının İptali*, s. 227.

¹⁴²¹ Pekcanıtez, Yeşilırmak, *Pekcanıtez Usul*, § 22, s. 2766; Pekcanıtez, *Tahkim Usulü*, s. 102; Selçuk, *Hakem Kararlarının İptali*, s. 227; Ramazan Arslan: *ICC X. Milletlerarası*

hakkının üç unsuru olarak ifade edilen “*yargılama hakkında bilgi edinme hakkına*”, “*yargılamada açıklama ve ispat hakkına*” ve “*yargılamayı yürüten mercii tarafından sunulan delillerin değerlendirilerek verilen kararların gerekçeli bir şekilde ortaya konulması*” imkânlarına da sahiptirler¹⁴²².

Hukuki dinlenilme hakkının unsurları tahkim yargılamasının özelinde değişiklik gösterebilecektir¹⁴²³. Bu kapsamda, tebligat yapılması gereken hallerde tahkim yargılaması bakımından, Tebligat Kanunu hükümlerine riayet edilerek tebligatın gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği konusunda herhangi bir açık hüküm bulunmamaktadır¹⁴²⁴. Bu sebeple, taraflar tahkimde görülen uyuşmazlık hakkında tebligatın hangi usulde gerçekleştirileceğini kararlaştırabileceklerdir¹⁴²⁵. Böyle bir durumda, gerçekleştirilen tebligatın hukuki dinlenilme hakkına uygun olduğu ifade edilebilecektir¹⁴²⁶. Örneğin, keşif yapılacak olan bir durumda keşif ya da duruşma tarihinin Tebligat Kanunu’nda öngörülenden başka bir yolla yapılacağı belirlenmesi durumunda, tebligatın bu usulde gerçekleştirilmesi üzerine hukuki dinlenilme hakkına aykırı davranılmış olmaz¹⁴²⁷.

Tahkim Semineri, Ankara, 2012, (s. 23-53), s. 31, 32. Zira, Türk Hukukunda, *doktrin*de, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 423’te HMK m. 27 hükmünde öngörülen hukuki dinlenilme hakkının da unsurlarının yer aldığı bu sebeple tahkim yargılamasında da hukuki dinlenilme hakkının unsurlarının geçerli olduğu ifade edilmektedir (Arslan, **Seminer**, s. 31, 32).

¹⁴²² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2766; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 102; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 227-228. Tahkimde ihbar müessesesine müracaat edilmesi ile tahkimin üçüncü kişilere etkisi gibi hususlar da hukuki dinlenilme hakkı çerçevesinde değerlendirilebilecektir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2766; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 102).

¹⁴²³ Albayrak, **a.g.m.**, s. 72.

¹⁴²⁴ Albayrak, **a.g.m.**, s. 72.

¹⁴²⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2766; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 102; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 246; Albayrak, **a.g.m.**, s. 72; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 231; Bilgehan Yeşilova, “7201 Sayılı Tebligat Kanunu’nun ve Tebligata İlişkin Diğer Hükümlerin Tahkimde Uygulama Yeri” **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi (UTTDER)**, C. 3, S. 1, 2014, (s. 97-128), s. 124.

¹⁴²⁶ Albayrak, **a.g.m.**, s. 72.

¹⁴²⁷ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 231.

Tahkimde hukuki dinlenilme hakkının kapsamına, tarafların gerçekleştirilecek olan duruşmalarda yer alabilmeleri, bu duruşmalarda sözlü beyanlarda bulunabilmeleri, delillerini ikame etmelerine imkân tanınması, taraflara yargılamada sunulan belgeleri inceleme olanağı tanınması, taraflardan birisine iddiasını ileri sürmebilmesi için gerekli olan fırsatın verilmesi, iddiasını ileri süren tarafın karşısında yer alan kimseye de cevap verebilmesi için yeterli sürenin sağlanması, hususları girmektedir¹⁴²⁸. Ayrıca, tahkim yargılamasında bağımsız ve tarafsız hakemlerce karar verilmesi, tahkim yargılaması için yapılacak olan tebligatların usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi ile taraflarca yargılamada ileri sürülecek olan delillerin oturumlarda değerlendirilmesi hususları da, tahkim yargılamasında hukuk dinlenilme hakkının kapsamında düşünülebilir¹⁴²⁹. Yine, tahkim yargılamasındaki taraflara, yabancı dilde olan *-ve bu sebeple anlayamadıkları-* belge ve senetleri tercüme ettirebilmeleri için uygun bir sürenin tanınması hususu da hukuki dinlenilme hakkının bir gereğidir¹⁴³⁰.

iii. Tahkim Yargılamasında Hukuki Dinlenilme Hakkının Uygulanması

Hukuki dinlenilme hakkı, yalnızca yargılama süresince değil; aynı zamanda, yargılamanın başlamasından önce ve yargılamanın sona ermesinden sonra tarafların aralarındaki eşitliğin temin edilmesine yardımcı olmaktadır¹⁴³¹. Milletlerarası tahkim bakımından, hakemlerce hükmün verilmesinden önce, gerçekleştirilecek olan yargılama usulü hakkında, uyuşmazlığın taraflarınca mutabakatın sağlanması veya *-varsa-* itirazlarının alınması gerekmektedir¹⁴³². Yine, tahkim yargılaması

¹⁴²⁸ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 241-242.

¹⁴²⁹ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul, § 22**, s. 2765.

¹⁴³⁰ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 241-242.

¹⁴³¹ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 170.

¹⁴³² Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 170. Bu sayede, hakemlerce taraflar bilgilendirilerek usuli eksikliklerden haberdar edilmekte ve hükmün verilmesinden önce bu konuda tarafların belirttiği eksikliklerin giderilmesi mümkün hale gelmektedir. Hakem heyetince, taraflara tanınan imkân üzerine yapılan işlemlere ilişkin muhalefetlerini ileri sürmemeleri durumunda artık bu sebeple verilecek olan hakem kararına karşı koymaları mümkün olmayacaktır (Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 170).

süresince de sadece hakem heyetince değil; aynı zamanda, taraflarca da hukuki dinlenilme hakkına özen gösterilerek riayet edilmesi önem arz etmektedir¹⁴³³.

Tahkimde, hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olarak, tarafların açılmış ve görülmekte olan davadan usulüne uygun bir şekilde haberdar edilmeleri gerekmektedir¹⁴³⁴. Tahkimde duruşma yapılması mecburi olmamakla birlikte, hakemlerce duruşma yapılması yönünde bir karar verilmişse, her iki tarafın da duruşmaya davet edilerek yargılamada kendilerini savunabilmelerini olanak tanınması, hukuki dinlenilme hakkının bir gereğidir¹⁴³⁵.

Tahkimde, taraflar hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olarak fikirlerini açıklayabilmeli ve haklarında ileri sürülen iddialara cevap verebilmelidir¹⁴³⁶. Taraflar, tahkimde görüşlerini açıklama ve savunma yapma imkânına ise, tahkim usulü hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları durumunda kavuşabilirler¹⁴³⁷. Bu sebeple, yargılamanın ilgili tarafına bu hususta gerekli bildirimler yapılmamışsa, hukuki dinlenilme hakkına aykırı davranılmış olur¹⁴³⁸.

Tahkimde görülmekte olan bir uyuşmazlık mevcutken kanunda öngörülen usule uygun bir şekilde hakem mahkemesince tahkim yargılaması durdurulmuşsa, böyle bir ihtimalde, hukuki dinlenilme hakkının ihlal edildiğinden söz edilemez¹⁴³⁹. Tahkim yargılaması bakımından, hakemlerce birtakım süreler ile şekil şartlarının öngörülmesi, hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesi ya da sınırlandırılması sonucunu doğurmaz¹⁴⁴⁰.

¹⁴³³ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 4, s. 175.

¹⁴³⁴ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 245.

¹⁴³⁵ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 245.

¹⁴³⁶ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 231; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2766; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 102.

¹⁴³⁷ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 231.

¹⁴³⁸ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 231.

¹⁴³⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2768; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 104.

¹⁴⁴⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 228.

Tahkim yargılamasında, hakemlerce yargılamaya konu olan uyuşmazlık hakkında özel ve teknik bir bilgiye sahip olunmamasına rağmen, bilirkişi incelemesine gidilmesinden vazgeçilmesi durumunda hukuki dinlenilme hakkına aykırı davranılmış olacaktır¹⁴⁴¹. Buna karşılık, örneğin, tahkim yargılamasında tanıklardan birinin ifadesinin ses kaydının yapılmış olması va fakat buna ilişkin bir tutnağın hazırlanmaması hukuki dinlenilme aykırılık teşkil etmeyecektir¹⁴⁴².

Tahkim yargılamasında, hukuki dinlenilme hakkının ihlal edildiğini iddia eden taraf, bu hususu somut bir şekilde ortaya koymalıdır¹⁴⁴³. Tahkim yargılamasında hakem kararının hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesi sebebiyle iptali istendiğinde, söz konusu ihlâlin, hakem kararının esasını etkileyip etkilemediğine bakılmayacaktır¹⁴⁴⁴.

B. Mahkeme Tarafından Re’sen Nazara Alınacak İptal Sebepleri

1. Hakem Kararına Konu Teşkil Eden Uyuşmazlığın Türk Hukukuna Göre Tahkime Elverişli Olmaması

a. Genel Olarak

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (a) maddesinde, “*Hakem veya hakem kurulunun kararına konu uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmaması*” hususunun mahkemece tespit edilmesi durumunda bunun söz konusu hakem kararının iptal edilmesi bakımından bir sebep teşkil edeceği düzenlenmektedir¹⁴⁴⁵. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun mehzazını teşkil eden

¹⁴⁴¹ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul, § 22**, s. 2764.

¹⁴⁴² Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul, § 22**, s. 2764. Burada bahsedilen tutanak hukuki dinlenilme hakkının temini bakımından zorunlu bir unsur oluşturmamaktadır (Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul, § 22**, s. 2764).

¹⁴⁴³ Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul, § 22**, s. 2764.

¹⁴⁴⁴ Kalpsüz, **İsviçre**, s. 43.

¹⁴⁴⁵ Deren-Yıldırım, **Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik**, s. 56-57; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 7, s. 321; Tiryakioğlu, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 314.

UNCITRAL Model Kanunu’nda da yine tahkime elverişlilik, hakem kararının iptali bakımından bir sebep olarak hükme bağlanmaktadır¹⁴⁴⁶. UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b, (i) hükmünde, bu iptal sebebi açıkça, “*uyuşmazlığın konusunun, bu Devletin hukukuna göre, tahkim ile çözümlenmeye uygun olmaması*”¹⁴⁴⁷ şeklinde ifade edilmektedir¹⁴⁴⁸.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun söz konusu olduğu tahkim yargılamaları bakımından da HMK m. 439 hükmünde bir iptal sebebi olarak tahkime elverişlilik düzenlenmektedir. Böylelikle, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (a)’da gerekse de UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b, (i)’de düzenlenen tahkime elverişlilik hakkındaki hükümlerin benzerine iç tahkime ilişkin kuralları öngören Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından da yer verilmektedir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (g) hükmüne göre, “*Hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı*” tespit edilirse hakem kararı iptal edilebilecektir.

b. Tahkime Elverişlilik Kavramı

(1) Genel Olarak

Tahkime elverişlilik, genel olarak, bir uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenip çözümlenemeyeceği meselesini ifade etmektedir¹⁴⁴⁹. Buna göre, hangi

¹⁴⁴⁶ UNCITRAL Model Kanunu’nda yer alan bu husus aynı zamanda bir tenfiz engeli olarak düzenlenmiştir (Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 222).

¹⁴⁴⁷ UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b, (i) hükmünün orijinal İngilizce metni şu şekildedir: “(b) the court finds that: (i) the subject-matter of the dispute is not capable of settlement by arbitration under the law of this State; or...” (https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf.)

¹⁴⁴⁸ Chukwumerije, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁴⁴⁹ Hilmar Raeschke-Kessler: “Some Developments on Arbitrability and Related Issues”, in Albert Jan van den Berg (ed), **International Arbitration and National Courts: The Never Ending Story, ICCA Congress Series**, Volume 10 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 2001), (s. 44 – 62), s. 44. Tahkime elverişlilik hakkında bkz.: Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 26 vd.; Nevhis Deren-Yıldırım: “Tahkim ve Objektif Açıdan

uymazlıkların tahkim yoluyla halledilebileceği ile hangilerinin tahkime tabi olmadığını ifade eden kavrama “*tahkime elverişlilik*” denilmektedir¹⁴⁵⁰. Genel olarak, kimi anlaşmazlıklar “*kamu düzeninden*” veya adli makamlarca korunması gerektiği yönündeki bir algıdan kaynaklanan bir ihtiyaç dolayısıyla, tahkime elverişsiz olarak kabul edilmektedir¹⁴⁵¹.

Tahkime elverişlilik (*Schiedsfähigkeit; Arbitrability*), “*objektif tahkime elverişlilik*” ve “*subjektif tahkime elverişlilik*” olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁴⁵². Aşağıda, subjektif tahkime elverişlilik ile objektif tahkime elverişlilik kavramları açıklanacaktır.

(2) Subjektif Tahkime Elverişlilik

Subjektif tahkime elverişlilik¹⁴⁵³, aralarında uymazlık bulunan tarafların tahkim anlaşması yapabilme kabiliyetini ifade eder¹⁴⁵⁴. Tarafların aralarındaki

Tahkime Elverişlilik”, Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, İstanbul, 2007, (s. 47-61), s. 47 vd.; Burak Huysal: **Milletlerarası Ticari Tahkim’de Tahkime Elverişlilik**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s. 261; Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 38; Loukas A Mistelis., Stavros L. Brekoulakis (Hrsg./Edit. by), **Arbitrability: International & Comparative Perspective Perspectives**, in International Arbitration Law Library; Series Editor Dr. Julian D. M. Lew QC; Bd. 19, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2009, s. 3 vd.

¹⁴⁵⁰ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 38.

¹⁴⁵¹ Born, **a.g.e.**, § 03.02, s. 82.

¹⁴⁵² Jens-Peter Lachmann: **Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis**, 3., völlig überarbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2008, N. 278, s. 77; Müjgan Tunç Yücel: **HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti**, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. AŞ., Ankara, 2013, s. 59; Süleyman Yılmaz, Gökçe Filiz Çavuşoğlu: “Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uymazlıkların Tahkimde Görülmesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İnÜHFD)/Inonu University Law Review (InULR)**, 10(2), 2019, (s. 594-613), s. 601; Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 14; Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 7, s. 319; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2636; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 27; Deren-Yıldırım, **Objektif Açısından Tahkime Elverişlilik**, s. 51; Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 85; Sarı, **a.g.m.**, s. 148.

¹⁴⁵³ Subjektif tahkime elverişlilik terimine karşılık, Almanca’da “*Subjektive Schiedsfähigkeit*” İngilizce’de ise, “*Subjective Arbitrability*” terimleri kullanılmaktadır. Subjektif tahkime elverişlilik ile ilgili açıklamalar için bkz.: Alexander, **a.g.e.**, s. 349; Chukwumerije, **a.g.e.**, s. 38 vd.; Geimer, **Internationales Zivilprozeßrecht**, N. 3815, s. 1302; Schack, **a.g.e.**, N. 1328, s. 480.

¹⁴⁵⁴ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 31; Sarı, **a.g.m.**, s. 148.

uyuşmazlığı tahkim yoluyla çözebilme konusunda ehliyeteye sahip olmaları sübjektif tahkime elverişlilik (*ratione personare*) kavramıyla açıklanabilecektir¹⁴⁵⁵.

Sübjektif tahkime elverişlilik, bir tüzel kişi veya gerçek kişinin tahkim yargılamasının veya tahkim anlaşmasının tarafı olup olmayacağı meselesine ilişkindir¹⁴⁵⁶. Görüldüğü üzere, sübjektif tahkime elverişlilik, kavramsal olarak, kişi yönünden tahkime elverişliliği konu alır¹⁴⁵⁷.

Sübjektif tahkime elverişlilik gereğince, tahkim anlaşması akdedebilmek için gerçek ve tüzel kişilerin bu konuda öngörülen kurallar uyarınca ehliyeteye sahip olmaları gerekmektedir¹⁴⁵⁸. Somut olayın özelliğine göre, bazı kimselerin tahkim anlaşması yaparak aralarındaki uyuşmazlığı tahkime götürmesi ve tahkim yargılamasının tarafı olabilmesi mümkün değildir¹⁴⁵⁹. Bu kapsamda, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda, tarafların ehliyeti, kendi milli hukuklarına göre tayin edilecektir¹⁴⁶⁰. Müflisin, tahkim için gerekli özel yetkiye sahip olmayanların ve kamu tüzel kişilerinin sübjektif olarak tahkime elverişlilik şartını yerine getirmedikleri, diğer bir deyişle, tahkim anlaşmasına taraf olamayacakları ifade edilebilecektir¹⁴⁶¹.

(3) Objektif Tahkime Elverişlilik

Objektif tahkime elverişlilik¹⁴⁶², “*uyuşmazlığın konusu*” bakımından tahkime elverişli olup olmadığı meselesine ilişkindir¹⁴⁶³. Bir uyuşmazlığın tahkime

¹⁴⁵⁵ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 85.

¹⁴⁵⁶ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 18; Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 85.

¹⁴⁵⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2636.

¹⁴⁵⁸ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 18.

¹⁴⁵⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2636.

¹⁴⁶⁰ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 18.

¹⁴⁶¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2636.

¹⁴⁶² Objektif tahkime elverişlilik terimine karşılık, Almanca’da, “*Objektive Schiedsfähigkeit*”; İngilizce’de ise, “*Objektive Arbitrability*” terimleri kullanılmaktadır. Objektif tahkime elverişlilik hakkında bkz.: Alexander, **a.g.e.**, s. 348-349; Chukwumerije, **a.g.e.**, s. 52 vd.

¹⁴⁶³ Deren-Yıldırım, **Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik**, s. 52; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 27. Objektif tahkime elverişlilik kavramı hakkında bkz.: Göksu,

müracaat edilerek ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı meselesi, objektif olarak tahkime elverişlilik kavramıyla açıklanabilecektir¹⁴⁶⁴. Objektif tahkime elverişlilik, “*uyuşmazlığın konusu*” ile doğrudan ilgilidir. Aynı zamanda, tarafların belirli konularda tahkim yoluna müracaat edip edemeyeceklerini ifade eder¹⁴⁶⁵.

Tarafların aralarında meydana gelebilecek uyuşmazlıkların bazılarının tahkime elverişli olup olmadığı meselesi, o devletin tahkim yanlısı bir yaklaşımı ne ölçüde benimsediği ile kabul ettiği ekonomik, hukuki, politik, sosyal anlayışla yakından ilgilidir¹⁴⁶⁶. Bu doğrultuda, çoğunlukla, devletin kamusal gücünün ağır bastığı ve münhasıran devletin yatkılı olduğu konularda, uyuşmazlığın tahkime elverişli olmadığı kabul edilmektedir¹⁴⁶⁷.

Uygulamada yaşanan sorunlardan birisi, hangi tür uyuşmazlıkların objektif olarak tahkime elverişli olduğu -yani, *tahkim yoluna götürülebileceği*- konusundadır¹⁴⁶⁸. Tarafların aralarındaki uyuşmazlıkların objektif olarak tahkime elverişli olup olmadığı konusunda doğabilecek tereddütlerin önüne geçmek amacıyla devletlerin iç hukuklarında çeşitli düzenlemeler getirdiği görülmektedir¹⁴⁶⁹.

Schiedsgerichtsbarkeit, s. 120; Deren-Yıldırım, **Objektif Açidan Tahkime Elverişlilik**, s. 47 vd.; Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 44; Schack, **a.g.e.**, N. 1223, s. 478; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/67, s. 138; Geimer, **Internationales Zivilprozeßrecht**, N. 3811, s. 1301; Mistelis, Brekoulakis, **a.g.e.**, s. 4; Heinrich Nagel, Peter Gottwald: **Internationales Zivilprozessrecht**, (Ab der 4. Auflage fortgeführt und neu bearbeitet von Dr. Peter Gottwald), 7. neu bearbeitete Auflage, Köln, Verlag Otto Schmidt KG, 2013, N. 26, s. 852; . Tahkime elverişlilik temel bir tahkim kavramıdır (Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, s. 22).

¹⁴⁶⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2636.

¹⁴⁶⁵ Sarı, **a.g.m.**, s. 148.

¹⁴⁶⁶ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 2, s. 84.

¹⁴⁶⁷ Born, **a.g.e.** s. 422.

¹⁴⁶⁸ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 7, s. 319.

¹⁴⁶⁹ Objektif tahkime elverişlilik, Türk Hukukunda Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/f. 1 ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 408; İsviçre Hukukunda, İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanun Art. 177 Abs. 1 ile İsviçre Medeni Usul Kanunu Art. 354; Fransız Hukukunda Fransız Medeni Kanunu’nda Art. 2059; Avusturya Medeni Usul Kanunu Art. 582 Abs. 1; Hollanda Hukukunda, Hollanda Medeni Usul Kanunu Art. 1020 Abs. 3; İtalya Hukukunda, İtalya Medeni Usul Kanunu Art. 806 hükümlerinde düzenlenmektedir.

Bir devletin, tahkime elverişlilik bakımından benimsediği kıstasın değerlendirilebilmesi için, aynı zamanda mukayeseli hukuktaki düzenlemelerin de ele alınması gerekmektedir¹⁴⁷⁰.

Çalışmamızda, objektif tahkime elverişlilik bakımından, Türk Hukukunda Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Medeni Usul Kanunu'ndaki düzenlemeler incelendikten sonra, UNCITRAL Model Kanunu ve 1958 tarihli New York Konvansiyonu'nda benimsenen anlayış ile mukayeseli hukukta öngörülen hükümler ifade edilecektir¹⁴⁷¹.

c. Tahkime Elverişlilik Konusunda Getirilen Düzenlemeler

(1) Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bakımından

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun “*amaç ve kapsamı*” kenar başlıklı 1'inci maddesinde, tahkime elverişlilik bakımından düzenlemeler getirilmektedir¹⁴⁷². Milletlerarası Tahkim Kanunu tahkime elverişlilik bakımından m. 1'de şu şekile bir ifade yer almaktadır:

“Bu kanun, Türkiye’de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz.”

Görüldüğü üzere, kanun koyucunun getirdiği düzenleme uyarınca, ihtilafın konusunu “*taşınmazın üzerindeki aynı haklar*” ile “ *tarafların iradelerine tabi*

¹⁴⁷⁰ Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 28.

¹⁴⁷¹ Bu kapsamda, aşağıda, tahkime elverişlilik, objektif tahkime elverişlilik olarak incelenmekte ve sübjektif tahkime elverişlik konusunda yukarıda ifade ettiğimiz (bkz.: yuk. “İkinci Bölüm § II, B, 1, b, (2)”) açıklamalarla yetinilmektedir.

¹⁴⁷² Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 16; Süral, **a.g.m.**, s. 1402.

olmayan konular”ın oluşturduğu durumlarda, o uyuşmazlık tahkime elverişli bir uyuşmazlık olmayacaktır¹⁴⁷³.

İç tahkim bakımından, tahkime elverişlilik, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun m. 408’inci maddesinde öngörülmektedir. Tahkime elverişliliği düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 408 hükmünde bu husus aynen şu şekilde ifade edilmektedir:

“Taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine uygun olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir.”

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1 ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 408’inci maddesi birbirleriyle oldukça benzer bir içeriğe sahiptir¹⁴⁷⁴. Kanun koyucu, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1’de gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 408 hükmünde, tahkime elverişli olan ihtilafları tek tek saymanın yerine; tahkime elverişli olmayan uyuşmazlıkların neler olduğunu düzenleyen bir hükme yer vermiştir.

Uyuşmazlığın konusunun taşınmaz olduğu bir durumda bu konuda tarafların tahkime gidememesi bakımından kanun koyucu, söz konusu taşınmazın Türkiye’de bulunmasını ve taraflar arasındaki uyuşmazlığın taşınmazın aynına ilişkin bir uyuşmazlık olması şartlarını aradığı ifade edilebilir¹⁴⁷⁵.

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda, Türkiye’de bulunan taşınmaz malların aynına ilişkin ihtilafların tahkime götürülemeyeceği yönündeki sınırlama, sadece taşınmazların aynına ilişkin ihtilaflar bakımındandır¹⁴⁷⁶. Diğer bir

¹⁴⁷³ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 16; Deren-Yıldırım, **Milletlerarası Tahkim**, s. 26-27; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 270, s. 128.

¹⁴⁷⁴ Wolfram Buchwitz, “Türkei: Neue Möglichkeiten der Schiedsgerichtsbarkeit”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 2012, (s. 754-757), s. 756.

¹⁴⁷⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 262.

¹⁴⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Uysal, **a.g.e.**, s. 213 vd.

deyişle, konusu taşınmaz olmakla birlikte söz konusu taşınmazların aynına ilişkin olmayan uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümlenmesi mümkündür¹⁴⁷⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (a) uyarınca, hakem kararının Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı mahkemece tespit edilmesi durumunda iptali söz konusu olacaktır¹⁴⁷⁸.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1’de, tahkime elverişli olmadığı belirtilen bir diğer husus ise, “*iki tarafın iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklar*”dır. Bu kapsamda, taraflar sadece üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklar hakkında tahkim yoluna başvurabileceklerdir¹⁴⁷⁹. Görüldüğü üzere, kanun

¹⁴⁷⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 265.

Buna karşın, Yargıtay’ın (taşınmazın aynına ilişkin olmayan) taşınmaz kiralarna ilişkin muhtelif hususlarda uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenmesi bakımından tahkim yoluna gidilemeyeceği yönünde kararları mevcuttur. Örneğin, kira bedelin tespiti davalarında tahkim yoluna gidilemeyeceği yönünde Yargıtay kararları mevcuttur. Bkz.: Yarg. 4. HD, 11.11.1965, 7792/5764; Yarg. 4. HD, 13.9.1965, 6722/4090 (İBD. 4. HD/2, s. 29 ve s. 110-111); Yarg. 4. HD 5.11.1966, 9110/9554 (ABD. 4. HD/2, s. 63-64). Yargıtay 6570 sayılı kira kanununa tabi olan taşınmazların tahliye davaları hakkında da tahkim sözleşmesinin yapılamayacağı yönünde kararlar vermiştir (Bkz.: Yarg. 6. HD, 3.11.1964, 375/5196 Bkz.: Olgaç, **a.g.e.**, s. 209; Yarg. 6. HD., 10.7.1970, 3032/3170 (İBD 1971/1-2, s. 144-145)). Yargıtay’ın taşınmazın aynına ilişkin olmamakla birlikte, taşınmaz kiralarna ilişkin bazı konularda tahkim yoluna başvurulamayacağı yönünde karar vermesinin sebebi, kira sözleşmesinde kiracının zayıf taraf olmasıdır. Zira, kira sözleşmesinde kiracının zayıf tarafı teşkil etmesi sebebi ile Yargıtay’ın kiracıyı korumak istemesi söz konusudur. Bu sebeple de, koruma görevinin mahkemeler tarafından yerine getirilebileceği yönünde bir beklentinin mevcut olmasıdır. Yine, Yargıtay’ın bu hususta pek çok kararı mevcuttur. Bkz.: Yarg. 4. HD, 11.11.1965, 7792/5764; Yarg. 4.HD, 13.9.1965, 6722/4090 (İBD. 4. HD/2, s. 29 ve s. 110-111). Yargıtay uygulamamızla paralel bir şekilde, Alman ve Avusturya Medeni Usul Kanunların da, kiracının zayıf konumda olmasını göz önünde bulundurarak konut kirası sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hakkında tahkim yoluna başvurulamayacağını ifade etmişlerdir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 265; Ali Cem Budak, Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tahkim Hükümleri, **Legal Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, C. 1, S. 1, İstanbul 2012, s. 39).

¹⁴⁷⁸ Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 222; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 133. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1 uyarınca, taraflar arasındaki ihtilafın tahkime elverişli olup olmadığı değerlendirilirken Türk Hukukunun dikkate alınması gerekmektedir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 265).

¹⁴⁷⁹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 601; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1’de ifade edilen sadece tarafların iradelerine tabi olan konularda tahkime gidilebileceği hususu, Yargıtay’ın kararlarında da ifade edilmektedir. Yarg. 15. HD, 26.12.1978, 2090/2486: “[...] *Taraflar arasında doğmuş ve doğacak, adli*

koyucu, tarafların serbestçe iradeleri ile belirleyebilecekleri konular dışında kalan ihtilaflar hakkında tahkim yoluna başvuramayacaklarını öngörmüştür.

(2) UNCITRAL Model Kanunu ile 1958 tarihli New York Konvansiyonu Bakımından

Mehaz UNCITRAL Model Kanunu metninde tahkime elverişlilik konusunda herhangi bir tanımlama yapılması yoluna gidilmiş değildir¹⁴⁸⁰. Fakat, pek çok liberal yargı düzenlemelerinde tahkime elverişlilik bakımından, uyuşmazlığın konusunun maddi hak talepleri (*pecuniary claims*) ve maddi olmayan hak talepleri (*non-pecuniary claims*) olmasına göre değerlendirilmektedir¹⁴⁸¹.

UNCITRAL Model Kanunu¹⁴⁸² ile milletlerarası tahkim bakımından önem arz eden diğer bir anlaşma olan 01.06.1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu¹⁴⁸³ hükümleri, uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümlenebildiği durumlar bakımından söz konusudur¹⁴⁸⁴. Bu sebeple gerek UNCITRAL Model Kanunu gerekse de 1958 tarihli New York Konvansiyonu bakımından tahkime elverişlilik önem arz eden bir müessesedir.

yargının görev alanına giren her çeşit uyuşmazlıkların çözümünde kural olarak mahkemeler görevlidir. Ancak bir hak üzerinde uyuşmazlığa düşmüş olan iki tarafın, kamu düzenine ilişkin olmayan konularda anlaşarak bu uyuşmazlığın çözümlenmesini mahkemeler yerine özel kişilere bırakmaları mümkündür [...] (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁴⁸⁰ Bantekas, **a.g.e.**, s. 29; Balthasar, **a.g.e.**, § 1, N. 24, s. 15.

¹⁴⁸¹ Balthasar, **a.g.e.**, § 1, N. 24, s. 15.

¹⁴⁸² UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b, (i); UNCITRAL Model Kanunu m. 36/f. 1, b, (i). Bkz.: Matthias Lehmann: **Die Schiedsfähigkeit wirtschaftsrechtlicher Streitigkeiten als transnationales Rechtsprinzip**, in Arbeiten zur Rechtsvergleichung Schriftenreihe der Gesellschaft für Rechtsvergleichung; Band 207, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2003, s. 21.

¹⁴⁸³ 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Konvansiyonu m. II/f. 1 ile m. V/f. 2, (a). Bkz.: Lehmann, **a.g.e.**, s. 20-21.

¹⁴⁸⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2633; Herbert Stumpf: “Bedeutung der Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit für Exportgeschäfte”, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 431-446), s. 436.

Objektif tahkime elverişlilik, New York Konvansiyonu'nun m. V, 2 (a) düzenlemesi uyarınca yabancı hakem kararlarının tenfizinin talep edilmesi halinde bir tenfiz engeli teşkil etmektedir¹⁴⁸⁵. Buna karşılık, Milletlerarası Tahkimi pek çok ülke hukukunda yaygın bir hale getirme amacını taşıyan UNCITRAL Model Kanunu'nun objektif tahkime elverişlilik konusunda bir tanımlama getirmekten kaçındığı görülmektedir.

(3) Mukayeseli Hukukta Öngörülen Düzenlemeler

Mukayeseli Hukukta da kanun koyucu tahkime elverişlilik hakkında çeşitli düzenlemeler getirmektedir. Objektif tahkime elverişlilik fikri, birçok ülkenin ulusal tahkim mevzuatında getirilen açık hükümler aracılığıyla düzenlenmektedir¹⁴⁸⁶. Bununla birlikte, bir ülkenin tahkim mevzuatında tahkime elverişli olarak ifade edilen bir konu başka bir ülkenin hukuk sisteminde tahkime elverişsiz olarak hükme bağlanmış olabilmektedir¹⁴⁸⁷. Diğer bir deyişle, hangi tip uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu ülkeden ülkeye değişiklik arz etmektedir¹⁴⁸⁸.

i. İsviçre Hukukunda

İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkimde, objektif tahkime elverişlilik İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanunu Art. 177 Abs. 1¹⁴⁸⁹

¹⁴⁸⁵ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 7, s. 321.

¹⁴⁸⁶ Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 50.

¹⁴⁸⁷ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 50; Born, **a.g.e.**, § 3.02, s. 82.

¹⁴⁸⁸ Born, **a.g.e.**, § 3.02, s. 82.

¹⁴⁸⁹ İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 177 Abs. 1 hükmünün orijinal Almanca metni şu şekildedir: “*Gegenstand eines Schiedsverfahrens kann jeder vermögensrechtlichen Anspruch sein*” (Ramon Mabillard; Robert Briner, in: **Basler Kommentar; Internationales Privatrecht**, Honsell, Heinrich; Vogt, Nedim Peter (Hrsg.), Schnyder, Anton K.; Berti, Stephan V., 3. Auflage, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, Art. 177, s. 1716).

hükmünde düzenlenmektedir¹⁴⁹⁰. İsviçre Hukukunda objektif tahkime elverişlilik bakımından mülkiyet haklarına (*vermögensrechtlichen*) (malvarlığına) ilişkin bütün talepler (*vermögensrechtlichen Ansprüche*) tahkime elverişli olarak düzenlenmektedir¹⁴⁹¹.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 177 Abs. 1 uyarınca, “*Tahkim prosedürünün konusu herhangi bir mülkiyet hakkı (malvarlığı) talebi olabilir*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır¹⁴⁹². Bununla birlikte, kural olarak, SchwIPRG Art.177 Abs. 1’de öngörülen, mülkiyet hakkı (*malvarlığı*) terimi çok geniş bir şekilde yorumlanmaktadır¹⁴⁹³.

Mülkiyet hakkı (malvarlığı) terimiyle her türlü mülkiyet hakkı kastedilmektedir¹⁴⁹⁴. Gerçek ve kişisel malvarlığı hakkı ile her türlü maddi ve maddi olmayan varlık bu çerçevede değerlendirilmektedir¹⁴⁹⁵. İsviçre Hukukunda,

¹⁴⁹⁰ Haas, Brosi, **ZZPInt 2016**, s. 338; Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 1, s. 22, dn. 40; Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 48; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 18, s. 9; Briner, **National Report**, s. 11.

¹⁴⁹¹ Göksu, **Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 121; Haas, Brosi, **ZZPInt 2016**, s. 338; Wiebecke, **Switzerland**, s. 501; Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 48; Briner, **National Report**, s. 11; Katharina Hilbig, **Das gemeinschaftsrechtliche Kartell verbot im internationalen Handelsschiedsverfahren: Anwendung und gerichtliche Kontrolle**, in Münchener Universitätsschriften Reihe der Jüristischen Fakultät, Herausgegeben von Claus-Wilhelm Canaris, Peter Lerche, Claus Roxin, Band 211, München, Verlag C. H. Beck, 2006, s. 95.

¹⁴⁹² BSK IPRG- *Mabillard*, Briner, **a.g.e.**, Art. 177, N. 2, s. 1719; Bernard Hanotiau, “The Law Applicable to Arbitrability”, **Singapore Academy of Law Journal (SAC LJ)**, 2014, 26, (s. 874-885), s. 878; Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 1, s. 22, dn. 40; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 18, s. 9.

¹⁴⁹³ Haas, Brosi, **ZZPInt 2016**, s. 338; Felix Locher: **Das Internationale Privat- und Zivilprozessrecht der Immaterialgüterrechte aus urheberrechtlicher Sicht: (nach schweizerischem IPRG, unter Berücksichtigung der Berner übereinkunft)**, in Schweizer Studien zum internationalen recht/Etudes suisses de droit international; Herausgegeben von der schweizerischen vereinigung für internationales Recht/Publiées Parl la Société Suiesse de droit International: Band/Volume 80, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag 1993, s. 88.

¹⁴⁹⁴ Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/85, s. 146.

¹⁴⁹⁵ Briner, **National Report**, s. 11. İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanun Art. 177 Abs. 1’de yer alan ve objektif tahkime elverişliliği ifade eden kanuni düzenleme, özellikle schwIPRG Art. 177 Abs. 2 ile birlikte değerlendirildiğinde, Konkordat’ta yer alan *ihtilafın yasalarda düzenlenen zorunlu hüküm nedeniyle bir devlet otoritesinin münhasıran yargı yetkisine girmedeği ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği* şeklindeki esastan daha liberal bir özellik arz etmektedir (Briner, **National Report**, s. 11).

patentler ve ticari markalar hakkında hakemlik yapmak mümkündür¹⁴⁹⁶. Bununla birlikte, İsviçre Hukukunda, aile hukuku gibi yasal statünün belirlenmesine yönelik konular öncelikle tahkime elverişli ihtilafların dışında tutulmaktadır¹⁴⁹⁷. Ayrıca, İsviçre Hukukunda, iflas davalarının konusunu oluşturan ihtilaflar da tahkime elverişli değildir¹⁴⁹⁸.

İsviçre Hukukunda, iç tahkim bakımından, tahkime elverişlilik ise, İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 354 hükmünde düzenlenmektedir¹⁴⁹⁹. İsviçre Hukukunda iç tahkim bakımından, İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 354'de “*tahkimin konusu tarafların serbestçe elden çıkartmakta (tasarruf edebileceği) özgür olduğu herhangi bir iddia olabilir*”¹⁵⁰⁰ şeklinde düzenleme getirilmektedir¹⁵⁰¹.

Görüldüğü üzere, İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkime ilişkin olarak uygulanacak kuralları düzenleyen İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun'un 12'nci bölümünde yer alan tahkime elverişlilik bakımından getirilen esas (Art. 177 Abs. 1) ile iç tahkim hakkında geçerli olan kuralları öngören İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu'nun 3. Kısımında ifade edilen düzenleme (Art. 354) arasında önemli ölçüde farklılıklar bulunmaktadır¹⁵⁰².

¹⁴⁹⁶ Briner, **National Report**, s. 11. İsviçre Federal Patent Ofisi, yetkili İsviçre mahkemesinin icra edilebilirlik beyanını taşıması durumunda, hakem kararını kaydetmektedir (Briner, **National Report**, s. 11).

¹⁴⁹⁷ Wiebecke, **Switzerland**, s. 501.

¹⁴⁹⁸ Wiebecke, **Switzerland**, s. 501; Briner, **National Report**, s. 11.

¹⁴⁹⁹ Stefanie Pfisterer, in: Berner Kommentar, Stacher, Marco (Hrsg.): **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Schweizerische Zivilprozessordnung**, Band III Art. 353-399 ZPO, Art. 407 ZPO, Bern, Switzerland, Stämpfli Verlag AG, 2014, **SchwZPO, Art. 354**, N.1, s. 16; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 18, s. 9.

¹⁵⁰⁰ İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Art. 354 Abs. 1 hükmünün Almanca orijinal metni şu şekildedir: “*Gegenstand eines Schiedsverfahrens kann jeder Anspruch sein, über den die Parteien frei verfügen können.*”

¹⁵⁰¹ BK-Pfisterer, **SchwZPO, Art. 354**, s. 14; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 18, s. 9.

¹⁵⁰² Hofbauer, **a.g.e.**, N. 18, s. 9.

ii. Alman Hukukunda

Alman Medeni Usul Kanunu'nun tahkime ilişkin hükümlerindeki (dZPO §§ 1025-1066) en önemli farklılık, kanun koyucu tarafından tahkime elverişlilik konusunda oldukça geniş kapsamlı bir kanuni düzenleme getirilmesidir¹⁵⁰³. Buna göre, Alman Hukukunda, tahkime elverişlilik Alman Medeni Usul Kanunu'nun § 1030 hükmünde düzenlenmektedir¹⁵⁰⁴. Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 düzenlemesinin ilk cümlesinde, "*mülkiyet hakkına (malvarlığına) ilişkin her türlü talep tahkim anlaşmasına konu edilebilir*" denilmek suretiyle tahkime elverişlilik konusundaki esas ifade edilmiştir¹⁵⁰⁵. Bu sebeple, malvarlığını ilgilendiren herhangi bir talep, tahkime anlaşmasının konusunu teşkil edebilecektir¹⁵⁰⁶.

¹⁵⁰³ Hilmar Raeschke-Kessler: "Germany", in: in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 214-228), s. 215.

¹⁵⁰⁴ Haas, Brosi, **ZZPInt** 2016, s. 338; Koller, **SchiedsRÄG** 2006, s. 183; Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 50; Stefan Kröll, "Arbitrability of Commercial Representation", in: Mistelis Loukas A.; Brekoulakis, Stavros L. (Hrsg./Edit. by), **Arbitrability: International & Comparative Perspective Perspectives**, in International Arbitration Law Library; Series Editor Dr. Julian D. M. Lew QC; Bd. 19, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2009, s. 338; Aschauer, Gantenberg, Gabriel in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 677, s. 211; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 31 vd.; Alexander, **a.g.e.**, s. 348; Beckmann, **a.g.e.**, § 4, s. 48-49; Lachmann, **a.g.e.**, N. 279, s. 77; Christoph Paulus, **Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäische Zivilprozessrecht**, 6. Auflage, Berlin; Heidelberg, Springer Verlag GmbH, 2017, N. 663, s. 239.

¹⁵⁰⁵ Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 1, s. 22; Zöller, Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 2032; Stein, Jonas, **Schlosser, ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 103; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 12, s. 1028; MüKoZPO, **Münch, ZPO** § 1030, Rdn. 14, s. 272; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO, § 1030**, Rdn. 4, s. 2732; Zimmerman, **ZPO § 1030**, N. 1, s. 1491; Prütting, Gehrlein, **Gehrlein, ZPO Kommentar § 1030**, Rdn. 3, s. 2439; Wieckzorek, Schütze, **Schütze, ZPO § 1030**, N. 4, s. 371; Hk-ZPO, **Saenger, ZPO**, § 1030, Rdn. 2, s. 2280; Musielak, Voit, **Voit, ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 2, s. 2685; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 32 vd.; Dieter Leuering: "Organhaftung und Schiedsverfahren", **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 1. Halbbandes des 67. Jahrgangs 2014, Heft 10, (s. 657-661), s. 657; Alexander, **a.g.e.**, s. 348; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 37, s. 16; Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 50; Lachmann, **a.g.e.**, N. 279, s. 77.

¹⁵⁰⁶ Raeschke-Kessler, **Germany**, s. 215; Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 50.

Alman Hukukunda tahkime elverişlilik bakımından öngörülen mülkiyet hakkına (malvarlığına) ilişkin her türlü talebin tahkime elverişli olduğunu ifade eden ve dZPO § 1030 Abs. 1 hükmünde öngörülen düzenleme, İsviçre Hukukunda tahkime elverişliliği ifade eden İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanunu Art. 177’de öngörülen hüküm ile benzerlik taşımaktadır¹⁵⁰⁷.

Tahkime elverişlilik bakımından, Alman Medeni Usul Kanunu § 1030’da öngörülen kurallar, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 177’nin liberal tutumuna uygundur¹⁵⁰⁸. İsviçre’de milletlerarası tahkim bakımından kabul edilen mülkiyet hakkına (malvarlığına) ilişkin her türlü talep şeklindeki kriterin benzerine Alman Hukukunda da yer verilmesiyle birlikte, Alman Medeni Usul Kanunu’nun 01.01.1998 tarihli kanun değişikliğinden önceki halinde ifade edilen geleneksel düzenlemesinden (eski dZPO § 1025)¹⁵⁰⁹ ve yabancı modellerde

¹⁵⁰⁷ Haas, Brosi, **ZZPInt** 2016, s. 338; Zöller, *Geimer*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 2032; Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 103; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 34; Nagel, Gottwald, **a.g.e.**, N. 26, s. 852.

¹⁵⁰⁸ Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn.12, s. 1028.

¹⁵⁰⁹ Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 678, s. 211.

(Hollanda¹⁵¹⁰, İtalya¹⁵¹¹, Fransız¹⁵¹², Avusturya¹⁵¹³, İspanya¹⁵¹⁴, Belçika¹⁵¹⁵ hukuklarında) öngörülen “ *tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği ihtilaflar*” şeklindeki yaygın kriterden dönüldüğü anlaşılmaktadır¹⁵¹⁶.

Alman Hukukunda tahkime elverişlilik bakımından bu genel kuralın yalnızca birkaç istisnası düzenlenerek Almanya’da konut kiralari bakımından

¹⁵¹⁰ Hollanda Hukukunda, tahkime ilişkin düzenlemeler, Hollanda Medeni Usul Kanunu hükümlerine tabidir (Lalonde, **a.g.e.**, s. 140). Hollanda Hukukunda tahkime elverişli olan ihtilaflar, Hollanda Medeni Usul Kanunu Art. 1020 Abs. 3 hükmünde ifade edilmiştir. Hollanda Medeni Usul Kanunu Art. 1020 Abs. 3 hükmünde açıkça, tahkim anlaşmasının taraflarca serbestçe belirlenemeyen hukuki sonuçları çözümlemeye hizmet edemeyeceği ifade edilmektedir (Lilias Bantekas, in: Mistelis Loukas A.; Brekoulakis, Stavros L. (Hrsg./Edit. by), **Arbitrability: International & Comparative Perspective Perspectives**, in International Arbitration Law Library; Series Editor Dr. Julian D. M. Lew QC; Bd. 19, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2009, s. 303).

¹⁵¹¹ İtalyan Hukukunda, taraflarca aralarında meydana gelebilecek olan ihtilaflar bakımından, tahkime ilişkin hükümlerin yer aldığı İtalyan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Art. 806 düzenlemesinde ifade edilmektedir. İtalyan Hukukunda tahkime elverişlilik bakımından öngörülen esas uyarınca, “iş sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıklar” (ICCP Art. 409) ile “sosyal güvenlik ve zorunlu sağlık yardımı ile ilgili ihtilaflar” (ICCP Art. 442); “evliliğin sona ermesi”, “şahsi statüler” ve “tarafların mülkiyeti ile ilgili konular” ile “tarafların serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular” dışında tahkim yoluna müracaat edilebilecektir¹⁵¹¹ (ICCP Art. 806). Görüldüğü üzere, İtalyan Hukukunda, taraflar üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri anlaşmazlıklar bakımından tahkim yoluna müracaat edebilecek olmakla birlikte, kanunda açık bir şekilde düzenlenen ve ayrık tutulan ihtilaflar hakkında tahkime gidemeyeceklerdir (Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 52).

¹⁵¹² Fransız Medeni Kanun’u, tahkime elverişlilik bakımından hem daha geleneksel hem de daha yaygın bir düzenleme getirmeyi uygun bulmuştur. Fransız Medeni Kanun’u Art. 2059’de yer alan esas uyarınca, herkesin üzerinde serbestçe karar verebileceği konular hakkında tahkim anlaşması yapabileceğini öngörülmektedir (Bantekas, **a.g.e.**, s. 29; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1030, Rdn. 1, s. 269). Diğer taraftan, Fransız Medeni Kanun’u m. 2060 (1) hükmünde, tarafların tahkim yoluna gidemeyeceği anlaşmazlıklar sayılarak ifade edilmiştir (Bantekas, **a.g.e.**, s. 30). Buna göre, taraflar, şahsi statüleri ile ilgili boşanmaya ve ayrılığa ilişkin ihtilaflarında ve daha genel olarak, kamu düzenine ilişkin tüm konularda tahkime gidemeyeceklerdir. (Christoph Liebscher, “Insolvency and Arbitrability”, in: Mistelis Loukas A.; Brekoulakis, Stavros L. (Hrsg./Edit. by), **Arbitrability: International & Comparative Perspective Perspectives**, in International Arbitration Law Library; Series Editor Dr. Julian D. M. Lew QC; Bd. 19, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2009, s. 172).

¹⁵¹³ Avusturya Medeni Usul Kanunu (öZPO) § 577 Abs. 1

¹⁵¹⁴ İspanya Tahkim Kanunu m. 2/f. 1.

¹⁵¹⁵ Belçika Medeni Usul Kanunu m. 1676 (1).

¹⁵¹⁶ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1030, Rdn. 1, s. 269.

meydana gelen malvarlığı anlaşmazlıklarının doğrudan tahkim yoluna götürülemeyecek olan anlaşmazlıklar olduğu ifade edilmektedir¹⁵¹⁷ (dZPO § 1030 Abs. 2).

Alman Hukukunda, hakem kararının dZPO § 1030 hükmünde ifade edilen objektif tahkime elverişlilik kriterlerine uyulmadan verilmesi durumunda, hakem kararının iptali davasına konu olabilecektir¹⁵¹⁸ (dZPO 1059 Abs. 2, Nr. 2 (a)).

iv. Avusturya Hukukunda

Avusturya Hukukunda, objektif tahkime elverişlilik, Avusturya Medeni Usul Kanun Art. 582 Abs. 1 hükmünde düzenlenmektedir¹⁵¹⁹. Buna göre, olağan mahkemeleri tarafından karar bağlanacak olan malvarlığına ilişkin tüm uyuşmazlıklar hakkında tahkim anlaşmasının yapılabilmesi ve tahkim yoluna müracaat edilebilmesi mümkündür¹⁵²⁰.

Görüldüğü üzere, tahkime elverişlilik açısından, Avusturya Hukuku, Alman Hukukundaki gibi, temelde tarafların aralarındaki uyuşmazlığın malvarlığı (mülkiyet) ile ilgili olup olmadığı şeklindeki kritere dayanmaktadır¹⁵²¹. Aynı

¹⁵¹⁷ Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **Arbitration in Germany**, N. 38, s. 17; Zöllner, Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 20, s. 2035; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 19, s. 111; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 175, Rdn. 13, s. 1029; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1030, Rdn. 8-9, s. 2733; Zimmerman, **ZPO § 1030**, N. 3, s. 1492; Prütting, Gehrlein, **Gehrlein, ZPO Kommentar § 1030**, Rdn. 5, s. 2440; Wieckzorek, Schütze, **Schütze, ZPO § 1030**, N. 15, s. 375; Hk-ZPO, **Saenger, ZPO**, § 1030, Rdn. 12, s. 2282; Musielak, Voit, **Voit, ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 4 ff., s. 2686; MüKoZPO, **Münch, ZPO § 1030**, Rdn. 30, s. 276.

¹⁵¹⁸ Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 6, s. 25; Aschauer, Gantenberg, Gabriel in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 667, s. 208; Richard H Kreindler, Jan K. Schäfer, Reinmar Wolff: **Schiedsgerichtsbarkeit Kompendium für die Praxis, BB-Handbuch**, Frankfurt am Main, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2006, N. 1102, s. 319.

¹⁵¹⁹ Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 183; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, s. 145.

¹⁵²⁰ Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 183; Aschauer, Gantenberg, Gabriel in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 684, s. 213; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/81, s. 145.

¹⁵²¹ Aschauer, Gantenberg, Gabriel in: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 683, s. 212; Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 8; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/81, s. 145.

zamanda, Avusturyalı kanun koyucu, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin düzenlemeler getiren İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanunu Art. 177 Abs. 1'deki düzenlemeyle de uyumlu bir esası objektif tahkime elverişlilik bakımından kabul etmiştir¹⁵²². Avusturya Hukukunda, objektif tahkime elverişlilik bakımından uyumsuzluğun malvarlığına ilişkin olması kriterinden başka, mahkemelerce görülebilir olması da aranmaktadır¹⁵²³ (Art. 582 Abs. 1 (1) öZPO).

Manevi tazminat talepleri bakımından ise, tarafların üzerinde anlaşmaları mümkün ise, objektif olarak tahkime elverişli olduğu düzenlenmektedir¹⁵²⁴ (Art. 582 Abs. 1 (2) öZPO). Görüldüğü üzere, Avusturya Medeni Usul Kanunu'nda, eski düzenlemede söz konusu olan "*tarafların üzerinde anlaşmaları*" kriteri, konusu malvarlığı ve para olmayan manevi tazminat talepleri bakımından uygulanmaya devam etmektedir¹⁵²⁵.

Avusturya Hukukuna göre, aile hukuku kapsamındaki talepler, konut kirası ve kooperatiflere ilişkin uyumsuzluklar, tahkim anlaşmasına konu edilemeyecektir¹⁵²⁶ (Art. 582 Abs. 2 (1) öZPO). Bunun dışında, Avusturya Hukukunda, tahkime elverişliliğe ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler, Avusturya Medeni Usul Kanunu uyarınca saklı tutulmuştur¹⁵²⁷ (Art. 582 Abs. 2 (2) öZPO).

¹⁵²² Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 8; Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 683, s. 212.

¹⁵²³ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 8.

¹⁵²⁴ Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 686, s. 213; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, s. 146.

¹⁵²⁵ Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 184; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/113, s. 165.

¹⁵²⁶ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 9; Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 687, s. 213; Koller, **SchiedsRÄG 2006**, s. 184; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/83, s. 146.

¹⁵²⁷ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 9; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 3/84, s. 146.

d. Tahkime Elverişliliğin Çeşitli İhtilaflar Özelinde Değerlendirilmesi

Tahkime elverişlilik bakımından uyuşmazlıkların her birinin tek tek değerlendirilerek bu konuda bir listenin yapılabilmesi mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte, çeşitli ihtilaflar özelinde bir değerlendirmenin yapılarak konunun ele alınması mümkündür.

Aşağıda, *doktrinde* tartışılan ve *Yargıtay kararlarına* sıklıkla konu olan çeşitli ihtilaflar özelinde tahkime elverişlilik bakımından açıklamalar getirilecektir.

(1) İflas Davaları

Çoğu yargı alanında, iflas eden bir şirketi tasfiye eden, borçlarını yeniden düzenleyen, alıcıyı bir miktar altında işleten veya alacaklılara yapılan ödemeleri dağıtan işlemler dâhil iflas davalarını başlatma, yönetme ve sonuçlandırma yetkisine sadece devlet mahkemeleri (genellikle ihtisas mahkemeleri) sahiptir¹⁵²⁸. Bu “temel” iflas işlevleriyle ilgili anlaşmazlıklar, ulusal ya da uluslararası tahkim yargılamalarında olsun, neredeyse evrensel olarak tahkime elverişli sayılmamaktadır¹⁵²⁹.

Türk Hukukunda, taraflar, kamu düzenini ilgilendiren konuların dışında kalan ihtilaflar üzerinde serbestçe tasarruf edebileceklerdir. Bu bakımdan, kamu düzenine ilişkin konular tahkime elverişli değildir¹⁵³⁰. Bu kapsamda, hukukumuzda, iflas davalarının tahkime elverişli olmadığı ifade edilebilecektir¹⁵³¹. İflas davalarının tahkime elverişli olmadığı Yargıtay kararlarına da

¹⁵²⁸ Born, **a.g.e.**, §3.02, s. 83.

¹⁵²⁹ Born, **a.g.e.**, §3.02, s. 83.

¹⁵³⁰ Kamu düzenine ilişkin olmasından bahisle neseple ilgili davalar hakkında tahkim yoluna gidilemeyecektir (Pekcanıtez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 586-587).

¹⁵³¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 267. Burada diğer alacaklıların korunmasının amaçlandığı ifade edilebilir. İDD’nin 13.2.1969 1332/1729: “[...] *Tahkim şartı kamu düzeni ile ilgili olmayan anlaşmazlıklar için geçerlidir. Kamu düzeni ile alakalı iflas davaları bu şartın dışındadır* [...]” (İBD. 1970/1-2, s. 101).

yansımaktadır¹⁵³². Türk Hukukundan başka İsviçre Hukukunda da iflas davaları tahkime elverişli kabul edilmemektedir¹⁵³³.

(2) İdari Yargını Alanına Giren Davalar

Kural olarak, idari yargının konusuna giren uyuşmazlıklar bakımından da tahkim sözleşmesi yapılamaz¹⁵³⁴. Bununla birlikte, ihtilafın konusunun kamu hizmetleri ile imtiyaz ve sözleşmelerine dâhil olması durumunda söz konusu uyuşmazlık hakkında tahkim yoluna gidilebilmesi mümkündür¹⁵³⁵.

(3) Ceza Yargısını Alanına Giren Uyuşmazlıklar

Ceza yargısının konusuna giren bir ihtilaf bakımından taraflar tahkim yoluna gidemeyeceklerdir¹⁵³⁶. Tarafların aralarında meydana gelen uyuşmazlığın, ceza hukuku alanına dahil olması durumunda söz konusu ihtilafın konusu objektif olarak tahkime elverişli olmayacaktır¹⁵³⁷.

¹⁵³² Yarg. 15. HD, 5.3.2019, E. 2018/2228, K. 2019/950: “[...] İflas davalarının asliye ticaret mahkemelerinde görülmesi kamu düzeninden olduğundan tahkimle aksi yönde bir kararlaştırmada bulunulamaz. Ne var ki, bir uyuşmazlığın çözümünü taraflar özel kişiler tarafından incelenip neticeye bağlanmasını isteyebilirler (...) tarafların dava konusu üzerinde kabul veya sulh yolu ile serbestçe tasarruf edemeyecekleri hallerde, tahkim mümkün değildir. Mesela, boşanma ve ayrılık davaları, iflas davaları ve çekişmesiz yargı işleri için tahkim sözleşmesi yapılamaz. Aynı şekilde taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkimin konusu olamaz (m. 408/1) [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁵³³ Wiebecke, **Switzerland**, s. 501; Briner, **National Report**, s. 11.

¹⁵³⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266.

¹⁵³⁵ Bkz.: Anayasa m. 125; Kamu Hizmetleri ile ilgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarında Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelerle Dair Kanun m. 3.

¹⁵³⁶ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 5918.

¹⁵³⁷ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 53.

(4) Çekişmesiz Yargı İşleri

Tahkime elverişli olmayan bir diğer husus da çekişmesiz yargı işleridir¹⁵³⁸. Diğer bir ifadeyle, sadece çekişmeli yargı alanına giren özel hukuk uyuşmazlıkları hakkında tahkim yoluna gitmek mümkündür¹⁵³⁹. Belirtmek isteriz ki, tarafların tahkim yoluna gidebilmeleri davaya konu olabilecek bir ihtilafın bulunması halinde mümkündür. Bu bakımdan çekişmesiz yargı işleri tahkime elverişli değildir¹⁵⁴⁰.

(5) İş Hukukundan Doğan Birtakım Davalar

Tarihsel olarak, pek çok yasal sistem iş hukukuna ilişkin bazı iddiaları tahkime elverişsiz olarak değerlendirilmektedir¹⁵⁴¹. Buna karşılık, Amerikan Birleşik Devletleri kanunu olumlu olarak işveren-işçi uyuşmazlıkları hakkında yalnızca sınırlı bir tahkime elverişsizlik kısıtlaması getirirken, birçok iş uyuşmazlığının tahkim ile çözümlenmesini teşvik etmektedir¹⁵⁴².

Günümüzde, Türk Hukukunda, taraflarının üzerinde serbestçe sulh ve kabul yoluyla tasarruf edebilecekleri iş davalarında, tahkime gidilebilip gidilemeyeceği hususu *doktrinde* tartışmalıdır¹⁵⁴³. Bununla birlikte, iş hukuku ile ilgili davalarda

¹⁵³⁸ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 945; Adolf Schönke: **Die Schiedsgerichtsbarkeit in Zivil- und Handelssachen in Europa, Band I**, Berlin, Carl Heymanns, 1944, s. 80; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 273; Deren-Yıldırım, **Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik**, s. 53; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 10; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1069.

¹⁵³⁹ Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 945; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 273.

¹⁵⁴⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 273; Deren-Yıldırım, **Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik**, s. 53; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 10; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1069.

¹⁵⁴¹ Born, **a.g.e.**, § 03.02, s. 84. Tahkime elverişlilik doktrinin diğer bağlamlardaki gelişime karşılık, Belçika, İtalya içeren birtakım yargılamalarda hala aynı kalmaktadır (Born, **a.g.e.**, § 03.02, s. 84).

¹⁵⁴² Born, **a.g.e.**, § 03.02, s. 84. Bu nedenle, U.S. FAA'nın 1. maddesi, “denizcilerin, demiryolu çalışanlarının ya da dış ticaret ya da eyaletler arası ticaretle uğraşan diğer herhangi bir işçi sınıfının işlenmesi sözleşmeleri” dahil olmak üzere, sınırlı bir dizi iş ilişkisinden kaynaklanan Yasa sözleşmelerinin kapsamı dışındadır (Born, **a.g.e.**, § 03.02, s. 84).

¹⁵⁴³ İş davalarında tahkim yoluna başvurulamayacağı yönündeki görüşü doğrultusunda Akıncı, aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: “İş sözleşmesinde işin niteliği gereği tarafların eşit müzakere gücüne sahip olduklarını söylemek, her zaman mümkün değildir. Bu nedenle, özellikle işçi ve işverenin eşit müzakere gücüne sahip olmadıkları iş sözleşmeleri

işçiyi koruma amacının bulunduğundan bahisle Yargıtay'ın, iş hukuku ile ilgili davaların tahkime elverişli olmadığı yönünde kararlar verdiği görülmektedir¹⁵⁴⁴.

Bununla birlikte, iş akdinin feshine ilişkin davalar bakımından tahkime başvurulabileceği yönünde, İş Kanunu'nun¹⁵⁴⁵ 20'nci maddesinin 1'inci fıkrasında pozitif bir düzenleme getirilmektedir. Buna göre, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 20'nci maddesinin 1'inci fıkrasında bu husus, kanun koyucu tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

*“İş sözleşmesi feshedilen işçi, fesih bildiriminde sebep gösterilmediği veya gösterilen sebebin geçerli bir sebep olmadığı iddiası ile fesih bildiriminin tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde işe iade talebiyle, İş Mahkemeleri Kanunu hükümleri uyarınca arabulucuya başvurmak zorundadır. Arabuluculuk faaliyeti içinde iş mahkemelerinde dava açılabilir. **Taraflar anlaşılırsa uyuşmazlık aynı sürede iş mahkemesi yerine özel hakeme de götürülebilir.** Arabulucuya başvurulmaksızın doğrudan dava açılması sebebiyle davanın usulden reddi halinde ret kararı taraflara resen tebliğ edilir. Kesinleşen ret kararının da resen tebliğinden itibaren iki hafta içinde arabulucuya başvurulur”.*

bakımından, işçiyi korumak amacıyla, işçiye karşı açılan davalarda tahkim yoluna başvurulamayacağı sonucuna varmak isabetli olacaktır.” (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 267. Karş.: Uluocak, **a.g.e.**, s. 530).

Bununla birlikte, doktrinde Kuru, tarafların üzerinde serbestçe sulh ve kabul yoluyla tasarruf edebilecekleri iş davalarında, tahkime gidilebileceği görüşünü savunmaktadır (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 5951).

¹⁵⁴⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 267; Atlıhan, **a.g.m.**, s. 955. Yargıtay'ın bu yöndeki kararları için bkz.: Yarg. 9. HD 14.9.1964, 4938/5429, Yarg. 4. HD, 21.5.1959, 3889/3965 (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 5951, dn. 41).

¹⁵⁴⁵ RG. 10.6.2003, S. 25134.

Görüldüğü üzere, kanunda öngörülen düzenleme uyarınca, iş sözleşmesinin feshine ilişkin uyuşmazlıklar bakımından taraflar tahkime başvurabileceklerdir¹⁵⁴⁶. Türk Hukukunda, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 20'nci maddesi uyarınca öngörülen ve iş sözleşmesi ile yapılacak olan tahkim anlaşmasına geçerlilik tanıyan düzenleme hakkında Anayasa Mahkemesine aykırılık iddiasıyla müracaat edilmiştir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesince söz konusu aykırılık iddiasının reddedilmesi ile bu hususa ilişkin olan doktrinde süre gelen tartışmalar sona ermiştir¹⁵⁴⁷.

(6) Manevi Tazminat Talepleri

Tahkime elverişlilik bakımından manevi tazminat taleplerinin tahkime elverişli olup olmadığı hususu doktrinde tartışılacak bir husustur. Buna göre, *doktrinde* bizim de katıldığımız görüş doğrultusunda, manevi tazminat talebine yönelik ihtilafların tahkim anlaşmasına konu edilmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir¹⁵⁴⁸.

¹⁵⁴⁶ Tarafların iş sözleşmesinin feshine ilişkin olarak aralarında mevcut olan ihtilaf bakımından tahkim yargılama yolunu tercih etmeleri bakımından hakem heyetinin yetkisinin İş Kanunu m. 20 ile sınırlı olduğu yönünde Yargıtay kararları mevcuttur. Yarg. 9. HD 22.3.2004, 5846/5621: “[...] Yukarıda açıklandığı üzere iş hukuku ve yargılaması mevzuatında 15 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4773 ve akabinde 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 sayılı Kanunlar ile feshin geçersizliği, işe iade ve buna bağlı iş güvencesi ile boşta geçen süre için ücret alacağı uyuşmazlıkları dışında kalan diğer iş uyuşmazlıklarının özel hakem yolu ile çözümlenebileceğine dair bir kural bulunmamaktadır. İş ilişkilerinden doğan uyuşmazlıkların iş mahkemelerinde çözümlenebileceği 5521 sayılı Kanunun 1. Maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 18.11.1964 gün ve 1964/251 Esas.1964/506 Karar sayılı kararı bu doğrultudadır. HUMK. 'nun 533. maddesinin 4. bendi uyarınca, “hakemler yetkileri dahilinde olmayan meseleye karar veremezler”. Aksi halde bu bozma nedenidir. Somut olayda hakem kurulu feshin geçersizliği ve sonucu olan istekler dışında yıllık ücretli izin alacağı ile sözleşmeden doğan ücret alacağına da karar vermiştir. Belirtilen bu düzenlemeler karşısında, hakem kurulunun ücretli izin ve sözleşmeden kaynaklanan ücret alacağına karar verme yetkileri bulunmamaktadır. Anılan istekler bakımından uyuşmazlığın iş mahkemelerinde görülmesi gerekir. Hakem kurulunca izin ve ücret alacağına karar verilmesi isabetsiz bulunmuştur [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁵⁴⁷ Özбек, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, s. 880; Nuri Çelik, “İş Sözleşmesinde Kararlaştırılan Özel Hakem Anlaşmasının İradeyi Sakatlayan Bir Durumun Varlığı İspatlanmadıkça Geçerli Sayılması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD)**, Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu'na Armağan, Özel Sayı, 2007, (s. 17-30), s. 20.

¹⁵⁴⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 276; Üstündağ, **Usul**, § 6, s. 946.

Bununla birlikte, Türk Hukukunda, manevi tazminat taleplerinin tahkime elverişli olup olmadığı konusunda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.

Alman Hukukunda ise, manevi tazminat taleplerinin (*nichtvermögensrechtliche Ansprüche*) objektif olarak tahkime elverişli olup olmadığı konusunda Alman Medeni Usul Kanun § 1030 Abs. 1 hükmünün ikinci cümlesinde açık bir düzenleme getirilmektedir¹⁵⁴⁹. Tahkime elverişliliği düzenleyen Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 hükmünün birinci fıkrasının ikinci cümlesinde, manevi tazminat taleplerine ilişkin bir tahkim anlaşmasının, tarafların uyuşmazlık konusu ile ilgili bir karara varma haklarının var olduğu sürece yasal bir etkiye sahip olduğunu hükme bağlamaktadır^{1550,1551}.

Görüldüğü üzere, manevi tazminat talepleri, Alman Hukukuna göre, tarafların söz konusu uyuşmazlığın konusunu çözme hakları olduğu sürece objektif olarak tahkime elverişlidir¹⁵⁵². Bununla birlikte, Alman Hukukunda, manevi tazminat talepleri, ancak taraflar anlaşmazlık konusuyla karşılaştırılabilir olduğunda tahkime elverişlidir¹⁵⁵³.

¹⁵⁴⁹ Zimmerman, **ZPO § 1030**, s. 1491; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1030, s. 109; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar § 1030**, s. 2439; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1040**, s. 367; Hk-ZPO, Saenger, **ZPO**, § 1030, Rdn. 5, s. 2279.

¹⁵⁵⁰ Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar § 1030**, Rdn. 4, s. 2440; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1040**, N. 6, s. 372; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 14, s. 109; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 7, s. 2733; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1030, Rdn. 18; Karş.: Zöller, *Geimer*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 2032; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1030, Rdn. 1, s. 269; Hk-ZPO, Saenger, **ZPO**, § 1030, Rdn. 5, s. 2280;

¹⁵⁵¹ BGH NJW 1991, s. 2215.

¹⁵⁵² Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 12, s. 1028; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar § 1030**, Rdn. 4, s. 2440; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1040**, N. 6, s. 372;

¹⁵⁵³ Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 6, s. 2689; Hk-ZPO, Saenger, **ZPO**, § 1030, Rdn. 5, s. 2280; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 6, s. 372.

Özellikle, evlilikle ilgili meseleler¹⁵⁵⁴ tahkime elverişli değildir¹⁵⁵⁵. Ayrıca, çocuklarla ilgili meseleler¹⁵⁵⁶ de, bu anlamda tahkime elverişli kabul edilmemektedir¹⁵⁵⁷. Diğer bir deyişle, Alman Hukukunda bu alanlarda tahkim yoluna müracaat edilmesi mümkün değildir.

(7) Şirketler Hukukundan Kaynaklanan Çeşitli İhtilaflar

Şirketler hukukundan doğan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturabilmek bakımından taraflarca tahkim yoluna müracaat edilmesinin pek çok nedeni olabilir¹⁵⁵⁸. Bu kapsamda, tarafların akdettikleri sözleşme ile meydana gelecek olan uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yoluna müracaat edilebileceğinin şirket ana sözleşmesinde kararlaştırılmış olması durumunda, kural olarak, tahkim yoluna gidilebilmesi mümkündür¹⁵⁵⁹. Bununla birlikte, taraflarca akdedilecek olan ana

¹⁵⁵⁴ § 111 Nr. 1 FamFG. Ayrıca, İsviçre Hukukundaki anlayış için bkz.: Peter Max Gutzwiller, **Jurisdiktion und Anerkennung ausländischer Entscheidungen im schweizerischen internationalen Ehescheidungsrecht auf der Grundlage der Rechtsprechung: Überlegungen zur Methodik Rechtspolitische Postulate**, in Abhandlungen zum Schweizerischen Recht neue Folge Begründet von Prof. Dr. Max Gmür; Fortgesetzt durch Prof. Dr. Theo Guhl; Herausgegeben Dr. Hans Merz, Bern, Verlag Stämpfli & Cie AG, 1969.

¹⁵⁵⁵ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Esaslar**, § 43, s. 599; Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 35; Gerhard Wagner, “Schiedsgerichtsbarkeit in Scheidungssachen”, in: Grenzüberschreitungen Beiträge zum Internationalen Verfahrensrecht und zur Schiedsgerichtsbarkeit, **Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag (FS Schlosser)**, (2005), (s. 1025-148), s. 1025 ff. Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 6, s. 372; Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1030, Rdn. 5, s. 2280; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 6, s. 2689

¹⁵⁵⁶ § 111 Nr. 2 FamFG.

¹⁵⁵⁷ Forst, **a.g.e.**, Kapitel 2, s. 35; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 6, s. 2689; Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1030, Rdn. 5, s. 2280; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 6, s. 372; Stephanie Uta Gilfrich, **Schiedsverfahren im Scheidungsrecht: Eine rechtvergleichende untersuchung des deutschen und des US- amerikanischen Schiedsverfahrensrecht**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht; Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Tübingen Mohr Siebeck, 2007, s. 19 vd.

¹⁵⁵⁸ Tuğçe Nimet Yaşar: “Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü”, **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygül, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 283-318), s. 284.

¹⁵⁵⁹ Mehmet Helvacı: “Anonim Ortaklık Genel Kurul Kararlarının İptali Davalarının Tahkim Yargılamasına Uygunluğu Üzerine Düşünceler” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk**

sözleşmede, tahkim yoluna müracaat edilebileceğinin öngörülmüş olmasına karşılık, *Yargıtay kararlarında*¹⁵⁶⁰ ve *doktrinde* tartışılabilir olan bir husus şirketler bakımından gündeme gelebilecek olan birtakım ihtilafların tahkime elverişli olup olmadığı meselesine ilişkindir¹⁵⁶¹.

Bu doğrultuda, genel kurul kararlarının iptaline ilişkin olan ihtilaflar bakımından tahkim yoluna gidilebilip gidilemeyeceği meselesi, *doktrinde* tartışılabilir. *Yargıtay kararlarında*, genel kurul kararlarının iptaline ilişkin kararların tarafların aralarında serbestçe kararlaştırabilecekleri sözleşmelerle ile çözümlenemeyeceği ifade edilerek tahkime elverişli olmadıkları içtihat edilmektedir¹⁵⁶².

Yine, şirket ana sözleşmesinde tahkime müracaat edilebileceği yönünde taraflarca anlaşmaya varılmış olmasına rağmen, *doktrinde* tartışılabilir olan bir husus, şirketin feshine ilişkin uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümlenebilip çözümlenemeyeceği meselesine ilişkindir¹⁵⁶³.

Sempozyumu “Tahkim”, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 179-202), s. 187.

¹⁵⁶⁰ Yarg. 11. HD., 5.12.2012, E. 2011/13485, K. 2012/19915: “[...] *Tahkim, yalnız tarafların arzularına tabi olan, yani davalı ile davacının mahkeme kararına gerek olmaksızın aralarında anlaşarak sonuçlandırabilecekleri uyuşmazlıklar konusunda geçerlidir. Halbuki bir genel kurul kararının iptaline dair uyuşmazlığın davacı ve davalı arasında yapılacak anlaşma ile sonuçlandırılması mümkün değildir. Ayrıca, TTK’nın 381. maddesinin 1. fıkrasının münhasıran ortaklık merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemeyi yetkili kılan hükmü ile aynı maddenin 3. fıkrasının davaların birleştirilmesini zorunlu kılan hükmü de tahkim müessesesi ile bağdaşmamaktadır* [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁵⁶¹ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz.: Karsten Schmidt: “Neues Schiedsverfahrensrecht und Gesellschaftsrechtspraxis: Gelöste und ungelöste Probleme bei gesellschaftsrechtlichen Schiedsgerichtsprozessen”, **Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht (ZHR)**, 162. Band, 1998, (s. 265-289), s. 268; H. Ercüment Erdem, “Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliği”, in: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 1-24); Yaşar, **a.g.e.**, s. 284 vd.

¹⁵⁶² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 276-277.

¹⁵⁶³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 277.

Belirtmek gerekir ki, *Yargıtay*, şirketler hukukundan kaynaklanan bu tarz uyuşmazlıklar bakımından tahkim yoluna müracaat edilemeyeceğini hükme bağlamaktadır¹⁵⁶⁴.

(8) Kira Hukukundan Kaynaklanan Bazı İhtilaflar

Türk Hukukunda, kira uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözümlenemeyeceği kabul edilmektedir¹⁵⁶⁵. *Yargıtay*’ın taşınmazın aynına ilişkin olmayan kira sözleşmeleri konusunda tahkime elverişliliğin söz konusu olmadığını hükme bağlayan kararları mevcuttur¹⁵⁶⁶. Zayıf tarafın korunması ilkesinden yola çıkılarak kira uyuşmazlıkları söz konusu olduğunda kiracının haklarının mahkemeler tarafından korunmasının daha uygun olacağı kabul edilmektedir¹⁵⁶⁷. Bu kapsamda, *Yargıtay* tarafından, “kira bedelinin tespiti davalarında” tahkime elverişliliğin söz konusu olmadığı hükme bağlanmaktadır¹⁵⁶⁸.

¹⁵⁶⁴ Yarg. 11. HD, 2014/141, 2014/695: “[...] Tahkim yalnız tarafların arzularına tabi olan, yani davalı ile davacının maheme kararına gerek olmasızın aralarında anlaşarak sonuçlandırabilecekleri uyuşmazlıklar konusunda geçerlidir. Halbuki bir anonim şirketin feshine dair uyuşmazlığın ortaklar arasında yapılacak anlaşma ile sonuçlandırılması mümkün değildir. Ayrıca, 6102 satılı TTK’nın 530 ve 531. Maddelerinde şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesini yetkili kılan hükümleri de tahkim müessesesi ile bağdaşmamaktadır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁵⁶⁵ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 132.

¹⁵⁶⁶ Bkz.: Yarg. 3. HD, 2.12.2004, 2004/13018, K. 2004713409 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁵⁶⁷ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 132; Yener Keskin, **a.g.e.**, s. 137; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1069. Bununla birlikte, doktrinde aksi görüşteki Kuru, kira bedelinin taraflarca serbestçe kararlaştırılabilmesi göz önünde bulundurulduğunda tahkime elverişli olacağını ifade etmektedir (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5952). Kanaatimizce, kira bedeli hakkındaki uyuşmazlıklar kiracının zayıfın korunması ilkesi gereğince tahkime elverişli olmayan konulardan olmalıdır.

¹⁵⁶⁸ Bkz.: Yarg. 4. HD, 11.11.1965, 7792/5764 (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5952, dn. 46). Yarg. 3. HD, 02.12.2004, 13018/2004, 13409/2004, “[...] *Yargıtay*’ın yerleşik uygulamasına göre, kira bedelinin tespiti davalarında tahkim yoluna başvurulamaz. Kira tespiti hususu kamu düzenini işgilemediği için tarafların serbest iradeleri ile kira parasını kararlaştırmaları ancak belli ölçüler ve sınırlar dahilinde mümkündür. Dolayısıyla bu hususta tarafların tasarruf yetkileri sınırsız değildir. Kaldı ki kiracı, kiralayanın talep ettiği kira bedelini de ödemek zorunda değildir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 132).

Türk Hukukunda, kiracının korunması ilkesinden yola çıkılarak kira sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı benimsenmekle beraber, Alman Hukukunda, bu tarz uyuşmazlıklar bakımından -*kanunda öngörülen düzenlemelerle*- aksi yönde bir kabul söz konusudur. Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 Abs. 1 hükmüne göre, mülkiyet hakkına (malvarlığına) ilişkin her türlü talep tahkim anlaşmasına konu edilerek taraflarca tahkime götürülebilecektir¹⁵⁶⁹. Bununla birlikte, Alman Hukukunda, mülkiyet hakkına (malvarlığına) ilişkin olan bazı taleplerin tahkime götürülmesinin yasak olduğu ifade edilmektedir.

Kiralanın taşınmazlardan kaynaklanan ihtilafların tahkime elverişlilik kriteri olarak belirtilen malvarlığı hakları kapsamında yer alacağı ve objektif olarak tahkime elverişli olan hususlardan birisi olacağı düşünülebilecekse de, Alman Hukukunda, Almanya'daki bir taşınmazın oturma amacıyla (konut) kiralanması sebebiyle meydana gelen uyuşmazlıkların objektif olarak tahkime elverişli olmadığı belirtilmektedir¹⁵⁷⁰. Bu husus, Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 Abs. 2 hükmünde açıkça ifade edilmektedir¹⁵⁷¹. Buna göre, yerel yaşam alanı (*Wohnraum*) için bir kira sözleşmesinin varlığı hakkındaki ihtilaflar bakımından bir tahkim anlaşması etkisiz olacaktır¹⁵⁷².

¹⁵⁶⁹ Zöllner, Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 2032; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 1, s. 103; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 177, Rdn. 12, s. 1028; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1030, Rdn. 14, s. 272; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1030, Rdn. 4, s. 2732; Zimmerman, **ZPO § 1030**, N. 1, s. 1491; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar § 1030**, Rdn. 3, s. 2439; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 4, s. 371; Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1030, Rdn. 2, s. 2280; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 2, s. 2685; Alexander, **a.g.e.**, s. 348; Gino Lörcher, Heike Lörcher: **Das Schiedsverfahren, -national/international- nach neuem Recht**, 1. Auflage, München; Berlin, Jehle Rehm, 1998, N. 36, s. 11.

¹⁵⁷⁰ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 53.

¹⁵⁷¹ § 1030 Abs. 2 dZPO için bkz.: Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1030, s. 2279; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1030, s. 2685; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1030, s. 102; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar § 1030**, s. 2439; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1030, s. 2732; Alexander, **a.g.e.**, s. 348.

¹⁵⁷² Zöllner, Geimer, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 20, s. 2035; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 19, s. 111; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 175, Rdn. 13, s. 1029; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1030, Rdn. 8-9, s. 2733; Zimmerman, **ZPO § 1030**, N. 3, s. 1492; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar §**

Görüldüğü üzere, kira sözleşmesinin konusu yerel yaşam alanı (*inlandsbelegener Wohnraum*) olmalıdır¹⁵⁷³. Burada kastedilen yaşam alanı, bir binanın bir kısmında belirli insanlar tarafından kalıcı bir kullanımdır^{1574,1575}. Aynı zamanda, Almanya’da bir yerin kiralanması gerekmektedir¹⁵⁷⁶. Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 Abs. 2’de öngörülen uyuşmazlıkların tahkim yargılaması bakımından hariç tutulması, ana kiracılık sözleşmesi veya alt kira sözleşmesi olup olmadığına bakılmaksızın, sadece yaşam alanı üzerindeki kiracılıkla ilgilidir¹⁵⁷⁷. Bununla birlikte, yaşam alanı olan konut ile birlikte bulunan arazi kiralamaları tahkime elverişlidir¹⁵⁷⁸. Yine, Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 Abs. 2 hükmü, yalnızca bir sözleşmenin varlığına ilişkin anlaşmazlıklara atıfta bulunmaktadır¹⁵⁷⁹. Bu kapsamdaki kira anlaşmazlıkları bakımından Alman Hukuku uyarınca tahkim anlaşması gerçekleştirilemeyecektir¹⁵⁸⁰.

Türk Hukukunda ise, Yargıtay kararlarıyla şekillenen uygulama dışında kira uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olup olmadıklarını öngören özel bir düzenleme mevcut değildir¹⁵⁸¹. Doktrinde, *Akıncı*, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/f. 4 hükmünde taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklardan söz edildiğinden yola çıkarak, taşınmazın aynından kaynaklanmayan kira sözleşmeleri hakkındaki ihtilaflar bakımından tahkime elverişliliğin söz konusu olduğu şeklinde bir

1030, Rdn. 5, s. 2440; Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 15, s. 375; Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1030, Rdn. 12, s. 2282; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 4 ff., s. 2686; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1030**, Rdn. 30, s. 276.

¹⁵⁷³ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1030**, Rdn. 30, s. 276.

¹⁵⁷⁴ BGH (NJW) 1981, s.1114.

¹⁵⁷⁵ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO § 1030**, Rdn. 30, s. 276.

¹⁵⁷⁶ Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 15, s. 375.

¹⁵⁷⁷ Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar § 1030**, Rdn. 5, s. 2440.

¹⁵⁷⁸ Wieckzorek, Schütze, *Schütze*, **ZPO § 1030**, N. 16, s. 375.

¹⁵⁷⁹ Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 20, s. 111. Alman Medeni Usul Kanunu § 1030 Abs. 2 hükmü, yalnızca bir sözleşmenin varlığına ilişkin anlaşmazlıklara atıfta bulunmaktayken; § 29a kapsamındaki yargı anlaşmalarının yetkisizliği daha geniş bir anlaşmazlık yelpazesini kapsamaktadır (Stein, Jonas, *Schlosser*, **ZPO Kommentar**, § 1030, Rdn. 20, s. 111).

¹⁵⁸⁰ Zimmerman, **ZPO § 1030**, N. 3, s. 1492.

¹⁵⁸¹ Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 135.

değerlendirmede bulunulabileceğini ifade etmektedir¹⁵⁸². Yargıtay'ın bazı kararlarında da, taşınmazın aynına ilişkin olmayan kira uyuşmazlıkları konusunda takime gidilebileceği öngörülmektedir¹⁵⁸³.

Yargıtay'ın kiralanan taşınmazların tahliyesi konusundaki yaklaşımı ise, bu tarz uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı yönündedir¹⁵⁸⁴. Buna karşılık Yargıtay'ın, her iki tarafın tacir olduğu kira tahliyesine ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu yönünde kararları mevcuttur¹⁵⁸⁵.

(9) Fikri Mülkiyet Hukukundan Kaynaklanan İhtilaflar¹⁵⁸⁶

Bir patent sahibinin, patenti kullanmak için bir veya daha fazla şirkete veya bir kimseye, genellikle know-how sözleşmesi eşliğinde lisans vermesi durumunda, patent lisans sözleşmeleri ulusal ve uluslararası ticari işlemlerin önemli bir parçasını teşkil etmektedir¹⁵⁸⁷. Ayrıca, bu tarz anlaşmaların birçoğu tahkim

¹⁵⁸² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 271.

¹⁵⁸³ Yarg. 4. HD, 5.11.1966, 9119/9554 (ABD 4. HD/2, s. 63-64) (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 271, dn. 499).

¹⁵⁸⁴ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5952; Huysal, **Tahkime Elverişlilik**, s. 140. Yargıtay'ın bu yöndeki kararları için bkz.: Yarg. 6. HD, 10.7.1970, 3032/3170 (İBD 1971/1-2, s. 144-145. Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 87, s. 5952, dn. 48).

¹⁵⁸⁵ Yarg. 19. HD, 16.12.2004, 2004/5413, 200412656 “[...] Söz konusu kararda taraflar arasındaki kira sözleşmesindeki tahkim şartı nedeniyle kira, tahliye davasını hakemler nezdinde açmak istemiş ancak üçüncü hakemin atanamaması üzerine mahkemeden hakem tayini talep edilmiştir. Mahkemece yapılan hakem tayini üzerine davalı tarafından temyiz edilmiş, ancak Yargıtay ilk derece mahkemesinin hakem atama kararını onaylayarak, uyuşmazlığın tahkimde çözümlenebilmesine olumlu yaklaşmıştır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 272, dn. 504).

¹⁵⁸⁶ Anna P. Mantakou, “Arbitrability and Intellectual Property Disputes, in: Mistelis Loukas A.; Brekoulakis, Stavros L. (Hrsg./Edit. by), **Arbitrability: International & Comparative Perspective Perspectives**, in International Arbitration Law Library; Series Editor Dr. Julian D. M. Lew QC; Bd. 19, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2009, (s. 263-271).

¹⁵⁸⁷ Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 52. Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1982'ye kadar patent taleplerinin tahkime elverişli olmadığı kabul edilmekteydi (Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 7, s. 25). Bununla birlikte, günümüzde, Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda da, patent talepleri bakımından tahkime elverişlilik söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, bu tarz ihtilaflar hakkında da tahkim sözleşmesi yapılabilmektedir (Aden, **Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, N. 7, s. 26). Buna ilişkin olarak, Amerika Birleşik Devletleri

hükümünü de içermektedir¹⁵⁸⁸. Tahkim uyuşmazlıkların çözümünde ticari sırların korunmasına yardımcı olan yargılamaların gizliliği şeklindeki özelliği sayesinde bu alanda özellikle çok popülerdir¹⁵⁸⁹. Bu sebeple, bu tarz fikri mülkiyet hukukundan kaynaklanan ihtilafların objektif olarak tahkime elverişli olup olmadığı hususu *doktrinde* sıkça tartışılan konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Hukukunda, kural olarak, marka, patent, endüstriyel tasarım, faydalı model gibi taraflar arasında hukuki sonuç doğuracak olan fikri mülkiyet hukukuna ilişkin haklardan kaynaklanan ihtilaflar bakımından tahkim yoluna müracaat edilebilecektir¹⁵⁹⁰. Bununla birlikte, tahkim sözleşmesine taraf olmayan üçüncü kişilere karşı, fikri mülkiyet hukukundan kaynaklanan ihtilaflar hakkında, tahkime gidilebilmesi söz konusu olamayacaktır¹⁵⁹¹. Diğer bir deyişle, marka, patent, endüstriyel tasarım, faydalı model ile ilgili olarak meydana gelen ihtilaflar tahkime elverişli olacaktır. Buna karşılık, hakem kararının üçüncü kişiler bakımından bir etkisinin olmayacağı, zira, tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilecek olan kararı yalnızca tahkim sözleşmesinin tarafları bakımından geçerli olacağı ifade edilebilecektir¹⁵⁹².

İsviçre Hukukunda da ticari markalar ile patentlere ilişkin olarak tahkim yoluna müracaat etmek mümkündür¹⁵⁹³. İsviçre Federal Patent Ofisi, patentler ile

Hukukunda, açık bir hüküm mevcuttur. Bu husus 1992 tarihli Amerikan Birleşik Devletleri Patent Kanunu m. 294 (a) hükmünde ifade edilmektedir (Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 52). Zira, US Patent Act. 1992 35 U.S.C. Sect. 294 (a) hükmünde, “*bir patent veya bir patent altındaki herhangi bir hak içeren bir sözleşme, sözleşme kapsamında ortaya çıkan patentin geçerliliği veya ihlaliyle ilgili herhangi bir anlaşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesini öngören bir hüküm içerebilir*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır (Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 52).

¹⁵⁸⁸ Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 52.

¹⁵⁸⁹ Raeschke-Kessler, **Arbitrability**, s. 52.

¹⁵⁹⁰ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 46.

¹⁵⁹¹ Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 46.

¹⁵⁹² Özel, **Milletlerarası Ticari Tahkim**, § 2, s. 46.

¹⁵⁹³ Briner, **National Report**, s. 11.

ticari markalar bakımından İsviçre mahkemeleri tarafından verilen icra edilebilirlik beyanlarını taşıması durumunda hakem kararlarını kaydetmektedir¹⁵⁹⁴.

Kanaatimizce, patentten doğan haklar ticari veya parasal bir değere sahip olduğu ve satılabileceği ya da tahsis edilebileceği için patent hakları ile ilgili herhangi bir milletlerarası işlem tahkime elverişli olabilecektir.

e. Hakem Kararının İptali Davasında Tahkime Elverişlilik İncelemesi

Tahkime elverişsizlik, hakem kararlarının uygulanması aşamasında da önem arz etmektedir¹⁵⁹⁵. Özellikle, yukarıda tartışıldığı gibi, hakem kararları tahkime elverişli olmayan bir konuda verilmiş olması durumunda iptali söz konusu olabilecek veya tanınması reddedilebilecektir¹⁵⁹⁶. Bu sebeple, tahkim anlaşmasının konusu tahkime elverişli olmak zorundadır¹⁵⁹⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda hakem kararına konu teşkil eden uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olamaması hususu mahkemece re'sen dikkate alınabilecek bir iptal sebebi olarak düzenlenmektedir¹⁵⁹⁸.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun bu düzenlemesi UNCITRAL Model Kanunu düzenlemesi ile uyumludur. Diğer bir ifadeyle, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen hüküm UNCITRAL Model Kanunu ile paralel düzenleme getirmekle hem uluslararası hem de iç hukukla uyumluluk arz etmektedir. Tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümünde tahkim yoluna müracaat edilebilip edilmemesi şeklinde ifade edilen tahkime elverişlilik kavramı 10.6.1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York

¹⁵⁹⁴ Briner, **National Report**, s. 11.

¹⁵⁹⁵ Born, **a.g.e.**, §3.02, s. 85.

¹⁵⁹⁶ Born, **a.g.e.**, §3.02, s. 85.

¹⁵⁹⁷ Alexander, **a.g.e.**, s. 348.

¹⁵⁹⁸ Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 222.

Konvansiyonu ile UNCITRAL Model Kanunu'nda da benzer şekilde düzenlenmektedir.

Alman Hukukunda, hakem kararının Alman Medeni Usul Kanun § 1030 hükmünde ifade edilen objektif tahkime elverişlilik düzenlemesine aykırı bir şekilde ortaya konulması, hakem kararının iptali bakımından bir sebep ((dZPO) § 1059 Abs. 2, Nr. 2 (a)) olarak ifade edilmektedir¹⁵⁹⁹. Avusturya Hukukunda da, hakem kararlarının iptalinin öngörüldüğü öZPO § 611 hükmünde tahkim yargılamasında objektif tahkime elverişliliğe riayet edilmemesi bir iptal sebebi olarak ifade edilmektedir¹⁶⁰⁰. Avusturya Medeni Usul Kanunu'nda, § 611 Abs. 2 Nr. 7'de yer alan düzenleme uyarınca açıkça uyumsuzluğun konusunun iç hukuka göre tahkime elverişli olmaması, hakem kararının iptalini sonuçlayacaktır¹⁶⁰¹. Görüldüğü üzere, Avusturya Hukukunda, hakem kararlarının iptalinde Avusturya (maddi) hukuku belirleyicidir¹⁶⁰². Çünkü Avusturya Medeni Usul Kanunu § 611 Abs. 2, Nr. 7'de açıkça hakem kararının bu sebepler iptali bakımından "*iç hukuka*" atıfta bulunmaktadır¹⁶⁰³.

2. Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırı Olması

a. Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırı Olması Hususunun Bir İptal Sebebi Olarak Öngören Düzenlemeler

Hakem kararının kamu düzenine aykırı olması, tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan nihai hakem kararının iptaline yol açabilecek olan

¹⁵⁹⁹ Borges, **ZZP 1998**, s. 494; Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 667, s. 208.

¹⁶⁰⁰ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 48; Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 769, s. 243; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 1/63, s. 27.

¹⁶⁰¹ Reiner, **SchiedsRÄG 2006**, s. 48; Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 1/63, s. 27.

¹⁶⁰² Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 677, s. 211.

¹⁶⁰³ Liebscher, Oberhammer, Rechberger, **Band I**, N. 1/63, s. 27; Aschauer, Gantenberg, Gabriel *in*: Torggler et al (Hrsg.), **a.g.e.**, 2. Kap., N. 677, s. 211.

sebeplerden bir diğeridir¹⁶⁰⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (b) maddesine göre, iptal davasının açıldığı mahkeme, hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğunu tespit ederse, hakem kararını re’sen iptal edebilecektir. Türk Hukukunda, iç tahkim bakımından da Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, § hükmü uyarınca, hakem kararının kamu düzenine aykırı olması bir iptal sebebi olarak düzenlenmektedir.

UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b, (ii) hükmüne göre, hakem kararının kamu düzenine aykırı olması, hakemlerce ortaya konulan kararının iptali bakımından re’sen dikkate alınabilecek olan sebeplerden birisi olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte, UNCITRAL Model Kanunu’nda hakem kararının kamu düzenine aykırı olması hem bir iptal sebebi¹⁶⁰⁵ hem de bir tenfiz engeli¹⁶⁰⁶ olarak öngörülmüştür¹⁶⁰⁷. Bu bakımdan, Milletlerarası Tahkim Kanunu düzenlemesinin UNCITRAL Model Kanun düzenlemesi ile paralel olduğu ifade edilebilecektir. Aynı şekilde iç tahkim bakımından da benzer düzenlemeye yer veren kanun koyucu, milletlerarası tahkim kanunu ile uyumlu olma yoluna gitmiştir.

Alman Hukukunda da iptal sebeplerinin öngörüldüğü Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 hükmünde, “*kamu düzenine aykırılık*” hakem kararının iptali bakımından bir sebep olarak ifade edilmektedir¹⁶⁰⁸. Alman Medeni Usul Kanunu §

¹⁶⁰⁴ Balthasar, **a.g.e.**, § 1, N. 88, s. 38. Kamu düzenine aykırılık bakımından tahkim mahkemelerinin verdiği kararların iptal edilebileceği hakkında ayrıca bkz.: Rehm, **a.g.e.**, N. 273, s. 74. Dietmar Czernich, “Die Rom I-VO als Grundlage für die Anwendung von Eingriffsnormen durch Schiedsgerichte”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 62. Jahrgang 2016, (s. 701-707), s. 703.

¹⁶⁰⁵ UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b (ii).

¹⁶⁰⁶ UNCITRAL Model Kanunu m. 36/f. 1, b (ii). Yabancı hakem kararlarının kamu düzenine aykırı olması, hakem kararının tenfizinde bir engel sebebidir (Ergin Nomer: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 1984, Yıl: 4, Sayı: 1, (s. 29-31), s. 29).

¹⁶⁰⁷ Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 222.

¹⁶⁰⁸ Sandrock, **BB 2001**, s. 2174; Borges, **ZZP 1998**, s. 495; Julia-Marie Oppermann: **Internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit und Verjährung**, in Studien zum vergleichenden und internationalen Recht – Comparative and International Law Studies; Band 158 (Hrsg. Bernd von Hoffman, Erik Jayme und Heinz-Peter Mansel), Frankfurt am

1059 Abs. 2, Nr. 2, (b) hükmüne göre, hakem kararının tanınması ve tenfizi hakem kararının kamu düzenine (*ordre public*) aykırı olması gibi bir sonuca neden olarsa mahkemece hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir¹⁶⁰⁹.

b. Kamu Düzeni Kavramı

(1) Genel Olarak

Bir iptal sebebi olmasından bahisle, kamu düzeni kavramının açıklanması gerekmektedir¹⁶¹⁰. Ancak hemen belirtelim ki, kamu düzeni kavramının içeriği ve kapsamı, herhangi bir pozitif düzenlemede yer almamaktadır¹⁶¹¹. Kamu düzeni kavramı, üzerinde sıklıkla konuşulan, toplumdan topluma, zaman zamana değişiklik gösteren, o anki sosyal, ekonomik ve siyasal şartlara göre de değişiklik

Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009, s. 83; Gerhard Wegen: “Nichtstaatliches Recht als Gegenstand einer Rechtswahlklauseln? **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 62. Jahrgang 2016, (s. 557-564), s. 564; Schütze, **internationalen Schiedsverfahrensrechts**, s. 205. 1998 tarihli değişiklikten önceki Alman Medeni Usul Kanunu § 1041’de de kamu düzeni ne aykırılık hakem kararlarının iptal sebepleriinden biriydi (Michael Swoboda: “Schiedsgerichtsordnungen deutscher Industrie- und Handelskammern” in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (447-458), s. 456).

¹⁶⁰⁹ Fritz Baur: **Neuere Probleme der privaten Schiedsgerichtsbarkeit**, Vortrag gehalten vor der Berliner Juristischen Gesellschaft am 20. Juni 1979, (Schriftenreihe der juristischen Gesellschaft e.V. Berlin; Heft 61), Berlin; New York, Walter de Gruyter & Co., 1980, s. 15; Oppermann, **a.g.e.**, s. 83; Schütze, **internationalen Schiedsverfahrensrechts**, s. 205.

¹⁶¹⁰ Hakem kararlarının iptalinde kamu düzeni kavramı hakkında bkz.: Athanassios G. Kaissis: “Zum Begriff des ordre public bei der Aufhebung von Schiedssprüchen” in: **Geriechenland**” in: **Grenzüberschreitungen Beiträge zum Schiedsgerichtbarkeit, Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Birgit Bachmann; Stephan Bredenbach; Dagmar Coester-Waltjen; Burkhard Heß; Andreas Nelle; Christian Wolf), Tübingen, Mohr Siebeck, 2005, (s. 321-328).

¹⁶¹¹ Harald Bartos, **Internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit: Verfahrensprinzipien**, Frankfurt (Main), R. G. Fischer, 1984, s. 40-42; B. Bahadır Erdem: “İptal Davalarında Kamu Düzenine Aykırılık”, **ICC Türkiye XI. Milletlerarası Tahkim Semineri**, 14 Nisan 2014, Ankara, (s. 109-119), s. 109. Doktrinde Erdem’e göre, kamu düzeni kavramının herhangi bir kanuni düzenlemede de açıklanması doğru olmayacaktır (Erdem B, **Kamu Düzeni**, s. 109). Yılmaz Altuğ; Mustafa Yasan: “Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni”, in: **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003, (s. 139-150), s. 140.

arz eden ve hukuk düzenini korumaya yönelik kuralların bütünüdür¹⁶¹². Kamu düzenine ilişkin kurallar, toplumda bireylerin düzenli ve huzur içinde yaşamalarını temin etmek için var olan kurallardan oluşur¹⁶¹³.

Kamu düzeni kavramı hem iç hukukta hem de milletlerarası özel hukukta kullanılan bir kavram olmakla birlikte, bu kavrama yönelik yaklaşım, iç hukuk ile milletlerarası özel hukukta farklı olacaktır¹⁶¹⁴. Bu doğrultuda, her devletin kamu düzeni kavramından anladığı husus birbirinden farklılık arz edecektir¹⁶¹⁵.

¹⁶¹² Dayınlarlı, **Kamu Düzeni**, s. 7; Kemal Dayınlarlı, “Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni” in: **Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65’inci Yaş Armağanı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, (s. 655-692), s. 658; Albayrak, **a.g.m.**, s. 74; Gülgün Ildır: **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Medeni Yargoya Alternatif Yöntemler**, 1. Bs., İstanbul, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., 2003, s. 41.

¹⁶¹³ Albayrak, **a.g.m.**, s. 74.

¹⁶¹⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 269-270; Dayınlarlı, **Milletlerarası Kamu Düzeni**, s. 663; Albayrak, **a.g.m.**, s. 74. Milletlerarası kamu düzeni ve iç hukuktaki kamu düzeni kavramı hakkındaki açıklamalar için bkz.: Sandrock, **BB 2001**, s. 2175; Bartos, **a.g.e.**, s. 31; Baur, **Neuere Probleme**, s. 15; Nils Börnsen, **Nationales Recht in Investitions-schiedsverfahren**, in *Jus Internationale et Europaem*; Herausgegeben von Thilo Marauhn und Christian Walter; Band 124, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016, s. 247-249; Dirk Looschelders: “Anpassung und ordre public im Internationalen Erbrecht”, in: **Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011**, (Herausgegeben von Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Gieseking GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 266-282), s. 267. Milletlerarası kamu düzeni hakkında bkz.: Pascal Grolimund; Anton K. Schnyder: **Internationales Privat- und Zivilprozessrecht in a nutshell**, 2. Auflage, Zurich/St. Gallen, Dike Verlag AG, 2016, s. 168-169; Harmut Linke; Wolfgang Hau: **Internationales Zivilverfahrensrecht**, 6. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2015, s. 292 vd.; Aloysius P. Llamzon, **Corruption in International Investment Arbitration**, in *Oxford Internationale Arbitration Series*, (Series Editor: Loukas Mistelis), University Press, 2014, s. 110; Marco Niedermann: **Die ordre public-Klauseln in den Vollstreckungsverträgen des Bundes und den Kantonalen Zivilprozessgesetzen**, in *Zürcher Schriften zum Verfahrensrecht*; Herausgeber: Prof. Dr. r. Hauser, Prof. Dr. H. U. Walder-Bohner; Band 19, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1976, s. 89 vd.; Ahmet Cemal Ruhi, Yavuz Kaplan: “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tenfizi Açısından Kamu Düzeni (Ordre Public)”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Yıl 22, 2002, (s. 643-663), s. 643-644. Kamu düzeni hakkında çeşitli ayrımların varlığından söz edilebilecektir. Bu kapsamda yapılan ayrımlar: “ülkesel kamu düzeni”, “bölgesel kamu düzeni”, “ulus aşan kamu düzeni”, “milletlerarası kamu düzeni” şeklindedir (Nuray Ekşi: “Yargıtay Kararları Işığında Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, 40(1), 2020, (s. 143-201), s. 154).

¹⁶¹⁵ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 3, s. 110; Bartos, **a.g.e.**, s. 31. Örnek olarak bkz.: Arnold Escher, **Neuere Probleme aus der Rechtssprechung zum französisch-schweizerischen Gerichtsstandsvertrag: vom 15. Juni 1969**, in *Zürcher Beiträge zur Rechtswissenschaft*;

(2) İç Hukukta Kamu Düzeni Kavramı

İç hukukta kamu düzenine yüklenen anlam bakımından *doktrinde* farklı görüşler mevcuttur. Doktrinde *Bulur*'a göre kamu düzeni, belirli bir toplumda ve belirli bir zaman diliminde geçerli olan; sosyal, ekonomik, siyasi, ahlaki ve hukuki yönden o toplumun temel yapısını ortaya koyan ve temel çıkarlarını koruyan kurallar bütünüdür¹⁶¹⁶. Doktrinde, *Hatemi*'ye göre, kamu düzeni, örgütlenmiş toplumun temel yapısını ve temel çıkarlarını koruyan kanun kurallarıdır¹⁶¹⁷. Doktrinde *Dayınlarlı*'ya göre, kamu düzeni, belli bir ülkede ve belli bir zamanda kabul edilmiş olan özel şartlar nedeni ile ülkenin esaslı çıkarlarından olan kuralların bütünüdür¹⁶¹⁸. Doktrinde *Tanrıver*'e göre ise, kamu düzeni, bir toplumda belirli bir zaman diliminde, sosyal, ekonomik, siyasal ahlaki ve hukuki yönlerden esas yapısını belirleyen ve ana çıkarlarını koruyan müessese ve kuralların tümüdür¹⁶¹⁹.

Yargıtay'a göre, ahlak ve dürüstlük kurallarını toplumun temel ilke ve yargılarını adaleti, ahlak anlayışını Anayasa'da yer alan temel hakları ciddi şekilde sarsan ve aykırılık oluşturan olaylar, kamu düzenini ihlal eden olgulardır¹⁶²⁰. Yine, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği bir kararda kamu düzeni şu şekilde ifade edilmektedir:

Herausgegeben von A. Egger, F. Fleiner und E. Hafter; Neu Folge; Heft 56, Zurich, Verlag H. R. Sauerländer & Co. Aarau, 1937, s. 155.

¹⁶¹⁶ Alper Bulur, "6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve Uygulaması Hakkında Değerlendirmeler", (Çevrimiçi) <http://www.tahkim.hacettepe.edu.tr/alperbulurteblig.pdf>, (5 Ocak 2018), Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve Uygulaması Paneli, Ankara Barosu, s. 5.

¹⁶¹⁷ Hüseyin Hatemi: **Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları (Özellikle BK 65 Kuralı)**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1976, s. 42-43.

¹⁶¹⁸ Kemal Dayınlarlı: **Milli ve Milletlerarası Kamu Düzeni ve Tahkime Etkileri**, Ankara, 1994, s. 8.

¹⁶¹⁹ Süha Tanrıver: "Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tenfzinde Kamu Düzeni", in: **Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, (s. 565-578), s. 566.

¹⁶²⁰ YHGK'nun, 6.5.1998 tarihli ve E. 12-287, K. 325 sayılı kararı.

“[...] Türk kamu düzeninin ihlalini gerektirecek haller çoğunlukla emredici bir hükmün açıkça ihlali halinde düşünülecektir. Fakat her emredici hükmün ihlali halinde veya her emredici hükmü ihlal eden bir yabancı kararın Türk kamu düzenine aykırı bulunduğunu söylemek olanaklı değildir. İç hukuktaki kamu düzeninin çerçevesi, Türk hukukunun temel değerlerinin, Türk genel adap ve ahlak anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, ortak prensiplere, medeni toplulukların müştereken benimsedikleri ahlak ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılık şeklinde çizilebilir [...]”¹⁶²¹

Görüldüğü üzere, iç hukukta, kamu düzenine ilişkin olarak doktrindeki görüşler¹⁶²² ve Yargıtay¹⁶²³ tarafından yapılan tanımlamalar birbirlerinden farklılık arz etmektedir. Nihayetinde, herkes tarafından kabul gören genel geçer bir kamu düzeni kavramı tarifi ifade edilememektedir.

¹⁶²¹ Yarg. HGK 26.11.2014, 2013/1135, 2014/973 (Âdem Aslan: “Tahkim Davalarına İlişkin Güncel Yargıtay Kararları, in: **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygöl, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 77-95), s. 88, dn. 16).

¹⁶²² Bulur, **a.g.m.**, s. 5; Hatemi, **a.g.e.**, s. 42-43; Dayınlarlı, **Kamu Düzeni**, s. 8.

¹⁶²³ Yarg. HGK 26.11.2014, 2013/1135, 2014/973: “[...] Türk kamu düzeninin ihlalini gerektirecek haller çoğunlukla emredici bir hükmün açıkça ihlali halinde düşünülecektir. Fakat her emredici hükmün ihlali halinde veya her emredici hükmü ihlal eden bir yabancı kararın Türk kamu düzenine aykırı bulunduğunu söylemek olanaklı değildir. İç hukuktaki kamu düzeninin çerçevesi, Türk hukukunun temel değerlerinr, Türk genel adap ve ahlak anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, ortak prensiplere, medeni toplulukların müştereken benimsedikleri ahlak ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılık şeklinde çizilebilir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

(3) Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni Kavramı

Milletlerarası özel hukukun konusuna giren ihtilaflar bakımından kamu düzeni kavramı, iç hukukta yüklenen anlamından daha dar ve sınırlı olarak ifade edilebilecektir¹⁶²⁴. İç hukukta emredici kurallara bağlanan ve kamu düzeninden sayılan bazı esaslar, milletlerarası özel hukuk bakımından kamu düzeninden sayılmayabilecektir¹⁶²⁵. Örneğin, iç hukukta hak ve fiil ehliyetine ilişkin olarak getirilen hukuk kurallarının karşısında, yabancı hukukta kabul edilen ve buna aykırı olan hükümler kamu düzenimizi ihlâl etmeyecektir¹⁶²⁶.

Milletlerarası niteliği sebebiyle, milletlerarası kamu düzeni kuralları yabancılara da uygulanabileceken; milli kamu düzeni kuralları, sadece vatandaşlara tatbik edilebilecektir¹⁶²⁷. Milli kamu düzeni, tarafların aralarında akdettikleri sözleşme ile kamu düzenine aykırılık teşkil eden bir kanun hükmünü

¹⁶²⁴ Dayınlarlı, **Kamu Düzeni**, s. 19; Dayınlarlı, **Milletlerarası Kamu Düzeni**, s. 663; Albayrak, **a.g.m.**, s. 74; Tanrıver, **Tenfizde Kamu Düzeni**, s. 566-567. Kamu düzeni kavramına ilişkin olarak milletlerarası özel hukukta yapılan çeşitli tanımlamalar için bkz.: Kalliopi Makridou, “The public policy defence in Internationale Arbitration under Greek law”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 18. Band 2013, (s. 175-188), s. 180; Balthasar, **a.g.e.**, § 1, N. 88-91, s. 38-39; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 6.13 ff., s. 357.

¹⁶²⁵ Dayınlarlı, **Milletlerarası Kamu Düzeni**, s. 664. Yarg. HGK 30.9.2015, E. 2013/13-1847, K. 2015/2020 “[...] Milletlerarası kamu düzeni kavramı ise, iç hukuka nazaran daha dar ve sınırlıdır. Dolayısıyla iç hukukta kamu düzeni ihlali sayılan bir durum, milletlerarası hukuk bakımından kamu düzeni ihlali sayılmayabilir. Taraflar tahkim sözleşmesinde, tahkim yargılamasının tabi olacağı hukuku seçmişlerse hakem, tarafların bu vesile ile uygulanacak olan hukukun kamu düzenini de seçtiklerini kabul etmek durumundadır. (Dayındarlı a.g.e. sn.77) Başka bir ifade ile, kamu düzeninin, seçilen hukuka bağlı kalınarak değerlendirilmesi gereklidir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁶²⁶ Dayınlarlı, **Milletlerarası Kamu Düzeni**, s. 664. Hak ve fiil ehliyetine ilişkin olarak yabancı kanunlardaki düzenlemenin kemdi hukukumuzda kamu düzenini ihlal ettiği kabul edilseydi, Türk Hukukuna aykırı olan her yabancı kanuni düzenlemenin tatbik edilmemesi gerekirdi. Diğer bir açıdan da Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul hukuku Hakkında Kanunu (MÖHUK) m. 9 öngörülen ehliyet kenar başlıklı düznelemede, hak ve fiil ehliyetinin ilgilinin milli hukukunatabi olduğu açıkça düzenlenmektedir. Bkz.: MÖHUK m. 9.

¹⁶²⁷ Yılmaz Altuğ; Mustafa Yasan: “Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni”, in: **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003, (s. 139-150), s. 141.

bertaraf edememelerine yol açarken; milletlerarası kamu düzeni, yabancı bir kanun hükmünün hâkimin ülkesinde uygulanmasına engel olacaktır¹⁶²⁸.

c. Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırı Olmasının İptal Davasında Değerlendirilmesi

Kamu düzeni, toplumdan topluma, zamandan zamana ve mekâna göre, değişiklik arz eden bir kavramdır¹⁶²⁹. Kamu düzeninin toplumdan topluma ve zamandan zamana değişkenlik gösterdiğine, Fransa’da boşanmanın 1884 yılından itibaren kamu düzenine aykırı sayılmamaya başlanması ile babalığın araştırılması hususunun da 1912 yılından sonra, kamu düzenine aykırı olarak kabul edilmemesi örnek olarak gösterilebilecektir¹⁶³⁰.

Kamu düzenine aykırılık teşkil eden halleri saymak suretiyle ifade etmek mümkün değildir. Bu nedenle, iptal davasına bakacak olan hâkimlere kamu düzeni kavramına ilişkin olarak bir değerlendirmede bulunurken takdir hakkı tanımak makul bir yol olacaktır. Hâkimler, hakem kararının iptal sebebi olan kamu düzenini değerlendirirken iç hukuktaki bakış açısı ile yaklaşmak yerine milletlerarası tahkim uygulamasını göz önünde bulunduracak şekilde bir anlayış benimsemelidir¹⁶³¹.

¹⁶²⁸ Altuğ, Yasan, **a.g.m.**, s. 141-142.

¹⁶²⁹ Süha Tanrıver: “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizi Bağlamında Kamu Düzeni”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Yıl 17-18, 1997-98, (s. 467-491), s. 476; Dayınlarlı, **Milletlerarası Kamu Düzeni**, s. 664; Ruhi, Kaplan, **a.g.m.**, s. 644.

¹⁶³⁰ Dayınlarlı, **Milletlerarası Kamu Düzeni**, s. 668.

¹⁶³¹ Taraflar hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğu yönündeki iddialarını uyuşmazlığın esası hakkında verilen kararlar veya tahkim usulü ile ilgili olduğu yönünde ileri sürebileceklerdir. Yalnız hemen belirtelim ki, milletlerarası tahkim uygulamasında, uyuşmazlığın esasına ilişkin olarak ileri sürülebilecek kamu düzenine aykırılık halleri sınırlıdır. Ayrıca, uyuşmazlığın esasına ilişkin olarak kamu düzenine aykırılık iddiası mümkün mertebe az dikkate alınmalıdır. Tahkim yargılamasının usulüne ilişkin olarak kamu düzenine aykırılığın mevcut olduğu ve bu nedenle de hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğu bir hal de söz konusu olabilecektir. Mesela, tahkim yargılaması bakımından savunma hakkını ortadan kaldıran bir usulün benimsenmesi kamu düzenine aykırılık teşkil edecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 273).

Hakem kararının kamu düzenine aykırı olması aynı zamanda tahkime elverişlilik konusu ile de ilişkilendirilebilecektir¹⁶³². Gerek Türk Hukukunda Milletlerarası Tahkim Kanunu'na ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre gerekse de mukayeseli hukuktaki bazı düzenlemelere göre, hakem kararının kamu düzenine aykırı olmaması objektif olarak tahkime elverişlilik bakımından aranan bir kriterdir.

Yargıtay kararlarında da, kamu düzeni kavramı, tahkime elverişliliğin konu itibariyle belirlenmesinde pekçok kere kullanılmaktadır¹⁶³³. Buna karşılık, hakem kararının kamu düzenine aykırı olması, tahkim sözleşmesinin geçersizliği ile

¹⁶³² Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 3, s. 107; Sarı, **a.g.m.**, s. 152. Objektif tahkime elverişlilik ile kamu düzeni arasındaki ilişki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Horst Barber, **Objektive Schiedsfähigkeit und ordre public in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit**, in Europäische Hochschulschriften Publications Universitaires Européennes European University Studies, Reihe II Rechtswissenschaft Série II, Droit Law Bd./Vol. 1487, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris, Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1994, s. 25.

¹⁶³³ Yarg. 15. HD, 18.3.1986, E. 1985/3919, K. 1986/1044: “[...] Kanun'un gerek metin gerekse ruhu itibariyle ve ısrarla koyduğu bu kuralın kamu düzeni ile ilgili olduğu açıkça görülmektedir. Herşeyden önce kuralın emredici nitelik taşıdığı ortadadır. Hakemlerin vermiş oldukları kararlar mahkeme kararı niteliğinde bulunmadığından sonuçta taşınmaz mülkiyetine ilişkin verilecek kararlar tesbit niteliğinde olup eda davasının açılması mümkün olan hallerde esasen böyle bir tesbit davası açılmayacağından hakemlerde taşınmaz mülkiyetinin intikaline dair açılacak bu gibi davaların reddi gerekecektir. O halde, kamu düzeni ile ilgili olan taşınmaz mülkiyetinin intikali sonucunu doğuran nizanın çözümü hakkında tahkim şartı HUMK.'nun 518. madde hükmü gereğince geçersiz olduğu düşünülmeksizin davanın kabulü gerekirken yazılı olduğu şekilde reddine karar verilmesi usul ve Yasa'ya aykırıdır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yarg. 13. HD, 25.12.1995, E. 1995/10533, K. 1995/11673: “[...] Anılan maddenin anlamına göre tahkim sözleşmesi, münhasıran tarafların arzularına tabi olan ve medeni yargıya giren uyuşmazlıklar hakkında mümkündür. Diğer bir anlatımla, bundan amaç tarafların konusu üzerinde serbestçe tasarruf yetkilerinin bulunduğu uyuşmazlıklardır. Kişiler özgürce sözleşemeyecekleri alanda tahkim sözleşmesi yapamazlar. Yaparlarsa bu hukukça geçerli olmaz. Yasa koyucu kamu düzeni ve kamunun korunması düşüncesiyle sözleşme özgürlüğüne müdahale ederek birtakım kısıtlayıcı hükümler getirebilir. İşte böyle durumlarca tarafların sözleşme özgürlüğünden söz edilemeyecektir. Yasanın buyurucu kurallarından ayrılacak bir sözleşme bu buyurucu kurallara aykırılığı derecesinde geçersiz sayılacaktır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Ayrıca, Yargıtay'ın aynı yöndeki kararlarına bkz.: Yarg. 13. HD, 16.4.1974, E. 1974/439, K. 1974/923; Yarg. 18. HD, 13.5.1996, E. 1996/3347, K. 1996/4735; (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

ilişkilendirilemeyecektir¹⁶³⁴. Zira, tahkim sözleşmesinin geçersiz olması hakem kararının kamu düzenine aykırı olmasını sonuçlamayacağı gibi; hakem kararının kamu düzenine aykırı olması da hakem kararının geçersizliğine yol açmayacaktır¹⁶³⁵.

Hakem kararının kamu düzenine aykırı olup olmadığını tespit etme görevi tamamıyla hâkime ait bir iştir¹⁶³⁶. İptal davasının açıldığı mahkemece, hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğunun tespit edilmesi halinde, hakem kararı mahkemece re'sen iptal edilebilecektir (MTK m. 15/A/II, 2 (b)). Kamu düzenine aykırılık UNCITRAL Model Kanunu'nda da hakem kararlarının devlet mahkemesince kendiliğinden inceleyebileceği bir iptal sebebi olarak düzenlenmektedir (m. 34/f. 2, (b), ii). Mevzuat UNCITRAL Model Kanunu başta olmak üzere, hakem kararlarına karşı iptal davası prosedürünü iç hukuklarında kabul eden pek çok ülke kamu düzenine aykırılık sebebini mahkemece re'sen nazara alınacak olan bir iptal sebebi olarak öngörmektedir.

Burada ifade edeceğimiz önemli bir husus, iptal davasının açıldığı mahkemece hakem kararının kamu düzenine aykırı olup olmadığının denetlenmesi durumunun söz konusu karar hakkında hakemlerin doğru bir karar verip vermediğinin denetlenmesinin yolu olmadığı hususuna ilişkindir¹⁶³⁷. Kamu düzeni kavramı geniş bir kavram olması sebebiyle, iptal davasına konu olan kararların kamu düzenine uygunluğu açısından gerçekleştirilecek olan denetimin hakem kararının esastan incelenmesine yol açan bir imkân olarak kullanılması *doktrinde* ifade edildiği üzere tahkim yargılamasını devlet mahkemelerinin yanında alternatif olmaktan çıkartacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁶³⁸. Diğer bir deyişle, belirsiz bir yapıya sahip olan kamu düzeni kavramı, iptal yargılamasına konu olan hakem

¹⁶³⁴ Nomer, Ergin: “Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırılığı ve Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği” **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 10, Sayı: 1-2, 1990, (s. 129-131), s. 131.

¹⁶³⁵ Nomer, **Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği**, s. 131.

¹⁶³⁶ Tanrıver, **Tenfizde Kamu Düzeni**, s. 568.

¹⁶³⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 272.

¹⁶³⁸ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813.

kararlarının bazı devlet mahkemelerince, bahsi geçen hakem kararına konu olan ihtilafın esasının incelenmesini mümkün kılan bir yol şeklinde yorumlanarak anlamlandırılmaktadır¹⁶³⁹. Bununla birlikte, hakem kararının iptali bakımından devlet mahkemesince re'sen dikkate alınabilecek olan kamu düzeni kavramı, tarafların aralarındaki ihtilafın yargılama konusu yapılarak (esastan) değerlendirilmesi olmayıp; tahkim yargılamasını nihayete erdirmiş olan hakem mahkemesince ortaya konulan hakem kararının kamu düzenine aykırı olup olmadığının kontrol edilmesidir¹⁶⁴⁰.

§ III. HAKEM KARARLARININ İPTAL SEBEPLERİNİN ÖZELLİKLERİ

A. Hakem Kararlarının İptal Sebeplerinin Emredici Olması

Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasında, hakem kararının iptali bakımından öngörülen iptal sebepleri, “*emredici*” niteliktedir¹⁶⁴¹. Taraflar kendi aralarında yapacakları sözleşmeyle iradeleri uyarınca hakem kararlarının iptaline ilişkin sebepler tayin edemeyeceklerdir. Hakem kararlarının iptali sebeplerinin emredici niteliği haiz olmasından ötürü, tarafların aralarında yapacakları sözleşme ile iptal sebeplerinden önceden feragat edebilmeleri mümkün değildir¹⁶⁴².

B. Hakem Kararlarını İptal Sebeplerinin Usulî ve Şekli Olması

Hakem kararlarının iptal sebepleri özellik olarak, şekli ve usule ilişkin sebeplerdir¹⁶⁴³. Bu doğrultuda, hakem kararlarının iptali sebepleri aslında esasa

¹⁶³⁹ Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 6.14, s. 357.

¹⁶⁴⁰ Bayata Canyaş, **a.g.e.**, § 3, s. 111.

¹⁶⁴¹ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813.

¹⁶⁴² Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813.

¹⁶⁴³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 127; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813.

girilmesini gerektirmeyen, yüzeysel ve kısa bir incelemeden sonra anlaşılması mümkün olan usuli ve şekli sebeplerdir¹⁶⁴⁴.

Hakem kararlarının usuli ve şekli sebepler olup hakem kararlarının iptalini inceleyecek olan mahkeme, tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilecek olan kararın içeriğini denetleyemeyecektir¹⁶⁴⁵. *Doktrinde*, iptal davasında, hakem kararının içeriğinin denetiminin yasak olmasına “*révision au fond*” denilmektedir¹⁶⁴⁶. Milletlerarası tahkime ilişkin anlaşma ve milli yasaların hemen hepsinde esasa girme yasağı (*révision au fond*) kabul edilmektedir¹⁶⁴⁷.

Hakem kararlarının iptal sebeplerinin esasa girilemeyen usuli ve şekli sebepler olduğundan ötürü gerek milletlerarası tahkim düzenlemelerinde gerekse de milli tahkime ilişkin hükümlerde, “*hukuka aykırılık*” bir iptal sebebi olarak kabul edilmiş değildir¹⁶⁴⁸. Bu sebeple, tahkim yargılamasının neticesinde ortaya konulan hakem kararlarının denetimini sağlayan iptali davasında, yalnızca kanunda belirtilen iptal sebepleri incelenebilecektir. Devlet yargısı eliyle hakem kararının “*maddi doğruluğu, hukuki takdiri, vakıaların doğru tespit edilip edilmediği, delillerin takdirinde isabet olup olmadığı*” açılarından bir değerlendirme yapılamayacaktır¹⁶⁴⁹. Dolayısıyla, taraflarca, yapılacak anlaşmayla, hakem kararlarının iptal sebeplerinin genişletilmesi ve tahkim yargılamasında verilecek olan kararların hukuka uygunluğunun devlet mahkemesince denetlenmesi mümkün olmayacaktır¹⁶⁵⁰.

¹⁶⁴⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 127.

¹⁶⁴⁵ Yılmaz G., **a.g.m.**, s. 219.

¹⁶⁴⁶ *Révision au fond* hakkında bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 7.

¹⁶⁴⁷ Mesela Alman hukukunda da *révision au fond* yasağının kabul edildiği hakkında bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 7).

¹⁶⁴⁸ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813.

¹⁶⁴⁹ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813. Bununla birlikte, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde, hakem kararlarının denetimi bakımından temyiz yolunun öngörülmekteyken, Yargıtay tarafından “*maddi doğruluğu, hukuki takdiri, vakıaların doğru tespit edilip edilmediği, delillerin takdirinde isabet olup olmadığı*” hususlarının hepsi dikkate alınarak, gerekirse hakem kararları ortadan kaldırılıyordu (Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1813, dn. 29).

¹⁶⁵⁰ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1812-1813.

C. Hakem Kararlarının İptal Sebepleri Bakımından Sınırlı Sayı Prensibinin Söz Konusu Olması

Hakem kararlarının iptal sebepleri bakımından sınırlı sayı (*numerus clauses*) prensibi söz konusudur¹⁶⁵¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu, UNCITRAL Model Kanunu, Milletlerarası Tahkim Kanunu fark etmeksizin, hakem kararlarının iptal sebepleri kanun koyucu tarafından sınırlı sayı (*numerus clauses*) prensibine göre düzenlenmiştir. Dolayısıyla, hakem kararlarının iptal sebeplerinin genişletici bir şekilde yorumlanması kanuna uygun olmayacaktır¹⁶⁵². Aynı zamanda taraflar, kendi aralarında yapacakları sözleşme yoluyla da kanunda öngörülen iptal sebeplerini genişletemeyeceklerdir¹⁶⁵³. Bu doğrultuda, taraflarca ispatı gereken iptal sebepleri, iptal davasını inceleyecek olan mahkemece re'sen nazara alınamayacaktır¹⁶⁵⁴.

¹⁶⁵¹ Nuray Ekşi: **Tahkim Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri ve Bu Usuller Tüketilmeden Tahkime Başvurulmasının Sonuçları**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2015, s. 56; Yılmaz G., **a.g.m.**, s. 219.

¹⁶⁵² Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1812.

¹⁶⁵³ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 452; Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1812.

¹⁶⁵⁴ Schütze, Tscherning, Wais, **a.g.e.**, s. 276; Glossner, Bredow, **a.g.e.**, s. 182 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

§ I. İPTAL DAVASINA BAŞVURU

A. İptal Davasına Başvuru Bakımından Hukuki Yarar

Aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla tahkim yoluna müracaat eden taraflardan herhangi birisinin, gerçekleşen yargılama neticesinde verilmiş olan hakem kararının iptalini sağlamak amacıyla dava açmak istemesi durumunda, bu hususta “*hukuki yararının*” bulunması gerekmektedir¹⁶⁵⁵. Tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilen kararların bertaraf edilebilmesi amacıyla söz konusu olan hakem kararının iptali davası, temelde devlet mahkemelerine müracaat edilmesi neticesinde başlayan bir dava sürecidir. Bu sebeple, tıpkı diğer bütün dava çeşitlerinde olduğu gibi mevcudiyeti daha yargılamanın başında aranan “*hukuki yarar şartının*” devlet mahkemelerinde açılacak olan hakem kararlarının iptali davası bakımından da söz konusu olması gerekmektedir¹⁶⁵⁶.

Devlet mahkemelerince incelenecek olan hakem kararının iptal davasında davacının sahip olması gereken hukuki yarar şartı, “*hukuki himaye ihtiyacı*” kavramı ile izah edilebilecektir¹⁶⁵⁷. Mahkemeye müracaat ederek hukuk düzeninin tanıdığı imkânlardan yararlanmak isteyen kimselerin hukuki himaye talebinde bulunabilmeleri için, öncelikle himayeye layık bir yararlarının mevcut olması gerekmektedir¹⁶⁵⁸. Diğer bir deyişle, davacı mahkemeye müracaat ederek hukuki

¹⁶⁵⁵ İptal davası ve devlet mahkemesine yöneltilen tüm talepler bakımından hukuki yararın var olması mevcudiyeti aranan şartlardan birisidir (Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 14, s. 319).

¹⁶⁵⁶ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 20, s. 252; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 126; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 20, s. 193 vd; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 946 vd; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 216; Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1728 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 14 vd., s. 162 vd.; Karşı, **a.g.e.**, s. 401; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 14, s. 319; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 256.

¹⁶⁵⁷ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290.

¹⁶⁵⁸ HMK m. 114’ün madde gerekçesinden. Ayrıca bkz.: Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 126; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 20, s. 132.

himaye talebinde bulunurken, devletin yargı organı olan mahkemeler tarafından himaye edilmeyi gerektiren bir yarara sahip olmalıdır¹⁶⁵⁹.

Davacının dava açmayı gerektiren yararının nitelik itibarıyla “*hukuki*” olması aranacaktır¹⁶⁶⁰. Zira, kişinin sahip olduğu “*ideal yarar*”, hukuk düzeninin korunarak temin edilmesi bakımından önemli bir fonksiyona sahip olan mahkemelere müracaat edilerek dava açılmasına imkân vermemektedir¹⁶⁶¹. Yine, tarafların dava açmaktaki hukuki yararları, davanın açıldığı anda mevcut olmalıdır¹⁶⁶². Bu sebeple, davanın açıldığı esnada mevcut olmayan ve fakat gelecekte söz konusu olacak bir hukuki yarar geçerli olmayacaktır¹⁶⁶³.

Devlet mahkemelerinde dava açılması durumunda mahkemeye yapılan talepler bakımından hukuki yararın bulunması gerekmektedir¹⁶⁶⁴. O halde, tahkim

¹⁶⁵⁹ Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1728; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 14, s. 162; Karlı, **a.g.e.**, s. 401; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 14, s. 319-320; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 20, s. 252; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul, § 9**, s. 946 vd; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 216; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 126; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 256.

¹⁶⁶⁰ Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1728; Karlı, **a.g.e.**, s. 401; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul, § 9**, s. 947; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 216-217; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 126; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 256; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 20, s. 132.

¹⁶⁶¹ Pekcanitez, **Pekcanitez Usul, § 9**, s. 947; Karlı, **a.g.e.**, s. 401; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 20, s. 132; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 126; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290. Ekonomik yararın da sayılmayacağı hakkında bkz.: Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 256; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290

¹⁶⁶² Pekcanitez, **Pekcanitez Usul, § 9**, s. 948; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 20, s. 195; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 224; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 127; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 257; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 20, s. 132. Henüz mevcut olmayan ve fakat ileride açılacak olan bir dava bakımından o an için hukuki yararın varlığından söz edilemeyecektir (Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1731).

¹⁶⁶³ Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1731; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 20, s. 194-195; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 225; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 127; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 257; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 291.

¹⁶⁶⁴ Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1731; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul, § 9**, s. 946; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 216; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 14, s. 162; Karlı, **a.g.e.**, s. 401; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 14, s. 319; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 126 vd.; Görgün,

yargılaması neticesinde, hakem mahkemesince verilen ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözümleyen hakem kararına karşı, bu kararın ortadan kaldırılmasında hukuki yararı bulunan kimseler tarafından iptal davası açılabilecektir. Hakem kararının iptali davasının açılması için mevcudiyeti aranan hukuki yarar kavramının tahkim alanını ilgilendiren davalar hakkında farklı bir şekilde anlaşılmasını gerektiren herhangi bir düzenleme mevcut değildir¹⁶⁶⁵. Bu sebeple, devlet mahkemesinde dava açılmasında olduğu gibi mahkemeye yapılan her talep bakımından mevcudiyeti aranan hukuki yarar kavramının, hakem kararının iptali davasında da var olup olmadığı değerlendirilecek ve bu hususta söz konusu olan genel esaslar göz önünde bulundurulacaktır.

Türk Hukukunda dava şartlarının düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 114/f. 1 hükmünde, hukuki yarar, kanun koyucu tarafından bir dava şartı olarak düzenlenmiştir¹⁶⁶⁶. Bu sebeple, davacının dava açarken hukuki yararının mevcut olmaması durumunda mahkemece davanın dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmesi gerekecektir¹⁶⁶⁷.

B. İPTAL DAVASINA BAŞVURABİLECEK OLAN KİMSELER

1. Taraflar

İptal davasına başvurabilecek olan kimseler, iptal davasında davacı sıfatına sahip olabilecek kişilerdir. Hakem kararına karşı iptal davasına, sadece, tahkim

Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 256 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 291.

¹⁶⁶⁵ Alangoya, **Tahkimin Niteliği**, § 7, s. 196; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 318.

¹⁶⁶⁶ Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1728 vd.; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 17, s. 163; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 14, s. 319; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 946 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 20, s. 193; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 225-226; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 126 vd.; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 20, s. 131; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 18, s. 636.

¹⁶⁶⁷ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 17, s. 163; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 20, s. 252; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 953; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 227; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 20, s. 130; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 291.

yargılamasına konu olan uyuşmazlığın tarafları müracaat edebilecektir¹⁶⁶⁸. Bu sebeple, kural olarak, uyuşmazlığın tarafı olmayan üçüncü kişiler hakem kararının iptalini talep edemeyecektir¹⁶⁶⁹. İptal davası yoluna müracaat etme hakkına sahip olan uyuşmazlığın taraflarının hakem kararının iptalini isteyebilmek için, aynı zamanda hukuki yararının da bulunması gerekmektedir¹⁶⁷⁰. Devlet mahkemelerine yapılan her talep bakımından talepte bulunan kimsenin hukuki yararının var olması mevcudiyeti aranan şartlardan biridir¹⁶⁷¹.

Bilindiği üzere, devlet yargısında, mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna müracaat hakkı, kural olarak, sadece yargılamanın taraflarına aittir. Bu doğrultuda, devlet mahkemelerinden verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna yalnızca taraflarca başvurulabileceği şeklindeki kuralın, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında da geçerli olacağını ifade etmek mümkündür¹⁶⁷².

Tahkim yargılamasında, sözleşmede aksi yönde bir hüküm bulunmadıkça, hakemlerce duruşma yapılması zorunluluk arz etmemektedir¹⁶⁷³. Hakemlerin duruşma yapmaya karar verdikleri bir ihtimalde, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların hakemlerce gerçekleştirilecek olan duruşmaya davet edilmeleri söz

¹⁶⁶⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779.

¹⁶⁶⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779.

¹⁶⁷⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779.

¹⁶⁷¹ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 319; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 20, s. 252; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 126; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 20, s. 193 vd; Pekcanitez, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 946 vd; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 9, s. 216; Yılmaz, **Şerh, C. 2**, s. 1728 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 15, s. 290; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, s. 162 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, s. 401; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 14, s. 319; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 256.

¹⁶⁷² Hakem kararlarına karşı kanun koyucu tarafından temyiz kanun yolunun öngörüldüğü dönemde Türk hukuk doktrininde, mahkeme kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat edebilme imkânın sadece aralarında uyuşmazlık bulunan davanın taraflarınca mümkün olacağı yönündeki kuralın hakem kararlarının temyizi bakımından da söz konusu olacağı ifade edilmekteydi. Bu sebeple, *doktrinde Özbay* tarafından, hakem kararına karşı temyiz yoluna *-tıpkı mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna müracaat imkânında olduğu gibi-* davanın taraflarınca başvurulabileceği belirtilmekteydi. Bkz.: Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 321-322.

¹⁶⁷³ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 322.

konusu olacaktır. Böyle bir ihtimalde, tıpkı devlet yargılamasında olduğu gibi tarafların duruşmaya gelmeleri gerekmektedir. Bu sebeple, yapılacak olan duruşmaya mazeretsiz bir şekilde gelmedikleri takdirde, tahkim yargılaması gelemeyen tarafın yokluğunda devam edecektir.

Uyuşmazlığın tarafı olmakla birlikte, hakemlerce duruşma yapılmasına karar verildiği bir ihtimalde, duruşmaya mazeretsiz bir şekilde katılmayan tarafın yokluğunda gerçekleşen tahkim yargılaması bakımından iptal davası açma hakkı sona ermemektedir. Diğer bir ifadeyle, mazeretsiz bir şekilde duruşmaya katılmadığı için yokluğunda tahkim yargılaması yapılarak yargılamanın gerçekleştiği ve hakkında hakem kararı verilen uyuşmazlık tarafı bakımından da hakem kararının iptali davası açma imkânı söz konusudur¹⁶⁷⁴.

İptal davası açma hakkı, her ne kadar sadece tahkim yargılamasının tarafları bakımından söz konusu olsa da, bu kuralın birtakım istisnaları da mevcuttur. Uyuşmazlığın taraflarından başka, hakkı ihlal edilen kimseler ile kendisine külfet yüklenen üçüncü kişilerin de tahkim yargılaması sonucunda verilen hakem kararına karşı iptal davası açma hakları mevcuttur. Bununla birlikte, üçüncü kişilerin iptal davası açma hakları, uyuşmazlığın asıl taraflarınca açıkça iptal davasının açılmayacağını belirtmiş ya da iptal davası açma hakkından feragat edilmemiş olması ihtimalinde söz konusu olacaktır¹⁶⁷⁵.

Hakem kararının iptali yoluna müracaat etmek isteyen taraf, bu yöndeki talebini vekili aracılığıyla ileri sürebilecektir. İptal davası açma hakkı bulunan tarafı temsilen bu yönde bir talepte bulunacak olan vekilin vekâletnamesinde özel bir yetkiye sahip olması şart değildir¹⁶⁷⁶. Diğer bir deyişle, hakem kararına karşı iptal

¹⁶⁷⁴ Hakem kararlarının temyizi bakımından değerlendiren açıklamaları için bkz.: Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 322.

¹⁶⁷⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779.

¹⁶⁷⁶ Hakem kararının temyizi bakımından bkz.: Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 322.

davası açmak hakkı bulunan taraflardan birisinin vekili, vekâletnamesinde iptal davası açma bakımından özel yetki bulunmasa bile kararın iptalini talep edebilir¹⁶⁷⁷.

Tahkim yargılamasına dâhil olan üçüncü kişilerin¹⁶⁷⁸ aynı zamanda iptal davası açma hakkına sahip olup olmadıkları *doktrinde* tartışmalı olan meselelerden biridir. Bu hususa ilişkin olarak gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu herhangi bir düzenleme getirmemektedir. Diğer taraftan, tahkim yargılamasının taraf iradelerine üstünlük tanıyan bir özelliğe sahip olduğu göz önünde bulundurularak yargılamaya katılan üçüncü kişilerin (fer'i müdahil, asli müdahil, dava arkadaşları ile davanın ihbarı hallerindeki gibi) bu durumları devlet yargısından farklılık arz edecektir¹⁶⁷⁹.

¹⁶⁷⁷ Hakem kararının temyizi hakkındaki ifadeleri ile karşı: Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 322.

¹⁶⁷⁸ Tahkim yargılamasında taraflardan birine prosedür esnasında taraf olmayan bir üçüncü kişinin dahil olup olamayacağı tartışmalı bir meseledir. Klasik bir örnekte, (B)'ye karşı tahkim yoluna müracaat eden davacı (A)'ya daha sonra (C) kişisi katılabilecek midir? Ya da tersine, davalı (B)'ye taraf olmayan üçüncü kişi (C) katılabilecek midir? Bu hususa ve çok taraflı tahkim hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Bernard Hanotiau, **Complex Arbitrations: Multiparty, Multicontract, Multi-issue and Class Actions**, in International Arbitration Law Library; Provisional Measures in International Commercial Arbitration, Band 14 (Hrsg. Dr. Julian D. M. Lew QC), Alphen aan den Rijn, the Netherlands: Wolters Kluwer Law & Business (Firm); Kluwer Law International, 2006, N. 367, s. 166.

¹⁶⁷⁹ Çok taraflı tahkime ilişkin olarak bkz.: Klaus Peter Berger, "Schiedsrichterbestellung in Mehrparteienschiedsverfahren (Der Fall "Dutco Construction" vor französischen Gerichten)", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 1993, (s. 702-709), s. 706 vd.; Malte Diesselhorst, **Mehrparteienschiedsverfahren: Internationale Schiedsverfahren unter Beteiligung von mehr als zwei Parteien**, in Studien zum vergleichenden und internationalen Recht – Comparative and International Law Studies, Band 25 (Herausgeber: Bernd von Hoffman und Erik Jayme), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996, s. 55 vd.; Ulf Franke: "Institutional Arbitration: Trends and Developments", in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 119-128), s. 126-127; Boris Niklas: **Die subjektive Reichweite von Schiedsvereinbarungen: eine systematische Darstellung unter besonderer Berücksichtigung der Mehrparteienschiedsgerichtsbarkeit, Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht**, Band 51 (Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter), Tübingen, Mohr Siebeck, 2008, s. 5 vd.; Dolf Weber: "Wider den Verlust des Bestellungsrechts bei Nichteinigung der Mehrparteiengenseite auf einen Schiedsrichter", in: **Grenzüberschreitungen Beiträge zum Schiedsgerichtbarkeit, Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Birgit Bachmann; Stephan Bredenbach; Dagmar Coester-Waltjen; Burkhard Heß; Andreas Nelle; Christian Wolf),

2. Yargılamaya Katılan Üçüncü Kişilerin İptal Davası Açma Hakkının Olup Olmadığı

a. Fer'i Müdahalede

Devlet yargısında, davalı veya davacı tarafta birden fazla kimse bulunsa da dava iki taraf sistemi (*das Zweiparteienprinzip*) üzerine kuruludur¹⁶⁸⁰ ve davada üçüncü bir taraf yoktur¹⁶⁸¹. Dolayısıyla, davanın tarafı olmayan üçüncü kişiler hakkında mahkemece hüküm kurulması söz konusu olamaz¹⁶⁸². Bununla birlikte, mahkemenin sadece taraflar için tahsis ettiği hüküm, davanın tarafları dışındaki üçüncü kişilerin hukuki menfaatlerini de etkileyebilecektir¹⁶⁸³. Böyle bir ihtimalde, taraflar hakkında verilecek olan hükümden hukuki durumları etkilenecek olan

Tübingen, Mohr Siebeck, 2005, (s. 1063-1080), s. 1073; Fritz Nicklisch: “Mehrparteienschiedsgerichtsbarkeit und Streitbeilegung bei Großprojekten” in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 221-239).

¹⁶⁸⁰ Hakan Pekcanitez, Nedim Meriç: **Medeni Usul Hukukunda Feri Müdahale**, 2. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 21. Ayrıca, iki taraf sistemi (*Das Zweiparteienprinzip*) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Harald Koch: Alternativen zum Zweiparteiensystem im Zivilprozeß – Parteiübergreifende, in: **Interessen und objektive Prozeßführungsrechte-, Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft (KritV)**, 1989, (s. 323-340).

¹⁶⁸¹ Pekcanitez, Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usul**, § 6, s. 553-554; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 212; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 18, s. 207; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 18, s. 93; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 14, s. 272; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 15, s. 226; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 17, s. 103; Karşı, **a.g.e.**, § 8, s. 281; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 5, N. 4, s. 98; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 13, s. 250; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 10, s. 113 vd; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 14, s. 253.

¹⁶⁸² Pekcanitez, Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usul**, § 6, s. 558; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 369; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 14, s. 335; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 391; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 494; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 377; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 385; Karşı, **a.g.e.**, § 8, s. 297.

¹⁶⁸³ Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 717; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 261; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 335; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 391; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 494; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 377; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 499; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 385; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 297; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 18, s. 121.

üçüncü kişilere, kendi menfaatlerini korumaları için, davaya müdahil olma imkânı tanınmaktadır¹⁶⁸⁴.

Fer'i müdahale, davanın tarafı dışındaki üçüncü bir kişiye, açılmış ve görülmekte olan bir davaya, kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında katılma imkânı sağlayan bir müessesedir¹⁶⁸⁵. Üçüncü bir kişi, davaya fer'i müdahil olarak katılmakla taraf sıfatını elde etmiş olmaz¹⁶⁸⁶. Bu sebeple, fer'i müdahil hakkında hüküm tahsis edilemez¹⁶⁸⁷.

¹⁶⁸⁴ Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 717; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 261; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 336; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 391; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 494; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 377; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 385; Karşı, **a.g.e.**, § 8, s. 297.

¹⁶⁸⁵ Pekcanitez, Meriç, **a.g.e.**, § 2, s. 22; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 717; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 261; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 564; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 336; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 391; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 494; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 377; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 499; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 385; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 297; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 17, s. 121; Mert Namlı: **Medeni Usul Hukuku'nun Yasama Üstü Kaynakları Çerçevesinde Fransız ve Türk Hukuku'nda Çekişmeli Yargılama İlkesi**, Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), İstanbul, 2010, s. 166; Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 1, (1-70)**, 3. Bs., İstanbul, Yetkin Yayınları, 2017, s. 1343-1344; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 151. Yarg. 14. HD, 17.03.2008, E. 2008/2476, K. 2008/3300: "[...] hakkı veya borcu bir davanın sonucuna bağlı olan üçüncü kişinin, iki taraftan birine katılmak için davaya müdahale edebileceği ve 57. maddesinde de davaya katılmanın katıldığı tarafla birlikte hareket edeceği, fakat hükmün katılan tarafa yönelik verileceği kuralı yer almaktadır bu nedenle davaya katılan yararına veya aleyhine hüküm verilmesi mümkün değildir [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁶⁸⁶ Pekcanitez, Meriç, **a.g.e.**, § 2, s. 23; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 729; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 564; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 14, s. 272; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 393; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 496; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 379; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 500; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 387; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 298; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 156; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1347; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 154.

¹⁶⁸⁷ Pekcanitez, Meriç, **a.g.e.**, § 2, s. 23; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 266; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 569; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 339; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 394; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 496; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 380; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 502; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 388; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 298; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 156; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 25, s. 124; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1359; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 154.

Fer'i müdahil taraf yardımcısı olup yanında katıldığı tarafla birlikte hareket eder¹⁶⁸⁸. Yanında katıldığı tarafın menfaatine aykırı olmayan bütün usuli işlemleri yapabilir¹⁶⁸⁹. Bununla birlikte, devlet mahkemelerinden verilen hüküm, sadece yargılamanın tarafları hakkında tesis edilebileceğinden söz konusu hükme karşı istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurma yetkisi de yalnızca yargılamanın asıl taraflarına ait olacaktır¹⁶⁹⁰. Fer'i müdahil sadece lehine müdahalede bulunduğu taraf hükmü temyiz ederse, asıl tarafla birlikte hareket etme yetkisine sahip olduğundan, onunla beraber hükmü temyiz edebilecektir¹⁶⁹¹. Bunun dışında, fer'i müdahilin tek başına yargılamanın tarafları hakkında tesis edilen hükmü temyiz

¹⁶⁸⁸ Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 730; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 568; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 339; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 393; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 496; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 379; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 387; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 298; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 156; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1359. Yarg. HGK, 17.02.2010, E. 2010/13-114, K. 2010/81: “[...] *Feri müdahalede üçüncü kişi hukuki yararı olduğu gerekçesiyle görülmekte olan davaya ancak, taraflardan birinin yanında ve onun yardımcısı olarak katılır [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁶⁸⁹ Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 730; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 564; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 265; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 568; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 393; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 496; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 379; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 501-502; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 387; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 300; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 24, s. 123; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1356; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 154.

¹⁶⁹⁰ Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 730-731; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1355. Feri müdahilin istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurma hakkı olmadığı yönündeki görüş için bkz.: Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 266; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 340; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 394; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 496; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 379; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 502; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 389; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 156; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1360; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 155. Doktrinde aksi görüşte bkz.: Pekcanitez, **Fer'i Müdahale**, s. 154.

¹⁶⁹¹ Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 341; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 394; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 497; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 380; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 502; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 389; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 155. Yarg. HGK, 26.11.2014, 14-1329/985: “[...] *Bir davada hüküm ancak davada taraf olan hakkında verilebileceğinden, bu hükme yönelik temyiz yoluna başvurma yetkisi de sadece temyiz eden davanın taraflarına aittir. Asıl tarafın temyiz etmesi halinde taraf yanında yani müdahil olan da temyiz edebilir ve bu halde temyiz eden fer'i müdahilin temyiz eden asıldan ayrı olarak gerekli harç ve temyiz giderini yatırması zorunludur [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca, karar için bkz.: Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 732).

etme yetkisi bulunmamaktadır¹⁶⁹². Fer'i müdahil, devlet mahkemelerinden verilen hükmü yargılamanın asıl tarafı temyiz etmese de sadece kendisini ilgilendiren kısım hakkında tek başına temyiz edebilecektir¹⁶⁹³.

Devlet mahkemelerinde, fer'i müdahale hususunda getirilen düzenlemeler bu şekilde olmakla birlikte, hakem yargılaması bakımından fer'i müdahalenin mümkün olup olmadığı ile fer'i müdahilin hakem kararlarına karşı iptal davası açma imkânının söz konusu olup olmadığı hakkında gerek Milletlerarası Tahkim

¹⁶⁹² Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 266; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 569; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 340; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 394; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 497; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 379-380; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 502; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 389; Yılmaz, **Şerh, C. I**, s. 1360; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 155. Yargıtay fer'i müdahilin, mahkemece verilen kararı ancak taraf temyiz etmişse kendisinin de temyiz edebileceği yönünde kararları vardır (Atalı, **Pekcanıtez Usul, § 7**, s. 732). Yarg. 1. HD, 09.04.2013, E. 2013/1209, K. 2013/5186: "[...] Fer'i müdahilin hangi tarafın yanında fer'i müdahil olarak yer almış ise, ancak onunla birlikte kararı temyiz edebileceği kuşkusuzdur. Somut olayda, karar davacı tarafından temyiz edilmediğine göre fer'i müdahilin tek başına hükmü temyiz edebilme imkânı bulunmadığı açıktır [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca, karar için bkz.: Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 340, dn. 10).

¹⁶⁹³ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 266; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 569; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, s. 341; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 394; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 497; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 380; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 502; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 389; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 155; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 300; Yılmaz, **Şerh, C. I**, s. 1360-1361; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 155. Yarg. HGK, 23.12.2009, E. 2009/1-562, K. 2009/588: "[...] Kural olarak temyize müracaat hakkı; sadece asıl tarafa aittir. Asıl taraf temyize müracaat etmezse, fer'i müdahilin bağımsız olarak hükmü temyiz etme hakkı yoktur. Ancak müdahale talebinde bulunan kimsenin müdahale isteği mahkemece reddedilmiş ise, hükmün sırf bu kısmına karşı olmak üzere, müdahale isteğinde bulunanın asıl hükümle birlikte bağımsız olarak temyiz yoluna gitme hakkı vardır. Diğer bir anlatımla bir davanın tarafları yönünden bir hüküm (nihai karar) ile sona erince, müdahale isteği reddedilen kişinin, bu ret kararını tek başına dahi temyiz hakkı vardır [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yarg. 11. HD, 27.09.2004, E. 2003/14410, K. 2004/8864: "[...] İhbar olunan G Sigorta T.A.Ş. vekilinin temyizine geline; HUMK.nun 49 ncu vd. madde hükümleri uyarınca, ihbar üzerine davaya katılan üçüncü kişi, ihbar eden tarafın yardımcısı ve temsilcisi olup, fer'i müdahil konumundadır ve aynı kanunun 57 nci maddesi uyarınca da yargılama sonunda, hüküm, fer'i müdahil hakkında değil, iltihak olunan (ihbar eden) taraf hakkında verilir. Dolayısıyla ihbar olunan 3 ncü kişi, ihbar edenin adına, onun temsilcisi olarak, hükmü temyiz edebilir ise de, kendisi adına temyiz edemez. Ancak, aynı madde hükmüne aykırı olarak ihbar olunan hakkında da hüküm verilmişse, ihbar olunan, hükmün kendisine ilişkin bölümünü kendi adına temyiz edebilir [...]" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.).

Kanunu'nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda herhangi bir düzenleme getirilmemektedir¹⁶⁹⁴.

Türk Hukukunda *doktrinde*, tahkim yargılamasında üçüncü kişilerin hakemlerce yürütülen yargılamaya fer'i müdahil olarak katılma imkânlarının mevcut olup olmadığı hakkında birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Doktrininde ileri sürülen bir görüşe göre, fer'i müdahalede bulunacak olan üçüncü kişinin tahkim sözleşmesinin tarafı olması gerektiği, aksi takdirde, tahkim yargılamasına fer'i müdahil olarak katılmasının söz konusu olamayacağı ifade edilmektedir¹⁶⁹⁵.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, tahkim yargılamasında, üçüncü kişilerin davaya müdahalesine ilişkin kuralların uygulanamayacağını ileri sürmektedir¹⁶⁹⁶. Buna göre, tahkim sözleşmesi, tarafları bakımından bağlayıcıdır¹⁶⁹⁷. Dolayısıyla, tahkim sözleşmesi tarafları dışındaki üçüncü kişiler bakımından bağlayıcılık arz etmez. Ayrıca, tahkim yargılamasında fer'i müdahaleye cevaz verilmesi durumunda, hakem yargılamasına müdahil olarak katılan üçüncü kişi ile yargılamanın tarafları arasında sonradan görülecek olan rücu davasının da hakem mahkemesince Karar Bağlanması gerekecektir. Bununla birlikte, bu durum tahkim yargılamasıyla bağdaşmayacaktır¹⁶⁹⁸. Bu sebeple, *doktrinde bu görüşteki yazarların bazıları tarafından*, hakem yargılamasında fer'i müdahalenin yalnızca, bu konuda gösterilecek olan rıza ile mümkün olacağı ileri sürülmektedir¹⁶⁹⁹.

¹⁶⁹⁴ Bkz.: MTK m. 15; HMK m. 439.

¹⁶⁹⁵ Üstündağ, **Usul**, s. 964-965; Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 199-200.

¹⁶⁹⁶ Önen, **Usul**, s. 358.

¹⁶⁹⁷ Amerasinghe, **a.g.e.**, s. 12; Bantekas, **a.g.e.**, s. 187; Born, **a.g.e.**, §11.02, s. 211; Moses, **a.g.e.**, s. 222; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.03, s. 502. Ayrıca bkz. yuk. "Birinci Bölüm § I, D, 3".

¹⁶⁹⁸ Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 297.

¹⁶⁹⁹ Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 297; Ziya Akıncı: **Milletlerarası Özel Hukukta İnşaat Sözleşmeleri**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları 1996, s. 208-209. Türk Hukuk *doktrininde Akıncı*, milletlerarası tahkim yargılamasında üçüncü kişilerin yargılamaya fer'i

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, üçüncü bir kişinin tahkim yargılamasına fer'i müdahil olarak katılabilmesi için, taraflarca hakem mahkemesinde uygulanacak olan yargılama usulünün belirlenmiş olup olmadığı önem arz etmektedir¹⁷⁰⁰. Buna göre, eğer taraflarca tahkim yargılamasında uygulanacak olan hükümler belirlenmemişse, bu durumda, hakem yargılamasında fer'i müdahale mümkün değildir. Diğer taraftan, taraflarca uyuşmazlığa uygulanacak olan kurallar belirlenmişse, böyle bir ihtimalde, o kanundaki hükümlere göre fer'i müdahalenin söz konusu olup olmayacağı değerlendirilmelidir¹⁷⁰¹. Bu görüşe göre, tahkim anlaşması yalnızca taraflar arasında bağlayıcılık arz edecek olup üçüncü kişileri bağlamayacağından, fer'i müdahil sadece tahkim sözleşmesinin tarafları buna rıza gösterdiği takdirde yargılamaya katılabilecektir¹⁷⁰².

Doktrinde savunulan diğer bir diğer görüş ise, hakem yargılamasına üçüncü bir kişinin fer'i müdahil olarak tahkim yargılamasına katılabileceği şeklindedir¹⁷⁰³.

müdahil olarak katılmalarına tarafların rızası olmadıkça izin verilmesinin mümkün olmayacağını ifade etmektedir (Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 211).

¹⁷⁰⁰ Pekcanitez, **Fer'i Müdahale**, s. 202 vd.

¹⁷⁰¹ Örneğin, aralarında uyuşmazlık bulunan ve tahkim yargılamasına gitmeyi uygun bulan taraflar, akdettikleri tahkim sözleşmesinde, uygulanacak hukuk olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerini kararlaştırmışlarsa, bu durumda, üçüncü bir kişinin davaya fer'i müdahil olarak katılıp katılamayacağı hususu değerlendirilirken Hukuk Muhakemeleri Kanununda yer alan düzenlemeler göz önünde bulundurulacaktır. Bu hususa ilişkin olarak doktrinde Pekcanitez, aynı zamanda, fer'i müdahaleye ilişkin kanun koyucunun öngördüğü düzenlemelerin kamu düzenine ilişkin olmadığını ve tarafların anlaşarak söz konusu düzenlemeleri bertaraf ederek fer'i müdahaleye ilişkin usul ve şartları kararlaştırabileceklerini ifade etmektedir (Pekcanitez, **Fer'i Müdahale**, s. 202 vd.).

¹⁷⁰² Pekcanitez, **Fer'i Müdahale**, s. 202-204.

¹⁷⁰³ Kuru, **El Kitabı**, s. 1118. "[...] Davacı banka, davalıların kusuru neticesinde Kömür satış ve Tevzi Müessesine vaktinde yükleme ve boşaltma ve aktarma taahhüdünü yerine getirmediğinden doğan zararın kesinleşen hakem kararı ile kömür satış ve tevzi müessesesine ödediğinden bu zararın rucuan davalılardan tahsii istemiştir. 1 – Davacı banka hakem nezdindekendi aleyhine açılan tazminat davasını kusuru ileri sürülen davalılara ihbar etmemiş ve davalılar davaya müdahale eylememiş olduklarından söz edilen hakem kararı davalılar için muhkem bir kaziye olmaz. 2- Davalıların kusuru muhkem bir kaziye ile sabit olmadığına göre, işbu rucu davasında kusurun davalılarda olup olmadığının yeniden incelenmesi gerekir. Davacı banka aleyhindeki hakem kararına ait dosyadaki deliller ve bilhassa bilirkişi raporları işbu rucu davasında kesin delil olamaz. 3- Davalıların kusurları

Türk Hukukunda doktrinde ileri sürülen görüşlerin çoğunda ortak bir şekilde, tahkim hukukuna hâkim olan taraf serbestisi prensibi gereğince, üçüncü bir kişinin fer'i müdahil olarak hakem yargılamasına katılabilmesi için uyumsuzluğun asıl taraflarınca bu hususun açıkça kararlaştırılması gerekmektedir¹⁷⁰⁴.

Alman Hukukunda, üçüncü bir kişinin tahkim yargılamasına fer'i müdahil olarak katılabilmesi için, aralarındaki uyumsuzluğu hakem mahkemesine taşıyan her iki tarafın da bu husustaki rızalarını ortaya koyması gerekmektedir¹⁷⁰⁵. Yine, tarafların gösterecekleri rızaya ek olarak, fer'i müdahil olarak hakem yargılamasına katılmayı arzu eden üçüncü kişinin buna ilişkin olarak ileri sürdüğü talebin hakem mahkemesince de kabul edilmesi gerekmektedir¹⁷⁰⁶.

Kanaatimizce, davanın tarafları dışındaki bir üçüncü kişinin tahkim yargılamasına katılabilmesi tarafların bu husustaki açık rızaları ile mümkün olacaktır. Bununla birlikte, Alman Hukukundaki gibi hakem mahkemesinin de buna ilişkin rızasının aranması şart olmamalıdır. Zira, tahkim yargılamasında taraf iradesi prensibi söz konusu olduğu için, taraflarca bu konuda bir mutabakata varıldığı takdirde, tahkim sözleşmesine imza atmamış olan üçüncü bir kişinin hakem yargılamasına müdahalede bulunabilmesi için aynı zamanda, hakemlerin de kabulünün aranması şart olmamalıdır. *Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, tarafların aralarındaki uyumsuzluğu çözümlmek bakımından tahkim yolunu tercih ettikleri bir ihtimalde, üçüncü kişinin hakem yargılamasına müdahil olması üzerine, taraflarca tahkim anlaşmasında, hakemlerin müdahale talebi karşısında nasıl

olmadığını savunduklarına göre, tarafların delillerinin yeniden toplanarak incelenmesi gerekir [...]" Yarg. 11. HD, 12.1.1963, 1047/4149 (RKD 1973/9-11, s. 430-431, Yeğengil, **L'arbitrage**, s. 449-450).

¹⁷⁰⁴ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 236; Pekcanitez, **Fer'i Müdahale**, s. 202 vd.

¹⁷⁰⁵ Diesselhorst, **Merhparteienschiedsverfahren**, s. 59 vd. Ayrıca, devlet mahkemesi önünde bir davanın ihbarı (*Streitverkündung*) ile müdahale etkisini (*Interventionswirkung*) (§§ 74, § 68 dZPO) sonrasında tahkim yargılamasında, hakem mahkemesi tarafından değerlendirme yapılmalıdır (Nagel, Gottwald, **a.g.e.**, N. 92, s. 871).

¹⁷⁰⁶ Özsunay, **Almanya'da Tahkim**, s. 595; Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 53 vd.

hareket edecekleri kararlaştırılmışsa, bunun uygulanması söz konusu olacaktır¹⁷⁰⁷. Diğer taraftan, taraflarca tahkim anlaşmasında bu hususa ilişkin olarak herhangi bir açıklama getirilmemişse, hakemler fer'i müdahale talebi karşısında nasıl hareket edeceklerine kendileri serbest iradeleri ile karar verebileceklerdir¹⁷⁰⁸.

Taraflarca, rıza gösterilmesi üzerine tahkim yargılamasına fer'i müdahil olarak katılabilecek olan üçüncü bir kişinin, aynı zamanda taraflar hakkında verilen hakem kararına karşı iptal davası açma imkânının bulunup bulunmadığı meselesinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Kural olarak, iptal davası açma imkânı sadece tahkim yargılamasının asıl taraflarına tanınmıştır¹⁷⁰⁹. Diğer bir deyişle, tahkim yargılamasına taraf olmayan üçüncü kişiler, hakem kararının iptalini talep edemezler¹⁷¹⁰. Bununla birlikte, söz konusu üçüncü kişinin aynı zamanda fer'i müdahil sıfatına da sahip olması durumu farklılık arz edecektir.

Fer'i müdahil tahkim yargılamasında da *-tıpkı devlet yargısında olduğu gibi-* yargılamanın tarafı sıfatına sahip olmayıp taraf yardımcısıdır. Bu sebeple, asıl taraf hakem kararının iptalini talep ederse, ancak bu ihtimalde onunla birlikte hareket etme yetkisine sahip olan fer'i müdahil de yargılamanın tarafları hakkında verilen hükmü iptal davası yoluna götürebilecektir¹⁷¹¹. Tahkim yargılamasının asıl taraflarınca, fer'i müdahilin iptal davası açma yoluna müracaat edemeyeceği açıkça öngörülmemiş veya buna ilişkin sahip olduğu haktan kendisi tarafından feragat edilmemiş olması durumunda, fer'i müdahil tarafından da, tahkim yargılamasının tarafları hakkında verilen hakkın iptal davası yoluna götürülebilmesi mümkündür¹⁷¹².

¹⁷⁰⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 326.

¹⁷⁰⁸ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 326.

¹⁷⁰⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779.

¹⁷¹⁰ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779.

¹⁷¹¹ Hakem kararına karşı temyize ilişkin değerlendirmeleri için bkz.: Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 326.

¹⁷¹² Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2779; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 180, Rdn. 19.

b. Asli Müdahalede

Asli müdahale, açılmış ve görülmekte olan bir davada (ya da çekişmesiz yargı işinde) yargılamaya konu olan hak veya şey üzerinde, yargılamaya taraf olan kimseler veya çekişmesiz yargı işinin ilgilileri ile hukuki yararı çelişen üçüncü bir kişinin, söz konusu kimselere karşı aynı mahkemede ve fakat ayrı bir dava açmalarını ifade eden bir kurumdur¹⁷¹³ (HMK m. 65/f. 1; dZPO § 64).

Görüldüğü üzere, asli müdahale, aslında üçüncü bir kişinin açılmış ve görülmekte olan bir davaya müdahale ederek katılma imkânı olmayıp asıl davanın taraflarına veya çekişmesiz yargı işinde ilgililere karşı bağımsız bir dava açmasıdır¹⁷¹⁴. Asli müdahil davada taraf sıfatına sahiptir¹⁷¹⁵.

Asli müdahale kurumuna müracaat imkânının tahkim yargılamasında söz konusu olup olmayacağı meselesi *doktrinde* tartışmalıdır.

¹⁷¹³ Üstündağ, **Usul**, s. 381; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 767; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 273; Yavuz Alangoya: **Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı (Tarafların Taaddüdü)**, 1965 Tıpkı Basım, İstanbul, Nemaş A.Ş., 1999, s. 49; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 562; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, N. 653, s. 337; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 395; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 498; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 46, s. 380; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 505; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 391 vd.; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 304; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 157; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1330-1343; Umar, **Şerh**, s. 241 vd.; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 157. Asli müdahale hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Muhammed Özekes, **Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale**, 1. Bs., İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995.

¹⁷¹⁴ Üstündağ, **Usul**, s. 381; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1333; Umar, **Şerh**, s. 241; Muşul, **a.g.e.**, § 16, s. 157-158; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 304; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 391; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 46, s. 396; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 16, N. 654, s. 337; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 767; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 562; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 273; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 34, s. 126; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 41, s. 505; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 45, s. 498.

¹⁷¹⁵ Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1322; Umar, **Şerh**, s. 241; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 158; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 28, s. 393; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 772; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 564; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 273.

*Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, asli müdahale kurumunda, asli müdahil hakem mahkemesinde görülmekte olan davanın taraflarından birisi olacağı için, hakemlerce verilecek olan karar, asli müdahil hakkında tesis edileceğinden söz konusu hakem yargılamasına üçüncü bir kişinin asli müdahil olarak katılması uygun değildir*¹⁷¹⁶.

*Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, tahkim yargılamasına üçüncü bir kişinin asli müdahil olarak katılması mümkün olmakla birlikte; bunun için asıl yargılamanın taraflarının söz konusu üçüncü kişinin yargılamaya katılması bakımından muvafakat etmesi gerekmektedir*¹⁷¹⁷. Böyle bir durumda, hakem yargılamasının her iki tarafının üçüncü bir kişinin yargılamaya asli müdahil olarak katılmasına muvafakat etmesi yeterli olup; aynı zamanda, hakem heyetinin de bu hususta rıza göstermesi şart değildir¹⁷¹⁸. Bununla birlikte, *bu görüşe göre*, üçüncü bir kişinin yargılamaya asli müdahil olarak katılabilmesi kabul edildiği takdirde, bu durumun hakem yargılamasını uzatacağı ve hakemlerin iş yükünü arttıracacağı için *doktrinde bu görüşü ileri süren yazarlar*, üçüncü kişi konumunda bulunan bir kimsenin yargılamaya asli müdahil olarak katılması durumunda bu hususta dikkatli olunması gerektiğini ileri sürmektedir¹⁷¹⁹.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, hakem yargılamasında asli müdahalenin kabul edilebilmesi için *-fer'i müdahaleden farklı olarak-* hakem yargılamasının asıl taraflarının muvafakatlerinin yanı sıra aynı zamanda tahkim yargılamasını yürüten hakemlerin çoğunluğunun da rızasının aranması ortalama bir yol olarak kabul edilmelidir¹⁷²⁰. Zira, hakemler tahkim yargılamasının başlangıcında yalnızca tarafların aralarında vâd olan uyuşmazlığı çözümlemekle görevlidirler. Bununla birlikte, tahkim yargılamasına üçüncü bir kişinin asli müdahale yoluyla dahil olabileceğinin kabul edilmesi ihtimalinde, hakemlere daha

¹⁷¹⁶ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 208.

¹⁷¹⁷ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 218.

¹⁷¹⁸ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 218.

¹⁷¹⁹ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 217-218.

¹⁷²⁰ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 328.

sonra asli müdahale davasına da bakması konusunda da ekstra bir yükümlülük getirilmiş olmaktadır. Doktrinde bu görüşü savunan yazarlar, tahkim yargılamasının başlangıcında sadece tahkim sözleşmesinin taraflarını göz önünde bulunduran hakemlere bir de ayrıca asli müdahale davasını neticelendirme külfetinin de yüklenmesinin doğru olmayacağını ifade etmektedir¹⁷²¹.

Tahkim yargılamasına üçüncü bir kişinin asli müdahil olarak katılıp katılamayacağı meselesi hakkında Alman Hukukunda da birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Alman Hukukunda doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, tarafların aralarında görülmekte olan hakem yargılamasına asli müdahale yoluyla katılmak isteyen üçüncü bir kişinin, bu imkândan faydalanabilmesi için katılanların hepsinin ve uyuşmazlığı çözümleyen hakem mahkemesinin bu hususta muvafakat etmesi gerekmektedir¹⁷²². Alman Hukukunda *doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre* ise, asli müdahilin hakem yargılamasına katılabilmesi bakımından hakemlerin bu hususta rızalarının aranması şart olmayıp sadece yargılamanın asıl taraflarının buna muvafakat etmesi yeterli olacaktır¹⁷²³.

Kanaatimizce, uyuşmazlığın taraflarından başka bir üçüncü kişinin tahkim yargılamasına asli müdahil olarak katılabileceğini kabul etmek mümkündür. Diğer taraftan bunun için birtakım şartların da vâir olması gerekmektedir. Tahkim sözleşmesinin sadece onu akdeden taraflar arasında bağlayıcı olacağı göz önünde bulundurulduğunda, tahkim sözleşmesinin asıl taraflarınca, asli müdahale talebinde bulunan üçüncü kişi bakımından bu hususta muvafakat ettiklerinin belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca, asli müdahale ile üçüncü kişi yargılamanın asıl taraflarına karşı ayrı bir dava açmış olacağından¹⁷²⁴, bu dava hakemlerce görülmekte olan asıl tahkim yargılamasına ek bir dava niteliğini taşıyacaktır. Bu sebeple, hakem mahkemesi, tahkim sözleşmesinin tarafları hakkında söz konusu olan yargılamadan başka; aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar ile asli müdahil için söz konusu olan

¹⁷²¹ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 328.

¹⁷²² Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, s. 151.

¹⁷²³ Schütze, Tscherning, Wais, **a.g.e.**, Rdn. 365 vd.

¹⁷²⁴ Üstündağ, **Usul**, s. 381.

ikinci davayı da çözümlmek mecburiyetinde kalacaktır. Tahkim yargılamasında asli müdahale kurumunun hakemler için ekstra bir yükümlülük getiren bir duruma sebep olacağı da dikkate alınarak tahkim yargılamasının asıl taraflarından başka aynı zamanda yargılamayı çözümlleyen hakem mahkemesinin de muvafakat göstermesi gerekmektedir.

Tahkim yargılamasında gerek hakem mahkemesince gerekse de uyuşmazlığın taraflarınca muvafakat edildiği takdirde, uyuşmazlığın tarafları dışındaki üçüncü bir kişinin asli müdahale yoluyla tahkim yargılamasına müdahale edebileceğini kabul ettiğimiz takdirde, aynı zamanda söz konusu üçüncü kişinin verilecek olan hakem kararına karşı iptal davası yoluna müracaat edip edemeyeceği hususunun da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Asli müdahalede, yargılamaya asli müdahale yolu ile katılan üçüncü kişi, açılmış ve görülmekte olan bir davanın her iki tarafına karşı aslında ayrı ve müstakil bir dava açmaktadır¹⁷²⁵. Böyle bir durumda, aralarında uyuşmazlık bulunan ve yargılamanın asıl tarafı olan kimseler hakkında görülmekte olan dava ile asli müdahilin esas davanın her iki tarafına karşı açacağı dava (diğer bir deyişle her iki dava) bir arada görülmektedir. Asli müdahil yargılamanın asıl taraflarına karşı açtığı davada taraf olarak yer almaktadır. Bu sebeple, aslında yargılamanın tarafı olan asli müdahilin kendi hakkında tesis edilen karar bakımından iptal davası açma yoluna müracaat edebileceğini kabul etmek mümkündür¹⁷²⁶.

c. Davanın İhbarında

Açılmış ve görülmekte olan bir davada, taraflardan birinin, davaya katılıp yardım etmesini sağlamak amacıyla, kendisi ile arasında rücu ilişkisi bulunan üçüncü bir kişiye, davayı bildirmesine “*davanın ihbarı*” denir¹⁷²⁷ (HMK m. 61).

¹⁷²⁵ Üstündağ, **Usul**, s. 381.

¹⁷²⁶ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 328.

¹⁷²⁷ Murat Atalı: **Medeni Yargılama Usulünde Davanın İhbarı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007, § 1, s. 41; Pekcanitez, Meriç, **a.g.e.**, § 4, s. 86; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**,

Davanın ihbarında, ihbarda bulunan taraf, davayı kaybetmesi ihtimalinde yargılamanın tarafı olmayan üçüncü bir kişiye veya üçüncü bir kişinin kendisine rücu edebileceğini düşünüyorsa, davayı söz konusu kimseye ihbar edebilecektir¹⁷²⁸.

C. IV, s. 3515; Kuru, **El Kitabı**, s. 591; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 158; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 738; Muşul, **Medeni Usul Hukuku**, s. 159; Postacıoğlu, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 319; Üstündağ, **Usul**, s. 383-384; Ansay, **a.g.e.**, s. 115; Berkin, **Usul**, s. 155; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 271; Önen, **Usul**, s. 78; Pekcanitez, **Fer'i Müdahale**, s. 108; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 47, s. 382; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 268; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 47, s. 399; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 46, s. 501; Umar, **Şerh**, s. 231 vd.; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 17, s. 343 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 40, s. 495; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1311; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 572; Karslı, **a.g.e.**, § 9, s. 305; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 27, s. 125; Muşul, **a.g.e.**, s. 160; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 30, s. 403; Adolf Schönke: "Alman Hukuk Prosedüründe Davanın İhbarı", (Çev.: Necmeddin M. Berkin), **İleri Hukuk**, C. 5, S. 53, (s. 831-833), s. 831; Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 51, Rdn. 1, s. 263; Prütting, Gehrlein, Gehrlein, **ZPO Kommentar** § 72, Rdn. 1, s. 299; Oscar Vogel, Karl Spühler: **Grundriss des Zivilprozessrechts und des internationalen Zivilprozessrechts der Schweiz**, 7., nachgeführte Auflage, Bern, Stämpfli Verlag AG, 2001, Kap. 5, § 27, N. 81 s. 151; Musielak/Voit-Weth, § 72, N. 1, s. 352; Ingo Saenger (Hrsg.): **Zivilprozessordnung: Familienverfahren, Gerichts Verfassung, Europäisches Verfahrensrecht: Handkommentar, (NomosKommentar)**, 7. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlag, 2017, § 72, N. 1, s. 222; Peter Wilhelm Schäfer: **Nebenintervention und Streitverkündung, von den römischen Quellen bis zum modernen Zivilprozeßrecht**, in *Prozeßrechtliche Abhandlungen*, Heft 78 (Herausgegeben von Prof. Dr. Hanns Prütting), Carl Heymanns Verlag KG, Köln; Berlin; Bonn; München, 1990, s. 7; Walter Zeiss, **Zivilprozeßrecht**, 9., neubearbeitete Auflage, J. C. B Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1997, § 87, N. 762, s. 274; Karl Spühler (Hrsg.): **ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung; Lugano-Übereinkommen (LugÜ II); Haager Übereinkommen (HZÜ65, HBewÜ70)**, Liberalis Verlag AG, Zurich, 2010, Art. 81, s. 51; Fasching, **Lehrbuch**, 13. Kapitel, N. 412, s. 191; Christoph G. Paulus, **Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren und Zwangsvollstreckung**, 3. Aufl., Berlin 1996, § 2, N. 381, s. 169; Wolfgang Roßmann, **Die Beiladung im Zivilprozess**, München, Univ., Diss., 1967, Kap. 3, s. 45; Eberhard Wieser, **Das rechtliche Interesse des Nebenintervenienten**, in: *Schriften zum Deutschen und Europäischen Zivil-, Handels- und Prozessrecht* (Herausgegeben von Prof. Dr. G. Schiedermair; Prof. Dr. F. W. Bosch; Prof. Dr. H. J. Abraham), Bd. 29, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1965, Kap. 6, s. 84; Peter A. Windel, **Der Interventionsgrund des § 66 Abs. 1 ZPO als Prozeßführungsfugnisin R. v. Deckers recht- und sozialwissenschaftliche Abhandlungen**, Band 53, R. v. Decker's Verlag, G. Schenck, Heidelberg, 1992, Kap. 4, s. 21; Bernhard Böckermann, "Ablehnung eines Sachverständigen oder Richters durch Streitverkündung oder Klageerhebung", **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, 23/2002, (s. 1348-1352), s. 1349; Oliver Seggewisse: Streitverkündung im Mahnverfahren, **Neue Juristische Wochenschrift (NJW)**, 42/2006, (s. 3037-3039), s. 162; Elsing, S. H.: Streitverkündung und Schiedsverfahren, **SchiedsVZ**, 2004, Heft 2, s. 88.

¹⁷²⁸ Üstündağ, **Usul**, s. 384; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 270; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 47, s. 382; Umar, **Şerh**, s. 233; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 47, s. 399; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1312; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 40, s. 495;

Davanın ihbar edileceği kişinin, davanın tarafları dışındaki bir üçüncü kişi olması gerekmektedir¹⁷²⁹. Bu sebeple, devlet yargılamasında, davanın taraflarından başka bir üçüncü kişinin, davanın ihbarı yoluyla davaya müdahil olması kanunda öngörülen şartlarla mümkün olmakla birlikte, tahkim anlaşmasının aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar bakımından bağlayıcı olacağı göz önünde bulundurulduğunda, bu sözleşmenin tarafı olamayan üçüncü bir kişinin davanın ihbarı yoluyla tahkim yargılamasına dâhil edilip edilemeyeceği meselesi farklılık arz etmektedir.

Davanın ihbarının tahkim yargılamasında mümkün olup olmayacağı konusunda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Davanın ihbarının, tahkim yargılamasında mümkün olduğu kabul edilirse, ihbarda bulunulan

Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 17, s. 158; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 738; Muşul, **a.g.e.**, s. 159; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 27, s. 125; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 305; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 15, s. 572; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 17, N. 663, s. 343; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 30, s. 403; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 46, s. 501.

¹⁷²⁹ Kuru, **El Kitabı**, s. 590; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3516; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 47, s. 399; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 40, s. 496; Karşı, **a.g.e.**, § 9, s. 305; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 47, s. 382; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 270; Atalı, **Pekcanitez Usul**, § 7, s. 751; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 46, s. 501; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 30, s. 404. Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 51, Rdn. 11, s. 264; Prütting, Gehrlein, **Gehrlein, ZPO Kommentar** § 72, Rdn. 3, s. 300; Baumbach, Lauterbach, Albers, Hartmann, **a.g.e.**, § 72, N. 5, s. 265; Vogel, Spühler, **a.g.e.**, § 27, N. 81, s. 151; Musielak, Voit-Weth, **a.g.e.**, § 72, N. 7, s. 355; Hk-ZPO, Saenger, Bendtsen, **a.g.e.**, § 72, N. 5, s. 222; Zöllner, Vollkommer, **a.g.e.**, § 72, Rdn. 4, s. 262; Atalı, **İhbar**, § 4, s. 75. Belirtmek isteriz ki, Medeni Muhakeme Hukukunda davada tarafın kim olacağı konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmış olmakla birlikte, *doktrinde hâkim görüş*, davada tarafların “*şekli taraf kavramına*” göre tespit edileceği yönündedir (Alangoya, Yavuz: **Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler**, Makaleler, Seçen ve Derleyen: Mert Namlı, İstanbul, Beta Basım, 2012. (Aynı makale için bkz. **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. III, S. 1969/5, s. 125-190) s. 29; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 10, s. 112; Üstündağ, **a.g.e.**, § 21, s. 386; Alangoya, **Dava Ortaklığı**, s. 44; Pekcanitez, **Fer’i Müdahale**, § 2, s. 28; Deren-Yıldırım, **Kesin Hükümün 3. Kişilere Sirayeti Sorunu**, s. 20; Ulukapı, **Dava Arkadaşlığı**, s. 11). Bu durumda, şekli taraf kavramına göre, davacı veya davalı olduğu tespit edilen kişiler, davanın ihbar edilebileceği “*üçüncü kişilerin*” dışındadır.

üçüncü kişinin hakem kararının iptalini talep etme imkânının bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türk Hukukunda, davanın ihbarının tahkim yargılamasında mümkün olup olmadığı konusu *doktrinde* tartışmalıdır.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, davanın ihbarı hakem yargılamasında söz konusu olamayacaktır¹⁷³⁰. Diğer bir deyişle, hakem yargılamasında, tek taraflı irade beyanıyla yargılamaya müdahaleyi mümkün kılan düzenlemelerin uygun olduğunu öngörmek mümkün olmayacaktır. *Doktrinde bu görüşü ileri süren Üstündağ'a göre*, hakem yargılamasının taraflarından biri, üçüncü bir kişiye davayı ihbar edebilir, bunun üzerine de kendisine dava ihbar edilen kimse hakem yargılamasına dahil olabilir¹⁷³¹. Bununla birlikte, üçüncü kişinin kendisine yapılan ihbarı kabul ederek hakem yargılamasına müdahil olması, onun bakımından bir yükümlülük arz etmeyecektir¹⁷³². Diğer bir deyişle, kendisine ihbarda bulunulan bir üçüncü kişinin bunu reddetmesi ve hareketsiz kalması (susması) kendisi aleyhine herhangi bir neticeye sebep olmayacaktır¹⁷³³. Gerek tarafların aralarındaki tahkim sözleşmesine gerekse de hakem mahkemesinin oluşumuna hiçbir etkisi olmayan yargılamanın ihbar edildiği üçüncü bir kişinin iradesine aykırı bir şekilde gerçekleştirilen müdahalenin etkisinden mesul tutulmak tabii hâkim prensibinden mahrum kalması gibi olumsuz bir durumu yaratacaktır¹⁷³⁴.

¹⁷³⁰ Üstündağ, **Usul**, s. 964.

¹⁷³¹ Üstündağ, **Usul**, s. 964.

¹⁷³² Üstündağ, **Usul**, s. 964.

¹⁷³³ Tahkim sözleşmesi sadece onu akdeden taraflar arasında bağlayıcılık arz edecektir. Sözleşmenin tarafları dışındaki üçüncü kişilere herhangi bir etkisi olmayacaktır. Bununla birlikte, tahkim sözleşmesi, sözleşmenin taraflarından başka, sözleşmede yer alan haklar ile yükümlülüklerle külli veya cüz'i halef olan kimselere de etki edecektir (Üstündağ, **Usul**, s. 964).

¹⁷³⁴ Üstündağ, **Usul**, s. 964-965.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, hakem yargılamasının asıl taraflarınca aksi kararlaştırılmadıkça, davanın ihbarı hakkındaki hükümler, tahkim yargılaması bakımından da tatbik edilebilecektir¹⁷³⁵.

*Doktrinde ileri sürülen başka bir görüşe göre ise, hakem yargılamasının neticesinde verilecek olan karar, taraflardan hangisinin hukuki durumunu olumlu yönde etkilemekteyse, üçüncü kişinin yargılamaya müdahalesi, yanında davaya müdahale edilebilecek olan tarafın rızasına bağlıdır. Bu sebeple, ihbar neticesinde yargılamaya müdahale edecek olan kimseye karşı gerçekleştirilecek olan ihbar bildirimi bakımından yanında yer alacağı tarafın rızası yeterli olup karşı taraf ile hakem mahkemesinin rızasının aranması gerekmemektedir*¹⁷³⁶.

*Doktrinde bizim de katıldığımız bu görüşe göre, hakem yargılamasında kendisine ihbar olunanın veya fer'i müdahalede bulunmak isteyen açık rıza göstermesi gerekli ve hatta yeterli olacaktır*¹⁷³⁷.

Tahkim yargılamasında tarafların aralarında görülmekte olan davanın üçüncü bir kişiye ihbar edilebileceği kabul edilirse, kendisine yargılamanın ihbar edildiği üçüncü kişinin taraflar hakkında verilmiş olan hakem kararı bakımından iptal davası açma imkânının olup olmayacağı hususunun ortaya konulması gerekmektedir.

Kanaatimizce, tahkim yargılamasında kendisine yargılamanın ihbar edildiği kimsenin yargılamada taraf olamayacağı göz önünde bulundurulduğunda hakem kararına karşı iptal davası açabilmesi mümkün olmayacaktır.

¹⁷³⁵ Bilge, **Hakem Yargılaması**, s. 98. Doktrinde, hakem kararının üçüncü kişilere ihbar edilebileceğini ileri süren yazarlar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 6065; Kuru, **El Kitabı**, s. 1118.

¹⁷³⁶ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 329-330; Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 53 vd.

¹⁷³⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 330-331; Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 216-217.

d. Dava Arkadaşlığında

(1) Genel Olarak

Aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların bu uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla tahkim yolunu tercih etmesi durumunda, devlet yargılamasında söz konusu olan dava arkadaşlığı kurumunun burada da söz konusu olup olamayacağı ile dava arkadaşlarının hakem mahkemesince verilecek olan kararı iptal davası yoluna götürüp götürmeyeceği meselesi önem arz etmektedir.

Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda hakem yargılamasında dava arkadaşlığına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Türk Hukukunda dava arkadaşlığı halinde tahkim yargılamasının ne gibi özellikler göstereceği hakkında açık hükümlerin getirilmemesi sebebiyle, tahkim yargılamasında hâkim olan genel prensiplerden hareket edilmesi gerekmektedir¹⁷³⁸.

Devlet yargısında, dava kural olarak iki taraf sistemi üzerine kuruludur¹⁷³⁹. Bununla birlikte, davanın taraflarında birden fazla kimsenin birbirinin yanında yer alması durumunda bunlar arasında dava arkadaşlığı söz konusu olacaktır¹⁷⁴⁰. Davacı tarafta birden fazla kimsenin beraber dava açması veyahut davalı tarafta

¹⁷³⁸ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 332.

¹⁷³⁹ Pekcanitez, Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usul**, § 6, s. 553-554; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 212; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 18, s. 207; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 18, s. 93; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 14, s. 272; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 15, s. 226; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 17, s. 103; Karanlı, **a.g.e.**, § 8, s. 281; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 5, N. 4, s. 98; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 13, s. 250; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 10, s. 113 vd; Tanrıver, **C. I (2018)**, § 14, s. 253.

¹⁷⁴⁰ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 231-232; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1257; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 47, s. 539; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 12, s. 130; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 44, s. 367; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 1, s. 113; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 358; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 135; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 15, s. 313 vd.; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 396; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 473.

birden fazla kişiye karşı birlikte dava açılması dava arkadaşlığının bir sonucudur¹⁷⁴¹. Dava arkadaşlığı kurumunda aslında ayrı ayrı açılabilmesi mümkün olan davalar birlikte görülmektedir¹⁷⁴². Bu sayede, bir dava ile birden çok davanın bir arada neticelendirilmesi mümkün kılınarak davaların sayısının azaltılması söz konusu olmaktadır. Böylelikle, “*usul ekonomisi*” ilkesine de hizmet edilmiş olmaktadır¹⁷⁴³.

Dava arkadaşlığı kurumu ile yargılamaların kısaltılması, davaların çabuk ve daha az bir giderle sonuçlandırılarak basitleştirilmesi ve aynı zamanda birbirine zıt kararların verilmesinden kaçınılması amaçlanmaktadır¹⁷⁴⁴. Devlet yargısında var olması sebebiyle birçok faydalı amaca hizmet eden dava arkadaşlığı kurumunun tahkim yargılamasında da mevcut olduğunu tereddütsüz bir şekilde ifade etmek mümkün değildir¹⁷⁴⁵.

Bir davada birden fazla kimsenin birbirinin yanında yer almasını ifade eden dava arkadaşlığı kurumu, zorunlu dava arkadaşlığı veya ihtiyari dava arkadaşlığı biçimlerinde söz konusu olabilecektir¹⁷⁴⁶.

¹⁷⁴¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 231 vd.; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1257; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 47, s. 539; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 12, s. 130; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 44, s. 367; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 358; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 281; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 396.

¹⁷⁴² Üstündağ, **Usul**, s. 352; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1257; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 47, s. 539; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 12, s. 131; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 44, s. 367; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 310.

¹⁷⁴³ Üstündağ, **Usul**, s. 352; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 2, s. 113; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 359; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 474.

¹⁷⁴⁴ Üstündağ, **Usul**, s. 352; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 44, s. 367; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 2, s. 113; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 359; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 474. Yarg. 21. HD, 02.04.2012, E. 2012/4917, K. 2012/4915: “[...] *Davacılar arasında 6100 sayılı HMK’nın 57. Maddesine göre ihtiyari (isteğe bağlı) dava arkadaşlığı olup, gerçekte dava arkadaşı sayısı kadar bağımsız dava bulunmakta ise de bu davalar zaman, emek ve masrafları tasarruf sağlamak, tahkikat ve yargılamayı kolaylaştırmak ve çelişkili hükümlerin ortaya çıkmasını engellemek amacıyla birlikte görülmektedir* [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Sistemi).

¹⁷⁴⁵ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 332.

¹⁷⁴⁶ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 233; Yılmaz, **Şerh, C. 1**, s. 1257; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 44, s. 368; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 2, s. 113; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**,

(2) İhtiyari Dava Arkadaşlığında

Hakem yargılamasında, ihtiyari dava arkadaşlığının kabul edilmesi durumunda, ihtiyari dava arkadaşının/larının taraflar hakkında verilen karar hakkında iptal davası açma yoluna müracaat edebilip edemeyeceği değerlendirilirken öncelikle tahkim yargılamasında ihtiyari dava arkadaşlığının söz konusu olup olamayacağının tartışılması gerekmektedir¹⁷⁴⁷.

Tahkimde ihtiyari dava arkadaşlığının mümkün olup olmadığı meselesi hakkında kanuni düzenlemelerde herhangi bir hüküm mevcut değildir. Bu sebeple, bu hususta *doktrinde* farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, ihtiyari dava arkadaşlarının hakem yargılamasında söz konusu olup olamayacağı değerlendirilirken, ihtiyari dava arkadaşı olmak isteyen kimselerin aynı zamanda tahkim sözleşmesinin tarafı olup olmadığına da bakmak gerekmektedir¹⁷⁴⁸. Tahkim yargılamasında ihtiyari dava arkadaşı olarak yer almak isteyen birden fazla kimse, aynı zamanda, tahkim sözleşmesinin de tarafıysa, zaten hakemlerce kendilerini ilgilendiren ihtilafın çözümlenmesi mümkün olacağı için birden fazla kimse bakımından tahkimde ihtiyari dava arkadaşlığı hükümlerinin uygulanması da söz konusu olabilecektir¹⁷⁴⁹.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, ihtiyari dava arkadaşlığının tahkimde söz konusu olabilmesi için, tarafların hepsinin uyuşmazlığı çözümleyen

§ 44, s. 359; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 135; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 309; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 396; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 474.

¹⁷⁴⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 333. İhtiyari dava arkadaşlığı hakkında bkz.: Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 10, s. 239; Umar, **Şerh**, s. 216-223; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 3, s. 113; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 365; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 136 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 309-310; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 396; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 479 vd.

¹⁷⁴⁸ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 205-206.

¹⁷⁴⁹ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 205-206.

tahkim sözleşmesinde yer alması aranmakla birlikte yeterli görülmemektedir¹⁷⁵⁰. Bu durumda, aynı tahkim sözleşmesinin tarafı olan ve ihtiyari dava arkadaşı olarak yargılamada yer almak isteyen birden fazla kimsenin, *-bilhassa hakem mahkemesinin oluşabilmesi bakımından-* ortak bir hakemin üzerinde anlaşmaları da gerektiği ifade edilmektedir.

Doktrinde bu görüşü ileri süren yazarlar, hakem yargılamasında birden fazla kimsenin ihtiyari dava arkadaşı olarak yer alabilmesi için ortak bir hakem hakkında karar verememeleri halinde, Alman Hukukunda bir çözüm önerisi olarak ileri sürülen (dZPO § 59 vd.) hakem mahkemesinde söz konusu ortak hakemin belirlenebilmesi hususunu tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişiye ya da makama bırakma konusunda anlaşmaları gerektiğini ifade etmektedir¹⁷⁵¹.

Hakem yargılamasında ihtiyari dava arkadaşlığının mümkün olduğu kabul edildiği takdirde, her bir ihtiyari dava arkadaşının aynı zamanda hakemlerce verilecek olan karara karşı iptal davası yoluna başvurabilip başvuramayacağı hususu da ayrıca değerlendirilmelidir.

İhtiyari dava arkadaşlığı hükümlerine göre, her bir dava arkadaşı aynı zamanda yargılamanın tarafıdır. İhtiyari dava arkadaşlığında¹⁷⁵² (HMK m. 57; karş.: ZPO §§ 59-61; SchwZPO Art. 71 Abs. 1, 3) dava arkadaşı kadar dava söz konusudur¹⁷⁵³. Aynı davada birden fazla kişinin davanın davalı veya davacı tarafında ihtiyari dava arkadaşı olarak yer alması, yargılamanın gerektirdiği şekilde

¹⁷⁵⁰ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 220.

¹⁷⁵¹ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 74 vd.

¹⁷⁵² Rosenberg, Schwab, Gottwald, **a.g.e.**, § 48, Rdn. 1, s. 240; Vogel, Spühler, **a.g.e.**, § 26, N. 59, s. 146; Hk-ZPO, Saenger, Bendtsen, **a.g.e.**, § 59, N. 1; Prütting, Gehrlein, **Gehrlein, ZPO Kommentar** §§ 59, 60 Rdn. 1, s. 268-269; Baumbach, Lauterbach, Albers, Hartmann, **a.g.e.**, § 59, Rdn. 2, s. 237; Musielak, Voit-Weth, **a.g.e.**, §§ 59, 60, N. 1-3, s. 312; Zeiss, **a.g.e.**, § 85, N. 745, s. 269; Fasching, **13. Kapitel**, N. 364, s. 168; Habscheid, **SchwZPO**, § 21, N. 339-340, s. 121.

¹⁷⁵³ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 480; Karanlı, **a.g.e.**, § 10, s. 310; Pekcanıtez, **Fer'i Müdahale**, § 4, s. 77; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, § 90, s. 3337; Kuru, **El Kitabı**, s. 556; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 289-290; Üstündağ, **Usul**, s. § 17, s. 352.

birlikte hareket etmeleri ve aynı tahkikat aşamasını paylaşmaları sadece şekli bakımındandır¹⁷⁵⁴. Bir davada, taraflardan birinde yer alan ihtiyari dava arkadaşlarının her birinin davası esas bakımından diğerlerinin davasından bağımsızdır¹⁷⁵⁵ (HMK m. 58; ZPO §§ 59, 60; SchwZPO Art. 71 Abs. 1). Bunun sonucu olarak, yargılamanın neticesinde, her bir dava arkadaşının hakkında farklı kararlar verilebilecektir¹⁷⁵⁶. Yargılamanın taraflarından birinde ihtiyari dava arkadaşı olarak yer alan kimselerden her biri, mahkemece verilen kararı tek başına temyiz kanun yoluna götürebilecektir¹⁷⁵⁷. İhtiyari dava arkadaşlarından birisinin gerçekleştirdiği kanun yolu müracaatından diğer ihtiyari dava arkadaşları yararlanamayacaktır¹⁷⁵⁸. Bununla benzer bir şekilde, hakem yargılamasının taraflarından herhangi birisinde ihtiyari dava arkadaşı olarak yer alan kimselerden her biri, hakemlerce verilecek olan karara karşı iptal davası yoluna başvurabilecektir¹⁷⁵⁹.

(3) Mecburi (Zorunlu) Dava Arkadaşlığında

Maddi hukuka göre bir hakkın birden fazla kişi tarafından beraber kullanılması ya da birden fazla kişiye karşı birlikte ileri sürülmesi ve bütün hepsi

¹⁷⁵⁴ Ulukapı, **Dava Arkadaşlığı**, s. 207. Dava arkadaşları davada kural olarak birlikte hareket ederler ancak, bu yalnızca şekli bakımındandır. Diğer bir ifadeyle, ihtiyari dava arkadaşlarının birlikte hareket etmeleri yalnızca davanın yürütülmesi bakımındandır. Bunun haricinde her birinin davası bir diğerinden bağımsızdır (Ulukapı, **Dava Arkadaşlığı**, s. 207; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 504; Kuru, **El Kitabı**, s. 556).

¹⁷⁵⁵ Ulukapı, **Dava Arkadaşlığı**, s. 207; Kuru, **El Kitabı**, s. 556; Karşı, **a.g.e.**, § 10, s. 310; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. III**, s. 3337; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 290; Üstündağ, **Usul**, § 17, s. 364; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 369; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 141; Karşı, **a.g.e.**, § 10, s. 310; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 399; Kuru, Arslan, Yılmaz, § 43, s. 484.

¹⁷⁵⁶ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 4, s. 111; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 370; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 142; Karşı, **a.g.e.**, § 10, s. 310; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 399; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 486.

¹⁷⁵⁷ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 486; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 371; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 4, s. 115; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 142; Karşı, **a.g.e.**, § 10, s. 310-311; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 399.

¹⁷⁵⁸ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 486; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 4, s. 115; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 399; Karşı, **a.g.e.**, § 10, s. 311; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 142.

¹⁷⁵⁹ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 12, s. 334.

hakkında tek bir hüküm verilmesinin zorunlu olduğu hallerde mecburi dava arkadaşlığı söz konusudur¹⁷⁶⁰.

Mecburi dava arkadaşlığının bulunduğu hallerde, davanın bir tarafında mecburi dava arkadaşı olarak yer alan kişilerden sadece birisi davayı tek başına açamaz¹⁷⁶¹. Maddi mecburi dava arkadaşlığında, birden fazla dava arkadaşının hepsi beraber dava açmalı veya birden fazla kişiye karşı dava yine birlikte açılmalıdır¹⁷⁶². Mecburi dava arkadaşlığının bulunduğu bir ihtimalde, dava sadece taraflardan birisine karşı açılmış ise, mahkeme aktif ve pasif dava sıfatının bulunmaması sebebiyle davayı reddedecektir¹⁷⁶³. Mecburi dava arkadaşlığı mahkemelerce çelişkili kararların verilmesinin önlenmesi ve usul ekonomisi gibi önemli amaçlara hizmet etmektedir.

Tahkim yargılamasında mecburi dava arkadaşlığının mümkün olup olmadığı hususuna ilişkin olarak, kanunlarımızda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Gerçekten de, Türk Hukukunda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, zorunlu arkadaşlığının tahkim yargılamasında da söz konusu olup olamayacağı konusunda herhangi bir açıklık bulunmamaktadır.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, tahkim yargılamasında zorunlu dava arkadaşlığı söz konusu olabilecektir. Bu durumda, tıpkı devlet yargılamasında olduğu gibi, hakem mahkemesinde de tahkim davasının bütün zorunlu dava

¹⁷⁶⁰ Üstündağ, **Usul**, s. 366 vd.; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 44, s. 368; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 6, N. 6, s. 116; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 359; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 142; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 311; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 400; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 474 vd.

¹⁷⁶¹ Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 360; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 142; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 311.

¹⁷⁶² Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 369; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 475; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 311; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 142; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 399.

¹⁷⁶³ Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 44, s. 363; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 477; Karşlı, **a.g.e.**, § 10, s. 311; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 143-144; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 401.

arkadaşlarına karşı birlikte açılması gerekmektedir. Aksi takdirde, *doktrinde*, hakem yargılamasına müracaat edilmesinin öngörüldüğü bir durumda aynı tahkim sözleşmesini (veya şartını) akdetmiş olan zorunlu dava arkadaşları tarafından tahkim davasının tek başına açılmış olması ihtimalinde hakemlerce uygun bir süre verilerek diğer zorunlu dava arkadaşlarının da davanın tarafında yer almasının temin edilebileceği ifade edilmektedir¹⁷⁶⁴. Bununla birlikte, *doktrinde ileri sürülen bu görüşe göre*, zorunlu dava arkadaşlarının hepsinin aynı tahkim akdini (veya şartını) imzalamış olmaları gerekmektedir. Zira, zorunlu dava arkadaşlarının hepsi tahkim anlaşmasına taraf değillerse, kendilerine karşı gerçekleştirilecek olan tahkim yargılamasının diğer tarafının rızası ile birlikte zorunlu dava arkadaşlarının tahkim yargılamasına dahil edilmeleri temin edilebilecektir¹⁷⁶⁵.

Tahkim yargılamasında zorunlu dava arkadaşlığının kabul edilebilmesi için aynı zamanda, zorunlu dava arkadaşı olacak birden fazla kimse tarafından ortak bir hakemin seçilmesi gerekmektedir. *Doktrinde* hakem yargılamasında zorunlu dava arkadaşlığının, yargılamanın taraflarında yer alan birden fazla kimse tarafından aralarındaki ilişkinin niteliğinden kaynaklanarak ortak bir hakem belirlemek zorunda oldukları *istisnai* bir durum şeklinde belirtilmektedir¹⁷⁶⁶. Bununla birlikte, birden fazla zorunlu dava arkadaşının hepsinin, ortak bir hakem üzerinde anlaşmaları her zaman mümkün olamayabilecektir. Zorunlu dava arkadaşlarının ortak bir hakem tayin etme konusunda anlaşamamaları durumunda, ortaya çıkan sorunun giderilmesi bakımından *doktrinde* birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, tahkim yargılamasında taraflardan birinde zorunlu dava arkadaşı olarak yer alan birden fazla kimsenin, ortak bir hakem tayin edemedikleri bir durumda, hakem seçiminin bir kuruma bırakılmasının söz konusu olabileceği belirtilmektedir.

¹⁷⁶⁴ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 204.

¹⁷⁶⁵ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 205.

¹⁷⁶⁶ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 225.

Doktrindeki diğer görüşe göre ise, ortak bir hakem üzerinde zorunlu dava arkadaşlarının anlaşamamaları durumunda, zorunlu dava arkadaşlığının geçersiz sayılacağı ve böylelikle zorunlu dava arkadaşlarının hepsi hakkında devlet mahkemesince karar verilebileceği ifade edilmektedir¹⁷⁶⁷.

Netice itibariyle, tahkim yargılamasında zorunlu dava arkadaşlığı mümkün olmakla birlikte, böyle bir durumda, tahkim sözleşmesinin (veya şartının) bütün zorunlu dava arkadaşları tarafından akdedilmiş olması gerekmektedir¹⁷⁶⁸. Ayrıca, hakem yargılamasında tahkim sözleşmesine (veya şartına) taraf olan birden fazla zorunlu dava arkadaşının hepsinin ortak bir hakem üzerinde anlaşmaları tahkim yargılamasında zorunlu dava arkadaşlığının kabulü bakımından bir zorunluluktur.

Hakem yargılamasında zorunlu dava arkadaşlığının mümkün olduğu kabul edilirse, böyle bir durumda, zorunlu dava arkadaşlarının hakemler tarafından verilecek olan karara karşı iptal davası açma yoluna başvurabilip başvuramayacakları hususunun da ayrıca tartışılması gerekmektedir.

Bu kapsamda, birden fazla kimsenin, tahkim yargılamasının taraflarından birinde –*gerekli şartları sağlayarak*- zorunlu dava arkadaşı olarak yer alması durumunda, bunlar tarafından hakem mahkemesince verilecek olan karara karşı iptal davası açılabilip açılmayacağı değerlendirilirken, mecburi dava arkadaşlığı bakımından söz konusu olan genel prensiplerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu noktada, bilindiği üzere, mecburi dava arkadaşlığında, –*özellikle maddi anlamda mecburi dava arkadaşlığında*- yargılamanın bir tarafında yer alan birden fazla dava arkadaşı hakkında aslında tek bir dava söz konusu olup dava arkadaşları hakkında mahkemece aynı karar verilecektir¹⁷⁶⁹. Böyle bir durumda, tahkim yargılamasının asıl tarafı olan ve haklarında hakem mahkemesince aynı

¹⁷⁶⁷ Keser Berber, **Çok Taraflı Tahkim**, s. 225-226.

¹⁷⁶⁸ Akıncı, **İnşaat Sözleşmeleri**, s. 205.

¹⁷⁶⁹ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 43, s. 479; Karslı, **a.g.e.**, § 10, s. 312; Muşul, **a.g.e.**, § 15, s. 144; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 29, s. 400.

yönde karar verilen zorunlu dava arkadaşlarının kendileri hakkında verilen karara karşı iptal davası açabileceklerini kabul etmek gerekmektedir. Böyle bir durumda, hakem kararına karşı iptal davası açmak isteyen zorunlu dava arkadaşları bakımından tek bir tahkim yargılaması söz konusu olacağı için, zorunlu dava arkadaşlarının hep birlikte hareket etmeleri gerekmektedir. Bu sebeple, hakem kararına karşı iptal davası açmak isteyen zorunlu dava arkadaşlarının hepsi birlikte hareket etmek suretiyle kendileri aleyhinde verilecek olan hakem kararına karşı iptal davası açabileceklerdir.

§ II. HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASININ AÇILACAĞI MAHKEME

A. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Açılacağı Görevli Mahkeme

1. Türk Hukukunda

a. Genel Olarak

Hakem kararlarına karşı iptal davasında görevli mahkemenin neresi olacağı kanun koyucu tarafından zaman içerisinde gerçekleştirilen değişiklikler çerçevesinde şekillenmiştir¹⁷⁷⁰.

¹⁷⁷⁰ Kanun koyucu, iptal davasının açılacağı mahkemeyi öngören düzenlemelerinde (HMK m. 439/f. 1; m. 410) pek çok değişiklik gerçekleştirmiştir. Buna göre, 6545 sayılı Kanun'un 45'inci maddesi ile gerçekleştirilen değişiklik üzerine 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 5'nci maddesi uyarınca, iptal davasının “*asliye ticaret mahkemesi*”nde görüleceği kabul edilmekteydi. Daha sonra ise, 7101 sayılı Kanunla getirilen değişiklik sonucunda ilgili Kanun'un 55'inci maddesi ile 5235 sayılı Kanun'un 5'nci maddesinde yer alan “*iptal davası*” kelimesinin madde metninden çıkartılması yoluna gidilmiştir. Kanun koyucu gerçekleştirdiği değişiklikle bununla de yetinmeyerek ilgili kanunun (yani 7101 sayılı Kanunu) 60'ıncı maddesi ile HMK m. 439/f. 1'de öngörülen “*tahkim yerindeki mahkeme*” ifadesi yerine “*tahkim yeri bölge adliye mahkemesi*” şeklinde değişikliğe gitmiştir (Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65).

7101 sayılı Kanun'un 60'ıncı maddesi¹⁷⁷¹ ile gerçekleştirilen değişiklikten sonra, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439'uncu maddesinin birinci fıkrasında, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli mahkeme, "*tahkim yeri bölge adliye mahkemesi*" olarak düzenlenmiştir¹⁷⁷². 7101 sayılı Kanun değişikliği ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen tahkime ilişkin usuli hükümler, birbirleriyle uyumlu ve benzer hale getirilmiştir¹⁷⁷³.

7101 sayılı Kanun değişikliğinden sonra, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli mahkemenin "*bölge adliye mahkemesi*" olacağı konusunda herhangi bir tereddüt kalmamıştır¹⁷⁷⁴. Bununla birlikte, bu zamana

¹⁷⁷¹ 7101 sayılı Kanun m. 60 ile öngörülen değişiklik şu şekildedir: "6100 sayılı Kanunun 439 uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*tahkim yerindeki mahkemede*" ibaresi "*tahkim yeri bölge adliye mahkemesinde*" şeklinde, beşinci fıkrasında yer alan "*mahkeme*" ibaresi "*bölge adliye mahkemesi*" şeklinde değiştirilmiş ve yedinci fıkrasına "(b)," ibaresinden sonra gelmek üzere "(c)," ibaresi eklenmiştir".

¹⁷⁷² Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65; Vahit Doğan: "Hakem Kararlarının İptalinde Yaşanan Sorunlar", **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempozium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygöl, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 61-73), s. 65. Yarg. 15. HD, 11.06.2018, E. 2016/4072, K. 2018/2472: "[...] görevli mahkemenin, konusuna göre asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi, yetkili mahkemenin ise davalının Türkiye'deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesi olduğu (HMK 410/1), hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının, tahkim yeri Bölge Adliye Mahkemesi'nde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmişti [...]" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁷⁷³ Doğan, **İptal**, s. 65. Yarg. 15. HD, 11.6.2018, E. 2016/1778, K. 2018/2474: "[...] Yapılan değişiklikler sonucu HMK'daki son düzenlemelerde; tahkim yargılamasında, mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemenin, konusuna göre tahkim yeri asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi olduğu, tahkim yeri belirlenmemiş ise görevli mahkemenin, konusuna göre asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi, yetkili mahkemenin ise davalının Türkiye'deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesi olduğu (HMK 410/1), hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının tahkim yeri Bölge Adliye Mahkemesi'nde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmiştir. [...] Yapılan değişiklikler ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve 6100 sayılı HMK'daki tahkim konusundaki görev kuralları benzer hale getirilmiştir [...]" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁷⁷⁴ Yarg. 23 HD, 16.1.2020, E. 2019/237, K. 2020/156: "[...] Bu durumda 14/03/2018 tarihli 7101 Sayılı Kanun'la 5235 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle Bölge Adliye Mahkemeleri hakem kararlarının iptali davalarına ilk derece mahkemesi olarak bakacağından mahkemece Bölge Adliye Mahkemesi'nin görevli olduğu gerekçesiyle 6100 Sayılı HMK'nın 114/c ve 115/2 maddeleri uyarınca mahkemenin görevine ilişkin dava şartı noksanlığı nedeniyle

kadar kanun koyucunun getirdiği değişiklikler ve çeşitli düzenlemeler ile doktrinde yapılan tartışmalar önem arz etmektedir.

b. 7101 sayılı Kanun Değişikliğinden Önce İptal Davasını İncelemekle Görevli Olan Mahkeme

7101 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununa göre, iptal davasının, “*yetkili asliye hukuk mahkemesinde*” açılacağı düzenlenmekteydi¹⁷⁷⁵ (MTK m. 15/A/I). Devlet mahkemeleri tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemenin neresi olduğu ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 3’üncü maddesinde ayrıca düzenlenmekteydi¹⁷⁷⁶.

Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 3’üncü maddesinde bu hususu şu şekilde düzenlemekteydi:

“Bu kanunda mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde, davalının yerleşim yeri veya olağan oturma yeri ya da işyerinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesi; davalının Türkiye’de yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyeri yoksa İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi görevli ve yetkilidir.”

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu çerçevesinde gerek iptal davasının düzenlendiği 15’inci maddede gerekse de tahkim yargılaması bakımından devlet mahkemelerinde görüleceği belirtilen işlerde, görevli ve yetkili

davanın usulden reddine karar verilmesi gerekirken uyuşmazlığın esası incelenerek yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması doğru olmamıştır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁷⁷⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 216; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060.

¹⁷⁷⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257; Akıncı, **İptal Davası**, s. 30; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Süral, **a.g.m.**, s. 1380.

mahkemeyi tayin eden 3'üncü maddede, “*asliye hukuk mahkemeleri*”nin görevli olduğu açıkça ifade edilmişti¹⁷⁷⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, iptal davaları bakımından asliye hukuk mahkemelerinin görevli olduğu açıkça belirtilmekle birlikte; asliye ticaret mahkemelerinin bulunduğu yerlerde, iptal davalarına bakmakla görevli olan mahkemenin, asliye ticaret mahkemesi olduğunu kabul etmenin mümkün olup olmadığı *doktrinde*¹⁷⁷⁸ ve *Yargıtay kararlarında*¹⁷⁷⁹ tartışmalı bir husustu¹⁷⁸⁰.

İptal davalarında görevli mahkeme konusunda, Yargıtay kararları incelendiğinde, Yargıtay'ın farklı hukuk dairelerince konuya ilişkin birbirleri ile çelişen kararlar verildiği görülmektedir¹⁷⁸¹. *Yargıtay'ın bazı kararlarında*, Türk

¹⁷⁷⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257; Akıncı, **İptal Davası**, s. 30; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060.

¹⁷⁷⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342, dn. 439; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 640, dn. 546. HMK bakımından bkz.: Sema Taşpınar Ayvaz: “Asliye Ticaret Mahkemeleri Hakkında Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Tahkimde Görevli Mahkeme”, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, DEÜHFD Özel Sayı**, 2014/16, (s. 469-482), s. 474.

¹⁷⁷⁹ Yarg. 11 HD, 15.03.2012, E. 2012/2110, K. 2012/3915: “[...] *Sonuç olarak davalının Türkiye’de işyeri de bulunmamaktadır ve dava konusu hakem kararının iptali davasında yetkili mahkeme, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 3. maddesi uyarınca İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi olup, Kadıköy Mahkemesi yetkili değildir. Dolayısıyla mahkemenin aksi yöndeki kabulü doğru olmamıştır. 2- Davalı vekilinin işbölümü ilk itirazının incelenmesine gelince; Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15/A-1. maddesi uyarınca iptal davası, yetkili asliye hukuk mahkemesinde açılır. TTK’nun 5/2. maddesi uyarınca bir yerde ticaret mahkemesi varsa asliye hukuk mahkemesinin görevi içinde bulunan işlere asliye ticaret mahkemesinde bakılır. Bu iki mahkeme arasında işbölümü ilişkisi mevcut olup, asliye hukuk mahkemesi yanında ayrı bir ticaret mahkemesi olan yerlerde görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesidir (Prof.Dr. Turgut Kalpsüz, Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, Genişletilmiş İkinci Bası, s:148). Dolayısıyla somut uyuşmazlık yönünden de görevli mahkeme, İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesi’dir. Bu durum karşısında mahkemece, dosyanın yetkili ve görevli İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesi’ne gönderilmesine karar verilmesi gerekirken, işin esasının incelenmesine girilerek, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmamış, kararın bu nedenlerle davalı yararına bozulması gerekmiştir [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁷⁸⁰ Doktrinde ileri sürülen görüşler için bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130.

¹⁷⁸¹ Doktrinde Akıncı, Yargıtay kararlarında farklı hukuk dairelerince tahkime farklı yaklaşıldığını, bunun sebebinin tahkim ile ilgili davaların tek bir Yargıtay dairesine değil; tarafların arasındaki sözleşmenin satım, şirketler, taşıma vs. gibi konusunu oluşturan hususa göre Yargıtay dairesine gitmekte olduğunu, bu durumun neticesinde de Türk hukukunda

Ticaret Kanunu¹⁷⁸² (TTK) m. 5/f. 2 uyarınca, bir yerde asliye ticaret mahkemesi bulunmaktaysa, asliye hukuk mahkemelerinin görev alanı içerisinde bulunan ve ticari nitelikte olan davalara, asliye ticaret mahkemelerinde bakılacağı ve Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 uyarınca açılacak olan iptal davalarında görevli mahkemenin *asliye ticaret mahkemesi* olacağı ifade edilmekteydi¹⁷⁸³. Yargıtay kararlarının bazılarında da yine gerekçe olarak, asliye ticaret mahkemelerinin bulundukları yerlerde asliye hukuk mahkemelerinin dairesi konumunda olduğu ve bu nedenle de özel değil genel mahkemeler arasında yer aldığı hususu ifade edilmiştir¹⁷⁸⁴. Bunun neticesinde de asliye ticaret mahkemelerinin bulunduğu yerlerde görevli mahkemenin asliye ticaret mahkemesi olduğu içtihat edilmiştir¹⁷⁸⁵.

tahkim yargılamalarında birbirinden farklı Yargıtay kararların çıktığını ifade etmektedir. Bu sebeple, Akıncı, tahkimle ilgili uyuşmazlıklarda Yargıtay'ın tek bir dairesinin belirlenmesinin gerektiğini Yargıtay'ın bu dairesinin tahkim konusunda uzmanlaşacağını ve bu sayede de hakem kararlarının iptali ve tenfizi konusunda birbirini tamamlayan modern kararlar çıkacağını ifade etmektedir. Bütün bu sakıncaları bertaraf etmek için Yargıtay'ın tek bir dairesinin yetkilendirilmesinin gerektiği bunun aynı zamanda İstanbul'un tahkim merkezi olması bakımından da önemli olduğunu ifade etmektedir (Akıncı, **İptal Davası**, s. 32).

¹⁷⁸² RG., 14.02.2011, S. 27846.

¹⁷⁸³ Yarg. 15. HD., 1.9.2010, E. 2010/4040, K. 2010/4663: “[...] *İş bölümü açısından Asliye Ticaret Mahkemesi bulunan yerlerde görevli mahkeme Asliye Ticaret Mahkemesi olduğundan, kaldı ki davalı tarafından TTK'nın 5. Maddesi uyarınca iş alanına dair bir itiraz ileri sürülmediğinden mahkemenin görevli olduğu kabul edilerek işin esası hakkında karar verilmesi gerekirken dava dilekçesinin görevsizlik nedeniyle reddedilmiş olması doğru bulunmadığından karar bozulmalıdır [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), denilmektedir.

¹⁷⁸⁴ Yargıtay'ın iptal davalarında asliye ticaret mahkemelerinin görevli olacağını ifade eden başka kararları şunlardır: “[...] 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca verilen hakem kararının yerinde olmadığı ileri sürülerek Ticaret Mahkemesi'ne açılan iptal davası davaya Asliye Hukuk Mahkemesi'nde bakılacağından bahisle görev yönünden reddedilmiş, verilen karar davacı vekillince temyiz edilmiştir. 4686 Sayılı Kanun'un 15. maddesinde iptal davasının yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi'ne açılacağı ve öncelikle ve ivedilikle görüleceği belirtilmiştir. Aynı kanunun 3.maddesinde de yine Asliye Hukuk Mahkemesi'nin görevli olduğu düzenlenmiştir. Asliye Ticaret Mahkemeleri bulundukları yerlerdeki Asliye Hukuk Mahkemesi'nin daireleri durumunda olup özel değil genel mahkemeler arasında yer alırlar. [...]” (Yargıtay HGK, 5.5.2004, E. 2004/254, K. 2004/9-261, Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251, dn. 452).

¹⁷⁸⁵ Yarg. 15. HD, 21.9.2010, E. 2010/4040, K. 2010/4663: “[...] 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca verilen hakem kararının yerinde olmadığı ileri sürülerek Ticaret Mahkemesi'ne açılan iptâl davası davaya Asliye Hukuk Mahkemesi'nde bakılacağından bahisle görev yönünden reddedilmiş, verilen karar davacı vekilince temyiz edilmiştir. 4686 Sayılı Kanunun 15. maddesinde iptâl davasının yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi'ne açılacağı ve öncelikle ve ivedilikle görüleceği belirtilmiştir. Aynı Kanunun 3. maddesinde de yine

Yargıtay'ın aksi yöndeki bazı kararlarında ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te düzenlenen hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli olan mahkemenin “*asliye hukuk mahkemesi*” olduğu içtihat edilmekteydi¹⁷⁸⁶. Ayrıca, bazı davalar bakımından, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 3 hükmünde açıkça asliye hukuk mahkemelerinin görevli olduğu, iptal davalarında, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın esası hakkında bir incelemenin yapılmadığı, davanın açıldığı yerde asliye ticaret mahkemesi bulunuyor olsa dahi, asliye hukuk mahkemelerinin görevli olacağı ifade edilmekteydi¹⁷⁸⁷.

Asliye Hukuk Mahkemesi'nin görevli olduğu düzenlenmiştir. Ancak Asliye Ticaret Mahkemeleri bulundukları yerlerdeki Asliye Hukuk Mahkemesi'nin daireleri durumunda olup özel değil genel mahkemeler arasında yer alırlar (HGK. 05.05.2004 gün 2004/9-261 E. 2004/254 sayılı kararı). İş bölümü açısından Asliye Ticaret Mahkemesi bulunan yerlerde görevli mahkeme Asliye Ticaret Mahkemesi olduğundan, kaldı ki davalı tarafından TTK'nın 5. maddesi uyarınca iş alanına dair bir itiraz ileri sürülmediğinden mahkemenin görevli olduğu kabul edilerek işin esası hakkında karar verilmesi gerekirken dava dilekçesinin görevsizlik nedeniyle reddedilmiş olması doğru bulunmadığından karar bozulmalıdır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁷⁸⁶ Yarg. 11. HD, 30.03.2006, E. 2006/181, K. 2006/3364: “[...] tarafların arasında düzenlenen iki adet esaslı gemi tahsisi sözleşmesinin süresinden önce ve haksız olarak feshedildiği iddiası ile tahkim davası açılması; taraflarca Türk hukukunun uygulanması kararlaştırılmasına rağmen hakem heyetinin TTK'nın 20. Maddesi kapsamında geçerli bir feshin olup olmadığını değerlendirmemesi ve bu suretle Türk hukukunu uygulamaması; Türk hukukunu uygulamayan hakemlerin yetki aşımında bulunması ve kamu düzenine aykırı olarak karar vermesi; hakem kararının 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 15. maddesi uyarınca iptalinin talep edilmesi; mahkemelerin görevi, temyiz dahil, yargılamanın her aşamasında dikkate alınacağından, mahkemece görevsizlik kararı verilerek, dosyanın görevli Denizcilik İhtisas Mahkemesine gönderilmesine karar verilmemiş olması sebebiyle kararın, görevsizlik kararı verilmek üzere bozulması; 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 15. maddesinde, hakem kararının iptalinin asliye hukuk mahkemesinden istenebileceği belirtilmiş [...]” (Ekşi, **MTK Kararlar**, s. 9, 17 vd.). Görüldüğü üzere, Yargıtay, hakem kararlarının iptali davalarında, MTK m. 15 uyarınca, asliye hukuk mahkemelerinin görevli olduğunu içtihat etmekteyse de tarafların arasındaki ihtilafın niteliği Denizcilik İhtisas Mahkemelerini görevli kılmaktaysa bahsi geçen mahkemede iptal davasının görüleceğini ifade etmektedir (Süral, **a.g.m.**, s. 1390).

¹⁷⁸⁷ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342, dn. 439; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 640, dn. 546. HMK bakımından bkz.: Taşpınar Ayvaz, **a.g.e.**, s. 474. Yarg. 19 HD, 12.02.2014, E. 2014/111, K. 2014/2806: “[...] 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun “Tahkimde görevli ve yetkili mahkeme” başlıklı 3. Maddesinde “Bu kanunda mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde, davalının yerleşim yeri veya olağan oturma yeri ya da işyerinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesi, davalının Türkiye’de yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyeri yoksa İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi görevli ve yetkilidir”. “Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolu” başlığı altında 15. Maddesinde ise

Türk hukuk *doktrinde* ise, hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu yönünde görüşler¹⁷⁸⁸ mevcut olmakla birlikte; *doktrinde bazı yazarlar* tarafından, bir yerde asliye ticaret mahkemesi bulunmaktaysa, asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giren işlere asliye ticaret mahkemesinde bakılacaktır şeklindeki TTK m. 5/f. 2 hükmü dikkate alınarak, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarına asliye ticaret mahkemelerinde bakılmasının gerektiği ileri sürülmüştür¹⁷⁸⁹.

Kanun koyucu tarafından da sonra, asliye hukuk mahkemeleri ile asliye ticaret mahkemeleri arasında var olan “iş bölümü ilişkisi”, 6335 sayılı *Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu’nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*¹⁷⁹⁰ ile değiştirilerek “görev ilişkisi” haline getirilmişti¹⁷⁹¹.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre açılacak olan iptal davalarında ise, görevli mahkemenin neresi olacağı, kanun koyucu tarafından 439’uncu maddede ifade edilmiştir¹⁷⁹². Buna göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu

“A) Hakem kararına karşı yalnızca iptal davası açılabilir, iptal davası yetkili asliye hukuk mahkemesinde açılır, öncelikle ve ivedilikle görülür” denilmektedir. Bu durum karşısında mahkemece anılan yasa hükümleri kapsamında uyuşmazlığın çözümünde asliye hukuk mahkemesinin özel görevli mahkeme olarak belirlendiği hususu gözetilerek işin esasına girilip varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken, yanlışlığı değerlendirmeye yazılı şekilde hüküm tesisinde isabet görülmemiştir [...]” (Yarg. 19 HD, 12.02.2014, E. 2014/111, K. 2014/2806, Necip İlker Karaoğlu: **Milletlerarası Tahkim Yargıtay Kararları**, 3. Baskı, Ankara, Bilge Yayınevi, 2019, s. 28-29).

¹⁷⁸⁸ Türk hukuk doktrinde *Süral*’a göre, hakem kararlarının iptali davasında mahkemenin gerçekleştireceği incelemenin sınırlı olduğu, görevli mahkemenin belirlenmesinde uyuşmazlığın niteliğine bakılmasının gerektiği; bu sebeple, asliye hukuk mahkemelerinin görevli mahkeme olması gerektiği ifade edilmektedir (Süral, **a.g.m.**, s. 1390).

¹⁷⁸⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130.

¹⁷⁹⁰ RG., 30.06.2012, S. 28339.

¹⁷⁹¹ Akıncı, **İptal Davası**, s. 30-31; Süral, **a.g.m.**, s. 1390. Nomer, Ekşi, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 46; Burak Huysal: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Cilt: 32, Sayı: 1, 2012, (s. 71-101), s. 75.

¹⁷⁹² Karşı, **a.g.e.**, s. 845-846; Umar, **Şerh**, s. 1246-1247; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 1054; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738;

m. 439/f. 1, c. 2 hükmü uyarınca, iptal davası, “...tahkim yerindeki mahkemede açılır; öncelikle ve ivedilikle görülür.” şeklinde düzenlenmekteydi¹⁷⁹³. Türk Hukukunda iç tahkim bakımından, tahkim yargılamasında mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemenin neresi olacağı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 410’uncu maddesinde ayrıca belirtmiştir¹⁷⁹⁴.

Kanun koyucu tarafından, “Tahkimde görevli ve yetkili mahkeme” kenar başlıklı 410’uncu maddede,

“Tahkim yargılamasında, mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkeme tahkim yeri bölge adliye mahkemesidir. Tahkim yeri belirlenmemiş ise görevli ve yetkili mahkeme, davalının Türkiye’deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri bölge adliye mahkemesidir.”

şeklinde düzenlenmektedir¹⁷⁹⁵ (HMK m. 410/f. 1, c. 1). Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre açılacak olan iptal davalarında, görevli ve yetkili mahkemenin neresi olacağı tespit edilmeye çalışılırken, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 410 hükmüne göre bir değerlendirme yapılmaktaydı¹⁷⁹⁶.

Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616-619; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795.

¹⁷⁹³ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Muşul, **a.g.e.**, s. 669; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 740; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 615; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1823, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Karşlı, **a.g.e.**, s. 845; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Eleştiriler için bkz.: Umar, **Şerh**, s. 1246; Madde için bkz.: İnal, **a.g.e.**, s. 1177; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1667.

¹⁷⁹⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738; Karşlı, **a.g.e.**, s. 845; Umar, **Şerh**, s. 1246; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3624.

¹⁷⁹⁵ HMK m. 410/f. 1 düzenlemesi hakkında bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2625; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3624; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1813, s. 1049; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 26, s. 451; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 653; Karşlı, **a.g.e.**, s. 819; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 774; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1884; Umar, **Şerh**, s. 1195-1196.

¹⁷⁹⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738.

Kanun koyucunun öngördüğü düzenleme uyarınca, tahkim yargılamasında mahkemece yapılacağı belirtilen işlerde, görevli ve yetkili mahkeme, tahkim yeri “*bölge adliye mahkemesi*” olarak ifade edilmiştir¹⁷⁹⁷ (HMK m. 410/f. 1, c. 1). Taraflarca tahkim yerinin belirlenmediği durumlarda görevli ve yetkili mahkeme, davalının Türkiye’deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya iş yeri bölge adliye mahkemesidir¹⁷⁹⁸ (HMK m. 410/f. 1, c. 2).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ifade edilen bölge adliye mahkemeleri, 20 Temmuz 2016 tarihinde göreve başlamış bulunmaktadır¹⁷⁹⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 410 hükmünde, hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkemenin bölge adliye mahkemesi olduğunun¹⁸⁰⁰ belirtilmesine rağmen, bölge adliye mahkemelerinin, 20 Temmuz 2016 tarihine kadar çalışmaya

¹⁷⁹⁷ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616, 619; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738; Umar, **Şerh**, s. 1246; Karşı, **a.g.e.**, s. 845. “[...] 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 01.10.2011 tarihinden önce yapılan tahkim sözleşmesi uyarınca icra edilen milli tahkim yargılaması kapsamında ve anılan tarihten sonra verilen hakem kararlarına karşı, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 533’üncü maddesinde düzenlenen temyiz yoluna değil, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 439’ncü maddesi uyarınca istinaf mahkemesinde iptal davası açılması yoluna başvurulur [...]” (13.4.2018 gün ve 2/4 sayılı İBK: RG 19.4.2018 sayı 30539; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1896, dn. 69).

¹⁷⁹⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2625; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3624; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1813, s. 1049; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 26, s. 451; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 653; Karşı, **a.g.e.**, s. 819; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 774; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1884; Umar, **Şerh**, s. 1195-1196.

¹⁷⁹⁹ Özkes, **Pekcanitez Usul, § 19**, s. 2163; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 583; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3230; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 601; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1337; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 13, s. 370; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 659. 07.11.2015 tarihli 29525 sayılı Resmî Gazete’de, 20.07.2016 tarihinde bölge adliye mahkemelerinin göreve başlayacağı ifade edilmişti (Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 271).

¹⁸⁰⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616, 619; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738; Umar, **Şerh**, s. 1246; Karşı, **a.g.e.**, s. 845.

başlamamış olması; bu dönemde iptal davalarında görevli mahkemenin neresi olacağı konusu üzerinde tartışmaların yapılmasına sebep olmuştur¹⁸⁰¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmekte olan Geçici m. 3/f. 3¹⁸⁰² hükmüne göre, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlayacağı tarihe kadar, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam edileceği ifade edilmektedir¹⁸⁰³. Türk hukukunda *doktrinde*, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan Geçici m. 3/f. 3 hükmünde ifade edilen düzenlemeden hareket eden yazarlar birbirinden farklı görüşler ileri sürmüştür¹⁸⁰⁴.

Türk Hukukunda *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Geçici 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alan ifade uyarınca, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlayacağı tarihe kadar, hakem kararlarına karşı iptal davasının açılmayacağı, yalnızca Yargıtay'da temyiz kanun yoluna başvurulabileceği ileri sürülmektedir¹⁸⁰⁵. Diğer taraftan, *doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre* ise, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlayacağı tarihe kadar Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Geçici 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrası hükmünün uygulanması suretiyle iptal davalarına

¹⁸⁰¹ Karşlı, **a.g.e.**, s. 846; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795.

¹⁸⁰² Geçici madde 3 Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na, "6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" (RG., 31.03.2011, S. 27905) m. 30 ile eklenmiştir.

¹⁸⁰³ Hakan Pekcanitez: "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tahkime İlişkin Hükümlerinin Zaman İtibariyle Uygulanması", **Prof. Dr. Ramazan Arslan'a Armağan**, Cilt: 2, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2015, (s. 1387-1407), s. 1387. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Geçici madde 3/f. 3 hükmü aynen şu şekildedir: "Bu Kanunda bölge adliye mahkemelerine görev verilen hallerde bu mahkemelerin göreve başlama tarihine kadar 1086 sayılı Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır."

¹⁸⁰⁴ Bkz.: Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 617; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738; Karşlı, **a.g.e.**, s. 846.

¹⁸⁰⁵ Karşlı, **a.g.e.**, s. 846.

uyuşmazlığın esası bakımından görevli ve yetkili olan mahkemede bakılacağı ifade edilmektedir¹⁸⁰⁶.

Gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından açılacak olan hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkemenin neresi olacağına dair günümüze kadar süregelen tartışmalı durum, kanun koyucu tarafından 5235 sayılı *Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*’un 5. maddesinde, 6545 sayılı *Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla*¹⁸⁰⁷ gerçekleştirilen değişiklik neticesinde ortadan kaldırılmak istenmiştir¹⁸⁰⁸. 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 45’inci maddesinin 4’üncü fıkrasında, Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından yapılan tahkim yargılamalarında görevli mahkemenin *asliye ticaret mahkemeleri* olacağı açıkça öngörülmüştür. Bu husus, kanun koyucu tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“[...] 4. 12/1/2012 tarihli ve 6100 sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanunu*na ve 21/6/2001 tarihli ve 4686 sayılı *Milletlerarası Tahkim Kanunu*na göre, yapılan tahkim yargılamasında; tahkim şartına ilişkin itirazlara, iptal davalarına hakemlerin seçimi ve reddine yönelik davalar ile yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizine yönelik davalara, ilişkin tüm yargılama safhaları bir başkan ve iki üye ile toplanacak heyetçe yürütülerek sonuçlandırılır. Heyet halinde bakılacak olan davalarla ilgili olmak üzere, dava açılmadan önce veya açıldıktan sonra talep edilen ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbirler de heyet tarafından incelenir ve karara bağlanır. Bu fıkra da belirtilen dava ve işler dışında kalan uyuşmazlıklar mahkeme hakimlerinden biri

¹⁸⁰⁶ Ali Cem Budak: “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tahkim Hükümleri”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, C. 1, S. 1, 2012, (s. 31- 60), s. 38.

¹⁸⁰⁷ RG., 18.06.2014, S. 29044.

¹⁸⁰⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738.

tarafından görülür ve karara bağlanır. Başkan ve üye hakimler arasında dağılıma ilişkin esaslar, işlerde denge sağlanacak biçimde mahkeme başkanı tarafından önceden tespit edilir [...]”.

Bahsi geçen düzenlemenin yapıldığı dönem için, hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkemenin neresi olacağı konusunda var olan tartışmalı durum, kanun koyucu tarafından “*asliye ticaret mahkemeleri*”nin görevlendirilmesiyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştı¹⁸⁰⁹.

Görüldüğü üzere, 7101 sayılı Kanun değişikliğine kadar, Türk Hukukunda hakem kararlarına karşı iptal davalarına, “*ilk derece mahkemeleri*” tarafından bakılacağı öngörülmekteydi¹⁸¹⁰. UNCITRAL Model Kanunu m. 34’te ise, milletlerarası hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli ve yetkili mahkemenin tayin edilmesinde, UNCITRAL Model Kanunu’nun 16’ncı maddesine göre bir değerlendirme yapılacağı düzenlenmiştir. Türk Hukukunda kanun koyucu, milletlerarası hakem kararlarının 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca iptali davasında görevli ve yetkili mahkemenin tayini bakımından

¹⁸⁰⁹ Akıncı, **İptal Davası**, s. 31; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2738.

¹⁸¹⁰ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 128; Akıncı, **İptal Davası**, s. 31. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun hazırlık toplantılarında tartışılan hususlardan birisi de hakem kararlarına karşı gidilecek olan iptal davasını karara bağlamak bakımından görevli olan mahkemenin İsviçre Modeli örnek alınarak İsviçre Federal Mahkemesine verildiğinin gözetilerek Türkiye’de de Yargıtay’a mı verilmesi gerektiği yönündeydi. Türkiye’nin kantonal bir sisteminin olmadığına öngörülmesi, ayrıca kanundaki diğer durumlarda asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğunun kabul edilmekle birlikte hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davası konusunda farklı bir yol öngörmenin gereksiz olması ile UNCITRAL Model Kanununun öngördüğü sistemden farklı bir sistemi benimsemenin çelişki yaratacağı da dikkate alınarak, iptal davası bakımından görevli ve yetkili mahkemenin Yargıtay olarak düzenlenmesinin uygun olmayacağı sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, hakem kararlarına karşı iptal davası bakımından görevli olan mahkemenin “*asliye hukuk mahkemesi*” olması yönünde bir kanaat oluşmuştur. Bu sayede kanunu bütünlüğü sağlanmış ancak asliye hukuk mahkemesinin vereceği kararların temyizinin mümkün olduğu ve temyiz incelemesinin de Yargıtay’da yapılması hususu konusunda bir kabul söz konusu olmuştur (Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 216). Ayrıca, bkz.: Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te getirdiği düzenlemede¹⁸¹¹, mehz UNCITRAL Model Kanunu sistemine paralel bir hüküm öngörmeyi tercih etmişti.

Netice itibariyle, Türk Hukukunda, mevzuatta gerçekleştirilen değişikliklerin neticesinde, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli mahkemenin neresi olacağı meselesi hakkında günümüze kadar süregelen tartışmalar sonuçlandırılmıştır. Bu doğrultuda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerince açılacak olan iptal davalarında görevli mahkemenin “*bölge adliye mahkemesi*” olduğu hususu netlik kazanmıştır.

c. 7101 sayılı Kanun Değişikliğinden Sonra İptal Davasını İncelemekle Görevli Olan Mahkeme

7101 sayılı Kanun değişikliğinden sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439'uncu maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde, hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkeme, “*tahkim yeri bölge adliye mahkemesi*” olarak düzenlenmiştir¹⁸¹². 7101 sayılı Kanun değişikliği ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen

¹⁸¹¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 342; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 640; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130.

¹⁸¹² Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 619; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761. Ayrıca bkz.: Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616-617; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738; Karşı, **a.g.e.**, s. 845; Umar, **Şerh**, s. 1246; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060. Yarg. 15. HD, 11.06.2018, E. 2016/4072, K. 2018/2472: “[...] 7101 sayılı Kanun'un 60. maddesiyle de HMK 439. madde değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikler sonucu HMK'daki son düzenlemelerde; tahkim yargılamasında, mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemenin, konusuna göre tahkim yeri asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi olduğu, tahkim yeri belirlenmemiş ise görevli mahkemenin, konusuna göre asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi, yetkili mahkemenin ise davalının Türkiye'deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesi olduğu (HMK 410/1), hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılacağı, iptâl davasının, tahkim yeri Bölge Adliye Mahkemesi'nde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

tahkime ilişkin usuli hükümler, birbirleriyle uyumlu ve benzer hale getirilmiştir¹⁸¹³. Böylelikle, 7101 sayılı Kanun değişikliğinden sonra, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre açılacak olan hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkemenin “*bölge adliye mahkemesi*” olacağı konusunda herhangi bir şüphe kalmamıştır¹⁸¹⁴.

7101 sayılı İcra İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun m. 53 uyarınca yapılan değişiklik hem *doktrinde* hem de *uygulamada* olumlu bir şekilde karşılanmıştır¹⁸¹⁵. Asliye hukuk mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerinin iş yüklerinin farklı olması sebebiyle iptal davalarının sonuçlandırılacağı sürelerin bu sayede kısalacağı göz önünde bulundurulduğunda, görevli mahkeme bakımından kanunda öngörülen değişikliğin yerinde olduğu ifade edilebilecektir¹⁸¹⁶.

¹⁸¹³ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761. Yarg. 15. HD, 23.1.2019, E. 2019/90, K. 2019/347: “[...] 6100 Sayılı HMK'da tahkim yargılamasında görevli mahkeme konusunda 410 ve 439. maddelerde düzenlemeler yer almakta iken 15.03.2018 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 7101 Sayılı Kanun'un 57. maddesiyle HMK 410. madde, 60. maddesiyle de HMK 439. madde değiştirilmiştir. [...] 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki son düzenleme ise hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının, 3. madde uyarınca yetkili asliye hukuk mahkemesinin bulunduğu yer yönünden yetkili bölge adliye mahkemesinde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (15/1), bu Kanun'da asliye hukuk mahkemesine verilen görev ve yetkilerin, uyumsuzluğun konusuna göre asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesi tarafından kullanılacağı (ek 1) şeklindedir. Yapılan değişiklikler ile 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve 6100 Sayılı HMK'daki tahkim konusundaki görev kuralları benzer hale getirilmiştir [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁸¹⁴ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761. Yarg. 15. HD, 23.1.20019, E. 2019/90, K. 2019/347: “[...] Yapılan değişiklikler ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve 6100 sayılı HMK'daki tahkim konusundaki görev kuralları benzer hale getirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeler mahkemelerin görevine ilişkindir. [...] Yukarıda yapılan açıklama ve sözü edilen kurallarla birlikte somut olay değerlendirildiğinde hüküm verildikten sonra yapılan kanun değişikliği ile 6100 sayılı HMK.'ya göre açılan hakem kararının iptâli davalarının Bölge Adliye Mahkemelerinde görülmesi zorunlu hale gelmiş olmakla, mahkemece görevsizlik kararı verilmesi gerektiğinden, hükmün diğer temyiz itirazları incelenmeksizin bozulması uygun bulunmuştur [...]” (LEXPRA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁸¹⁵ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060. *Doktrinde* Türk Hukukunda, iptal davası bakımından görevli mahkemenin bölge adliye mahkemesi olması gerektiği yönündeki görüş için bkz.: Ataman-Fıganmeşe, **MHB 2017**, s. 1004, 1033-1034.

¹⁸¹⁶ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060.

2. Yabancı Hukuk Sistemlerinde Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasını İncelemekle Görevli Olan Mahkeme

a. Genel Olarak

Yabancı hukuk sistemlerinde hakem kararlarının kontrolü amacıyla iptal davasını kabul eden ülkelerin hukuk sistemlerinde, hakem kararlarına karşı iptal davasını incelemekle görevli olan mahkemenin neresi olduğu kanuni düzenlemelerde öngörülmektedir¹⁸¹⁷. Yabancı hukuk sistemlerinde, kural olarak, hakem kararlarına karşı iptal davasına ilişkin olarak ilk derece mahkemeleri yerine “*üst derece mahkemelerinde*” açılmasını öngören sistemler mevcuttur¹⁸¹⁸.

Aşağıda, bu kapsamda, İsviçre, Avusturya ve Alman Hukuklarındaki düzenlemeler ifade edilecektir. Sonrasında ise, hakem kararlarına karşı iptal davasının ilk derece mahkemeleri yerine üst derece mahkemelerinde görülmesinin yerindeliği konusunda değerlendirmelerden bulunulacaktır.

b. İsviçre Hukukunda

Hakem kararlarına karşı müracaat imkânı olarak iptal davası sistemini tercih eden İsviçre hukuk düzeninde, *İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun*’da, Milletlerarası Tahkime ilişkin 12. Bölüm’de (SchwIPRG Art. 176-194) öngörülen hükümler uyarınca hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarına

¹⁸¹⁷ İsviçre hukuku bakımından (SchwIPRG Art. 191 Abs. 1) hakkında bkz.: Wiebecke, **Switzerland**, s. 503; Briner, **National Report**, s. 36; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 12; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 28, s. 22. Avusturya hukuku bakımından bkz.: Oberhammer, Koller, **ZZPInt** 2012, s. 83, 86; Alman hukuku bakımından bkz.: Habscheid, **JZ** 1998, s. 450; Borges, **ZZP** 1998, s. 496; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1062, Rdn. 1, 2; Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 31, N. 1; Thomas, Putzo, **Reichold**, **ZPO** § 1062, N. 1; Stein, Jonas, **Schlosser**, **ZPO Kommentar**, § 1062, N. 1; MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1062, Rdn. 9-10; Martin Alexander: **Gerichtsstands- und Schiedsvereinbarungen im E-commerce sowie außergerichtliche Streitbeilegung**, in *Schriftenreihe Studien zum internationalen Privat- und Zivilprozessrecht sowie zum UN-Kaufrecht*; Band 14, Hamburg, Verlag Dr. Kovač GmbH Fachverlag für Wissenschaftliche Literatur, 2006, s. 376.

¹⁸¹⁸ Akıncı, **İptal Davası**, s. 31.

bakmakla görevli olan merciin “İsviçre Federal Mahkemesi” olduğu ifade edilmiştir¹⁸¹⁹ (SchwIPRG Art. 191 Abs. 1). Böylelikle, İsviçre’li kanun koyucu, öngördüğü düzenlemede, İsviçre Federal Mahkemesi’nin, hakem kararlarının iptalini incelemekle görevli ve yetkili olan tek merci olduğunu SchwIPRG Art. 191 Abs. 1 hükmünde açıkça ifade etmektedir¹⁸²⁰.

c. Avusturya Hukukunda

Avusturya Hukukunda da hakem kararlarına karşı iptal davalarına, “Avusturya Yüksek Mahkemesi” tarafından bakılacağı düzenlenmektedir¹⁸²¹. Avusturya Hukukunda hakem kararlarına karşı iptal davaları 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla “Avusturya Yüksek Mahkemesince” incelenecektir¹⁸²².

d. Alman Hukukunda

Alman Hukukunda, Alman Medeni Usul Kanunu § 1062 Abs. 1, Nr. 1-4’te söz konusu olan düzenleme uyarınca, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarına bakmakla görevli ve yetkili mahkeme, istinaf mahkemesi olan “Eyalet Yüksek Mahkemesi” (Oberlandesgericht “OLG”) olarak öngörülmüştür¹⁸²³. Alman Medeni Usul Kanunu’nda ise, bu hususu ifade eden § 1062’de öngörülen düzenleme uyarınca, § 1062 Abs. 1’de, 1 ilâ 4’üncü bentler arasında düzenlenen kararlar¹⁸²⁴ hakkında taraflarca aralarında gerçekleştirdikleri tahkim sözleşmesinde

¹⁸¹⁹ Wiebecke, **Switzerland**, s. 503; Briner, **National Report**, s. 36; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 12; Jermini, Bernardoni, **a.g.e.**, N. 28, s. 22.

¹⁸²⁰ Wiebecke, **Switzerland**, s. 503.

¹⁸²¹ Oberhammer, Koller, **ZZPInt 2012**, s. 83.

¹⁸²² Oberhammer, Koller, **ZZPInt 2012**, s. 83, 86.

¹⁸²³ Habscheid, **JZ 1998**, s. 450; Borges, **ZZP 1998**, s. 496; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1062, Rdn. 1, 2; Schwab, Walter, **Schiedgerichtbarkeit**, Kap. 31, N. 1; Thomas, Putzo, **Reichold**, **ZPO** § 1062, N. 1; Stein, Jonas, **Schlosser**, **ZPO Kommentar**, § 1062, N. 1; MüKoZPO, **Münch**, **ZPO** § 1062, Rdn. 9-10; Alexander, **a.g.e.**, s. 376.

¹⁸²⁴ Alexander, **a.g.e.**, s. 376. Alman Medeni Usul Kanunun § 1062 Abs. 1’de bu husus aynen şu şekilde düzenlenmiştir:

tahkim yerinin öngörülmüş olması durumunda, tahkim sözleşmesinde belirtilen yer “*Yüksek Eyalet Mahkemesi*”nde ya da tahkim sözleşmesinde bu yönde taraflarca bir belirlemenin yapılmamış olması ihtimalinde ise, tahkim yargılamasının yapılacağı yer “*Yüksek Eyalet Mahkemesi*”nde açılabilir¹⁸²⁵. Bu sebeple, Alman Hukukunda hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davası bakımından yetkili mahkeme dZPO § 1062 uyarınca, “*Eyalet Yüksek Mahkemesi*”dir¹⁸²⁶.

3. Hakem Kararlarına Karşı İptal Davasının Yüksek Mahkeme Tarafından Görülmesi Konusunda Değerlendirmeler

Hakem kararlarına karşı iptal davalarının ilk derece mahkemelerinden ziyade üst derece mahkemelerinde görülmesinin birtakım faydaları mevcuttur. Tahkimin taraflarına verilecek olan güven ve gerekli olan uzmanlık bakımından iptal davaları konusunda yargılamanın ülkelerin üst dereceli mahkemelerinde görülmesine önem verilmektedir¹⁸²⁷. Ayrıca, bu sayede, iptal davaları daha uzman mahkemelerde ve daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılmış olacaktır¹⁸²⁸. İptal davalarının üst derece mahkemelerinde görülmesini tercih eden hukuk sistemleri, bu sayede kendi ülkelerini cazip birer tahkim merkezi haline getirmeyi istemektedirler¹⁸²⁹.

“(1) Das Oberlandesgericht, das in der Schiedsvereinbarung bezeichnet ist oder, wenn eine solche Bezeichnung fehlt, in dessen Bezirk der Ort des schiedsrichterlichen Verfahrens liegt, ist zuständig für Entscheidungen über Anträge betreffend

1. die Bestellung eines Schiedsrichters (§§ 1034, 1035), die Ablehnung eines Schiedsrichters (§ 1037) oder die Beendigung des Schiedsrichteramtes (§ 1038);

2. Die Feststellung der Zulässigkeit oder Unzulässigkeit eines schiedsrichterlichen Verfahrens (§1032) oder die Entscheidung eines Schiedsgerichts, in der dieses seine Zuständigkeit in einem Zwischenentscheid bejaht hat (§ 1040);

3. die Vollziehung, Aufhebung oder Änderung der Anordnung vorläufiger oder sichernder Maßnahmen des Schiedsgerichts (§ 1041);

4. die Aufhebung (§ 1059) oder die Vollstreckbarerklärung des Schiedsspruchs (§§ 1060 ff.) oder die Aufhebung der Vollstreckbarerklärung (§ 1061).”

¹⁸²⁵ Borges, **ZZP 1998**, s. 496; Habscheid, **JZ 1998**, s. 450.

¹⁸²⁶ Alexander, **a.g.e.**, s. 376.

¹⁸²⁷ Yeşilova, **Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, § 2, s. 101-102.

¹⁸²⁸ Akıncı, **İptal Davası**, s. 31.

¹⁸²⁹ Akıncı, **İptal Davası**, s. 31.

İptal davaları hakkında mahkemelerce verilecek olan kararlar, Türkiye’de tahkimin geleceğini yakından etkileyecektir¹⁸³⁰. Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun konusunu oluşturacak olan uyuşmazlıkların yüksek meblağlı ve özel ihtisası gerektiren davalara konu edildiği göz önünde bulundurulduğunda, Türk Hukukunda iptal davaları için bu konuda ihtisaslaşmış bir mahkemenin görevli kılınması gerekmektedir¹⁸³¹.

B. İptal Davasının Açılacağı Yetkili Mahkeme

Türk Hukukunda, hakem kararlarına karşı iptal davası yoluna müracaat imkânı bakımından görevli mahkemenin tayininden başka aynı zamanda yukarıda sözü edilen görevli mahkemenin yer bakımından yetkisinin de izah edilmesi gerekmektedir.

Hakem kararlarına karşı iptal davası bakımından görevli ve yetkili mahkemeyi aynı hükümde düzenleyen kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/f. 1, c. 2 hükmünde, açıkça iptal davasının yetkili asliye hukuk mahkemesinde (MTK m. 3) açılacağını belirtmişti¹⁸³². Bu kapsamda, tahkimde “görevli ve yetkili mahkeme” kenar başlıklı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 3 hükmünde, yetkili mahkemenin tespiti bakımından, bu Kanun’da mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde davalının, “yerleşim yeri” veya “olağan oturma yeri” ya da “işyerinin” bulunduğu yer “asliye hukuk mahkemelerinin” (Kanunda yapılan değişikliklerle *asliye ticaret mahkemesi*) yer bakımından yetkili olduğu düzenlenmekteydi¹⁸³³ (MTK m. 3/f. 1, c. 1). Bununla birlikte, davalının Türkiye’de, “yerleşim yeri”, “olağan oturma yeri” veya “işyerinin” bulunmaması halinde, “İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi” (Kanunda yapılan değişikliklerle *asliye*

¹⁸³⁰ Akıncı, **İptal Davası**, s. 31.

¹⁸³¹ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 272, s. 129.

¹⁸³² Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060.

¹⁸³³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Akıncı, **İptal Davası**, s. 30; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 257; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 273, s. 130; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060.

ticaret mahkemesi), hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında yetkili (ve aynı zamanda görevli) mahkeme olarak öngörülmekteydi¹⁸³⁴

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde ise, hakem kararlarının iptali davasının, “*tahkim yerindeki*” mahkemede açılacağı öngörülmektedir¹⁸³⁵ (HMK m. 439/f. 1, c. 2). Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da, Milletlerarası Tahkim Kanunu’ndan farklı olarak, yetkili mahkeme, davalının yerleşim yerine göre değil; “*tahkim yerine*” göre belirtilmiştir^{1836,1837}. Yine aynı şekilde, hakem kararlarının iptalini öngören HMK m. 439 hükmünde ifade edilen yetkili mahkemeye ilişkin prensiple (HMK m. 439/f. 1, c. 2) paralel bir düzenleme getiren ve tahkim yargılamasında mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemeyi tayin eden Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 410 hükmünde de iptal davasında yer bakımından yetkili mahkemenin “*tahkim yeri mahkemesi*” olduğu belirtilmektedir¹⁸³⁸ (HMK m. 410/f. 1, c. 1). Bununla birlikte, tahkim yerinin belirlenmemiş olması ihtimalinde, kanun koyucunun öngördüğü düzenleme uyarınca, “*davalının Türkiye’deki yerleşim yeri*”,

¹⁸³⁴ MTK m. 3/f. 1, c. 1.

¹⁸³⁵ Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616-617; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. Karşı, **a.g.e.**, s. 845; Umar, **Şerh**, s. 1246; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Süral, **a.g.m.**, s. 1391.

¹⁸³⁶ Süral, **a.g.m.**, s. 1391.

¹⁸³⁷ Yarg. 15. HD, 23.1.2019, E. 2019/90, K. 2019/347: “[...] dava, hakem kararının iptali istemine ilişkindir...6100 sayılı HMK’da tahkim yargılamasında görevli mahkeme konusunda 410 ve 439. maddelerde düzenlemeler yer almakta iken 15.03.2018 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 7101 sayılı Kanun’un 57. maddesiyle HMK 410. madde, 60. maddesiyle de HMK 439. madde değiştirilmiştir [...] Yapılan değişiklikler sonucu HMK’daki son düzenlemelerde; tahkim yargılamasında, mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde görevli ve yetkili mahkemenin konusuna göre tahkim yeri...mahkemesi olduğu, tahkim yeri belirlenmemiş ise görevli mahkemenin, konusuna göre....mahkemesi, yetkili mahkemenin ise davalının Türkiye’deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesi olduğu (HMK 410/1), hakem kararına karşı yalnızca iptal davası açılabilceği, iptal davasının, tahkim yeri bölge adliye mahkemesinde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁸³⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738; Karşı, **a.g.e.**, s. 819.

“oturduğu yer” veya “işyeri” mahkemesi yetkili mahkeme olacaktır¹⁸³⁹ (HMK m. 410/f. 1, c. 2).

§ III. HAKEM KARARLARINA KARŞI İPTAL DAVASI AÇMA SÜRESİ

A. Genel Olarak

Hakem kararlarına karşı iptal davası açmak isteyen taraflar, taleplerini yerine getirmek bakımından zamansal bir sınıra tabidir¹⁸⁴⁰. Kanunda öngörülen süre içinde, hakem kararına karşı iptal davası açmak zorunda olan tarafların, bu hususa riayet etmemeleri durumunda uygulamada katı sonuçlarla karşılaşmaları kaçınılmazdır¹⁸⁴¹.

Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi için taraflarca göz önünde bulundurulması gereken süre ile bu sürenin başlangıcı; kanun koyucunun öngördüğü düzenlemelerde birbirlerinden farklı şekillerde kabul edilmiştir¹⁸⁴².

Çalışmamızın devamında, kanunda öngörülen kurallar çerçevesinde iptal davasının açılacağı sürenin tespit edilerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

B. Hakem Kararının İptali Bakımından Kanunlarda Öngörülen Süreler

¹⁸³⁹ Karşlı, **a.g.e.**, s. 819; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2738.

¹⁸⁴⁰ Bantekas, **a.g.e.**, s. 216. *Doktrinde*, Moses, hakem kararlarına karşı müracaat yollarına derhal başvurulmasının iyi olacağını aksi takdirde, hareketsiz kalınması sebebiyle müracaat imkânının kaçırılabilceğini ifade etmektedir (Moses, **a.g.e.**, s. 209). Hakem kararlarına karşı iptal davası açma süresi uygulamada katı bir şekilde uygulanmaktadır (Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572; Moses, **a.g.e.**, s. 209).

¹⁸⁴¹ Companhia do Metropolitano de São Paulo-Metrô v. Consórcia Via Amarela, Apelação [0177130-22.2010.8.26.0100, (3 December 2012)]. Karar için bkz.: Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572, dn. 14.

¹⁸⁴² Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre taraflar, hakem kararlarına karşı, “otuz gün” içinde iptal davası açabilir¹⁸⁴³. Bu husus, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun m. 15/A/IV hükmünde açıkça şu şekilde ifade edilmektedir:

“İptal davası, otuz gün içinde açılabilir. Bu süre, hakem kararının veya düzeltme, yorum ya da tamamlama kararının taraflara bildirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.”

Milletlerarası Tahkim Kanununda, “otuz gün” olarak belirtilen iptal davası açma süresi¹⁸⁴⁴, UNCITRAL Model Kanunu'nun 34'üncü maddesinde¹⁸⁴⁵ ise, “üç ay” şeklinde tayin edilmiştir¹⁸⁴⁶. UNCITRAL Model Kanunu m. 34 (3) hükmünde, hakem kararının iptali başvurusunun, başvuruyu yapan tarafın hakem kararını aldığı tarihten veya hakem kararının düzeltilmesi, yorumlanması veya tamamlanması

¹⁸⁴³ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148 vd.; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258; Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 216; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Türel, **a.g.m.**, s. 591; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130. Yeşilırmak'a göre, otuz günlük süre iptal davası açılabilmesi bakımından uygun bir süredir (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130). Yarg. 19. HD, 9.5.2017, E. 2016/17301, K. 2017/3599: “[...] Mahkemece, yapılan yargılama ve tüm dosya kapsamına göre, 4686 sayılı Yasa'nın 15.maddesinde hakem kararına karşı iptal davasının bildirim ya da tebliğden itibaren 30 günlük süre içerisinde açılması gerektiği, düzenlenen bu sürenin hak düşürücü süre olduğu ve resen gözetilmesi gerektiği davacının hakem kararını 01/12/2014 günü öğrendiği, davanın ise 02.01.2015 tarihinde açıldığı, her ne kadar davacı vekilinin 31.12.2014 tarihinde Uypa sisteminde bu davayı açmak için girişimde bulunduğunu beyan etmiş ise de Uypa sisteminde dava açılabilmesi zorunlu olmadığı [...]” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁸⁴⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 216; Türel, **a.g.m.**, s. 591.

¹⁸⁴⁵ UNCITRAL Model Kanunu madde 34 (3) şu şekildedir: “Hakem kararının iptali başvurusu, başvuruyu yapan tarafın hakem kararını aldığı tarihten itibaren 3 ay geçtikten sonra veya 33'üncü maddeye göre yapılmış bir istem söz konusu ise, tahkim mahkemesince istemin nihai olarak halledildiği tarihten itibaren 3 ay geçtikten sonra yapılamaz”.

¹⁸⁴⁶ Bantekas, **a.g.e.**, s. 216; Moses, **a.g.e.**, s. 209; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572.

istemleri¹⁸⁴⁷ söz konusu ise, tahkim mahkemesince istemin nihai olarak halledildiği tarihten itibaren 3 ay geçtikten sonra yapılamayacağı ifade edilmektedir¹⁸⁴⁸.

Görüldüğü üzere, iptal davası açma süresi bakımından, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, mehz UNCITRAL Model Kanunu'ndan farklı ve ona nazaran daha kısa bir süre öngörülmüştür. Türk Hukukunda doktrinde, *Akıncı*'ya göre, UNCITRAL Model Kanunu'nda öngörülen üç aylık sürenin kısaltılarak, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda otuz gün olarak düzenlenmesi tahkimin daha çabuk nihayete ermesi bakımından olumlu bir düzenlemedir¹⁸⁴⁹. *Yeşilirmak* da, hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi için öngörülen otuz günlük sürenin yerinde olduğu fikrindedir¹⁸⁵⁰. *Kanaatimizce* de, UNCITRAL Model Kanunu'nda düzenlenmiş olan üç aylık iptal davası açma süresinin, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda otuz gün olarak öngörülmek suretiyle kısaltılması, Türk Hukukunda tahkim yargılamasının daha hızlı sonuç vermesi bakımından isabetlidir¹⁸⁵¹. Belirtmek gerekir ki, iptal davası açmak isteyen taraf, iptal sebebini/sebeplerini muhtemelen daha önceden bileceği için, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda iptal davası açma süresinin otuz gün olarak tayin edilmesi herhangi bir sorun teşkil etmeyecektir¹⁸⁵². Bu sebeple, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV'de, kanun koyucunun iptal davası açılabilmesi bakımından öngördüğü otuz günlük süre uygun bir süredir¹⁸⁵³.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre, iptal davası, hakem kararının (HMK m. 436) veya düzeltme, yorum veya tamamlama kararının (HMK m. 437) taraflara tebliğinden itibaren “*bir ay*” içinde açılmalıdır¹⁸⁵⁴ (m. 439/f. 4, c. 2). Milletlerarası

¹⁸⁴⁷ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 33.

¹⁸⁴⁸ Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572; Moses, **a.g.e.**, s. 209; Bantekas, **a.g.e.**, s. 216.

¹⁸⁴⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258.

¹⁸⁵⁰ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130.

¹⁸⁵¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258.

¹⁸⁵² Akıncı, **İptal Davası**, s. 32.

¹⁸⁵³ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130.

¹⁸⁵⁴ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738-2739; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 86; Karşlı, **a.g.e.**, s. 846; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 815; Atalı,

Tahkim Kanunu'na göre gerçekleştirilen tahkim yargılamaları neticesinde verilen hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davaları bakımından kanunda öngörülen “otuz günlük” süre¹⁸⁵⁵ (MTK m. 15/A/IV, c. 2); Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda kanun koyucu tarafından “bir ay” olarak tayin edilmiştir¹⁸⁵⁶ (HMK m. 439/f. 4, c. 2). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda sürelerle ilişkin olarak gerçekleştirilen genel değişiklikte gün olan sürelerin ay olarak düzenlenmesinin neticesinde iptal davası açma süresinin “otuz gün” yerine “bir ay” olarak düzenlemesi söz konusu olmuştur¹⁸⁵⁷.

Kanaatimizce, uygulamada Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda iptal davası açma süresinin otuz gün olarak kabul edilmesi sebebiyle otuz günlük sürenin taraflarca yanlış hesaplanması söz konusu olabileceği için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ay olarak öngörülen düzenleme daha isabetlidir. Bu sebeple, Milletlerarası Kanunu'nda hakem kararlarının iptali davasının açılabilmesi otuz

Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 83; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 289; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 223; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795.

¹⁸⁵⁵ MTK m. 15/A/IV, c. 2'de öngörülen otuz günlük süre hakkında bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 216; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130; Türel, **a.g.m.**, s. 591.

¹⁸⁵⁶ HMK m. 439'da öngörülen bir aylık süre için bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738-2739; Pekcanitez, **Tahkim Usulü**, s. 86; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 83; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 289; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 223; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795.

¹⁸⁵⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739. “HMK’nda “gün” olarak belirlenen süre yoktur. Çünkü, TBMM Adalet Komisyonu tarafından “Tasarıda gün olarak belirlenmiş olan süreler, sürenin hesaplanmasında karşılaşılan sorunları ortadan kaldırması düşünüldükçe hafta ve ay olarak düzenlenmiştir” (TBMM Adalet Komisyonu Raporundan). Buna karşılık, Hukuk Muhakemeleri Kanunu dışındaki diğer kanunlarda gün olarak tayin edilen süreler söz konusudur (Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s.645, dn. 6).

günlük süre bakımından kanunda değişikliğe gidilmesi ve ilgili sürenin gün olarak tayin edilmesi daha isabetli olacaktır.

Mukayeseli Hukukta da iptal davasının açılabilmesi bakımından çeşitli kanunlarda birbirinden farklı süreler öngörülmüştür¹⁸⁵⁸. Hakem kararlarına karşı itiraz imkânına müracaat süresi, İngiliz hukukunda, 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu § 70 (3)'nda, “yirmi sekiz” gün¹⁸⁵⁹ olarak tayin edilmiştir. Fransız Hukukunda, Fransız Medeni Usul Kanunu'nda Art. 1519 hükmünde, hakem kararının bildirilmesinden itibaren “bir ay”¹⁸⁶⁰ olarak öngörülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nde, hakem kararlarına karşı iptal davası açma süresi Federal Tahkim Kanunu § 12'de, “üç ay”¹⁸⁶¹ şeklinde ifade edilmiştir¹⁸⁶². Alman Hukukunda ise, Alman Medeni Usul Kanunu Art. 1059 Abs. 3 hükmü uyarınca, taraflar iptal davasını, “üç ay” içinde Eyalet Yüksek Mahkemesinde açılabileceklerdir¹⁸⁶³. İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından, İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanun uyarınca gerçekleştirilen tahkim yargılamaları bakımında, “otuz gün” içinde İsviçre Federal Yüksek Mahkemesine hakem kararının iptali için müracaat edilmesi gerekmektedir¹⁸⁶⁴. Diğer bir deyişle, hakem kararlarına karşı iptal davası, hakem kararının taraflara tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde açılmalıdır¹⁸⁶⁵. Avusturya Hukukunda, iptal davası açma süresi hakkında esaslar Avusturya Medeni Usul Kanunu'nun 611'inci

¹⁸⁵⁸ Bantekas, **a.g.e.**, s. 216.

¹⁸⁵⁹ Bkz.: English Arbitration Act of 1996, § 70 (3). *Terna Bahrain v. Bin Kamil* [2012] EWHC 3283 kararında, hakem kararına karşı muhalefet yoluna başvuran taraf, usule aykırılık nedeniyle İngiliz Tahkim Kanunu (1996) uyarınca iptal davası açmaya çalıştı. Ancak, mahkeme iptal başvurusunu reddetti. Zira, itiraz başvurusu, yirmi sekiz günlük süreden sonra yapılmıştı (Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572, dn. 14).

¹⁸⁶⁰ Bkz.: France Code of Civile Procedure, Art. 1519.

¹⁸⁶¹ Bkz.: U.S. Federal Arbitration Act. 9 U.S.C. § 12.

¹⁸⁶² Moses, **a.g.e.**, s. 209.

¹⁸⁶³ Prütting, Gehrlein, *Raeschke-Kessler*, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn 78; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO**, § 1059, Rdn. 36; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 18; Lörcher, **DB 1998**, s. 247; Böckstiegel, Kröll, Nacimiento, **a.g.e.**, § 1059, N. 31, s. 450; Dietmar Czernich, “Das neue Schiedsverfahrensrecht in Liechtenstein”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 2012, (S. 751-754), s. 753.

¹⁸⁶⁴ Wiebecke, **Switzerland**, s. 503.

¹⁸⁶⁵ Briner, **National Report**, s. 37.

maddesinde öngörülen açık hüküm ile düzenlenmiştir¹⁸⁶⁶. Avusturyalı kanun koyucu, Avusturya Medeni Usul Kanunu’nun 611’nci maddesinde iptal davasının üç aylık süre içerisinde açılabilceğini ifade etmiştir¹⁸⁶⁷ (§ 611 Abs. 4, S. 1). Kanun koyucu, Avusturya Hukukunda, Avusturya Medeni Usul Kanunu’nda üç aylık sürenin (§ 611 Abs. 4 öZPO) kararın veya ek hükmün alındığı gün başlayacağını da açıkça düzenlemiştir¹⁸⁶⁸.

Görüldüğü üzere, mukayeseli hukukta iptal davası açma süresi bakımından, yirmi sekiz gün ilâ üç ay arasında değişen süreler öngörülmektedir¹⁸⁶⁹. UNCITRAL Model Kanunu ile uyumlu olan (Örn. Almanya gibi) ülkelerde iptal davası açma süresi “üç ay” olarak tayin edilmiştir¹⁸⁷⁰.

Gerek UNCITRAL Model Kanunu’nu örnek alan ülkelerde gerekse de UNCITRAL Model Kanunu’nu örnek almayan birçok ülkede, hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi bakımından zamansal sınırlamalara uyulmasına büyük özen gösterilmiştir¹⁸⁷¹.

C. Hakem Kararının İptali Bakımından Kanunda Öngörülen Sürelerin Başlangıcı

Hakem kararlarına karşı iptal davası açma usulünün öngörüldüğü mehz UNCITRAL Model Kanunu, Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda, sadece iptal davası açma süresi öngörülmekle yetinilmemiş aynı zamanda, getirilen sürelerin başlangıcının da ne olduğu açıkça ifade edilmiştir¹⁸⁷².

¹⁸⁶⁶ Reiner, *SchiedsRÄG 2006*, s. 111.

¹⁸⁶⁷ Reiner, *SchiedsRÄG 2006*, s. 111.

¹⁸⁶⁸ Reiner, *SchiedsRÄG 2006*, s. 111.

¹⁸⁶⁹ Moses, *a.g.e.*, s. 209.

¹⁸⁷⁰ Moses, *a.g.e.*, s. 209.

¹⁸⁷¹ Bantekas, *a.g.e.*, s. 216.

¹⁸⁷² Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34 (3); MTK m. 15/A/IV, c. 2; HMK m. 439/f. 4, c. 2.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4, c. 2’de, “... süre, hakem kararının veya tavzih, düzeltme ya da tamamlama kararının taraflara bildirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar...” şeklinde düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile paralel düzenleme getiren Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 2 uyarınca, “... süre, hakem kararının veya düzeltme, yorum ya da tamamlama kararının taraflara bildirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar...” denilmek suretiyle hükme bağlanmıştır.

Mehaz UNCITRAL Model Kanunu’nda ise, iptal davası açma süresi m. 34 (3), c. 2’de ifade edilmektedir. UNCITRAL Model Kanunu m. 34 (3), c. 2’de yer alan düzenleme uyarınca,

“...Hakem kararının iptali başvurusu, başvuruyu yapan tarafın hakem kararını aldığı tarihten itibaren 3 ay geçtikten sonra veya 33’üncü maddeye göre yapılmış bir istem söz konusu ise, tahkim mahkemesince istemin nihai olarak halledildiği tarihten itibaren 3 ay geçtikten sonra yapılamaz...”

şeklindedir. Görüldüğü üzere, iptal davası açma süresi, kural olarak, “hakem kararının taraflara bildirildiği tarihten itibaren” başlar¹⁸⁷³. Hakem kararı, hakem

¹⁸⁷³ HMK bakımından bkz.: Karşlı, **a.g.e.**, s. 846; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, § 47, s. 795; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 846-847; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 846-847; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793. UNCITRAL Model Kanunu bakımından bkz.: Bantekas, **a.g.e.**, s. 216; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572; MTK bakımından bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Süral, **a.g.m.**, s. 1391; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Akıncı, **İptal Davası**, s. 32; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130.

mahkemesince doğrudan uyuşmazlığın taraflarına bildirilir¹⁸⁷⁴¹⁸⁷⁵. Diğer taraftan, Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca, uyuşmazlığın tarafları da aralarındaki ihtilafı sonuçlandıran hakem kararının asliye hukuk mahkemesine gönderilmesini isteme hakkına sahiptir¹⁸⁷⁶(MTK m. 14/A). Bu hususun düzenlendiği Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 14/A hükmünde açıkça şu şekilde bir ifade yer almaktadır:

“Taraflar, giderini ödemek koşuluyla hakem kararının asliye hukuk mahkemesine gönderilmesini isteyebilir. Bu durumda, karar ve dava dosyası, hakem veya hakem kurulu başkanı tarafından asliye hukuk mahkemesine sunulur ve mahkemece kalem de saklanır.”

Tahkim yargılamasının taraflarından birinin gerekli masrafları da yatırmak suretiyle hakem kararının sonradan mahkeme yolu ile tebliğini talep etmesi, hakem mahkemesinin gerçekleştireceği tebligatın sonuçlarını ortadan kaldırmaz¹⁸⁷⁷. Bu noktada önemli olan husus, hakem kararının taraflara tebliğ edilmesi üzerine, tarafların kanunda öngörülen iptal sebeplerinin bulunması ihtimalinde bu konuda bilgi sahibi olmalarını temin etmektir¹⁸⁷⁸.

İptal davasının açılabilceği sürenin başlangıcı bakımından “*hakem kararının taraflara tebliğ edildiği tarihten*” başka; “*düzeltilme, yorum veya*

¹⁸⁷⁴ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739.

¹⁸⁷⁵ Yarg. 11. HD, 6.6.2013, E. 2012/4502, K. 2013/11859: “[...] Mahkemece tüm dosya kapsamına göre, 6100 Sayılı Hukuk Mahkemeleri Kanununun 436/3 madde hükümlerinde, hakem kararı, hakem veya hakem kurulu başkanı tarafından taraflara bildirilir, ayrıca kararın aslı dosya ile birlikte mahkemeye gönderilir ve mahkemece saklanır hükmünü içermekte olduğu, hakem kurulunca verilen karar, taraflara tebliğ edilmiş bulunduğundan mahkeme esas kaydının kapatılmasına, dava dosyasının mahkemede muhafaza edilmesine karar verilmiştir. [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁸⁷⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 148; Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 310; Erol Türel: “Tahkim Yargılaması”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 78, Sayı: 2, Yıl: 2004, (s. 561-601), s. 590.

¹⁸⁷⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258. Bundan dolayı, iptal davası açma süresi hakemlerin veya mahkemenin hakem kararını taraflara tebliğ etme tarihinden itibaren başlayacaktır.

¹⁸⁷⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 258.

*tamamlama kararının taraflara bildirildiği tarih” de bir diğer kıstas olarak ifade edilmiştir*¹⁸⁷⁹ (MTK m. 15/A/IV, c. 2; UNCITRAL MK m. 34 (3), c. 2; HMK m. 439/f. 4, c. 2). Bu durumda, tarafların hakem kararına karşı düzeltme, yorum veya tamamlama yoluna müracaat etmiş oldukları bir ihtimalde, söz konusu hakem kararına karşı taraflarca gidilebilecek olan iptal davasını açma süresi, hakem kararının taraflara tebliğ edildiği tarihten itibaren değil; düzeltme, yorum veya tamamlama kararının tebliğ edildiği tarihten itibaren başlayacaktır¹⁸⁸⁰.

*Yargıtay içtihatlarında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4, c. 2’de ifade edilen ve iptal davası açma süresinin hakem kararının veya tavzih kararının taraflara bildirilmesi üzerine başlayacağı öngörülen bir aylık süre bakımından, hakem heyetince tavzih talebinin usule uygun bir şekilde karara bağlanarak taraflara tebliğ edilmesinin önem arz ettiği ifade edilmektedir*¹⁸⁸¹. Bu sebeple, öncelikle tarafların tavzih talebinin hakem heyetince usulüne uygun bir şekilde değerlendirilerek karara bağlanmasından sonra kararın diğer tarafa tebliğ edilmesi üzerine iptal davası açma süresinin işlemeye başlayacağı Yargıtay içtihatlarında ifade edilmektedir.

¹⁸⁷⁹ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 276, s. 130; Mehmet Polat Kalafatoğlu: Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakem Kararı Hakkında Düzeltme, Yorum ve Tamamlama Kararları ve Bu Kararların İptal Davası Açma Süresine Etkisi, **Public and Private Interanational Law Bulletin**, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, 40(1), 2020, (s. 25-53), s. 41.

¹⁸⁸⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259. Taraflardan düzeltme, yorum veya tamamlama kararı talep edenin, bu husustaki talebinin kabul edilmesi durumunda, iptal davası yoluna başvurmaya ihtiyacı kalmayabilecektir. Bu bakımdan, düzeltme, yorum veya tamamlama talebinde bulunulması ihtimalinde, hakem kararının taraflara tebliğinden itibaren değil, düzeltme, yorum veya tamamlama hakkındaki hakem kararının taraflara tebliğinden itibaren Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV uyarınca, otuz gün içinde iptal davası açılmalıdır (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259).

¹⁸⁸¹ Yarg. 11. HD, 18.10.2016, E. 2016/11166, K. 2016/8221: “[...] tarafından e-mail yolu ile verilen cevabın tavzih talebinin değerlendirilmesi olarak kabul edilemeyeceği, bu nedenle öncelikle davacının tavzih talebinin hakem heyetince usulüne uygun olarak değerlendirilip, karara bağlandıktan sonra kararın davacıya tebliğ edilmesi, tebliğden itibaren de 1 aylık hak düşürücü süre içerisinde dava yoluna gidilmesi gerektiği halde davacının tavzih talebinin hakem heyetince usulüne uygun olarak karara bağlanıp, kararın tebliği yapılmadan aynı konuda iptal davası açıldığı, bu aşamada iptal davasının görülmesinin söz konusu olamayacağı gerekçesiyle, erken açılan davanın reddine karar verilmiştir [...]” (LEXPRA Hukuk Bilgi Sistemi).

D. Hakem Kararlarının İptali Bakımından Kanunda Getirilen Sürelerin Hukuki Niteliği

Hakem kararına karşı iptal davası açmak için kanunda öngörülen süreler, - *yukarıda da ifade ettiğimiz üzere*- oldukça katı bir şekilde uygulanmaktadır¹⁸⁸². Hakem kararlarına karşı iptal davası açmak için kanunlarda öngörülen süreler nitelik itibarıyla “*hak düşürücü süre*”dir^{1883,1884}.

Öngörülen sürenin geçmesinin söz konusu hakkın sona ermesine yol açması, hakka sahip olan kimsenin hakkını kullanmamış olmasına ya da yapması gerekeni yapmamış olmasına bağlı ise, bu durumda, hak düşürücü sürenin varlığından söz edilir¹⁸⁸⁵. Sürenin sonuna kadar hakkın kullanılmaması durumunda hakkın düşmesine sebep olan süreler “*hak düşürücü süreler*” denilmektedir¹⁸⁸⁶.

Hak düşürücü süreler, taraflarca ileri sürülme de hâkim, tarafından re’sen nazara alınır¹⁸⁸⁷. Bu sebeple, hakem kararının iptali hakkında, taraflarca kanunlarda

¹⁸⁸² Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572; Bantekas, **a.g.e.**, s. 216; Moses, **a.g.e.**, s. 209.

¹⁸⁸³ Kalafatoğlu, **İptal Davası Açma Süresi**, s. 41; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2739.

¹⁸⁸⁴ Yarg. 9.5.2017, E. 2016/17301, K. 2017/3599: “[...] *Davacı vekili, 01/12/2014 tarih ve 26503/03 nolu hakem heyeti kararının iptaline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca iptal davası açılmayacağını ve süresinde açılmadığını savunarak davanın reddini istemiştir. Mahkemece, yapılan yargılama ve tüm dosya kapsamına göre, 4686 sayılı Yasa’nın 15.maddesinde hakem kararına karşı iptal davasının bildirim ya da tebliğden itibaren 30 günlük süre içerisinde açılması gerektiği, düzenlenen bu sürenin hak düşürücü süre olduğu ve resen gözetilmesi gerektiği [...]*” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁸⁸⁵ Kemal Oğuzman; Nami Barlas: **Medeni Hukuk Giriş-Kaynaklar-Temel Kavramlar**, 26. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2019, N. 796, s. 247-248.

¹⁸⁸⁶ Oğuzman, Barlas, **a.g.e.**, N. 796, s. 248.

¹⁸⁸⁷ Kocayusufoğlu, Necip; Hatemi, Hüseyin; Serozan, Rona; Arpacı, Abdulkadir: **Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme**, (Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4’üncü Basıdan 7’nci Tıpkı Bası), İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, N. 10, s. 51; Haluk Nami Nomer: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 17. Bs., İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020, N. 12.2., s. 29; Oğuzman, Barlas, **a.g.e.**, N. 799, s. 249.

öngörülen süreler geçtikten sonra, iptal davası açma imkânı bulunmamaktadır¹⁸⁸⁸¹⁸⁸⁹.

§ IV. İPTAL DAVASININ HAKEM KARARININ İCRASINA ETKİSİ

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, iptal davasının açılması kendiliğinden hakem kararının icrasını durdurur¹⁸⁹⁰ (MTK m. 15/A/IV, c. 3).

Hakem kararları, kural olarak bağlayıcıdır¹⁸⁹¹ ve mahkeme kararları gibi icra kabiliyetine sahiptirler¹⁸⁹². İcra edilebilme özelliği bulunan hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarında mahkemenin iptal kararı vermesi halinde, söz konusu kararın icra edilmiş olması birtakım sorunlar ve telafisi mümkün olmayan sonuçlar yaratabilecektir¹⁸⁹³. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre gerçekleştirilmiş olan tahkim yargılamalarında; tarafların arasındaki uyuşmazlık, yabancılık unsuru içeren veya taraflardan birinin yurt dışında yerleşik olduğu uyuşmazlıklar olacaktır¹⁸⁹⁴ (MTK m. 1/f. 2). Böyle bir durumda, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre verilen bir hakem kararının icra edilmesi halinde; icra edilmiş olan hakem kararının iptal edilmesi üzerine, hakem kararının icra edilmesinden önceki duruma

¹⁸⁸⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739.

¹⁸⁸⁹ *Glasser v. Legg* Case No. 12-cv-00805, 2013 WL 870382 (DDC, 11 March 2013) kararında; hakem kararının iptali dilekçesi zamanında verilmemişti. Çünkü, iptal davası talebini içeren dilekçe, hakem kararının tebliğinden itibaren itibaren üç ay sonra verilmişti (Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 10.10, s. 572, dn. 14).

¹⁸⁹⁰ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Türel, **a.g.m.**, s. 591; Kaplan, **Uluslararası Tahkim**, s. 617; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun mehzasını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu'nda, iptal davasının açılmasının hakem kararının icrasına etkisi konusunda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemektedir (Karş.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34).

¹⁸⁹¹ Amerasinghe, **a.g.e.**, s. 12; Bantekas, **a.g.e.**, s. 187; Born, **a.g.e.**, § 11.02, s. 211; Moses, **a.g.e.**, s. 222; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.03, s. 502. Bkz.: yuk. "Birinci Bölüm, § I, D, 3".

¹⁸⁹² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.14 ff., 506 vd. Ayrıca, bkz.: yuk. "Birinci Bölüm § I, D, 4".

¹⁸⁹³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059.

¹⁸⁹⁴ Süral, **a.g.m.**, s. 1404; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1868; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 787; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 668; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 780.

geri dönülmesi gerekecektir ki, örneğin hakem kararının bir bedelin ödenmesine ilişkin olması gibi bir ihtimalde, ödenen bedelin iadesi için yurtdışında yerleşik olan bir kimseye karşı dava açmak ve başarılı bir sonuç elde etmek oldukça güç olacaktır¹⁸⁹⁵. Bu durumu göz önünde bulunduran kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 3 hükmünde, iptal davasının açılmasının hakem kararının icrasını kendiliğinden durduracağını öngörmektedir¹⁸⁹⁶. Buna karşılık, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, hakem kararlarının iptali davasının açılması üzerine, hakem kararının icrasının kendiliğinden duracağını öngörülmesi, tahkim yargılamasının hızlılığına olumsuz bir etkiye bulunacağı¹⁸⁹⁷ için eleştirilebilecektir. Hakem yargılaması neticesinde hakem kararı aleyhine sonuçlanan taraf, herhangi bir iptal sebebi bulunmamasına rağmen sırf hakem kararının icra edilmesine mâni olmak için iptal davası açma imkânına sahip olacaktır¹⁸⁹⁸. Bu sebeple, taraflarca, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 3'te öngörülen düzenlemenin kötünietli uygulamalara yol açmasına engel olmak için, hakem kararının iptali prosedürünün mahkemelerce mümkün mertebe en kısa süre içerisinde sonuçlandırılması önem arz etmektedir¹⁸⁹⁹.

Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından, iptal davasının açılması ile kendiliğinden icrası duran hakem kararının yeniden icra kabiliyeti kazanabilmesi için, iptal davasını inceleyecek olan mahkemece verilecek olan kararın red ya da kabul olması arasında farklılıklar söz konusu olacaktır. Buna göre, hakem kararının icrası, iptal davasının reddedilmesi üzerine mümkündür¹⁹⁰⁰. Bununla birlikte, iptal

¹⁸⁹⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059.

¹⁸⁹⁶ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Türel, **a.g.m.**, s. 591; Kaplan, **Uluslararası Tahkim**, s. 617.

¹⁸⁹⁷ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059.

¹⁸⁹⁸ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059.

¹⁸⁹⁹ Doktrinde, tarafların kötünietli tutumlar içerisine girmeleri durumunda, iptal davasını incelemekle görevli mahkemelerin dosya üzerinden inceleme yapmaları ve hızlı bir şekilde iptal davasının reddine karar vermeleri gerektiği ifde edilerek, böylelikle, uygulamada oluşabilecek olan mağduriyetlerin en aza indirgenebileceği ifade edilmektedir (Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059).

¹⁹⁰⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260.

davasında verilen karara karşı kanun yollarına başvurulması da mümkündür¹⁹⁰¹. Böyle bir ihtimalde, iptal davasının reddine ilişkin kararın temyiz incelemesinden geçerek kesinleşmesinden sonra, hakem kararının icrası mümkün olacaktır¹⁹⁰².

Türk Hukukunda iç tahkim bakımından, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarının hakem kararının icrasına etkisi konusunda, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda milletlerarası hakem kararları bakımından öngörülen düzenlemelerden farklılık arz ettiğini görmekteyiz¹⁹⁰³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4 hükmüne göre, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenlemenin aksine, hakem karara karşı iptal davasının açılması, hakem kararın icrasını durdurmayaacaktır¹⁹⁰⁴¹⁹⁰⁵. Bu sebeple, iptal davası görülmeye devam ederken, bir yandan da hakem kararının icrasına devam edilebilecektir¹⁹⁰⁶.

¹⁹⁰¹ Bkz.: Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII. Bu konudaki açıklamalarımız için bkz.: aşı. "Üçüncü Bölüm § X".

¹⁹⁰² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260-261; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349-350; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 647.

¹⁹⁰³ Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının kararını icrasını durdurmayaacağı (m. 439/f. 4) hakkında bkz.: Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 68, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2791; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761.

¹⁹⁰⁴ Karşı, **a.g.e.**, s. 847; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2791; Süral, **a.g.m.**, s. 1404; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 254; 260; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 68, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, § 47, s. 795.

¹⁹⁰⁵ HMK m. 439'da öngörülen düzenleme hakkında Hükümet gerekçesinde şöyle denilmektedir: "*Tahkim kurumunu teşvik amacı ile getirilen önemli yeniliklerden birisi de hakem kararlarının verildiği anda icra edilebilir hale getirilmiş olmasıdır. Bu şekilde tahkimin, süratli bir şekilde gerçekleştirilmesi imkânı yaratılmış olmaktadır.*" (Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688).

¹⁹⁰⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2791. Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasının kararını icrasını durdurmayaacağı hakkında bkz.: Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 68, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2791; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s.

Bununla birlikte, hakem kararına karşı gerçekleştirilen icra takibinin durdurulması, iptal davasının görüldüğü mahkemeden talep edilebilir¹⁹⁰⁷. Bu husus, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4, c. 4 düzenlemesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

“Taraflardan birinin talebi üzerine hükmolunan para veya eşyanın değerini karşılayacak bir teminat gösterilmesi şartı ile hakem kararının icrası durdurulabilecektir.”

Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre gerçekleştirilen tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararının iptali davasında, hakem kararının icrasının durdurulabilmesi için, kanun koyucu tarafından hükmolunan para veya eşyanın değerini karşılayacak miktarda bir teminat gösterilmesi şart olarak aranmaktadır¹⁹⁰⁸. Hakem kararının icra edildikten sonra iptal edilmesinin

847; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Süral, **a.g.m.**, s. 1404. Yarg. 8. HD, 9.12.2015, E. 2015/19985, K. 2015/22057: “[...] Hakem kararına karşı iptal davası açılması kararın icrasını durdurmaz. Ancak taraflardan birinin talebi üzerine hükmolunan para veya eşyanın değerini karşılayacak bir teminat gösterilmek şartı ile kararın icrası durdurulabilir.” hükmü düzenlenmiştir. Somut olayda, icra takibine konu hakem kararına karşı iptal davası açıldığı anlaşılmaktadır. HMK’nun 439. maddesi gereğince hakem heyeti kararları verildikleri andan itibaren icra kabiliyetine sahip oldukları, hakem kararına karşı sadece iptal davası açılabilceği, bu iptal davası da kararın icrasını durdurmayaacağına göre, Mahkemece şikayetin reddine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile kabulü yönünde hüküm kurulması isabetsizdir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁹⁰⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2791; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 68, s. 460; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Süral, **a.g.m.**, s. 1404.

¹⁹⁰⁸ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 68, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2791; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C.**

yaratacağı telafisi güç ve geri dönülemeyecek sıkıntıları bertaraf edebilmek amacıyla, teminat göstererek kararın icrasının durdurulması imkânının tanınmış olması *kanaatimizce*, olumlu bir düzenlemedir. Ancak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4, c. 3'te ifade edilen teminat miktarının hükmolunan para veya eşyanın değerini karşılayacak miktarda olması, talepte bulunacak olan davalı için sorun teşkil edebilecektir.

İptal davasının hakem kararının icrasına etkisi konusunda; Türk Hukukunda, kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda birbirinden farklı düzenlemeler getirmeyi tercih etmiştir¹⁹⁰⁹. Görüldüğü üzere, hakem kararlarına karşı iptal davası açılmasının hakem kararının icrasına etkisi konusu, Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu tahkimleri kapsamında kanun koyucunun farklı düzenlemeler getirdiği istisnai hallerden biridir¹⁹¹⁰. Bu durumda, kanun koyucunun getirdiği düzenlemelerden hangisinin daha yerinde olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁹¹¹.

Yukarıda da açıkladığımız üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre açılacak olan iptal davası, hakem kararının icrasını durdurmazken¹⁹¹² (HMK m. 439/f. 4, c. 3); Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, hakem mahkemesince verilmiş olan bir hakem karara karşı iptal davasının açılmış olması, hakem kararının icrasını kendiliğinden durduracak ve iptal davasının sonuçlandırılmasına

3, s. 3688; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Süral, **a.g.m.**, s. 1404.

¹⁹⁰⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 254.

¹⁹¹⁰ Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1059.

¹⁹¹¹ İptal davasının hakem kararının icra edilebilirliğine etkisi Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu arasındaki en önemli farklardan birisini teşkil etmektedir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 254).

¹⁹¹² Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 68, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1825, s. 1054; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 793; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2791; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 741; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1898; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Süral, **a.g.m.**, s. 1404.

kadar hakem kararının icra edilebilmesi mümkün olmayacaktır¹⁹¹³ (MTK m. 15/A/IV, c. 3). Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre gerçekleştirilen tahkim yargılaması bakımından, kanun koyucu, hakem kararının icra edilmesinin sakıncalarını göz önünde bulundurarak iptal davasının açılmasının hakem kararının icrasını durduracağını düzenlemiştir¹⁹¹⁴.

Bununla birlikte, hakem kararının icra edilebilmesi için iptal davasının sonuçlandırılmasına kadar beklenecek olması, birtakım başka sorunların doğmasına sebebiyet verecektir. Bu durumda, iptal davalarının kısa bir sürede sonuçlandırılması gerekecektir ki, ülkemizde mahkemelerce gerçekleştirilen yargılamaların kısa bir sürede çözümlenmediği aşîkârdır¹⁹¹⁵. Bu sebeple, *kanaatimizce*, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na tâbi uyuşmazlıklar bakımından da tıpkı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenleme gibi, iptal davasının açılmasının hakem kararlarının icrasını durdurmayacağını öngörülmesi gerekmektedir¹⁹¹⁶. Tahkim yargılamasının hızlı ve tek aşamalı olması ile hakem kararlarının bağlayıcı¹⁹¹⁷ olması özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, milletlerarası tahkim yargılaması bakımından da iptal davasının açılmasının hakem kararının icrasını kendiliğinden durdurmayacağını öngörülmesi daha isabetli

¹⁹¹³ MTK'da öngörülen düzenleme için bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130-131; Türel, **a.g.m.**, s. 591.

¹⁹¹⁴ Hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarında mahkemenin iptal kararı vermesine karşılık söz konusu kararın icra edilmiş olması birtakım sorunlar ve telafisi mümkün olmayan sonuçlara neden olabilecektir (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260).

¹⁹¹⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260.

¹⁹¹⁶ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260. Diğer taraftan, *doktrindeki diğer bir görüşe göre*, icra edilen hakem kararının iptal edilmesi her halde birtakım sıkıntılara sebebiyet verecektir. Bu yüzden, (Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda) kararın icrasının durdurulabilmesi bakımından teminat gösterilmesine imkân tanınması olumlu bir düzenleme şeklinde ifade edilmektedir. Lakin, davalı bakımından teminat gösterilmesi kimi durumlarda sıkıntı yaratabilecektir. Bu sebeple, gerek iptal davasının icrayı durdurması sebebiyle hakem kararı lehine olan tarafın gerekse de icrayı durdurmak isteyen tarafın mağduriyet yaşamaması bakımından, iptal davalarını incelemekle görevli olan mahkemelerin en kısa sürede yargılamayı tamamlaması önem arz etmektedir (Süral, **a.g.m.**, s. 1404).

¹⁹¹⁷ Bantekas, **a.g.e.**, s. 187; Born, **a.g.e.**, §11.02, s. 211; Moses, **a.g.e.**, s. 222; Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § 9.03, s. 502. Bkz. yuk. "Birinci Bölüm § D, 3".

olacaktır¹⁹¹⁸. Bu sebeple, tıpkı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenleme (HMK m. 439/f. 4) gibi, hakem kararının icra edilmemesini isteyen taraf, genel hükümler çerçevesinde ve teminat göstermek suretiyle, hakem kararının icrasının durdurulmasını mahkemeden talep edebilmelidir¹⁹¹⁹.

§ V. İPTAL DAVASI AÇMA HAKKINDAN FERAGAT

A. Genel Olarak

Tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı nihai olarak çözümlemek amacıyla, tahkim yargılamasını tercih etmeleri durumunda, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânına hakem kararının verilmesinden önceki bir aşamada sahip olacaklarını kabul etmek ile buna sonradan olanak tanımak arasında birtakım farklılıklar söz konusu olacaktır. Buna göre, taraflarca hakem kararının iptalinden feragat edilebilme hakkının, hakem kararının verilmesinden önce kabul edilmiş olması ihtimalinde, bu durum, kararın içeriği hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmayan tarafların menfaatlerine aykırılık teşkil edebilir¹⁹²⁰. Böyle bir durumda, taraflar, daha kararın verilmediği bir aşamada, hakem mahkemesince kendileri hakkında verilecek olan kararın menfaatlerine aykırı olup olmadığını bilemeyeceklerdir¹⁹²¹. Bununla birlikte, milletlerarası tahkimde genel kabul gören yaklaşım, iptal davası açma hakkından daha bu hak doğmadan önce *-diğer bir deyişle, hakemlerce nihai kararın verilmesinden önce-* feragat edebilme olanağının tanınmaması yönündedir¹⁹²². Böylelikle, taraflar, hakem kararının verilmesinden önceki bir dönemde, bu karara karşı müracaat yoluna gitme haklarından feragat

¹⁹¹⁸ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130.

¹⁹¹⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260.

¹⁹²⁰ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 296.

¹⁹²¹ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 296. Diğer bir açıdan değerlendirildiğinde de yine, hakem kararlarının verilmesinden önce iptal davası açma hakkından feragat edilmesi, daha sonraları verilecek olan kararların devlet mahkemeleri tarafından denetimlerinin yapılmasına engel olması sebebiyle kamu düzenine aykırılık teşkil edecektir (Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 296).

¹⁹²² Kalpsüz, **İsviçre**, s. 46; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 298, dn. 58; Öztekin, **Ulusal Tahkim**, s. 358; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389-390.

edemezler¹⁹²³. Buna karşılık, hakem kararının verilmesinden sonraki bir aşamada, hakem kararına karşı müracaat yoluna gidebilme hakkından feragat edilebilmesi mümkündür¹⁹²⁴.

Mehaz UNCITRAL Model Kanunu'nda ise, iptal davasının düzenlendiği 34'üncü maddede hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragat edilebileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır¹⁹²⁵.

B. Mukayeseli Hukukta

1. Alman Hukukunda

Alman Hukukunda, tahkim yargılaması neticesinde verilen kararlara karşı iptal davası açma hakkından önceden feragate ilişkin, özel bir düzenleme getirilmemektedir¹⁹²⁶.

¹⁹²³ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 452; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389.

¹⁹²⁴ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 452; Biçkin, **a.g.e.**, s. 389-390.

¹⁹²⁵ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34

¹⁹²⁶ Buna karşılık, Alman hukukunda, devlet mahkemelerinden verilen kararlara karşı kanun yollarına müracaat etme imkânından feragat mümkün olup; taraflar, "*hükümün verilmesinden sonra*", gerek "*tek taraflı iradeleriyle*" mahkemeye karşı veya karşı tarafa karşı gerekse de aralarında yapacakları bir "*sözleşme ile*" kanun yollarına müracaat etme haklarından feragat edebileceklerdir (dZPO § 514; dZPO § 566). Alman Medeni Usul Kanunu'nda, devlet mahkemelerinden verilen kararlara karşı taraflarca istinaf kanun yoluna müracaat imkânından feragat mümkün olup bu husus, ZPO § 514 hükmünde düzenlenmektedir (Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 514, Rdn. 1-12; Prütting, Gehrlein, **Raeschke-Kessler, ZPO Kommentar § 514**, Rdn. 1-12; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 514, Rdn. 1-12; Zöllner/Heßler, **ZPO**, § 514, Rdn. 1-15). Yine, aynı şekilde, taraflar, Alman Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 566 düzenlemesi uyarınca da taraflar temyiz kanun yoluna müracaat etme hakkından feragat edebileceklerdir (Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 566, Rdn. 1-13; Prütting, Gehrlein, **Raeschke-Kessler, ZPO Kommentar § 566**, Rdn. 1-14; Zöllner/Heßler, **ZPO Kommentar**, § 566, Rdn. 1-14; Musielak, Voit, Voit, **ZPO**, § 566, Rdn. 1-12; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 290, dn. 7; Ercan, **a.g.m.**, s. 688-689). Alman Medeni Usul Kanunu'nda, kanun koyucu öngördüğü düzenlemelerde, devlet mahkemelerinden verilen kararlara karşı hükmün verilmesinden önce mi, yoksa sonrasında mı feragat edilebileceği meselesi *doktrinde* tartışmalı bir husustur (Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 290, dn. 7; Ercan, **a.g.m.**, s. 688-689).

Bununla birlikte, Alman Medeni Usul Kanunu'nda kanun koyucu, kanunda düzenlenen iptal sebepleri bakımından bir ayırım yapma yoluna giderek iptal davası açma hakkından önceden feragat edebilmesinin mümkün olup olmadığını hükme bağlamaktadır¹⁹²⁷. Buna göre, Alman Medeni Usul Kanunu'nda (dZPO § 1059 Abs. II, 1 a-d) yer alan, taraflarca ileri sürülmesi gereken ve mahkemece *kendiliğinden* (*re'sen*) nazara alınması gerekmeyen iptal sebepleri¹⁹²⁸ (dZPO § 1059 Abs. II, 1 a-b) bakımından, hakem kararının verilmesinden önce iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi mümkündür. Diğer taraftan, Alman Medeni Usul Kanunu'nda, mahkemece *kendiliğinden* (*re'sen*) nazara alınması gereken iptal sebepleri (dZPO § 1059 Abs. II, 2 a, b) aleyhine, taraflarca, nihai hakem kararının verilmesinden önce iptal davası açma hakkından feragat edilmesi mümkün değildir.

2. İsviçre Hukukunda

İsviçre Hukukunda, iptal davası açma hakkından, hakem kararının gerek verilmesinden önce gerekse de sonra taraflarca feragat edilebilmesinin mümkün olup olmadığı konusunda iç tahkim ile milletlerarası tahkim (schwIPRG Art. 192 Abs. 1) bakımından farklılık bulunmaktadır¹⁹²⁹.

İsviçre Hukukunda iç tahkime ilişkin kuralları düzenleyen İsviçre Medeni Usul Kanunu Art. 353-399 hükümlerinde, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânının mevcut olup olmadığı konusunda herhangi bir açık düzenleme söz konusu değildir¹⁹³⁰. Bu sebeple, taraflar, İsviçre Hukukuna göre, iç tahkim

¹⁹²⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 290.

¹⁹²⁸ Ehricke, **ZZP 2000**, s. 457; Henn, **a.g.e.**, § 38, N. 439, s. 185.

¹⁹²⁹ Milletlerarası tahkim bakımından kanun koyucu, SchwIPRG Art. 192 Abs. 1'de düzenleme öngörmekteyken; iç tahkim bakımından herhangi bir düzenleme kabul etmemiştir.

¹⁹³⁰ Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13. Bununla birlikte, İsviçre Hukukunda iç tahkimi düzenleyen Kontonlararası Tahkim Anlaşmasında (Konkordat) yürürlükte bulunduğu dönemde öngörülen düzenleme uyarınca, uyuşmazlığı tahkim yargılamasına taşıyan tarafların, hakem kararının verilmesinden önce veya sonra iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânları bulunmamaktaydı (Briner, **Switzerland**, s. 202). Taraflar, hakem kararının taraflara bildirilmesinden önce iptali için dava açma haklarından vazgeçemeyecekleri hususu Konkordat hükümlerinin hakem kararlarını iptalini öngören düzenlemelerinde yer almaktaydı (Briner, **Switzerland**, s. 202).

bakımından öngörülen kurallar çerçevesinde aralarındaki uyuşmazlığı çözümlemek amacıyla tahkim yoluna müracaat ettikleri takdirde, hakem kararının iptali davası açma hakkından feragat edebilme imkânına sahip olamayacaklardır¹⁹³¹.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'da öngörülen düzenleme uyarınca, milletlerarası hakem kararlarına karşı kanunda öngörülen şartlara göre (schwIPRG Art. 192) iptal davası açma hakkından taraflarca feragat edilebilme imkânı bulunmaktadır¹⁹³². İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun'da öngörülen düzenleme uyarınca, milletlerarası hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından taraflarca feragat edilebilme imkânı gerek hükmün verilmesinden önce gerekse de sonra söz konusu olabilecektir (schwIPRG Art. 192 Abs. 1).

Taraflar ayrıca, İsviçre Hukukunda öngörülen düzenleme uyarınca, hakem kararlarına karşı iptal davası açma haklarından tamamen feragat edebilecekleri gibi kısmen de feragat etme konusundaki iradelerini ortaya koyabileceklerdir¹⁹³³. Bu hususun düzenlendiği İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 192¹⁹³⁴ hükmünde, bu hususa ilişkin olarak açıkça şu şekilde bir düzenleme getirilmektedir:

¹⁹³¹ Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13.

¹⁹³² BSK IPRG-Patocchi, Jermini, **a.g.e.**, Art. 192, N. 1 ff., s. 2058 vd.; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 1, s. 283; Briner, **National Report**, s. 10; Rehm, **a.g.e.**, N. 280, s. 76.

¹⁹³³ Briner, **National Report**, s. 10.

¹⁹³⁴ İsviçre Hukuk düzeninde, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun'un, Milletlerarası Tahkime ilişkin 12. Bölümünde yer alan 192'nci maddenin 1'nci fıkrası hükmünün Almanca metninde bu husus aynen şu şekilde ifade edilmektedir:

X. Verzicht auf Rechtsmittel

¹"Hat keine der Parteien Wohnsitz, gewöhnlichen Aufenthalt oder eine Niederlassung in der Schweiz, so können sie durch eine ausdrückliche Erklärung in der Schiedsvereinbarung oder in einer späteren schriftlichen Übereinkunft die Anfechtung der Schiedsentscheide vollständig ausschliessen; sie können auch nur einzelne Anfechtungsgründe gemäss Artikel 190 Absatz 2 ausschliessen".

“Taraflardan hiçbirinin İsviçre’de ikametgâhı, mutad meskeni veya iş merkezi yoksa, tahkim anlaşmasına ekleyecekleri açık bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde anlaşmak kaydıyla, taraflar hakem kararlarına karşı kanun yollarına müracaattan tamamen ya da kısmen feragat edebilecekleri gibi, 190. maddenin 2. fıkrasında sayılan bir veya birkaç nedenden dolayı kanun yollarına müracaattan da feragat edebilirler”.

Görüldüğü üzere, İsviçre Hukukunda, milletlerarası tahkim bakımından iptal davası açma hakkından feragat edebilmek mümkün olmakla birlikte, bu husus için İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 192’de öngörülen şartların vâr olması gerekmektedir¹⁹³⁵.

Kanun koyucunun getirdiği düzenleme uyarınca, iptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen tarafların İsviçre’de ikametgâhı, mutad meskeni veya iş merkezinin bulunmaması gerekmektedir¹⁹³⁶ (schwIPRG Art. 192 Abs. 1). Diğer bir deyişle, İsviçre Hukukunda milletlerarası tahkime ilişkin düzenlemeler getiren schwIPRG Art. 192 Abs. 1 düzenlemesi uyarınca, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânı bakımından tahkim yargılamasının taraflarından her ikisinin de İsviçre ile yer itibariyle herhangi bir ilgisinin olmaması gerekmektedir¹⁹³⁷ (schwIPRG Art. 192 Abs. 1). İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanun Art. 192 uyarınca, taraflardan hiçbirisinin İsviçre’de ikamet etmemesi durumunda, İsviçre milli tahkim kuralları taraflara bu imkânı tanımamaktadır¹⁹³⁸. Bu kapsamda, tarafların her ikisinin de iptal davası açma hakkından feragat ettiklerine dair iradelerini tahkim sözleşmesiyle veya ayrı bir

¹⁹³⁵ Gottwald, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 106.

¹⁹³⁶ Gottwald, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 106; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 291; Kalpsüz, **İsviçre**, s. 46-47; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 6, s. 283; Briner, **National Report**, s. 37; Rehm, **a.g.e.**, N. 280, s. 76.

¹⁹³⁷ Gottwald, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 106; Kalpsüz, **İsviçre**, s. 47; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 6, s. 283; Briner, **National Report**, s. 37.

¹⁹³⁸ Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13.

sözleşmeyle ortaya koydukları anda, İsviçre’de “*ikametgâh*”, “*mutad mesken*” veya “*iş merkezinin*” bulunmaması gerekmektedir¹⁹³⁹.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun’da öngörülen düzenleme uyarınca, milletlerarası tahkim yargılamasının taraflarınca iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi için var olması gereken bir diğer şart ise, tarafların feragat ettiklerine dair iradelerinin tahkim anlaşmasında yer alacak olan açık bir beyanla ortaya konulması veya buna ilişkin olarak sonradan anlaştıklarına dair yazılı iradelerini açıklayan ayrı bir sözleşme yapmış olmaları şeklindedir¹⁹⁴⁰ (schwIPRG Art. 192 Abs. 1). Milletlerarası tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen taraflar, buna ilişkin olarak, örneğin, “*taraflar bu yolla hakem kararına karşı iptal davası açmak hakkından feragat ettiklerini belirtmektedirler*” ya da “*tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararı kesin (nihai) olup aleyhine iptal davası açılmaz*”...vs. gibi ifadeler ile feragat ettiklerine dair iradelerini açık bir şekilde ortaya koymalıdır¹⁹⁴¹.

C. Türk Hukukunda

1. Genel Olarak

Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, hakem yargılamasının tarafları, iptal davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat edebilirler¹⁹⁴² (MTK m.

¹⁹³⁹ Gottwald, *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit*, s. 106; Özbay, *Hakem Kararlarının Temyizi*, § 11, s. 291-292.

¹⁹⁴⁰ Gottwald, *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit*, s. 106; Rehm, *a.g.e.*, s. 79; Özbay, *Hakem Kararlarının Temyizi*, § 11, s. 292; Kalpsüz, *İsviçre*, s. 47; Baizeau, *a.g.e.*, N. 10 ff., s. 283-284.

¹⁹⁴¹ Kalpsüz, *İsviçre*, s. 47.

¹⁹⁴² Yeşilirmak, *Tahkim*, N. 280, s. 131; Kalpsüz, *Milletlerarası Tahkim*, s. 149 vd.; Erdoğan C., *a.g.e.*, s. 217; Akıncı, *İptal Davası*, s. 27; Umar, *Şerh*, s. 1246; Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, s. 263; Şanlı, *Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, s. 350; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, *a.g.e.*, s. 648. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet Polat Kalafatoğlu: Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca İptal Davası Açma Hakkından Feragat, *Public and Private Interanational Law Bulletin*, 38(2), 2018, (s. 339-368), s. 342 vd.

15/A/V, c. 1). Tarafların iptal davası açma hakkından feragat edebileceklerine ilişkin düzenleme, Tarafların iptal davası açma hakkından feragat edebileceklerine dair düzenleme, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun getirdiği bir husustur¹⁹⁴³. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde, tarafların tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararına karşı iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânlarının bulunup bulunmadığı konusunda kanun koyucu tarafından herhangi bir açık düzenlemeye yer verilmiş değildir Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V’de bu hususa ilişkin bir düzenlemenin kabul edilmesiyle birlikte taraflar, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânına sahip olmuşlardır^{1944,1945}.

2. İç Tahkim Bakımından

a. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’ndaki Düzenleme

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 01.10.2011 tarihinden önce yürürlükte bulunan ve hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna müracaat edebilme imkânını hükme bağlayan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde, kanun koyucu tarafından tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararlarına karşı temyiz hakkından feragat edebilme imkânının

¹⁹⁴³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263; Canbeldek Akın, **a.g.m.**, s. 1327, dn. 8. İptal davası açma hakkından feragat edilebileceğine ilişkin düzenleme, milletlerarası tahkimde “*ısrarla talep edilen*” bir husus olduğu şeklindeki düşüncenin bir gereği olarak ve Türkiye’nin milletlerarası tahkimde merkez olabilmesi için getirilmiş bir düzenlemedir (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 285, s. 132).

¹⁹⁴⁴ Mehaz UNCITRAL Model Kanunu’nda, tarafların iptal davası açma hakkından feragat edebileceklerine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemektedir (Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34). Tarafların anlaşarak hakem kararının iptali yolundan feragat edebilme imkânlarının UNCITRAL sisteminde bulunmadığı gözetildiğinde kanun koyucunun burada İsviçre Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Federal Kanun Art. 192’deki düzenlemeden esinlendiği anlaşılmaktadır (Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 217).

¹⁹⁴⁵ Umar, **Şerh**, s. 1246; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263.

bulunmadığını düzenleyen açık bir hükme yer verilmekteydi^{1946,1947}. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 535 hükmünde kanun koyucu tarafından açıkça şu şekilde bir düzenleme getirilmekteydi¹⁹⁴⁸:

“İki tarafın iadesi muhkemden ve 533 ’üncü maddede muayyen şeraitin tahakkuku halinde temyizden feragatleri hakkında evvelce akdedecekleri mukavele keenlemyekündür”

Görüldüğü üzere, yürürlükten kaldırılan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 535 hükmünde öngörülen düzenleme uyarınca, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar, temyiz sebeplerinin tahakkuku halinde hakem kararının temyizinden feragat edebilme hakkına ilişkin olarak önceden bir sözleşme akdettikleri takdirde, aralarındaki bu sözleşmelerin geçersiz olduğu ifade edilmekteydi¹⁹⁴⁹. Bu sebeple, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlükte bulunduğu dönemde, *doktrinde* ve *Yargıtay kararlarında*¹⁹⁵⁰ ifade

¹⁹⁴⁶ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 295; Umar, **Şerh**, s. 1245. HUMK döneminde hakem kararlarına karşı temyiz yolundan feragat edilmesinin mümkün olmadığı hakkında bkz.: Ekşi, **Milletlerarası Tahkim Kanunu**, s. 301.

¹⁹⁴⁷ Yarg. 4. HD, 20.3.1937, 43/657: “[...] Davacı, C’nin temyizden feragat ettiğine dair tanzim olunan zabıt varakası tarihine nazaran bu feragatın muhakeme esnasında ve henüz temyiz hakkının doğmadığı bir zamanda vukuu anlaşılmasına ve tarafların hususi menfaatlerinin vikayesinden ziyade mahkemelerin kanun hükümlerine riayetlerini temin maksadiyle tesis olunan temyiz hakkından ibtidaen feragat batıl ve intizamı amme esaslarına mugayir bulunmasına göre C’nin temyiz istidasının kabulüne karar verildi [...]” (YK 1937, s. 202. Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, s. 4491).

¹⁹⁴⁸ Postacıoğlu, **a.g.e.** s. 809; Umar, **Şerh**, s. 1245; Bilge, **Medeni Yargılama**, s. 661-662; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 765; Üstündağ, **Usul**, s. 976; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 634; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, s. 4490; Barıkan, **a.g.m.**, s. 11.

¹⁹⁴⁹ Postacıoğlu, **a.g.e.** s. 809; Umar, **Şerh**, s. 1245; Kuru, **El Kitabı**, s. 1137; Necip Bilge: **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1967, s. 661-662; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 765; Üstündağ, **Usul**, s. 976; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 634; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, s. 4490.

¹⁹⁵⁰ Yarg. 2. HD, 17.11.1970, E. 1970/6249, K. 1970/6080: “[...] Bu itibarla henüz hükme bağlanmamış bir kararın temyiz edilemeyeceğine dair sözleşme ve beyan geçersizdir. Çünkü doğmamış haktan feragat etmek caiz değildir. İlmi ve kazai içtihatlar da hükümden önce temyiz hakkından feragat edilemeyeceği hususunda mutabakat halindedir. Bu kuralın bir teyidi olmak üzere, Usulün 535. Maddesinde hakem kararları bakımından açık bir hüküm

edildiği üzere, kanun koyucunun 535'inci maddede öngördüğü düzenlemenin¹⁹⁵¹ mefhumu muhalifinden, temyiz hakkının doğmasından sonra (diğer bir deyişle, hakem kararının taraflara tebliğinden sonra) tarafların hakem kararını temyiz kanun yoluna götürmekten feragat edebilmeleri mümkündür¹⁹⁵².

b. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Düzenleme

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde, tarafların tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararına karşı iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânlarının bulunup bulunmadığı konusunda herhangi bir açık düzenlemeye yer almamaktaydı¹⁹⁵³.

Belirtmek gerekir ki, hakem kararının verilmesinden önce iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi söz konusu olamayacaktır¹⁹⁵⁴. Bilindiği üzere, Türk Hukukunda devlet mahkemelerinden verilen kararların, temyiz hakkının doğmasından önce (diğer bir deyişle, uyuşmazlığa ilişkin nihai kararın verilmediği bir aşamada), temyiz hakkından feragat edebilmeleri söz konusu değildir¹⁹⁵⁵. Aynı

*derpiş olmuştur...Bir hak doğduktan sonra kişi onu kullanıp kullanmamakta muhayyerdir. Bir hükmün temyizinden sarahatan vazgeçmek caizdir. Bunu önleyen bir hüküm mevcut olmadığı gibi, vazgeçme hakkının kullanılması da herhangi bir süreye tabi değildir. [...]" (RKD 1971/3-4, s. 76-78; Aynı karar için bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, s. 4490-4492).*

¹⁹⁵¹ Umar, **Şerh**, s. 1245; Postacıoğlu, **a.g.e.** s. 809; Bilge, **Medeni Yargılama**, s. 661-662; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 765; Üstündağ, **Usul**, s. 976; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 43, s. 634; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, s. 4490.

¹⁹⁵² Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 150.

¹⁹⁵³ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460.

¹⁹⁵⁴ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 315.

¹⁹⁵⁵ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 60, s. 4490; Kuru, **El Kitabı**, § 60, s. 765; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166-2167; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 289; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 281, s. 131. Devlet mahkemelerinden verilen kararlar hakkında kanun yoluna başvurma hakkından feragat konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 60, s. 4494; Kuru, **El Kitabı**, § 60, s. 765; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166-2168; Umar, **Şerh**, s. 1245; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, § 47, s. 617; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 681; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 37, s. 380; Karşlı, **a.g.e.**, s. 701; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 645; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 526; Kuru,

zamanda, yürürlükten kaldırılan HUMK zamanında da hakem kararlarının temyizi bakımından da bu şekilde bir yaklaşım benimsenmişti¹⁹⁵⁶. Bununla birlikte, temyiz hakkının doğmasından sonra taraflarca temyiz hakkından feragat edilebilmesi mümkün olup (HMK m. 366; m. 349), bu sayede mahkemece verilen kararların kesinleşmesi sağlanabilecektir¹⁹⁵⁷.

Günümüzde de, HMK m. 439 kapsamında gerçekleşen tahkim yargılamaları neticesinde, hakem kararının ortaya konulmasından önce iptal davası açma hakkından feragat edilirse, feragat iradesi geçerli olmayacaktır¹⁹⁵⁸. Bununla birlikte, taraflarca hakem kararının verilmesinden sonra, iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi mümkün olacaktır¹⁹⁵⁹. Hakem kararına karşı iptal davası açma hakkından, kararın verilmesinden sonra feragat edilmesi durumunda, artık o kararın iptal edilmesi söz konusu olamayacaktır¹⁹⁶⁰.

3. Milletlerarası Tahkim Bakımından

a. Genel Olarak

Hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragat edilebilme imkânı, Türk Hukukunda sadece Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde ve milletlerarası hakem kararlarına karşı tanınmaktadır¹⁹⁶¹. Böylelikle,

Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 576-577; Umar, **Şerh**, s. 1012 vd; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3263; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1532, s. 856; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1461.

¹⁹⁵⁶ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 452; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, s. 297.

¹⁹⁵⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 289; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 645; Karşlı, **a.g.e.**, s. 701; Özeken, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 38, s. 381; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, § 47, s. 617; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 526; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 577; Umar, **Şerh**, s. 1013; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3263; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1532, s. 856; Muşul, **a.g.e.**, s. 538; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1461.

¹⁹⁵⁸ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 315-316.

¹⁹⁵⁹ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 452; Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 280; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, s. 296. Aksi görüşte bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153.

¹⁹⁶⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 321.

¹⁹⁶¹ Umar, **Şerh**, s. 1246; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te öngörülen iptal davası açma hakkından feragata ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.:

tahkim yargılamasının tarafları, Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca, iptal davası açma hakkından feragat edebilmek bakımından bir serbestiye sahiptirler¹⁹⁶².

İptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânının düzenlendiği Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde kanun koyucu bu hususu aynen şu şekilde ifade etmektedir:

“Taraflar iptal davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat edebilirler. Yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında bulunan taraflar, tahkim anlaşmasına koyacakları açık bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde anlaşmak suretiyle iptal davası açma hakkından feragat edebilecekleri gibi; yukarıda sayılan bir veya birkaç sebepten dolayı iptal davası açmak hakkından da feragat edebilirler.”

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde, tarafların iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi için belli şartların gerçekleşmesi gerekecektir. Bu sebeple, çalışmamızın devamında, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmü uyarınca, hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi bakımından gerekli olan şartlar, feragat usulü ve taraflarca iptal davası açma hakkından feragat edilmesinin hüküm ve sonuçları açıklanmaya çalışılacaktır.

Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149-154; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350-351; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648-649; Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 132.

¹⁹⁶² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263.

b. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na Göre İptal Davası Açma Hakkından Feragat Edilebilmesinin Şartları

(1) Genel Olarak

Türk Hukukunda, iptal davası açma hakkından feragat edilebileceğini öngören Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V, c. 2 hükmüne göre, uyuşmazlığın taraflarınca iptal davası açma hakkından feragat konusundaki anlaşmaların geçerli olabilmesi için iki şartın var olması gerekmektedir¹⁹⁶³. Bu hususu düzenleyen Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V, c. 2 hükmüne göre, bu şartlardan birisi, “*İptal davası açma hakkından feragat edildiğine dair taraflarca ileri sürülen irade beyanının açık bir şekilde ortaya konulması veya sonradan taraflarca bu yönde yazılı bir şekilde anlaşmaya varılması*” diğer bir deyişle, feragat beyanının şekline ilişkin şarttır¹⁹⁶⁴. Kanun koyucunun var olmasını aradığı bir diğer şart ise, iptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen tarafların, “*yerleşim yerleri veya olağan oturma yerlerinin Türkiye dışında bulunması*”dır¹⁹⁶⁵ (MTK m. 15/A/V, c. 2).

(2) Feragat Beyanının Yerleşim Yerleri veya Olağan Oturma Yerleri Türkiye Dışında Bulunan Kimseler Arasında Yapılması

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânı sadece “*yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında olan kimselere*” tanımlanmıştır¹⁹⁶⁶ (MTK m. 15/A/V, c. 2). Görüldüğü üzere, kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanununda öngördüğü düzenleme uyarınca,

¹⁹⁶³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266.

¹⁹⁶⁴ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648.

¹⁹⁶⁵ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152 vd.; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648.

¹⁹⁶⁶ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152.

iptal davası açma hakkından feragat edebilecek olan taraflar bakımından bir sınırlama hükmü getirmektedir¹⁹⁶⁷ (MTK m. 15/A/V, c. 2). Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde, mehzaz UNCITRAL Model Kanunu'nun sisteminden farklılaşarak, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun'da benimsenen kuralı esas almıştır¹⁹⁶⁸.

Bu kapsamda, Milletlerarası Tahkim Kanunumuzda (MTK m. 15/A/V) ve bu düzenleme bakımından mehzaz teşkil eden İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanunu'nda (schwIPRG Art. 192) öngörülen düzenleme uyarınca, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların, iptal davası açma hakkından feragat edebilmeleri için uyuşmazlığın *her iki tarafının da* yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin Türkiye dışında bulunması gerekmektedir¹⁹⁶⁹. Diğer bir deyişle, Türk Hukukunda milletlerarası tahkime ilişkin düzenlemeler öngören MTK m. 15/A/V hükmü uyarınca, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânı için tahkim yargılamasının taraflarından her ikisinin de Türkiye ile yer itibariyle herhangi bir ilgisinin bulunmaması bir şart olarak aranmaktadır^{1970,1971}. Bu sebeple, aralarında uyuşmazlık bulunan ve tahkim yargılamasına müracaat

¹⁹⁶⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264.

¹⁹⁶⁸ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460.

¹⁹⁶⁹ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460. İsviçre hukuku bakımından: BSK IPRG-Patocchi, **Jermi**, **a.g.e.**, Art. 192, N 5 ff, s. 2060 vd.; Briner, **National Report**, s. 10; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 1, s. 283; Gottwald, **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, s. 106; Rehm, **a.g.e.**, N. 280, s. 76.

¹⁹⁷⁰ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460.

¹⁹⁷¹ Yarg. 15. HD, 17.10.2019, E. 2019/2927, K. 2019/3987 “[...] *Az yukarıda açıklanan 4686 sayılı ...'nın 15/A. 5. bendi gereğince bu kanuna göre yürütülecek tahkim davasında verilecek karar ile ilgili sözleşme ya da tahkim şartında iptâl davasından feragat edilmesinin kararlaştırılması mümkün ise de; tahkim sözleşme ya da şartına konulan feragatin geçerli olabilmesi için tarafların yerleşim yerleri veya olağan oturma yerlerinin Türkiye dışında bulunması gerekir. Yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye'de bulunan tarafların sözleşme ya da tahkim şartında iptâl davasından feragatlarının hüküm doğurması mümkün değildir [...] Bu durumda hakem kararının iptâl davasına bakan Bölge Adliye Mahkemesince tarafların iptâl davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat ederler şeklindeki düzenlemenin geçersiz olup taraflar için bağlayıcılığının bulunmaması sebebi ile diğer iptâl sebepleri ile ilgili işin esası incelenip sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken yanlış değerlendirme ile iptâl davasının reddi doğru olmamış, kararın bozulması uygun bulunmuştur [...]*” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

etmek isteyen taraflardan sadece birisinin yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin Türkiye dışında bulunması durumunda, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde düzenlenmekte olan iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânından faydalanabilmesi mümkün olmayacaktır¹⁹⁷².

İptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen tarafların, yerleşim yerleri veya olağan oturma yerlerinin Türkiye dışında bulunması gerektiği yönündeki şartın, feragat hususunda anlaşmaya vardıkları anda mevcut olması gerekmektedir¹⁹⁷³.

(3) Feragat Beyanının Şekline İlişkin Şart

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenleme uyarınca, tahkim yargılamasının taraflarınca iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi için var olması gereken şartlardan bir diğeri, feragat beyanının şekline ilişkindir¹⁹⁷⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V, c. 2 hükmünde, açıkça, iptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen tarafların buna ilişkin iradelerini tahkim anlaşmasında yer alacak olan açık bir beyanla ortaya koymaları veya sonradan bu hususta anlaştıklarına dair yazılı iradelerini açıklayan ayrı bir sözleşme yapmaları hususunun gerektiği ifade edilmektedir¹⁹⁷⁵.

Aşağıda, feragat beyanının şekline ilişkin olarak öngörülen şart kapsamında “feragat beyanının açık olması” ile “feragat beyanının yazılı olması” hususları ifade edilmeye çalışılacaktır.

¹⁹⁷² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 265; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152. Örneğin, ihtilaflı taraflardan birisinin merkezi Türkiye’de bulunan bir anonim şirket olması durumunda, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V, c. 2 hükmünde öngörülen düzenleme uyarınca, taraflarca iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânı söz konusu olamayacaktır (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 265).

¹⁹⁷³ Kalpsüz, **İsviçre**, s. 47; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153.

¹⁹⁷⁴ Bkz.: yuk. Üçüncü Bölüm § V, C, 3, b, (3)”.
¹⁹⁷⁵ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 292; Kalpsüz, **İsviçre**, s. 47.

i. Feragat Beyanının Açık Olması

Gerek İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 192 Abs. 1’de gerekse de Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde, tarafların iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânlarını geçerli bir şekilde kullanabilmeleri için bu husustaki irade beyanlarını “*açık bir şekilde*” ortaya koymaları gerekmektedir¹⁹⁷⁶.

Taraflar, iptal davası açma hakkından geçerli bir şekilde feragat edebilmek için, buna ilişkin iradelerini hiçbir şüpheye yer vermeyecek kadar açık ve anlaşılır bir surette ortaya koymalıdır¹⁹⁷⁷. Dolayısıyla, tarafların zımni (örtülü) irade beyanlarıyla, iptal davası açma hakkından feragat etme konusunda yapacakları anlaşmalar geçerlilik arz etmeyecektir¹⁹⁷⁸.

Tarafların akdettikleri tahkim sözleşmesinde, aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirecek olan hakem kararının kesin olduğunu ifade eden bir tahkim tüzüğüne atıfta bulunmaları da bu anlamda yeterli değildir¹⁹⁷⁹.

Milletlerarası hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragate ilişkin hususları ifade eden İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 192 Abs. 1 hükmünde, tarafların tahkim anlaşmasına ekleyecekleri açık bir irade beyanıyla veya sonradan yazılı bir şekilde anlaşmaları kaydıyla, hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından tamamen ya da kısmen feragat

¹⁹⁷⁶ Ulrich Haas, Das Verhältnis von schiedsgerichtlichem und staatlichem verläufigem Rechtsschutz- Obergericht Kanton Bern, Entscheide vom 19.04.2012-ZK 12 111-, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 347-376), s. 368; BSK IPRG-Patocchi, Jermini, a.g.e., Art. 192, N 13 ff, s. 2062; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152.

¹⁹⁷⁷ Haas, **ZZPInt 2012**, s. 368; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266.

¹⁹⁷⁸ Haas, **ZZPInt 2012**, s. 368; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266.

¹⁹⁷⁹ Kalpsüz, **İsviçre**, s. 47; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152.

edilebilecekleri öngörülmektedir¹⁹⁸⁰. Görüldüğü üzere, iptal davası açma hakkından feragat ilişkin olarak gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde gerekse de İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 192 Abs. 1 hükmünde, tarafların açık irade beyanlarıyla iptal davası açma hakkından feragat edebilecekleri öngörülmek suretiyle aynı yönde düzenlemeler getirilmektedir¹⁹⁸¹.

Türk Hukukunda iptal davası açma hakkından feragat ettiklerine dair iradelerini açık bir şekilde ortaya koymak isteyen taraflar, “*taraflar bu yolla hakem kararına karşı iptal davası açma hakkından feragat ettiklerini belirtmektedirler*” ya da “*tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararı kesin (nihai) olup aleyhine iptal davası açılmaz*” şeklindeki örnekleri kullanmak suretiyle ortaya koyabilirler¹⁹⁸².

ii. Feragat Beyanının Yazılı Olması

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda öngörülen düzenleme uyarınca, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar, iptal davası açma hakkından geçerli bir şekilde feragat edebilmek için, bu husustaki iradelerini “*yazılı olarak*” ileri sürmelidirler¹⁹⁸³ (MTK m. 15/A/V, c. 2; Karş.: SchwIPRG Art. 192 Abs. 1).

İptal davası açma hakkından feragat edebilecek olan taraflar bu yöndeki iradelerini tahkim sözleşmesine veya şartına koyabilecekleri açık bir beyanla

¹⁹⁸⁰ BSK IPRG-Patocchi, *Jermi*, **a.g.e.**, Art. 192, N 1 ff, s. 2058 vd.; Hofbauer, **a.g.e.**, N. 27, s. 13; Baizeau, **a.g.e.**, N. 1, s. 283; Briner, **National Report**, s. 10. İsviçre Hukukunda, milletlerarası hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragatin öngörüldüğü İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Federal Kanun Art. 192 Abs. 1’de getirilen düzenlemeler hakkındaki açıklamalarımız için bkz.: yuk. “Üçüncü Bölüm § V, B, 2”.

¹⁹⁸¹ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460. MTK bakımından bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 150; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648; Yeşilırmak, **Tahkim**, s. 132.

¹⁹⁸² Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 152-153.

¹⁹⁸³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Akıncı, **İptal Davası**, s. 29; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153.

önceden ortaya koyabilecekleri gibi, sonradan yapacakları bir anlaşmayla da gerçekleştirebilirler¹⁹⁸⁴ (MTK m. 15/A/V, c. 2; SchwIPRG Art. 192 Abs. 1). İptal davası açma hakkından feragatin, taraflarca aralarındaki ihtilafı çözümlmek amacıyla akdedilecek olan tahkim sözleşmesinde kararlaştırılması durumunda, tahkim sözleşmesinin yazılı olarak gerçekleştirilmesi söz konusu olacağı için¹⁹⁸⁵ iptal davasından feragate yönelik irade beyanının da yazılı bir şekilde yapılması gerekmektedir¹⁹⁸⁶. Bununla birlikte, tarafların tahkim sözleşmesini akdettikten sonraki bir süreçte, iptal davası açma hakkından feragat etmeleri durumunda, kendi aralarında gerçekleştirecekleri feragat sözleşmesinin de yine yazılı bir şekilde yapılmasının gerektiği hükme bağlanmaktadır¹⁹⁸⁷ (MTK m. 15/A/V, c. 2; SchwIPRG Art. 192 Abs. 1). Tahkim sözleşmesinden ayrı bir sözleşmeyle iptal davası açma hakkından feragat iradelerini ortaya koymak isteyen taraflar, MTK m. 15/A/V, c. 2’de ifade edilen yazılı şekil bakımından¹⁹⁸⁸ geçerli bir tahkim sözleşmesinin akdedilebilmesi konusundaki prensiplerin ifade edildiği Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4 hükmüne riayet edebileceklerdir¹⁹⁸⁹.

c. İptal Davası Açma Hakkından Feragatin Usulü

İptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen taraflar, gerek aralarında gerçekleştirecekleri “*tahkim anlaşmasında*” gerekse de sonradan yapacakları “*ayrı bir sözleşmeyle*” bu hususu kararlaştırabileceklerdir¹⁹⁹⁰ (MTK m. 15/A/V, c. 2; SchwIPRG Art. 192 Abs. 1). Görüldüğü üzere, kanun koyucu, tarafların, iptal davası açma hakkından feragat etme iradelerini ortaya koyma yöntemleri bakımından, önceden akdettikleri tahkim sözleşmesinde yer alma gibi bir

¹⁹⁸⁴ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648.

¹⁹⁸⁵ MTK m. 4/f. 2; UNCITRAL Model Kanunu m. 7/f. 2.

¹⁹⁸⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Akıncı, **İptal Davası**, s. 29.

¹⁹⁸⁷ Akıncı, **İptal Davası**, s. 29; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266.

¹⁹⁸⁸ Karş.: SchwIPRG Art. 192 Abs. 1.

¹⁹⁸⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Akıncı, **İptal Davası**, s. 29.

¹⁹⁹⁰ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Akıncı, **İptal Davası**, s. 28.

zorunluluk getirmemektedir¹⁹⁹¹. Bu sayede taraflar, aralarındaki ihtilafı çözüme kavuşturmak amacıyla imzalayacakları tahkim sözleşmesinden başka yapacakları ayrı bir sözleşmeyle de bu hususu kararlaştırabileceklerdir¹⁹⁹².

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde, iptal davası açma hakkından feragat, tarafların karşılıklı olarak akdedecekleri bir sözleşme olarak düzenlenmiştir¹⁹⁹³. Diğer bir ifadeyle, iptal davası açma hakkından feragat, tek taraflı bir irade beyanıyla gerçekleştirilemeyecektir. Bu hususa ilişkin olarak kanunda açıkça “...*taraflar, iptal davası açma hakkından...feragat edebilirler*” şeklinde bir hüküm öngörülmektedir¹⁹⁹⁴ (MTK m. 15/A/V). Bu sebeple, aralarındaki uyuşmazlığı çözümlmek amacıyla tahkim yargılamasına başvuran taraflardan herhangi birinin tek taraflı irade beyanıyla iptal davası açma hakkından feragat edebilmesi mümkün değildir¹⁹⁹⁵.

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda öngörülen düzenleme uyarınca taraflar, tahkim şartı veya sözleşmesine koyacakları açık bir hükümle iptal davası açma hakkından “*tamamen*” veya “*kısmen*” feragat edebileceklerdir¹⁹⁹⁶ (MTK m. 15/A/V, c. 2). Aynı şekilde, Türk Hukukundan başka, İsviçre Hukuk sisteminde de milletlerarası hakem kararlarına karşı kanun yollarına müracaat etme imkânından

¹⁹⁹¹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153. Hakem kararlarına karşı iptal davası açma hakkından feragat hak doğduktan sonra da gerçekleştirilebilecektir (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 281, s. 132).

¹⁹⁹² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 266; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153. Şanlı’ya göre, taraflarca, tahkim şartına veya sözleşmesine eklenen “*her bir taraf hakem kararına uyacaktır*” ya da “*hakem kararı taraflar için kesin ve bağlayıcı olacaktır*” şeklindeki ifadeler Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15’te öngörülen hakem kararlarına karşı iptal davası açmaktan feragat edilmesine imkânını olanaklı kılan cümleler değildir (Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350-351).

¹⁹⁹³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153.

¹⁹⁹⁴ Umar, **Şerh**, s. 1246; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132.

¹⁹⁹⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263; Akıncı, **İptal Davası**, s. 27-28; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153.

¹⁹⁹⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263; Akıncı, **İptal Davası**, s. 28; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153-154.

gerek “*tamamen*” gerekse de “*kısmen*” feragat edebilme imkânı bulunmaktadır¹⁹⁹⁷ (MTK m. 15/A/V, c. 2; karş.: schwIPRG Art. 192 Abs. 1).

İptal davası açma hakkından tamamen feragat eden taraflar, hakem kararının iptal edilmesi sonucunu doğuracak olan her sebepten ötürü, hakem mahkemesince verilecek olan kararın iptalini talep etme hakkından vazgeçmiş olmaktadır¹⁹⁹⁸. Bu sebeple, tarafların, artık hiçbir şekilde haklarında verilen hakem kararının iptalini talep etme imkânları olmayacaktır¹⁹⁹⁹.

Bununla birlikte, bu tarz bir sonucu arzu etmeyen taraflar, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda öngörülen bir veya birden fazla sebepten ötürü (MTK m. 15/A/II) hakem kararının iptalini talep etme haklarından vazgeçmek suretiyle, aralarındaki uyuşmazlığı nihayete erdiren kararın iptalinden kısmen feragat edebileceklerdir²⁰⁰⁰. İptal davası açma hakkından kısmen feragat, taraflara, kanunda sayılan bir veya birden fazla sebepten dolayı kararın iptalini talep etme hakkından vazgeçme imkânı sağlamaktadır²⁰⁰¹. Bu sebeple, hakem kararının iptalinden kısmen feragat eden taraflar, feragat ettikleri iptal sebebi (veya sebepleri) dışında kalan sebebe (veya sebeplere) dayanarak hakem mahkemesince verilen kararın iptalini talep edebileceklerdir²⁰⁰². Diğer bir deyişle, iptal davası açma hakkından kısmen feragat eden taraflar, feragat ettikleri iptal sebeplerinden başka sebeplere dayanarak hakem kararının iptalini talep etme imkânına sahip olmaya devam edeceklerdir²⁰⁰³.

¹⁹⁹⁷ Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 291. Ayrıca, İsviçre Hukuku hakkında bkz.: yuk. “Üçüncü Bölüm § V, B, 2”.

¹⁹⁹⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153-154.

¹⁹⁹⁹ MTK bakımından bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263; Akıncı, **İptal Davası**, s. 28; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 149 vd; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 648; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132.

²⁰⁰⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263-264; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 282, s. 132.

²⁰⁰¹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **İptal Davası**, s. 28; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263.

²⁰⁰² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 263; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **İptal Davası**, s. 28.

²⁰⁰³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154.

Hakem kararının iptalinden, bir veya birkaç iptal sebebini kapsayacak şekilde kısmen feragat etmek mümkün olmakla birlikte, kanun koyucu tarafından Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2'nin (a) ve (b) alt bentlerinde yer alan iptal sebepleri bakımından tarafların kısmen feragat imkânının söz konusu olamayacağını öngören bir düzenleme getirilmektedir²⁰⁰⁴. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15'inci maddesinin B fıkrasının II'nci bendinde bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

“İptal davası için öngörülen sürenin geçtiği veya tarafların iptal davası açmaktan feragat ettiği hallerde, hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin belgenin verilmesi sırasında (A) fıkrasının 2'nci bendinin (a) ve (b) alt bent hükümleri mahkemece resen dikkate alınır.”

Görüldüğü üzere, kanun koyucu, tarafların iptal davası açma hakkından feragat ettikleri bir durumda dahi, hakem kararının icra edilebilir olduğuna dair bir belge verilmesini talep edilmesi üzerine, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2'nin (a) ve (b) alt bentlerinde ifade edilen iptal sebeplerinin olup olmadığı re'sen nazara alınacaktır²⁰⁰⁵ (MTK m. 15/B/II, c. 1).

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2'nin (a) ve (b) alt bentlerinde yer alarak mahkemenin re'sen nazara alacağı belirtilen iptal sebepleri; “hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmaması” (MTK m. 15/A/II, 2 (a)) ile “kararın kamu düzenine aykırı olması” (MTK m. 15/A/II, 2 (b)) şeklinde ifade edilmektedir²⁰⁰⁶.

²⁰⁰⁴ Diğer bir deyişle, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflarca iptal davası açma hakkından kısmen feragat edilmesinin mümkün olamayacağı birtakım iptal sebepleri de mevcuttur (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264; Akıncı, **İptal Davası**, s. 28).

²⁰⁰⁵ Akıncı, **İptal Davası**, s. 28; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 836.

²⁰⁰⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264.

Bununla birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/B/II, 2, c. 1’de yer alan düzenleme uyarınca, hakem kararının Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2’nin (a) ve (b) alt bentlerinde ifade edilen iptal sebeplerine uygun olup olmadığı mahkeme tarafından, kararın Türkiye’de icra edilebilir olduğu hakkında bir belgenin verilmesinin talep edilmesi ihtimalinde denetime tâbi tutulacaktır²⁰⁰⁷. Bu durumda, kararın Türkiye’de icra edilebilir olduğuna dair bir belge almayı talep etmeyen taraflar, başka bir ülke hukukuna göre, kendileri hakkında verilmiş olan hakem kararının tenfizini isterlerse, MTK m. 15/B/II, 2 hükmüne göre mahkemenin denetimine tabi tutulmayacaklardır²⁰⁰⁸. New York Konvansiyonu’nun V/1/e maddesine göre, yabancı hakem kararlarının tenfiz edilebilmesi için sadece bağlayıcı olması yeterli olacaktır^{2009,2010}.

d. Taraflarca İptal Davası Açma Hakkından Feragat Edilmesinin Hüküm ve Sonuçları

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda öngörülen şartlara uygun bir şekilde, gerek hakem kararının verilmesinden önce gerekse de tahkim yargılamasının sona ermesinin neticesinde, iptal davası açma hakkından feragat etme iradelerini ortaya koyan taraflar bakımından hakem kararlarına karşı iptal davası açmak için kanunlarda öngörülen sürenin geçmesini beklemeksizin hakem kararı kesinlik kazanacaktır²⁰¹¹. Bu sebeple, tahkim yargılamasının her iki tarafı bakımında,

²⁰⁰⁷ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 150-151; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264;

²⁰⁰⁸ Akıncı, **İptal Davası**, s. 28; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264.

²⁰⁰⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264.

²⁰¹⁰ Yarg. HGK. 9.6.1999, E. 1999/19-467, K. 1999/489: “[...] *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında 5718 sayılı Kanunun 62/h maddesinde “hakem kararının tabi olduğu veya verildiği yer hukuk hükümlerine göre kesinleşmiş yahut icra kabiliyeti kazanmamış olması” halinde yabancı hakem kararının tenfiz isteminin reddedileceği hükmüne bağlanmıştır (...) New York Sözleşmesinin V/e maddesinde yabancı hakem kararının tenfizi için vacibürriaye (bağlayıcı) olması gerektiği belirtilmiştir (...) New York Sözleşmesinin V/e maddesinde hakem kararının bağlayıcı olması yeterli görüldüğünden mahkemenin kesinleşmiş hakem kararı ibraz edilmediği gerekçesiyle tenfiz talebini reddetmesi de isabetsizdir [...]*” (YKD, 2000/2, s. 183-186; Aynı karar için bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 264).

²⁰¹¹ Akıncı, **İptal Davası**, s. 27.

aralarındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturan hakem kararı, hakem mahkemesince verildiği andan itibaren icra edilebilirlik kabiliyetine sahip olacaktır²⁰¹².

Görüldüğü üzere, kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngördüğü bu düzenleme sayesinde, iptal davasının yalnızca hakem kararın icra edilebilmesini geciktirmek amacıyla açmak suretiyle kötü niyetli bir şekilde kullanılmasının önüne geçmeyi sağlamaktadır²⁰¹³.

İptal davası açma hakkından feragat eden taraflar, bunun sonucunda, kendilerine tanınmış olan hakem kararına karşı müracaat etme imkânından vazgeçmiş olmaktadır²⁰¹⁴.

Ş VI. İPTAL TALEBİNİN MAHKEMECE İNCELENME USULÜ

A. Dosya Üzerinden İnceleme

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, iptal talebinin, davaya bakan mahkemece aksine bir karar verilmedikçe, “*dosya üzerinden incelenerek karara bağlanacağı*” ifade edilmiştir²⁰¹⁵ (MTK m. 15/A/VI). Bu bakımdan, kanun koyucunun amacı, hakem kararlarının iptaline ilişkin mahkemenin gerçekleştirileceği incelemenin mümkün olduğu kadar çabuk yapılması

²⁰¹² Akıncı, **İptal Davası**, s. 27.

²⁰¹³ Akıncı, **İptal Davası**, s. 27.

²⁰¹⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 153.

²⁰¹⁵ Bozer, **a.g.m.**, s. 245; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 349; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Süral, **a.g.m.**, s. 1391; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Türel, **a.g.m.**, s. 591. Bununla birlikte *Yeşilırmak* uygulamada, iptal davalarının duruşmalı olarak görüldüğünü ifade etmektedir (Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131). Bununla birlikte, uygulamada, tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarına bakan asliye hukuk mahkemelerinde, bu mahkemeler bakımından kanunda öngörülen yargılama usulüne uygun olarak, yani taraflar davet olunarak yazılı dilekçeleri alınmak ve karşılıklılık esasına göre dinlenmek suretiyle incelenerek karara bağlandığı görülmektedir (Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154).

şeklindedir²⁰¹⁶. Bununla birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VI hükmünde öngörülen ve iptal davalarının dosya üzerinden incelenerek karara bağlanacağını öngören düzenleme, mehz UNCITRAL Model Kanunu’nda yer almamaktadır²⁰¹⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VI hükmünde kabul edilen ve iptal davasının dosya üzerinden incelenerek karara bağlanacağını ifade eden düzenlemenin aynısına Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 5’te de yer verilmiştir²⁰¹⁸. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 5 hükmünde de, milli hakem kararları aleyhine açılacak olan iptal davalarında mahkemece gerçekleştirilecek olan incelemenin *-aksi yönde bir karar verilmedikçe-* dosya üzerinden yapılacağı düzenlenmektedir^{2019,2020}. Bu hususun ortaya konulduğu Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 5 hükmünde açıkça,

“İptal talebi, davaya bakan mahkeme aksine karar vermedikçe, dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır.”

²⁰¹⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319.

²⁰¹⁷ Karş.: UNCITRAL Model Kanun m. 34.

²⁰¹⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1825, s. 1055; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Süral, **a.g.m.**, s. 1391. Ayrıca eleştiri için bkz.: Umar, **Şerh**, s. 1253.

²⁰¹⁹ Yarg. 3. HD, 07.04.2016, 11439/5425: “[...] Kanun’un 439/5. Maddesi gereğince hakem kararına karşı açılan iptal talebi davaya bakan mahkeme aksine karar vermedikçe dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır. Bu durumda asıl olan dosya üzerinden karar verilmesidir [...]” (Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689-3690).

²⁰²⁰ Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1825, s. 1055; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Karşlı, **a.g.e.**, s. 847; Süral, **a.g.m.**, s. 1391.

denilmektedir^{2021,2022}. Görüldüğü üzere, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'na (MTK m. 15/A/VI) gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hükümlerine (HMK m. 439/f. 5) göre açılacak olan iptal davaları bakımından öngörülen inceleme usulü dikkate alındığında, kanun koyucunun niyetinin mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde hakem kararının iptaline ilişkin davaların incelenerek neticelendirilmesi olduğu ifade edilebilecektir²⁰²³. Bu hususun düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanun m.439/f. 5 hükmünün madde gerekçesinde de açıkça, kanun koyucunun amacının, iptal davasının süratle karara bağlanması olduğu ifade edilmektedir²⁰²⁴.

Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, iptal davalarının inceleme usulünün dosya üzerinden gerçekleştirileceği (HMK m. 439/f. 5; MTK m. 15/A/VI) belirtilmişse²⁰²⁵ de, mahkemenin tarafları davet ederek

²⁰²¹ Yarg. 15. HD, 20.02.2014, E. 2013/6719, K. 2014/1185: “[...] HMK m. 439/5 hükmünde, “iptal talebinin mahkemece aksine karar verilmedikçe, dosya üzerinden incelenme yapılarak karar verilir” hükmüne yer verilmişse de; bu hüküm, çekişmeli yargıya tabi olan bu davada dilekçelerin teatisi aşaması geçilmeden hüküm kurulabileceği anlamına gelmez [...]” (Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741).

²⁰²² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1825, s. 1055; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Karşı, **a.g.e.**, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Süral, **a.g.m.**, s. 1391.

²⁰²³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319. Hakem kararlarına karşı iptal davasında esasa girme yasağı söz konusu olduğu için ve mümkün mertebe kısa sürede sonuçlandırılabilmesi bakımından, kanun koyucu tarafından kural olarak, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarının dosya üzerinden karara bağlanacağı hükme bağlanmıştır (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782).

²⁰²⁴ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99. Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 439/f. 5 hükmünün madde gerekçesinde bu hususu kanun koyucu tarafından aynen şu şekilde ifade edilmiştir: “Beşinci fıkra, iptal başvurusunun süratle karara bağlanması amaçlanmıştır”.

²⁰²⁵ HMK’da öngörülen tahkim bakımından bkz.: Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1825, s. 1055; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Süral, **a.g.m.**, s. 1391. MTK’da öngörülen tahkim bakımından bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s.

duruşmalı bir şekilde inceleme yapmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır²⁰²⁶. Diğer bir deyişle, mahkeme gerekli gördüğü takdirde, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafları duruşmaya davet ederek gerekli kararı verebilecektir²⁰²⁷.

Uygulamada, da iptal davaları mahkemece, duruşmalı bir şekilde incelenmektedir²⁰²⁸. Bu doğrultuda, özellikle yüksek meblağlı uyuşmazlıkları çözen hakem kararlarının iptaline ilişkin olarak açılmış bulunan davaları karara bağlayan mahkemelerce, kanunda öngörülen yargılama usulüne uygun olarak, yani taraflar davet olunarak yazılı dilekçeleri alınmak ve karşılıklılık esasına göre dinlenilmek suretiyle incelenerek karara bağlandığı görülmektedir²⁰²⁹.

Kanun koyucu tarafından gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre cereyan edecek olan tahkim yargılamaları bakımından yapılacak olan incelemenin dosya üzerinden gerçekleştirileceği öngörülmüşse²⁰³⁰ de (HMK m. 439/f. 5; MTK m. 15/A/VI),

349; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Türel, **a.g.m.**, s. 591.

²⁰²⁶ Bozer, **a.g.m.**, s. 245; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762.

²⁰²⁷ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782.

²⁰²⁸ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131.

²⁰²⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154. Bu hususa ilişkin olarak Umar aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: “...Mahkeme tarafları dinlemek için duruşma yapmak veya yapmamak seçeneğine sahiptir ama, ortada bir çekişmesiz yargı işi değil bir dava bulunduğuna göre dava dilekçesinin karşı tarafa, yani tahkim sürecinde karşı karşıya gelmiş taraflardan şimdiki davacının hasmı olan tarafa tebliğ edilmesi ve ona cevap vermek olanağı sağlanarak, eğer mahkeme duruşa yapmamak usulündeki cevap süresi içinde gönderilmiş bir cevabın mahkemeye varmasının bekleneneği zamana kadar beklenerek ondan sonra davanın hükme bağlanması gerekir. Böyle yapılmamış olması, davalı tarafın “dinlenilme hakkı”nın çiğnenmesidir ve hükme karşı f. VI uyarınca temyiz yoluna başvurulduğunda, “karara etki eden yargılama eksikliği” (HMK m. 371/bent ç) sayılarak hükmün bozulması gerekir” (Umar, **Şerh**, s. 1253).

²⁰³⁰ HMK’da öngörülen tahkim bakımından bkz.: Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1825, s. 1055; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 847;

mahkemece, iptal talebini içeren dilekçenin diğer tarafa/taraflara tebliğ edilerek süresi içinde verilecek olan cevaptan sonra karara bağlanması söz konusu olabilecektir²⁰³¹.

B. Öncelikle ve İvedilikle İnceleme

İptal davasının mahkemece incelenme usulüne ilişkin olarak getirilen bir diğer düzenleme ise, yargılamanın hâkimlerce öncelikle ve ivedilikle görüleceği hususuna ilişkindir²⁰³² (HMK m. 439/f. 1, c. 2; MTK m. 15/A/I, c. 2). Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarına karşı taraflarca müracaat edilecek olan iptal davası bakımından mevzuatımızda öngörülen hükümler (HMK m. 439/f. 1, c. 2; MTK m. 15/A/I, c. 2) uyarınca getirilen bu prensip, aynı zamanda iptal davalarının mümkün olabildiğince çabuk ele alınarak en hızlı şekilde neticelendirilmesi amacına hizmet etmektedir²⁰³³.

Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Süral, **a.g.m.**, s. 1391; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen tahkim bakımından bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154.

²⁰³¹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Umar, **Şerh**, s. 1253.

²⁰³² Türel, **a.g.m.**, s. 590. Yarg. 15. HD, E. 2018/4303, K. 2018/3354 "[...] *konusuna göre tahkim yeri Asliye Hukuk veya Asliye Ticaret Mahkemesi olduğu, tahkim yeri belirlenmemiş ise görevli mahkemenin, konusuna göre Asliye Hukuk veya Asliye Ticaret Mahkemesi, yetkili mahkemenin ise davalının Türkiye'deki yerleşim yeri, oturduğu yer veya işyeri mahkemesi olduğu (HMK 410/1), hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının, tahkim yeri Bölge Adliye Mahkemesinde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmiştir [...]*" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi). Ayrıca bkz.: Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 615; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1823, s. 1054; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Karanlı, **a.g.e.**, § 33, s. 845; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1897; Kuru, **İstinâf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 64, s. 459; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99; Ayrıca, MTK m. 15/A/I, c. 2'deki düzenleme bakımından bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647.

²⁰³³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99.

Bu doğrultuda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 1, c. 2 hükmünde kanun koyucu, iptal davasının davaya bakan mahkeme tarafından öncelikle ve ivedilikle görüleceğini açıkça ifade etmiştir²⁰³⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 1, c. 2 hükmünde öngörülen düzenleme ile paralel bir şekilde, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 fıkra A bent 1 hükmünün ikinci cümlesinde de²⁰³⁵ yine, iptal davasının yargılamayı görecek olan mahkemece, *öncelikle ve ivedilikle* inceleneceği belirtilmiştir²⁰³⁶. Bununla birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda, hakem kararlarının iptalini düzenleyen 34’üncü maddede, iptal davası yargılamasının incelenme usulüne ilişkin olarak bu tarz bir kurala yer verilmiş değildir²⁰³⁷.

Türk Hukukunda mevzuatımızda yer alan düzenlemeler uyarınca hem Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK m. 439/f. 1, c. 2)²⁰³⁸ hem de Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK m. 15/A/I, c. 2)²⁰³⁹ kapsamında açılacak olan iptal

²⁰³⁴ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 615; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1823, s. 1054; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Karanlı, **a.g.e.**, § 33, s. 845; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1897; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 64, s. 459; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99.

²⁰³⁵ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99.

²⁰³⁶ Türel, **a.g.m.**, s. 590. Yarg. 15. HD, 21.9.2010, E. 2010/4040, K. 2010/4663 “[...] 4686 Sayılı Kanunun 15. maddesinde iptâl davasının yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi’ne açılacağı ve öncelikle ve ivedilikle görüleceği belirtilmiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²⁰³⁷ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34.

²⁰³⁸ HMK m. 439/f. 1, c. 2’deki düzenleme için bkz.: Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 615; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1823, s. 1054; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Karanlı, **a.g.e.**, § 33, s. 845; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1897; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 64, s. 459; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99.

²⁰³⁹ Ayrıca, MTK m. 15/A/I, c. 2’deki düzenleme bakımından bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647.

davalarında, bölge adliye mahkemesi, hakem kararının iptalini öncelikle ve ivedilikle karara bağlayarak yargılamayı sona erdirecektir²⁰⁴⁰.

C. Yargılama Usulünün Türü

Hakem kararlarına karşı iptal davasının inceleneceği mahkemece gerçekleştirilecek olan yargılama usulü, “*basit yargılama usulü*”dür²⁰⁴¹. Basit yargılama usulü, uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde neticelendirilmesinin gerektiği, kolay bir inceleme ile sonlandırılması mümkün olan ve süre itibarıyla da kısa bir süre içinde incelenmesine ihtiyaç duyulan dava ve işler hakkında öngörülmüş olan bir yargılama usulüdür²⁰⁴².

Hakem mahkemesince verilen kararların iptalinin değerlendirileceği yargılama bakımından mahkemenin yapacağı incelemenin, mümkün mertebe basit, etkin ve az masrafla gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir²⁰⁴³. Hakem kararlarına

²⁰⁴⁰ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99. Yarg. 15. HD, 23.1.2019, E. 2019/90, K. 2019/347: “[...] *hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının, tahkim yeri bölge adliye mahkemesinde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (HMK 439/1) belirtilmiştir. 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki son düzenleme ise hakem kararına karşı yalnızca iptâl davası açılabilceği, iptâl davasının, 3. madde uyarınca yetkili asliye hukuk mahkemesinin bulunduğu yer yönünden yetkili bölge adliye mahkemesinde açılacağı, öncelikle ve ivedilikle görüleceği (15/1) [...]*” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁰⁴¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2782; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 321; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Süral, **a.g.m.**, s. 1392; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 252. Yarg. 3. HD, 07.04.2016, 2015/11439, 2016/5425: “[...] *Kanun'un 439/5. Maddesi gereğince hakem kararına karşı açılan iptal talebi davaya bakan mahkeme aksine karar vermedikçe dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır. Bu durumda asıl olan dosya üzerinden karar verilmesidir. Ne var ki HMK'nın Kanun'un “Basit Yargılama Usulünü” düzenleyen 316. maddesinin (b) fıkrası uyarınca (doğrudan dosya üzerinden karar vermek konusunda Kanunun mahkemeye takdir hakkı tanıdığı dava ve işler) görülen davanın basit yargılama usulüne tabi olduğu ve bu doğrultuda uygulama yapılması gerektiği kuşkusuzdur. [...]*” (Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689-3690).

²⁰⁴² Atalı, **Pekcanitez Usul, § 17**, s. 2092.

²⁰⁴³ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 272, s. 129. Tahkim yargılaması bakımından da genel olarak hızlı, az aşamalı ve yargılamaların çabuk olması özellikleri söz konusudur (Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130). Yarg. 23 HD, 11.5.2017, E. 2017/1040, K. 2017/1433: “[...] *Ancak tahkimin amacı ve niteliği gereği, bu usul mahkemelerin tabi olduğu yargılama usulünden farklıdır ve farklı olmalıdır.*” şeklindedir. **Bu gerekçeden de açıkça anlaşıldığı gibi tahkim yargılaması farklı olmalıdır basit, hızlı ve az masraflı olması halinde taraflar tahkime müracaat eder.**

karşı iptal davasını öngören düzenlemelerde (HMK m. 439; MTK m. 15), kanun koyucunun arzusunun hakem kararlarının iptaline ilişkin devlet mahkemesince gerçekleştirilecek olan incelemenin mümkün mertebe hızlı ve seri olması yönündedir²⁰⁴⁴. Bu sebeple, *doktrinde*, kanun koyucunun Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda iptal davalarının öncelikle ve ivedilikle inceleneceğini öngören düzenlemeleri²⁰⁴⁵ (MTK m. 15/A/I, c. 2; HMK m. 439/f. 1, c. 2) göz önünde bulundurulduğunda, en uygun yargılama usulünün “*basit yargılama usulü*” olduğu ifade edilmektedir²⁰⁴⁶.

*Doktrinde*²⁰⁴⁷, basit yargılama usulünün, hakem kararlarına karşı iptal davasında uygulanacak olan yargılama usulü olduğu ileri sürülmekle birlikte, kanun

HMK'nın genel sistemi içinde tahkim kararlarının iptaline ilişkin kararlar önce istinaf sonra temyize gidecek olursa süreç uzayacak ve kanun koyucunun amacının tersine bir sonuç çıkacaktır [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²⁰⁴⁴ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 95.

²⁰⁴⁵ HMK m. 439/f. 1, c. 2'deki düzenleme için bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, § 21, s. 615; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1823, s. 1054; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 669; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 845; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1897; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 64, s. 459; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99. Ayrıca, MTK m. 15/A/I, c. 2'deki düzenleme bakımından bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647.

²⁰⁴⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 321; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 252; Süral, **a.g.m.**, s. 1392. *Süral*'a göre, HMK m. 316 uyarınca, doğrudan dosya üzerinden karar vermek konusunda kanunun mahkemeye takdir hakkı tanıdığı dava ve işler ile tahkim hükümlerine göre, mahkemenin görev alanına giren dava ve işlerde basit yargılama usulü uygulanır. Dolayısıyla hem MTK hem de HMK bakımından iptal davalarında basit yargılama usulü uygulanacaktır (Süral, **a.g.m.**, s. 1392). *Pekcanitez/Yeşilirmak* bu konuda aynen şu ifadelerle yer vermiştir: “*Her ne kadar Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 444. Maddesinde, “Bu kısımda düzenlenen konularda, aksine hüküm bulunmadıkça bu Kanunun diğer hükümleri uygulanmaz” denilmiş ise de, iptal davasını inceleyen mahkemenin yargılama usullerinden basit yargılama usulünü uygulaması gerekecektir. Zira, iptal davasının öncelikle ve ivedilikle incelenecek oluşu (m. 439/1) basit yargılama usulüne daha uygundur.*” (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782)

²⁰⁴⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2782; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 321; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 99; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 252; Süral, **a.g.m.**, s. 1392.

koyucunun tahkime ilişkin pozitif düzenlemelerinde, hakem kararlarına karşı iptal davasında, mahkemece uygulanacak olan yargılama usulünün basit yargılama usulü olduğu açık bir şekilde ifade edilmiş değildir. Diğer bir ifadeyle, hakem kararlarına karşı iptal davasının basit yargılama usulüne tabi olduğuna ilişkin olarak mevzuatımızda iptal davasını düzenleyen hükümlerde gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439'da kanun koyucu tarafından herhangi bir açıklık getirilmiş değildir.

Bununla birlikte, hakem kararlarına karşı iptal davasının basit yargılama usulüne tabi olacağı hususu tamamıyla kanuni bir temelden yoksun da değildir. Zira, basit yargılama usulünün uygulanacağı uyuşmazlıkların ifade edildiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 316 hükmünde, tahkim hükümlerine göre, mahkemenin görev alanına giren dava ve işlerin basit yargılama usulüne tâbi olacağı yönünde bir genel düzenleme mevcuttur²⁰⁴⁸ (HMK m. 316/f. 1, f). Buna göre, hakem kararlarına karşı iptal davaları, tahkim yargılamasında mahkemelerin görev alanına dâhil olan davalardan olmaları sebebiyle, HMK m. 316/f. 1, f'de söz konusu olan düzenleme uyarınca, basit yargılama usulüne tabi olacak²⁰⁴⁹ ve mahkemece basit yargılama usulü bakımından öngörülen prensipler çerçevesinde iptal incelemesi gerçekleştirilecektir²⁰⁵⁰.

D. İspat Yükü

Kanun koyucu, hakem kararlarının iptalinin düzenlediği Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, 2 hükmünde, “ *taraflarca ispat edilecek olan iptal sebepleri*” ile “ *mahkemece re’sen nazara alınacak olan iptal sebepleri*” şeklinde bir ayrım yapmaktadır²⁰⁵¹. 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun mehzazını

²⁰⁴⁸ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 321; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 95; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 252.

²⁰⁴⁹ Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 252; Süral, **a.g.m.**, s. 1392.

²⁰⁵⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 321-322; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 252; Süral, **a.g.m.**, s. 1392; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 95.

²⁰⁵¹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 254, s. 122; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 391, s. 647; Budak,

teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda hakem kararlarına karşı iptal davasının öngörüldüğü hükmünde de aynı şekilde bir ayırım yapılması yoluna gidilmektedir²⁰⁵².

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2’de sayılan iptal sebepleri değerlendirildiğinde görülmektedir ki, “*tahkime elverişli olmama*” ve “*kamu düzenine aykırılık*” şeklinde ifade edilen iki sebep dışında, kanun koyucunun genel eğilimi, iptal sebeplerinin ilgili tarafça ispat edilmesi yönündedir²⁰⁵³. Bu sebeple, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1’de öngörülen yedi adet iptal sebebinden birine dayanılarak hakem kararının iptal edilmesini isteyen taraf, iptal sebebinin mevcudiyetini ispat yükü altındadır²⁰⁵⁴. Diğer taraftan, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2’de belirtilen iki adet iptal sebebinin varlığı halinde ise bu iptal sebepleri mahkemece re’sen nazara alınacaktır²⁰⁵⁵.

UNCITRAL Model Kanunu’nda ise, “(i) *uyuşmazlığın konusunun, bu Devlet’in hukukuna göre, tahkim ile çözümlenmeye uygun olmadığına*” veya “(ii) *hakem kararının bu Devlet’in kamu düzenine aykırı olduğuna*” karar veren mahkeme hakem kararının iptaline kendiliğinden hükmedebilecektir.

UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b (i), (ii) ile Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2, (a) (b)’de öngörülen mahkemece re’sen nazara alınması

Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460. Süral, **a.g.m.**, s. 1402. Ayrıca, bkz.: Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2; UNCITRAL Model Kanunu m. 34/2, a ve b. Mehaz UNCITRAL Model Kanunu’nda yalnızca mahkemece re’sen nazarı alınabilecek iptal sebepleri ile taraflarca ileri sürülebilecek iptal sebepleri şeklinde ikili ayırma yer verilmiştir. Bu kapsamda, Türk hukukunda MTK’da mahkemece re’sen nazara alınacak olan iptal sebepleri UNCITRAL Model Kanunu ile aynıdır (Süral, **a.g.m.**, s. 1392, dn. 103).

²⁰⁵² UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b (i), (ii). Ayrıca bkz.: Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 66, s. 460; Süral, **a.g.m.**, s. 1402, dn. 103.

²⁰⁵³ Erdoğan C., **a.g.e.**, s. 216; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 66, s. 460.

²⁰⁵⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 391, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 346.

²⁰⁵⁵ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 391, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 346; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 66, s. 460.

gerektiği ifade edilen iptal sebeplerinden birinin varlığı halinde, iptal davasını gören mahkeme, taraflardan herhangi birisince ileri sürülmeksizin ve bahsi geçen iptal sebebinin/lerinin var olup olmadığının ispatını aramaksızın kendiliğinden hakem kararının iptaline karar verecektir²⁰⁵⁶. Diğer taraftan, taraflarca ispatı geren iptal sebepleri, iptal davasını inceleyecek olan mahkemece re'sen nazara alınamayacaktır²⁰⁵⁷.

Bununla birlikte, yabancılık unsuru taşımayan ve Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulama alanına girmeyen tahkim yargılamaları neticesinde, hakem mahkemesince verilen hakem kararlarının iptal sebepleri, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde sınırlı bir şekilde (*numerus clauses*) sayılmıştır²⁰⁵⁸. Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünden farklı olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde, “*varlığı taraflarca ispat edilecek olan iptal sebepleri*” ile “*mahkemece re'sen nazara alınacak olan iptal sebepleri*” şeklinde bir ayırım yapma yoluna gitmemiştir²⁰⁵⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde sadece, sınırlı bir şekilde sayılan iptal sebeplerinden birisinin tespit edilmesi durumunda, hakem kararlarının

²⁰⁵⁶ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 154; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 319; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 66, s. 460; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 100.

²⁰⁵⁷ Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1812; Schütze, Tscherning, Wais, **a.g.e.**, s. 276; Glossner, Bredow, **a.g.e.**, s. 182 vd.

²⁰⁵⁸ HMK m. 439/f. 2’de öngörülen sınırlı sayıdaki iptal sebepleri hakkında bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740-2779; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3686; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1897; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 740; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 758-761; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 794-795; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 616; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793. Yarg. İBK 13.4.2018, E. 2016/2, K. 2018/4: “[...] 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğünden sonra verilecek hakem kararlarına karşı artık temyiz yoluna değil iptal davası açılması yoluna gidilebilecektir (HMK m.439/1). ***İptal davasında ileri sürülebilecek sebepler de HUMK’da bozma nedeni olarak gösterilen beş hâlden daha kapsamlı biçimde ve fakat sınırlı olarak düzenlenmiştir*** [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). “[...] Asıl ve birleşen dava, hakem kararının iptali istemine ilişkin olup, HMK’nun iptal davası başlıklı 439ncu maddesinde hakem kararlarının ***hangi hallerde iptal edilebileceği sınırlı olarak sayılmıştır*** [...]” (Yarg. 11. HD, 15.01.2013, 17087/749, Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3689).

²⁰⁵⁹ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 66, s. 460; Süral, **a.g.m.**, s. 1404; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 100.

iptal edilebileceği hükme bağlanmıştır²⁰⁶⁰. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde öngörülen iptal sebeplerine ilişkin düzenleme uyarınca, kanun koyucunun iptal davasında ispat yükünü ne şekilde tayin ettiği meselesinin ortaya konulması gerekmektedir.

Türk Hukukunda, iç tahkim hükümleri uyarınca, hakem kararlarına karşı iptal davasında ispat yükünün ne şekilde olacağına ilişkin *doktrinde* birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir²⁰⁶¹.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hallere ve taraf menfaatleriyle ilgili olmaları sebebiyle, kamu düzenine aykırılık ile tahkime elverişsizlik dışındaki iptal sebeplerinin yalnızca taraflarca ileri sürülmeleri halinde dikkate alınabileceği ifade edilmektedir²⁰⁶². Bu hususta *doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre* ise, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, iptal sebepleri bakımından tıpkı UNCITRAL Model Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen şekilde bir düzenleme getirilmemesi sebebiyle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2'de öngörülen bütün iptal sebepleri bakımından mahkemece re'sen nazara alınan iptal sebepleri şeklinde bir değerlendirme yapılacağı şeklindedir²⁰⁶³.

²⁰⁶⁰ Süral, **a.g.m.**, s. 1404; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 100.

²⁰⁶¹ Doktrinde ileri sürülen görüşler için bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253; Süral, **a.g.m.**, s. 1404; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 100. Aksi görüşte bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 67, s. 460; Budak, **Tahkim Hükümleri**, s. 55.

²⁰⁶² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2780; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 69, s. 460; Budak, **Tahkim Hükümleri**, s. 55.

²⁰⁶³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253; Süral, **a.g.m.**, s. 1404; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 100. HMK'daki düzenlemeyi eleştiren Akıncı aynen şu ifadelere yer vermektedir: "...MTK'daki iptal sebepleri ile HMK'daki iptal sebepleri neredeyse aynıdır. Ama iki düzenleme arasındaki önemli fark, MTK'da iptal davasında davacı ileri sürmese dahi hâkim tarafından kendiliğinden (re'sen) dikkate alınabilecek durumlar son derece sınırlı olarak belirlenmişken HMK'da böyle bir ayrıma gidilmemiştir. Tam tersine hakem kararının iptal sebepleri sayılmış ve bu durumların "tespiti halinde" hakem kararının iptal edilebileceği belirtilmiştir. HMK 439. Maddenin bu metni, her türlü ispat sebebinin hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınmasına imkân verecek niteliktedir. Bu durum iptal davalarının istisnai niteliği ile bağdaşmaz" (Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253).

Kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde öngörülen düzenleme uyarınca, herhangi bir ayırım yapılması yoluna gidilmeden kanun koyucu tarafından öngörülen iptal sebepleri art arda sıralanarak getirilen iptal sebeplerinden herhangi birinin mevcudiyetinin tespit edilmesi durumunda mahkemece hakem kararının iptali söz konusu olacaktır. Diğer bir deyişle, hakem kararının iptalini inceleyen bölge adliye mahkemesince, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2’de sayılan iptal sebeplerinden birisinin vâr olduğunun tespit edilmesi durumunda, hakem kararının iptaline karar verilecektir²⁰⁶⁴. Kanun koyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngördüğü düzenleme ile hakem kararlarının iptal sebebinin hâkim tarafından re’sen nazara alınabilmesine imkân vermektedir²⁰⁶⁵. Bununla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ayırım yapılmadan hakem kararlarının sayılan sebeplerden ötürü re’sen iptal edilmesi sistemi, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda ve onun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanununda benimsenmiş olan hâkim tarafından re’sen nazara alınacak olan iptal sebeplerinin sınırlı tutulması anlayışı ile bağdaşmamaktadır²⁰⁶⁶.

§ VII. İPTAL DAVASINDA ALINACAK OLAN YARGILAMA HARÇLARI ve GİDERLER

A. Genel Olarak

Aralarında ihtilaf bulunan tarafların, uyuşmazlığın çözümü bakımından devletin yargı merciilerine müracaat ederek dava açmaları durumunda, davanın nihayete erdirilebilmesi için ödenmesi gereken paraların tamamına “*yargılama*

²⁰⁶⁴ HMK m. 439’de öngörülen iptal sebepleri bakımından söz konusu olacak ispat yükü konusunda bu yönde değerlendirmeler için ayrıca bkz.: Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253; Sürat, **a.g.m.**, s. 1404; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 104.

²⁰⁶⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253; Sürat, **a.g.m.**, s. 1404.

²⁰⁶⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253. *Sürat*’a göre, HMK’da iptal sebepleri ile ilgili olarak getirilen bu düzenleme iptal sebeplerinin istisnai niteliği ile uyuşmamaktadır (Sürat, **a.g.m.**, s. 1404).

harçları ve giderleri” denilmektedir²⁰⁶⁷. Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararının denetimi, devlet mahkemelerinde açılacak olan iptal davası ile söz konusu olacağından, iptal davasını incelemekle görevli olan devlet mahkemelerine kanunda öngörülen harç ve giderlerin yatırılması gerekmektedir²⁰⁶⁸.

Hakem kararlarının iptali prosedüründe yargılama harçları özel önem arz etmektedir. *Uygulamada*, hakem kararlarının iptalinde alınacak olan yargılama harçları meselesi sorun yaratan konulardan biridir. Bu durumu göz önünde bulundurarak çalışmamızın devamında, öncelikle hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında alınacak olan harçlar meselesini açıklanmaya çalışacağız. Bu kapsamda alınacak olan harcın “*nispi harç*” mı yoksa “*maktu harç*” mı olması gerektiği hususunu değerlendirme yoluna gideceğiz. Sonrasında ise, iptal davalarında yatırılması gereken gider avansı konusunu ortaya koymaya çalışacağız.

B. İptal Davasında Yargılama Harçları

Hakem kararlarına karşı iptal davası açılması durumunda, alınacak olan harçlarla ilgili olarak gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda doğrudan doğruya herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır²⁰⁶⁹.

²⁰⁶⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 70, s. 5304; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 937; Bilge, **Medeni Yargılama**, s. 290; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 329; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 18, N. 1, s. 327.

²⁰⁶⁸ Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasında alınacak olan harçlar hakkında bkz.: Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 87-92. Alman hukukunda, iç tahkim yargılamalarında, ZPO’nun 10’ncü kitabı uyarınca, hakem heyeti kendi takdirine göre § 1057 I 2 dZPO hükmü uyarınca maliyetlere karar verecektir (Ingo Saenger, Lisanne Uphoff: “Erstattungsfähigkeit anwaltlicher Zeithonorare”, **Neu Juristische Wochenschrift (NJW)**, 1. Halbbandes des 67. Jahrgangs, 2014, Heft 20, (s. 1412-1417), s. 1416).

²⁰⁶⁹ Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 87; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259; Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 143.

Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasında alınacak olan harçlarla ilgili olarak kanunda öngörülen yegâne düzenleme, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’inci maddesinin B fıkrasının II’nci bendinde yer alan hükümdür²⁰⁷⁰. Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’inci maddesinin B fıkrasının I’nci bendinde, harçlarla ilgili olarak açıkça şu şekilde bir ifadeye yer verilmektedir:

“İptal davasının reddine ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra asliye hukuk mahkemesi, hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin bir belgeyi istemde bulunan tarafa verir. Bu belgenin verilmesi, harca tabi değildir. Hakem kararının icraya konulması halinde Harçlar Kanunu hükümleri uygulanır.”

Görüldüğü üzere, kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda sadece, iptal davasının reddedilmesi halinde hakem kararının kesinleşmesinden sonra kararın icra edilebilir olduğuna dair belgenin verilmesi bakımından harçlar meselesine işaret etmektedir²⁰⁷¹ (MTK m. 15/B/I, c. 2-3). Diğer bir deyişle, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15//B/I hükmünde yalnızca “icra edilebilirlik harcına” ilişkin hususlar ifade edilmektedir²⁰⁷².

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’inci maddesinin B fıkrasının I’nci bendinde ifade edilen düzenlemeden başka, Türk Hukukunda iptal davasının açılması durumunda alınacak olan harçlarla ilgili olarak herhangi bir özel düzenlemeye yer verilmiş değildir²⁰⁷³. Kanun koyucunun, milli ve milletlerarası hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davaları bakımından alınacak harçlar konusunda ayrı bir düzenleme getirmemiş olması önemli bir boşluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, meydana gelen sorunların çözümünde mevzuatımızda yer alan ve harçlara ilişkin genel kuralları öngören kanuni

²⁰⁷⁰ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259, dn. 484.

²⁰⁷¹ Süral, **a.g.m.**, s. 1380; Türel, **a.g.m.**, s. 592.

²⁰⁷² Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259, dn. 484.

²⁰⁷³ Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739.

düzenlemelere müracaat edilmesi mümkündür²⁰⁷⁴. Bu kapsamda, iptal davasında alınacak olan harçlar bakımından, 492 sayılı *Harçlar Kanununda*²⁰⁷⁵ (Harç. K.) getirilen düzenlemeler göz önünde bulundurulacaktır²⁰⁷⁶.

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 3'üncü maddesinde, hakem kararlarında alınacak olan harçlarla ilgili olarak genel bir düzenleme getirilmektedir²⁰⁷⁷. Kanun koyucu tarafından bu hususa ilişkin olarak, "*Hakem kararları*" kenar başlıklı 3'nci maddede şu şekilde bir düzenleme getirilmektedir:

"Hakem kararlarının infazı lazım geldiğine dair mahkeme başkanı veya hâkim tarafından verilen şerhlerden, hakem kararının mahiyetine göre, karar ve ilam harcı alınır (f. 1).

Yabancı hakem kararları ile, kanun gereğince tahkim yolu ile halli mecburi olan davalardan da aynı suretle harç alınır (f. 2)"

Bununla birlikte, Harçlar Kanunu'nun 3'üncü maddesinde, iptal davasında alınacak olan harçlarla ilgili olarak açık bir düzenlemeye yer verilmiş değildir²⁰⁷⁸. Oysaki, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında alınacak olan harcın, "*maktu harç*" mı yoksa "*nispi harç*" mı olduğu meselesi uygulama bakımından önem arz eden hususlardan biridir²⁰⁷⁹.

²⁰⁷⁴ 2.7.1964 tarihinde kabul edilip 17.7.1964 tarihinde yayınlanan 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda öngörülen genel düzenlemelere bakılacağı hususunda bkz.: Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259.

²⁰⁷⁵ RG., 2.7.1964, S. 11756.

²⁰⁷⁶ Süral, **a.g.m.**, s. 1381.

²⁰⁷⁷ Akıncı, **İptal Davası**, s. 33; Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 143.

²⁰⁷⁸ Pınar, **a.g.e.**, s. 167.

²⁰⁷⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259. Hakem kararlarının iptali bakımından alınacak olan harcın nispi harç mı yoksa maktu harç mı olacağı sadece MTK ve HMK bakımından değil; 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında da önem arz etmekteydi. 1086 sayılı HUMK zamanında hakem kararlarına karşı müracaat yolu olarak öngörülen (m. 533) temyiz imkânı bakımından kararın türüne göre, maktu veya nispi temyiz harcı alınması söz konusuydu. Bunu dışında ise, hakem kararının temyizi bakımından başvurma harcı alınmamaktaydı. Hakem kararının HUMK m. 533 uyarınca temyiz edilmesi üzerine alınacak olan maktu harcın tümünün; nispi harcın ise, ¼'ünün tahsil edilmesi yeterli olmaktaydı.

Nispi harç ile matbu harç alınacak olan haller, kanun koyucu tarafından 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda açıkça ifade edilmektedir. Buna göre, “*nispi harç*” alınacak olan durumlar, Harçlar Kanunu'nun eki olan (1) sayılı Tarife'nin A/III/1 maddesinde; “*maktu harç*” alınacak olan haller ise, yine aynı Kanun'un sözü edilen Tarifесinin A/III/2 maddesinde öngörülmektedir²⁰⁸⁰.

Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı Tarifесinin A/III/1, (a) düzenlemesi uyarınca, “*konusu belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında karar verilmesi halinde hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden nispi ilam ve karar harcı alınacaktır*”. Bu durumda, belli bir değerle ilgili bulunan uyuşmazlıklarda mahkemenin esas hakkında karar vermesi halinde nispi harç alınması söz konusudur²⁰⁸¹. Aynı zamanda, nispi harcın düzenlendiği Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı Tarifесinin A/III/1, (a) düzenlemesinde, 6.2.2014 tarih ve 6518 sayılı Kanun'un²⁰⁸² 9'uncu maddesi ile kanun koyucu tarafından gerçekleştirilen değişikliğin neticesinde de ekli (1) sayılı Tarifenin “*III- Karar ve ilam harcı*” başlıklı bölümünün 1'nci fıkrasının (a) bendinde öngörülen düzenlemeye “*Tahkim*

HUMK m. 434'de öngörülen harç ve giderlerin hakem kararları hakkında da uygulanması gerektiği ifade edilmekteydi. Hakem kararına karşı temyiz yoluna gidilmesine karşılık ödenmesi gereken harcın ödenmemesi durumunda ise, temyiz başvurusunun reddedileceği belirtilmekteydi (Ziya Gökçe: “Türk Hakem Kararının Tasdiki ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfiz ve Tanınmasında Harç ve Vergiler”, **Manisa Barosu Dergisi (Manisa BD)**, Temmuz-Ekim 1997, Yıl: 16, Sayı: 62-63, (s. 65-77), s. 68). Yargıtay'ın 15. HD'nin 2.10.1992 tarihli ve E. 2233, K. 4269 sayılı kararında “[...] Davacı vekilin dairemizce temyiz niteliğinde görülen 9.4.1992 tarihli dilekçesi harçlandırılmadığı gibi temyiz defterine de kaydı yapılmadığından temyiz isteminin reddi gerekmiştir [...]” denilmek suretiyle bu husus ifade edilmekteydi (Ertekin, Karataş, **a.g.e.**, s. 282, dn. 155).

²⁰⁸⁰ Ejder Yılmaz: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 2, (71-224)**, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 1828.

²⁰⁸¹ Nispi harç alınacak olan haller bakımından bkz.: Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 33, s. 415-416; Bilge, **Medeni Yargılama**, s. 291; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 329-330; Kuru, **El Kitabı**, § 90, s. 938-939.

²⁰⁸² 6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG., 06.02.2014, S. 28918).

yargılamasında bu bende göre hesaplanan harç yüzde elli oranında uygulanır” şeklinde bir ifade eklenmiştir²⁰⁸³.

Kanun koyucunun gerçekleştirdiği değişiklikler bir tarafa geçmişten beri iptal davasında alınacak olan harcın maktu mu yoksa nispi mi olduğu konusunda, Türk Hukukunda *doktrinde* birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir²⁰⁸⁴.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, Harçlar Kanunu’nda gerçekleştirilen bu değişikliğin neticesinde artık iptal davasında alınacak olan harç “nispi harç” olacaktır²⁰⁸⁵. Miktar olarak da karar ve ilam harcının yarısı kadar harç alınacaktır²⁰⁸⁶. Belirtmek isteriz ki, iptal davasında alınacak olan harcın nispi harç olduğu doktrinde, kanun koyucunun Harçlar Kanunu’nda gerçekleştirdiği değişiklikten önce de ifade edilmekteydi²⁰⁸⁷.

Bununla birlikte, iptal davasında alınacak olan harcın nispi harç olduğunu ifade eden bazı yazaralar, aynı zamanda iptal davasında nispi harcın alınmasının yerinde olmadığını da görüşlerine eklemektedirler²⁰⁸⁸. Bu doğrultuda, tahkim yolunu tercih ederek devlet mahkemelerini meşgul etmeyen tarafların aslında sınırlı inceleme yetkisi bulunan iptal davası bakımından nispi harç almakla karşı karşıya bırakılmasının onları cezalandırmak anlamına geleceğini²⁰⁸⁹ ve bu durumun ise tarafların tahkime başvurma konusundaki isteklerini azaltacağını

²⁰⁸³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2739; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 259.

²⁰⁸⁴ İptal davasında maktu harç alınacağı yönünde bkz.: Karadaş, İzzet: **Ulusal (İç) Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 216; Pınar, **a.g.e.**, s. 201; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253-254.

²⁰⁸⁵ Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 275, s. 130; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2739. Aksi görüşte bkz.: Pınar, **a.g.e.**, s. 201; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253-254; Karadaş, **a.g.e.**, s. 216.

²⁰⁸⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2739.

²⁰⁸⁷ Bu görüşte bkz.: Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 275, s. 130.

²⁰⁸⁸ Bkz.: Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 275, s. 130; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2739-2740.

²⁰⁸⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2739-2740; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 275, s. 130.

belirtmektedirler²⁰⁹⁰. Ayrıca, iptal davasını inceleyen mahkemenin esas hakkında bir karar vermesi de söz konusu olmayacağından maktu harcın alınmasının daha yerinde olacağı ifade edilmektedir²⁰⁹¹.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, *-Harçlar Kanunu'nda getirilen değişiklikten sonra dahi-*, iptal davalarında alınması gereken harcın, maktu harç olması gerektiği şeklindedir²⁰⁹². Bu görüşü savunan yazarlar, iptal davalarında esas hakkında karar verilmediğinden, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarının nispi harca tabi olan durumları öngören (1) sayılı Tarife madde A/III/1/a kapsamında değerlendirilemeyeceğini ve bu sebeple de, iptal davalarında maktu harcın söz konusu olacağını ifade etmektedirler²⁰⁹³. Ayrıca, uygulamada da hakem kararlarının iptali bakımından maktu harcın alındığına dikkati çekmektedirler²⁰⁹⁴.

İptal davalarında alınacak olan harcın maktu harç olması Milletlerarası Tahkim Kanununa göre gerçekleştirilecek olan tahkim yargılamaları bakımından uygulamada bir yönüyle olumsuz bir duruma sebebiyet verebilecektir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, iptal davalarının neticesinde verilecek olan karar kesinleşinceye kadar hakem kararının icra edilmesi mümkün olmayacağı için karar aleyhine olan taraf, her seferinde hakem kararının icrasına engel olmak amacıyla maktu harç ödeyerek iptal davası açma yoluna gidebilecektir²⁰⁹⁵.

Doktrinde, iptal davalarının açılmasında maktu harç alınmasının uygulamada yaratacağı bu sorunun çözümü bakımından alınacak olan harç

²⁰⁹⁰ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 275, s. 130.

²⁰⁹¹ Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2739-2740; Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 144.

²⁰⁹² Akıncı, **İptal Davası**, s. 33; Pınar, **a.g.e.**, s. 188; Karadaş, **a.g.e.**, s. 216.

²⁰⁹³ Akıncı, **İptal Davası**, s. 33; Pınar, **a.g.e.**, s. 188. Bu görüşe göre, kanunda açık bir hüküm bulunmadığı takdirde, karar ve ilam harcına ilişkin olarak genel esaslar tatbik edileceğinden, iptal davasında alınacak olan harcın maktu karar ve ilam harcı olarak kabul edilmekteydi (Pınar, **a.g.e.**, s. 188).

²⁰⁹⁴ Akıncı, **İptal Davası**, s. 33.

²⁰⁹⁵ Akıncı, **İptal Davası**, s. 33-34.

miktarının arttırılmasının isabetli olmayacağı, iptal sebeplerinin doğru uygulanarak davaların hızlı sonuçlandırılmasının gerektiği ileri sürülmektedir²⁰⁹⁶.

*Doktrinde ileri sürülen bu görüşler değerlendirildiğinde, kanaatimizce de, hakem kararlarına karşı iptal davası açılması durumunda, iptal davasına bakan görevli mahkemece uyuşmazlığın esası hakkında bir karar verilmesi söz konusu olmadığından alınacak olan harcın maktu harç olması gerekmektedir*²⁰⁹⁷.

Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararı ile ilamlı icra yoluna başvurulacak olması ihtimalinde, alınacak olan harç, maktu karar ve ilam harcı olacaktır²⁰⁹⁸. Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre verilmiş olan hakem kararlarının icrası bakımından alınacak olan harçlar konusunda, 492 sayılı Harçlar Kanunu hükümleri uygulanacaktır^{2099,2100}. Hakem kararının icrası için mahkemeden alınan belge ilam

²⁰⁹⁶ Akıncı, **İptal Davası**, s. 34.

²⁰⁹⁷ Pınar, **a.g.e.**, s. 167; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2739-2740; Sarıtaş, **a.g.m.**, s. 144. İptal davası gibi, hakem kararlarının tenfizi davasında da, tenfiz talebini inceleyecek olan hakem tarafından gerçekleştirilecek olan inceleme, tenfiz koşullarının ve tenfiz engellerinin söz konusu olup olmadığına ilişkindir. Dolayısıyla, hakem kararlarının tenfizi bakımından da yargılamada mahkemece esasa girilemeyecektir. Tenfiz yargılamasının bu niteliği göz önünde bulundurulduğunda, tenfiz davaları bakımından da maktu harcın alınması gerekmektedir. Bununla birlikte, doktrinde ve bazı Yargıtay kararlarında, nispi harcın alınacağı yönünde görüşler mevcuttur. Doktrinde Kuru'ya göre, yabancı hakem kararının tenfizini talep eden tarafın, nispi kararve harca tabi dava olması durumunda, nispi karar ve ilam harcının dörtte biri; maktu harca tabi davalar bakımından ise, maktu karar ve ilam harcının alınacağı öngörülmektedir (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, § 92, s. 6210). Bu görüşü savunan bir Yargıtay kararı ise şu şekildedir: “[...] yabancı hakem kararlarının tenfizine ilişkin mahkeme kararından hakem kararının mahiyetine göre (Türk Hakem Kararı gibi) karar ve ilam harcı alınır. Bu durumda yabancı hakem kararının tenfizini isteyen taraftan başvurma harcı ve nispi harca tabi davalarda nispi karar ve ilam harcı alınır [...]” (Yarg. 19. HD., 15.9.2009, 2009/5703, 2009/8256, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁰⁹⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740; Süral, **a.g.m.**, s. 1381; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 280, s. 131.

²⁰⁹⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 158; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 280, s. 131; Süral, **a.g.m.**, s. 1381.

²¹⁰⁰ Yarg. 8. HD, 16.12.2015, E. 2014/14898, K. 2015/22651: “[...] tahkim kararı için asliye hukuk mahkemesince talep üzerine taraflara hakem kararının icra edilebilirliğine ilişkin belge verildiğini, iptal davası açılması halinde ise bu dava sonucunda verilecek kararın kesinleşmesi halinde belge verildiğini, bu belgenin harca tabi olmadığını, ancak hakem

niteliğinde sayılacağından taraflarca, ilamlı icra yoluna müracaat edilmesi söz konusu olacaktır²¹⁰¹. Bu durumda, hakem kararının icrası amacıyla maktu harç alınacaktır²¹⁰².

C. İptal Davasında Gider Avansı

01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca, dava açılması sırasında aynı zamanda gider avansının da yatırılması gerekmektedir²¹⁰³. İptal davası açmak isteyen taraflar, yargılamanın başında yargılama harçlarından başka gerekli gider avansını (HMK m. 120/f. 1) da yatırmalıdır²¹⁰⁴. Her yıl Adalet Bakanlığı'na çıkartılacak olan gider avansı tarifesine²¹⁰⁵ göre belirlenecek olan tutarın, yargılama harçları ile beraber dava açarken mahkeme veznesine yatırılması bir zorunluluktur²¹⁰⁶ (HMK m. 120/f. 1).

Hakem kararına karşı iptal davası açmak isteyen davacıdan yargılamanın başında alınacak olan yargılama giderlerinin kapsamına, her türlü tebligat giderleri ile posta ücreti gibi masraflar girmektedir²¹⁰⁷.

kararının icrası halinde Harçlar Kanunu hükümlerinin uygulandığını, somut olayda müvekkili şirket tarafından aleyhine olan kısımlar için iptal davası açıldığını, dava sonucu tahkim kararının bir kısmının iptaline karar verildiğini, alacaklı tarafından iptal davasının ve tahkim kararının icra edilebilirliğine ilişkin belge icra dosyasına sunulmadığından, karar ilam niteliğinde olmadığı gibi, bu belgenin dosyaya sunulmaması nedeniyle, anılan tahkim kararının icraya konulmasının da mümkün olmadığını, bu nedenle takibin iptali gerektiğini [...]" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²¹⁰¹ Süral, **a.g.m.**, s. 1381; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 280, s. 131.

²¹⁰² Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740; Süral, **a.g.m.**, s. 1381; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 280, s. 131.

²¹⁰³ Özbek, **Gider Avansı**, s. 71. Bununla birlikte, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte bulunduğu dönemde, yargılama harçları davacıdan davanın başında peşin olarak alınmaktaydı. Buna karşılık, yargılama giderleri ise, yargılama sırasında işlemin yapılmasını isteyen tarafça hâkimin tayin edeceği ara kararda vereceği süre içerisinde mahkeme veznesine peşin olarak yatırılarak alınmaktaydı (Özbek, **Gider Avansı**, s. 71).

²¹⁰⁴ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 91.

²¹⁰⁵ HMK m. 120/f. 1'de öngörülen "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi" (RG., 30.09.2011, S. 28070) yayımlanarak 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²¹⁰⁶ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 38, s. 169; Karşlı, **a.g.e.**, s. 397-398.

²¹⁰⁷ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740.

Davacının, yargılamanın başında gider avansını yatırmaması, aynı zamanda bir “*dava şartı*”dır²¹⁰⁸ (HMK m. 114/f. 1, bent g). Bu sebeple, hakem kararına karşı Türk mahkemelerinde iptal davası açmak isteyen taraflar, *-aynı zamanda bir dava şartı olan-* gider avansını yatırmadıkları takdirde, dava usulden reddedilecektir²¹⁰⁹ (HMK m. 115/f. 2, c. 1).

Bununla birlikte, bu eksikliğin tamamlanması için mahkemece iki haftalık kesin süre verilebilecektir²¹¹⁰ (HMK m. 120/f. 2; HMK m. 115/f. 2, c. 2). Mahkemece verilecek olan iki haftalık kesin süre içerisinde, gider avansına ilişkin eksiklik tamamlanmazsa; bu takdirde dava, *dava şartı* eksikliğinden reddedilecektir²¹¹¹ (HMK m. 115/f. 2, c. 3).

§ VIII. İPTAL DAVASINDA ADLİ YARDIM TALEBİNDE BULUNULUP BULUNULAMAYACAĞI

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre adli yardım, yalnızca devlet mahkemelerinden veya icra dairesinden istenebilecektir²¹¹². Tahkim yargılamasında adli yardım talebinde bulunulup bulunulamayacağı konusu, *doktrinde* tartışmalıdır²¹¹³. Bununla birlikte, *doktrinde bizim de katıldığımız görüş doğrultusunda*, tahkimde adli yardım talebinde bulunulabilmesi mümkün değildir²¹¹⁴.

²¹⁰⁸ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 248; Hakan Pekcanitez, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. I, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, § 9, s. 933; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 39, s. 169-170; Karşı, **a.g.e.**, s. 397-398.

²¹⁰⁹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740.

²¹¹⁰ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740.

²¹¹¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2740. Ayrıca bkz.: Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 248; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 9, N. 50, s. 173.

²¹¹² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

²¹¹³ Göksu, **Schiedsverfahren**, s. 133 vd.

²¹¹⁴ Göksu, **Schiedsverfahren**, s. 133 vd.; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

Adli yardıma tahkim yargılamasında hakemlerce karar verilemeyecektir²¹¹⁵. Bu sebeple, hakemler önünde gerçekleşen yargılama bakımından, tahkim masrafları karşılanamazsa, tahkim sözleşmesi hükümsüz olacaktır²¹¹⁶.

Tahkimde adli yardım mümkün olmamakla birlikte, hakem kararının iptali konusunda açılacak olan davada taraflar, adli yardım talebinde bulunulabilecektir²¹¹⁷. Zira, hakem kararının iptali davası, devlet mahkemelerinde görülecektir²¹¹⁸. Adli yardım yoluna müracaat imkânı hakem kararının iptali üzerine verilecek olan karara karşı kanun yoluna gidilmesi ihtimalinde de söz konusu olabilecektir²¹¹⁹.

§ IX. İPTAL DAVASINI İNCELEYECEK MAHKEMECE VERİLECEK OLAN KARARLAR

A. İptal Davasının Kabul Edilmesi

1. Hakem Kararının Tamamen İptal Edilmesi

a. Genel Olarak

Milletlerarası tahkim bakımından, tahkim yargılamasının neticesinde verilecek olan hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında mahkemece, hakem kararının iptaline karar verilmesi üzerine ortaya konulan iptal kararının sonuçları ülkeden ülkeye değişiklik gösterecektir²¹²⁰.

²¹¹⁵ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

²¹¹⁶ Göksu, **Schiedsverfahren**, s. 169.

²¹¹⁷ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

²¹¹⁸ Bkz.: yuk. “Üçüncü Bölüm § II, A”.

²¹¹⁹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2600.

²¹²⁰ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 394, s. 648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350. Zira, hakem kararlarının iptali için açılan dava sonrasında mahkemece verilecek olan iptal kararı sonrasında ortaya çıkacak sonuçlar hakkında İtalya, Polanya ve Norveç hukuklarındaki durum hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 394, s. 648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350.

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre, gerçekleşen tahkim yargılaması neticesinde, hakemlerce ortaya konulan hakem kararına karşı açılacak olan iptal davasında, davayı gören mahkemece kabul yönünde karar verilmesinin neticesinde, hakem kararı bakımından meydana gelecek olan sonuç hakem kararının iptal edilmesi şeklindedir²¹²¹. Buna göre, hakem kararının iptali davasında gerçekleştirilecek olan yargılama neticesinde, mahkeme iptal sebeplerini yerinde bulursa, yalnızca hakem kararını iptal edecek ve fakat hakem mahkemesi gibi kendisi uyuşmazlığı çözümleyen bir karar veremeyecektir²¹²².

İptal davasını gören mahkemenin davayı kabul etmesi üzerine hakem kararının iptal edilmesini sonuçlayan bölge adliye mahkemesi kararı, aynı zamanda kesin hüküm teşkil edecektir. Aynı zamanda, hakem kararının ortadan kaldırılmasını da sonuçlayacaktır²¹²³. Bu sebeple, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözümleyen hakem kararının artık mevcut olmadığı kabul edilecektir²¹²⁴.

²¹²¹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 156; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 253; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 647-648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131. Hakem kararının iptali davasının sonucunda bölge adliye mahkemesince verilecek olan iptal kararı üzerine aynı zamanda mahkemece davalı aleyhine yargılama giderlerinin ödenmesi yönünde hüküm tesis edilecektir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783). Ayrıca, iptal davasını inceleyen mahkeme, davayı kabul edince, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 7 uyarınca, HMK m. 439/f. 2’de öngörülen b, c, d, e, ve f bentlerindeki sebeplerin mevcudiyeti halinde iptal kararı vermişse, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakemler ile tahkim süresi tekrardan belirlenebilecektir (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793-794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691).

²¹²² Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783.

²¹²³ Perumal Ramasamy, “Enforcement of Annulled Awards – An Indian Perspective, **J. Int’l. Arb.**, S. 19, No. 5, 2002, s. 464.

²¹²⁴ Ramaswamy, **J. Int’l. Arb.**, s. 464.

b. İptal Sebebinin Çeşidine Göre Tekrardan Tahkim Yargılamasının Söz Konusu Olup Olmayacağı

Hakem kararının iptal edilmesi üzerine, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözümleyen hakem kararının ortadan kaldırılması, ihtilafın giderilmesi için tekrardan yargılamanın yapılabilip yapılamayacağı ile bunun hangi kurallar çerçevesinde gerçekleştirilebileceği hususunu gündeme getirecektir²¹²⁵.

Hukukumuzda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre, iptal edilerek ortadan kaldırılan hakem kararlarının çözümlemekte olduğu ihtilafın kesin bir çözüme kavuşturulabilmesi için kanunda öngörülen hükümler çerçevesinde taraflarca yeniden tahkim yargılamasına müracaat edebilecekleri öngörülmektedir²¹²⁶ (m. 15/A/VIII; HMK m. 439/f. 7, c. 1). Diğer bir deyişle, hakem kararının iptali talebinin mahkemece kabul edilmesi üzerine, bu kararın kesinleşmesi ile birlikte kural olarak, aralarındaki uyuşmazlık devam eden taraflar, tekrardan hakemlerini

²¹²⁵ Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca gerçekleştirilecek olan tahkim yargılaması neticesinde, kanunda sayılan sebepler uyarınca hakem kararının iptal edilmesi üzerine, mahkemece verilen iptal kararının kanun yoluna götürülmemesi durumunda, taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, tekrardan hakem yargılaması gerçekleştirilebilecektir (HMK m. 439/f. 7; MTK m. 15/A/VIII) (Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793-794; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Atalay, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670. Ayrıca bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 156; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 647-648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131).

²¹²⁶ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793-794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Atalay, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 156; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 647-648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilirmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131.

tain ederek, tahkim süresini belirleyebileceklerdir. Böylelikle, tahkim yargılamasına yeniden devam edebileceklerdir²¹²⁷.

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu, iptal davasının kabul edilmesi halinde, hakem kararının iptal edilmesine rağmen, tarafların yeniden tahkim yargılamasına başvurabilmelerini öngörmektedir²¹²⁸. Buna göre, kanun koyucu, MTK m. 15/A/VIII hükmünde,

“İptal davasını kabulü halinde, kabul kararı temyiz edilmezse veya 1’nci bendin (b), (d), (e), (f), (g) alt bentleri ile 2’nci bendinin (b) alt bendindeki hallerin varlığı sebebiyle kabulü halinde taraflar aksini kararlaştırmamışlarsa hakemleri veya tahkim süresini yeniden belirleyebilirler. Taraflar isterlerse eski hakemleri tayin edebilirler.”

demek suretiyle bu hususu açıkça ifade etmektedir²¹²⁹. Taraflar, (b), (d), (e), (f), (g) alt bentleri ile 2’nci bendinin (b) alt bendinde ifade edilmekte olan “hakemlerin seçiminin usulsüz olması”, “hakemlerin yetkileri hakkında yanlış karar vermeleri”, “hakemlerin yetkilerini aşmaları veya istemin tamamı hakkında karar vermemeleri”, “tahkim usulüne aykırılık”, “taraflara eşit davranılmaması” ve “kararın kamu düzenine aykırı olması” gibi hallerde, hakem kararının iptal

²¹²⁷ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 156; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 647-648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131. Ayrıca bkz.: Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783-2784; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793-794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Pekcanitez, Atalay, Özeken, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691.

²¹²⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 156; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 647-648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131.

²¹²⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 156; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Süral, **a.g.m.**, s. 1405.

edilmesi üzerine, yeniden tahkim yoluna başvurabileceklerdir²¹³⁰ (MTK m. 15/A/VIII). Dolayısıyla, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda öngörülen düzenleme uyarınca, tarafların iptal edilen hakem kararına konu olan uyuşmazlık hakkında tekrardan hakem yargılamasına müracaat etmelerine herhangi bir engel yoktur²¹³¹. Bu sebeple, “*tahkim anlaşmasının geçersizliği veya uyuşmazlığın tahkime elverişsizliği yahut kararın tahkim süresi içinde verilmemiş olması*” sebepleri ile iptal edilmesi dışında kalan bir sebeple hakem kararının iptal edilmesi durumunda, taraflar aralarındaki uyuşmazlığı tekrardan hakem yargılamasına götürebileceklerdir²¹³². İptal davasının, tahkim anlaşmasının geçersizliği veya uyuşmazlığın tahkime elverişsizliği yahut kararın tahkim süresi içinde verilmemiş olması sebepleri ile kabul edilmesi halinde ise, artık taraflar aralarındaki uyuşmazlığı çözümlmek için devlet mahkemelerine müracaat edilebilecek ve tahkim yoluna gidemeyeceklerdir²¹³³.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VIII’da yer alan düzenleme ile paralel bir şekilde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 7, c. 1 hükmünde de, kanun koyucu iç tahkim bakımından,

“İptal davasının kabulü halinde, kabul kararı temyiz edilmezse veya ikinci fıkranın (b), (ç), (d), (e), (f) ve bentlerindeki hallerin varlığı sebebiyle kabulü halinde, taraflar aksini kararlaştırmamışlarsa hakemleri ve tahkim süresini yeniden belirleyebilirler.”

²¹³⁰ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 157; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Süral, **a.g.m.**, s. 1406; Kalpsüz, **Mülâhazalar**, s. 458.

²¹³¹ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 394, s. 648.

²¹³² Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 394, s. 648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 350; Kalpsüz, **Mülâhazalar**, s. 458.

²¹³³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 157; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320-321; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

şeklinde bir kural getirmektedir²¹³⁴. Böyle bir durumda, taraflar istedikleri takdirde, eski hakemleri yeniden görevlendirme imkânına da sahip olacaklardır²¹³⁵ (HMK m. 439/f. 7, c. 2). Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2’de öngörülen tahkim sözleşmesinin taraflarından birisinin ehliyetsiz ya da tahkim sözleşmesinin geçersiz olması (HMK m. 439/f. 2, bent a), hakem kararının tahkim süresi içinde verilmemesi²¹³⁶ (HMK m. 439/f. 2, bent c), hakem veya hakem kuruluna konu uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmaması (HMK m. 439/f. 2, g) ya da hakem kararının kamu düzenine aykırı olması (HMK m. 439/f. 2, bent ğ) şeklindeki sebeplerden biri ile iptal edilmesi üzerine, taraflar aralarındaki uyuşmazlığı ortadan kaldırmak amacıyla tekrardan tahkime müracaat edemeyeceklerdir. Bunun yerine, devlet mahkemelerine gitmeleri gerekecektir²¹³⁷.

Görüldüğü üzere, kanun koyucu getirdiği düzenleme ile sayılan iptal sebeplerinden birisinin varlığı üzerine hakem kararının iptal edilmesi durumunda, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı tahkim yoluna götürerek çözümleme iradelerine

²¹³⁴ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793-794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Umar, **Şerh**, s. 1254-1255.

²¹³⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Umar, **Şerh**, s. 1254-1255; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762.

²¹³⁶ Yargıtay’ın bu hususa ilişkin olarak HUMK zamanında vermiş olduğu bir karar şu şekildedir: Yarg. 15. HD, 16.04.1997, 1447/2126, “[...] sözleşmede öngörülen tahkim süresi geçirilmiştir. Oysa, tahkim süresinin bitmesinden ve bu yüzden yanlar arasındaki tahkim şartının ortadan kalkmasından yapılan tüm işlemler ve yetkileri kalmadığından verilen hakem kararı batıl olup, artık uyuşmazlığın in yetkili ve görevli mahkemede çözümü gerekir. Yetkileri sona eren ve bu nedenle yaptığı işlemler geçerli bulunmayan Hakem Kurulu’nun süre bitiminden sonra verdiği karar usul ve yasaya aykırı olup, bozulmalıdır [...]” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Aynı karar için bkz.: Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784, dn. 520).

²¹³⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783-2784.

üstünlük tanımış ve tekrardan tahkime müracaat edebilmelerine imkân yaratılmıştır²¹³⁸.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'muzun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu'nda ise, iptal sebebine bağılı olarak tahkime tekrardan gidilebileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme getirilmemektedir²¹³⁹.

Alman Hukukunda ise, Alman Medeni Usul Kanunu'nda benzer bir düzenleme yer almaktadır. Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 4²¹⁴⁰ hükmüne göre, mahkemece hakem kararının iptaline karar verilmesi durumunda, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, uyuşmazlığın tekrardan hakeme gönderilebileceği ifade edilmektedir²¹⁴¹.

2. Hakem Kararı Hakkında Kısmi İptal Kararı Verilmesi

İptal davasını inceleyen mahkemece, iptal olunan kısmın diğerkısımlarla herhangi irtibatı söz konusu değılse, iptal kararının neticesi, hakem kararının tamamına teşmil edilemez²¹⁴². Hakem veya hakem kurulunun tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar vermesi sebebiyle (HMK m. 439/f. 3; MTK m. 15/A/II, 1 (e)) açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konular ile tahkim anlaşması kapsamı dışında olan konuların birbirinden ayrılmasının

²¹³⁸ Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691.

²¹³⁹ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34.

²¹⁴⁰ Alman Medeni Usul Kanunu § 1059 Abs. 4 hükmünün Almanca orijinal metni şu şekildedir: *“Ist die Aufhebung beantragt worden, so kann das Gericht in geeigneten Fällen auf Antrag einer Partei unter Aufhebung des Schiedsspruchs die Sache an das Schiedsgericht zurückverweisen”*.

²¹⁴¹ MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 78, s. 670; Stein, Jonas, Schlosser, **ZPO Kommentar**, § 1059, Rdn. 58, s. 381; Baumbach; Lauterbach; Albers; Hartmann, **ZPO**, § 1059, Rdn. 19, s. 2780; Prütting, Gehrlein, *Gehrlein*, **ZPO Kommentar** § 62, Rdn. 82, s. 2500; Hk-ZPO, *Saenger*, **ZPO**, § 1059, Rdn. 42, s. 2366; Musielak, Voit, *Voit*, **ZPO**, § 1059, Rdn. 41, s. 2820.

²¹⁴² Yeğengil, **Hakem Kararları**, s. 5.

mümkün olduğu bir halde, iptal davasını gören mahkeme, hakem kararının kısmen iptaline karar verebilecektir²¹⁴³.

B. İptal Davasının Reddedilmesi

İptal davasının neticesinde mahkemenin kararı, iptal davasının reddedilmesi yönünde olabilecektir²¹⁴⁴. Hakem kararının iptali davasını inceleyen mahkemece iptal sebebinin var olmadığı tespit edilirse, hakem kararının iptali davasının reddi yönünde karar verilmesi söz konusu olacaktır²¹⁴⁵.

Hakem kararının iptali şeklindeki talep, davayı incelemekte olan bölge adliye mahkemesince reddedildiğinde, hakem kararının kesinleşmesi yönündeki sonucu doğurmayacaktır²¹⁴⁶. Zira, hakem kararının kesinleşmesi, hakem kararının iptali davasını gören bölge adliye mahkemesince, iptal davasının reddine dair karar verildiğinde; süresi içinde (temyiz) kanun yoluna götürülmez ya da kanun yoluna götürülmekle birlikte, Yargıtay’ca onanırsa, gerçekleşecektir²¹⁴⁷.

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 15’nci maddesinin B fıkrasının I’nci bendinde bu hususa ilişkin olarak şu şekilde bir ifade yer almaktadır:

²¹⁴³ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 288. Ayrıca bkz.: Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 793; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1898; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 616; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3688; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1824, s. 1054; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 846; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Yeğengil, **Hakem Kararları**, s. 5; Sargın, **a.g.m.**, s. 56.

²¹⁴⁴ İptal davasının reddi hakkında bkz.: Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 321; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 158.

²¹⁴⁵ Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691.

²¹⁴⁶ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2783.

²¹⁴⁷ Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900.

“İptal davasının reddine ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra asliye hukuk mahkemesi, hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin belgeyi istemde bulunan tarafa verir.”

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/B/I’ye göre, hakem kararının reddedilmesi ile ret kararının kesinleşmesi üzerine, asliye hukuk mahkemesi, hakem kararının icra edilebilir olduğu yönündeki belgeyi bunu isteyen tarafa verebilecektir²¹⁴⁸. Bu şekilde, hakem kararı icra kabiliyeti kazanacaktır²¹⁴⁹. Diğer bir deyişle, tarafların aralarında vâd olan uyuşmazlığı çözüme kavuşturan hakem kararının, iptal davasına konu edilmesi üzerine, mahkemece iptal talebi reddedildiği takdirde, hakem kararının icra edilebilmesi mümkün hale gelecektir²¹⁵⁰.

Ş X. İPTAL DAVASINDA VERİLEN KARARLARA KARŞI KANUN YOLLARI

A. Genel Olarak

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII hükmünde yer alan ve hakem kararlarının iptali davası neticesinde, yargılamayı inceleyecek olan devlet mahkemelerinden verilecek olan kararlara karşı müracaat edilecek olan kanun yolu denetimi, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nuzun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda öngörölmüş değildir²¹⁵¹. UNCITRAL Model Kanunu m. 34 hükmünde, hakem kararlarına karşı sadece iptal davası açılabilirliğini hükme bağlayan UNCITRAL Model Kanunu komisyonu, hakem kararlarının esastan

²¹⁴⁸ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 158; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 393, s. 647-648; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349-350; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 321.

²¹⁴⁹ Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131.

²¹⁵⁰ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 158; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 321; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 279, s. 131.

²¹⁵¹ Bkz.: UNCITRAL Model Kanunu m. 34.

incelenmesinin önüne geçmek amacıyla temyiz, istinaf gibi kanun yolu müesseselerine başvuruyu engellemektedir²¹⁵².

Devlet mahkemelerince hakem kararlarının iptalî yargılaması neticesinde temyiz kanun yoluna müracaat imkânının getirilmesi suretiyle, hakem kararlarına ilişkin bir kanun yolu denetimi söz konusu olacaktır²¹⁵³. Hakem kararlarının iptal yargılamasından sonra kanun yoluna götürülmesi üzerine çifte denetimine sebebiyet veren ve aynı zamanda da tahkim yargılaması sürecini uzatan, iptal davası neticesinde verilen kararlara karşı kanun yoluna müracaat edilmesi sistemi, mehzaz UNCITRAL Model Kanunu'nun ruhuna ve mukayeseli hukuktaki düzenlemelere aykırıdır²¹⁵⁴.

Bununla birlikte, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen düzenlemeler (HMK m. 439/f. 6) gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu'na ilişkin hükümler (MTK m. 15/A/VII) uyarınca, hakem kararlarına karşı iptal davasını incelemekle görevli bölge adliye mahkemesince verilen kararlara karşı tereddütsüz bir şekilde başvurulabilecek olan kanun yolunun, "*temyiz kanun yolu*" olduğu açıkça kabul edilmiştir²¹⁵⁵.

²¹⁵² Yavuz Alangoya, M. Kâmil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Önerileri**, 1. Bs., İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006, s. 242.

²¹⁵³ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı**, s. 242.

²¹⁵⁴ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı**, s. 242; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460, dn. 8; Turgut Kalpsüz, **Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında İç Tahkim (m. 414-448) Paneli**, Ankara, 2007, s. 64.

²¹⁵⁵ İnci Ataman-Fıganmeşe: "Hakem Kararlarını İptali Kararlarına Karşı İstinaf Yoluna Başvurmadan Doğrudan Temyiz Yoluna Başvurulup Başvurulamayacağı Sorunu ve Soruna İlişkin Güncel Gelişmeler", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB); Public and Private International Law Bulletin**, Cilt: 37, Sayı: 2, 2017, (s. 1004-1037), s. 1007; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1899; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617-619; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794 (Bu

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer alan ve hakem kararlarına karşı iptal davası neticesinde verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceğini öngören düzenlemeler (HMK m. 439/f. 6; MTK m. 15/A/VII) sonradan yürürlüğe giren ve kanun yolu sistemimizi etkileyen; aynı zamanda da, *Yargıtay içtihatlarına* yansıyan ve *doktrinsel tartışmaları* gündeme getiren kanuni değişikliklerdir^{2156, 2157}.

Kanunlarımızda zaman içinde gerçekleşen değişikliklerin sonuncunda⁷¹⁰¹ sayılı Kanun düzenlemesi ile birlikte²¹⁵⁸, hem Hukuk Muhakemeleri Kanunu hem de Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca, hakem kararlarına karşı açılacak olan

noktada, belirtmek gerekir ki, taraflarca, iptal davası yoluna müracaat edilmeden doğrudan doğruya temyiz kanun yoluna gidilebilmesi mümkün değildir. Bkz.: Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794). “*MTK’nda öngörülen düzenlemeye paralel olarak, hakem kararlarına karşı iptal davasının açılabilmesi kabul edilmiş ve bu kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabilmesi öngörülmüştür*” (HMK m. 361/f. 1 gerekçesinden). Ayrıca, Yargıtay’ın bu yöndeki bir kararı şu şekildedir: Yarg. 11. HD, 01.06.2017, E. 2017/1895, K. 2017/3311: “[...] 6100 sayılı HMK’nın 439/6. maddesinde hakem kararının iptali davası hakkında verilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabileceği düzenlenmiştir. [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi). Yargıtay’ın bu yöndeki bir başka kararı şu şekildedir: “[...] HMK’nun genel sistemi içinde tahkim kararlarının iptaline ilişkin kararlar **önce istinaf sonra temyize gidecek olursa süreç uzayacak ve kanun koyucunun amacının tersine bir sonuç çıkacaktır**. Bu durumda, hakem kararlarının iptaline ilişkin görev 6545 sayılı kanunla 5235 sayılı kanunda yapılan değişiklikle Asliye Ticaret Mahkemesine bırakılmış ise de bu kararlara karşı istinaf yoluna gitmeden doğrudan temyize gidilir [...]” (Yarg. 23. HD, 11.5.2017, 1040/1433, Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1899, dn. 75).

²¹⁵⁶ Ataman-Figanmeşe, **MHB 2017**, s. 1007.

²¹⁵⁷ 01.10.2011 tarihinde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girdiği tarihte istinafa ilişkin hükümler, kanun koyucu tarafından düzenlenmekle birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun istinafa ilişkin hükümlerinin uygulanmasının, 6100 sayılı Kanun Geçici madde 3 uyarınca Bölge Adliye Mahkemeleri’nin fiilen çalışmaya başlayacağı tarihe kadar uygulanmayacağı hükme bağlanmıştı. Buna karşılık, Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümlerimizde, istinafa ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmiş değildi (Ataman-Figanmeşe, **MHB 2017**, s. 1007). 07.11.2015 tarihli 29525 sayılı Resmî Gazete’de, 20.07.2016 tarihinde bölge adliye mahkemelerinin göreve başlayacağı ifade edilmişti (Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 271). Belirtmek gerekir ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ifade edilen bölge adliye mahkemeleri, 20 Temmuz 2016 tarihinde göreve başlamış bulunmaktadır (Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2163; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 13, s. 352; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 601; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1337; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 659; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 583; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3230).

²¹⁵⁸ Bkz.: 7101 sayılı Kanun m. 60.

iptal davalarına bölge adliye mahkemelerinde²¹⁵⁹ bakılacaktır²¹⁶⁰ (HMK m. 439/f. 1, c. 2; MTK m. 15/A/1, c. 2). Söz konusu mahkemelerce gerçekleştirilecek olan iptal yargılaması neticesince verilecek olan kararlara karşı da “*temyiz kanun yoluna*” müracaat edilebilecektir²¹⁶¹ (HMK m. 439/f. 6, c. 1; MTK m. 15/A/VII, c. 1). Her ne kadar, iptal davası neticesinde verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceği hususu tartışmasız bir şekilde ortaya konulsa da, geline nokta yapılan *doktrinsel tartışmalar* ile *Yüksek Mahkeme İçtihatlarının* da büyük önem arz ettiği ortadadır.

B. 7101 sayılı Kanun ile Gerçekleştirilen Değişikliklerden Önceki Durum

15.03.2018 tarihinde yürürlüğe giren 7101 sayılı Kanun değişikliği ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre açılan hakem kararlarına karşı iptal davalarında görevli mahkemenin “*bölge adliye mahkemesi*” olduğu hükme bağlanmıştır²¹⁶². Bunula birlikte, 7101 sayılı Kanun

²¹⁵⁹ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619. Ayrıca bkz.: Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1387; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793; Umar, **Şerh**, s. 1246.

²¹⁶⁰ Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 65; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 619; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761. Ayrıca bkz.: Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, s. 795; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 682; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 793; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, s. 1897; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 616-617; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2738; Karşı, **a.g.e.**, s. 845; Umar, **Şerh**, s. 1246; Ersen Perçin, **a.g.m.**, s. 1060. Bkz.: yuk. “Üçüncü Bölüm § II, A, 1, c”.

²¹⁶¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2784; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617-619; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 281; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320.

²¹⁶² Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 281; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 65; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 761; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Pekcanitez,

değişikliğinden önce, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli mahkemenin, “*asliye ticaret mahkemesi*” olduğu *doktrinde* ileri sürülen çoğunluk görüşü çerçevesinde kabul edilmekteydi²¹⁶³. Bu görüşe göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 410 hükmünde ifade edilen ve tahkimde görevli mahkemeyi “*asliye hukuk mahkemesi*” olarak hükme bağlayan düzenlemenin 6545 sayılı Kanun’un 45’inci maddesi uyarınca zımnen yürürlükten kaldırıldığı ve bölge adliye mahkemelerinin fiilen çalışmaya başladığı 20.07.2016 tarihinden sonra²¹⁶⁴ açılacak olan hakem kararlarına karşı iptal davalarında da “*asliye ticaret mahkemelerinin*” görevli olacağı savunulmaktaydı²¹⁶⁵.

7101 sayılı kanun değişikliğinden önce, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli olan asliye ticaret mahkemelerinin ilk derece mahkemesi olmaları sebebiyle, *doktrinde* tartışmalı olan bir husus, hakem kararının iptali söz konusu olduğunda bu hususta görevli ve yetkili olan ilk derece mahkemesinden (asliye ticaret mahkemesinden) verilen kararlara karşı kanun yoluna müracaat edilmek istenildiği takdirde, kanun yolu sistemimizdeki temyiz kanun yoluna başvurulmasından önce aynı zamanda istinaf yoluna da müracaat

Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 682; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1897; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 793; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 845; Umar, **Şerh**, s. 1246.

²¹⁶³ Taşpınar Ayvaz, **a.g.e.**, s. 478 vd.; Özbay, Korucu, **a.g.e.**, s. 223; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2738; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 795.

²¹⁶⁴ Adalet Bakanlığı’nın “*Bölge Adliye Mahkemeleri ve Bölge İdare Mahkemelerinin Tüm Yurtta Göreve Başlayacakları Tarihe İlişkin Kararı*” uyarınca, Bölge Adliye Mahkemeleri, 20.07.2016 tarihinde fiilen çalışmaya başlamıştır. Adalet Bakanlığı tarafından çıkartılan “*Bölge Adliye Mahkemeleri ve Bölge İdare Mahkemelerinin Tüm Yurtta Göreve Başlayacakları Tarihe İlişkin Karar*” metni için bkz.: RG., 7.11.2015, S. 29525.

²¹⁶⁵ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2627, 2628; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617; Aygün, **a.g.m.**, s. 677; Tolga Akkaya: **Medeni Usul Hukukunda İstinaf**, 1. Bs., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 109, 110; Güventürk Kızılyel: “İstinaf Mahkemelerinin Faaliyete Geçmesinden Sonra Tahkim Yargılamasında Görevli Mahkeme Sorununa İlişkin Bir Yorum”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi (UTTHD); Journal of International Trade and Arbitration Law (JITAL)**, 2017/1, (s. 213-216), s. 215.

edilmesinin gerekli olup olmadığı hususuna ilişkindi²¹⁶⁶. Hakem kararlarına karşı iptal davası neticesinde verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yolundan önce aynı zamanda istinaf kanun yolu denetiminin de öngörülmesi, tahkim yargılamasının hızlı bir yargılama olması ve iptal davalarının mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılması amacıyla bağdaşmayacaktı²¹⁶⁷. Bu sebeple, *doktrinde* bu hususa ilişkin süre gelen tartışmalar, Yargıtay'ın 15. Hukuk Dairesi²¹⁶⁸ ile 23. Hukuk Dairesi²¹⁶⁹ tarafından verilen ve iptal davasının neticesinde ortaya konulan kararlara karşı istinaf yoluna müracaat edilmesine gerek olmadan doğrudan doğruya temyiz kanun yoluna (sıçrama yoluyla temyize) başvurulabileceği yönünde içtihatları nedeniyle açıklığa kavuşturulmuştur²¹⁷⁰. Diğer bir deyişle, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmüne göre gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 düzenlemesi uyarınca açılacak olan hakem

²¹⁶⁶ Ataman-Figanmeşe, **MHB 2017**, s. 1007; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2794; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 65.

²¹⁶⁷ Pekcanitez, **TBBD (2017)**, s. 256; Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2794; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617.

²¹⁶⁸ Yarg. 15. HD, 31.05.2017, E. 2017/745, K. 2017/2355: “[...] 6100 sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanunu*’nun 361/1. ve 439/6. maddeleri uyarınca hakem kararının iptâli istemli davalarda ilk derece mahkemelerinden verilen kararlara karşı istinaf değil, temyiz kanun yoluna başvurulması mümkündür. Gerek iç tahkim gerekse 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında verilen hakem kararlarına karşı açılan hakem kararının iptâli talepli davalarda ilk derece mahkemelerinden verilen kararlar, bölge adliye mahkemesi denetiminden geçmeksizin doğrudan temyiz incelemesi yapılmak üzere Yargıtay’a gönderilecektir. Doktrinde sıçramalı temyiz olarak adlandırıldığı üzere ilk derece mahkemesinin hakem kararının iptâline ilişkin kararlarda istinaf yolu atlanmak suretiyle temyiz yoluna başvurulması gerekecek, Yargıtay tarafından verilen karara karşı karar düzeltme yoluna gidilemeyecek ve bu şekilde kanun yolu tamamlanmış olacaktır [...]” (LEXPRA Hukuk Bilgi Sistemi).

²¹⁶⁹ Yarg. 23. HD, 11.05.2017, 1040/1433: “[...] ilk derece mahkemesinin eldeki kararı 20.07.2016 tarihinden sonra vermiş olması nedeniyle istinaf edilmeden Yargıtay denetimine tabi tutup tutulmayacağı çözüme kavuşturulmalıdır (...) tahkim yargılaması farklı olmalıdır, basit hızlı ve az masraflı olması halinde taraflar tahkime müracaat eder. HMK’nın genel sistemi içinde tahkim kararlarının iptaline ilişkin kararlar önce istinaf sonra temyize gidecek olursa sürecin uzayacak ve kanun koyucunun amacının tersine bir sonuç çıkacaktır. Bu durumda, hakem kararlarının iptaline ilişkin görev 6546 sayılı kanunla 5235 sayılı kanunda yapılan değişiklik Asliye Ticaret Mahkemesine bırakılmış ise de bu kararlara karşı istinaf yoluna gitmeden doğrudan temyize gidilebilmelidir [...]” (Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617-619; Ayrıca bkz.: LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²¹⁷⁰ Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617; Ataman-Figanmeşe, **MHB 2017**, s. 1007-1008; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 346, dn. 288.

kararlarına karşı iptal davaları neticesinde verilecek olan kararlara karşı, istinaf değil; doğrudan doğruya temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi mümkündür²¹⁷¹. Bu sebeple, Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında verilen hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarında, mahkemece ortaya konulan kararlar bölge adliye mahkemesinin denetiminden geçirilmeksizin doğrudan doğruya Yargıtay'da temyiz denetimine tabi tutulacaktır²¹⁷².

C. 7101 sayılı Kanun ile Gerçekleştirilen Değişikliklerden Sonraki Durum

1. Temyiz Kanun Yolu

a. Genel Olarak

İptal davası hakkında verilen karara karşı taraflarca temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi mümkündür²¹⁷³ (MTK m. 15/A/VII, c. 1; HMK m. 439/f. 6). Bu

²¹⁷¹ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2794; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 617, 619; Ataman-Figanmeşe, **MHB 2017**, s. 1007-1008; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 346, dn. 288; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647.

²¹⁷² Yarg. 11. HD, 2.10.2017, E. 2017/3116, K. 2017/4895: “[...] 6100 sayılı HMK’nın 361/1. ve 439/6. maddeleri uyarınca hakem kararının iptali istemli davalarda ilk derece mahkemelerinden verilen kararlara karşı istinaf değil, temyiz kanun yoluna başvurulması mümkündür. Gerek iç tahkim gerekse 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında verilen hakem kararlarına karşı açılan hakem kararının iptali talepli davalarda ilk derece mahkemelerinden verilen kararlar, bölge adliye mahkemesi denetiminden geçmeksizin doğrudan temyiz incelemesi yapılmak üzere Yargıtay’a gönderilecektir. Doktrinde sıçrama yoluyla temyiz olarak adlandırıldığı üzere ilk derece mahkemesinin hakem kararının iptaline ilişkin kararlarda istinaf yolu atlanmak suretiyle temyiz yoluna başvurulması gerekecek ve ayrıca Yargıtay tarafından verilen karara karşı da karar düzeltme yoluna gidilemeyecek ve bu şekilde kanun yolu tamamlanmış olacaktır [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²¹⁷³ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 794; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 617-619; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe,

hususla ilişkin olarak, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII, c. 1 hükmünde açıkça şu şekilde bir ifade yer almaktadır:

“İptal davası hakkında verilen karara karşı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre temyiz yolu açık olmakla birlikte, karar düzeltme yoluna gidilemez. Temyiz incelemesi, bu maddede yer alan iptal sebepleriyle sınırlı olarak, öncelikle ve ivedilikle karara bağlanır.”

Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, iptal davası hakkında hakem mahkemesinin verdiği kararlara karşı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre temyiz kanun yolunun açık olduğu açıkça ifade edilmiştir²¹⁷⁴ (MTK m. 15/A/VII, c. 1). Bu sebeple, hakem kararının iptali bakımından, bölge adliye mahkemesince verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi söz konusu olabilecektir²¹⁷⁵. Diğer taraftan, hakem kararlarının iptali davasına ilişkin olarak bölge adliye mahkemesinde yargılama gerçekleşip hüküm verilmeden doğrudan doğruya temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi mümkün olmayacaktır²¹⁷⁶. Aksi takdirde, bu husus, hakem kararlarına karşı sadece iptal davasının açılabilceği²¹⁷⁷ şeklindeki sistem ile bunu öngören kanuni düzenlemelere (HMK m. 439/f. 1 ve MTK m. 15/f. 1) aykırı davranılması sonucunu doğuracaktır.

a.g.e., s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 281; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 835.

²¹⁷⁴ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 835.

²¹⁷⁵ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320.

²¹⁷⁶ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 794; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685.

²¹⁷⁷ Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3685. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’muzda iç tahkim bakımından hakem kararlarına karşı iptal davasının açılabilceği açıkça ifade edilmektedir (HMK m. 439). Bununla birlikte, hakem kararlarının denetimi bakımından 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu sistemimizin hakem kararlarının denetimi bakımından öngördüğü sistem hakem kararlarına karşı iptal davası açılması olmayıp; hakem kararlarına karşı doğrudan doğruya kanun yoluna müracaat edilmesi şeklindeydi (Yılmaz, **Hakem Kararlarının Denetimi**, s. 1810).

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII hükmünde yer alan düzenleme mehzaz UNCITRAL Model Kanunu’nda öngörülmemektedir (Karş.: UNCITRAL Model Kanun m. 34). Milletlerarası Tahkim Kanunu’na tabi olan tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararlarına karşı açılmış olan iptal davasının neticesinde temyiz kanun yoluna başvurulabilecek olması *doktrinde* eleştirilmektedir²¹⁷⁸. Zira, iptal davasının sonucunda, mahkemece verilecek olan karara karşı kanun yolunun açık olması sebebiyle, hakem kararı çifte denetime tâbi tutulacaktır²¹⁷⁹. Aynı zamanda, Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, hakem kararına karşı iptal davasının açılması hakem kararının icrasını durduracağı için²¹⁸⁰ (MTK m. 15/A/IV, c. 3), özellikle bu durum, Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre cereyan edecek olan tahkim yargılamaları bakımından tarafların ciddi bir şekilde zaman kaybına uğramalarına sebep olacaktır²¹⁸¹. Uyuşmazlığın hızlı bir şekilde çözümlenmesi için taraflarca tercih edilen bir uyuşmazlık çözüm yolu olan tahkim yargılaması bakımından önce iptal davası yolunun sonrasında da temyiz kanun yolunun söz konusu olacağının düzenlemesi *doktrinde*, iki farklı sistemin karıştırılarak uygulanması olarak ifade edilerek bu durumun yargılamaların uzamasına sebep olacağı gerekçesi ile eleştirilmiştir²¹⁸². *Kanaatimizce* de, taraflarca hızlı olması sebebiyle tercih edilen tahkim yargılamalarında hakem kararının iptali davası neticesinde verilecek olan karara karşı uzun kanun yolları sisteminin benimsenmesi isabetli olmayacaktır.

²¹⁷⁸ Süral, **a.g.m.**, s. 1406, dn. 119; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155.

²¹⁷⁹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı**, s. 242; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460, dn. 8; Kalpsüz, **Panel**, s. 64; Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155. Türk Hukukunda doktrinde Kalpsüz, hakem kararına karşı iptal davası neticesinde temyiz yoluna müracaat edilmesini “*tahammülfersa bir vesayet*” olarak nitelendirmiştir (Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155).

²¹⁸⁰ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130; Süral, **a.g.m.**, s. 1404.

²¹⁸¹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155.

²¹⁸² Aygün, **a.g.m.**, s. 684.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da iptal davası sonucunda verilecek olan karara karşı temyiz kanun yoluna başvurulabileceği açıkça ifade edilmektedir²¹⁸³. Bu hususu düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünde açıkça,

“İptal davası hakkında verilen karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir. Temyiz incelemesi, bu maddede yer alan iptal sebepleriyle sınırlı olarak, öncelikle ve ivedilikle karara bağlanır. Temyiz, kararın icrasını durdurmaz.”

denilmektedir. Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII'de ifade edilen ve iptal davası sonucunda verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceğini²¹⁸⁴ öngören düzenlemenin hemen hemen aynısına, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6'da da yer verilmektedir²¹⁸⁵.

²¹⁸³ Yarg. 11. HD, 2.3.2017, E. 2017/674, K. 2017/1251: “[...] 6100 sayılı HMK'nın 439/6. maddesinde hakem kararının iptali davası hakkında verilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabileceği düzenlenmiştir. HMK'nın geçici 3. madde 2. bendinde Bölge Adliye Mahkemeleri göreve başlamadan önce temyiz edilen kararlar hakkında 1086 sayılı HMUK'nın 427 ilâ 454. madde hükümlerinin uygulanmasına devam edileceği belirtilmiş, 1086 sayılı HMUK'nın 440/III-4. maddesinde "Hakemlerin verdiği hükümlerin ve bu Kanun'un tahkim hükümlerine göre mahkemece verilecek kararların onanmasına veya bozulmasına ilişkin kararlar" hakkında karar düzeltme yoluna gidilemeyeceği ifade edilmiştir [...]" (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi). Ayrıca bkz.: Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 794; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 617-619; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847.

²¹⁸⁴ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 155; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320.

²¹⁸⁵ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 794; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 617-619; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 71, s. 460; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847.

b. Temyiz Başvurusu

İptal davası neticesinde verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi, temyiz kanun yoluna başvuru bakımından mevzuatımızda öngörülen düzenlemelere göre gerçekleştirilecektir²¹⁸⁶. Hakem kararının iptali davasını inceleyen bölge adliye mahkemesinin vereceği kararlara karşı hukuki yararı olan “*taraf/lar*” temyiz kanun yoluna müracaat edebilecektir²¹⁸⁷.

Bununla birlikte, tahkim yargılamasına konu olan ihtilafın tarafları dışındaki yargılamayı gerçekleştiren “*hakem/lerin*” veya “*hakem sekreterlerinin*”, hakem kararının iptali neticesinde, iptal davasını inceleyen bölge adliye mahkemesi kararını temyiz kanun yoluna götürebilmeleri söz konusu olamayacaktır²¹⁸⁸.

Hakem kararının iptali neticesinde verilen karara karşı temyiz kanun yoluna müracaat etme hakkına sahip olan kimseler bakımından “*hukuki yararın*” bulunması gerekmektedir²¹⁸⁹ (HMK m. 361 vd.). Temyiz kanun yoluna müracaat bakımından varlığı aranan “*hukuki yarar*” şartı; güncel, doğmuş ve meşru olmalıdır²¹⁹⁰.

²¹⁸⁶ Bkz.: HMK m. 361 vd.

²¹⁸⁷ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 638; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690.

²¹⁸⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2785. Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690. Yarg. 3. HD, 07.04.2016, E. 11439, K. 5425: “[...] *Hakem heyeti ve sekreterinin temyiz itirazlarını incelenmesinde; Hükmü temyiz eden Hakem Heyeti ile Hakem Kurulu Sekreterinin, davanın tarafı olmamaları sebebiyle hükmü temyiz hakları bulunmamaktadır. Bu nedenle, Hakem Heyeti ve Sekreteri vekilinin temyiz isteminin reddine, peşin alınan temyiz harcının istem halinde iadesine [...]*” (Yarg. 3. HD, 07.04.2016, E. 11439, K. 5425, LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi, Aynı karar için bkz.: Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2785; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690).

²¹⁸⁹ Devlet mahkemelerinden verilen bir karara karşı kanun yoluna başvurmak isteyen kimsenin bu hususta hukuki yararının bulunması gerekmektedir (Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 64, s. 504).

²¹⁹⁰ Karşlı, **a.g.e.**, § 28, s. 699.

Hakem kararlarının iptali davası neticesinde temyiz kanun yoluna başvuru süresi, iptal davasında verilen kararın taraflara tebliğinden itibaren “iki hafta”dır²¹⁹¹ (HMK m. 361/f. 1).

Hakem kararının iptali davası neticesinde HMK m. 439/f. 6 uyarınca temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi durumunda, başvuruda bulunan tarafça gerekli temyiz giderleri yatırılmalıdır²¹⁹². Aksi takdirde, temyiz başvurusu yapılmamış sayılacaktır²¹⁹³ (HMK m. 366 atfıyla HMK m. 344).

c. Temyiz İnceleme Usulü

Tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce ortaya konulan kararlara karşı iptal davası açılması durumunda, bu hususta görevli bölge adliye mahkemesinin iptal davasını sonuçlandıran kararının denetimi için, Yargıtay’da “sınırlı (dar)”²¹⁹⁴ bir temyiz incelemesinin gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir²¹⁹⁵ (HMK m. 439/f. 6; MTK m. 15/A/VII, c. 2). Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII, c. 2

²¹⁹¹ Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899.

²¹⁹² Yarg. 11. HD, 01.06.2017, E. 2017/1895, K. 2017/3311: “[...] 6100 sayılı HMK’nın 439/6. maddesinde hakem kararının iptali davası hakkında verilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabileceği düzenlenmiştir...Somut olayda hakem heyeti kararının iptali istemiyle açılan dava sonucunda mahkemece davanın reddine karar verilmiş, kararın, davacı vekilince temyizi üzerine, mahkemece, temyiz masraflarının çıkarılan muhtura tebliğine rağmen süresinde yatırılmadığı gerekçesiyle 02.06.2016 tarihli ek kararla temyiz başvurusunun yapılmamış sayılmasına karar verilmiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²¹⁹³ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 63, s. 541; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 643; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 46, s. 680; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 836;

²¹⁹⁴ “HMK m. 439/f. 6 hükmünde temyiz incelemesinin iptal sebepleri ile sınırlı olması prensibi kesin bir şekilde belirtilerek, Yargıtay’daki incelemenin iptal sebeplerini genişletici bir şekilde yapılmasının önüne geçilmek istenmiştir.” (HMK m. 439/f. 6 Gerekçesi) (Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899).

²¹⁹⁵ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2785; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 88, s. 794; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794-795; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Umar, **Şerh**, s. 1254; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 670; Karşı, **a.g.e.**, § 33, s. 847. MTK bakımından bkz.: Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

hükmünde, hakem kararlarının iptali davasında, bölge adliye mahkemesince verilen karara karşı gidilebilecek olan temyiz yargılamasında Yargıtay’ca, kanunda sayılan iptal sebepleri ile sınırlı olarak inceleme yapabileceği ifade edilmektedir²¹⁹⁶. Aynı zamanda, kanunda yer alan sebeplerle sınırlı olarak gerçekleştirilecek olan temyiz incelemesi öncelikle ve ivedilikle karara bağlanacaktır²¹⁹⁷ (MTK m. 15/A/VII, c. 2).

Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yer alan bu düzenleme ile paralel bir şekilde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünde de, iptal davası hakkında verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulması halinde, Yargıtay’ca gerçekleştirilecek olan temyiz denetiminin HMK m. 439’da öngörülmüş olan iptal sebepleriyle sınırlı bir şekilde inceleneceği, aynı zamanda öncelikle ve ivedilikle karara bağlanacağı ifade edilmiştir²¹⁹⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünde, Yargıtay’ca gerçekleştirilecek olan temyiz incelemesinin iptal sebepleri ile sınırlı olması kuralının açık ve kesin bir şekilde ifade edilmesi, Yüksek mahkememizce gerçekleştirilecek olan temyiz incelemesinin sınırlı bir şekilde öngörülmüş olan iptal sebeplerinin genişletilerek uygulanması kuralının ihlal edilmesine engel olunması amacına hizmet etmektedir²¹⁹⁹. Böylelikle, Yargıtay’da gerçekleştirilen

²¹⁹⁶ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Süral, **a.g.m.**, s. 1406; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762.

²¹⁹⁷ Süral, **a.g.m.**, s. 1406; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762.

²¹⁹⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2785; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1899; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 88, s. 794; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 794-795; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1826, s. 1055; Umar, **Şerh**, s. 1254; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 670; Karslı, **a.g.e.**, § 33, s. 847.

²¹⁹⁹ Bu husus, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünün ifade edildiği madde gerekçesinde açıkça ifade edilmektedir. HMK m. 439/f. 6’nın gerekçesinde aynen şu ifadeler yer almaktadır: “[...] temyiz incelemesinin iptal sebepleri ile sınırlı olması prensibi kesin bir şekilde belirtilerek, Yargıtay’daki incelemenin, iptal sebeplerini genişletici bir şekilde yapılmasının önüne geçilmek istenilmiştir” (HMK m. 439’un gerekçesi). Ayrıca bkz.: Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s.741, dn. 28.

incelemenin neticesinde iptal sebeplerinin genişletilerek hakem kararlarının iptal edilmesi suretiyle uyuşmazlıkların çözümünde, tahkim yoluna müracaat edilmesinin işlevsiz kılınmasına engel olunmak istenmiştir²²⁰⁰. Bu sebeple, hakem kararının iptali davasından verilen karara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi halinde, Yargıtay’da yapılacak olan inceleme sırasında iptal sebeplerinin genişletici bir şekilde denetime tabi tutulması, kanun hükmüne (HMK m. 439/f. 6; MTK m. 15/A/VII, c. 2) açıkça riayet edilmemesi sonucunu doğurarak kanuna aykırılık teşkil edecektir²²⁰¹.

Gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6’ya gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII’ya göre, hakem kararının iptali hakkında verilecek olan kararların temyiz incelemesinin Yargıtay’ın hangi dairesi tarafından gerçekleştirileceği tarafların aralarındaki uyuşmazlığın kaynaklandığı sözleşmenin niteliğine göre belirlenecektir²²⁰².

Hakem kararının iptali hakkında bölge adliye mahkemesince verilecek olan kararların temyizi Yargıtay’ın tek bir dairesi tarafından incelenmemektedir²²⁰³. Bununla birlikte, Yargıtay’ın farklı dairelerinde tahkime değişik yaklaşımların hâkim olması sebebiyle, *uygulamada*, iptal kararını çözümleyen bölge adliye mahkemesinin kararına karşı Yargıtay’ın çeşitli dairelerinden birbirinden farklı kararların verildiği görülmektedir²²⁰⁴. Uygulamada ortaya çıkan ve bir sorun teşkil eden bu durumun karşısında, hakem kararlarının iptalini karara bağlayan bölge adliye mahkemesi kararına karşı temyiz incelemesini gerçekleştirecek olan Yargıtay’ın tek bir dairesinin görevli ve yetkili kılınması daha isabetli bir çözüm yolu olacaktır²²⁰⁵. Yargıtay’ın tek bir hukuk dairesinin tahkimde iptal davaları bakımından görevli ve yetkili olması hususu, hukuki öngörülebilirliğin söz konusu

²²⁰⁰ Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3690.

²²⁰¹ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 816.

²²⁰² Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

²²⁰³ Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

²²⁰⁴ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

²²⁰⁵ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 251-252; Süral, **a.g.m.**, s. 1406. Aynı görüşte bkz.: Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul, § 22**, s. 2786, dn. 524.

olduğu çağdaş hukuk düzenlerinde bir zorunluluk olmakla birlikte bu durum aynı zamanda ihtisaslaşmış mahkemelerce uyuşmazlıkların çözümlenmesi sonucunu da doğuracağı için gereklilik de arz etmektedir²²⁰⁶.

d. Temyiz İncelemesinin Hakem Kararının İcrasına Etkisi

Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasında verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi üzerine, temyiz kanun yolunun hakem kararının icrasına herhangi bir etkisinin olup olmayacağı hususu tartışma konusu edilebilecektir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerine göre hükmolunan hakem kararlarına karşı açılan iptal davası neticesinde verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi, iptal davasına konu edilen hakem kararının icrasını durdurmayacaktır²²⁰⁷ (HMK m. 439/f. 6, c. 3). Kanun koyucu bu hususa, ilişkin olarak HMK m. 439/f. 6, c. 3 hükmünde, “*Temyiz, kararın icrasını durdurmaz*” şeklinde açık bir ifadeye yer vermiştir²²⁰⁸. Bu sebeple, hakem kararının iptali talebini incelemekle görevli olan bölge adliye mahkemesince, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da öngörülen iptal sebeplerinin söz konusu olmadığına ilişkin bir değerlendirmenin neticesinde, herhangi bir iptal sebebinin mevcudiyetine rastlanılmamışsa, bu durumda, kararın icra edilebilmesi mümkün

²²⁰⁶ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 252; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

²²⁰⁷ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 795; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670.

²²⁰⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2784; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1826, s. 1055; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 795; Karşlı, **a.g.e.**, § 33, s. 847; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670.

olup artık temyiz aşamasında buna herhangi bir engel bulunmayacaktır²²⁰⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünde öngörülen ve hakem kararlarına karşı iptal davasında verilen karara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi ihtimalinde, temyiz talebinin hakem kararının icrasını durdurmayaacağına ilişkin düzenleme, tahkim kurumuna hız kazandırmak ve uyuşmazlıkların tahkim aracılığı ile çözümlenmesinin teşviki bakımından yerinde bir kanuni düzenlemedir²²¹⁰.

Diğer taraftan, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından söz konusu olan tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan hakem kararlarının iptali yargılaması neticesinde verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi üzerine, bu durumun kararın icrasına ne şekilde etki edeceği konusunda Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda açık bir düzenleme mevcut değildir²²¹¹. Bununla birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre gerçekleştirilen tahkim yargılamaları neticesinde verilen hakem kararlarına karşı açılan iptal davaları bakımından hakem kararının icrası duracağı²²¹² için (MTK m. 15/A/IV, c. 3) iptal davası neticesinde bölge adliye mahkemesince verilen kararın temyiz kanun yoluna götürülmesi üzerine hakem kararının icrasının duracağını öngören bir düzenlemenin getirilmesi de gerekmeyecektir²²¹³. Bölge adliye mahkemesince incelenen hakem kararının iptali davası neticesinde verilen kararın kanun yoluna (temyiz) götürülmesi ihtimalinde de hakem kararının icra edilemeyeceği açıktır²²¹⁴.

²²⁰⁹ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 795; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 670.

²²¹⁰ Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3691. “Tahkim kurumuna sürat kazandırmak ve bu suretle kurumun teşviki için, temyiz aşamasında kararın icrasının durdurulmasının önüne geçilmiştir. Hakem kararına ilişkin olarak yetkili ilk derece mahkemesi de bir iptal sebebi görmemiş ise artık temyiz aşamasında karar icra edilmelidir” (HMK m. 439/6, c. 3 Gereğesinden) (Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741, dn. 30; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900).

²²¹¹ Karş.: MTK m.15.

²²¹² Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 260; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 277, s. 130.

²²¹³ Süral, **a.g.m.**, s. 1407, dn. 122.

²²¹⁴ Süral, **a.g.m.**, s. 1407, dn. 122.

e. Temyiz Yoluna Müracaat Hakkından Feragat

Hakem kararının iptali davası neticesinde verilecek olan kararların temyizi bakımından, temyiz kanun yoluna müracaat hakkından feragat edilmesinin mümkün olup olmadığı hususunun ortaya konulması gerekmektedir.

Tasarruf ilkesinin söz konusu olduğu yargılama düzenimizde (HMK m. 24), hak sahipleri, aralarında var olan ihtilaf bakımından dava açıp açmamakta, dava açmışlarsa da bu dava neticesinde verilen karara karşı kanun yollarına müracaat etme haklarından feragat etme imkânına sahip olacaklardır²²¹⁵. Tasarruf ilkenin doğal bir sonucu olarak, hakem kararlarının iptali davasından sonra temyiz kanun yoluna müracaat etme hakkından feragat edilebilmesi de mümkün olacaktır²²¹⁶. Bununla birlikte, hakem kararlarının iptali davasından sonra temyiz kanun yoluna başvurma hakkından ne zaman ve hangi koşullarda feragat edilebileceği hususunda

²²¹⁵ Ercan, Özbay, **a.g.m.**, s. 433. Tasarruf ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 505; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 182-183; Nedim Meriç, **Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde)**, Yetkin Yayınları, 2011, s. 17 vd.; Pekcanitez, Erdönmez, **Pekcanitez Usul**, s. 783-795; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 4, s. 82-85; Karşlı, **a.g.e.**, s. 241-244; Tanrıver, **Medenî Usûl C. I**, s. 350-354; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 8, s. 99 vd.; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 335. Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 296; Bilge, **Hakem Yargılaması**, s. 262. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24'ncü maddesinde "*Tasarruf İlkesi*" kenar başlığı altında şu şekilde bir düzenleme getirilmektedir: "(1) *Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. (2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. (3) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder*". Tasarruf İlkesi, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun "*İki Tarafın Hak ve Vazifeleri*" başlıklı 5'nci faslının 72'nci maddesinde, "*Hâkim iki taraftan birinin talebi olmaksızın re'sen davayı tatkik ve halledemez*" denilmek suretiyle düzenlenmekteydi. Ayrıca, HUMK m. 79 hükmünde, "*Kanunen sarahat olmadıkça hiç kimse kendi lehine olan davayı ikame veya hakkını icbar olunamaz*" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Görüldüğü üzere, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 72'nci ve 79'ncü maddeleri, 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24'ncü maddesinin 1'nci ve 2'nci fıkralarında düzenlenmiştir (Karşlı, **a.g.e.**, s. 244).

²²¹⁶ Davadan feragat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Leyla Akyol Aslan, **Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011, s. 65 vd.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde herhangi bir düzenleme yer almamaktadır²²¹⁷.

Kanun yoluna başvuru hakkından feragat bakımından tahkim özelinde iptal davası konusunda herhangi bir açık hüküm bulunmamakla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun istinaf ve temyiz kanun yolları için öngördüğü düzenlemeler söz konusudur²²¹⁸ (HMK m. 349/f. 1; HMK m. 366). HMK m. 366 hükmünde öngörülen “*Bu kanunun istinaf yolu ile ilgili 343 ila 349 ve 352’nci maddeleri hükümleri, temyizde de kıyas yoluyla uygulanır*” düzenlemesinin yaptığı atıf ile istinaf bakımından söz konusu olan “*başvurma hakkından feragat*” kenar başlıklı HMK m. 349/f. 1 hükmünde, kanun yoluna başvurma hakkından feragate ilişkin bir düzenleme getirilmektedir²²¹⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 1 hükmüne göre, taraflar mahkeme kararının kendilerine tebliğinden önce, istinaf kanun yoluna müracaat etme haklarından feragat edemeyeceklerdir²²²⁰.

Görüldüğü üzere, kanun koyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 1 hükmünde, istinaf kanun yoluna başvuru hakkından feragat edilebilmesi için mahkemece verilen kararın taraflara tebliğini şart olarak öngörmektedir²²²¹. Dolayısıyla, HMK m. 366’da ifade edilen ve istinaf bakımından söz konusu olan

²²¹⁷ Bkz.: HMK m. 439.

²²¹⁸ Devlet mahkemelerinden verilen kararlar hakkında kanun yoluna başvurma hakkından feragat konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, s. 617; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 681; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 2166; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, s. 380; Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 701; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 645; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 526; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 58, s. 576-577; Umar, **Şerh**, s. 1012 vd.; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3263; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1532, s. 856; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1461.

²²¹⁹ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 58, s. 576-577; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 2166; Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 701; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 37, s. 380; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 46, s. 669; Muşul, **a.g.e.**, § 53, s. 564.

²²²⁰ Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 2166; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 58, s. 576-577; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 37, s. 380; Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 701; Muşul, **a.g.e.**, § 53, s. 564; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 46, s. 669.

²²²¹ Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 2166; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 58, s. 576-577; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 37, s. 380; Karşı, **a.g.e.**, § 28, s. 701; Muşul, **a.g.e.**, § 53, s. 564; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 669.

HMK m. 349 düzenlemesinin, temyiz kanun yolu bakımından da kıyasen uygulanacağı kuralı²²²² doğrultusunda, temyiz kanun yoluna müracaat hakem kararının iptali davasında verilen karar üzerine söz konusu olduğunda, temyiz kanun yolundan feragat edilebilmesi için bu temel kriter esas alınabilecektir.

Henüz doğmamış olan bir haktan feragat edilemeyeceği ilkesi evrensel bir hukuk kuralıdır. Dolayısıyla, bir hakkın doğumundan önce o haktan feragat edilebilmesi mümkün olmayacaktır²²²³.

Hakem kararlarının iptali davasından sonra müracaat edilecek olan temyiz kanun yoluna başvuru hakkından ancak hakkın doğumundan sonra feragat edilebilecektir²²²⁴. Bu sebeple, taraflar, hakem kararlarının iptalini inceleyecek olan bölge adliye mahkemesi kararının temyizi hakkından ancak kararın kendilerine

²²²² HMK m. 366/f. 1 hakkında bkz.: Muşul, **a.g.e.**, § 54, s. 584; Karslı, **a.g.e.**, § 29, s. 735; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 124, s. 414; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 60, s. 600; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 9, s. 2290.

²²²³ Tanrıver, **C. II**, § 6, s. 452. Bu doğrultuda, bilindiği üzere, Türk Hukukunda devlet mahkemelerinden verilen kararların, temyiz hakkının doğmasından önce, *-diğer bir deyişle, uyumsuzluğa ilişkin nihai kararın verilmediği bir aşamada-*, temyiz hakkından feragat edilebilmesi mümkün değildir (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 60, s. 4490; Kuru, **El Kitabı**, § 60, s. 765; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166-2167; Özbay, **Hakem Kararlarının Temyizi**, § 11, s. 289; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 281, s. 131. Devlet mahkemelerinden verilen kararlar hakkında kanun yoluna başvurma hakkından feragat konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 60, s. 4494; Kuru, **El Kitabı**, § 60, s. 765; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166-2168; Umar, **Şerh**, s. 1245; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Usul 2016**, § 47, s. 617; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 681; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 37, s. 453; Karslı, **a.g.e.**, s. 701; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 645; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 526; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 576-577; Umar, **Şerh**, s. 1012 vd; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3263; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1532, s. 856; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1461).

²²²⁴ Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1532, s. 856; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 577; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 526; Umar, **Şerh**, s. 1013; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3263; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, s. 617; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 645; Karslı, **a.g.e.**, s. 701; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, N. 38, s. 453; Muşul, **a.g.e.**, s. 538; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1461.

tebliğ edildiği tarihten sonra feragat edebileceklerdir²²²⁵ (HMK m. 439/f. 6; m. 349; m. 366).

Tahkim yargılamasının tarafları, hakem kararının iptali davasında verilen kararın kendilerine tebliğinden sonra ve fakat temyiz talebi ileri sürülmeden önce kullanabilecekleri gibi, doğmuş olan feragat beyanını temyiz talebinden sonra da ileri sürebileceklerdir²²²⁶.

²²²⁵ Bkz.: Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, N. 1532, s. 856; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2166; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 577; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, s. 526; Umar, **Şerh**, s. 1013; Yılmaz, **Şerh C. 3**, s. 3263; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, s. 617; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 32, s. 645; Karşlı, **a.g.e.**, s. 701; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 23, N. 38, s. 453; Muşul, **a.g.e.**, s. 538; Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1461.

²²²⁶ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 310'uncu maddesi uyarınca, davadan feragat, yalnızca ilk derece mahkemesindeki yargılamanın sona ermesine kadar değil; aynı zamanda, hükmün şekli anlamda kesinleşmesine kadar söz konusu olabilecektir (Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 478; Atalı, **Pekcanitez Usul**, s. 2012; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 506; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574-575; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 17, N. 13, s. 322). Bu doğrultuda, ilk derece mahkemesinden verilen hükmün kanun yollarına götürülebilmesi için öngörülen süre içerisinde ve bu sürelerin işlemeye devam ettiği bir esnada davadan feragat edilebilmesi mümkündür. Zira, hüküm verilmekle, henüz kesinleşmemişse, davacının talep sonucu üzerindeki tasarruf yetkisi hala devam etmektedir. Bunun gibi, ilk derece mahkemesinden verilen hükmün kanun yollarına götürüldüğü bir aşamada (istinaf, temyiz) da davadan feragat edilmesi söz konusu olabilecektir (Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 478; Akyol Aslan, **a.g.e.**, s. 257 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574-575). Böyle bir durumda, 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG. 28.07.2020, S. 31199) hükümlerinin, 28.07.2020 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanmasıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 310 hükmünde gerçekleştirilen değişiklik sonucunda, feragat, hükmün verilmesinden sonra yapılmışsa, taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez ve bölge adliye mahkemesince feragat doğrultusunda karar verilir (HMK m. 310/f. 2). Ayrıca, feragat, dosyanın temyiz incelemesine gönderilmesinden sonra yapılmışsa Yargıtay temyiz incelemesi yapmaksızın dosyayı feragat hususunda ek karar verilmek üzere hükmü veren mahkemeye gönderecektir (HMK m. 310/f. 3). Bu hususta eleştiriler ve değerlendirmeler için bkz.: Hakan Pekcanitez; Oğuz Atalay; Muhammet Özekes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi", **LexperaBlog**, (30.03.2020) <<https://blog.lexpera.com.tr/hmk-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifinin-2020-degerlendirilmesi/>> (Son Erişim Tarihi: 08.11.2020); Öztekin, Selçuk; Taşpınar Ayvaz, Sema; Kale, Serdar: "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Temmuz-Ağustos, Yıl: 33, Sayı: 149, (s. 77-151), s. 138-139; Muhammet Özekes: **7251 sayılı Kanunla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler**, 2. Bası, Ankara, Bilge Yayınevi, 2021, s. 50-51.

Hakem kararının iptali davasında bölge adliye mahkemesince verilen kararın taraflara tebliği üzerine temyiz yoluna müracaat imkânından feragat etme hakları doğan kimseler, tek taraflı irade beyanında bulunarak bu haklarını kullanabileceklerdir²²²⁷. Hakem kararının iptaline ilişkin kararın temyizinden feragat etmek isteyen taraf, tahkim yargılamasındaki “*diğer tarafın*” rızasına veya mahkemenin onayına müracaat etmek zorunda değildir²²²⁸. Yine, burada ifade ettiğimiz şekilde, iptal davası neticesinde verilen karara karşı kanun yolundan feragat etmek isteyen taraf veya taraflar, tahkim yargılamasını gerçekleştiren “*hakem mahkemesinin*” de onayını veya kabulünü almak mecburiyetinde olmayacaktır²²²⁹.

Hakem kararının iptali davasından sonra verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat etme hakkından feragat hakkını tarafların bizzat kendileri kullanabilecekleri gibi, vekilleri aracılığıyla da kullanabilmeleri mümkündür²²³⁰.

²²²⁷ Devlet yargılamasında davadan feragatte davacı, karşı tarafın rızasını almak zorunda değildir (Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 387; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 17, N. 11, s. 321; Karşı, **a.g.e.**, s. 370). Yarg. 3. HD, 24.4.1979, 2757/2821: “[...] *Vazgeçme kesin hükmün sonuçlarını doğurur. Bunun için ayrıca karar verilmesi ve vazgeçmeyi karşı tarafın kabulü gerekmez* [...]” (YKD 1979/10, s. 1415).

²²²⁸ Davadan feragat etmek için karşı tarafın iznine veya mahkemenin muvafakatine ihtiyaç bulunmamaktadır (HMK m. 309/f. 2) (Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, s. 422-423; Karşı, **a.g.e.**, s. 371; Atalı, **Pekcanitez Usul**, s. 2016; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 505; Muşul, **a.g.e.**, s. 437, 441; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, s. 389; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 609).

²²²⁹ Devlet yargısında *doktrinde* davadan feragat edilebilmesi için karşı tarafın iznine veya mahkemenin kabulüne gerek olmadığı kabul edilmektedir (Doktrinde bkz.: Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 480; Ansay, **a.g.e.**, s. 180; Berkin, **a.g.e.**, s. 709; Üstündağ, **Usul**, s. 571; Önen, **Usul**, s. 279; Önen, **Feragat**, s. 28; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 351; Belgesay, **Şerh**, s. 194; Şakir Berki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Ankara, Ege Matbaası, 1959, s. 28; Berkin, **a.g.e.**, s. 709; Lütfü Fikri Soner: “Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1977/3, (s. 439-448), s. 446; Akyol Arslan, **a.g.e.**, s. 127 vd.).

²²³⁰ Devlet mahkemelerinde davadan feragat ile kıyasla bkz.: Üstündağ, **Usul**, s. 403, 480; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3550; Kuru, **El Kitabı**, s. 596; Akyol Arslan, **a.g.e.**, s. 351; Ansay, **a.g.e.**, s. 180; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 527; Berkin, **a.g.e.**, s. 710-711.

Bununla birlikte, tarafların vekillerinin, hakem kararlarına karşı iptal davasında verilecek olan kararlara karşı kanun yoluna müracaat etme hakkından feragat edebilmeleri için bu hususta açık bir yetkiye sahip olmaları gerekmektedir²²³¹. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 74 hükmünde bu husus hakkında, “*açıkça yetki verilmemiş ise vekil; ...davadan veya kanun yollarından feragat edemez...*” şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir²²³². Bu sebeple, tarafların vekilinin iptal davasından verilen kararlara karşı temyiz kanun yolundan feragat edebilmesi için bu hususta özel olarak yetkili kılınması gerekmektedir²²³³.

²²³¹ Davadan feragat edilebilmesi için vekilin vekaletnamesinde açık bir yetkinin bulunmasının gerektiği hakkında bkz.: Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3550; Kuru, **El Kitabı**, s. 596; Akyol Arslan, **a.g.e.**, s. 351; Ansay, **a.g.e.**, s. 180; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 527; Berkin, **a.g.e.**, s. 710-711; Üstündağ, **Usul**, s. 403, 480.

²²³² Akyol Arslan, **a.g.e.**, s. 351; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574; Atalı, **Pekcanitez Usul**, s. 2019; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 506; Ansay, **a.g.e.**, s. 180; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 352; Berkin, **a.g.e.**, s. 710-711; Üstündağ, **Usul**, s. 408; Muşul, **a.g.e.**, s. 437; Kuru, **El Kitabı C. 2**, s. 1048-1049. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 74’ncü maddesinde davaya vekalette vekile özel yetki verilmesini gerektiren haller açıkça ifade edilmektedir. HMK’nın 74’ncü maddesinde öngörülen düzenleme uyarınca, “*Açıkça yetki verilmemiş ise vekil; sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevkil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, **davadan veya kanun yollarından feragat edemez**, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez.*” denilmektedir. Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 74’ncü maddesi uyarınca, davadan feragat, davaya vekalette özel yetki verilmesini gerektiren hallerden biridir.

²²³³ Hakem kararlarına karşı iptal davasından verilen kararın temyiz yargılamasından feragat için vekilin vekaletnamesinde özel yetkinin olması gerektiği şeklindeki sonuca, genel olarak, devlet mahkemelerinde gerçekleştirilecek olan davadan feragat bakımından vekilin özel yetkiye sahip olması gerektiği kuralından (HMK m. 74) (Akyol Arslan, **a.g.e.**, s. 351; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574; Atalı, **Pekcanitez Usul**, s. 2019; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 506; Ansay, **a.g.e.**, s. 180; Bilge, Önen, **a.g.e.**, s. 352; Berkin, **a.g.e.**, s. 710-711; Üstündağ, **Usul**, s. 408; Muşul, **a.g.e.**, s. 437; Kuru, **El Kitabı C. 2**, s. 1048-1049) yola çıkarak ulaşılmaktadır.

Ayrıca, feragat, “dilekçeyle” veya “sözlü” olarak yapılabilecektir²²³⁴. Davadan feragat için, feragat beyanının “açık” olması²²³⁵ ve davacının gerçek iradesinin davadan feragat etmek olduğunun anlaşılabilir olması gerekmektedir²²³⁶. Bu sebeple, davadan zımnî feragat kural olarak mümkün değildir²²³⁷. Bununla birlikte, davacının gerçek iradesinin davadan feragat etmek olup olmadığının anlaşılamadığı bir durumda, mahkemece davacının gerçek amacının ne olduğu hususunun açıklattırılması ve bunun üzerine talebinin işleme konulması gerekmektedir²²³⁸.

Hakem kararının iptali davası neticesinde verilen karara karşı temyiz kanun yoluna müracaat etme hakkından feragat edilmesi durumunda, iptal davasını inceleyen bölge adliye mahkemesinin bu hususta verdiği karar kesinleşecektir²²³⁹.

²²³⁴ Davadan feragatin dilekçeyle (yani yazılı) veya sözlü olarak yapılabileceği hakkında bkz.: Atalı, **Pekcanitez Usul**, s. 2019; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 506; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 29, s. 574; Karşlı, **a.g.e.**, s. 371; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 17, N. 12, s. 322; Muşul, **a.g.e.**, s. 441; Kuru, **El Kitabı**, s. 599.

²²³⁵ Hk-ZPO, **Saenger, ZPO**, § 306, N. 1.

²²³⁶ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3593. Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, s. 422. Yarg. 2. HD, 4.7.2011, E. 2010/10232, K. 2011/11439: “[...] Davacının temyiz dilekçesinde davadan feragat ettiğine ilişkin açık bir beyanı bulunmamaktadır. Davada haklı çıkmış olan taraf da hukuki yararı bulunmak şartıyla hükmü temyiz edebildiğine (HUMK m. 427/1) göre, davacının hükmün boşanmaya ilişkin bölümünü temyiz etmiş olması, “davadan feragat” olarak nitelendirilemez [...]” (Karahacıoğlu, Parlar, **a.g.e.**, s. 1340-1341).

²²³⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3595; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, s. 606.

²²³⁸ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3593. Davacının yapmak istediği işlem davayı geri almak olmakla birlikte yanlışlıkla davadan feragat terimi kullanılmış ise, mahkemece bu hususun tespit edilmesi üzerine, davacının gerçek iradesinin davayı geri almak olduğu şeklinde yorumlanarak davanın geri alınmasına (HMK m. 123) göre bir işlem yapılması gerekmektedir. Ayrıca, davadan feragat deyimi yerine davacı tarafından davadan vazgeçme ifadesine yer verilmişse böyle bir durumda da mahkemece davacının amacının davayı geri almak mı yoksa davadan feragat etmek mi olduğu hususunun açıklattırılması gerekecektir (Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, s. 3593).

²²³⁹ Yarg. 8. HD, 16.12.2015, E. 2014/14898, K. 2015/22651: “[...] Somut olayda; tahkim kararına karşı, ... 20 Asliye Hukuk Mahkemesi'ne 2004/... Esas sayılı dosya ile kararın hüküm kısmında yer alan “KDV ve gecikme faizinin brüt gelir kapsamından çıkarılacağına” ilişkin 7 numaralı bendinin iptali için dava açılmış, anılan dava sonucunda Mahkemece tahkim kararının 7 nolu bendinin, Danıştay'ca verilen kararlar gereği kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği gerekçesi ile iptaline karar verilmiş, bu karar da temyizden feragat edilmesi nedeni ile kesinleşmiştir [...]” (LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

f. Temyiz İncelemesinin Sonucu ve Verilecek Olan Kararlar

(1) Karar Düzeltme Yoluna Gidilemez

Yargılama hukukumuzda kanun yolu sistemimizde gerçekleştirilen değişikliklerden önce, Yargıtay'ın temyiz incelemesinden sonra verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna müracaat edilebileceği düzenlenmekteydi²²⁴⁰. Bu doğrultuda, hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarında verilen kararlara karşı MTK m. 15/A/VII, c. 1 hükmünde, iptale ilişkin kararlar bakımından temyiz kanun yolu açık olmakla beraber, karar düzeltme yolunun kapalı olduğu açık bir hükümle öngörülmekteydi²²⁴¹.

7101 sayılı Kanun'un 53'üncü maddesinde gerçekleştirilen değişikliğin neticesinde, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII, c. 1 uyarınca, karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceğine ilişkin olan düzenleme madde metninden çıkartılmıştır²²⁴². Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 1 hükmünde açıkça,

²²⁴⁰ Eski kanun yolu sistemimizdeki karar düzeltme imkânı hakkında bkz.: Karslı, **a.g.e.**, § 30, s. 789-798; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 215-224, s. 441-443; Muşul, **a.g.e.**, § 50, s. 548-551; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 64, s. 638-648; Özekes, **Pekcanıtez Usul, § 19A**, s. 2369-2381; Üstündağ, **Usul**, § 3, s. 898 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, § 39, s. 495-506; Kuru, **El Kitabı**, § 62, s. 844-864; Bilge, Önen, **a.g.e.**, § 55, s. 676-686; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 767-776; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, s. 4851-4942; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 835.

²²⁴¹ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Süral, **a.g.m.**, s. 1406; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 835. Yarg. 15. HD, 11.11.1981, 2322/2326: "[...] Hakemlerin verdiği kararların ve bu Yasanın tahkim kurallarına göre verilecek kararların onanmasına ve bozulmasına ilişkin kararlar aleyhine karar düzeltme yoluna gidilemeyeceği öngörülmüştür [...]" (İnal, **a.g.e.**, s. 1183).

²²⁴² Bkz.: 7101 sayılı Kanun m. 53. Ayrıca bkz.: Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 179.

“İptal davası hakkında verilen kararlara karşı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre temyiz yolu açık olmakla birlikte, karar düzeltme yolu kapalıdır.”

şeklinde bir düzenleme öngörülmekteydi²²⁴³. Bununla birlikte, 7101 sayılı Kanunun 53’üncü maddesi ile gerçekleştirilen değişikliğin neticesinde, iptal davasında verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceğini öngören ifade kaldırılarak,

“İptal davası hakkında verilen kararlara karşı 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre temyiz yoluna başvurulabilir.”

hükmü getirilmiştir²²⁴⁴. Görüldüğü üzere, 7101 sayılı Kanun değişikliği neticesinde Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünde öngörülen hakem kararlarına karşı iptal davasının neticesinde 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceğine ilişkin hüküm madde metninden çıkartılmıştır²²⁴⁵.

7101 sayılı Kanun’un 53’üncü maddesi ile gerçekleştirilen değişiklikten önce, hakem kararının iptal prosedüründen sonra müracaat edilen temyiz kanun yolu incelemesinin neticesinde verilecek olan kararlara karşı karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceği konusunda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 1 hükmünde²²⁴⁶ gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda çeşitli

²²⁴³ 7101 sayılı Kanun değişikliğinden önce de MTK m. 15/A/VII, c. 1 hükmüne göre karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceğinin ifade edildiği hakkında bkz.: Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

²²⁴⁴ Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 179.

²²⁴⁵ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 179.

²²⁴⁶ Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 647; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

düzenlemeler (HUMK m. 440/III, 4; HMK Geçici m. 3) söz konusuydu²²⁴⁷. Buna göre, MTK m. 15/A/VII, c. 1 hükmünde, iptale ilişkin kararlar bakımından temyiz kanun yolu açık olmakla beraber, karar düzeltme yolunun kapalı olduğu öngörülmekteydi²²⁴⁸. Kanun koyucu, tahkim yargılamasının sonrasında açılacak olan iptal davası sürecinin temyiz kanun yolundan başka bir de karar düzeltme yolu ile gereğinden fazla uzayacağını öngörerek²²⁴⁹ bu duruma engel olmak amacıyla karar düzeltme yoluna başvurulamayacağını getirdiği açık düzenlemeyle Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda ifade etmişti²²⁵⁰ (MTK m. 15/A/VII, c. 1).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre gerçekleştirilen tahkim yargılamaları neticesinde verilen hakem kararları bakımından ise, hakem kararına karşı karar düzeltme yoluna gidilemeyeceği yönünde Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te ifade edildiği şekilde açık bir hükme yer verilmiş değildi²²⁵¹. Bununla birlikte, bölge adliye mahkemelerinin göreve başladığı tarih olan 20.07.2016'dan önce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Geçici madde 3/b. 2 hükmüne göre, istinaf mahkemelerinin göreve başlayacağı tarihe kadar temyiz kanun yoluna müracaat edilen kararlar bakımından yürürlükten kaldırılan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun kanun yollarını düzenleyen 427-454'üncü maddelerinin uygulanmasına devam edileceği düzenlenmekteydi²²⁵². Bu doğrultuda, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 440/f. 3, b. 4'te öngörülen düzenleme uyarınca, hakemlerin verdiği kararların ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tahkime ilişkin hükümlerine göre mahkemelerce

²²⁴⁷ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741.

²²⁴⁸ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Süral, **a.g.m.**, s. 1406; Tanrıbilir, Şit, **a.g.m.**, s. 835.

²²⁴⁹ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320.

²²⁵⁰ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, N. 392, s. 647; Şanlı, **Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, s. 349; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 320; Yeşilırmak, **Tahkim**, N. 278, s. 131; Süral, **a.g.m.**, s. 1406.

²²⁵¹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2786.

²²⁵² 6217 sayılı Kanun m. 30 ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na eklenen Geçici m. 3 hakkında bkz.: Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 58, s. 573-574; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2162; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 184, s. 433; Karşlı, **a.g.e.**, § 28, s. 703-704; Muşul, **a.g.e.**, § 49, s. 516.

verilecek olan kararlar bakımından karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceği ifade edilmekteydi²²⁵³.

Bölge adliye mahkemeleri göreve başladıktan sonra ise, hukukumuzda olağan kanun yolları, istinaf ve temyiz şeklinde düzenlenerek karar düzeltme yolu (HUMK m. 440-444) ortadan kaldırılmıştır²²⁵⁴. Bu sebeple, bölge adliye mahkemelerinin göreve başladığı tarih olan 20.07.2016'dan sonra da zaten karar düzeltme yolu ortadan kalkmış olup²²⁵⁵ Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca gerçekleştirilen tahkim yargılamaları bakımından da hakem kararlarına karşı müracaat edilen iptal davalarında verilen kararların temyiz edilmesi üzerine karar düzeltme yoluna gidilebilmesi söz konusu olamayacaktır²²⁵⁶. Bununla birlikte, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 1 hükmünde yer alan iptal davasında verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna müracaat edilemeyeceğini öngören ifadenin 7101 sayılı Kanun'un 53'üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmasının neticesinde²²⁵⁷, 4686 Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV hükmü ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 düzenlemesi birbirleriyle uyumlu ve benzer bir hale getirilmiştir.

²²⁵³ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 741. Yarg. 11. HD, 08.03.2016, E. 2016/1726, K. 2016/2529: "[...] HMK'nın geçici 3. madde 2. bendinde Bölge Adliye Mahkemeleri göreve başlamadan önce temyiz edilen kararlar hakkında 1086 sayılı HMUK'nın 427 ilâ 454. madde hükümlerinin uygulanmasına devam edileceği belirtilmiş, 1086 sayılı HMUK'nın 440/III-4. maddesinde "Hakemlerin verdiği hükümlerin ve bu Kanun'un tahkim hükümlerine göre mahkemece verilecek kararların onanmasına veya bozulmasına ilişkin kararlar" hakkında karar düzeltme yoluna gidilemeyeceği yer almaktadır. Bu durum karşısında, Dairemiz ilamına karşı karar düzeltme istenemeyeceğinden, karar düzeltme talep eden davacı ... vekilinin karar düzeltme dilekçesinin reddine karar vermek gerekmiştir [...]" (LEXPRA Hukuk Bilgi Sistemi). Yargıtay'ın aynı yöndeki başka kararları için bkz.: Yarg. 15. HD, 9.10.2002, E. 1980/2322, K. 2002/780, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yarg. 11. HD, 1.10.2015, E. 2015/2302, K. 2015/9730, LEXPERA Hukuk Bilgi Sistemi).

²²⁵⁴ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 64, s. 638; Özekes, **Pekcanıtez Usul**, § 19A, s. 2370.

²²⁵⁵ Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, s. 638.

²²⁵⁶ Kanun koyucu, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlamasından sonra ortadan kalkmış olması sebebiyle, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun sistematüğinde yer almayan karar düzeltme yoluna başvurulamayacağını HMK m. 439 hükmünde ifade etme yoluna gitmemiştir (Pekcanıtez, Yeşilırmak, **Pekcanıtez Usul**, § 22, s. 2786, dn. 523).

²²⁵⁷ Ulukuş Bulut, **a.g.e.**, s. 179, dn. 491; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, § 21, s. 619.

(2) Temyiz İncelemesinin Sonucunda Verilecek Olan Kararlar

i. Genel Olarak

Hakem kararının iptalini inceleyen bölge adliye mahkemesince verilen karar üzerine temyiz kanun yoluna müracaat edildiğinde, Yargıtay tarafından verilecek olan karar, “*temyiz talebinin reddedilmesi*” ya da “*kabul edilmesi*” şeklinde olacaktır²²⁵⁸. Bu kapsamda, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, Yargıtayca temyiz incelemesi neticesinde verilecek olan kararın bölge adliye mahkemesinin kararını düzeltme ve değiştirme şeklinde olması mümkün değildir²²⁵⁹.

Aşağıda, hakem kararının iptalini inceleyen bölge adliye mahkemesince verilen karar bakımından temyiz kanun yoluna gidilmesi üzerine, Yargıtay tarafından verilecek olan temyiz talebinin reddedilmesi ile temyiz talebinin kabul edilmesi hususları ortaya konulacaktır.

ii. Temyiz Talebinin Reddedilmesi

Hakem kararının iptali davası neticesinde bölge adliye mahkemesince verilen kararı inceleyen kanun yolu mahkemesi (Yargıtay), temyiz talebinin reddi yönünde karar verebilecektir²²⁶⁰. Tahkim yargılamasının sonucunda hakemlerce verilen karara karşı açılan iptal davasını inceleyen bölge adliye mahkemesinin kararı hukuka uygun bulunursa, Yargıtayca verilecek olan karar temyiz talebinin reddi şeklindedir²²⁶¹. İptal davası neticesinde verilen kararın temyiz kanun yoluna götürülmesi üzerine, Yargıtayca verilen temyiz talebinin reddi kararı üzerine hakem kararı şekli anlamda kesinleşecektir²²⁶².

²²⁵⁸ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2785-2786. Doktrinde, hakem kararının Yargıtayca ya onaylanacağı ya da bozulacağı ifade edilmektedir. Bu hususta bkz.: Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 350. Ayrıca bkz.: Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126.

²²⁵⁹ Kalpsüz, **Milletlerarası Tahkim**, s. 126; Selçuk, **Hakem Kararlarının İptali**, s. 350.

²²⁶⁰ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2785-2786.

²²⁶¹ Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2785-2786.

²²⁶² Pekcanitez, Yeşilırmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2786.

iii. Temyiz Talebinin Kabul Edilmesi

Hakem kararına karşı açılan iptal davası neticesinde taraflarca müracaat edilen temyiz kanun yolu üzerine Yargıtayca temyiz talebinin kabul edilmesi şeklinde bir karar verilirse hakem kararının iptali söz konusu olacaktır. Hakem kararının iptali davası neticesinde gerçekleştirilecek olan temyiz incelemesi üzerine hakem kararının iptali şeklindeki karar kesinleştiği takdirde, hakemlerce verilen karara uyularak yeniden bir karar verilmesi söz konusu olacaktır. Hakemlerce verilecek olan karar bakımından, kanun yolu neticesinde kesinleşen iptal kararının sonucu ve gerekçesi bağlayıcı olacaktır²²⁶³.

2. Yargılamanın Yenilenmesi Yolu

Hakem kararlarının iptali neticesinde verilecek olan kesinleşmiş kararlara karşı, olağanüstü kanun yolu olan “*yargılamanın yenilenmesine*” (*iade-i muhakeme*) müracaat edilebilecektir²²⁶⁴. Yargılamanın yenilenmesi, bazı ağır yargılama noksanlıkları ile hatalarından dolayı kesin hükme bağlanmış olan bir ihtilaf hakkında yeniden yargılama yapılmasını ve maddi anlamda kesin hükmün ortadan kaldırılmasını sağlayan bir olağanüstü kanun yoludur²²⁶⁵. Yargılamanın yenilenmesi yolu, kesinleşmiş kararlara karşı gidilebilen istisnai bir yoldur²²⁶⁶.

²²⁶³ Pekcanitez, Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul**, § 22, s. 2786.

²²⁶⁴ Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 147.

²²⁶⁵ Kuru, **El Kitabı**, § 68, s. 912; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 60, s. 5165; Postacıoğlu, **a.g.e.**, § 31, s. 775-776; Özekes, **Pekcanitez Usul**, § 19, s. 2323 vd.; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, (2013), § 70, s. 678; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 166-168, s. 427; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 89 vd.; Muşul, **a.g.e.**, § 55, s. 589; Karşı, **a.g.e.**, § 29, s. 749; Üstündağ, **Usul**, § 5, s. 910.

²²⁶⁶ Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 74; Muşul, **a.g.e.**, § 55, s. 589; Karşı, **a.g.e.**, § 29, s. 749; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, § 68, s. 5165; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, § 22, N. 167, s. 427; Kuru, **El Kitabı**, § 68, s. 912.

Yargılamanın yenilenmesine ilişkin hükümler uygun olduğu ölçüde tahkimde de uygulanacaktır²²⁶⁷ (HMK m. 443/f. 1 atfı ile m. 374-381). Bununla birlikte, tahkimde söz konusu olan yargılamanın yenilenmesi bakımından kanunda öngörülen yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin hepsi uygulanmayacaktır²²⁶⁸ (HMK m. 443/f. 1). Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden sadece HMK m. 375/f. 1'deki (b), (c), (e), (f), (g), (h), (ı) ve (i) bentleri tahkim yargılamasında uygulanacaktır²²⁶⁹ (HMK m. 443/f. 2, c. 1). Bu kapsamda, yargılamanın yenilenmesi yolu tahkim yerindeki devlet mahkemelerinde görülecektir²²⁷⁰ (HMK m. 443/f. 2, c. 2).

Uyuşmazlığın tarafları, hakem kararına karşı açılan iptal davasında verilen karar hakkında olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesine de müracaat edebileceklerdir. Taraflarca iptal davasında verilen karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna müracaat edilmesi durumunda, yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilirse, hakem kararı iptal edilecektir²²⁷¹. Bunun üzerine, yargılamanın yenilenmesi talebini inceleyen mahkeme tarafından uyuşmazlık

²²⁶⁷ Namli, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 147; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 798; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1827, s. 1055; Karşı, **a.g.e.**, § 29, s. 847; Süral, **a.g.m.**, s. 1407.

²²⁶⁸ Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 619.

²²⁶⁹ Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Karşı, **a.g.e.**, § 29, s. 847; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 762-763; Muşul, **a.g.e.**, § 55, s. 672.

²²⁷⁰ Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1828, s. 1055; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1900; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 620.

²²⁷¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 763; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1901; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 620; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1828, s. 1055; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 672; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 800; Karşı, **a.g.e.**, § 29, s. 848; Süral, **a.g.m.**, s. 1407.

hakkında tekrardan bir karar verilebilmesi için, dosya yeni bir hakeme ya da hakem kuruluna tevdi edilecektir²²⁷².

3. Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuru Yolu

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde veya Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel hak ve hürriyetlere aykırı olan “*hakem kararlarına karşı iptal davasında verilen kararlara karşı*”, Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvuru yoluna müracaat etme imkânı mevcuttur²²⁷³.

Anayasa şikâyeti olarak da adlandırılan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluna gidilebilmesi imkânı temel hak ve hürriyetlerin devlet mahkemesinde gerçekleştirilen yargılama esnasında ihlal edilmesi durumunda söz konusu olabilecektir²²⁷⁴. Kimi durumda, devletin ülkesinde yaşayan bireylerin temel hak ve hürriyetlerini gerçekleştireceği yargılama faaliyeti neticesinde ortaya koyduğu kararlar aracılığıyla ihlal etmesi söz konusu olabilecektir²²⁷⁵. Anayasa mahkemesine bireysel başvuru yolu, kanun yolu olarak nitelendirilen istinaf, temyiz, karar düzeltme ve yargılamanın yenilenmesi hallerinden biri olmayıp kendine özgü bir hukuki çaredir²²⁷⁶.

Bu doğrultuda, aralarındaki ihtilafın çözümlenmesi bakımından tahkim yoluna müracaat eden taraflar, hakem mahkemesince verilen hakem kararının iptali davası neticesinde ortaya konulan kararların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde veya Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel hak ve hürriyetlere aykırı

²²⁷² Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 763; Kuru, **İstinaf Sistemine Göre**, § 88, s. 683; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 80, s. 796; Kuru, Arslan, Yılmaz, **a.g.e.**, § 89, s. 794; Kuru, **Ders Kitabı (Usul)**, § 88, s. 742; Kuru, **El Kitabı Cilt 2**, § 88, s. 1901; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, § 21, s. 620; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, § 52, N. 1828, s. 1055; Muşul, **a.g.e.**, § 59, s. 672; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu, **a.g.e.**, § 51, s. 800; Karşı, **a.g.e.**, § 29, s. 848; Süral, **a.g.m.**, s. 1407.

²²⁷³ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764.

²²⁷⁴ Akkan, **Pekcanitez Usul**, § 24, s. 2853.

²²⁷⁵ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 78, s. 768.

²²⁷⁶ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, **a.g.e.**, § 78, s. 768.

olması üzerine, Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvuru yoluna müracaat edebileceklerdir²²⁷⁷.

Hakem kararlarının iptali davası neticesinde devlet mahkemesince verilecek olan kararların anayasa mahkemesinde bireysel şikâyet yoluna konu edilmesi durumunda, gerçekleştirilecek olan denetim, *kanaatimizce*, tahkim yargılamasında hakemlerce verilen kararın içeriğinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde veya Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel hak ve hürriyetlere aykırı olması hususlarına ilişkin olmayacaktır. Zira, aksi takdirde, bu durum, hakem kararlarının iptali davasında söz konusu olan “*esasa girme yasağına*”²²⁷⁸ (*révision au fond*) aykırılık teşkil edecektir.

Anayasa mahkemesinde bireysel başvuru yolu, hakem kararının iptali davası sonucunda, iptal davasını inceleyen mahkemece verilecek olan kararlara karşı ve sadece bu yargılamayı gerçekleştiren devlet mahkemesinin yapacağı yargılamada, Anayasa'daki ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki temel hak ve hürriyetlere riayet edilip edilmediğinin denetimine ilişkin olacaktır. Bu sebeple, anayasa mahkemesine bireysel başvuru yolu, tahkim yargılamasında hakemlerce verilen kararın esasına yönelik olmayan bir denetim yoludur.

Devlet mahkemelerince gerçekleştirilen ve medeni yargıdaki kararlar aleyhine müracaat edilebilecek olan, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yoluna²²⁷⁹ sadece, iptal davası neticesinde verilmiş olan devlet mahkemesi kararları aleyhine müracaat edilebilecektir. Tahkim yargılamasından sonra verilen hakem kararlarına karşı ise, Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuru yoluna müracaat edilebilmesi mümkün değildir²²⁸⁰. Zira, tahkim yargılamasını gerçekleştiren ve taraflarca seçilen hakem mahkemesinin, devletin egemenlik yetkisini kullanarak

²²⁷⁷ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764.

²²⁷⁸ Esasa girme yasağı (*révision au fond*) hakkında bkz.: MüKoZPO, *Münch*, **ZPO** § 1059, Rdn. 7; Sandrock, **BB 2001**, s. 2177.

²²⁷⁹ Akkan, **Pekcanitez Usul**, § 24, s. 2853.

²²⁸⁰ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764.

yargılama gerçekleştiren bir makam olmaması sebebiyle, hakem kararlarına karşı Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvuru yoluna müracaat edilebilmesi söz konusu olamayacaktır²²⁸¹.

²²⁸¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, § 37, s. 764.

SONUÇ

MTK ve HMK kapsamında hakem kararlarına karşı iptal davası konulu çalışmamızda ulaştığımız başlıca sonuçlar şu şekilde özetlenebilecektir:

1. Hakem kararı, tahkim sözleşmesi uyarınca hakemlere verilen uyuşmazlığı çözme yetkisine dayanarak, taraflar aralarındaki özel hukuk uyuşmazlığını nihayete erdiren ve böylece ortadan kaldıran kararlardır. Hakem kararları hakkında, *doktrinde*, milliyetleri dikkate alınarak, “*yerli hakem kararı*” veya “*yabancı hakem kararı*” şeklinde bir ayırım yapılmaktadır. Bir hakem kararının yabancı hakem kararı olarak nitelendirilebilmesi için, *doktrinde ileri sürülen çoğunluğun görüşü* uyarınca, “*usul hukuku ilkesinin*” esas alınmasının gerektiği ifade edilmektedir. Usul Hukuku ilkesine göre, hakem kararı, hangi devletin usul hukuku mevzuatına göre verilmiş ise, o devletin tabiiyetinde olan bir hakem kararıdır.

2. İptal davası hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da öngörülen hükümlerin mi yoksa, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15’te öngörülen düzenlemelerin mi uygulanacağını belirlenmesi önem arz etmektedir. Zira, Türk Hukukunda, “*milletlerarası tahkim*” ile “*milli tahkim*” birbirinden farklı kanunlarda düzenlenmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439’da öngörülen hakem kararlarının iptali prosedürünün uygulanabilmesi için sözü edilen hakem kararının Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda tarifi bulunan “*yabancılık unsurunu*” (MTK m. 2) içermiyor olması ve aynı zamanda taraflarca “*tahkim yeri olarak Türkiye’nin belirlenmiş olması*” gerekmektedir (HMK m. 407). Bu kapsamda, eğer bir hakem kararı yabancılık unsuru taşıyorsa, söz konusu hakem kararı hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre iptal davası açılamayacaktır. Bunun yerine, Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümlerine göre, hakem kararlarının iptali yoluna müracaat edilmesi söz konusu olacaktır. Her ne kadar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun genel gerekçesinde kanun koyucu tarafından HMK’nın tahkime ilişkin düzenlemeleri ile milli ve milletlerarası tahkim hükümleri arasındaki farkın giderilmek istendiği ve bu amaca hizmet etmek üzere de Hukuk Muhakemeleri

Kanunu'nun tahkime ilişkin düzenlemelerinin Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki hükümler ile hemen hemen aynı olacak şekilde düzenlendiği belirtilse de; milli hakem kararları ile milletlerarası hakem kararları arasında birtakım temel farklılıklar mevcuttur. Bu sebeple, hakem kararlarına karşı iptal davası açılabilmesi bakımından hakem kararları hakkında söz konusu olan milli hakem kararı ile milletlerarası hakem kararı ayrımı önem arz etmektedir.

3. Aralarındaki uyuşmazlığın çözümlenmesi amacıyla, tahkim yolunu tercih eden taraflar, yargılama neticesinde, hakem mahkemesinden, “*kesin*” ve “*bağlayıcı*” nitelikte bir karar verilmesini talep edeceklerdir. Tahkim yargılamasında verilecek olan kararlara karşı kural olarak, kanunda öngörülen müracaat yollarına (Mesela, UNCITRAL Model Kanunu m. 34'te öngörülen *iptal davasına*) başvurulabilmesi mümkün olacaktır. Hakem kararlarının iptali davasına konu olabilecek kararlar, nitelikleri itibarıyla “*bağlayıcı (binding)*” ve “*nihai (final)*” kararlardır.

4. Hakem kararlarının iptali davasına konu edilebilecek olan “*nihai karar (final award)*” terimi çoğunlukla, hakem mahkemesinin görevini tamamen sona erdiren kararlar bakımından kullanılmaktadır. Bununla birlikte, tahkim yargılamasında her zaman hakemlerin görevini sona erdiren “*nihai kararlar (final award)*” verilmemektedir. Gerçekleştirilen tahkim yargılaması neticesinde kimi zaman da yargılamayı yürüten hakem mahkemesince hakem kararlarının çeşitlerinden bir diğerine de hükmedilmesi söz konusu olabilecektir. Hakem veya hakem kurulunca tahkim yargılaması neticesinden ortaya konulan hakem kararının çeşidi aleyhine iptal davasının açılabilip açılmayacağı meselesinin değerlendirilebilmesi bakımından önem arz etmektedir. Buna göre, hakem kararlarının çeşitleri kapsamında, “*nihai kararlar (final awards)*”, “*kısmi kararlar (partial awards)*”, “*ara kararlar (Preliminary Award)*”, Geçici hakem kararları (*Preliminary; Interlocutory*) ...vs. sayılabilecektir.

5. Nihai hakem kararları (*final awards*) terimi genellikle, tarafların aralarındaki anlaşmazlıkların tamamını çözümleyen hakem kararları için kullanılmaktadır. Bu anlamda "*nihai hakem kararları*", tarafların iddialarının bir kısmını (hepsini değil) ortadan kaldıran "*kısmi karardan (partial awards)*" ayrılmaktadır. Nihai hakem kararları, esasa ilişkin olabileceği gibi usule ilişkin de olabilecektir. Belirtmek gerekir ki, nihai hakem kararlarının önemli sonuçları vardır. İlk olarak, tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan nihai hakem kararları aleyhine, hakem kararının iptali davası açılabilir. Buna ek olarak, hakem kararının taraf devletlerden birinin ülkesinde verildiği varsayımında 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu'nun uygulanması da söz konusu olabilecektir. Son olarak, nihai hakem kararının verilmesi, mahkemenin yetkilerini sona erdirecektir.

6. Kısmi hakem kararları (*Partial Award*), tarafların aralarındaki uyuşmazlığı tahkim yoluna götürmeleri üzerine, meydana gelen hakem yargılamasını sona erdirmeyen ve uyuşmazlığın konusunu oluşturan meselelerden sadece bir kısmını çözümleyen kararlardır. Türk Hukukunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 436/f. 2'de ile Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 14/A/II hükümlerinde, hakemlerce kısmi hakem kararlarının verilebileceği açıkça ortaya konulmaktadır.

7. Ara kararlar (*Preliminary Award*), yargılamanın yürütülmesi ve devamı bakımından münferit bir uyuşmazlığın çözümlenmesi hakkında tahkim yargılamasını yürüten hakem mahkemesince yargılamanın devam ettiği esnada verilen ve yargılamayı nihayete erdirmeyerek hakemlerin yargılamadan el çekmesine sebep olmayan kararlardır. Hakem veya hakem kurulunun, tahkim yargılaması esnasında verdikleri "*ara kararlar*" hakkında iptal davası yoluna müracaat edilemeyecektir.

8. Geçici hakem kararları (*Interlocutory*), bir ya da daha fazla ön sorunu içerecek şekilde usule ilişkin olarak verilmiş olan hakem kararlarına denilmektedir. Mukayeseli Hukukta, milletlerarası tahkime ilişkin düzenlemeler getiren çeşitli

kanun hükümlerinde, geçici hakem kararlarının bazıları bakımından hakem kararlarına karşı iptal davası açılabileceği açıkça ifade edilmektedir. Buna karşılık, Türk Hukukunda ise, Milletlerarası Tahkim ile paralel olacak bir şekilde, Hukuk Muhakemeleri Kanununda iç tahkime ilişkin olarak kanun koyucu tarafından öngörülen düzenlemelerde geçici hakem kararlarına karşı iptal davası açılıp açılmayacağı hakkında herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.

9. Tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce ortaya konulan ve uyuşmazlığı çözümlmeyi amaçlayan hakem kararı, bazı durumlarda etki doğurmayarak karar şeklinde mevcudiyet kazanamayacaktır. Bu tarz hakem kararları için etkisiz ya da yok hükmünde hakem kararları (*Unwirksame Schiedssprüche*) tabiri kullanılmaktadır. Hakem kararının etkisiz olması sonucu çeşitli sebeplerden ileri gelebilecektir. Etkisiz veya yok hükmündeki hakem kararlarına ilişkin olarak mehzaz UNCITRAL Model Kanunu ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tahkime ilişkin düzenlemelerinde herhangi bir ifadeye yer verilmiş değildir. *Doktrinde bizim de katıldığımız görüş doğrultusunda* herhangi bir etkisi bulunmayan bu tarz hakem kararlarına karşı iptal davası açılmasına gerek bulunmamaktadır.

10. Hakem kararlarının çeşitli özellikleri bulunmaktadır. Hakem kararları, tıpkı devletin yargı organları tarafından verilen mahkeme kararları gibi yargısal bir niteliğe sahiptir. Hakem kararları, tarafların aralarında akdettikleri sözleşme ile kurulmuş olan hakem mahkemesince tesis edilen kararlar olup; tıpkı devlet mahkemesi kararları gibi “*kesin hüküm etkisine*” sahiptir. Tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilecek olan hakem kararları, uyuşmazlığın tarafları bakımından bağlayıcılık arz edecektir. Devletin egemenlik yetkisinin bir neticesi olarak, ülke sınırları içerisindeki yargı organlarınca verilen ve uyuşmazlığı esastan çözen mahkeme kararları, icrailik kuvveti ile yaptırıma bağlanmıştır. Kural olarak, tahkim yargılaması neticesinde hakem mahkemesince verilen hakem kararları da icrailik niteliğine sahip olacaktır.

11. Tahkim yargılaması neticesinde kesinleşen hakem kararları, tıpkı devlet mahkemelerinden verilen kararlar gibi, maddi anlamda kesin hüküm niteliğini haiz olur. Bilindiği üzere, kesin hüküm (*kaziyei muhkeme*), yargılama mercilerinin nihai kararları aleyhine gidilebilecek olan bütün olağan kanun yollarının tüketilmesinin neticesinde, tarafların aralarındaki ihtilafın kesin olarak ortadan kaldırılması ve bir daha tartışma konusu yapılamamasıdır. Bu anlamda, tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarının, kesin hüküm etkisine sahip olması, hakem kararlarının yargısal niteliğinin göstergesi ve aynı zamanda bir sonucudur. Aynı zamanda, hakem kararlarının yerinde olup olmadığının değerlendirilmesi için kanuni düzenlemelerde kimi zaman “*kanun yollarının*” kimi zaman da “*iptal davası*” gibi bir denetim mekanizmasının öngörülmesi ile hakem kararının Kanunda öngörülen sınırlı sayıdaki iptal sebebine dayanılarak ortadan kaldırılması gereği kesin hüküm niteliğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

12. Hakem kararlarının benzer kararlarla ilişkisi değerlendirildiğinde, hakem-bilirkişi kararları hakem kararlarından farklılık arz etmektedirler. Hakem kararları özellikleri gereği yargısal karar niteliğini haiz olan kararlardır. Yargısal özelliklere sahip olmaları sebebiyle, hakem kararları hüküm niteliği taşıyacaktır ve icra edilebilme kabiliyetini haiz olacaktır. Aynı zamanda nihai hakem kararları aleyhine iptal davası açılabilir. Bununla birlikte, hakem-bilirkişi raporlarına karşı tahkim yargılamasında söz konusu olan iptal davası açma imkânı söz konusu değildir.

13. Hakem veya hakem kurulu tarafından ortaya konulan hakem kararları ile hakem dispeççi raporlarının arasındaki ilişkinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarafların, deniz ticareti hukukuna ilişkin olarak aralarında meydana gelen uyuşmazlıkları çözümlmek amacıyla, gerek navlun sözleşmesi ile ilgili olarak charter partiye gerekse de konişmentoya, tahkim şartı koymaları durumunda, hakem dispeççilerin tahkim yargılamasının devam ettiği esnada hakem yargılamasında geçerli olan usul hükümleri çerçevesinde hazırladıkları dispeç

raporu, “*dispeç kararı*” şeklinde ortaya konulacaktır. Hukukumuzda, tahkim yargılaması esnasında, hakem-dispeççilerce hazırlanan dispeç kararları, aynı zamanda “*hakem kararı*” olarak nitelendirilmektedir. Bu sebeple, aynı zamanda niteliği bakımından hakem kararı olarak kabul edilen hakem dispeç kararları aleyhine; hakem kararlarına karşı denetim imkânı olarak öngörülen iptal davasının açılabilmesi mümkündür.

14. Hakem kararlarının hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde hakem kararlarının hukuki niteliği ortaya konulurken tahkimin hukuki niteliğinden hareket edildiği görülmektedir. Konuya ilişkin olarak, doktrinde ileri sürülen görüşler “*sözleşme görüşü*”, “*yargısal karar görüşü*” ve “*karma görüş*” olmak üzere üç kategori altında ele alınabilecektir. Hakem kararlarının hukuki niteliğini ortaya koyan görüşlerden sözleşme görüşüne göre, tahkim sözleşmesi, usul hukuku sözleşmesidir. Bu görüşü savunan yazarlara göre, tahkim sözleşmesi, maddi hukuk niteliğine sahip olmakla birlikte asıl etkilerini usul hukuku alanında gösteren bir sözleşmedir. Alman Hukukunda da hakem kararlarının hukuki niteliğinin sözleşme olduğunu savunan yazarlarca ileri sürülen hâkim görüşe göre, tahkim sözleşmesi çifte fonksiyona sahip olan ve bünyesinde gerek maddi hukuka gerekse de usul hukukuna ilişkin yönleri barındıran bir sözleşmedir. Diğer bir deyişle, Alman hukuk doktrininde, tahkim sözleşmesinin “*saf usul hukuku sözleşmesi*” (“*reinen Prozessvertrag*”) olduğu kabul edilmemektedir. Türk Hukukunda ise, hakem kararlarının hukuki niteliğinin sözleşme olduğunu savunan yazarlara göre, hakem yargılamasının asıl olarak aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların akdedeceği sözleşmeye dayanması ve hakem kararlarının da bu sözleşmeye dayanan hakem mahkemesi tarafından verilmesi sebebiyle, hakem kararlarının sözleşme niteliğinde olduğunu kabul etmek gerekecektir. Zira, hakem kararları sözleşme niteliğinde olduğuna göre, hakem kararlarının ortadan kaldırılabilmesi için kanun koyucu tarafından herhangi bir müracaat imkânının (iptal davası, kanun yolu ya da diğer hukuki çareler...vs.) getirilmesi de gerekmemektedir. Sözleşme görüşüne göre, hakem kararının hukuki niteliği maddi hukuk anlamında sözleşme olduğu için, hakem kararlarına karşı müracaat yoluna başvurulması gerekmez. Bunun yerine

sözleşmeler bakımından söz konusu olan “*hata*”, “*hile*”, “*korkutma (ikrah)*”...gibi iradeyi sakatlayan hallere dayanılarak iptallerinin sağlanması mümkün olacaktır.

15. Hakem kararlarının hukuki niteliği konusunda doktrinde ileri sürülen diğer bir görüş ise, yargısal karar görüşüdür. Doktrinde savunulan yargısal karar görüşüne göre, hakem kararları pek çok açıdan mahkeme kararları ile benzer bir şekilde “*yargısal (kazai)*” niteliği haizdir. Bu kapsamda, hakem kararlarının yargısal karar olduğunu ifade eden yazarların görüşlerinin dayanağını teşkil eden özelliklerden biri; tarafların aralarında söz konusu olan uyuşmazlığın çözümü bakımından oluşturulan hakem mahkemesinde, yargılamanın başlamasından hakem kararının verilmesine kadar geçilen aşamaların tıpkı devlet yargısında söz konusu olan yargısal bir sürece benzemekte olması ve bunun neticesinde de hakemlerce verilen kararların da yargısal kararlar niteliğini haiz olacağıdır. Belirtmek gerekir ki, hakem kararlarının yargısal nitelikte olduğuna dair Yargıtay’ın da çeşitli kararları bulunmaktadır. Bu kapsamda *Yargıtay’ın bazı kararlarında*, hakem yargılaması neticesinde verilen kararların, yargılamayı yürüten tahkim mahkemesince ortaya konulmasından sonra, icra edilebilmesi için bu hususta devlet mahkemesince verilmiş tasdik kararının da bulunmasının gerektiği hakem kararlarının yargısal niteliğinin varlığına dair bir işaret olarak ifade edilmektedir.

16. Hakem kararlarının hukuki niteliği konusunda *doktrinde* ileri sürülen diğer bir görüş ise, karma görüştür. *Doktrinde ileri sürülen karma görüş* uyarınca gerek sözleşme görüşü erekse de yargısal karar görüşü hakem kararlarının hukuki niteliğini açıklamak bakımından yeterli değildir. Buna göre, tahkim sözleşmesi hem yargısal hem de sözleşmesel nitelikleri bünyesinde barındırdığı için hakem yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararları da aynı anda yargısal ve sözleşmesel niteliklere sahip olacaktır. *Kanaatimizce* de, hakem kararlarının hukuki niteliği kazai karar görüşü çerçevesinde değerlendirilebilecektir.

17. Tahkimin taraf egemenliğini ön planda tutan yapısı ve devlet yargısından farklılaşan kendine has özellikleri olması sebebiyle, hakem kararlarının denetlenmesi, devlet mahkemelerince verilen kararlarla aynı esaslara tâbi tutulmaz. Bu sebeple, taraflar, hakem kararlarının yerinde olup olmadığının ortaya konulabilmesi bakımından bu hususta özel olarak düzenlenen denetim yollarına müracaat edebileceklerdir. Tahkim kanunlarında hakem kararlarının denetiminin sağlanabilmesi amacıyla getirilen sistemler çeşitlilik arz etmektedir. Günümüzde, Birleşmiş Milletler Kuruluşu tarafından hazırlanan UNCITRAL Model Kanunu’nda üye devletler için önerilen sistem, hakem kararlarına karşı “*iptal davası*” açılması şeklindedir. Buna göre, UNCITRAL Model Kanunu’nu düzenleyen irade, hakem mahkemelerinden verilen kararların denetimini sağlamak amacıyla, devlet mahkemesinde iptal davası açma imkânını getirmekte ve bu yolla tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce verilecek olan kararın hukuk düzeni tarafından var olması gereken hususların bulunup bulunmadığının denetlenmesine olanak sağlanmaktadır.

18. Mevzuat UNCITRAL Model Kanunu m. 34’te öngörülen iptal davası şeklindeki denetim mekanizması, Mukayeseli Hukukta da benimsenmiştir. Buna göre, çeşitli ülkeler (Alman, İsviçre, Avusturya, Fransa, İtalya) hukuk sistemlerinde hakem kararlarına karşı iptal davası yoluna müracaat edilmesi sistemini kabul etmişlerdir. Böylelikle, iç hukuklarında hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davasını düzenleyen hükümler getirmişlerdir. Hakem kararlarına karşı iptal davası açılmasını benimseyen Almanya, İsviçre, Avusturya, Fransa ve İtalya gibi ülkelere karşılık, İngiltere’nin iptal davası yolunu tercih etmediği tespitine bulunulmuştur.

19. Hakem kararlarının denetimi bakımından Türk Hukukunda, tercih edilen sistemin ne olduğu zaman içerisinde gerçekleşen değişikliklerle şekillenmiştir. Buna göre, yürürlükten kaldırılan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda iç tahkimi düzenleyen hükümlerde (HUMK m. 516-536) hakem kararlarına karşı “*kanun yollarına*” müracaat edebilme imkânı tercih edilmekteydi. Böylelikle, Türk Hukukunda iç tahkim bakımından hakem kararlarına karşı,

HUMK m. 533'te düzenlenen “*temyiz*” ve m. 534'te öngörülen “*yargılamanın yenilenmesi*” yollarına müracaat edilebilmesi mümkündür. Sonrasında, Türk kanun koyucu, gerçekleştirilen değişikliklerle, hakem kararlarına karşı müracaat yolları hakkında mevcut olan sistemlerin arasından “*iptal davası*” yolunu tercih etmiştir. Hakem kararlarına karşı iptal davası yoluna müracaat edilebilmesi ilk olarak 21.6.2001 tarihli 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda (m. 15) milletlerarası hakem kararları bakımından söz konusu olmuştur. Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndan sonra 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından da hakem kararlarına karşı iptal davasının açılabilmesi kabul edilmiştir. Böylelikle, gerek 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünde gerekse de 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439'da hakem kararlarına karşı yegâne başvuru yolunun “*iptal davası*” olduğu açıkça ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere, Türk Hukukunda da 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen temyiz kanun yoluna başvurabilme imkânı kaldırılarak onun yerine hakem kararlarına karşı iptal davası açabilme olanağı getirilmiştir. Yargıtay'ımız da içtihatlarında Türk Hukukunda hakem kararlarına karşı temyiz kanun yoluna başvurma imkânının mevcut olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Kısacası, günümüzde, milli ve milletlerarası hakem kararlarına karşı gidilebilecek tek denetim yolunun “*iptal davası*” olduğu kanunlarımızda ve Yargıtay kararlarında açıkça ifade edilmiştir.

20. İptal davası, hakem kararlarının denetimi kapsamında kanun koyucu tarafından kabul edilmiş hukuki bir yoldur. Kanun koyucu hakem kararlarının denetimi için öngördüğü iptal davası açabilme imkânının sadece kanunda öngörülen sebeplerle sınırlı olacağını hükme bağlamıştır. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2'de sayılan sebepler ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439'da öngörülen sebeplerden başka hakem kararlarının iptali taraflarca talep edilemeyecektir. Bu durumda gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre iptal davasını ele alan mahkemece sadece kanunda öngörülen iptal sebeplerinin mevcut olup olmadığı

incelenebilecektir. Kanun koyucu getirdiği düzenlemeler ile “*esasa girme yasağını*” (*revision au fond*) kabul edilmiştir. Bu sebeple, hakem kararının iptalini inceleyen devlet mahkemesi ile bu inceleme neticesinde verilen kararın temyiz edildiği Yargıtay dairesi, iptal sebepleri dışında bir değerlendirmede bulunamayacaktır. Diğer bir deyişle, iptal davasını görmekte olan mahkeme, hakem kararının hukuka aykırı olarak verilip verilmediğine dair içeriksel bir denetim yapamayacaktır. Hatta, tarafların aralarında yapacakları sözleşme ile iptal sebeplerini genişleterek mahkemenin içerik denetimi yapabileceğini kararlaştırmaları da mümkün olmayacaktır.

21. Hakem kararlarına karşı iptal davası ile ilgili olarak bir devletin hukuk sisteminde kabul ettiği kurallar o ülkedeki tahkimin geleceği noktasında büyük ölçüde etkili olmaktadır. Bu sebeple, kendilerini tahkim bakımından avantajlı ve cazip birer devlet haline getirmeyi isteyen pek çok ülke kabul ettiği kanuni düzenlemelerde, devletin tahkim yargılamasına olan müdahalesini minimize etmeyi ve buna ilişkin olarak iptal davası bakımından düzenlemeler getirmeyi uygun bulmaktadır. Özellikle, hakem kararlarına karşı iptal davalarının ilke derece mahkemeleri yerine ülkenin üst derece mahkemelerinde açılmasının öngörülmesi, iptal sebeplerinin sınırlı sayıda olduğunun benimsenerek iptal başvurularının ekseriyetle başarısızlıkla sonuçlanması ve iptal davalarının kısa süreler içerisinde sonuçlanarak, hakem kararının icrasına engel olmayacağının kabul edilmesi, uzun süren ve masraflı tahkim yargılamaları neticesinde alınan hakem kararlarının açılacak olan iptal davaları ile ortadan kaldırılması riskini azaltarak o ülkeyi tahkim bakımından avantajlı kılacaktır.

22. Kanuni düzenlemelerde iptal davası hakkında “*kanun yolu*”, “*müracaat imkânı*”, “*hukuki çare*” “*inşai dava*” şeklinde birbirinden farklı ifadeler kullanılmaktadır. Kanun metinlerinde yer alan bu düzenlemelerden başka, *doktrinde*, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarının hukuki niteliği bakımından, çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, iptal davasının hukuki niteliği bakımından doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. *Kanaatimizce*,

hakem kararlarına karşı iptal davası kanun yolu olarak nitelendirilemeyecektir. Hakem kararlarına karşı iptal davasının müracaat yolu olarak kabul etmesi daha isabetli olacaktır.

23. Hakem kararlarına karşı iptal davasında görevli mahkemenin neresi olacağı kanun koyucu tarafından zaman içerisinde gerçekleştirilen değişiklikler çerçevesinde şekillenmiştir. 7101 sayılı Kanun'un 60'ncı maddesi ile gerçekleştirilen değişiklikten sonra, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439'ncü maddesinin birinci fıkrasında, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli mahkeme, "*tahkim yeri bölge adliye mahkemesi*" olarak düzenlenmiştir. 7101 sayılı Kanun değişikliği ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen tahkime ilişkin usuli hükümler, birbirleriyle uyumlu ve benzer hale getirilmiştir. 7101 sayılı Kanun değişikliğinden sonra, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli mahkemenin "*bölge adliye mahkemesi*" olacağı konusunda herhangi bir tereddüt kalmamıştır.

24. Hakem kararlarına karşı iptal davalarının ilk derece mahkemelerinden ziyade üst derece mahkemelerinde görülmesinin birtakım faydaları mevcuttur. *Kanaatimizce*, iptal davalarının üst derece mahkemelerinde görülmesi sayesinde hakem kararları daha uzman mahkemelerde ve daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılmış olacaktır. İptal davalarının üst derece mahkemelerinde görülmesini tercih eden hukuk sistemleri, bu sayede kendi ülkelerini cazip birer tahkim merkezi haline getirmeyi istemektedirler.

25. Hakem kararlarına karşı iptal davası açmak isteyen taraflar, taleplerini yerine getirmek bakımından zamansal bir sınıra tabidir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre taraflar, hakem kararlarına karşı, "*otuz gün*" içerisinde iptal davası açabilirler. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, "*otuz gün*" olarak belirtilen iptal davası açma süresi; UNCITRAL Model Kanunu'nun 34'ncü maddesinde ise, "*üç ay*" şeklinde tayin edilmiştir. Görüldüğü üzere, iptal davası açma süresi

bakımından, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, mehz UNCITRAL Model Kanunu'ndan farklı ve ona nazaran daha kısa bir süre öngörülmüştür. UNCITRAL Model Kanunu'nda düzenlenmiş olan üç aylık iptal davası açma süresinin, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda otuz gün olarak öngörülmek suretiyle kısaltılması, Türk Hukukunda tahkim yargılamasının daha hızlı sonuç vermesi bakımından isabetlidir.

26. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre ise, iptal davası, hakem kararının (HMK m. 436) veya düzeltme, yorum veya tamamlama kararının (HMK m. 437) taraflara tebliğinden itibaren “*bir ay*” içinde açılmalıdır. Görüldüğü üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu arasında da bu anlamda bir farklılık söz konusudur. Bunun sebebi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun genelinde sürelerle ilişkin olarak hafta, ay şeklinde bir düzenlemenin getirilmiş olmasıdır. Diğer bir deyişle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda sürelerle ilişkin olarak gerçekleştirilen genel değişiklikle gün olan sürelerin ay olarak düzenlenmesinin neticesinde iptal davası açma süresinin “*otuz gün*” yerine “*bir ay*” olarak düzenlemesi söz konusu olmuştur. *Kanaatimizce*, uygulamada, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda iptal davası açma süresinin otuz gün olarak kabul edilmesinin neticesinde, otuz günlük sürenin taraflarca yanlış hesaplanmasına sebep olabileceği göz önünde bulundurularak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ay olarak öngörülen düzenlemeye yer verilmesi daha isabetli olmuştur.

27. Hakem kararına karşı iptal davası açmak için kanunda öngörülen süreler, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere oldukça katı bir şekilde uygulanmaktadır. Zira, hakem kararlarına karşı iptal davası açmak için kanunlarda öngörülen süreler nitelik itibariyle “*hak düşürücü süre*”dir. Hakem kararının iptali hakkında, taraflarca kanunlarda öngörülen süreler geçtikten sonra, iptal davası açma imkânı bulunmamaktadır. Hak düşürücü süreler, taraflarca ileri sürülmese de hâkim, tarafından re'sen nazara alınabilmektedir. Bu sebeple, hakem kararının iptali için

kanunda öngörülen sürelerle riayet edilmemişse bu husus mahkemece re'sen nazara alınabilecektir.

28. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, iptal davasının açılması kendiliğinden hakem kararının icrasını durduracaktır. İcra edilebilme özelliği bulunan hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarında mahkemenin iptal kararı vermesi halinde, söz konusu kararın icra edilmiş olması birtakım sorunlar ve telafisi mümkün olmayan sonuçlar yaratabilecektir. Böyle bir durumda, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre verilen bir hakem kararının icra edilmesi halinde; icra edilmiş olan hakem kararının iptal edilmesi üzerine, hakem kararının icra edilmesinden önceki duruma geri dönülmesi gerekecektir ki, örneğin hakem kararının bir bedelin ödenmesine ilişkin olması gibi bir ihtimalde, ödenen bedelin iadesi için yurtdışında yerleşik olan bir kimseye karşı dava açmak ve başarılı bir sonuç elde etmek oldukça güç olacaktır. Bu durumu göz önünde bulunduran kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/IV, c. 3 hükmünde, iptal davasının açılmasının hakem kararının icrasını kendiliğinden durduracağını öngörmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4 hükmüne göre ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenlemenin aksine, hakem karara karşı iptal davasının açılması hakem kararın icrasını durdurmaz. Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre gerçekleştirilen tahkim yargılaması neticesinde verilen hakem kararının iptali davasında, hakem kararının icrasının durdurulabilmesi için, kanun koyucu tarafından hükmolunan para veya eşyanın değerini karşılayacak miktarda bir teminat gösterilmesi şart olarak aranmaktadır. Hakem kararının icra edildikten sonra iptal edilmesinin yaratacağı telafisi güç ve geri dönülemeyecek sıkıntıları bertaraf edebilmek amacıyla, teminat göstererek kararın icrasının durdurulması imkânının tanınmış olması *kanaatimizce*, olumlu bir düzenlemedir. Bununla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 4, c. 3'te ifade edilen teminat miktarının hükmolunan para veya eşyanın değerini karşılayacak miktarda olması, talepte bulunacak olan davalı için sorun yaratabilecektir.

29. İptal davasının hakem kararının icrasına etkisi konusunda; Türk Hukukunda, kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda birbirinden farklı düzenlemeler getirmeyi tercih etmiştir. Bu durumda, kanun koyucunun getirdiği düzenlemelerden hangisinin daha yerinde olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir. *Kanaatimizce*, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na tabi uyuşmazlıklar bakımından da tıpkı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenleme gibi, iptal davasının açılmasının hakem kararlarının icrasını durduramayacağının öngörülmesi gerekmektedir. Zira, tahkim yargılamasının hızlı ve tek aşamalı olması ile hakem kararlarının bağlayıcı olması şeklindeki özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, milletlerarası tahkim yargılaması bakımından da iptal davasının açılmasının hakem kararının icrasını kendiliğinden durdurmayacağının öngörülmesi daha isabetli olacaktır. Bu sebeple, *kanaatimizce*, mülletlerarası Tahkim Kanunu'nda da değişikliğe gidilerek tıpkı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenleme gibi bir düzenlemeye yer verilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, hakem kararının icra edilmemesini isteyen taraf, genel hükümler çerçevesinde ve teminat göstermek suretiyle, hakem kararının icrasının durdurulmasını mahkemeden talep etmelidir.

30. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, hakem yargılamasının tarafları, iptal davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat edebilirler (MTK m. 15/A/V, c. 1). Tarafların iptal davası açma hakkından feragat edebileceklerine dair düzenleme, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun getirdiği bir husustur. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde, tarafların tahkim yargılaması neticesinde verilmiş olan hakem kararına karşı iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânlarının bulunup bulunmadığı konusunda kanun koyucu tarafından herhangi bir açık düzenlemeye yer verilmiş değildir.

31. Türk Hukukunda, iptal davası açma hakkından feragat konusundaki tek düzenleme olan Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V, c. 2 hükmüne göre, uyuşmazlığın taraflarınca iptal davası açma hakkından feragat konusundaki anlaşmaların geçerli olabilmesi için iki şartın var olması gerekmektedir.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, iptal davası açma hakkından feragat edebilme imkânı sadece “*yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında olan kimselere*” tanımıştır (MTK m. 15/A/V, c. 2). Görüldüğü üzere, kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngördüğü düzenleme uyarınca, iptal davası açma hakkından feragat edebilecek olan taraflar bakımından bir sınırlama hükmü getirmektedir. Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V hükmünde, mehzaz UNCITRAL Model Kanunu'nun sisteminden farklılaşarak, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu'nda (Art. 192 SchwIPRG) benimsenen kuralı esas almıştır. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen düzenleme uyarınca, tahkim yargılamasının taraflarınca iptal davası açma hakkından feragat edilebilmesi için var olması gereken şartlardan bir diğeri ise, feragat beyanını şekline ilişkindir. Zira, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/V, c. 2 hükmünde, açıkça, iptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen tarafların buna ilişkin iradelerini tahkim anlaşmasında yer alacak olan açık bir beyanla ortaya koymaları veya sonradan bu hususta anlaştıklarına dair yazılı iradelerini açıklayan ayrı bir sözleşme yapmaları hususunun gerektiği ifade edilmektedir. İptal davası açma hakkından feragat etmek isteyen taraflar, gerek aralarında imzalayacakları “*tahkim anlaşmasında*” gerekse de sonradan yapacakları “*ayrı bir sözleşmeyle*” bu hususu kararlaştırabileceklerdir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen şartlara uygun bir şekilde, hakem kararının verilmesinden önce ya da tahkim yargılamasının sona ermesinin neticesinde, iptal davası açma hakkından feragat etme iradelerini ortaya koyan taraflar bakımından hakem kararı iptal davası açmak için kanunlarda öngörülen sürenin geçmesini beklemeksizin kesinlik kazanacaktır. Görüldüğü üzere, kanun koyucu Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngördüğü bu düzenleme sayesinde, iptal davasının yalnızca hakem kararın icra edilebilmesini geciktirmek amacıyla açılarak kötü niyetli bir şekilde kullanılmasının önüne geçmeyi sağlamaktadır.

32. Hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında alınacak olan harcın, “*maktu harç*” mı yoksa “*nispi harç*” mı olduğu meselesi uygulama bakımından önem arz eden hususlardan biridir. Nispi harç ile matbu harç alınacak

olan haller, kanun koyucu tarafından 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda açıkça ifade edilmektedir. Buna göre, “*nispi harç*” alınacak olan durumlar, Harçlar Kanunu'nun eki olan (1) sayılı Tarife'nin A/III/1 maddesinde; “*maktu harç*” alınacak olan haller ise, yine aynı Kanun'un sözü edilen Tarifesinin A/III/2 maddesinde öngörülmektedir. Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı Tarifesinin A/III/1, (a) düzenlemesi uyarınca, “*konusu belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında karar verilmesi halinde hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden nispi ilam ve karar harcı alınacaktır*”. Bu durumda, belli bir değerle ilgili bulunan uyuşmazlıklarda mahkemenin esas hakkında karar vermesi halinde nispi harç alınması söz konusudur. Aynı zamanda, nispi harcın düzenlendiği Harçlar Kanununun (1) sayılı Tarifesinin A/III/1, (a) düzenlemesinde, 6.2.2014 tarih ve 6518 sayılı Kanun'un 9'ncu maddesi ile kanun koyucu tarafından bir değişiklik yapılmış ve bunun neticesinde de ekli (1) sayılı Tarifenin “*III- Karar ve ilam harcı*” başlıklı bölümünün 1'nci fıkrasının (a) bendinde öngörülen düzenlemeye “*Tahkim yargılamasında bu bende göre hesaplanan harç yüzde elli oranında uygulanır*” şeklinde bir ifade eklenmiştir. Doktrinde hakem kararlarına karşı iptal davasında alınacak olan harcın türünün ne olduğu tartışma konusu yapılmıştır. Bu kapsamda, *doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre*, Harçlar Kanunu'nda gerçekleştirilen bu değişikliğin neticesinde artık iptal davasında alınacak olan harç “*nispi harç*” olacaktır. Bununla birlikte, iptal davasında alınacak olan harcın nispi harç olduğunu ifade eden yazaralar, aynı zamanda, iptal davasında nispi harcın alınmasının yerinde olmadığını da görüşlerine eklemektedirler. *Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüş ise, -Harçlar Kanunu'nda getirdiği değişiklikten sonra dahi-*, iptal davalarında alınması gereken harcın maktu harç olması gerektiğini ileri sürmektedir. İptal davalarında alınacak olan harcın maktu harç olması Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre gerçekleştirilecek olan tahkim yargılamaları bakımından uygulamada bir yönüyle olumsuz bir duruma sebebiyet verebilecektir. Zira, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, iptal davasını görecek olan bölge adliye mahkemesince verilecek olan karar kesinleşinceye kadar hakem kararının icra edilmesi mümkün olmayacağı için karar aleyhine olan taraf, her seferinde hakem

kararının icrasına engel olmak amacıyla maktu harç ödeyerek iptal davası açma yoluna gidebilecektir.

33. İptal davası sistemini benimseyen pek çok ülkede, hakem kararının iptalini gerektiren sebepler, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve üye devletler için önerilen UNCITRAL Model Kanunu'nun 34'üncü maddesinde yer alan iptal sebepleri ile 10 Haziran 1958 tarihinde New York'ta yapılan Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Konvansiyonun V maddesinde öngörülen sebepler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Mevzu UNCITRAL Model Kanunu m. 34'ü esas alan 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda hakem kararının iptal edilebilmesi sonucunu doğuracak olan sebepler, Kanun'un 15'inci maddesinde öngörülmektedir. Bu maddede kanun koyucu tarafından sayılan iptal sebepleri “*sınırlı sayıda (numerus clauses)*” düzenlenmekte olup taraflar maddede sayılanlardan başka bir sebebe dayanarak iptal davası açma yoluna gidemeyeceklerdir. Hakem kararının iptali davasını inceleyecek olan mahkeme, hakem kararının iptalini sadece kanunda öngörülen iptal sebepleri ile sınırlı olarak inceleyebilecektir. Zira, tahkim hukuku bakımından geçerli bir ilke olan “*esasa girme yasağı*” (*révision au fond*), gereğince mahkemelerin, içerik denetimi yapma imkânları bulunmamaktadır. UNCITRAL Model Kanunu'nda ve UNCITRAL Model Kanunu'nu mevzu alarak tahkime ilişkin düzenlemeler getiren diğer kanunlarda öngördüğü hakem kararlarının iptal sebepleri aslında esasa girilmesini gerektirmeyen, yüzeysel ve kısa bir incelemeden sonra anlaşılması mümkün olan şekli ve usuli sebeplerdir.

34. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda getirilen ayırım, “*taraflarca ispat edilecek olan iptal sebepleri*” ile “*mahkemece re'sen nazara alınacak olan iptal sebepleri*” şeklindedir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 ve 2'de sayılan iptal sebepleri değerlendirildiğinde görülmektedir ki, “*tahkime elverişli olmama*” ve “*kamu düzenine aykırılık*” şeklinde ifade edilen iki sebep dışında kanun koyucunun genel eğilimi, iptal sebeplerinin ilgili tarafça ispat edilmesi yönündedir. Bu sebeple, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1'de öngörülen yedi iptal

sebebinden birine dayanarak hakem kararının iptal edilmesini isteyen taraf, iptal sebebinin mevcudiyetini ispat yükü altındadır. Diğer taraftan, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2’de belirtilen iki adet iptal sebebinin varlığı ise mahkemece re’sen nazara alacaktır.

35. Tarafların aralarındaki ihtilaf, niteliği gereği Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun kapsamına girmeyen ve fakat Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun uygulama alanına giren bir ihtilafsa bu durumda; Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen iptal sebeplerinin mevcut olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu kapsamda, iptal sebepleri kanun koyucu tarafından Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 hükmünde öngörülmektedir (HMK m. 439/f. 2). Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen iptal sebepleri ile Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda belirtilen iptal sebepleri hemen hemen aynı olmakla birlikte; Hukuk Muhakemeleri Kanununda öngörülen iptal sebepleri bakımından kanun koyucunun Milletlerarası Tahkim Kanunu’ndan farklı olarak “*taraflarca ileri sürülebilecek olan iptal sebepleri*” ile “*hâkim tarafından re’sen nazara alınacak iptal sebepleri*” ayrımını yapma yoluna gitmediği görülmektedir. Buna göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde, herhangi bir ayrım yapılması yoluna gidilmeden kanun koyucu tarafından öngörülen iptal sebepleri ard arda sıralanarak getirilen iptal sebeplerinden birinin tespit edilmesi durumunda hakem kararının iptalinin söz konusu olacağı düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, hakem kararının iptalini inceleyen mahkemece, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2’de sayılan iptal sebeplerinden birisinin gerçekleştiğinin tespit edilmesi durumunda, hakem kararının iptaline karar verilecektir.

36. Tahkim sözleşmesinin taraflarından birisinin ehliyetsiz olması veya tahkim anlaşmasının geçersiz olması, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından (MTK m. 15/A/II, 1, (a)) gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda getirilen düzenleme (HMK m. 439/f. 2, (a)) uyarınca, tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararının iptal sebeplerinden birisidir. Tahkim yargılaması neticesinde, hakem mahkemesince verilecek olan ve tarafların

arasındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturan hakem kararının tahkim sözleşmesinin her iki tarafından birisinin ehliyetsiz olması veyahutta sınırlı ehliyetli olması sebebiyle iptal edilmesi hadisesinin *uygulamada* sıklıkla gündeme gelebilecek bir durum olup olmayacağı *doktrinde* tartışılabilir olan bir husustur. Türk Hukukunda *doktrinde* hakem kararlarının HMK m. 439/f. 2 (a)'da öngörülen tahkim sözleşmesinin iki taraftan birinin ehliyetsiz olması yahut sınırlı ehliyetli olması şeklindeki iptal sebebinin olasılık olarak nadiren gündeme gelebilecek olan bir iptal sebebi olduğu; bununla birlikte, sözleşmenin geçersiz olduğu ya da taraflardan birinin uğradığı irade fesadı sebebiyle kendisini bağlamadığı şeklindeki iddiasının daha sıklıkla karşılaşılabilecek bir iptal sebebi teşkil edeceği ifade edilmektedir.

37. Tahkim anlaşmasının yetkisiz temsilci tarafından imzalanması, tahkim anlaşmasının geçerliliği bakımından çokça tartışılan bir husustur. Böyle bir halde, anlaşmanın geçerliliği, lehine yetkisiz temsilci tarafından sözleşme imzalanan tarafın buna icazet vermesine bağlıdır. Bu noktada, asil buna icazet vermediği müddetçe tahkim anlaşması ile bağlı olmayacaktır. Tahkim anlaşması vekil aracılığı ile yapılmışsa, vekilin tahkim anlaşması yapabilmesi vekaletnamesinde açıkça bu yetkinin ona verilmesi halinde söz konusu olacaktır. Diğer bir ifadeyle, tahkim anlaşmasının vekil aracılığı ile yapılabilmesi vekaletnamesinde ona bu konuda özel yetki verilmesini gerektirmektedir. Aksi takdirde, vekaletnamesinde bu konuda özel bir yetkinin bulunmaması halinde, vekil tarafından akdedilen tahkim anlaşması geçersiz sayılacaktır. Bununla birlikte, *uygulamada* bazı uluslararası satım sözleşmeleri çoğunlukla genel yetkili acentalar tarafından imzalanmaktadır. Bu durum ise, satım sözleşmesinin tahkim şartına yer vermesi halinde, kendisine tahkim anlaşması yapma konusunda özel yetki verilmeyen acentaların imzaladıkları satım sözleşmelerindeki tahkim şartının geçersiz sayılması durumunu sonuçlamaktadır.

38. Hakem seçiminin tarafların anlaşmasına veya kanuna aykırı olması hali, pek çok hukuk düzeni tarafından hakem kararının iptal sebeplerinden biri olarak

ifade edilmektedir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (b) hükmünde, *“hakem veya hakem kurulunun seçiminde, tarafların anlaşmasında belirlenen veya bu Kanunda öngörülen usule uyulmadığı”* hususunun başvurusu yapan tarafça ispat edilmesi durumunda, hakem kararının iptal edilebileceği ifade edilmektedir. Türk Hukukunda, iç tahkime ilişkin düzenlemelerin ifade edildiği 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda da Milletlerarası Tahkim Kanunu ile paralel bir şekilde, hakem kararlarının iptal prosedürünün öngörüldüğü 439’uncu madde hükmünde, hakem seçimi konusunda kanunda öngörülen kurallara riayet edilmemesi hakem kararının iptali sebeplerinden birisi olarak ifade edilmektedir. Türk Hukukunda iç tahkim bakımından hakem seçimi konusunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416 hükmünde öngörülen usule riayet edilecektir. Kanun koyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 416 hükmünde, Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK m. 7/A/II) ile paralel bir düzenleme getirerek hakem seçiminin taraflarca serbestçe kararlaştırılabileceğini ifade etmektedir (HMK m. 416/f. 1, c. 1). Bununla birlikte, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, iç tahkim bakımından, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 416’ncı maddesinde düzenlenmekte olan usule riayet edilecektir. Türk Hukukunda iç tahkime ilişkin olarak sadece Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda getirilmiş olan bu düzenlemeye; 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (m. 7) ve onun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu’nda (m. 10 vd.) da yer verilmemektedir. *Kanaatimizce*, kanun koyucu tarafından yalnızca Hukuk Muhakemeleri Kanun m. 416/f. 1, c’de öngörülen bu düzenleme yerinde bir düzenleme olmayıp aynı zamanda herhangi bir amaca da hizmet etmemektedir.

39. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem seçimine ilişkin olarak kanunda öngörülen düzenlemeye aykırı bir şekilde hakem veya hakem mahkemesi atanmış olması hususu, iptal davasının açılmasına sebep olabilecektir. Taraflarca hakem veya hakem mahkemesine seçilecek olan kimsenin/lerin nitelikleri belirlenmiş ise, buna riayet edilmesi de bu kapsamda önem arz etmektedir. Taraflarca belirlenen niteliklere uyulmadan hakem seçimi gerçekleştirilmiş ve bu

suretle usule aykırı bir hakem seçimi söz konusu olmuşsa, bu husus, hakem kararının iptaline sebep olabilecektir.

40. İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu’nun Art. 393 (f) bendinde, hakemlerin ücretlerinin çok yüksek tespit edilmesi durumunda, bu hususun bir iptal sebebi teşkil edeceği düzenlenmektedir. İsviçre Federal Usul Kanunu’nda öngörülen bu iptal sebebine dayanılarak taraflarca mahkemeye müracaat edilmesi durumunda, mahkemece, hakem kararının iptali yerine; hakem ücretinin uygun bir miktara düşürülmesine karar verilecektir. Türk Hukukunda, açıkça bir iptal sebebi olarak düzenlenmeyen tahkim yargılamasında hakem ücretinin oldukça yüksek bir miktar olarak hükmedilmesi hususunun gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (MTK m. 15/A/II) gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK m. 439/f. 2) öngörülen iptal sebepleri çerçevesinde iptal davasına konu edilmesinin mümkün olup olmadığı doktrinde tartışılabilir.

41. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda tahkim süresi “*bir yıl*” olarak öngörülmüştür (MTK m. 10). Kanun koyucu, *taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça*, tek hakemli davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemli davalarda ise, hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren “*bir yıl*” içinde hakem veya hakem kurulunun esas hakkında karar vereceğini belirtmiştir. Hakemler uyuşmazlığın esasını çözen kararı bu süre içinde vermedikleri takdirde, söz konusu kararın iptali söz konusu olacaktır (MTK m. 15/A/II, 1, (c)). Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (c)’de, iptal sebebi olarak öngörülen bu düzenleme, mehz UNCITRAL Model Kanunu’nda yer almamaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, c hükmünde ise, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile paralel bir düzenleme getirilmekte ve “*hakem kararının süresi içinde verilmemesi*” bir iptal sebebi olarak öngörülmektedir. Bu kapsamda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 427’de yer alan düzenleme uyarınca, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tek hakemin görev yaptığı davalarda “*hakemin seçildiği*”; birden fazla hakemin görev yaptığı davalarda ise, “*hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği*” tarihten itibaren “*bir yıl içerisinde*”, yargılamayı yürüten

hakem veya hakem kurulunca bir karar verilmesi gerekmektedir (HMK m. 427). Kanaatimizce, bu düzenleme, tahkim yargılamasının temel bir özelliği olan yargılamaların hızlı ve süratli bir şekilde gerçekleştirilmesi hususunu işlevsel bir hale getirmektedir. Aynı düzenleme, yürürlükten kaldırılan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında da bir temyiz sebebi olarak öngörülmekteydi. Hakem kararlarına karşı temyiz kanun yolunun öngörüldüğü 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu zamanında da hakem kararının tahkim süresinin sona ermesinden sonra verilmiş olması, kanunda sayılan sınırlı sayıdaki temiz sebeplerinden biri olarak ifade edilmekteydi. Türk Hukukunda gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (iç tahkim bakımından) gerekse de Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (milletlerarası tahkime ilişkin olarak) hakem veya hakem mahkemesince tahkim süresine riayet edilmemiş olması, hakem kararının iptal sebeplerinden birisi olarak düzenlenmekle birlikte; bu husus Alman ve İsviçre Hukuk düzenlerinde bir iptal sebebi olarak öngörülmüş değildir.

42. Hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermesi durumunda hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II/ 1 (d) hükmünde, “*hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkisiz olduğuna karar verdiği*”ni başvuruyu yapan taraf ispat ederse, hakem kararının iptal edilebileceği belirtilmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1, (d)’de, hakem kararının iptal sebebi olarak öngörülen bu düzenlemenin benzerine mehz UNCITRAL Model Kanunu’nda yer verilmemektedir. Mehz UNCITRAL Model Kanunu’nda hakem kararlarına karşı iptal davasının öngörüldüğü m. 34 hükmünde iptal sebeplerinin ifade edildiği 2. fıkrada, *kompetenz-kompetenz* prensibine aykırılığın hakem kararının iptali bakımından bir sebep oluşturacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiş değildir. Hakem veya hakem kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar vermesi hususu, iç tahkime ilişkin düzenlemeler getiren Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından da bir iptal sebebi olarak düzenlenmiştir. Hakem kararlarına karşı iptal davasının düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, ç hükmünde, açıkça, “*Hakem veya hakem*

kurulunun, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar verdiği” tespit edilirse, hakem kararının iptal edileceği hükme bağlanmıştır.

43. Hakem veya hakem kurulunun, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar vermesi veya istemin tamamı hakkında karar vermemesi ya da yetkisini aşması halleri hakem kararlarının iptal sebeplerinden biridir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (e)’de ifade edilen bu iptal sebebinin varlığı başvuruyu yapan tarafça ispat edildiği takdirde, hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir. Belirtmek isteriz ki, MTK m. 15/A/II, 1, (e)’de öngörülen bu düzenleme UNCITRAL Model Kanunu’nda m. 34/f. 2, (iii)’ün ilk cümlesinde yer alan düzenlemeyi karşılamaktadır. Bununla birlikte, Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu koyucusu, UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, (iii)’ün ikinci cümlesini karşılamamaktadır.

44. Milletlerarası Tahkim Kanunu’na göre, başvuru yapan taraf, tahkim yargılamasının usul bakımından tarafların anlaşmalarına veya bu yönde bir anlaşma bulunmaması durumunda, Kanun hükümlerine göre yürütülmediği ile bu durumun kararın esasına etkili olduğunu ispat ederse, hakem kararı iptal edilebilecektir. Taraflar tahkim anlaşması yaparak bir taraftan uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenmesini istedikleri yolundaki iradelerini ortaya koyarken aynı zamanda da tahkimde uygulanacak olan usul hakkında iradelerini ortaya koyabileceklerdir. Diğer bir ifadeyle, taraflar akdettikleri tahkim sözleşmesinde aynı zamanda tahkim yargılamasında uygulanmasını istedikleri usul konusunda iradelerini ortaya koyabileceklerdir. Bununla birlikte, tahkimde uygulanacak olan usul hakkında herhangi bir karara varmamış da olabilirler. Bu durumda ise, hakemler kanunda öngörülen usule göre tahkim yargılamasını yürütmek zorundadırlar. Hakemlerin gerek taraflarca kararlaştırılan gerekse de kanunda öngörülen usul kurallarına uygun şekilde karar vermemeleri Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 1 (f) uyarınca iptal sebebi olarak öngörülmüştür. Hakem yargılamasının yürütülmesi esnasında meydana gelen usule aykırılıkların kararın iptaline sebep olabilmesi için bu durumun aynı zamanda kararın esasına etkili olması gerekmektedir.

45. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre, tahkim yargılamasında tarafların eşitliği ilkesinin gözetilmemesi hakem kararlarının iptali sebeplerinden biridir. Buna göre, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II 1 (g) hükmünde, başvuruyu yapan taraf, “*tarafların eşitliği ilkesinin gözetilmediğini*” ispat ederse, hakem kararı iptal edilebilecektir. Hakemler önünde gerçekleşmekte olan yargılamada tıpkı devlet yargısında olduğu gibi, taraflar arasında bir eşitliğin bulunması ve bu eşitliğin yargılama süresince devam etmesi gerekmektedir. Yargılama sürecinde taraflar arasında usul hukuku bakımından eşitliği ifade eden bu ilke, hakemlerin taraflı davranmamasını ve her halde tarafsızlığını korumasını gerektirmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, (f) hükmünde, tahkim yargılamasında tarafların eşitliği ilkesi ile hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmediği tespit edilirse, hakem kararının iptali davasında, yargılamayı gören mahkemece kararın iptalinin söz konusu olacağı ifade edilmektedir.

46. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (a) maddesinde, “*Hakem veya hakem kurulunun kararına konu uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmaması*” hususunun mahkemece tespit edilmesi durumunda bunun söz konusu hakem kararının iptal edilmesi bakımından bir sebep teşkil edeceği düzenlenmektedir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanununda da yine tahkime elverişlilik hakem kararının iptali bakımından bir sebep olarak hükme bağlanmıştır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun söz konusu olduğu tahkim yargılamaları bakımından da HMK m. 439 hükmünde bir iptal sebebi olarak tahkime elverişlilik düzenlenmekte ve böylelikle, gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (a)'da gerekse de UNCITRAL Model Kanunu m. 34/f. 2, b, (i) hükmünde düzenlenen tahkime elverişlilik hakkındaki düzenlemenin benzerine iç tahkimi öngören düzenlememiz bakımından da yer verilmektedir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun “*amaç ve kapsamı*” kenar başlıklı 1'inci maddesinde, tahkime elverişlilik bakımından düzenlemeler getirilmektedir.

47. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1’de, “*Bu kanun, Türkiye’de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz.*” denilmek suretiyle, tahkime elverişli olmayan hususlar ifade edilmektedir. Kanun koyucunun öngördüğü düzenleme uyarınca, ihtilafın konusunu “*taşınmazın üzerindeki aynı haklar*” ile “ *tarafların iradelerine tabi olmayan konular*”ın oluşturduğu durumlarda, o uyuşmazlık tahkime gitmek bakımından elverişli bir uyuşmazlık olmayacaktır. Tahkime elverişliliği düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 408 hükmünde bu husus, “*Taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine uygun olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir*” şeklinde ifade edilmiştir. Tahkime elverişlilik bakımından uyuşmazlıkların her birinin tek tek değerlendirilerek bu konuda bir listenin yapılabilmesi mümkün olmayacaktır. Günümüzde, Türk Hukukunda, taraflarının üzerinde serbestçe sulh ve kabul yoluyla tasarruf edebilecekleri iş davalarında, tahkime gidilebilip gidilemeyeceği hususu *doktrinde* tartışmalıdır. Bununla birlikte, iş hukuku ile ilgili davalarda işçiyi koruma amacının bulunduğundan bahisle Yargıtay’ın, iş hukuku ile ilgili davaların tahkime elverişli olmadığı yönünde kararları mevcuttur. Bununla birlikte, iş akdinin feshine ilişkin davalar bakımından tahkime başvurulabileceği yönünde 4857 Sayılı İş Kanunu’nun 20’nci maddesinin birinci fıkrasında pozitif bir düzenleme bulunmaktadır. Hakem kararının Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmadığının mahkemece tespit edilmesi durumunda iptal edilebilecektir. Türk Hukukunda, 4857 sayılı İş Kanunu’nun m. 20 uyarınca öngörülen ve iş sözleşmesi ile yapılacak olan tahkim anlaşmasına geçerlilik tanıyan düzenleme hakkında Anayasa Mahkemesi’ne aykırılık iddiasıyla müracaat edilmekle birlikte, Anayasa Mahkemesi’nce söz konusu aykırılık iddiasının reddedilmesi ile bu hususa ilişkin tartışmalar ortadan kalkmıştır. Hakem kararına konu teşkil eden uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olamaması hususu mahkemece re’sen dikkate alınabilecek bir iptal sebebi olarak düzenlenmektedir.

48. Hakem kararının kamu düzenine aykırı olması tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan nihai hakem kararının iptaline yol açabilecek olan sebeplerden bir diğeridir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/II, 2 (b) maddesine göre, iptal davasının açıldığı mahkeme, hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğunu tespit ederse, hakem kararını re'sen iptal edebilecektir. Türk Hukukunda, iç tahkim bakımından da Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2, 3 hükmü uyarınca, hakem kararının kamu düzenine aykırı olması bir iptal sebebi olarak hükme bağlanmıştır. Bir iptal sebebi olmasından bahisle, kamu düzeni kavramının açıklanması gerekmektedir. Ancak, hemen belirtelim ki, kamu düzeni kavramının içeriği ve kapsamı, herhangi bir pozitif düzenlemede yer almamaktadır. Kamu düzeni kavramı hem iç hukukta hem de milletlerarası özel hukukta kullanılan bir kavram olmakla birlikte, bu kavrama yönelik yaklaşım iç hukuk ile milletlerarası özel hukukta farklı olacaktır. Bu doğrultuda, her devletin kamu düzeni kavramından anladığı husus birbirinden farklılık arz edecektir. İç hukukta kamu düzenine yüklenen anlam bakımından doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. *Doktrindeki bir görüşe göre*, kamu düzeni, belirli bir toplumda ve belirli bir zaman diliminde geçerli olan; sosyal, ekonomik, siyasi, ahlaki ve hukuki yönden o toplumun temel yapısını ortaya koyan ve temel çıkarlarını koruyan kurallar bütünüdür. *Doktrindeki diğer bir görüşe göre*, kamu düzeni, örgütlenmiş toplumun temel yapısını ve temel çıkarlarını koruyan kanun kurallarıdır. *Doktrindeki diğer bir görüşe göre*, kamu düzeni, belli bir ülkede ve belli bir zamanda kabul edilmiş olan özel şartlar nedeni ile ülkenin esaslı çıkarlarından olan kuralların bütünüdür. *Yargıtay'a göre*, ahlak ve dürüstlük kurallarını toplumun temel ilke ve yargılarını adaleti, ahlak anlayışını Anayasa'da yer alan temel hakları ciddi şekilde sarsan ve aykırılık oluşturan olaylar kamu düzenini ihlal eden olgulardır. Görüldüğü üzere, iç hukukta, kamu düzenine ilişkin olarak *doktrindeki yazarlar* ve *Yargıtay tarafından* yapılan tanımlamalar birbirlerinden farklılık arz etmekte ve herkes tarafından kabul gören genel geçer bir kamu düzeni kavramı tarifi ifade edilememektedir. İptal davasının açıldığı mahkemece, hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğunun tespit edilmesi halinde, hakem kararı mahkemece re'sen iptal edilebilecektir.

49. Devlet mahkemelerinde dava açılması durumunda mahkemeye yapılan talepler bakımından hukuki yararın bulunması gerekmektedir. O halde, tahkim yargılaması neticesinde, hakem mahkemesince verilen ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözümleyen hakem kararına karşı, bu kararın ortadan kaldırılmasında hukuki yararı bulunan kimseler tarafından iptal davası açılabilecektir. Kanaatimizce, hakem kararının iptali davasının açılması için mevcudiyeti aranan hukuki yarar kavramının tahkim alanını ilgilendiren davalar hakkında farklı bir şekilde anlaşılmasını gerektiren herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu sebeple, devlet mahkemelerinde açılacak olan davalardaki gibi mahkemeye yapılan her talep bakımından mevcudiyeti aranan hukuki yarar kavramının hakem kararının iptali davasında da var olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Hakem kararlarına karşı devlet mahkemelerinde açılacak olan iptal davalarında göz önünde bulundurulacak olan hukuki yarar konusunda devlet mahkemelerinde aranan hukuki yarar hakkındaki genel esaslar göz önünde bulundurulacaktır.

50. İptal davasına başvurabilecek kimseler, iptal davasında davacı sıfatına sahip olabilecek kişileri ifade etmektedir. Bu doğrultuda, hakem kararına karşı iptal davasına, sadece, tahkim yargılamasına konu olan uyuşmazlığın tarafları müracaat edebilecektir. Tahkim yargılamasına dahil olan üçüncü kişilerin aynı zamanda iptal davası açma hakkına sahip olup olmadıkları *doktrinde* tartışmalı olan meselelerden biridir. Bu hususa ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda herhangi bir düzenleme getirilmiş değildir. Diğer taraftan, tahkim yargılamasının taraf iradelerine üstünlük tanıyan bir özelliğe sahip olduğu göz önünde bulundurularak yargılamaya dahil olan üçüncü kişilerin (fer'i müdahil, asli müdahil, dava arkadaşları ile davanın ihbarı hallerindeki gibi) bu durumları devlet yargısından farklılık arz edecektir.

51. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, iptal talebinin, davaya bakan mahkemece aksine bir karar verilmedikçe, "*dosya üzerinden incelenerek karara bağlanacağı*" öngörülmektedir (MTK m. 15/A/VI). Bu bakımdan, kanun

koyucunun amacının hakem kararlarının iptaline ilişkin mahkemenin gerçekleştirileceği incelemenin mümkün olduğu kadar çabuk gerçekleştirilmesi yönünde olduğu ifade edilebilecektir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VI hükmünde öngörülen ve iptal davasının dosya üzerinden incelenerek karara bağlanacağını ifade eden düzenlemenin aynısına Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 5'te de yer verilmiştir. Görüldüğü üzere, Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK m. 15/A/VI) ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine (HMK m. 439/f. 5) göre açılacak olan iptal davaları bakımından öngörülen inceleme usulü dikkate alındığında, kanun koyucunun niyetinin mümkün mertebe çabuk bir şekilde hakem kararının iptaline ilişkin davaların incelenerek neticelendirilmesi olduğu ifade edilebilecektir. Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, iptal davalarının inceleme usulünün dosya üzerinden gerçekleştirileceği (HMK m. 439/f. 5; MTK m. 15/A/VI) öngörülmüşse de mahkemenin tarafları davet ederek duruşmalı bir şekilde inceleme yapmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, mahkeme gerekli gördüğü takdirde, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafları duruşmaya davet ederek gerekli kararı verebilecektir. Bu doğrultuda, *uygulamada*, genellikle iptal davalarının mahkemece, duruşmalı bir şekilde incelendiği görülmektedir.

52. İptal davasının mahkemece incelenme usulüne ilişkin olarak getirilen bir diğer düzenleme ise, yargılamanın hakimlerce öncelikle ve ivedilikle görüleceği hususuna ilişkindir (HMK m. 439/f. 1, c. 2; MTK m. 15/A/I, c. 2). Tahkim yargılaması neticesinde verilecek olan hakem kararlarına karşı taraflarca müracaat edilecek olan iptal davası bakımından öngörülen hükümler (HMK m. 439/f. 1, c. 2; MTK m. 15/A/I, c. 2) uyarınca getirilen bu prensip, aynı zamanda iptal davalarının mümkün mertebe çabuk ele alınarak en hızlı şekilde neticelendirilmesi amacına hizmet eden bir düzenlemedir.

53. Hakem kararlarına karşı iptal davasının inceleneceği mahkemece gerçekleştirilecek olan yargılama usulü, "*basit yargılama usulü*" olmalıdır. Hakem kararlarına karşı iptal davasını öngören düzenlemelerde (HMK m. 439; MTK m.

15), kanun koyucunun arzusunun hakem kararlarının iptaline ilişkin devlet mahkemesince gerçekleştirilecek olan incelemenin mümkün mertebe hızlı ve seri olması yönündedir. Bu sebeple, *doktrinde*, kanun koyucunun Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda iptal davalarının öncelikle ve ivedilikle inceleneceğini öngören düzenlemeleri (MTK m. 15/A/I, c. 2; HMK m. 439/f. 1, c. 2) göz önünde bulundurulduğunda, en uygun yargılama usulünün “*basit yargılama usulü*” olduğu ifade edilmektedir.

54. Kanun koyucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 hükmünden farklı olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde, “*varlığı taraflarca ispat edilecek olan iptal sebepleri*” ile “*mahkemece re’sen nazara alınacak olan iptal sebepleri*” şeklinde bir ayırım yapılması yoluna gidilmemiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde sadece, sınırlı bir şekilde sayılan iptal sebeplerinden birinin *tespit edilmesi durumunda, hakem kararlarının iptal edilebileceği* hükme bağlanmıştır. *Kanaatimizce*, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2 hükmünde öngörülen düzenleme uyarınca, herhangi bir ayırım yapılması yoluna gidilmeden kanun koyucu tarafından öngörülen iptal sebepleri art arda sıralanarak getirilen iptal sebeplerinden birinin mevcudiyetinin tespit edilmesi durumunda hakem kararının iptali söz konusu olacaktır. Diğer bir deyişle, hakem kararının iptalini inceleyen bölge adliye mahkemesince, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 2’de sayılan iptal sebeplerinden birisinin vâir olduğunun tespit edilmesi durumunda, hakem kararının iptaline karar verilecektir. Kanun koyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngördüğü düzenleme ile hakem kararlarının iptal sebebinin hâkim tarafından re’sen nazara alınabilmesine imkân vermektedir. Bununla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ayırım yapılmadan hakem kararlarının sayılan sebeplerden ötürü re’sen iptal edilmesi sistemi, Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda ve onun meihazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanununda benimsenmiş olan hâkim tarafından re’sen nazara alınacak olan iptal sebeplerinin sınırlı tutulması anlayışı ile bağdaşmamaktadır.

55. Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre, gerçekleşen tahkim yargılaması neticesinde, hakemlerce ortaya konulan hakem kararına karşı açılacak olan iptal davasında, davayı gören mahkemece kabul yönünde karar verilmesinin neticesinde, hakem kararı bakımından meydana gelecek olan sonuç, hakem kararının iptal edilmesi şeklindedir. Buna göre, hakem kararının iptali davasında gerçekleştirilecek olan yargılama neticesinde, mahkeme iptal sebeplerini yerinde bulursa, yalnızca hakem kararını iptal edecek ve fakat hakem mahkemesi gibi kendisi uyuşmazlığı çözmleyen bir karar veremeyecektir.

56. Hukukumuzda Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre, iptal edilerek ortadan kaldırılan hakem kararlarının konusunu oluşturan ihtilafların kanunda öngörülen hükümler çerçevesinde tekrardan tahkim yargılamasına götürülebileceği öngörülmektedir (m. 15/A/VIII; HMK m. 439/f. 7, c. 1). Diğer bir deyişle, hakem kararının iptali talebinin mahkemece kabul edilmesi üzerine bu kararın kesinleşmesi ile birlikte kural olarak, aralarındaki uyuşmazlık devam eden taraflar, tekrardan hakemlerini tayin ederek, tahkim süresini belirleyebileceklerdir. Ayrıca, tahkim yargılamasına yeniden devam edebileceklerdir. *“Tahkim anlaşmasının geçersizliği veya uyuşmazlığın tahkime elverişsizliği yahut kararın tahkim süresi içinde verilmemiş olması”* sebepleri ile iptal edilmesi dışında kalan bir sebeple hakem kararının iptal edilmesi durumunda, taraflar aralarındaki uyuşmazlığı tekrardan hakem yargılamasına götürebileceklerdir. İptal davasının, tahkim anlaşmasının geçersizliği veya uyuşmazlığın tahkime elverişsizliği yahut kararın tahkim süresi içinde verilmemiş olması sebepleri ile kabul edilmesi halinde ise, artık taraflar aralarındaki uyuşmazlığı çözümlmek için devlet mahkemelerine müracaat edilebilecek ve tahkim yoluna gidemeyecektir.

57. Hakem veya hakem kurulunun tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar vermesi sebebiyle (HMK m. 439/f. 3; MTK m. 15/A/II, 1 (e)) açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konular ile tahkim anlaşması kapsamı dışında olan konuların birbirinden ayrılmasının mümkün olduğu bir halde,

iptal davasını gören mahkeme, hakem kararının kısmen iptaline karar verebilecektir.

58. Hakem kararlarının iptal yargılamasından sonra kanun yoluna gidilebilmesi mümkündür. Tahkim yargılaması sürecini uzatan ve hakem kararının çifte denetiminin yolunu açan iptal davası neticesinde verilen kararlara karşı kanun yoluna müracaat edilmesi sistemi, mehzaz UNCITRAL Model Kanunu’nun ruhuna ve Mukayeseli Hukuktaki düzenlemelere aykırıdır. Bununla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen düzenlemeler (HMK m. 439/f. 6) ile Milletlerarası Tahkime ilişkin hükümler (MTK m. 15/A/VII) uyarınca, hakem kararlarına karşı iptal davasını incelemekle görevli bölge adliye mahkemesince verilen kararlara karşı tereddütsüz bir şekilde başvurulabilecek olan kanun yolunun, “*temyiz kanun yolu*” olduğu açıkça kabul edilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yer alan ve hakem kararlarına karşı iptal davası neticesinde verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilebileceğini öngören düzenlemeler (HMK m. 439/f. 6; MTK m. 15/A/VII) sonradan yürürlüğe giren ve kanun yolu sistemimizi etkileyen; aynı zamanda da *Yargıtay içtihatlarına* yansıyan ve *doktrinsel tartışmaları* gündeme getiren kanuni değişiklikler oldukları gözden kaçırılmamalıdır.

59. 7101 sayılı Kanun değişikliğinden önce, hakem kararlarına karşı açılacak olan iptal davalarında görevli olan asliye ticaret mahkemelerinin ilk derece mahkemesi olması sebebiyle, *doktrinde* tartışmalı olan bir husus, hakem kararının iptali söz konusu olduğunda bu hususta görevli ve yetkili olan ilk derece mahkemesinden (asliye ticaret mahkemesinden) verilen kararlara karşı kanun yoluna müracaat edilmek istenildiği takdirde, kanun yolu sistemimizdeki temyiz kanun yoluna başvurulmasından önce aynı zamanda istinaf yoluna da müracaat edilmesinin gerekli olup olmadığı hususuna ilişkindi. Zira, hakem kararlarına karşı iptal davası neticesinde verilecek olan kararlara karşı temyiz kanun yolundan önce aynı zamanda istinaf kanun yolu denetiminin de öngörülmesi, tahkim yargılamasının hızlı bir yargılama olması ve iptal davalarının mümkün olan en kısa

sürede sonuçlandırılması amacıyla bağdaşmayacaktı. Bu sebeple, *doktrinde* bu hususa ilişkin süre gelen tartışmalar, Yargıtay’ın 15. Hukuk Dairesi ile 23. Hukuk Dairesi tarafından verilen ve iptal davasının neticesinde ortaya konulan kararlara karşı istinaf kanun yoluna müracaat edilmesine gerek olmadan doğrudan doğruya temyize (sıçrama yoluyla temyize) başvurulabileceği yönünde içtihatları nedeniyle açıklığa kavuşturulmuştur. Diğer bir deyişle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439 ile Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15 düzenlemesi uyarınca açılacak olan hakem kararlarına karşı iptal davaları neticesinde verilen kararlara karşı, istinaf değil; doğrudan doğruya temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi mümkündür.

60. Hakem kararlarına karşı iptal davasında verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi, temyiz kanun yoluna başvuru bakımından mevzuatımızda öngörülen düzenlemelere göre gerçekleştirilecektir. Bu doğrultuda, hakem kararının iptali davasını inceleyen bölge adliye mahkemesinin vereceği kararlara karşı hukuki yararı olan “*taraf/lar*” temyiz kanun yoluna müracaat edebileceklerdir. Bununla birlikte, tahkim yargılamasına konu olan ihtilafın tarafları dışındaki yargılamayı gerçekleştiren “*hakem/lerin*” veya “*hakem sekreterlerinin*”, hakem kararının iptali neticesinde, iptal davasını inceleyen bölge adliye mahkemesi kararını temyiz kanun yoluna götürebilmeleri söz konusu olamayacaktır. Hakem kararlarının iptali davası neticesinde temyiz kanun yoluna başvuru süresi, iptal davasında verilen kararın taraflara tebliğinden itibaren “*iki hafta*”dır (HMK m. 361/f. 1). Tahkim yargılaması neticesinde hakemlerce ortaya konulan kararlara karşı iptal davası açılması durumunda, bu hususta görevli bölge adliye mahkemesinin iptal davasını sonuçlandıran kararının denetimi için, Yargıtay’da “*sınırlı (dar)*” bir temyiz incelemesinin gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/VII, c. 2 hükmünde, hakem kararlarının iptali davasında, bölge adliye mahkemesince verilen karara karşı gidilebilecek olan temyiz yargılamasında Yargıtay tarafından, kanunda sayılan iptal sebepleri ile sınırlı olarak inceleme yapabileceği ifade edilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünde, Yargıtay’ca gerçekleştirilecek olan temyiz incelemesinin iptal sebepleri ile sınırlı olması kuralının açık ve kesin bir

şekilde ifade edilmesi, yüksek mahkememizce gerçekleştirilecek olan temyiz incelemesinin sınırlı bir şekilde öngörülmüş olan iptal sebeplerinin genişletilerek uygulanması kuralının ihlal edilmesine engel olunması amacına hizmet etmektedir.

61. Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerine göre hükmolunan hakem kararlarına karşı açılan iptal davası neticesinde verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi, iptal davasına konu edilen hakem kararının icrasını durdurmayaacaktır (HMK m. 439/f. 6, c. 3). Bu sebeple, hakem kararının iptali talebini incelemekle görevli olan bölge adliye mahkemesince, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439'/f. 2 de öngörülen iptal sebeplerinin söz konusu olmadığına ilişkin bir değerlendirmenin neticesinde, herhangi bir iptal sebebinin mevcudiyetine rastlanılmamışsa, bu durumda, kararın icra edilebilmesi mümkün olup artık temyiz aşamasında buna herhangi bir engel bulunmayacaktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 439/f. 6 hükmünde öngörülen ve iptal davasında verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi ihtimalinde, temyiz talebinin hakem kararının icrasını durdurmayaacağına ilişkin olan düzenleme, tahkim kurumuna hız kazandırmak ve uyuşmazlıkların tahkim aracılığı ile çözümlenmesinin teşviki bakımından yerinde olan bir kanuni düzenlemedir. Diğer taraftan, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından söz konusu olan tahkim yargılaması neticesinde ortaya konulan hakem kararlarının iptali yargılaması neticesinde verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna müracaat edilmesi üzerine, bu durumun kararın icrasına ne şekilde etki edeceği konusunda Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda açık bir düzenleme mevcut değildir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre gerçekleştirilen tahkim yargılamaları neticesinde verilen hakem kararlarına karşı açılan iptal davaları bakımından hakem kararının icrası duracağı için (MTK m. 15/A/IV, c. 3) iptal davası neticesinde bölge adliye mahkemesince verilen kararın temyiz kanun yoluna götürülmesi üzerine hakem kararının icrasının duracağını öngören bir düzenlemenin getirilmesi de gerekmecektir.

62. Hakem kararlarının iptali neticesinde verilecek olan kesinleşmiş kararlara karşı, olağanüstü kanun yolu olan “*yargılamanın yenilenmesine*” (*iade-i muhakeme*) müracaat edilebilecektir. Taraflarca iptal davasında verilen karar karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna müracaat edilmesi durumunda, yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilirse, hakem kararı iptal edilecektir. Bunun üzerine, yargılamanın yenilenmesi talebini inceleyen mahkemece uyuşmazlık hakkında tekrardan bir karar verilebilmesi için, dosyanın yeni bir hakeme ya da hakem kuruluna tevdi edilmesi söz konusu olacaktır.

63. Aralarındaki ihtilafın çözümlenmesi bakımından tahkim yoluna müracaat eden taraflar, iptal yargılaması neticesinde ortaya konulan kararların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde veya Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan temel hak ve hürriyetlere aykırı olması sebebiyle, Anayasa Mahkemesi’nde bireysel başvuru yoluna müracaat edebileceklerdir. Hakem kararlarının iptali davası neticesinde devlet mahkemesince verilecek olan kararların anayasa mahkemesinde bireysel şikâyet yoluna konu olabilmesi durumunda, gerçekleştirilecek olan temel hak ve hürriyetlere aykırılık denetimi, *kanaatimizce*, tahkim yargılamasında hakemlerce verilen kararın içeriğinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde veya Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan temel hak ve hürriyetlere aykırı olması hususlarına ilişkin değildir. Zira, aksi takdirde, bu durum, hakem kararlarının iptali davasında söz konusu olan “*esasa girme yasağına*” aykırılık teşkil edecektir. Anayasa mahkemesinde bireysel başvuru yolu, hakem kararının iptali davası sonucunda, iptal davasını inceleyen mahkemece verilen kararlara karşı ve sadece bu yargılamayı gerçekleştiren devlet mahkemesinin yapacağı yargılamada, Anayasa’daki ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki temel hakem ve hürriyetlere riayet edilip edilmediğinin denetimine ilişkindir. Bu sebeple, anayasa mahkemesine gerçekleştirilen bireysel başvuru yolu, tahkim yargılamasında hakemlerce verilen kararın esasına ilişkin olmayan bir müracaat yoldur.

KAYNAKÇA

- Acocella, Domenico: **Internationale Zuständigkeit sowie Anerkennung und Vollsteckung ausländischer Entscheidungen in Zivilsachen im schweizerischen-italienischen Rechtsverkehr**, in St. Galler Studien zum internationalen Recht SGIR Band 1; (Herausgegeben von Prof. Dr. Ernst-Ulrich Petersmann und Prof. Dr. Ivo Schwander), Switzerland, Dike Verlag AG, 1989.
- Acun Mekengeç, Merve: “Türk Şirketler Hukukundaki Bazı Durumlarda Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 68 (1) 2019, (s. 1-38).
- Aden, Menno: **Internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit: Kommentar zu den Schiedsverfahrensordnungen ICC - DIS - Wiener Regeln – UNCITRAL - LCIA**, 2. Auflage, München, Verlag C. H. Beck oHG, 2003.
- Aden, Menno: **Internationales Privates Wirtschaftsrecht**, 2., vollständig überarbeitete Auflage, München, Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH, 2009.
- Aden, Menno: “Der Verfahrensverstoß des Schiedsgerichtsinstituts (Überlegungen zur Änderung der ICC-Schiedsgerichtsordnung zum 1.1.1988)”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10a, 34. Jahrgang, 1988, (s. 757-763).
- Ahrens, Jan-Michael: **Die subjektive Reichweite internationaler Schiedsvereinbarungen und ihre Erstreckung in der Unternehmensgruppe**, in: Schriftenreihe der August Maria Berges Stiftung für Arbitrales Recht: Bd. 11 (Hrsg. Dr. Hubertus W. Labes), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001.
- Akcan, Recep: **Usul Kurallarına Dayanan Temyiz Nedenleri**, Ankara, Nobel Yayınevi, 1999.

- Akkan, Mine: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. III, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Anılış: “Akkan, Pekcanıtez Usul, § 24”).
- Akkaya, Tolga: **Medeni Usul Hukukunda İstinaf**, 1. Bs., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- Akıncı, Ziya: **Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2016 (Anılış: “Milletlerarası Tahkim”).
- Akıncı, Ziya: **Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi**, Ankara, 1994 (Anılış: “Milletlerarası Ticari Hakem”).
- Akıncı, Ziya: “Milletlerarası Tahkim ve İptal Davası”, **ICC Türkiye XI. Milletlerarası Tahkim Semineri**, 14 Nisan 2014, Ankara, (s. 25-35) (Anılış: “İptal Davası”).
- Akıncı, Ziya: **Milletlerarası Özel Hukukta İnşaat Sözleşmeleri**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları 1996 (Anılış: “İnşaat Sözleşmeleri”).
- Akıncı, Ziya: “Gerekçesiz Hakem Kararları Türkiye’de Tenfiz Edilebilir Mi?”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 19961-2-3, (s. 82-91) (Anılış: “Tenfiz”).
- Akıncı, Ziya: “Yargıtay Kararları Işığında Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği” *in*: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (69-86) (Anılış: “Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği”).
- Akıncı, Ziya: “Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi”, *in*: **Şükrü Postacıoğlu’na Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 81, İzmir, 1997, (s. 209-224) (Anılış: “İhtiyati Tedbir”).
- Akıncı, Ziya: “Hakemlerin Esasa Uyguladıkları Hukukun Devlet Yargısınca Denetlenmesi”, **BATİDER**, 1994, C. XVII, S. 3, (s. 119-147) (Anılış: “Devlet Yargısınca Denetlenme”).

- Akıncı, Ziya: “Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, **BATİDER**, 1996/12, S. 4, (s. 93-10) (Anılış: “Milletlerarası Ticari”).
- Akıncı, Ziya: “Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Görev Belgesi”, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 965-986) (Anılış: “Milletlerarası Tahkim Kanunu”).
- Akıncı, Ziya: “Tahkim ve Derdestlik İtirazı”, in: **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsell’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, (s. 1-12) (Anılış: “Tahkim”).
- Akıncı, Ziya: “Uyuşmazlığın Çözüm Yolu Olarak Tahkim”, **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı C. III**, 12-16 Ocak 2000, Özel Hukuk-Basın Hukuku, Ankara 2000, (s. 107- 112) (Anılış: “Uyuşmazlığın Çözüm Yolu”).
- Şahin Akıncı: “Alacaklılardan Mal Kaçırarak İçin Kurulan yeni Şirkete Müracaat İmkânı Bakımından; Muvazaa, Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ile Organik Bağ Kavramlarının Elverişliliği ve Yargıtay Uygulamaları”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2019, Cilt: 27, Sayı: 3, (s. 651-678) (Anılış: “Akıncı, Ş., Perdenin Kaldırılması”).
- Akünel, Teoman: **Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler**, İstanbul, Beta Yayın Yayımları A.Ş., 1995.
- Akyol Aslan, Leyla, **Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011.
- Alangoya, Yavuz; Yıldırım, M. Kâmil; Deren-Yıldırım, Nevhis: **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 7. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2009 (Anılış: “Medeni Usul Hukuku Esasları”).
- Alangoya, Yavuz; Yıldırım, M. Kâmil; Deren-Yıldırım, Nevhis: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Önerileri**,

1. Bs., İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006 (Anılış: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı”).
- Alangoya, Yavuz: **Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı (Tarafların Taaddüdü)**, 1965 Tıpkı Basım, İstanbul, Nemaş A.Ş., 1999 (Anılış: “Dava Ortaklığı”).
- Alangoya, Yavuz: **Medeni Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1973 (Anılış: “Tahkimin Niteliği”).
- Alangoya, Yavuz: “UNCITRAL Tahkim Yönetmeliği Hakkında”, *in*: **Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan**, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 1990, (s. 1-39) (Anılış: “UNCITRAL”).
- Alangoya, Yavuz: **Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler**, Makaleler, Seçen ve Derleyen: Mert Namlı, İstanbul, Beta Basım, 2012. (Aynı makale için bkz. **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. III, S. 1969/5, s. 125-190) (Anılış: “Tarafta İradi Değişme”).
- Alangoya, Yavuz: “Resmi Senetle Düzenlenmesi Gereken Hukuki İşlemlerde Tahkim Sözleşmesinin Şekli”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt-54, Mart, Nisan-1980, Sayı: 3-4, (s. 126-131) (Anılış: “Tahkim Sözleşmesinin Şekli”).
- Albayrak, Hakan: “Tahkimde Kanun Yolları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 18, Şubat 2008, (s. 59-88).
- Alexander, Martin: **Gerichtsstands- und Schiedsvereinbarungen im E-commerce sowie außergerichtliche Streitbeilegung**, *in* Schriftenreihe Studien zum internationalen Privat- und Zivilprozessrecht sowie zum UN-Kaufrecht; Band 14, Hamburg, Verlag Dr. Kovač GmbH Fachverlag für Wissenschaftliche Literatur, 2006.
- Altuğ, Yılmaz: “Hakemlik”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 9, Ekim 1983 Sayı: 4, (s. 431-435).

- Altuğ, Yılmaz; Yasan, Mustafa: “Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni”, *in*:
Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, İstanbul, Alkım Yayınevi,
2003, (s. 139-150).
- Amerasinghe, Chittharanjan F.: **International Arbitral Jurisdiction: International Litigation in Practice**, Volume 2, Leiden; Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2011.
- Andrews, Neil: “London Arbitration and Streamlined Courts Post- “Brexıt”,
Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt), Jahrbuch
des Internationalen Zivilprozessrechts 21. Band 2016, (s. 3-30).
- Ansay, Sabri Şakir: **Hukuk Yargılama Usulleri**, 3. Bs., Ankara, Ankara
Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1960.
- Arens, Peter; Lüke, Wolfgang: **Zivilprozeßrecht: Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung (Grundrisse des Rechts)**, 7.,
neubearbeitete Auflage, München, C. H. Beck’sche
Verlagsbuchhandlung, 1999.
- Arslan, Ramazan; Tanrıver, Süha: **Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı**,
Genişletilmiş ve Tümüyle Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2.
Bs., Ankara, 2001.
- Arslan, Ramazan: **ICC X. Milletlerarası Tahkim Semineri**, Ankara, 2012, (s. 23-
53) (Anılış: “Seminer”).
- Arslan, Ramazan: **Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi (İade-
Muhakeme)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1977 (Anılış:
Yargılamanın Yenilenmesi).
- Arslan, Ramazan; Yılmaz, Ejder; Taşpınar Ayvaz, Sema: **Medenî Usul Hukuku**,
2. Bs., Ankara, Yetki Yayınları, 2016 (Anılış: “Usul 2016”).
- Aslan, Adem: “Tahkim Davalarına İlişkin Güncel Yargıtay Kararları, *in*:
Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara) (Editör: Musa Aygöl, Ersin Erdoğan) Yetkin
Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 77- 95).

- Atalay, Özcan: “Uygulamada Tahkim Sorunu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1976, C. 33, Sayı: 3, (s. 365-371).
- Atalı, Murat: **Medeni Yargılama Usulünde Davanın İhbarı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007 (Anılış: “İhbar”).
- Atalı, Murat: “Tarihi Bir Tesadüf: İsviçre’de ve Türkiye’de Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarıları, Temel Yapıdaki Benzerlikler ve Farklılıklar”, **Hukuki Perspektifler Dergisi (HPD)**, Eylül 2006, (s. 111-113) (Anılış: “İsviçre”).
- Atalı, Murat: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. III, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Anılış: “Atalı, Pekcanıtez Usul”).
- Atalı, Murat; Ermenek, İbrahim; Erdoğan Ersin: **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 3. Bası, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2020.
- Ataman-Figanmeşe, İnci: “Milletlerarası Ticari Hakem Kararlarının İptal ve Tenfiz Yoluyla Mahkemelerce Mükerrer Kontrole Tâbi Tutulmaları Sorunu ve Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik İki Öneri”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB); Public and Private International Law Bulletin**, Cilt 31, 2011, (s. 35-81) (Anılış: “MHB 2011”).
- Ataman-Figanmeşe, İnci: “Hakem Kararlarının İptali Kararlarına Karşı İstinaf Yoluna Başvurmadan Doğrudan Temyiz Yoluna Başvurulup Başvurulamayacağı Sorunu ve Soruna İlişkin Güncel Gelişmeler”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB); Public and Private International Law Bulletin**, Cilt: 37, Sayı: 2, 2017, (s. 1004-1037) (Anılış: “MHB 2017”).
- Atlıhan, Özen: “Tahkim Sözleşmesinin Unsurlarının ve Hükümlerinin Ulusal-Uluslararası Ticari Tahkim ve Yatırım Tahkimi Işığında İncelenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 2010, C. 84, S. 2, (s. 943-990).

- Aygün, Mesut: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakem Kararların Karşı İptal Yolu”, **Legal Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi (MİHDER)**, C. 3, S. 8, 2007, (s. 661-698).
- Aygül, Musa: “Sigorta Tahkiminde Kanun Yolları”, **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Symposium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygül, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 97-137).
- Balcı, Muharrem: **İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim**, 1. Bs., İstanbul, Danışman Yayınları, 1999.
- Baizeau, Domitille: “Chapter 2, Part II: Commentary on Chapter 12 PILS, Article 192 [Waiver of annulment], in [Arroyo, Manuel (Edit.)], **Arbitration in Switzerland: The Practitioner’s Guide**, Kluwer Law International, (Wolters Kluwer Law & Business), 2013, (s. 283-294).
- Balkar, Süheyla: “Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunma ve İflas Halinin Tahkim Anlaşmasına Etkileri” in: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 131-168).
- Balthasar, Stephan (Edit. By): **International Commercial Arbitration: International Conventions, Country Reports and Comparative Analysis**, München, C. H. Beck (Hart Publishing; Nomos), 2016.
- Bantekas, Ilias: **An Introduction to International Arbitration**, First Published, United States of America, Cambridge University Press, 2015.
- Barber, Horst: **Objektive Schiedsfähigkeit und ordre public in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit**, in Europäische Hochschulschriften Publications Universitaires Européennes European University Studies, Reihe II Rechtswissenschaft Série II, Droit Law Bd./Vol. 1487, Frankfurt am Main; Berlin; Bern;

- New York; Paris, Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1994.
- Barıkan, Aziz: “Tahkim (Sistem ve Tatbikatı)”, **Ankara Barosu Dergisi**, Cilt: 5, Nisan 1949, Sayı: 60, (s. 1-14).
- Bartos, Harald: **Internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit: Verfahrensprinzipien**, Frankfurt (Main), R. G. Fischer, 1984.
- Basler Kommentar; Honsell, Heinrich; Vogt, Nedim Peter (Hrsg.), Schnyder, Anton K.; Berti, Stephan V.: **Internationales Privatrecht**, 3. Auflage, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013.
- Belbez, Hikmet: “Hakemlerin Mesuliyeti”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: VII, Sayı: 3-4, 1950, (s. 353-358).
- Başaklar, Emin: “Devletin Taraf Olduğu Hakem Davalarında Yargıtay İncelemesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1971, S. 5, (s. 625-627).
- Başar, Ömer: “ICSID Hakem Kararlarının İptali”, **Public and Private International Law Bulletin**, 39(2), 2019, (s. 585-607).
- Baumbach, Adolf; Lauterbach, Wolfgang; Albers, Jan; Hartmann, Peter: **Zivilprozess-Ordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz**, 76., neu bearbeitete Auflage, München, Verlag C. H. Beck oHG, 2018.
- Bayata Canyaş, Aslı: **UNCITRAL Model Kanunu Temelinde Uluslararası Ticari Hakem Kararlarına Karşı Başvuru Yolu**, Ankara, Adalet Basım Yayım Dağıtım San. ve A.Ş., 2016.
- Bälz, Kilian: “Anerkennung und Vollstreckung von ausländischen Zivilurteilen und Schiedssprüchen in arabischen Staaten (Ägypten, Jordanien, Libanon, Syrien und Irak)”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 2012, (s. 354-361).
- Bälz, Kilian: “Die Anerkennung und Vollstreckung von ausländischen Urteilen und Schiedssprüchen in den arabischen Staat Nordafrikas”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 1-2, 2013, (s. 55-62).

- Bälz, Kilian; Jourabchi-Eisenhut, Tannaz: “Vertragsgestaltung im deutsch-iranischen Wirtschaftsverkehr”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 8, 61. Jahrgang 2015, (s. 473-477).
- Baur, Fritz: **Neuere Probleme der privaten Schiedsgerichtsbarkeit**, Vortrag gehalten vor der Berliner Juristischen Gesellschaft am 20. Juni 1979, (Schriftenreihe der juristischen Gesellschaft e.V. Berlin; Heft 61), Berlin; New York, Walter de Gruyter & Co., 1980.
- Baur, Fritz: **Der schiedsrichterliche Vergleich**, in Schriftenreihe der Neuen Juristischen Wochenschrift; Heft 17 (Im Einvernehmen mit den Herausgebern der NJW herausgegeben von Rechtsanwalt Dr. Konrad Redeker u. Rechtsanwalt Felix), München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971.
- Beckmann, Martin: **Statutarische Schiedsklauseln im deutschen Recht und internationalen Kontext**, Schriften zum Verfahrensrecht; Band 21 (Herausgegeben von Peter Gottwald und Ulrich Haas), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2007.
- Bellig, Jan-Frederik: **Die Jurisdiktion *rationae materiae* der ICSID-Schiedsgerichte: Unter besonderer Berücksichtigung des Investitionsbegriffes des Weltbankübereinkommens vom 18.03.1965**, in Hamburger Studien zum Europäischen und Internationalen Recht; Herausgegeben von Thomas Bruha, Meinhard Hilf; Hans Peter Ipsen, Rainer Lagoni, Gert Nicolaysen, Stefan Oeter; Band 47, Berlin, Duncker & Humboldt GmbH, 2008.
- Bemberg, Frauke: “Länderreport Türkei”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 12, 59. Jahrgang 2013, (s. 867-870).
- Berger, Klaus Peter: **Arbitration Interactive A Case Study for Students and Practitioners**, (Editorial Management for Casebook, Videos and DVD: Stefan-George Hoffmann), in Schriftenreihe der

August Maria Berges Stiftung für Arbitrales Recht; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 12, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien; Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2002 (Anılış: "Arbitration Interactive").

Berger, Klaus Peter: **Private Dispute Resolution in International Business: Negotiation, Mediation, Arbitration**, Second Edition Volume I: Case Study and Interactive DVD-ROM, Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International BV, Center for Transnational Law (CENTRAL); Wolters Kluwer Law & Business (Firm), 2009 (Anılış: "Private Dispute Resolution").

Berger, Klaus Peter "Schiedsrichterbestellung in Mehrparteienschiedsverfahren (Der Fall "Dutco Construction" vor französischen Gerichten)", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 1993, (s. 702-709) (Anılış: "RIW 1993").

Berger, Klaus Peter: **Internationale Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit: Verfahrens- und materiellrechtliche Grundprobleme im Spiegel moderner Schiedsgesetze und Schiedspraxis**, in *Recht des internationalen Wirtschaftsverkehrs*; Band 103, (Herausgegeben von Norbert Horn), Berlin; New York, Walter de Gruyter, 1992 (Anılış: "Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit").

Berner Kommentar, Stacher, Marco (Hrsg.): **Kommentar zum schweizerisches Privatrecht, Schweizerische Zivilprozessordnung**, Band III Art. 353-399 ZPO, Art. 407 ZPO, Bern, Switzerland, Stämpfli Verlag AG, 2014.

Belgesay, Mustafa Reşit: "Hakem Kararlarının Hukuki Mahiyeti", **Tahkim IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 43-45) (Anılış: "Hakem Kararları").

Belgesay, M. Reşit: **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. II, İstanbul, 1939 (Anılış: "Şerh").

Berki, Şakir: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Ankara, Ege Matbaası, 1959.

- Berkin, Necmettin M.: **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1981.
- Bernini, Giorgio: “Domestic and International Arbitration in Italy after the Legislative Reform”, **Pace Law Review**, Spring 1985, Vol. 5, Issue 3, (s. 543-562).
- Biçkin, İnci: “Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2006, Sayı: 67, (s. 380-397).
- Bilge, Necip; Önen, Egun: **Medeni Yargılama Hukuku**, 3. Bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978.
- Bilge, Necip: “Hakem Yargılamasında Uygulanacak Hukuk Kaideleri”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 83-118) (Anılış: “Hakem Yargılaması”).
- Bilge, Necip: **Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme**, Ankara, 1973 (Anılış: “Karar Düzeltme”).
- Bilge, Necip: **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1967 (Anılış: “Medeni Yargılama”).
- Bilgiç, Haluk: “Ticari Tahkimde Yabancılık Unsuru”, in: **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsel’e Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, (s. 31-49).
- Binder, Peter: **International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions**, 3th Edition, Sweet & Maxwell, 2010.
- Birsel, Mahmut Tevfik: “Milletlerarası Tahkim Sözleşmeleri (Arbitration Conventions) ve İki Taraflı Yatırım Anlaşmalarının Türk Tahkim Hukuku Üzerindeki Etkileri”, in: **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, (s. 499-537) (Anılış: “Etkiler”).
- Birsel, Mahmut Tevfik: “Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi?” **Bildiriler-Tartışmalar, Cilt II**, Ankara, 1999 (Anılış: “Bildiriler”).

- Blessing, Marc: "The New International Arbitration Law in Switzerland: A Significant Step Towards Liberalism", **Journal of International Arbitration**, (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1988, Volume 5 Issue 2), (s. 9-82).
- Bocharova, Nataliya: "The Scope of the Arbitral Award Binding Effect (Interests of Third Parties in International Arbitration)", **Russian Law Journal (Russ LJ)**, Vol. 5, Issue 2, 2017, (s. 75-94).
- Boguslawski, Mark M.: Das internationale Privatrecht in der UdSSR (Neue Tendenzen seiner Entwicklung unter dem Gesichtspunkt der Umgestaltung der außenwirtschaftlichen Tätigkeit)", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 3, 34. Jahrgang 1988, (s. 161-166).
- Borges, Georg: "Die Anerkennung und Vollstreckung von Schiedssprüchen nach dem neuen Schiedsverfahrensrecht", **Zeitschrift für Zivilprozess (ZZP)**, 111. Band 2011, Heft 4, 1998, (s. 425-475) (Anl. 1: "ZZP 1998").
- Bork, Reinhard: "Einigungsgebühr für Schiedsrichter?", **Neu Juristische Wochenschrift**, 2. Halbband, 61. Jahrgang 2008, Heft 27, (s. 1918-1921).
- Borowsky, Martin: **Das Schiedsgutachten im Common Law: Ein rechtsvergleichender Beitrag zum Begriff der Schiedsgerichtsbarkeit**, in Arbeiten zur Rechtsvergleichung/Schriftenreihe der Gesellschaft für Rechtsvergleichung; Band 198, 1. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2001.
- Born, Gary B.: **International Arbitration: Law and Practice**, First Edition, Kluwer Law International (Wolters Kluwer Law & Business), 2012.
- Bosch, Wolfgang: **Rechtskraft und Rechtshängigkeit im Schiedsverfahren**, in Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht Bd. 5, (Herausgegeben

von Rolf Stürner und Gerhard Walter), Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1991.

Bozer, Ali: “Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanununda ve Milletlerarası Tahkim Kanununda Hakem Kararlarına İlişkin Bozma Sebepleri Hakkında Düşünceler”, *in: Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, (s. 241- 245).

Bozkurt, Murat Nart: “Spor Hukuku Uyuşmazlıklarının Çözümünde Milletlerarası Spor Tahkim Mahkemesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 68, Sayı: 2010/2, (s. 165-190).

Böckermann, Bernhard: “Ablehnung eines Sachverständigen oder Richters durch Streitverkündung oder Klageerhebung”, **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, 23/2002, (s. 1348-1352).

Böckstiegel, Karl-Heinz; Glossner, Ottoarndt: **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit im Ost-West-Handel** (mit Abdruck des neuen Einheitlichen Reglements für Schiedsgerichte bei den Handelskammern der Mitgliedsländer des RGW sowie der Gebührenordnung), *in* Völkerrecht und Internationales Wirtschaftsrecht; Band 8, (Herausgegeben von Prof. Dr. Ignaz Seidl-Hohenveldern), Baden Baden, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co., 1975.

Böckstiegel, Karl-Heinz (Hrsg.): **Die Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz**, Schrifliche des Deutschen Instituts für Schiedsgerichtswesen, (Hrsg. Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Band 1, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Haymenns Verlag KG, 2008 (Anlş: “Schweiz”).

Böckstiegel Karl-Heinz (Hrsg.): **Schiedsgerichtsbarkeit im Umfeld von Politik, Wirtschaft und Gerichtsbarkeit**, *in* Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit; Band 9, (Herausgegeben von Karl-Heinz Böckstiegel; Mit Beiträgen von Klaus Kinkel, Franz Schoser, Ottoarndt Glossner, Heinrich Wiesen, Gerold Herrmann, Karl-Heinz Böckstiegel, Walter

Oppenhoff, Hannes Hesse, Hanns Engelhardt, Peter Schlosser, Wolfgang Kühn und mit den wichtigsten Texten und Materialien), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1992 (Anlış: Schiedsgerichtsbarkeit”).

Böckstiegel Karl-Heinz; Kröll, Stefan Michael; Nacimiento Patricia: “Part I: Germany as a Place for International and Domestic Arbitrations-General Overview”, in [Nacimiento, Patricia Kröll; Stefan Michael, *et al.* (Edit.)], **Arbitration in Germany: The Model Law in Practice**, 2th Edition (Second Edition), Kluwer Law International, (Wolters Kluwer Law & Business), 2015, (s. 4-50) (Anlış: “Arbitration in Germany”).

Böckstiegel Karl-Heinz (Hrsg.): **Rechtsfortbildung durch Internationale Schiedsgerichtsbarkeit**, in Schriftenreihe des Deutschen Instituts für Schiedsgerichtswesen – German Institute of Arbitration; Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 8, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1989 (Anlış: “Internationale Schiedsgerichtsbarkeit”).

Böckstiegel, Karl-Heinz (Hrsg.): **Beweiserhebung in internationalen Schiedsverfahren**, in Schriftenreihe der Deutschen Instituts für Schiedsgerichtsbarkeit – German Institution of Arbitration; Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 14, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 2001 (Anlış: “Beweiserhebung”).

Böckstiegel, Karl-Heinz; Kröll, Stefan Michael; Nacimiento, Patricia (Edited by), **Arbitration in Germany: The Model Law in Practice**, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2007.

Böckstiegel, Karl-Heinz (Herausgegeben von/Edited by): **Die Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz (II): Das neue Recht ab 1. Januar 1989**, in Schriftenreihe des Deutschen Instituts für

- Schiedsgerichtswesen/German Institute of Arbitration; Band 1/II; Köln; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1989 (Anlıs: “Das neue Recht”).
- Böckstiegel, Karl-Heinz: “Die neue Schiedsgerichtsordnung der Internationalen Handelskammer”, **Neu Juristische Wochenschrift**, 1. Halbbandes des 30. Jahrganges 1977, Heft 11, (s. 463-469) (Anlıs: “NJW 1977”).
- Börnsen, Nils: **Nationales Recht in Investitions-schiedsverfahren**, in Jus Internationale et Europaem; Herausgegeben von Thilo Marauhn und Christian Walter; Band 124, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016.
- Briner, Robert: “National Report for Switzerland (1978- 1982-1984) [ARCHIVED]”, in Pieter Sanders (ed), **Yearbook Commercial Arbitration 1978 - Volume III, Yearbook Commercial Arbitration, Volume 3** (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1978) (s. 181 – 206) (Anlıs: “Switzerland”).
- Briner, Robert: “National Report – Switzerland”, in: Albert Jan van den Berg (ed), **Yearbook Commercial Arbitration 1989 - Volume XIV, Yearbook Commercial Arbitration**, Volume 14 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1989), (s. 1-44) (Anlıs: “National Report”).
- Brödermann, Eckart; Rosengarten, Joachim; Klingel, Katharina: **Internationals Privat- und Zivilverfahrensrecht (IPR/IZVR), anleitung zur systematischen Fallbearbeitung**, 6., überarbeitete Auflage, München, Verlag Franz Vahlen GmbH, 2012.
- Bucher, Eugen: “Was macht den Schiedsrichter? Abschied vom »Schiedsrichtervertrag« und Weiteres zu Prozessverträgen”, in: **Grenzüberschreitungen Beiträge zum Schiedsgerichtbarkeit, Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Birgit Bachmann; Stephan Bredenbach; Dagmar Coester-Waltjen; Burkhard Heß; Andreas Nelle; Christian Wolf), Tübingen, Mohr Siebeck, 2005, (s. 97-118).

- Buchwitz, Wolfram: “Türkei: Neue Möglichkeiten der Schiedsgerichtsbarkeit”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 2012, (s. 754-757).
- Budak, Ali Cem: “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tahkim Hükümleri”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, C. 1, S. 1, 2012, (s. 31 vd.) (Anılış: “Tahkim Hükümleri”).
- Budak, Ali Cem: “Hakem Kararları Maddi Hukuka Aykırılık Sebebiyle İptal Edilebilir Mi? Hakem Kararlarının İptali Müessesesinin Tarihi Kökeni”, **Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan**, 40(1) 2020, (s. 557-572) (Anılış: “Hakem Kararlarının İptali”).
- Budak, Ali Cem; Karaaslan, Varol: **Medenî Usul Hukuku**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, Adalet Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2020.
- Bulur, Alper: “6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve Uygulaması Hakkında Değerlendirmeler”, (Çevrimiçi) <http://www.tahkim.hacettepe.edu.tr/alperbulurteblig.pdf>, 5 Ekim 2018, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve Uygulaması Paneli, Ankara Barosu.
- Brinkmann, Gisbert: **Schiedsgerichtsbarkeit und Maßnahmen des einstweiligen Rechtsschutzes**, (Schriften zum Prozessrecht; Bd. 54), Berlin, Duncker & Humboldt, 1977.
- Calavros, Costantin: **Das UNCITRAL-Modellgesetz über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, in Schriften zum deutschen, europäischen und vergleichenden Zivil-, Handels- und Prozessrecht; Herausgegeben von Prof. Dr. Dr. h. C. F. W. Bosch, Prof. Dr. Otto Sandrock; Prof. Dr. G. Schiedermair; Band 116, Beilefeld, Verlag Ernst und Werner Giesecking, 1988.
- Canbeldek Akın, Özlem: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakem Kararlarının İptalinde İrade Serbestisinin Sınırları”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, 2020, 78(3), (s. 1323-1349).

- Carbonneau, Thomas: "A Comment on the 1996 United Kingdom Arbitration Act.", **Tulane Maritime Law Journal**, Winter 1997, Vol. 12, Issue 1, (s. 131-154).
- Caron, David D.; Caplan, Lee M.: **The UNCITRAL Arbitration Rules: A Commentary (With an Integrated and Comperative Discussion of the 2010 and 1976 UNCITRAL Arbitration Rules)** in Oxford Commentaries on International Law, Oxford, Oxford University Press, 2013.
- Carter, James; Salas Claudio: "United States", *in*: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 562-583) (Anılış: United States").
- Chukwumerije, Okezie: **Choice of Law in International Commercial Arbitration**, Westport; Connecticut; London, Quorum Books, 1994.
- Cicogna, Michelangelo; Paton, Andrew G.: "Italy", *in*: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 301-318) (Anılış: "Italy).
- Coing, Helmut: "Materielles Recht und Verfahrensrecht in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit", *in*: **Materielles Recht und Verfahrensrecht in der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit: Verhandlung der Fachgruppe für Grundlagenforschung anlässlich der Tagung für Rechtsvergleichung in Mannheim vom 22. bis 25. September 1971; mit einem Protokoll der Diskussion, Frankfurt am Main**, *in* Arbeiten zur Rechtsvergleichung Schriftenreihe der Gesellschaft für Rechtsvergleichung Begründet von Hans Dölle; Herausgegeben von Ernst von Caemmerer; Band 60, Frankfurt am Main, Alfre Metzner Verlag, 1972, (s. 9-23).

- Cook, Ashley: “Kompetenz-Kompetenz: Varying Approaches and a Proposal for a Limited Form of Negative Kompetenz-Kompetenz”, **Pepperdine Law Review (Pepp. L. Rev.)**, Volume 2014, 17, Issue 1, 2014 Annual Volume, (s. 17-34) (Anılış: “Pepp. L. Rev.”).
- Chow, Peter: “Enforcement of International Arbitration Agreements – A case Study”, **International Arbitration Law Review (Int. A.L.R.)**, Vol. 7, no. 4, 2004, s. 102 (Anılış: “Int. A.L.R.”).
- Czernich, Dietmar: “Kriterien für die Aufhebung des Schiedsspruchs wegen mangelnden rechtliches Gehörs”, **Juristische Blätter (JBI)**, 136, (2014), (s. 295-301) (Anılış: “Aufhebung des Schiedsspruchs”).
- Czernich, Dietmar: “Das neue Schiedsverfahrensrecht in Liechtenstein”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 2012, (s. 751-754) (Anılış: “Schiedsverfahrensrecht”).
- Czernich, Dietmar: “Die Rom I-VO als Grundlage für die Anwendung von Eingriffsnormen durch Schiedsgerichte”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 11, 62. Jahrgang 2016, (s. 701-707) (Anılış: “Schiedsgerichte”).
- Czernich, Dietmar: “Anerkennung gerichtlicher Aufhebungsentscheidungen in Schiedssachen in Europa: Kleine Renaissance der bilateralen Anerkennungs- und Vollstreckungsabkommen”, in: **Fairness Justice Equity, Festschrift für Reinhold Geimer**, (Herausgegeben von Rolf A. Schütze), *München*, Verlag C.H. Beck oHG, 2017, (s. 45-56) (Anılış: “Aufhebungsentscheidungen”).
- Çamoğlu, Ersin: **Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Kamu Borçlarından Sorumluluk İle)**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010 (Anılış: “Hukuki Sorumluluk”).
- Çamoğlu, Ersin: “Ticaret Ortaklıkları Bağlamında Perdenin Kaldırılması Kuramı ve Yargıtay Uygulaması”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**,

Yıl: 2016, Cilt: XXXII, Sayı: 2, (s. 5-17) (Anılış: “Perdenin Kaldırılması”).

Çenberci, Mustafa: “Hakemlerin Tayini Usulü ve Ücret”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 119-149) (Anılış: “IV. Tahkim Haftası, Tartışmaları”).

Çelik, Nuri: “İş Sözleşmesinde Kararlaştırılan Özel Hakem Anlaşmasının İradeyi Sakatlayan Bir Durumun Varlığı İspatlanmadıkça Geçerli Sayılması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD)**, Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu’na Armağan, Özel Sayı, 2007, (s. 17-30) (Anılış: “Çelik C., İş Sözleşmesi”).

Çelik, Cemil: “Uluslararası Sözleşmeler Işığında Milletlerarası Tahkim Kanunu”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 29, Temmuz 2003, Sayı: 3, (s. 354-382) (Anılış: “Çelik C., Milletlerarası Tahkim Kanunu”).

Çilenti Konuralp, Ayşen: “Türk Hukukunda Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Hukuki Niteliği Konusunda Bir Değerlendirme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2020, (146), (s. 153-185).

Dayınlarlı, Kemal: **Milli ve Milletlerarası Kamu Düzeni ve Tahkime Etkileri**, Ankara, 1994 (Anılış: “Kamu Düzeni”).

Dayınlarlı, Kemal: **HUMK’da Düzenlenen İç Tahkim (Açıklamalı ve İctihatlı)**, Ankara, 1997 (Anılış: “İç Tahkim”).

Dayınlarlı, Kemal: **HUMK’da Düzenlenen İhtiyari İç Tahkim (m. 516-536)**, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş ve Yargıtay Kararları ile Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Ankara, Sözkese Matbaası, 2004 (Anılış: “İhtiyari İç Tahkim”).

Dayınlarlı, Kemal: **UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law) Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim**, 3. Bs., Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları Ltd. Şti., 2012 (Anılış: “UNCITRAL”).

- Dayınlarlı, Kemal: “Tahkim-Hak ve Nesafete Göre Verilmiş Hakem Kararı-Federal Mahkemenin İnceleme Yetkisi”, **Yargıtay Dergisi**, 1984/4, (s. 537-540) (Anılış: “Tahkim-Hak ve Nesafet”).
- Dayınlarlı, Kemal: “Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni” *in: Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65’inci Yaş Armağanı*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, (s. 655-692) (Anılış: “Milletlerarası Kamu Düzeni”).
- Dayınlarlı, Kemal: “Hakem Kararlarının Bozulması Sebepleri”, *in: Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hâtırasına Armağan (1902-1985)*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1986, (s. 771-812) (Anılış: “Hakem Kararlarının Bozulması”).
- Dayınlarlı, Kemal: “İhtiyarî Tahkimde Hakem Ücreti”, *in: Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan*, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, (s. 539-564) (Anılış: “İhtiyari Tahkim”).
- Demirkol, Berk: “Türk Hukukunda Genel İşlem Şartlarında Yer Alan Hukuk Seçimi, Yetki Anlaşması ve Tahkim Anlaşmalarının Hüküm Doğurması”, **Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan**, 40(2), 2020, (s. 1313-1350).
- Deren-Yıldırım, Nevhis: **Uncitral Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları**, 1. Bs., İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004 (Anılış: “Milletlerarası Tahkim”).
- Deren-Yıldırım, Nevhis: “Tahkim ve Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan**, İstanbul, 2007, (s. 47-61) (Anılış: “Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik”).
- Deren-Yıldırım, Nevhis: “Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, **Ankara Barosu Dergisi (ABD)**, 2002, S. 4, (s. 37-44) (Anılış: “Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri”).
- Deren-Yıldırım, Nevhis: “Kanun Yollarına Dair Bazı Düşünceler”, **Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-VI Medeni Usul**

Hukukunda Kanun Yolları ve Arabuluculuk Kanun Tasarısı, İzmir/Çeşme 19-20 Ekim 2007, (s. 3-17) (Anılış: “Kanun Yollarına Dair”).

Deren-Yıldırım, Nevhis: **Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları (Kesin Hükümün 3. Kişilere Sirayeti Sorunu)**, 1. Bs., İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1996 (Anılış: “Kesin Hükümün 3. Kişilere Sirayeti Sorunu”).

Deren-Yıldırım, Nevhis: “Hakem-Bilirkişi Sözleşmesinin Hukuki Mahiyeti ve Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesinin Vazgeçilmezliği”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 54, 1994, (s. 324-330) (Anılış: “Hakem-Bilirkişi”).

Deynekli, Adnan: “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez’e Armağan, C. 16, Özel Sayı 2014, (s. 105-122).

Di Pietro, Domenico: “Incorporation of Arbitration Clauses by Reference”, **Journal of International Arbitration**, Vol.: 21, No: 5, 2004, (s. 397-478).

Diesselhorst, Malte: **Merhparteienschiedsverfahren: Internationale Schiedsverfahren unter Beteiligung von mehr als zwei Parteien**, in Studien zum vergleichenden und internationalen Recht – Comparative and International Law Studies, Band 25 (Herausgeber: Bernd von Hoffman und Erik Jayme), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996 (Anılış: “Merhparteienschiedsverfahren”).

Doğanay, İsmail: “28.1.1994 Gün ve E. 1993/4, K. 1994/I Sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurul Kararı ve Bu Kararın Çıkmasına Neden Olan İstanbul Yeni Galata Köprüsü İnşaatı İle İlgili Hakem Mahkemesi Kararı”, **Banka ve Ticaret Hukuku**

- Araştırma Enstitüsü**, Yıl: 1996, C. XVIII, S. 3, (s. 121-125)
(Anılış: “Hakem Mahkemesi Kararı”).
- Doğanay, İsmail: **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, C. III, Ankara, Feryal Matbaası, 1990 (Anılış: “Şerh”).
- Doğan, Vahit: “Hakem Kararlarının İptalinde Yaşanan Sorunlar”, **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygöl, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 61-73) (Anılış: “İptal”).
- Doğan, Vahit: **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınları, 2020 (Anılış: “Milletlerarası Ticaret Hukuku”).
- Doğanlılar, Fevzi: “Hakemlerin Karar Serbestisi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1974/9-10, (s. 541-544).
- Domaniç, Hayri: **Hukukta Kazıyei Muhakeme ve Nispi Kuvveti**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964.
- Dural Mustafa; Tufan Ögüz: **Türk Özel Hukuku – Cilt II – Kişiler Hukuku**, 15. Bası, İstanbul, Filizkitabevi, 2014.
- Dural Mustafa; Öz, Turgut: **Miras Hukuku**, Yenilenmiş Altıncı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2012.
- Dural, Mustafa: “Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması (Ya da Tüzel Kişinin Tabanına Başvurulması)”, **Sermaye Piyasası Kurulu 15. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 1998, (s. 97-107).
- Düzgün, Ali Cenk: “Hakem Kararlarının Tâbiyeti Meselesi ve Önemi”, **Adalet Dergisi**, Yıl: 93, Nisan 2012, Sayı: 11, (s. 167-182).
- Ebke, Werner F.: “Neuere Entwicklung im US-amerikanischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 1993, (s. 508-516) (Anılış: “RIW 1993”).
- Ebke, Werner F.: “Neuere Entwicklungen im US-amerikanischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 1991, (s. 772-779). (Anılış: “RIW 1991”).

- Ehricke, Ulrich: “Die Beschleunigung der Finalität von Schiedssprüchen nach dem neuen deutschen Schiedsverfahrensrecht”, **Zeitschrift für Zivilprozess (ZZP)**, 113. Band, Heft 4, 2000, (s. 453-465) (Anılış: “ZZP 2000”).
- Eker Ayhan, Feyza: “Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişi Lehbara Teşmili”, **Prof. Dr. Atâ Sakmar’a Armağan, Galatarsay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (GSÜHFD)**, 2011/1, (s. 95-119).
- Ekşi, Nuray: **4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’na İlişkin Yargıtay Kararları**, 1. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009 (Anılış: “MTK Kararlar”).
- Ekşi, Nuray: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim (6100 sayılı HMK md. 407-444)**, 1. Bs., İstanbul, Beta Basım A. Ş., 2013.
- Ekşi Nuray: “Yargıtay Kararları Işığında Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan**, 40(1), 2020, (s. 143-201) (Anılış: “Kamu Düzeni”).
- Ekşi, Nuray: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 295-338) (Anılış: “Milletlerarası Tahkim Kanunu”).
- Ekşi, Nuray: “Yargıtay Kararlarında Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Zaman İtibariyle Uygulanması”, **Prof. Dr. Ali Güzel’e Armağan**, Cilt: II, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2010, (s. 1373-1388) (Anılış: “Zaman İtibariyle Uygulanma”).
- Ekşi Nuray: **Tahkim Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri ve Bu Usuller Tüketilmeden Tahkime Başvurulmasının Sonuçları**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2015 (Anılış: “Tahkim Öncesi Uyuşmazlık”).
- Ekşi, Nuray: **Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2004 (Anılış: “Incorporation”).

- Ekşi, Nuray: “Kanunlar İhtilafı Alanında “Incorporation”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan**, 1999-2000, Cilt: 19, S. 1-2, (s. 263-291) (Anılış: “Kanunlar İhtilafı Alanında Incorporation”).
- Elsing, S. H.: Streitverkündung und Schiedsverfahren, **SchiedsVZ 2004**, Heft 2, (s. 88-94).
- Emde, Raimond: “Internationale vertriebsrechtliche Schiedsverfahren” **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 3, 62. Jahrgang 2016.
- Ercan, İbrahim: “Güncel Tartışmalar Işığında Hukuk Yargısı Bağlamında Alman İstinaf Sistemi”, **Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul 2001, (s. 671-734).
- Ercan, İbrahim; Özbay, İbrahim: “Medeni Usul Hukukunda Kanun Yollarından Feragat”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EÜHFD)**, C. X, S. 3-4, (2006), (s. 433-458).
- Erdem, B. Bahadır: “İptal Davalarında Kamu Düzenine Aykırılık”, **ICC Türkiye XI. Milletlerarası Tahkim Semineri**, 14 Nisan 2014, Ankara, (s. 109-119) (Anılış: “Erdem B., Kamu Düzeni”).
- Erdem, B. Bahadır: “Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü”, *in*: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 1009-1026) (Anılış: “Erdem B., Tenfiz”).
- Erdem, B. Bahadır; Giray, Faruk Kerem: “Grounds for Annulment of Arbitration Awards in the Turkish International Arbitration Act – A Look at the Judgements of the Turkish Court of Appeal”, **UNIDROIT (ed.), Eppur si muove: The Age of Uniform Law, Essays in honour of Michael Joachim Bonell to celebrate his 70th birthday**, Volume I, First Edition, Rome, 2016, (s. 835-846).
- Erdem, H. Ercüment: “Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliği”, *in*: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal;

- Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 1-24). (Anılış: “Erdem E, Şirketler”).
- Erdem, H. Ercümet: “Resolving International Trade Disputes Through Arbitration”, *in: Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan*, I. Cilt, Ankara, Turhan Kitabevi, 2010, (s. 839-909) (Anılış: “Erdem E, Arbitration”).
- Erdoğan, Ersin: **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, 2. Bs, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020 (Anılış: “Erdoğan E”).
- Erdoğan, Celal: **Açıklamalı ve İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu**, Ankara, 1973 (Anılış: “Erdoğan C”).
- Erdoğan, Feyiz: **Uluslararası Hukuk ve Tahkim**, 1. Bs., Ankara, Seçkin Yayınları, 2004 (Anılış: “Erdoğan F”).
- Ergöner, Onur: “10. Yılında Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Uygulama Alanı”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 20, 2011/3, (s. 151-205).
- Erkan, Mustafa: **Milletlerarası Tahkimde Yetki Sorunları**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2013.
- Erkuyumcu, Müfit: “Tahkime Müteallik Hükümler Üzerine Bir İnceleme”, **Adalet Dergisi**, Yıl: 38, Temmuz 1947, Sayı: 7, (s. 563-579).
- Erman, Eyüp Sabri: “Hakem İntihabını Hâkime veya Mahkemeye Bırakan Tahkim Klozu Geçerli Midir?”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 5-6, 1976, (s. 343-349).
- Ersen Perçin, Gizem: “MTK Tahkiminde İptal Davalarına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan**, 40(2), 2020, (s. 1053-1087).
- Ersoy, Rıfat: **Notlu İzahlı, İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu**, Ankara, 1966.
- Ersoy, Yüksel: “Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği”, *in: İç Tahkim ve Uygulamaları, IVXX Çözüm Arama Konferansı, İNTES*

- Türkiye İnşaat ve Sanayicileri İşveren Sendikası**, Ankara, 2013, (s. 28-36) (Anılış: “Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği”).
- Ertan, Kerem: **Deniz Hukukunda Londra’da Tahkim**, 1. Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. İstanbul, 2011.
- Ertekin, Erol; Karataş, İzzet: **Uygulamada İhtiyari Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi ve Tanınması**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A. Ş., 1997.
- Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Bası, Ankara, Yetkin Yayıncılık A.Ş., 2018.
- Escher, Arnold: **Neuere Probleme aus der Rechtssprechung zum französisch-schweizerischen Gerichtsstandsvertrag: vom 15. Juni 1969**, in Zürcher Beiträge zur Rechtswissenschaft; Herausgegeben von A. Egger, F. Fleiner und E. Hafter; Neu Folge; Heft 56, Zurich, Verlag H. R. Sauerländer & Co. Aarau, 1937.
- Esen, Emre: “Uluslararası Tahkime Tabi Bir Uyuşmazlığın Devlet Mahkemelerine Götürülmesi Halinde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin İtirazların İncelenmesi ve Kompetenz- Kompetenz Prensibi”, **Atâ Sakmar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011/1 (Anılış: “Kompetenz-Kompetenz”).
- Esen, Emre: “Hakem Kararının Tenfizi veya İptali Davalarında Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Yapıldığı İtirazı ve Konuya İlişkin 11.10.2000 Tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl 23, 2003, (s. 377-422) (Anılış: “Yetkisiz Temsilci”).
- Esen, Emre: “Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmalarının Şekli”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 2008, Cilt: 28, Sayı: 1-2, (s. 65-114) (Anılış: “Tahkim Anlaşmalarının Şekli”).
- Esen, Emre: **Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, Beta Basım, İstanbul, 2008 (Anılış: “Üçüncü Kişilere Teşmil”).

- Esen, Emre: **Milletlerarası Özel Hukukta Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım A.Ş., 2012 (Anlış: “Tüzel Kişilik Perdesi”).
- Fasching, Hans W.: **Schiedsgerichts und Schiedsverfahren im österreichischen und internationalen Recht: Ein Handbuch**, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1973 (Anlış: “Schiedsgerichts”).
- Fasching, Hans W.: **Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis**, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1984 (Anlış: “Lehrbuch”).
- Forst, Ina Anne: **Schiedsgerichtsbarkeit im Bereich des geistigen Eigentums nach deutschem und US-amerikanischem Schiedsrecht**, in LES-Schriftenreihe zum Lizenzwesen; Herausgegeben von Dieter Pfaff, München, Verlag C. H. Beck oHG, 2001.
- Frank, Christian: **Der Durchgriff im Schiedsvertrag: Rechtsvergleichende Studie unter Berücksichtigung des französischen und des US-amerikanischen Rechts**, in Schriften zum Internationalen Recht; Band 119, Berlin, Duncker & Humblot, 2000.
- Franke, Ulf: “Institutional Arbitration: Trends and Developments”, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 119-128).
- Geiben, Jörg: **Die Privatsphäre und Vertraulichkeit im Schiedsverfahren: Eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen, englischen und US-amerikanischen Schiedsrechts**, in Prozeßrechtliche Abhandlungen; Herausgegeben von Prof. Dr. Hanns Prütting; Heft 109, Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 2001.

- Geimer, Reinhold: **Internationales Zivilprozeßrecht**, 6. neubearbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2009 (Anl. 1: “Internationales Zivilprozeßrecht”).
- Gerold, Zeiler: **Schiedsverfahren, §§ 577-618 ZPO idF des SchiedsRÄG 2013**, 2., aktualisierte erweiterte Auflage, Austuria, NWV- Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2014.
- Gilfrich, Stephanie Uta: **Schiedsverfahren im Scheidungsrecht: Eine rechtsvergleichende untersuchung des deutschen und des US-amerikanischen Schiedsverfahrensrecht**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht; Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Tübingen Mohr Siebeck, 2007.
- Girsberger, Daniel; Voser, Nathalie: **Internationa Arbitration in Switzerland**, in Litera B, 2nd Edition, Zurich; Basel; Geneva, Schulthess Juristische Medien AG, 2012.
- Glossner, Ottoarndt (Hrsg.): **Übernahme des UNCITRAL Modelgesetzes über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit in das deutsche recht: Entwurf eines Gesetzes für die Bundesrepublik Deutschland**, Köln, Dt. Institut für Schiedsgerichtswesen, (ca. 1989).
- Glossner, Ottoarndt; Bredow, Jens; Bühler, Michaels: **Das Schiedsgericht in der Praxis**, 3. Neubearbeitete und erweiterte Auflage, 1990.
- Gola, Pascale; Götz Staehelin, Claudia; Graf, Karin (Edit. by): **Institutional Arbitration: Tasks and Power of Different Arbitration Institutions**, in European Law Publishers, Zurich-Basel-Geneva, Schulthess Juristische Medien AG, 2009.
- Gottwald, Peter: **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit –Arbitrage International- International Arbitration: Generalbericht und Nationalbericht**, in Veröffentlichung der Wissenschaftlichen Vereinigung für Internationales Verfahrensrecht e.V.; Herausgegeben im Auftrage des Vorstandes von Peter F.

- Schlosser; Band 9, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Giesecking GmbH, 1997.
- Gökçe, Ziya: “Türk Hakem Kararının Tasdiki ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfiz ve Tanınmasında Harç ve Vergiler”, **Manisa Barosu Dergisi (Manisa BD)**, Temmuz-Ekim 1997, Yıl: 16, Sayı: 62-63, (s. 65-77).
- Göksu, Tarkan: **Schiedsgerichtsbarkeit**, Zürich, Dike Verlag AG, 2014 (Anılış: “Schiedsgerichtsbarkeit”).
- Göksu, Tarkan: “Prozessarmut im Schiedsverfahren: Rechtslage nach der schweizerischen lex arbitri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2014, C. XVI, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, C. I, İzmir, 2015, (s. 133-169) (Anılış: “Schiedsverfahren”).
- Görgün, L. Şanal; Börü, Levent; Toraman, Barış; Kodakoğlu, Mehmet: **Medenî Usûl Hukuku**, 6. Bası, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A. Ş., 2017.
- Grimm, Walter; Rochlitz, Viktor: **Das Schiedsgericht in der Praxis**: Ein Leitfaden für Wirtschaft und Rechtsprechung, (Bücher des Betriebs-Beraters), Heidelberg, Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft M.B.H., 1959.
- Grolimund Pascal; Schnyder, Anton K.: **Internationales Privat- und Zivilprozessrecht in a nutshell**, 2. Auflage, Zurich/St. Gallen, Dike Verlag AG, 2016.
- Grubbs, Shelby R.: **Internationale Civil Procedure**, The Hague; London; New York, Kluwer Law International, 2003.
- Grunsky, Wolfgang; Jacoby, Florian: **Zivilprozessrecht**, (Academia Iuris, Lehrbücher der Rechtswissenschaft), 15., überarbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen GmbH, 2016.
- Guldener, Max: **Schweizerisches Zivilprozeßrecht**, Dritte verbesserte und vermehrte Auflage, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1979.

Gutzwiller, Peter Max: **Jurisdiktion und Anerkennung ausländischer Entscheidungen im schweizerischen internationalen Ehescheidungsrecht auf der Grundlage der Rechtsprechung: Überlegungen zur Methodik Rechtspolitische Postulate**, in Abhandlungen zum Schweizerischen Recht neue Folge Begründet von Prof. Dr. Max Gmür; Fortgesetzt durch Prof. Dr. Theo Guhl; Herausgegeben Dr. Hans Merz, Bern, Verlag Stämpfli & Cie AG, 1969.

Gül, Mehmet Akif: **New York Sözleşmesi Bağlamında Usuli Tenfiz Engelleri**, 1. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., 2016 (Anılış: “Tenfiz Engelleri”).

Gül, Mehmet Akif: “New York Sözleşmesi Bağlamında Hukukî Dinlenilme Hakkının İhlâli”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 29, (Ocak 2017), (s. 361-406) (Anılış: Hukuki Dinlenilme Hakkı).

Güman, Nihat: “Taşıma Sözleşmesinde Yer Alan ve Konişmentoda Atıf Yapılan Tahkim Şartının Konişmentonun Devri Halinde Konişmentoyu Devir Alan Kişiyeye Karşı İleri Sürülebilirliği Sorunu”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan**, İstanbul, 2007, (s. 169-181).

Günel, Vural: “Hakem Kararlarının Temyizi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1967/1, (s. 29-40).

Haas, Ulrich: “Die (neue) ZPO und die Sportschiedsgerichtsbarkeit”, in **ASA Bulletin, (Association Suisse de L’Arbitrage)**, 2012, Volume 30, Issue 2, (s. 312-348) (Anılış: “Sportschiedsgerichtsbarkeit”).

Haas, Ulrich: “Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York June 10, 1958”, in **Practitioner’s Handbook on International Arbitration**, Edited by Frank-Bernd Wiegand, 2002, s. 399 vd. (Anılış: “Foreign Arbitral Awards”).

Haas, Ulrich: Das Verhältnis von schiedsgerichtlichem und staatlichem verläufigem Rechtsschutz- obergericht Kanton Bern, Entscheide vom 19.04.2012-ZK 12 111-, **Zeitschrift für Zivilprozess**

- International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 347-376) (Anlış: “ZZPInt 2012”).
- Hass, Ulrich; Brosi, Jeffrey: “Einseitige, insbesondere Testamentarische Schiedsklauseln nach der (geplanten) Reform zur Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 21. Band 2016, (s. 323-349) (Anlış: “ZZPInt 2016”).
- Habegger, Philipp A.: “The Revised Swiss Rules of International Arbitration: An Overview of the Major Changes”, **ASA Bulletin**, (Association Suisse de l'Arbitrage; Kluwer Law International 2012, Volume 30 Issue 2), (s. 269 – 311) (Anlış: “Swiss Rules”).
- Habscheid, Walter J.: “Das neue Recht der Schiedsgerichtsbarkeit”, **Juristen Zeitung (JZ)**, Heft 9, 1998, (s. 445-450).
- Habscheid, Walter J.: “Das neue schweizerische Recht der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit nach dem Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10, 34. Jahrgang, 1988, (s. 766-772).
- Hahn, Michael J.: “Die Anerkennung und Vollstreckung und ICSID-Schiedssprüchen in Frankreich” **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 1991, (s. 459-461).
- Hanağası, Emel: **Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2016.
- Hanessian, Grant: “Tahkim ve Yatırım Sözleşmesi İhtilaflarında UNCITRAL Kuralları” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 317-326).
- Hanotiau, Bernard: **Complex Arbitrations: Multiparty, Multicontract, Multi-issue and Class Actions**, in International Arbitration Law Library; Provisional Measures in International Commercial

Arbitration; Band 14 (Hrsg. Dr. Julian D. M. Lew QC), Alphen aan den Rijn, the Netherlands: Wolters Kluwer Law & Business (Firm); Kluwer Law International, 2006 (Anlış: “Complex Arbitration”)

Hanotiau, Bernard: “The Law Applicable to Arbitrability”, **Singapore Academy of Law Journal (SAC LJ)**, 2014, 26, (s. 874-885) (Anlış: “Arbitrability”).

Harbst, Ragnar: **Die Rolle der staatlichen Gerichte im Schiedsverfahren: Ein Rechtsvergleich zwischen dem englischen Arbitration Act 1996 und deutschem Schiedsverfahrensrecht**, in Abhandlung zum Recht der Internationalen Wirtschaft; Herausgeber: Prof. Dr. Otto Sandrock unter Mitwirkung von Prof. Dr. Bernhard Großfeld, Dr. Thomas Wegerich; Band 60, 1. Auflage, Heidelberg, Verlag Recht Recht und Wirtschaft GmbH, 2002.

Hatemi, Hüseyin: **Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları (Özellikle BK 65 Kuralı)**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1976.

Hauser, Paul: “Eilrechtsschutz nach der neuen ICC-Schieds-ordnung: der “Emergency Arbitrator”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 2013, (s. 364-368).

Heeg, Christine: “Länderreport Russland”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 6, 2013, (s. 368-371).

Heiermann, Wolfgang: “Die Kompetenz-Kompetenz der Schiedsgerichte und die Einrede des Schiedsvertrags”, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 129-136) (Anlış: “FS Glossner”).

Heilbron Q. C., Hilary: **Dispute Resolution Guides A Practical Guide to International Arbitration in London**, London, Informa Law from Routledge, 2008.

- Heinsz, Timothy J.: “Revised Uniform Arbitration Act. (Discovery, Punitive Damages, Review, Attorney Fees All Get Tentative OK by NCCUSL Drafting Committee)”, **Dispute Resolution Magazine**, 5 Disp. Resol. Mag. (1998-1999), Issue 1, Fall 1998, (s. 15-17).
- Helvacı, Mehmet: “Anonim Ortaklık Genel Kurul Kararlarının İptali Davalarının Tahkim Yargılamasına Uygunluğu Üzerine Düşünceler” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 179-202) (Anılış: “İptal Davaları”).
- Helvacı, Mehmet: **Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001 (Anılış: “Sorumluluk”).
- Henn, Günter: **Schiedsverfahrensrecht: Handbuch für die Praxis**, 3. Völlig neubearbeitete Auflage, Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2000.
- Herrmann, Gerold: **International: UNCITRAL –Schieds- und Schlichtungsregeln**, Köln u. Bonn: Bundesstelle für Außenhandelsinformation (BfAI), 1995.
- Hilbig, Katharina: **Das gemeinschaftsrechtliche Kartell verbot im internationalen Handelsschiedsverfahren: Anwendung und gerichtliche Kontrolle**, in Münchener Universitätschriften Reihe der Juristischen Fakultät, Herausgegeben von Claus-Wilhelm Canaris, Peter Lerche, Claus Roxin, Band 211, München, Verlag C. H. Beck, 2006.
- Hill, Jonathan: “Some Private International Law Aspects of the Arbitration Act. 1996”, **International and Comparative Law Quarterly**, April 1997, Vol. 46, (s. 274-308).
- Holder, Daniel: **Vertraulichkeit im Schiedsverfahren nach deutschem Recht**, Unter Berücksichtigung der Rechtslage in England, Australien, Schweden und Neuseeland, Europäische Hochschulschriften Publications Universitaires Européennes European University

Studies (Reihe II Rechtswissenschaft, Series II, Law, Bd. 4872), Frankfurt am Main,; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009.

Honsell, Heinrich; Vogt, Nedim Peter; Anton, K. Schnyder; Berti, Stephen V. (Hrsg.): **Basler Kommentar Internationales Privatrecht**, 3. Auflage, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013 (Anılış: “BSK-Bearbeiter/in, IPRG Art.”).

Huysal, Burak: **Milletlerarası Ticari Tahkim’de Tahkime Elverişlilik**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010 (Anılış: “Tahkime Elverişlilik”).

Huysal, Burak: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Cilt: 32, Sayı: 1, 2012, (s. 71-101) (Anılış: “Tespitler”).

Hußlein-Stich, Gabriele: **Das UNCITRAL-Modellgesetz über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, in Internationale Wirtschaftsrecht; Band 8, Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit, (Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1990.

Ildır, Gülgün: **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler**, 1. Bs., İstanbul, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., 2003.

Işık, Fatih: **Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşması Yapma Yetkisi ve Bu Yetkiye Uygulanacak Hukuk**, 1. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015 (Anılış: “Milletlerarası”).

Işık, Serpil: “İsviçre’de Hukuk Uyuşmazlıklarının Alternatif Yollarla Çözümlemesi Kapsamında Tahkim ve Arabuluculuk ile İsviçre Odaları Tahkim Kurumunun Önerdiği İsviçre Ticari Arabuluculuk Kurallarına Genel Bir Bakış”, **İnönü Üniversitesi**

Hukuk Fakültesi Dergisi (İnÜHFD)/Inonu University Law Review (InULR), 10(2), 2019, (s. 452-469).

İlhan, Hüseyin Afşın: **Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.

İmregün, Oğuz: “Hakem Kararlarının İcrası ve Tekemmülü”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 165-178).

İnal, Nihat: **Örnek Karar Dilekçelerle Açıklamalı Hukuk Yargılama Usulü Yasası**, Ankara, Yeni Yasa, 2012.

İnceoğlu, Murat: **Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009.

Jemielniak, Joanna: **Legal Interpretation in International Commercial Arbitration**, in Law Language and Communication; Farnham, England, Ashgate Publishing Limited, 2014.

Jensen, J. Ole: “Setting Aside Arbitral Awards in Model Law Jurisdictions: The Singapore Approach from a German Perspective”, **European International Arbitration Review**, O JurisNet, LLC 2015, www.arbitrationlaw.com, (s. 55-80).

Jeong-Ha, Sunju: **Einstweilige Maßnahmen in der Schiedsgerichtsbarkeit**, in Prozeßrechtliche Abhandlung; Heft 83 (Hrsg. Prof. Dr. Hanns Prütting) Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1991.

Jermi, Cesare; Bernardoni, Nicola: “Domestic Arbitration under the New Swiss Code of Civil Procedure”, in [Arroyo, Manuel (Edit.)], **Arbitration in Switzerland: The Practitioner’s Guide**, Kluwer Law International, (Wolters Kluwer Law & Business), 2013, (s. 17-23).

Jhangiani, Sapna; Vinovski, Nicola: “Appeals of Issues of Foreign Law under the English Arbitration Act. 1996 –A Matter of Fact”, **Dispute Resolution International**, Mayıs 2013, Vol. 7, Number 1, (s. 15-30).

- Jonas, Adrian; McAllister, Gordon; Norman, Edward; Laird, John, “England & Walles” in Arbitration, **Law Business Research** 2017, (s. 125-136).
- Kaissis, Athanassios G.: “Zum Begriff des ordre public bei der Aufhebung von Schiedssprüchen” *in:* Gericchenland” *in:* **Grenzüberschreitungen Beiträge zum Schiedsgerichtbarkeit, Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Birgit Bachmann; Stephan Bredendach; Dagmar Coester-Waltjen; Burkhard Heß; Andreas Nelle; Christian Wolf), Tübingen, Mohr Siebeck, 2005, (s. 321-328) (Anılış: “Ordre Public”).
- Kaissis, Athanassios G.: “Dissenting Opinions in International Arbitration” *in:* **Fairness Justice Equity, Festschrift für Reinhold Geimer**, (Herausgegeben von Rolf A. Schütze), *München*, Verlag C.H. Beck oHG, 2017, (s. 279-301) (Anılış: “International Arbitration”).
- Kalafatoğlu, Mehmet Polat: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca İptal Davası Açma Hakkından Feragat”, **Public and Private Interanational Law Bulletin**, 38(2), 2018, (s. 339-368) (Anılış: “Feragat”).
- Kalafatoğlu, Mehmet Polat: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakem Kararı Hakkında Düzeltme, Yorum ve Tamamlama Kararları ve Bu Kararların İptal Davası Açma Süresine Etkisi”, **Public and Private Interanational Law Bulletin**, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, 40(1), 2020, (s. 25-53) (Anılış: “İptal Davası Açma Süresi”).
- Kale, Serdar; Tunç Yücel, Müjgan: “Sigortacılık Kanununda Tahkim”, *in:* **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2009, (s. 461-477).
- Kalpsüz, Turgut: “İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları”, **Yönetici, İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer**, Ankara, 1996, (s. 341-379) (Anılış: “Genel Esaslar”).

- Kalpsüz, Turgut: **Türkiye’de Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş 2. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2010 (Anılış: “Milletlerarası Tahkim”).
- Kalpsüz, Turgut: “Hakem Kararlarının Milliyeti”, **BATİDER**, C. CIX, S. 3, Haziran 1978, (s. 601-654) (Anılış: “Hakem Kararlarının Milliyeti”).
- Kalpsüz, Turgut: “Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Değerlendirilmesi”, **Milletlerarası Tahkim Semineri**, 5 Kasım 2001, Ankara, (s. 101 vd.) (Anılış: “MTK’nın Değerlendirilmesi”).
- Kalpsüz, Turgut: “İsviçre Hukukunda Milletlerarası Tahkim” (Milletlerarası Tahkim Konusunda Türk Hukuku Açısından Sorunlar ve Öneriler, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi?), **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Sempozyum**, 11.4.1997, (s. 5-51) (Anılış: “İsviçre”).
- Kalpsüz, Turgut: **Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında İç Tahkim (m. 414-448)**, Ankara, 2007 (Anılış: “Panel”).
- Kalpsüz, Turgut: “Tahkim Anlaşması”, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk: Prof. Dr. Ünal Tekinalp’a Armağan**, Vol. II, İstanbul, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2003, (s. 1027-1053) (Anılış: “Tahkim Anlaşması”).
- Kalpsüz, Turgut: “Milletlerarası Tahkim Kanununun Hakem Ücretine İlişkin Hükümleri ile Milletlerarası Tahkim Ücret Tarifesi Yönetmeliği ve Milletlerarası Tahkim Ücret Tarifesi Hakkında Bazı Mülahazalar”, **Yargıtay Dergisi**, 2002/7, (s. 451-459) (Anılış: Hakem Ücreti”).
- Kalpsüz, Turgut: “Türk Hukukunda Hakem Kararlarının Temyizi Sebepleri”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Haziran 1997, Cilt: XIX, Sayı: 1, (s. 1-41) (Anılış: “Sebepler”).
- Kalpsüz, Turgut: Türk Hukukunda Hakem Kararlarının Temyizi Sebepleri, **Yargıtayın 128., Ankara Üniversitesinin 50., A.Ü Hukuk Fakültesinin 70., Kuruluş Yıldönümü Ortak Bilimsel**

- Toplantısı (23-24 Mayıs 1996) Bildiriler**, Ankara, 1997 (Anılış: “Bilimsel Toplantı”).
- Kalpsüz, Turgut: “Yeni Milletlerarası Tahkim Kanununun Değerlendirilmesi”, **Milletlararası Tahkim Semineri**, Ankara, 2001, (s. 110-127) (Anılış: “MTK”).
- Kapancı, Kadir Berk: “Tahkimde İhtiyati Tedbirlere İlişkin Bazı Meseleler”, **Prof. Dr. Atâ Sakmar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011/1, (s. 521-540).
- Kaplan, Yavuz: **Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2002 (Anılış: “Usule Aykırılık”).
- Kaplan, Yavuz: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Açısından Kesinleşme ve Bağlayıcılık Ölçütlerinin Değerlendirilmesi”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, AÜEHF’nin 10. Öğretim Yılına Armağan**, Cilt: V, Sayı: 1-4, Yıl: 2001, Erzincan, 2001, (s. 421-430) (Anılış: “Yabancı Hakem Kararları”).
- Kaplan Yavuz: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Seçilmesi ve Sonuçları”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, Yıl: 1999, Cilt: 19, Sayı: 1-2, (s. 555-576) (Anılış: “Hakemlerin Seçilmesi”).
- Karadaş, İzzet: **Ulusal (İç) Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- Karan, Hakan: “Milletlerarası Ticari Tahkimin Hukuki Mahiyeti ve Bu Alandaki Kanunlaştırmalara Etkisi”, in: **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, (s. 201-230).
- Karafakih, İsmail Hakkı: **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, Ankara, 1952 (Anılış: “Hukuk Muhakemeleri Usulü”).
- Karafakih, İsmail Hakkı: “Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolu”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1951/7, (s. 2-9) (Anılış: “Kanun Yolu”).
- Karahacıoğlu, Ali Haydar; Parlar, Aynur: **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2014.

- Karaoğlu, Necip İlker: **Milletlerarası Tahkim Yargıtay Kararları**, 3. Baskı, Ankara, Bilge Yayınevi, 2019.
- Karayalçın, Yaşar: “Hakem Mahkemesi Kararları ve Yargıtay Denetimi”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, 1994, (s. 37-56) (Anılış: “Hakem Mahkemesi Kararları”).
- Karayalçın, Yaşar: “İsviçre’de Tahkim”, **Yargıtay Dergisi**, 1979, C. 5, S. 1, (s. 139-155) (Anılış: “İsviçre’de Tahkim”).
- Karayalçın, Yaşar: “Milletlerarası Tahkimde Muhakeme Usulü (Kavramlara ve Problemlere Genel Bir Bakış)”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Haziran 1988, Cilt: XIX, Sayı: 3, (s. 3-52) (Anılış: “Milletlerarası Tahkim”).
- Karrer, Pierre A.; Arnold, Karl W.; Patocchi, Paola Michele: **Switzerland’s Private International Law: Introduced, Translated and Annotated**, Second Edition, Deveter/Zurich, Kluwer Law and Taxation Publischer/Distribution of Schulthess Polygraphischer Verlag, 1994.
- Karslı, Abdurrahim: **Medeni Muhakeme Hukuku**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Bs., İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014.
- Kaşak, Fahri Erdem: “Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 2, 2020, (s. 1242-1263).
- Kayalar, Mazlum: “Hakem Kararlarının Temyizinde “Resen Bozma” ve “Düzelterek Onama”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1971, C. 28, S. 5, (s. 628-632).
- Kern, Carsten: **Schiedsgericht und Generalklausel; zur Konkretisierung des Gebots des fair and equitable Treatment in der internationalen Investitionsschiedsgerichtsbarkeit**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht, (Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und

internationales Privatrecht; Direktoren: Holger Fleischer und Reinhard Zimmermann), Tübingen, Mohr Siebeck, 2017.

Kerr, Michael: “The English Arbitration Act. 1996 and the Model Law”, in **Law of International Business and Dispute Settlement in the 21st Century, Recht der Internationalen Wirtschaft und Streiterledigung im 21. Jahrhundert**, (Herausgegeben von: Robert Briner; Yves Fortine; Klaus Peterberger; Jens Bredow), Carl Heymanns Verlag KG, Köln; Berlin; Bonn; München, (s. 377-389).

Keser Berber, Leyla: **Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu**, 1. Bs., İstanbul, Alfa Basım Yayınları, 1999 (Anılış: “Çok Taraflı Tahkim”).

Keser Berber, Leyla: “Hakem Mahkemesinin Yetkisi Hakkında Karar Verme Yetkisi (Kompetenz-Kompetenz)”, **Prof. Dr. İrfan Baştuğ Armağanı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, (s. 123-138) (Anılış: “Kompetenz-Kompetenz”).

Kessler, Joachim: **Die Bindung des Schiedsgerichts an das materielle Recht**, in Beiträge zum Zivilrecht und Zivilprozeß; Heft 12 (Hrsg. Prof. Dr. Rudolf Bruns), Köln; Berlin, G. Grote'sche Verlagsbuchhandlung KG, 1964 (Anılış: “Schiedsgerichts”).

Kessler, Joachim: **Schiedsgerichtsvertrag und Schiedsverfahren**, (Das Wissenschaftliche Taschenbuch) München, Wilhelm Goldmann Verlag, 1970. (Anılış: “Schiedsgerichtsvertrag”).

Kılıç, Elif Irmak: **Medeni Usul Hukukunda İnşai Dava ve İnşai Hüküm**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Doktora Tezleri Dizisi No: 4, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

Kılıçoğlu, Ahmet M.: **Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979 (Anılış: “Kanuni Halefiyet”).

Kılıçoğlu, Mustafa: **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi**, İstanbul, Legal Kitabevi A.Ş., 2012.

- Kılıçoğlu, Yılmaz Kumru: “Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cevdet Yavuz’a Armağan**, 22(3), 2016, (s. 1759-1771).
- Kızılyel, Güventürk: “İstinaf Mahkemelerinin Faaliyete Geçmesinden Sonra Tahkim Yargılamasında Görevli Mahkeme Sorununa İlişkin Bir Yorum”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi (UTTHD); Journal of International Trade and Arbitration Law (JITAL)**, 2017/1, s. 213-216 (Anılış: “UTTHD (2017)”).
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip; Hatemi, Hüseyin; Serozan, Rona; Arpacı, Abdulkadir: **Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme**, (Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4’üncü Basıdan 7’nci Tıpkı Bası), İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017.
- Knof, Manfred: **Tatsachenfeststaellung in Streitigkeiten des internationalen Wirtschaftsverkehrs: Eine vergleichende Studie der Schiedspraxis der ICC- und UNCITRAL Arbitration Rules unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Iran-United States Claims Tribunal**, in: Internationales Wirtschaftsrecht: Bd. 13 (Hrsg. Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1995.
- Koch, Harald: Alternativen zum Zweiparteiensystem im Zivilprozeß – Parteiübergreifende, in: **Interessen und objektive Prozeßführungsrechte-, Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft (KritV)**, 1989, (s. 323-340).
- Koç, Evren: **Medeni Usul Hukukunda Belge Kavramı**, 1. Bası, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2021 (Anılış: “Belge Kavramı”).
- Koç, Evren: **Medeni Usul Hukuku Kapsamında Usuli İşlemlerde İrade Bozuklukları**, 1. Bası, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2021 (Anılış: “İrade Bozuklukları”).

- Kohl, Berthordt Johannes: **Vorläufiger Rechtsschutz in internationalen Handelsschiedsverfahren**, in Europäische Hochschulschriften: Reihe II, Rechtswissenschaft; Band 1017, Frankfurt am Main, Bern; New York; Paris, Verlag Peter Lang GmbH, 1990.
- Kohler, Klaus: **Die moderne Praxis des Schiedsgerichtswesens in der Wirtschaft**: Ergebnisse einer Untersuchung in Frankfurt am Main (Schriftenreihe des Instituts für Rechtssoziologie und Rechtstatsachenforschung an der Freien Universität Berlin; Bd. 8), Berlin, Duncker & Humboldt, 1967.
- Koller, Christian: “Das neue österreichische Schiedsrecht (Teil I) Die wichtigsten Neuerungen des SchiedsRÄG 2006 im Überblick”, **Juristische Ausbildung & Praxisvorbereitung (JAP)**, [2005/2006], 03, (s. 182-186) (Anılış: “SchiedsRÄG 2006”).
- Konuralp, Cengiz Serhat: **Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011.
- Koral, Rabi: “Yabancı Kanunlara Teb’an Verilen Hakem Kararlarının Türkiye’de İcrası”, **İÜHFM**, 1951/1-2, C. XVII, (s. 149-195) (Anılış: “Yabancı Kanunlar”).
- Koral, Rabi: **Hususi Hukukta Milletlerarası Hakem Kararlarının İcrası**, İstanbul, 1958 (Anılış: “Hususi Hukukta”).
- Koral, Rabi: “Hakemliğin Hukuki Mahiyetinin Tayininde Kullanılan Kriterler ve Bir Seminerin Bıraktığı İzlenimler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM)**, C. XLVIII-XLIX, İstanbul 1983, (s. 75-98) (Anılış: “Kriterler”).
- Koral, Rabi: “İç Hukukumuzda Tahkim”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM)**, C. III, S. 3, İstanbul, 1947, (s. 1038-1081) (Anılış: “Hukukumuzda Tahkim”).
- Koral, Rabi: “Hakemlik Münasebetine İzafe Edilecek Yerlilik veya Yabancılık Vasıfları Hakkındaki Türk Sistemi ve 1951 Tarihli Yargıtay Genel Kurulunun Kriteri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk**

- Fakültesi Mecmuası**, 1976, S. 1-4, C. 42, (s. 155-199) (Anılış: “Yerlilik ve Yabancılık Vasıfları”).
- Koral, Rabi: “Milletlerarası Hakemlik Alanında Türk, Fransız ve İsviçre Reformları ve MÖHUK’un 38. Maddesinin (A) Bendi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1985, C. 51, S. 1-4, (s. 239-260) (Anılış: “Milletlerarası Hakemlik”).
- Koral Rabi: “Yeni ve Eski Hukukumuzda Tahkim”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1947, C. 13, Sayı: 1, (s. 193-218) (Anılış: “Yeni ve Eski Hukukumuzda Tahkim”).
- Koral, Rabi: “Türk Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları Sistemimiz ve Gelişmesi” in: **Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65’inci Yaş Armağanı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, (s. 567-580) (Anılış: “Türk Hakem Kararları”).
- Kostkiewicz, Jolanta Kren; Markus, Alexander R.: **Radrigo Rodriguez, Internationales Zivilprozess 2011: Zusammenspiel des revLugÜ mit dem revSchKG und der schweizerischen ZPO**, in Institut für Internationales Privatrecht und Verfahrensrecht, CIVPRO 1, Bern, Stämpfli Verlag AG, 2010.
- Köchl, Nina: “Beweis durch Sachverständige im Schiedsverfahren-Fokus Österreich”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 15. Band 2010, (s. 89-105).
- Krafzik, Bernd: **Die Spruchpraxis der Hanseatischen Schiedsgerichte: Unter besonderer Berücksichtigung des Gedankens der Rechtsfortbildung**, in Schriften zum Prozessrecht; Bd. 36, Berlin, Duncker & Humboldt, 1974.
- Krapfl, Claudia: **Die Dokumentenvorlage im internationalen Schiedsverfahren: ein deutsch-US-amerikanischer Vergleich**, in Schriftenreihe der August- Maria-Berges-Stiftung für Arbitrales Recht; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 18, Frankfurt

- am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien;
Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2007.
- Kreindler, Richard H.; Schäfer, Jan K.; Wolff, Reinmar, **Schiedsgerichtsbarkeit Kompendium für die Praxis, BB-Handbuch**, Frankfurt am Main, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2006.
- Kreindler, Richard; Wolff Reinmar; Rieder, Markus S. (Edited by), **Commercial Arbitration in Germany**, United Kingdom, Oxford University Press, 2016.
- Kronke, Herbert; Melis Werner; Kuhn Hans (Hrsg.): **Handbuch Internationales Wirtschaftsrecht**, 2. neu bearbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2017.
- Kronke, Herbert; Nacimiento, Patricia; Otto, Dirk; Port, Nicola Christine: **Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention**, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands, Wolters Kluwer Law & Business, 2010.
- Kröll, Stefan: “Der Entwicklung des Schiedsrechts 2017”, **Neu Juristische Wochenschrift**, 71. Jahrgang, 2018, Heft 12, (s. 836-839).
- Krüger, Wolfgang; Rauscher, Thomas: **Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz**, Band 3, §§ 946-1117, EG ZPO, GVG, EGGVG, UKlaG, Internationales und Europäisches Zivilprozessrecht, 5. Aufl.- München, C. H. Beck, 2017 (Anlß: “MüKoZPO, Münch, ZPO”).
- Kudrjaveva, Elena: “Bedeutung einiger neuester Änderungen im russischen Zivil- und Arbitrageprozess”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 405-413).
- Kulpa, Norman Norbert: **Das anwendbare (materielle) Recht in internationalen Handelsschiedsgerichtsverfahren: Ein rechtsvergleichender Ansatz ausgehend vom UNCITRAL Modellgesetz mit besonderer Berücksichtigung des österreichischen,**

deutschen, schweizerischen, englischen sowie französischen Rechts, in Europäische Hochschulschriften, Reihe II, Rechtswissenschaft; Band 4102, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2005.

Kurt Konca, Nesibe: “Sigorta Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü”, *in*: **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan**, I. Cilt, Ankara, Turhan Kitabevi, 2010, (s. 1343-1365).

Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, 6. Bs., İstanbul, Demir-Demir, 2001 (Anılış: “Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III”).

Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, 6. Bs., İstanbul, Demir-Demir, 2001 (Anılış: “Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV”).

Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V, 6. Bs., İstanbul, Demir-Demir, 2001 (Anılış: “Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. V”).

Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. VI, 6. Bs., İstanbul, Demir-Demir, 2001 (Anılış: “Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. VI”).

Kuru, Baki: **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 1. Bs., İstanbul, Legal Yayınları, 2015 (Anılış: “Ders Kitabı (Usul)”).

Kuru, Baki; Ramazan, Arslan; Yılmaz, Ejder: **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 6100 sayılı HMK’na Göre Yeniden Yazılmış (Tıpkı Basım) 25. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, 1. Bs., İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995 (Anılış: “El Kitabı”).

Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı, Cilt 2**, İstanbul, Yetkin Basım Yayım Dağıtım, 2020 (Anılış: “El Kitabı Cilt 2”).

Labes Hubertus W.; Lörcher Torsten (Hrsg.): **Nationales und internationales Schiedsverfahrensrecht**: Textausgaben, mit einer Einführung von Prof. Dr. Karl Heinz Böckstiegel, München, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, 1998.

Labes, Hubertus W.; Lörcher, Torton: “Das neue deutsches Recht der Schiedsgerichtsbarkeit – Zur bevorstehenden Neufassung des 10.

- Buchs der ZPO (§§ 1025 ff.) -, **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, Heft 5, 51. Jahrgang, S. 1-1172, (1997), (s. 420-425).
- Lachmann, Jens-Peter; König, Wolfgang: **Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis**, Köln, 1998.
- Lachmann, Jens-Peter: **Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis**, 3., völlig überarbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2008.
- Lalonde, Marc: "The Post- arbitral Phase in North America and Western Europe", *in*: Albert Jan van den Berg (ed), **International Arbitration in a Changing World, ICCA Congress Series**, Volume 6 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1994) (s. 127- 164).
- Langkeit, Jochen: **Staatenimmunität und Schiedsgerichtsbarkeit: Verzichtet ein Staat durch Unterzeichnung einer Schiedsgerichtsvereinbarung auf seine Immunität?** *in* Abhandlungen zum Recht der internationalen Wirtschaft; Herausgeber: Professor Dr. Otto Sandrock unter Mitwirkung von Professor Dr. Bernhardt Großfeld, Reinhold Trinkner; Band 12, Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1989.
- Lau, Emil: "Probleme der Niederlegung von Schiedssprüchen und von Schiedsvergleichen", **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, Heft 7, 40. Jahrgang, (1986), (s. 545-547).
- Laugwitz, Fabian: **Einvernehmliche Streitbeilegung internationaler wirtschaftsstreitigkeiten unter den ADR-Regeln der Internationalen Handelskammer (ICC)**, *in* Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht; Band 133, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016.
- Lehmann, Matthias: **Die Schiedsfähigkeit wirtschaftsrechtlicher Streitigkeiten als transnationales Rechtsprinzip**, *in* Arbeiten zur Rechtsvergleichung Schriftenreihe der Gesellschaft für Rechtsvergleichung; Band 207, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2003.

- Leuering, Dieter: “Organhaftung und Schiedsverfahren”, **Neu Juristische Wochenschrift**, 1. Halbbandes des 67. Jahrgangs 2014, Heft 10, (s. 657-661).
- Liebscher, Christoph; Oberhammer, Paul; Rechberger, Walter H. (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band I**, in Springers Handbücher der Rechtswissenschaft, Wien, Springer Verlag, 2012 (Anl. Band I).
- Liebscher, Christoph; Oberhammer, Paul; Rechberger, Walter H. (Hrsg.): **Schiedsverfahrensrecht: Band II**, Handbuch, Wien, Springer Verlag, 2016 (Anl. Band II).
- Linke Harmut; Hau Wolfgang: **Internationales Zivilverfahrensrecht**, 6. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2015.
- Llamzon, Aloysius P.: **Corruption in International Investment Arbitration**, in Oxford Internationale Arbitration Series, (Series Editor: Loukas Mistelis), University Press, 2014.
- Locher, Felix: **Das Internationale Privat- und Zivilprozessrecht der Immaterialgüterrechte aus urheberrechtlicher Sicht: (nach schweizerischem IPRG, unter Berücksichtigung der Berner Übereinkunft)**, in Schweizer Studien zum internationalen recht/Etudes suisses de droit international; Herausgegeben von der schweizerischen vereinigung für internationales Recht/Publiées Par la Société Suisse de droit International: Band/Volume 80, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag 1993.
- Looschelders, Dirk: “Anpassung und ordre public im Internationalen Erbrecht”, in: **Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011**, (Herausgegeben von Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Gieseking GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 266-282).

- Lörcher, Gino; Lörcher, Heike, **Das Schiedsverfahren, -national/international-nach neuem Recht**, 1. Auflage, München; Berlin, Jehle Rehm, 1998.
- Lörcher, Gino: “Das neue Recht der Schiedsgerichtsbarkeit”, **Der Betrieb (DB)**, Heft 5, 1. Halbjahr 1998, (s. 245-248) (Anlß: “DB 1998”).
- Lörcher, Gino: “Yeni Alman Tahkim Kanunu”, (Çev.: İbrahim Özbay; Zekeriyya Arı), **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 3-4, Yıl: 2001, (s. 29-40) (Anlß: “Yeni Alman Tahkim Kanunu”).
- Lühmann, Tobias B.: **Die Rechtskraft des Schiedsspruchs im deutschen und US-amerikanischen Recht: Zugleich ein Beitrag zur Bedeutung des Parteiwillens für die Bestimmung der Schiedsspruchswirkungen**, in Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht; Herausgegeben von Rolf Stürner; Band 109, Tübingen, Mohr Siebeck, 2014.
- Lücke, Wolfgang, **Zivilprozeßrecht**, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung, 7. Aufl. München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1999.
- Lücke, Stephan: **Punitive Damage in der Schiedsgerichtsbarkeit: Erlaß und Wirkungen von Punitive Damages- Schiedssprüchen nach US-amerikanischem, schweizerischem und deutschem Recht**, in Studien zum ausländischen und internationalen Recht; Herausgegeben von Max-Planck-Institut ausländisches und internationales Privatrecht; Band 105, Tübingen, Mohr Siebeck, 2003.
- Makridou, Kalliopi: “The public policy defence in Internationale Arbitration under Greek law”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 18. Band 2013, (s. 175-188).
- Martiny, Dieter: “Die Bestimmung des anwendbaren Sachrechts durch das Schiedsgericht”, in: **Wege zur Globalisierung des Rechts**,

- Festschrift für Rolf A. Schütze zum 65. Geburtstag**, (Herausgegeben von Reinhold Geimer), München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, (s. 529-542).
- Matusche-Beckmann, Annemarie; Spohnheimer, Frank: "Überlegungen zu den Rechtsbehelfen gegen den (Nicht-)Ausschluss befangener Schiedsrichter", *in: Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011*, (Herausgegeben von Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Giesecking GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 1029-1041).
- Mistelis Loukas A.; Brekoulakis, Stavros L. (Hrsg./Edit. by), **Arbitrability: International & Comparative Perspective Perspectives**, *in* International Arbitration Law Library; Series Editor Dr. Julian D. M. Lew QC; Bd. 19, Austin; Boston; Chicago; New York; The Netherlands; Walters Kluwer Law & Business, 2009.
- Morasch, Hellmut (Hrsg.): **Schieds- und Schlichtungsstellen in der Bundesrepublik**: Praxisanalyse und Perspektiven aus einem Kolloquium der GMD, Köln, Bundesanzeiger Verlagsges. mbH., Laufende Nr. der Beilagen: 66/84, 1984.
- Moses, Margaret L.: **The Principles and Practice of International Commercial Arbitration**, Second Edition, United States of America, Cambridge University Press, 2012.
- Musielak, Hans-Joachim; **Grundkurs ZPO**, Eine Darstellung zur Vermittlung von Grundlagenwissen im Zivilprozessrecht (Erkenntnisverfahren und Zwangsvollstreckung) mit Fällen und Fragen zur Lern- und Verständniskontrolle sowie mit Übungsklausuren, 10., neubearbeitete Auflage, München, Verlag C. H. Beck, 2010.
- Musielak, Hans-Joachim; Voit, Wolfgang: **ZPO Zivilprozessordnung: Kommentar**, 14. Auflage, München, Verlag Franz Vahlen, 2017.

- Muşul, Timuçin: **Medeni Usul Hukuku**, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Esas Alınarak Hazırlanmış 3. Bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.
- Münch, Joachim: “Die Kompetenz-Kompetenz im Schiedsgerichtsverfahren”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 19. Band 2014, (s. 387-426) (Anılış: “ZZPInt 2014”).
- Münch, Joachim: “Vertraulichkeit im Schiedsverfahren nach der Schweizer ZPO im Spiegel der aktuellen Rechtsprechung”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 20. Band 2015, (s. 431-455) (Anılış: “ZZPInt 2015”).
- Nagel Heinrich; Gottwald Peter: **Internationales Zivilprozessrecht**, (Ab der 4. Auflage fortgeführt und neu bearbeitet von Dr. Peter Gottwald), 7. neu bearbeitete Auflage, Köln, Verlag Otto Schmidt KG, 2013.
- Namlı, Mert: **Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku’nda Yargılamanın Yenilenmesi**, İstanbul, Beta Basım, 2014 (Anılış: “Yargılamanın Yenilenmesi”).
- Namlı, Mert: **Medeni Usul Hukuku’nun Yasama Üstü Kaynakları Çerçevesinde Fransız ve Türk Hukuku’nda Çekişmeli Yargılama İlkesi**, Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), İstanbul, 2010 (Anılış: “Çekişmeli Yargılama”).
- Nedim Meriç, **Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde)**, Yetkin Yayınları, 2011.
- Nicklisch, Fritz: “Privatautonomie und Schiedsgerichtsbarkeit bei internationalen Bauverträgen” **Recht der Wirtschaft (RIW)**, Heft 2, 37. Jahrgang 1991, (s. 89-91) (Anılış: “RIW 1991”).
- Nicklisch, Fritz: “Mehrparteienschiedsgerichtsbarkeit und Streitbeilegung bei Großprojekten” in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz

- Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 221-239) (Anılış: “FS Glossner”).
- Niedermann, Marco: **Die ordre public-Klauseln in den Vollstreckungsverträgen des Bundes und den Kantonalen Zivilprozessgesetzen**, in Zürcher Schriften zum Verfahrensrecht; Herausgeber: Prof. Dr. r. Hauser, Prof. Dr. H. U. Walder-Bohner; Band 19, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1976.
- Niklas, Boris: **Die subjektive Reichweite von Schiedsvereinbarungen: eine systematische Darstellung unter besonderer Berücksichtigung der Mehrparteischiedsgerichtsbarkeit, Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht**; Band 51 (Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter), Tübingen, Mohr Siebeck, 2008.
- Nomer, Ergin; Ekşi, Nuray; Öztekin Gelgel, Günseli: **Milletlerarası Tahkim Hukuku**, Cilt. I, 4. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2013.
- Nomer, Ergin: “Türk Hukukunda Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi”, in: **Mahmut R. Belik’e Armağan**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1993, (s. 291-304) (Anılış: “Yabancı Hakem Kararları”).
- Nomer, Ergin: “Hakem Kararının Kamu Düzenine Aykırılığı ve Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği” **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 10, Sayı: 1-2, 1990, (s. 129-131) (Anılış: “Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği”).
- Nomer, Ergin: Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni Müdahalesi, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, Yıl: 1999, Cilt: 19, Sayı: 1-2, (s. 555-576) (Anılış: “Kamu Düzeni Müdahalesi”).
- Nomer, Ergin: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel**

- Hukuk Bülteni**, 1984, Yıl: 4, Sayı: 1, (s. 29-31) (Anılış: “Bağımsızlık”).
- Nomer, Ergin; Şanlı Cemal: **Devletler Hususi Hukuku: Genel Prensipler, Kanunlar İhtilafı, Milletlerarası Usul Hukuku, Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararalarının Tanınması ve Tenfizi**, 22. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2017.
- Nomer, Haluk Nami: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 17. Bs., İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020 (Anılış: “Borçlar Hukuku”).
- Nomer, Haluk Nami: “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Türkan Rado’ya Armağan Sayısı**, C. LV, Sayı: 3, Y. 1997, (s. 243-260) (Anılış: “Halefiyet ile Rücu Hakkı”).
- Nueber, Michael: “Neues zum rechtlichen Gehör im Schiedsverfahren”, **Wirtschaftsrechtliche Blätter (Wbl)**, Heft 3, 27. Jahrganges 2013, (s. 130-135).
- Nussbaum, Werner: **Das schweizerische internationale Insolvenzrecht gemäss dem Bundesgesetz vom 18. Dezember 1987 über das internationale Privatrecht und sein Umfeld in Europa, in Schweizer Studien zum Internationalen Recht/Études Suisses de Droit International; Herausgegeben von der Schweizerischen Vereinigung für Internationales Recht/Publiées Par la Société Suisse de droit international; Fortsetzung der – Zürcher Studien zum Internationalen Recht; Band/Voluma 63, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1989.**
- Oberhammer, Paul; Koller, Christian: “Schiedsrecht im Wettbewerb der Rechtsordnungen: Zum österreichischen Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2013”, **Zeitschrift für Zivilprozess**

- International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 17. Band 2012, (s. 75-87) (Anılış: “ZZPInt 2012”).
- Oberhammer, Paul; Plavec, Katharina: “Ein Jahrzhnt neues österreichisches Schiedsrecht im Spiegel der Rechtsprechung”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 21. Band 2016, (s. 89-117) (Anılış: “ZZPInt 2016”).
- Oğuzman, Kemal: “Toplu İş Uyuşmazlıklarında Mecburi Tahkim”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 263-297).
- Oğuzman, Kemal; Barlas Nami: **Medeni Hukuk Giriş-Kaynaklar-Temel Kavramlar**, 26. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2019.
- Oğuzman, Kemal; Seliçi, Özer; Oktay Özdemir, Saibe: **Kişiler Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, Filizkitabevi, 2014.
- Okçuoğlu, Yavuz N.: **Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1991.
- Okeefe, Patrick J.: **Arbitration in Internationale Trade**, Syndney Prosper Law Publications, 1975.
- Olgaç, Senai: “Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 179-196).
- Oppermann, Julia-Marie: **Internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit und Verjährung**, in Studien zum vergleichenden und internationalen Recht – Comparative and International Law Studies; Band 158 (Hrsg. Bernd von Hoffman, Erik Jayme und Heinz-Peter Mansel), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009.
- Öktem, İmran: “Hâkim Hakem Olabilir Mi?” (1943), 27-28 **İzmir Barosu Dergisi**, (s. 489-491) (Anılış: “Hakem”).

- Öktem, İmran: **Hukuk Usul-i Muhakemeleri Kanunu ve İçtihatları**, 2. Bs., İstanbul, 1942 (Anılış: “İçtihatlar”).
- Önen, Ergun: **Medeni Yargılama Hukuku**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979 (Anılış: “Usul”).
- Önen, Ergun: “Hakem Kararlarının Temyizi ve Hakemlerin Direnme Yetkisi”, **M. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Halil Nadaroğlu’na Armağan**, C. XIV, S. 1 (s. 298 vd.) (Anılış: “Direnme Yetkisi”).
- Önen, Ergun: “Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1976/1, s. 26-39 (Anılış: “Feragat”).
- Özbay, İbrahim: **Hakem Kararlarının Temyizi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004 (Anılış: “Hakem Kararlarının Temyizi”).
- Özbay, İbrahim: “Yargıtay’ın Son Kararları Işığında Hakem Kararlarına Karşı Açılacak İptal Davasına İlişkin HMK m. 439 Hükmünün Zaman Bakımından Uygulanması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez’e Armağan**, C. 16, Özel Sayı 2014, (s. 779-811) (Anılış: “İptal Davası”).
- Özbay, İbrahim: “1998 Alman Tahkim Hukuku Reformu ve Bu Reforma İlişkin Özellikler”, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 1055- 1079) (Anılış: “Reform”).
- Özbay, İbrahim: “Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Teşkil Etmesi”, in: **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003, (s. 281-304) (Anılış: “Hakem Kararları”).
- Özbay, İbrahim: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tahkimi Düzenleyen Hükümlerinin Zaman Bakımından Uygulanması”, **Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan**, Cilt: 2, Ankara, Yetkin Basım Yayın ve Dağıtım A.Ş., 2015, (s. 1181-1211) (Anılış: “Zaman Bakımından Uygulanma”).

- Özbek, Mustafa Serdar: **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, 2. Cilt, 4. Bası, Ankara, Yetkin Elektronik Yayıncılık Sistemleri, 2016 (Anılış: “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”).
- Özbek, Mustafa Serdar: **Hukuk Yargılama Usulünde Gider Avansı**, 2. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2016 (Anılış: “Gider Avansı”).
- Özdemir Kocasakal, Hatice: “Tahkim Şartı İle İlgili İptal Sebepleri”, **ICC Türkiye XI. Milletlerarası Tahkim Semineri**, 14 Nisan 2014, Ankara, (s. 37-84) (Anılış: “İptal Sebepleri”).
- Özdemir Kocasakal, Hatice: “Tahkim Anlaşmasının Dürüstlük Kuralı Çerçevesinde Üçüncü Kişilere Teşmili” *in*: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020 (Anılış: “Teşmil”).
- Özdemir-Kocasakal, Hatice: “Devletlerin Yargı ve İcra Muafiyetleri ve Bunların Tahkim Yargılamasındaki Rolü”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 22, 2002, (s. 525-576) (Anılış: “Yargı ve İcra Muafiyetleri”).
- Özekes, Muhammet: **Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale**, 1. Bs., İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995.
- Özekes, Muhammet: **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2003 (Anılış: “Hukuki Dinlenilme”).
- Özekes, Muhammet: **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. III, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Anılış: “Özekes, Pekcanitez Usul”).
- Özekes, Muhammet: **Sorularla Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi (İstinaf ve Temyiz)**, Sorularla Hukuk Dizisi 6, Türkiye Barolar Birliği Yayınları 134, 1. Baskı, Ankara, Şen Matbaa, 2008 (Anılış: “Kanun Yolu Sistemi”).
- Özekes, Muhammet: **7251 sayılı Kanunla Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler**, 2. Bası, Ankara, Bilge Yayınevi, 2021 (Anılış: “7251 sayılı Kanun”).

- Özel, Sibel: **Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri**, İstanbul, Legal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti., 2008 (Anılış: “Milletlerarası Ticari Tahkim”).
- Özel, Sibel: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizine Engel Bir Durum: Tahkim Sözleşmesinin Geçersiz Olması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 23, s. 1, (s. 303-323) (Anılış: “Tahkim Sözleşmesinin Geçersiz Olması”).
- Özel, Sibel: “Devletin Özel Kişilerle Yapmış Olduğu Tahkim Sözleşmesi ve Yargı Bağımsızlığı”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1991, C. 65, S. 10-11-12, (s. 903-920) (Anılış: “Tahkim Sözleşmesi”).
- Özkaya-Ferendeci, Hamide Özden: “Kesin Hükümün Zaman İtibariyle Sınırları”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan**, İstanbul, 2007, (s. 183-195).
- Özmumcu, Seda: “The Principle of Separability and Competence-Competence in Turkish Civil Procedure Code No. 6100”, **Annales de la Faculté de Droit d’İstanbul**, Cilt: 45, Sayı: 62, 2013, (s. 263-276).
- Özsunay, Ergun: “Almanya’da Tahkim”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler- Tatışmalar**, 29 Kasım-Aralık, 1965, (s. 577-609) (Anılış: “Almanya’da Tahkim”).
- Özsunay, Ergun: **21. Yüzyıl Tahkim Hukukunda Üç Önemli Reform (UNCITRAL Tahkim Kuralları, 2010; Fransız Tahkim Hukuku Reformu, 2011; MTO Tahkim Kuralları)**, İstanbul, Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, 2014 (Anılış: “Üç Önemli Reform”).
- Özsunay, Ergun: “Tahkim Yargılamasında Mahremiyet”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 78; Sayı: 2, Yıl: 2004, (s. 541-560) (Anılış: “Tahkim Yargılaması”).
- Özsunay, Ergun: “Kurumsal Tahkim Sistemlerinde ve Bazı Ulusal Hukukların “Uluslararası Tahkimle İlgili Düzenlemeleri”nde Geçici ve Koruyucu Önlemler”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 77, Sayı: 2, Yıl: 2003, (s. 265-290) (Anılış: “Kurumsal Tahkim”).

- Özsunay, Ergun: “MTO Tahkim Kuralları 2012 (MTO Tahkimine 2012 Kurallarıyla Getirilen Yenilikler)”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 86, Sayı: 2, Yıl: 2012, (s. 48-70) (Anılış: “MTO Tahkim”).
- Öztan, Bilge: **Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fiillerinden Doğan Sorumluluk**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.
- Öztek, Selçuk: “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Yönünden Sigortacılıkta Tahkime Bakış”, **MİHDER**, Ekim 2009, S. 13, (s. 221-249) (Anılış: “Sigortacılıkta Tahkim”).
- Öztek, Selçuk: “Ulusal Tahkimde Uygulanacak Yargılama Usulü” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 339-358) (Anılış: “Ulusal Tahkim”).
- Öztek, Selçuk: “Milletlerarası Tahkim Yargılamasında Duruşma”, **Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan**, Cilt: 2, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2015, (s. 1301-1313) (Anılış: “Tahkimde Duruşma”).
- Öztek, Selçuk; Taşpınar Ayvaz, Sema; Kale, Serdar: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Temmuz-Ağustos, Yıl: 33, Sayı: 149, (s. 77-151).
- Öztekin, Gürsel: “İngiliz Hukukunda Türk Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Mütakabiliyet”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1991, C. 65, S. 7-8-9, (s. 530-537) (Anılış: “İngiliz Hukuku”).
- Öztekin Gelgel, Günseli: “Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilikler, in: **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, İstanbul 2003, (s. 1081-1093) (Anılış: “Milletlerarası Tahkim Kanunu”).
- Öztekin Gelgel, Günseli: “New-York Konvansiyonu’na Göre Hakem Kararlarının Tenfizinde Yargıtay’ın Bazı Kararlarının Değerlendirilmesi”,

- Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, (s. 1137-1158) (Anılış: "Kararların Değerlendirilmesi").
- Öztürk, P.: "Hakem Kararlarının Temyizi ve Direnme Hakkı", **Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan**, İstanbul, 2001, (s. 953-973).
- Park, W. William; Paulsson, Jan: "The Binding Force of International Arbitral Awards", **Virginia Journal of International Law (Va J Int'l L)**, Vol. 23, No. 2, Winter 1983, (s. 253-286).
- Paulus, Christoph: **Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäische Zivilprozessrecht**, 6. Auflage, Berlin; Heidelberg, Springer Verlag GmbH, 2017.
- Pavic, Vladimir: **Annulment of Arbitral Awards In International Commercial Arbitration: Investment and Commercial Arbitration-Similarities and Divergences**, (Eds.: Christina Knahr, Christian Koller, Walter Rechberger, August Reinisch), Eleven International Publishing, Netherlands, 2010.
- Pekcanıtez, Hakan; Atalay, Oğuz; Özekes, Muhammet: **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 8. Bası, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2020.
- Pekcanıtez Hakan; Atalay Oğuz; Özekes Muhammet, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi", **LexperaBlog**, (30.03.2020) <<https://blog.lexpera.com.tr/hmk-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifinin-2020-degerlendirilmesi/>> (Son Erişim Tarihi: 08.11.2020).
- Pekcanıtez Hakan; Yeşilırmak Ali: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. III, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Anılış: "Pekcanıtez, Yeşilırmak, Pekcanıtez Usul, § 22").
- Pekcanıtez, Hakan: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. I, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Anılış: "Pekcanıtez, Pekcanıtez Usul, § 9").

- Pekcanıtez, Hakan; Taş Korkmaz Hülya: **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku**, C. I, 15. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Anılış: Pekcanıtez, Taş Korkmaz, Pekcanıtez Usul, § 6”).
- Pekcanıtez, Hakan; Meriç, Nedim: **Medeni Usul Hukukunda Feri Müdahale**, 2. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Pekcanıtez, Hakan: **Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale**, 1. Bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1992.
- Pekcanıtez Hakan: “Tahkim Usulü İle İlgili İptal Sebepleri”, **ICC Türkiye XI. Milletlerarası Tahkim Semineri**, 14 Nisan 2014, Ankara, (s. 85-106) (Anılış: “Tahkim Usulü”).
- Pekcanıtez, Hakan: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Ereyon Süreci”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBBD)**, 2017 Kasım-Aralık, S. 133, (s. 211-260) (Anılış: “TBBD (2017)”).
- Pekcanıtez, Hakan: “Tahkim Etiği ve Hakemin Reddi” *in*: **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygöl, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 29-39) (Anılış: “Tahkim Etiği”).
- Pekcanıtez, Hakan: “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tahkime İlişkin Hükümlerinin Zaman İtibariyle Uygulanması”, **Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan**, Cilt: 2, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2015, (s. 1387-1407) (Anılış: “Zaman İtibariyle Uygulanma”).
- Pekcanıtez, Hakan: “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, **Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, (Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zafer Gören), İzmir, 2000, (s. 753-791) (Kısaltma: “Hukuki Dinlenilme”).
- Pekcanıtez, Hakan: “Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, Kasım 2005, (s. 12-16) (Anılış: “Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri”).

- Pekcanıtez, Hakan: **İcra-İflas Hukukunda Şikâyet**, Ankara, 1986 (Anılış: “Şikâyet”).
- Pekcanıtez, Hakan: “Milletlerarası Tahkim Kanunu’na Göre Verilen Hakem Kararlarının İcrası”, **Prof. Dr. Hamdi Yasaman’a Armağan**, İstanbul, 2017, s. (569-587) (Anılış: “Hakem Kararlarının İcrası”).
- Perregaux, M. Gustave: “Neuchatel Hukuk Usulünde Hakem Kararlarına Karşı Temyiz Müracaatı”, (Çeviren: Kemal Dayınlarlı), **Yargıtay Dergisi**, 1986, Cilt: 12, Sayı: 1-2, (s. 17-24).
- Petkuté-Guriené, Jurgita: “The Competence-Competence Principle in Commercial Arbitration: A Comparative Analysis”, **Social Transformations in Contemporary Society (STICS)**, 2017 (5), ISSN: 2345- 0126 (online), (s. 88- 98) (Anılış: “STICS”). Makalenin tam metni için bkz.: http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2017/07/STICS_2017_5_88-98.pdf (Çevrimiçi), 17.1.2019.
- Petrochilos, Georgios: **Procedural Law in International Arbitration**, Oxford, New York, 2004.
- Pınar, Burak: **Yargı ve İlam Harçları**, 2. Bs., İzmir, Adalet Yayınevi, 2009.
- Poroy, Reha; Tekinalp, Ünal; Çamoğlu, Ersin: **Ortaklıklar Hukuku I**, 14. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık A.Ş., 2019.
- Postacıoğlu, İlhan E.: **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 6. Bs., İstanbul, 1975.
- Postacıoğlu İlhan E.; Altay Sümer: **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, Güncelleştirilmiş, Genişletilmiş 7. Baskı, İstanbul, Vedat Kitabevi, 2015.
- Prütting, Hanns; Gehrlein, Markus: **Zivilprozessordnung Kommentar**, 9. Auflage, Köln, Luchterhand Verlag, 2017 (Anılış: “ZPO Kommentar”).
- Pulaşlı, Hasan: **Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Bası, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.

- Radicati di Brozolo, Luca G.; Marchisio, Giacorno; Gélinas, Fabien (Edit.): **Trade Usage and Implied Terms in the Age of Arbitration**, United States Of America, New York: Oxford University Press, 2016.
- Raeschke-Kessler, Hilmar: "Germany", in: in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 214-228) (Anlıs: "Germany").
- Raeschke-Kessler, Hilmar: "Neuere Entwicklungen im Bereich der Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit", **Neu Juristische Wochenschrift**, 41. Jahrgang 1988, Heft 48, (s. 3049-3051) (Anlıs: "NJW 1988").
- Raeschke-Kessler Hilmar: "Some Developments on Arbitrability and Related Issues", in Albert Jan van den Berg (ed), **International Arbitration and National Courts: The Never Ending Story, ICCA Congress Series**, Volume 10 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 2001), (s. 44 – 62) (Anlıs: "Arbitrability").
- Raeschke-Kessler, Hilmar: "Der Vergleich im Schiedsverfahren (Anmerkungen zu § 19 DIS-SchiedsO)", in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 255-269) (Anlıs: "Der Vergleich im Schiedsverfahren").
- Ramasamy, Perumal: "Enforcement of Annulled Awards – An Indian Perspective", **J. Int'l. Arb.**, S. 19, No. 5, 2002 (Anlıs: **J. Int'l. Arb.**).
- Real, Gustav K. L.: **Der Schiedsrichtervertrag: Inhalt und rechtliche Regelung im deutschen Recht mit rechtsvergleichenden Ausblicken**, in Internationales Wirtschaftsrecht Bd. 3 (Hrsg. Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1983.

- Rechberger, Walter H.; Simotta, Daphne-Ariane: **Grundriß des österreichischen Zivilprozeßrechts: Erkenntnisverfahren, inmanzsche Kurzlehrbuch-Reihe**; Band 18, 4., neubearbeitete Auflage, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1994.
- Redfern, Alan; Hunter, Martin; [Blackaby, Nigel; Partasides QC, Constantine]: **Redfern And Hunter On International Arbitration (Student Version)**, 6th Edition, United States Of America, Oxford University Press, 2015.
- Rehm, Florian Nikolaus: **Die Schiedsgerichtsbarkeit im Rechtssystem**, 1. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2009.
- Reiner, Andreas: **Handbuch der ICC-Schiedsgerichtsbarkeit: Die Verfahrensordnung des Schiedsgerichtshofes der Internationalen Handelskammer unter Berücksichtigung der am 1.1.1988 in Kraft getretenen Änderung**, in *Recht-Wirtschaft-Außenhandel* Schriftenreihe herausgegeben von Dr. Peter Doralt und Dr. Hemut H. Haschek; Band 13, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1989.
- Reiner, Andreas: **Das neue österreichische Schiedsrecht: SchiedsRÄG 2006, (The new Arbitration Law: Arbitration Act 2006)**, Wien, Lexis Nexis Verlag ARD ORAC GmbH & Co KG, 2006.
- Reiser, Hans: **Gerichtsstandsvereinbarungen nach IPR-Gesetz Zugleich ein Beitrag zur Schiedsabrede**, in *Zürcher Studien zum Verfahrensrecht*: Herausgegeben im Auftrag der Juristischen Abteilung der Universität Zürich von W. J. Habscheid, A. Kölz und H. U. Walder; Band 87, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1989.
- Rensmann, Von Thilo: “Wo ergehen Schiedssprüche nach dem New Yorker Übereinkommen? *Hiscox v. Outwaite*” **Recht der Internationalen Wirtschaftrecht (RIW)**, Heft 11, 1991, (s. 911-917).

- Rigozzi, Antonio: “Challenging Award of the Court of Arbitration for Sport”, **Journal of International Dispute Settlement**, Volume 1, Issue 1, 1. February 2010, (s. 217-265).
- Rosenberg, Leo; Schawb, Karl Heinz; Gottwald, Peter: **Zivilprozessrecht**, 17., neu bearbeitete Auflage, München, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2010.
- Roßmann, Wolfgang: **Die Beiladung im Zivilprozess**, München, Univ., Diss., 1967.
- Roth, Marienne: **The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration in Practitioner’s Handbook on International Arbitration**, Edited by: Frank-Bernd Wiegand, 2002.
- Rutledge, Peter B.: **Arbitration and the Constitution**, First Published, New York, Cambridge University Press, 2014.
- Ruhi, Ahmet Cemal; Kaplan Yavuz: “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tenfizi Açısından Kamu Düzeni (Ordre Public)”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Yıl 22, 2002, (s. 643-663).
- Rüede Thomas; Hadenfeldt, Reimer: **Schweizerisches Schiedsgerichtsrecht: nach Konkordat und IPRG**, 2. Auflage, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1993.
- Sachs, Gunnar: **Verhaltensstandards für Schiedsrichter**, in Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit, German Institution of Arbitration (Herausgegeben von/Edited by Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel, Prof. Dr. Klaus Peter Berger, Jens Bredow, Band 23), Köln; Berlin; München, Carl Heymanns Verlag GmbH, 2008.
- Saenger, Ingo (Hrsg.): **Zivilprozessordnung: Familienverfahren, Gerichtsverfassung, Europäisches Verfahrensrecht: Handkommentar, (NomosKommentar)**, 7. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlag, 2017.

- Saenger, Ingo; Uphoff, Lisanne: “Erstattungsfähigkeit anwaltlicher Zeithonorare”, **Neu Juristische Wohenschrift**, 1. Halbbandes des 67. Jahrgangs, 2014, Heft 20, (s. 1412-1417) (Anlış: “NJW 2014”).
- Saldırım, Mustafa: “Tahkim Süresi ile İlgili İki Yargıtay Kararı Üzerine Bir İnceleme”, **Adalet Dergisi**, 2001/1, (s. 108-119).
- Samtleben, Jürgen: “Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche in Deutschland und Brasilien”, **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 16. Band 2011, (s. 425-475) (Anlış: “ZZPInt 2016”).
- Samuels, A.: “How to Do It Properly: The Abitration Act 1996”, **Status Law Review (1997)**, Volume 18 Number 1, (s. 58-64).
- Sandrock, Otto: “Gewöhnliche Fehler in Schiedssprüchen: Wann können sie zur Aufhebung des Schiedsspruchs führen?”, **Betriebs-Berater (BB)**, 56. Jahrgung, Heft 43, 2. Halbjahr, 2001, (s. 2173-2180) (Anlış: “BB 2001”).
- Sandrock, Otto: “Die Erstreckung von Schiedsvereinbarungen auf Staaten (Französische und englische Gerichte Widersprechen sich: Lehren für das deutsche Schiedsverfahrensrecht)”, **Recht der Internationalen Wirtscaft (RIW)**, Heft 1-2, 2012, (s. 9-20). (Anlış: “RIW 2012”).
- Sanders, Pieter: **The Work of UNCITRAL on Arbitration and Conciliation**, Second and Expanded Edition, The Hague The Netherlands, Kluwer Law International BV, Wolters Kluwer Law & Business, 2004 (Anlış: “UNCITRAL”).
- Sanders, Pieter: “UNCITRAL Model Law on International and Commercial Arbitration: Present Situation and Future”, **21 Arbitration International (Arb Int'l)**, no. 4, 443 (2005) (Anlış: “Arb Int'l (2005)”).
- Sareika, Wieland: **Die Gültigkeit von Schiedsgerichtsvereinbarungen nach-kanadischem und deutschem Recht**, in Bürgerliches Recht,

Handels- und Verkehrsrecht; Bd. 5 (Hrsg. Prof. Dr. Edgar Ruhwedel), Frankfurt am Main; Bern; Las Vegas, Peter Lang Verlag, 1978.

Sargın, Fügen: “Milletlerarası Tahkim Kanunu’na Göre Hakem Kararlarının Kısmî İptali İmkânı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl 2015, C. XXXI, S. 2, (s. 39-98).

Sarı, Mehmet: “Tahkime Elverişlilik”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Nisan 2009, Sayı: 32, (s. 145-172).

Sarıtaş, Hatice: “4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununa Göre Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları”, **Sayıştay Dergisi**, C. 16, S. 59, Ekim 2005, (s. 141-157).

Sarıöz, Büyükalp İpek: “Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği Konusunda Karşılaşılan Bazı Usul Hukuku Sorunları Hakkında Değerlendirmeler” *in*: **Tahkim Anlaşması**, (Editörler: Hatice Özdemir Kocasakal; Süheyla Balkar), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, (s. 185-212).

Sarısözen, M. Serhat: **Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması**, 1. Bs., İstanbul, Seçkin Yayıncılık, 2005 (Anılış: “Hakem Yargılaması”).

Satmer, Franz: **Verweigerung der Anerkennung ausländischer Schiedssprüche wegen Verfahrens mängeln**, *in* Schweizer Studien zum Internationale Recht (Etudes Suisses de Droit International); Herausgegeben von der Schweizerischen Vereinigung für Internationales Recht; Fortsetzung der «Zürcher Studien zum Internationalen Recht» Band/Volume 89, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1994.

Schack, Haimo: **Internationales Zivilverfahrensrecht: mit internationale Insolvenz- und Schiedsverfahrensrecht, Juristische Kurz-Lehrbücher**, 6., neubearbeitete und erweiterte Auflage, München, C. H. Beck, 2014.

- Schäfer, Peter Wilhelm: **Nebenintervention und Streitverkündung, von den römischen Quellen bis zum modernen Zivilprozeßrecht**, in Prozeßrechtliche Abhandlungen, Heft 78 (Herausgegeben von Prof. Dr. Hanns Prütting), Carl Heymanns Verlag KG, Köln; Berlin; Bonn; München, 1990.
- Schäfer, Erik; Verbist, Herman; Imhoos, Christophe: **ICC Arbitration in Practice, Kluwer Arbitration**, 1. Edition, Alphen Aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International, International Chamber of Commerce; Wolters Kluwer Law & Business (Firm); Kluwer Law International (Firm), Stämpfli Publiesher Ltd. Berne, 2005.
- Scheef, Hans-Claudius: **Der einstweilige Rechtsschutz und die Stellung der Schiedsrichter bei dem Abschluß von Schiedsvergleichen nach dem deutschen und englieschen Schiedsverfahrensrecht: eine rechtsvergleichende Untersuchung**; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 3, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2000.
- Schiffer, K. Jan: **Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**: die erfolgreiche außergerichtliche Streitlösung; Praxishinweise, Bewertungshilfen, Schiedsordnungen Checklisten und Muster, Köln, Berlin, Bonn, München, Carl Heymanns Verlag KG, 1999.
- Schilf, Sven: “Römische IPR-Verordnungen–kein Korsett für intenationale Schiedsgerichte”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10, 59. Jahrgang 2013, (s. 867-870).
- Schilken, Eberhard: **Zivilprozessrecht**, (Academia Iuris lehrbücher der Rechtswissenschaft), 7., neu bearbeitete Auflage, München, Verlag Franz Vahlen GmbH, 2014.
- Schlosser, Peter: “Verfahrensintegrität und Anerkennung von Schiedssprüchen im deutsch-amerikanischen Verhältnis”, **Neu Juirstische**

- Wochenschrift**, 1. Halbbandes des 31. Jahrganges 1978, Heft 10, (s. 455-459) (Anlış: “NJW 1978”).
- Schlosser, Peter: “Notwendige Reformen des deutschen Rechts der Schiedsgerichtsbarkeit”, **Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (ZIP)**, 8. Jahrgang/1. Halbjahr 1987, Heft 8/87, (s. 492-500) (Anlış: “ZIP 1987”).
- Schlosser, Peter: “Schiedsgerichtsbarkeit und Rechtsmittel zu den staatlichen Gerichten”, in **Zeitschrift für Zivilprozeß (ZZP)**, Heft 2, 92. Band, 1979, 125 vd. (Anlış: “ZZP 1979”).
- Schmidt, Karsten: “Neues Schiedsverfahrensrecht und Gesellschaftsrechtspraxis: Gelöste und ungelöste Probleme bei gesellschaftsrechtlichen Schiedsgerichtsprozessen”, **Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht (ZHR)**, 162. Band, 1998, (s. 265-289). (Anlış: “ZHR 1998”).
- Schmidt, Felix: “Der Schiedsspruch”, **SchiedsVZ**, 2013, (s. 32-41) (Anlış: “Schiedsspruch”).
- Schoser, Franz: Die Industrie- und Handelskammern und ihre Rolle in der Schiedsgerichtsbarkeit, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 311-315) (Anlış: “FS Glossner”).
- Schönke, Adolf: “Alman Hukuk Prosedüründe Davanın İhbarı”, (Çev.: Necmeddin M. Berkin), **İleri Hukuk**, C. 5, S. 53, (s. 831-833) (Anlış: “Davanın İhbarı”).
- Schönke, Adolf: **Das Schiedsgerichtsverfahren nach dem Heutigen Deutschen Recht: Ein Handbuch für Schiedsrichter und Schiedsparteien**, Zweite Auflage des von A. v. STAFF begründeten Handbuchs, Belin; Köln, Carl Heymanns Verlag KG, 1954 (Anlış: “Schiedsgerichtsverfahren”).

- Schönke, Adolf: **Die Schiedsgerichtsbarkeit in Zivil- und Handelssachen in Europa, Band I**, Berlin, Carl Heymanns, 1944 (Anlıs: “Schiedsgerichtsbarkeit”).
- Schultsz, Jan C.; Van Den Berg, Albert Jan (Eds.): **The Art of Arbitration: Essay on International Arbitration liber Amicorum Pieter Sanders 12 September 1912-1982**, Deventer/Netherlands, Antwerp; Boston; London; Frankfurt, Kluwer Law and Taxation Publisher, 1982.
- Schultz, Thomas: **Information Technology and Arbitration: A Practitioner’s Guide**, Alphen aan Den Rijn The Netherlands, Kluwer Law International, 2006.
- Schütze, Rolf A.; Tscherning, Dieter; Wais, Walter: **Handbuch des Schiedsverfahrens: Praxis der deutschen und internationalen Schiedsgerichtsbarkeit**, 2., neubearbeitete Auflage, Berlin; New York, Walter de Gruyter, 1990.
- Schütze, Rolf A.: **Schiedsgericht und Schiedsverfahren**, in NJW Praxis Im Einvernehmen mit dem Herausgebern der NJW, Herausgegeben von Felix Busse, Band 54, 6. neubearbeitete und erweiterte Auflage, München, Verlag C. H. Beck HG, 2016 (Anlıs: “Schiedsgericht”).
- Schütze, Rolf A. (Hrsg.): **Institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit Kommentar**, 2., neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Köln, Carl Heymanns Verlag, 2011 (Anlıs: “Schiedsgerichtsbarkeit Kommentar”).
- Schütze, Rolf A.: **Ausgewählte Probleme des deutschen und internationalen Schiedsverfahrensrechts**, Köln; Berlin; München; Carl Heymanns Verlag KG, 2006. (Anlıs: “internationalen Schiedsverfahrensrechts”).
- Schütze, Rolf A.: “Die Bedeutung des effektiven Schiedsortes im internationalen Schiedsverfahren”, in: **Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011**, (Herausgegeben von

Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Giesekeing GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 1077-1086) (Anılış: “FS Schlosser”).

Schroeter, Ulrich: “Der Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot-Herausforderung für Studenten mit Interesse am internationalen Wirtschaftsrecht”, **Juristische Schulung (JuS)**, Heft 1, 36. Jahrgang 1996, (s. 83-85).

Schwab Karl Heinz; Walter, Gerhard: **Schiedsgerichtsbarkeit: Systematischer Kommentar zu den Vorschriften der Zivilprozeßordnung, des Arbeitsgerichtsgesetzes, der Staatsverträge und der Kostengesetze über das privatrechtliche Schiedsgerichtsverfahren**, 7., überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck Helbing & Lichtenhahn, 2005.

Schwab, Karl Heinz: “Die Entscheidung des Schiedsgerichts über seine eigene Zuständigkeit, Eine Stellungnahme zum Verhältnis von Hauptvertrag und Schiedsvertrag und zur sog. Kompetenz-Kompetenz des Schiedsgerichts”, **Konkurs-, Treuhand- und Schiedsgerichtswesen (KTS)**, 1961, (s. 17 vd.) (Anılış: “KTS 1961”).

Schwab, Karl Heinz; Walter, Gerhard; Baumbach, Adolf: **Schiedsgerichtsbarkeit**, 6., neubearbeitete Auflage, C.H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 2000.

Schwytz, Ingo: **Schiedsklauseln und Schiedsrichtervertrag: mit einer Einführung in das schiedsgerichtliche Verfahren**, in Heidelberger Musterverträge; Heft 45 Doppelheft, Heidelberg, Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft mbH, 1976.

Sebük, Tahir: “Hakem ve Hakem Bilirkişi ve Kanuni Hakem Kararlarının Mukayesesi ve Tahkim Şartı”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 63-79).

- Seggewise, Oliver: Streitverkündung im Mahnverfahren, **Neue Juristische Wochenschrift (NJW)**, 42/2006, (s. 3037-3039).
- Selçuk, Seyhan: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Hakem Kararlarının İptali**, Ankara, Yetkin Yayın ve Dağıtım A.Ş., 2018 (Anılış: “Hakem Kararlarının İptali”).
- Selçuk, Seyhan: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Verilen Hakem Kararlarının İcrası”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2019 (140), (s. 115-140) (Anılış: “Hakem Kararlarının İcrası”).
- Selçuk, Seyhan: “Hakem Kararlarının Tamalanması Talep Edilmeden Aynı Sebeple İptal Talebinde Bulunulmasında Hukuki Menfaat”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2018/1, s. 295), (s. 271-282) (Anılış: “İptal”).
- Seviğ, Vedat Reşit: “Milletlerarası Tahkim Kanununun Özellikleri”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 22, 2002, (s. 745-750) (Anılış: “Milletlerarası Tahkim Kanunu”).
- Seviğ, Vedat Reşit: “Milli Tahkim ve Milletlerarası Tahkim”, **Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 643-648) (Anılış: “Milli Tahkim”).
- Sılacı Korkmaz, Melis: **New York Konvansiyonu Uyarınca Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği ve Ehliyet**, 1. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, A.Ş., 2020.
- Siehr, Kurt: **Das Internationale Privatrecht der Schweiz**, Zurich-Basel-Genf, Schulthess Juristische Medien AG, 2002.
- Smedresman, S. Peter: The Arbitration Act, 1979, **Journal of Maritime Law and Commerce** 11 J. Mar. L. & Com. 153 (1979-1980), Issue 2 January 1980, (s. 319-331).
- Solomon, Dennis: **Die Verbindlichkeit von Schiedssprüchen in der internationalen privaten Schiedsgerichtsbarkeit: zur Bedeutung nationaler Rechtsordnungen und der Entscheidungen nationaler Gerichte für die Wirksamkeit**

internationaler Schiedsspruch, München, Sellier Law Publishers, 2007.

Sandrock, Otto: “Welche Verfahrensregeln hat ein Internationales Schiedsgericht zu befolgen?” *in*: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 281-309) (Anl. 1: “FS Glossner”).

Sonnauer, Heinz: **Die Kontrolle der Schiedsgerichte durch die staatlichen Gerichte** *in*: Internationales Wirtschaftsrecht (IWR); Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Band 10, Köln; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1992.

Soner, Lütfü Fikri: “Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1977/3, (s. 439-448).

Soykan, İsmail Cem: **Anonim Ortaklıklarda Organ Yokluğu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012.

Spohnheimer, Frank: **Gestaltungsfreiheit bei antezipiertem Legalanerkennnis des Schiedsspruchs: Zugleich ein Beitrag zur Gewährung rechtlichen Gehörs in Schiedsverfahren und zur Aufhebung von Schiedssprüchen**, *in* Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht; Herausgegeben von Rolf Stürner und Gerhard Walter; Band 71, Tübingen, Mohr Siebeck, 2010.

Stein, Friedrich; Jonas, Martin: **ZPO Kommentar zur Zivilprozessordnung**, Band 10 §§ 1025-1066- 23. Aufl. –Tübingen, Mohr Siebeck, 2014.

Steinbrück, Ben: **Die Unterstützung ausländischer Schiedsverfahren durch staatliche Gerichte: Eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen, österreichischen, englischen, schweizerischen, französischen und US- amerikanischen Schiedsrechts**, *in* Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht; Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und

internationales Privatrecht, Band 221, Tübingen, Mohr Siebeck, 2009.

Steger, Christian: **Die Präklusion von Versagungsgründen bei der Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche: eine Untersuchung im Rahmen des New Yorker Übereinkommens**, in Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht, StudIPR 344, (Herausgegeben von Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Direktoren: Jürgen Basedow, Holger Fleischer und Reinhard Zimmermann), Tübingen, Mohr Siebeck, 2015.

Stolzke, Sebastian: **Aufrechnung und Widerklage in der Schiedsgerichtsbarkeit**, in Schriftenreihe der Deutschen Institution für Schiedsgerichtsbarkeit German Institution of Arbitration; Band 18 (Herausgegeben von Prof. Dr. Karl-Heinz Böckstiegel; Prof. Dr. Klaus-Peter Berger; Jens Bredow), Köln, Carl Heymanns Verlag GmbH, 2006.

Stumpe, Friederike: **Parallele Verfahren in der privaten Schiedsgerichtsbarkeit und bei Investitionsschutzstreitigkeiten: Anwendungsmöglichkeiten des *lis pendens* Prinzips**, in Studien zum internationalen Privat- und Zivilprozessrecht sowie zum UN- Kaufrecht; Band 64, Hamburg, Verlag Dr. Kovač GmbH Fachverlag für Wissenschaftliche Literatur, 2015.

Stumpf, Herbert: "Bedeutung der Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit für Exportgeschäfte", in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Böckstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 431-446).

Sungurtekin, Meral: "Karar Düzeltmenin Kanun Yolu Niteliği ve Karar Düzeltme Dilekçesinde Sebep Gösterme Zorunluluğu Bulunup Bulunmadığı Meselesi", **Yargıtay Dergisi**, 1990/4, (s. 471-489) (Anlış: "Karar Düzeltme").

- Sungurtekin-Özkan, Meral: “Hukukumuzda Hakemlerin Direnme Kararı Verip Veremeyecekleri Meselesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında Hakem Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Yollar”, **Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan**, Ankara, 2009, (s. 425-431) (Anılış: “Hakem Kararlarına Karşı Başvuru”).
- Sutter-Somm, Thomas; Hasenböhler, Franz; Leuenberger, Christoph: **Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)**, 2. Auflage, Zurich, Schulthess Verlag, 2013.
- Süral, Ceyda: Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD) 2014, C. XVI, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan**, Cilt II, İzmir, 2015, (s. 1377-1411).
- Spühler Karl (Hrsg.): **ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung; Lugano-Übereinkommen (LugÜ II); Haager Übereinkommen (HZÜ65, HBewÜ70)**, Liberalis Verlag AG, Zurich, 2010.
- Staudinger, Ansgar: “New York Konvansiyonu’nun 5. Maddesi Kapsamında Hakem Kararının Devlet Mahkemeleri Tarafından Tanınması ve İnfazının Reddi” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 395-400).
- Swoboda, Michael: **Fachleute als Richter: Schiedsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik Deutschland**, Bonn, Deutscher Industrie und Handelstag (DIHT), 1984 (Anılış: “Schiedsgerichtsbarkeit”).
- Swoboda, Michael: “Schiedsgerichtsordnungen deutscher Industrie- und Handelskammern” in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (447-458) (Anılış: “FS Glossner”).
- Synatschke, Dagmar: **Die Unzuständigkeitserklärung des Schiedsgerichts: Eine Studie zur internationalen Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit, in Studien zum**

Internationalen Privat- und Verfahrensrecht; Herausgegeben von den Professoren Dr. Wolfgang Hau, Dr. Stefan Leible, Dr. Dirk Looschelders, Dr. Peter Mankowski, Dr. Ansgar Staudinger; Band 6, Jena, JWV: Jeanaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2006.

Szurski, Tadeusz; Cremades, Bernardo M.: “Arbitration Agreement and Competence of the Arbitral Tribunal”, **ICCA Congress Series No: 2**, (Edt. Pieter Sanders), Kluwer Law International, (1984), (s. 73-74).

Şahin, Çağatay Serdar: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca İstinaf Yargılamasında Ön İnceleme Aşaması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan**, C. 21, Özel Sayı, 2019, (s. 2659-2702).

Şanlı, Cemal: **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, 5. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2013 (Anılış: “Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”).

Şanlı, Cemal: “Milletlerarası Hakem Kararı-Milletlerarası Ticari Tahkimde Usule Uygulanacak Hukuk-Tarafların Tahkim Hukukunu Seçme Yetkisi-Hakem Kararının İptali Davasının Tenfize Etkisi-Tahkim Yeri ve Mahalli Mahkemeler Arasındaki İlişkiler”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 1983, C. 3, S. 1, (s. 23-31) (Anılış: “Milletlerarası Hakem Kararı”).

Şanlı, Cemal: **Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk**, Ankara, 1986 (Anılış: “Esasa Uygulanacak Hukuk”).

Şanlı, Cemal: “4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun Yürürlük Tarihinden Evvel Yapılmış Sözleşmelerden Doğan Tahkimlere Uygulanıp Uygulanmayacağı Sorunu”, **Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel**

Hukuk Bülteni, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 687-712) (Anılış: “Milletlerarası Tahkim Kanunu”).

Şanlı, Cemal: “Konişmentonun Devri, Alacağın Temliki ve “Perdeyi Kaldırma Teorisi” Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu”, **Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, (s. 773-790) (Anılış: “Konişmentonun Devri”).

Şanlı Cemal; Esen Emre; Ataman-Figanmeşe İnci: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 5. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2016.

Şensöz, Ebru: Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda Hakem Kararlarına Karşı Başvurulacak Kanun Yolları “Hakem Kararının İptali”, **Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Şit, Banu: **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, 1. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2005 (Anılış: “Kurumsal Tahkim”).

Şit, Banu: “Yargıtay Kararlarında Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Zaman Bakımından Uygulanması ve Hukuk Seçimi Sorunu”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl 2009, Cilt 25, S. 41, (s. 457-476) (Anılış: “Zaman Bakımından Uygulama”).

Şit Köşgeroğlu, Banu: “Yabancı Hakem Kararlarının Üçüncü Kişilere Karşı Tenfizi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 15, S. 3, 2011, (s. 1-30).

Taşkın, Âlim: **Hakem Sözleşmesi**, 1. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2000 (Anılış: “Hakem Sözleşmesi”).

Taşkın, Âlim: “Hakem Mahkemesinin Kendi Yetkisi Hakkında Karar Verme Yetkisi Hakkında Hüküm Verilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 46, Sayı: 1, Yıl: 1997, (s. 169-183) (Anılış: “Hakem Mahkemesi”).

- Taşkın, Âlim: “Fransız Milli ve Milletlerarası Tahkim Hukukunda Tahkim Reformuna Dair Kararname (Madde 1442-1462) İle Türk Tahkim Hukuku (HMK, MTK) Hükümlerinin Mukayesesi (Karşılaştırılması)”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı 13, Haziran 2019, (s. 461-499) (Anılış: “Fransız”).
- Tan, Mine: “Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü’nde Tahkim”, **Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2003, Cilt: 23, Sayı: 1-2, (s. 713-750).
- Tan Dehmen, Mine: “Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi İstemi Hakkında Türk Mahkemelerince Verilen Kararlara Karşı Kanun Yolları”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2020, 40(2), (s. 1443-1486) (Anılış: “Kanun Yolları”).
- Tan Dehmen, Mine: “Tahkim Öncesi Müzakere ya da Uzlaştırma Yollarının Tüketilmemiş Olmasının Tahkim Yargılamasına Etkisi, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, **Prof. Dr. Aslan Gündüzün Anısına Armağan**, Cilt: 25, Sayı: 1-2, 2005-2006, (s. 451-472) (Anılış: “Tahkim Öncesi”).
- Tanrıbilir, Feriha Bilge; Şit, Banu: “Milletlerarası Tahkim Müessesesi ve Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu” **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, (s. 819-837).
- Tanrıver, Süha: **Medenî Usûl Hukuku, C. I, Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması**, Tümüyle Gözden Geçirilmiş, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 2. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018 (Anılış: “C. I’18”).
- Tanrıver, Süha: **Medenî Usûl Hukuku, C. II, Üst Derece Yargılamaları, Kesin Hüküm ve Bertaraf Edilmesi, Diğer Hukuki Çareler, Geçici Hukuki Korumalar, Alternatif Uyuşmazlıklık Çözümleri ve İç Tahkim**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2021 (Anılış: “C. II”).

- Tanrıver, Süha: “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizi Bağlamında Kamu Düzeni”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni**, Yıl 17-18, 1997-98, (s. 467-491) (Anılış: “Kamu Düzeni”).
- Tanrıver, Süha: “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizinde Kamu Düzeni”, in: **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, (s. 565-578) (Anılış: “Tenfizde Kamu Düzeni”).
- Tanrıver, Süha: “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, **TBBD**, 2004, S. 53, (s. 191-215) (Anılış: Adil Yargılanma Hakkı).
- Tarman, M. Şekip: “Fransız Hukukunda Tahkim (Arbitrage)”, **Adalet Dergisi**, 1981/3, (s. 370-383) (Anılış: “Tarman Ş., Arbitrage”).
- Tarman, Zeynep Derya: “Tahkim Klotunun Üçüncü Kişilere Teşmili Konusundaki İsviçre Federal Mahkemesi Kararı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Aralık 2009, Sayı: 40, (s. 121-125) (Anılış: “Tarman Z, Tahkim Klotu”).
- Taşpınar Ayvaz, Sema: “Asliye Ticaret Mahkemeleri Hakkında Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Tahkimde Görevli Mahkeme”, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, DEÜHFD Özel Sayı**, 2014/16, (s. 469-482).
- Taşpolat Tuğsavul, Melis: “4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan**, C. 16, Özel Sayı 2014, (s. 2063-2113).
- Tekinalp, Ünal: “Hakem Sözleşmesinin Hukuki Mahiyeti Konusunda Düşünceler”, **Tahkim, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler - Tartışmalar**, 29 Kasım-4 Aralık 1965, (s. 15-39).
- Tekinalp, Gülören; Tekinalp, Ünal: “Perdeyi Kaldırma Teorisi”, **Prof. Dr. Reha Poroy’a Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1995.

- Tekinay, Selahattin Sulhi: “Uluslararası Ticari Tahkim Alanında Türkiye’nin Durumu”, *in: Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan*, Bayrak Matbaacılık, 1990, (s. 323-330) (Anılış: “Uluslararası Ticari Tahkim”).
- Tekinay, Selahattin Sulhi: “Türkiye’de Uluslararası Ticari Tahkim Alanında Son Durum”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 1989/7-9, (s. 325-333) (Anılış: “Ticari Tahkim”).
- Tercan, Erdal: **Medeni Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme**, Ankara, 2006.
- Thomas, Heinz; Putzo, Hans: **Zivilprozessordnung Kommentar**, FamFG Verfahren in Familiensachen GVG, Einführungsgesetze, EU-Zivilverfahrensrecht, 36. Aufl. München, C.H. Beck, 2015.
- Thümmel, Roderich C.: “Die Schiedsvereinbarung zwischen Formzwang und favor Validitatis – Anmerkungen zu § 1031 ZPO” *in: Wege zur Globalisierung des Rechts, Festschrift für Rolf A. Schütze zum 65. Geburtstag* (Herausgegeben von Reinhold Geimer), C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1999.
- Tief, Julia: **Discovery und Informationspflichten der Parteien in der Internationalen Schiedsgerichtsbarkeit: Ein deutsch-amerikanischer Vergleich**, *in* Schriftenreihe der August; Maria; Berges Stiftung für Arbitrales Recht; Herausgegeben von Dr. Hubertus W. Labes; Band 6, Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien; Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2000.
- Tiryakioğlu, Bilgin: “Milletlerarası Tahkim Kanununa Göre Hakem Kararlarının İptali”, *in: Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, A. Kübra Altıparmak ve Cansu Kaya (eds.), Milletlerarası Hukukta Güncel Konular Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Eskişehir 21-22 Nisan 2016, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, (s. 301-317) (Anılış: “Hakem Kararlarının İptali”)*.

- Tiryakioğlu, Bilgin: “Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi”, **Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan**, 40(2), 2020, (s. 917-935) (Anılış: “İhtiyati Tedbir”).
- Torggler, Helwig; Mohs, Florian; Schäfer, Friederike; Wong, Venüs Valentina (Herausgeber): **Handbuch Schiedsgerichtsbarkeit, Deutschland – Österreich – Schweiz**, 2. Auflage, Nomos Verlag; Verlag Österreich GmbH, Schulthess, Wien, 2017.
- Tuna Ekin: **Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda İptal Davası**, 1. Bs., Ankara, Adalet Basım Yayım Dağıtım San ve Tic. Ltd. Şti, 2016.
- Tunç Yücel, Müjgan: **HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti**, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. AŞ., Ankara, 2013.
- Turhan, M. Turgut: “İsviçre Devletler Hususi Hukuku Federal Yasa Tasarısı ve Milletlerarası Tahkim”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 1984, Yıl: 4, Sayı: 1, (s. 32-39).
- Turhan, Turgut; Erten, Rıfat; Sirmen Sedat; Bayraktaroğlu, Gülüm: **Ticari Tahkimi Düzenleyen Temel Metinler (İç Tahkim ve Milletlerarası Tahkim)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.
- Türel, Erol: “Tahkim Yargılaması”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 78, Sayı: 2, Yıl: 2004, (s. 561-601).
- Ulukapı, Ömer: **Medenî Usûl Hukuku**, 2. Bs., Konya, Mimoza Basım Yayım ve Dağıtım Ltd., Şti., 2015.
- Ulukapı, Ömer: **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**, Konya, Mimoza Yayınları, 1991 (Anılış: “Dava Arkadaşlığı”).
- Ulukuş Bulut, Şaziye Tuba: **MTK ile Karşılaştırmalı Olarak HMK Hükümlerine Göre Hakem Kararlarının İptali**, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2018.
- Ulusoy, Erol: “Finans Hukukunda Tahkim” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 203-251).

- Ungeheuer, Christina: **Die Beachtung von Eingriffsnormen in der internationalen Handelsschiedsgerichtsbarkeit**, (Europäische Hochschulschriften: Reihe 2, Rechtswissenschaft; Bd. 1857), Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996.
- Üstündağ, Saim: **Medeni Yargılama Hukuku**, C. I-II, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 7. Bs., İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2000 (Anılış: “Usul”).
- Üstündağ Saim: “Hakemlerin Israr Hakkı Var Mıdır?”, **Makaleler, İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler**, Ankara 2010, (s. 341-347) (Anılış: “Mahkemelerin Israr Hakkı”).
- Üstündağ, Saim: **Medeni Yargılama Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim**, 2. Bs., İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1971 (Anılış: “Kanun Yolları ve Tahkim”).
- Üstündağ, Saim: “İsmen Tayin Olunan Bir Hakemin Ölümü veya İstifa Etmesi”, Tahkim Şartının Durumu (TD 19.2.1969), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. XXVIII, S. 1, 1962, (s. 282-285)” in: **Makaleler, İçtihatlar ve Çeviriler**, 1. Bası, Ankara Mayıs 2010 (Anılış: “İsmen Tayin”).
- Wagner, Gerhard: “Schiedsgerichtsbarkeit in Scheidungssachen”, in: Grenzüberschreitungen Beiträge zum Internationalen Verfahrensrecht und zur Schiedsgerichtsbarkeit, **Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag (FS Schlosser)**, (2005), (s. 1025-148) (Anılış: “FS Schlosser”).
- Wagner, Jürgen; Plüss, Adrian: “Neue Entwicklungen im schweizerischen Wirtschafts- und Steurrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 4, 2013, (s. 196-205).
- Walder, Hans Ulrich: **Einführung in das internationale Zivilprozessrecht der Schweiz: Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen Zuständigkeit der schweizerischen Gerichte Schiedsgerichtsbarkeit und weitere Fragen nach IPRG und**

Staatsverträgen, Zurich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1989.

Walker, Hans Peter: **Die freie Gestaltung des Verfahrens vor einem internationalen privaten Schiedsgericht durch die Parteien:** (unter Berücksichtigung des Genfer Protokolls über die Schiedsklauseln vom 24. September 1923, der Abkommens von New York über die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche vom 10. Jun. 1958 und des europäischen Übereinkommens über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit vom 21. April 1961, Zurich, Verlag P. G. Keller, 1968.

Walter Gerhard; Bosch Wolfgang; Brönnimann, Jürgen: **Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz: Kommentar zu Kapitel 12 des IPR-Gesetzes**, Bern, Verlag Stämpfli+Cie AG, 1991.

Wegen, Gerhard: “Nichtstaatliches Recht als Gegenstand einer Rechtswahlklauseln? **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 62. Jahrgang 2016, (s. 557-564).

Weigel, Michael: “Befangenheit im Schiedsgerichtsverfahren”, **Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR)**, s. 1-1532, 53. Jahrgang 1999, (s. 1360-1362).

Werthauer, Kurt: “Zur Kompetenz-Kompetenz der Schiedsgerichte”, **Neu Juristische Wochenschrift**, 6. Jahrgang, 1953, Heft 39, (s. 1416-1417).

Westphalen, Friedrich Graf von: “Hakemlere İtirazlar: Tarafsızlık ve Bağımsızlık Koşulları” *in*: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 379-393).

Wiebecke, Martin, “Switzerland” *in*: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law

- Business Research Ltd., 2016, (s. 500-516) (Anlıs: “Switzerland”).
- Wieckzorek, Bernard; Schütze, Rolf A.: **Zivilprozeßordnung und Nebengesetze**, Fünfter Band §§ 916-1048 ZPO; §§ 1-24 EGZPO; §§ 1-202 GVG; §§ 1-30 EGGVG, Berlin, Walter de Gruyter, 1995.
- Wieckzorek, Bernhard; Schütze, Rolf A.: **Zivilprozessordnung und Nebengesetze: Großkommentar, Band 11, §§ 916-1066**, 4., neu bearbeitete Auflage, Berlin/Boston, Walter de Gruyter GmbH, 2014.
- Wieser, Eberhard: **Das rechtliche Interesse des Nebenintervenienten**, in: Schriften zum Deutschen und Europäischen Zivil-, Handels- und Prozessrecht (Herausgegeben von Prof. Dr. G. Schiedermair; Prof. Dr. F. W. Bosch; Prof. Dr. H. J. Abraham), Bd. 29, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Giesecking, 1965.
- Weber, Dolf: “Wider den Verlust des Bestellungsrechts bei Nichteinigung der Mehrparteiengenseite auf einen Schiedsrichter”, in: **Grenzüberschreitungen Beiträge zum Schiedsgerichtsbarkeit, Festschrift für Peter Schlosser zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Birgit Bachmann; Stephan Bredenbach; Dagmar Coester-Waltjen; Burkhard Heß; Andreas Nelle; Christian Wolf), Tübingen, Mohr Siebeck, 2005, (s. 1063-1080) (Anlıs: “FS Schlosser”).
- Webster, Thomas H.; Buhler, Michael, **Handbook of ICC Arbitration: Commentary, Precedents, Materials**, 3th Edition, United Kingdom, Thomas Reuters, 2014.
- Weigand, Frank-Bernd (Edit. by): **Practitioner’s Handbook on International Arbitration**, C. H. Beck, 2002.
- Wehrli, Daniel: **Rechtsprechung zum Schweizerischen Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit** (mit Hinweisen auf Entscheide zum New Yorker Übereinkommen vom 10. Juni 1958), Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, Zürich, 1985.

- Wilske, Stephan: “Legal Challenges to Delayed Arbitral Awards”, **Contemporary Asia Arbitration Journal**, Vol. 6, No. 2, November 2013, (s. 153-186).
- Windel, Peter A., **Der Interventionsgrund des § 66 Abs. 1 ZPO als Prozeßführungsfugnisin R. v. Deckers recht- und sozialwissenschaftliche Abhandlungen**, Band 53, R. v. Decker’s Verlag, G. Schenck, Heidelberg, 1992.
- Wittmann, Arno: **Struktur und Grundprobleme des Schiedsgutachtenvertrages**, (Prozeßrechtliche Abhandlungen; Heft 46), Köln; Berlin; Bonn; München, Carl Heymanns Verlag KG, 1978.
- Wolfgang, Rosener: “Die Zuständigkeit des staatlichen Gerichts im Schiedsgerichtsverfahren”, in: **Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag**, (Herausgegeben von Alain Plantey, Karl-Heinz Bökstiegel und Jens Bredow), Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 1994, (s. 271-280) (Anılış: FS Glossner).
- Wong, Venus Valentina: “Austria”, in: Carter, James H. (Ed.), **The International Arbitration Review, Seventh Edition**, United Kingdom, Law Business Research Ltd., 2016, (s. 62-71).
- van den Berg, Albert Jan (ed): “International Arbitration of Petroleum Disputes: The Development of a Lex Petrolea”, in, **Yearbook Commercial Arbitration 1998 - Volume XXIII, Yearbook Commercial Arbitration**, Volume 23 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 1998), (s. 1131 – 1207).
- Varga, István: **Beweiserhebung in transatlantischen Schiedsverfahren: ein Suche nach Kompromissen zwischen deutscher und US – amerikanischer Beweisrechtstradition**, in **Schriften des Rechtszentrums für Europäische und Internationale Zusammenarbeit (R.I.Z)**; Herausgegeben von Professor Dr. Norbert Horn, Professor Dr. Jürgen F. Baur, Professor Dr.

- Stephan Hobe, Band 28, 1. Auflage, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2006.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet: **Türk Medeni Hukuku C. I Şahsın Hukuku**, Değiştirilmiş 6. Bası, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1963.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet; Ataay, Aytekin M.: **Türk Cemiyetler Hukuku**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956.
- Vetter, Eberhard: "Schiedsgerichtsbarkeit der American Arbitration Association, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 3, 1993, (s. 191-198).
- Vilar, Silvia Barona: "The Legal Framework of Arbitration in Spain After Act 60/2003 and its Reform by Act 11/2011 of 21 May", **Zeitschrift für Zivilprozess International (ZZPInt)**, Jahrbuch des Internationalen Zivilprozessrechts 16. Band 2011, (s. 407-424).
- Vogel, Oscar; Spühler, Karl: **Grundriss des Zivilprozessrechts und des internationalen Zivilprozessrechts der Schweiz**, 7., nachgeführte Auflage, Bern, Stämpfli Verlag AG, 2001.
- Voit, Wolfgang: "Privatisierung der Gerichtsbarkeit", **Juristen Zeitung (JZ)**, Heft 3, 1997, (s. 120-125) (Anlış: "JZ 1997").
- Voit, Wolfgang: "Die Entscheidung des Schiedsgericht über die eigene Unzuständigkeit als Prüfstein der dogmatischen Grundlagen des Schiedsverfahrensrechts", **Festschrift für Hans-Joachim Musielak zum 70. Geburtstag**, München 2004, (s. 595-617) (Anlış: "Die Entscheidung des Schiedsgericht").
- Vorpeil, Klaus: "Neuere Entwicklungen im englischen Handels- und Wirtschaftsrecht", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 4, 2012, (s. 186-205).
- Vorpeil, Klaus: "Neuere Entwicklungen im englischen Handels- und Wirtschaftsrecht", **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 10, 59. Jahrgang 2013, (s. 657-677).

- von Brunn, Johann Heinrich: “Zur Nachprüfbarkeit von Schiedssprüchen”, **Neu Juiristische Wochenschrift**, 22. Jahrgang, 1. Halbband, 1969, Heft 19, (s. 823-837).
- Yanlı, Veliye: **Anonim Ortaklıklarda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ve Pay Sahiplerinin Ortaklık Alacaklılarına Karşı Sorumlu Kılınması**, İstanbul, 2000, s. 17-18.
- Yaşar, Tuğçe Nimet: “Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü”, **Uluslararası Tahkim Sempozyumu 25-26 Nisan 2019/Ankara (International Arbitration Sempodium 25-26 April 2019/Ankara)** (Editör: Musa Aygöl, Ersin Erdoğan) Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara, 2020, (s. 283-318).
- Yavuz, Cevdet: **Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabi Olduğu Hükümler**, II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu, “Tahkim”, 14 Şubat 2009, Konuşmalar – Tartışmalar – Bildiriler, (Editör: Erol Ulusoy; Aslı Yıldırım), İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2009, (s. 133-177).
- Yeğengil Rasih: **Tahkim (L’arbitrage)**, İstanbul, Cezaevi Matbaası, 1974 (Anılış: “L’arbitrage”).
- Yeğengil, Rasih: “Hakem Kararlarının, Bozma Sebepleri Dışında Kalan Kısımlarının Muhkem Kaziye Niteliği – Bölünememezlik «İndivisibilité» Nazariyesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1969, C. XLII, S. 3-4, (s. 3-10) (Anılış: “Hakem Kararları”).
- Yeğengil, Rasih: “Avukatlık Ücret İhtilaflarına İlişkin Tahkim Sözleşmeleri”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1973/7-8, (s. 917-925) (Anılış: “Tahkim Sözleşmeleri”).
- Yener Keskin, Cansu: **Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Kurulması ve Etkisi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., 2017.
- Yeşilırmak, Ali: **Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Türkiye’de Ticari Hayatın ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi İçin**

- Uyuşmazlıkların Etkin Çözümünde**), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011 (Anılış: “Tahkim”).
- Yeşilırmak, Ali: “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu Olarak Hakem-Bilirkişilik”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Özel Sayı: 2009, (s. 693-738) (Anılış: “Hakem-Bilirkişilik”).
- Yeşilırmak, Ali: “Uyuşmazlıkların Arabuluculuk ve Tahkim Yollarının Birlikte Kullanılarak Çözümü (Med-Arb)”, in (Ed. Ersin Erdoğan) **Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu**, 6-7 Aralık 2018, (s. 189-202) (Anılış: “Arabuluculuk ve Tahkim”).
- Yeşilırmak, Ali: **ICC Tahkim Kuralları ve Uygulaması**, 1. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018 (Anılış: “ICC Tahkim”).
- Yeşilırmak, Ali; Süral, Ceyda: “Timing of Examination by Courts in Respect of Arbitral Jurisdiction under Turkish Law”, in: **Grenzen überwinden – prinzipien bewahren, Festschrift für Bernd von Hoffmann zum 70. Geburtstag am 28. Dezember 2011**, (Herausgegeben von Herbert Kronke, Karsten Thorn), Verlag Ernst und Werner Giesecking GmbH, Bielefeld, 2011, (s. 1101-1112).
- Yeşilova, Bilgehan: “Milletlerarası Tahkimin Hukuki Niteliği Üzerine Düşünceler ve Güncel Gelişmeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 76, Mayıs-Haziran, 2008, (s. 83-164) (Anılış: “Tahkimin Hukuki Niteliği”).
- Yeşilova, Bilgehan: **Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi**, Milletlerarası Uyuşmazlık Çözümü Serisi No: 3, Güncel Hukuk Yayınları, 2008 (Anılış: “Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi”).
- Yeşilova, Bilgehan: “7201 Sayılı Tebligat Kanunu’nun ve Tebligata İlişkin Diğer Hükümlerin Tahkimde Uygulama Yeri” **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi (UTTDER)**, C. 3, S. 1, 2014, (s. 97-128) (Anılış: “Tebligat”).

- Yeşin, Erdoğan: “İngiliz Hukukunda Milletlerarası Tahkim” (**Milletlerarası Tahkim Konusunda Türk Hukuku Açısından Sorunlar ve Öneriler, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi? Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Sempozyumu, 11.04.1997**), (s. 107-121).
- Yıldırım, Mehmet Kâmil: “İhtilafların Mahkeme Dışı Usullerle Çözülmesi Hakkında”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan**, İstanbul, 2007, (s. 337-360) (Anılış: “Yıldırım, M.K.”).
- Yıldırım, Mehmet Kâmil: **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1990 (Anılış: “Delillerin Değerlendirilmesi”).
- Yıldırım, Fikret: “Tahkimde İptal Davası ve İptal Davasının Amaçları Bakımından Bazı Değerlendirmeler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cevdet Yavuz’a Armağan**, 22(3), 2016, (s. 3005-3026) (Anılış: “Yıldırım, F”).
- Yıldırım, Aslı: “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Taraf Olduğu Yatırım İhtilafları ICSID ve UNCITRAL Tahkimleri” in: **II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu “Tahkim”**, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler), (Editör: Erol Ulusoy, Aslı Yıldırım), (s. 289-308) (Anılış: “Yıldırım A”).
- Yılmaz, Alper: “Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Yabancılık Unsuru”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2002/1, (s. 239-249) (Anılış: Yılmaz, A., “Yabancılık Unsuru”).
- Yılmaz, Gizem: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Hakem Kararlarının İptali Sebepleri ve Hâkimin Karara Müdahalesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXV**, Y. 2021, S. 2, (s. 211-270).
- Yılmaz, Ejder: **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş Onuncu Baskı, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2011 (Anılış: “Hukuk Sözlüğü”).

- Yılmaz, Ejder: “Tahkim Hukukuna Genel Giriş ve Ülkemizdeki Gelişimi, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu”, **Konuşmalar, Bildiriler, Tartışmalar, Belgeler**, İzmir Barosu, 5-6-7-8 Nisan 2000, (s. 268-286) (Anılış: “Tahkim Hukukuna Genel Giriş”).
- Yılmaz, Ejder: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 1, (1-70)**, 3. Bs., İstanbul, Yetkin Yayınları, 2017 (Anılış: “Şerh C. 1”).
- Yılmaz, Ejder: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 2, (71-224)**, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017 (Anılış: “Şerh C. 2”).
- Yılmaz, Ejder: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 3, (225-452)**, 3. Bs., İstanbul, Yetkin Yayınları, 2013 (Anılış: “Şerh C. 3”).
- Yılmaz, Ejder: “Alman Hukukunda Milletlerarası Tahkim”, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi?, **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü**, Sempozyum 11.4.1997, (s. 127-164) (Anılış: “Alman Hukuku”).
- Yılmaz, Ejder: “Hakem Kararlarının Denetimi”, (Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara, 2009), in **Makaleler (1973-2013)**, C. 2, İstanbul, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 2014, (s. 1805-1828) (Anılış: “Hakem Kararlarının Denetimi”).
- Yılmaz, Ejder: Hukuk Davalarında Yasayollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu, **Makaleler**, 1973-2013, C. 1, s. 607-626 (Anılış: “Yasayollarına Başvuru Hakkı”).
- Yılmaz, Süleyman; Çavuşoğlu, Gökçe Filiz: “Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İnÜHFD)/Inonu University Law Review (InULR)**, 10(2), 2019, (s. 594-613).
- Yılmaz, Zekeriya: “Sigortacılık Kanununa Göre Sigortacılıkta Tahkim”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 17, Ocak 2008, (s. 37-48) (Anılış: Yılmaz, Z., “Sigortacılıkta Tahkim”).
- Zeiss, Walter: **Zivilprozeßrecht**, 9., neubearbeitete Auflage, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1997.

- Zimmermann, Anna-Gesine: **Parteivereinbarungen über die Qualifikationen von Schiedsrichtern**, in Schriftenreihe, Studien zum Internationalen Privat- und Zivilprozessrecht sowie zum UN-Kaufrecht; Band 70, 1. Auflage, Hamburg, Verlag Dr. Kovač GmbH Fachverlag für Wissenschaftliche Literatur, 2016.
- Zimmerman, Walter: **Zivilprozessordnung: mit FamFG (Allgemeiner Teil sowie Verfahren in Familiensachen), GVG, EGGVG, EGZPO, EU-Zivilverfahrensrecht**, in: ZAP Praxiskommentare, 9. neubearbeitete Auflage, Münster, ZAP Verlag, 2011.
- Zöller, Richard (Herausgeber): **Zivilprozessordnung Kommentar, mit FamFG (§§ 1-185, 200-270, 433-484) und Gerichtsverfassungsgesetz, den Einführungsgesetzen, mit Internationalem Zivilprozessrecht, EU-Verordnungen, Kostenanmerkungen**, 31. Aufl., Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2016 (Anlİş: “Zöller/Geimer, ZPO Kommentar, §§ 1025-1066”).
- Zöller, Richard [Begr.]; Althammer, Christoph: **Zivilprozessordnung: mit FamFG (§§1-185, 200-270, 433-484), und Gerichtsverfassungsgesetz, den Einführungsgesetz, mit Internationalem Zivilprozessrecht, EU Verordnungen, Kostenanmerkungen: Kommentar**, 32. neu bearbeitete Auflage, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2018.
- Zuberbühler, Tobias; Müller, Christoph; Habegger, Philipp (Edit. by): **Swiss Rules of International Arbitration: Commentary**, Kluwer Law International, Zurich; Basel; Genf, Schulthess Juristische Medien AG, 2005 (Anlİş: “Swiss Rules”).
- Zuberbühler, Tobias; Müller, Christoph; Habeggr, Philipp (Eds.), **Swiss Rules of International Arbitration Commentary**, 2nd Edition, Schulthess Verlag, Zürich, 2013 (Anlİş: “Swiss Rules 2012”).

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<https://www.mevzuat.gov.tr>
<https://www.tdk.gov.tr/>
<https://dergipark.org.tr/tr/>
www.arbitrationlaw.com
<https://www.degruyter.com/view/j/jura>
www.lexpera.com.tr/
www.kazanci.com.tr/
www.resmigazete.gov.tr/
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
<http://home.heinonline.org/>
<https://beck-online.beck.de/>
<https://www.swisslex.ch/>
https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf
<http://www.zpoblog.de/>
<http://www.tahkim.hacettepe.edu.tr>
https://www.adr.org/sites/default/files/ICDR%20Rules_0.pdf
<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html>
https://sccinstitute.com/media/293614/arbitration_rules_eng_17_web.pdf
<http://www.tahkim.net/konvansiyonlar/newyork-konvansiyonuna-taraf-olan-ulkeler-ve-cekinceleri-ingilizce>
https://www.viac.eu/images/documents/vienna_rules/Wiener_Regeln_2018_Brosch%C3%BCre_dt_Onlinefassung_Einzelseiten_20180109.pdf
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>
<http://digitalcommons.pepperdine.edu/plr/vol2014/iss1/2>
<http://digitalcommons.pepperdine.edu/plr>
<http://www.gesetze-im-internet.de/uklag/BJNR317300001.html>
<http://www.gesetze-im-internet.de/aktuell.html>
http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2017/07/STICS_2017_5_88-98.pdf
<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html>
http://elibrary.law.psu.edu/fac_works

<https://www.swissarbitration.org/>
https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_turkish_2012.pdf
<https://www.jusline.at/gesetz/zpo>
<https://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home/aktuell/news/2017/2017-01-11.html>.
<https://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home/aktuell/news/2018/2018-10-24.html>
<https://www.nainl.org/downloads/Text%20Dutch%20Code%20Civil%20Procedur e.pdf>.
<https://www.jus.uio.no/lm/italy.arbitration/doc.html>
<https://wipolex.wipo.int/en/text/450530>.
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20080225#/>
http://www.iaiparis.com/pdf/FRENCH_LAW_ON_INTERNATIONAL_ARBITRATION.pdf
<https://schiedsgericht.expert/enzyklopaedie/nichtvermoegensrechtliche-ansprueche/>
<http://www.cepani.be/en/arbitration/belgian-judicial-code-provisions>
<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=1ea14eb7-32bd-4287-89b2-dda5c172bf24>
<https://www.jurix.com.tr/>
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4686&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F134-III-565%3Ade&lang=de&zoom=&type=show_document

KARARLAR

Fiona Trust & Holding Corp ve Diğerleri [2007] EWCA Civ 20, [2007] 1 CLC 144 (CA).

- Braspetro Oil Servis Co. (Brasoil) v. The Management and Implementation Authority of the Great Man-Made River Projects (GMRA) ASA Bull. Vol. 18, No. 2, p. 376.
- Glasser v. Legg Case No. 12-cv-00805, 2013 WL 870382 (DDC, 11 March 2013) Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § **10.10**, s. 572, dn. 14.
- Threlkeld & Co. Inc. v. Metal Corporation Ltd. [Werner F. Ebke, “Neuere Entwicklungen im US-amerikanischen Handels- und Wirtschaftsrecht”, **Recht der Internationalen Wirtschaft (RIW)**, Heft 9, 1991, (s. 772-779), s. 777].
- Companhia do Metropolitano de São Paulo-Metrô v. Consórcia Via Amarela, Apelação [0177130-22.2010.8.26.0100, (3 December 2012)]. Karar için bkz.: Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § **10.10**, s. 572, dn. 14.
- Terna Bahrain v. Bin Kamil [2012] EWHC 3283 (Redfern, Hunter, Blackaby, Partasides, **a.g.e.**, § **10.10**, s. 572, dn. 14).

ÖZGEÇMİŞ

Mersin Hacı Sabancı Anadolu Lisesi'ndeki eğitimimi 2006 yılında tamamladım. 2006 yılında lisans öğretimine başladığım İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 2010 yılında mezun oldum. 2011 yılında Mersin Barosu'nda avukatlık stajımı tamamladım. 2011-2012 öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans programında öğrenim göremeye başladım. “Davada İhbar ve Rücu Davalarına Etkisi” konulu yüksek lisans tezimi 2014 yılında savunarak İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans programından mezun oldum. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Doktora programına kabul edildim. “MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası” konulu doktora tezimin hazırlık sürecinde, TÜBİTAK'ın sağladığı yurtdışı bursu kapsamında, on bir ay boyunca Almanya'nın Köln şehrinde yer alan ve Prof. Dr. Heinz-Peter MANSEL'in direktörlüğündeki Universität zu Köln, Institut für Internationales und Ausländisches Privatrecht (Rechtshaus) isimli enstitüde misafir araştırmacı olarak bulundum. Aynı zamanda, Prof. Dr. Heinz-Peter Mansel'in de referansıyları, Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit (DIS)'ı ziyaret ederek Prof. Dr. Klaus Peter Berger ile tanıştım. 2012 yılı şubat ayından itibaren İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktayım. Almanca ve İngilizce bilmekteyim.